

GERARDI IOH. VOSSII

V. CL.

THESES THEOLOGICÆ

ET

HISTORICÆ,

De varijs doctrina Christianæ Capitibus;

Quas, aliquot abhinc annis, disputandas proposuit in

ACADEMIA LEIDENSI.

BELLOSITI DOBVNORVM

Excudebat *Guilielmus Turner*, Impensis *Guilielmi Webb.*

CLC LCCXXVIII.

RECEIVED FOR DEPOSIT

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF MICHIGAN

ANN ARBOR, MICHIGAN

1900

1628
V969

In Textu.

Lege p. 55. lin. 17. 1548. p. 68. l. 1. *ss.* p. 76. l. 17. *diguatione.* p. 93. l. 1. c. 1.
p. 97. l. 14. *passiva.* p. 110. l. 12. *ad partes.* p. 117. l. 14. & Deo. p. 119. l. 6. *com-*
muniuntur. p. 121. l. 3. *imitari.* p. 122. l. 3. 2. *oratio facta.* l. 33. *non* 2. *del.* p. 126.
l. 23. c. 18. p. 128. l. 3. *summum.* l. 4. *hereticus* *dic.* p. 172. l. 33. *vivorum.* p. 200. l. 4.
fit. p. 253. l. 15. *alverius.* p. 261. ad p. 268. l. 1. *De Adventu Christi.* p. 217. l. 14.
quod apud. p. 278. l. 17. l. xx. p. 34. l. 4. *negant.* p. 318. l. 17. *Ceretus.* p. 327. l. 12. *aq.*
& *Spiritus.* p. 374. l. 31. *del.* S. p. 423. l. 14. *infantibus.* p. 440. l. 34. *Durandus.*
p. 449. l. 4. *viipani.* p. 480. l. 29. *luffelli.* p. 552. l. 9. vii. p. 587. l. 28. *peccatum.*
p. 627. l. 2. 3. *simul eam citra.*

In Margine.

Lege p. 21. l. 17. l. 1. p. 25. l. 1. l. 1. p. 41. l. 6. p. 242. p. 59. l. 4. 7. 20. p. 67. l. 1. 7. 2.
p. 81. l. 6. c. 7. p. 150. l. 9. *iustif. cap. de cultu.* p. 187. l. 15. *confid.* p. 188. l. 7. c. 1.
p. 191. l. 3. 358. & c. p. 229. l. 1. 194. p. 290. l. 29. c. 65. p. 265. l. 3. 345. p. 309. l. 13.
lib. 1. p. 515. l. 3. 1. *del.* p. 530. l. 13. p. 549. l. 8. 295. p. 557. l. 1. 580. p. 586. l. 12. 225.

Syllabus & Ordo Disputationum.

- I. De Creatione, pars prior. pag. I.
- II. De Creatione, pars altera. p. 17.
- III. De peccato primo Adami. p. 29.
- IV. De bonis operibus. p. 55.
- V. De meritis bonorum operum. p. 65.
- VI. De statu anima à corpore separata theorematum sacra. p. 82
- VII. De statu anima separata, Theses Historico-Ecclesiastica. p. 96.
- VIII. De orationibus & oblationibus pro defunctis. p. 113.
- IX. De Invocatione Sanctorum. p. 129.
- X. De Invocatione SS. disput. altera. p. 146.
- XI. De eadem disputatio tertia. p. 158.
- XII. De Invocatione SS. Theses Historica. p. 176.
- XIII. De eadem disput. Historico-Theologica altera. p. 189.
- XIV. De Resurrectione carnis, prima. p. 209.
- XV. De Resurrectione carnis, disput. altera. p. 220.
- XVI. De Iudicio extremo, pars prior. p. 233.
- XVII. De Iudicio extremo, pars altera. p. 246.
- XVIII. De Adventu Christi ultimo. p. 256.
- XIX. De fine Mundi. p. 274.
- XX. De Corpore glorioso. p. 292.
- XXI. De sacramentorum vi & efficacia, pars prior. p. 311.
- XXII. De sacram. vi & efficacia, pars posterior. p. 325.
- XXIII. De Baptismo, disputatio prima. p. 342.
- XXIV. De Baptismo, disputatio altera. p. 362.
- XXV. De Necessitate Baptismi. p. 380.

XXVI. De

- XXVI. De Baptismo Iohannis. p. 390.
XXVII. De Anabaptismo. p. 408.
XXVIII. De Pædobaptismo. p. 420.
XXIX. De sacris Cœna Dominica symbolis disp. 1. p. 437.
XXX. De sacris Cœna Dom. symbolis, disp. 2. p. 450.
XXXI. Disputatio tertia. p. 463.
XXXII. Disputatio quarta. p. 486.
XXXIII. Disputatio quinta. p. 499.
XXXIV. De Divisione Decalogi. p. 528.
XXXV. De Virtutibus Gentilium. p. 558.
XXXVI. De peccato originali, pars prior, de Hæresi Pelagii. p. 581.
XXXVII. De peccato originali, pars altera. p. 597.
XXXVIII. De Necessitate gratiæ, pars prima. p. 618.
XXXIX. De Necessitate gratiæ, pars altera. p. 636.
XL. De Necessitate Gratiæ, pars tertia. p. 659.

THESES
THEOLOGICÆ
DE
CREATIONE.

THESIS I.

Ratio nunc activè sumitur, ut est volitio divina, per quam Deus creat: nunc passivè, ut est ortus rei cum relatione quam ad creatorem habet, ut effectus ad causam. quod passivam creationem vocant, cum ubi subiectum est nullum, hic nec pati aliquid propriè dicatur. Priori eam modo nunc consideramus: & cum sic quoque dixer.

diversimodè sumi possit, propter varias adeò notiones, quas id verbum in Scripturis, Patribus, externisque scriptoribus habet: hoc loco intelligimus, actionem Dei externam, quâ vel è nihilo substantiam producit, vel materia à se producta formam essentialem aliudve immediatâ virtutis sue operatione inducit.

- Creari dicitur tum quod secundum ^{viâ} totam virtute supernaturali producit, vti res minimè obnoxia corruptioni, velut Angeli ac materia prima: tum quod aliquid sui ^{ad se} accipit à virtute divinâ, quomodo elementa creata sunt è materiâ primâ: quomodo item cor novum in homine creatur, quando per vires supernaturales ad vitam novam gratiosè instauratur: tum quod ab agente particulari secundum legem naturæ propagatur: vt in illo Tullij, ^b *Patria antiquior est parens, quam is, qui, vt aiunt, creaverit: cumque ait Maro*, Sulmone creatos Quatuor hic invenes: à quâ notione est procreare: tum quod nobili artificis operâ conditur ac constituitur: vnde idem Tullius ait, ^c censuisse Zenonem artis maxime proprium esse creare & gignere: & Ennius in Euhemero: Dicitur Vesta hanc urbem creavisse: tum quod ad præclari aliquid destinatur, vti consules, duces, Magistratus apud Ciceronem, Cæsarem, Livium, ac denique quo alij vel commodamus vel incommodamus, vt voluptas, error, fastidium, periculum, lites, aliaque apud classici scriptores. Ex quibus varijs adeò notionibus (quas etiam observavit Augustinus ^d) plerique eam quam primo posuimus loco, maximè huius verbi propriam arbitrantur) inde autem ad aliam translatam At hoc si esset, eam in linguâ suâ novissent prisca illi Rômul nepotes. Nunc verò constat, persuasum his fuisse.*
- a Pf. 51. 12.
- b 1. de Repub. apud Non. in Antiquus.
- * 10. AEn.
- c Lib. 2. de Nat. Deorum. p. 37. edit. Ald.
- d T. 1. lib. 1. contra adversarium legis & Prophetarum c. 23.

se : *De nihilo nihil , in nihilum nil posse reverti* * . * Pers. lat. 3.

Neque ex originatione ejuscemodi significatio erui potest, seu cum Sipontino nugari lubeat esse id verbi à *aplat*, seu magis placeat esse ab antiquo *apla* seu *apria*, quod aliud notare Helychius docebit : seu *apria* *apria* factum sit ex antiquo *cereo*, vt rectè judicio nostro censet Varro lib. v. de L. L. cujus verbi proles est *cerus* : quod etsi fortassis & sanctum significat, vt inde sit ceremonijs nomen, quâ formâ sanctimonia, matrimonium, aliaque à primigenio sunt deflecta : tamen repudiandum non est, quod Festus in Saliari carmine *cerus manus* exponat *creator bonus*. Vin- de & Cererem hinc vocatam credere possemus (præfertim Servio à creandis frugibus deducente, nisi ea & Græcis vocaretur *zêus*, Helychio teste, & Hebræis *צור* notaret spicam virentem. Nos igitur minime putamus, creare primo proprieque de ijs dici, quæ è nihilo producantur : sed opinamur tam latè id verbum naturâ suâ patere quam vel Græcum *κρημι*, vel Hebræum *צור* : quod generatim notat magnifice aliquid efficere, & vt significanter dicam, patrare, quod etiam monuere Mercerus ac Iunius, & inter alia comprobatur Num. vi. 30. vbi ad verbum est, *Si creationem creaverit Deus, &c.* Agit autem Moyses de pœnâ Koracho & asseclis ejus à Deo irrogatâ, quos vivos terra absorpsit. Et nihil manifestius ipsa creationis historia, vbi verbum id, priusquam de quiete Dei agatur, bis & trigesies invenitur, (quod Hebræi, more suo, mystice ad signandas triginta duas sapientie vias factum arbitrantur) nihil, inquam, manifestius quam in ea vocem *צור* non de primi tantum diei opere dici, sed etiam ijs quæ è materiâ dcinceps, producta sunt. Vt nihil dicam de eo quod eople vtitur Scriptura, tum de spiritali regeneratione, vti Psalm. 51. 12. accipi diximus : tum de rerum naturalium quasi è mortuis resuscitatione, vt Psalm. civ. 30.

Locus is in Aldinâ Romæ. naque editione corruptè editus est: sed emendationem le- quor Ios. Scal. cui ad eam video præfisse veterem editionem Mediolanensem anni 1500. f In Matrem Maturam. g Georg. I. h In Gen. I. I. i In Gen. I. I. ad Gen. I. I. & loc. comm. cap. 3.

Quod vero verbum laxæ adeò notionis pressè pro creatione è nihilo à Theologis accipi soleat, mirandum non est, cum nobilissimus creationis modus sit omnimoda è nihilo productio. Itaque si communem nunc vsum spectemus, minimè negamus creationem esse ex ijs, quæ Scholasticis analogæ, Aristoteli *οὐκ ἐκ τίνος* dicuntur, à *οὐκ ἐκ τίνος* *μὴν οὐκ ἐκ τίνος*, ac primò de ea dici, quæ rei dat esse simpliciter: secundo quæ rei dat hoc esse: quod cum naturâ & artis operatione habet commune; sed hoc differt quod natura & ars causæ sunt particulares, in creatione verò causa universalis immediatè dat hoc esse, sive sola id præstet, vt in primâ naturæ constitutione factum: sive particulari causâ cum vniversali ad eundem numero effectum concurrente, vt in naturæ administratione nunc fieri inferius ostendemus. Ac quia de creandi voce ipsâ hætenus egimus, illud obiter quoque inquiremus, an etiam id verbum in Scripturis de generatione divinâ vsurpetur. Sanè LXXII. Interpretes, Prov. viii. 21. voce *γενέσθαι* vtuntur de generatione

* In cat. Patrū,
Græc. in Prov.

γενέσθαι, vt quidem * Didymus & veterum alij cum locum interpretantur. Imo Chaldaus quoque paraphrastes hic *בָּרָא* vsurpat. Verum in Hebræo est, *בָּרָא*, quod Aquila rectè vertit *ἐκτίστω*, id est possedit sive acquisiuit. Itaque & quidam apud LXX. pro *γενέσθαι* corrigunt *ἐκτίστω*, quod Græcum non est, & ab Complutensi, Romanâ, & optimâ quaque editione exulat. Nempe vel à LXX. ad Hebræa provocandum: vel dicendum hic *γενέσθαι* esse generare, quomodo creandi vocem Tullium & Maronem vfos vidimus. Hâc ratione non abibit sententia ab Hebræo, quia possidere sive acquirere per *קָנָה* antecedentis accipitur pro gignere aut parere: vt in Hebræo serm. Gen. iv. 1. Fortasse etiam vox eadem in Hebræo cap. i. & xxiv. Ecclesiastici, vbi Sapientia itidem creata dicitur.

He-

epistolæ ad Hebr. cap. 11. 4. Ioh. Apocal. iv. 11. At perquam verisimile idem vidisse Anaxagoram, cum esse dixit principium mundi. Cum verò opera Dei, quæ vulgo ad extra appellant, indivisa sint indistinctaque, erit ea personarum omnium communis, quod aliqui Hebræorum mysticè significari putant per duas primas voces Genesios: vñ nempe in, **א**, &, **אשׁי** prima consona Filium, altera Spiritum, tertia Patrem notat: quia inde hæ voces incipiunt apud Hebræos; cuiusmodi curiosa magis sunt quam solida. Cæterum sic creatio Trinitati tribuenda est, vt interea servetur ordo ac modus in operando. Nam Pater creat à se per Filium & Spiritum Sanctum, Filius à Patre per Spiritum Sanctum, at Spiritus à Patre & Filio immediate creat. Hoc voluit Basilus * lib. de Spiritu Sancto cap. xvi. *οὐκ αὐτοκράτειν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ὁ θεὸς, ἀλλὰ συνεργικῶς τὸ πνεῦμα. Vnde liquet in Symbolo ac Scripturis passim Patri creationem tribui non oppositè sed distinctè. Quanquam non solum attendi videtur, quod Pater sit principium Deitatis, sed etiam quod creatio sit principium rerum. Convenientissimè enim principium rerum tribuitur principio Deitatis.*

* pag. 261. Bas.
1551.

THESIS III.

Instrumentalis verò creationis causa nulla est. Siquidem solo nutu Deus mundum condidit, nullis adhibitis ministerijs vel machinis.

Non convenienter solum, sed necessariò etiàm creatio vnus Dei opus esse dicitur. Nam creatura nulla ad rei etiàm minimè creationem, sive vt principalis, sive vt instrumentalis causa possit concurrere. Docemur hoc

hec experientiâ ipsâ. Siquidem videre est nullam naturalium causarum agere sine subiecto : vnde colligimus nec agere posse sine subiecto : quandoquidem nulla rebus potentia attributa est frustra. Sed an creatio secundum absolutam Dei potentiam communicabilis sit creaturæ , id verò subtilioris est disquisitionis. Putabat Longobardus * nihil impedire , quo minus Deus vim creandi conferre possit creaturæ , non quidem vt agenti principali, sed vt ministro & tanquam instrumento suo. At pleraque omnis scholasticorum natio dissentit, cum alias ob causas, tum quod videre se neget, quomodo instrumentis relinquatur locus, nisi vim ubi habent ad productionem effectus , quem principale agens intendit : hoc autem in creatione non fit, quoniam nihil est in quo occupari instrumentum possit. Durandus tamen negat ^{durandus} ~~instrumentis~~ involvere, acutè etiam eorum occurrit argumentis, qui dissentiunt. Posterius istoc etiam facit Gregorius * de Valentia , & ferè est vt Durando subscribat : sed tandem assensum sufflammat solâ Sacrosanctorum Patrum auctoritate compulsi, propter quam ait persuasum se habere, *per nullam potentiam posse creatura convenire vt aliquid producat ex nihilo.* Et tamen propter argumentorum, quam ostenderat, invalentiam, agnoscit rationem huius repugnantie à priori nondum se habere compertam. Quanquam vero omnis hæc quæstio videatur infructuose curiosa, tamen utilitate omni non carèt. Si enim creatio fuerit operatio Dei incommunicabilis, penetrantissimum hinc telum jaculari licebit, tum in simonia-
nos, Gnosticos, atque alios, qui Creationem Deo indignam iudicantes, Angelis eam, vel æonibus, fictiti-
isve alijs potestatibus tribuere maluerunt : tum Arrianos
ac Dulianos, qui * mundum à Christo factum aiunt, vt
Patris instrumento. Nihilominus nos quæstione eâ
superfessâ, quod de absolutâ potentiâ dicunt qui-
dam, contenti sumus negare de lege naturæ ordina-

* Lib. 4. dist. 5.

* T. 1. quæst. 3.
Gener. disp. 3.
q. 2.

* Iren. lib. 1.
cap. 20. 21.
22. 23. 24. Ter-
tull. lib. de
præscript. cap.
46. 47. 48. 49.
Epiphani. hæ-
res. 27. August. de
hæres. 3.
4. 5. 7. 8. 11. 20.
46. 70. 81.

riā : de quā etiam intelligi possunt Irenæus , Athanasius , Epiphanius , Augustinus ipse , cum ait , Creare naturam tam nullus potest Angelus , quam nec seipsum.

*Athanasserm.
3. contra Arrianos. August.
hæref. 49.

a Locis superius citatis,
b De Genesi ad litteram lib. 9.
c. 15.

THESIS IV.

Impellens creationis causa est bonitas Dei , quā affectus fuit ad bonitatem suam communicandam : ordinatrix est sapientia , secundum cuius præscriptum Deus egit : executrix est potentia qua liberè est usus.

De impulsiva sic psalter Psal. cxlv. 9. *Bonus Iehova universis & misericordia eius super omnia opera ipsius.* Vide universum Psal. cxxxvi. hinc Nazianzenus orat. in Nativitatem Christi , καὶ ἡμεῖς τῆς ἀγαθότητος τοῦ κτίοντος μόνου καὶ ἰουῦτος διαπλά, ἀλλὰ ἰστέ. χριστῶν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὁδῶν αὐτοῦ πλεονα ἰστέν τοῦ ἰσπελάμεν. Et Augustinus Enchir. cap. ix. *Satis est Christiano rerum creaturarum causam non nisi bonitatem credere creatoris.* Fuit hoc de argumento Dionysius lib. de Divinis nominib. cap. iv. part. i. Imò, ut observat quoque Irenæus lib. iii. cap. vlt. vidit hoc ipsum Plato. Eius in Timæo verba Tullius sic expressit lib. de Universitate: *Quæramus igitur causam quæ impulerit eum qui hæc machinatus sit, ut originem rerum & motionem novam quæreret. bonus erat, bonus autem invidet nemini.* Platonis verba sunt. Ἀγαθὸν δὲ οὐκ ἔστιν ἀδικεῖν καὶ οὐκ ἔστιν τὸ πῦρ τὸ δὲ ἔστιν αὐτῶν ἀγαθὸν καὶ ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἀδικεῖν καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἰσπελάμεν.

p. 617. edit.
Moucl.

a T. 3. p. 19. edit.
Henr. Steph.

THESIS V.

Materia ex qua omnia producta & in quam ultimo possunt relabi est Nihilum, non privative, sed negative sumptum, quod ab intellectu humano per aliquam omnis entitatis consideratur, primaque Dei communicationis est capax. Materies vero creationis ut rei corporea dat esse particulare, alia est prima, alia inde orta. Prima fuit rudis indigestaque moles, ex qua omnia secundum formas suas distincta, & secundum partes, ordinem, situmque convenientem disposita sunt b. b Gen. 1.2. Orta seu secunda materies vel simplex est; ut elementa. vel composita ex elementis. Ita costa Adæ c materies fuit matris omnium viventium: at Adæ ipsius, uti & terrestrium animalium ac plantarum, terra materies fuit: aqua d autem piscium & volu- d Gen. 1.20. crium.

De materia prima intelligendus Moses Genes. 1. 1. cum Deum in principio creasse ait cælum & terram, quibus verbis, ut interpretum bona pars agnoscit, & versu secundo comprobatur, significat materiem informem, & quasi seminarium cæli terræque: vel saltem confusam congeriem cælorum & elementorum, viribus ac qualitatibus alijs destitutorum, nec convenientem ordinem habentium ratione univrsi. Nec aliter accipi deberet, si pro **וַיְהי** id est cæli, legi deberet **וַיִּהְיֶה** id est aqua, ut in quibusdam Hebræorum codicibus legitur. Nempe ut versu primo non minus quam secundo utriusque elementumemerit Moses. Nos tamen receptam lectionem retinemus ob codicum longè plurium auctoritatem. & Latinarum Græcarumque Tralationum

con-

consensum Quod verò Moses materiem eam vocat **חָאָה**
רַבְחָה id Aquila vertit *ἀόρατος ὁ ὁδός*, Symmachus *ἀόρατος ὁ*
ἀόρατος, Theodotio *ἀόρατος ὁ ὁδός*, LXX quos vocant *ἀόρατος*
ὁ ἀόρατος; nos Mercerum sequuti, priori vocabulo infor-
 mitatem, altero *ἀόρατος* significari putamus: vt aptè om-
 ninò ab Ouidio* dicatur *rudis indigestaque moles*. Cæ-
 terum cum hanc ipsam materiem (chaos vocat Hesiodus,
 † & post eum alij) à Deo in initio creatam testetur Mo-
 ses, meritò damnamus Marcionem*, Hermogenem*,
 Manichæos*, Hermianos & Seleucianos*, hæreticos ma-
 teriariorum, vt tales Tertullianus* vocat, vt qui mundum
 quidem à Deo factum agnoscunt, sed ex præexistente ma-
 teria: quin etiam Sabellium similiter sensisse tradunt
 Baronius, Pammelius*, alij: pro qua sententia non aliud
 invenio quam quod Philastrius, & ex eo Augustinus Sa-
 bellianus etiam Hermogenianos ab Hermogene* dictos
 tradunt: tum autem quod, (vti ex Eusebio* discere est)
 Dionysius quibus libris adversus Sabellium scripsit, hunc
 quoque Hermogenianorum errorem refellit: quod argu-
 mentum non satis valide id adstruit quod volunt. Porro
 ante hæreticos istos idem senserunt Pythagoras & Plato:
 de illo Tertullianus*, de hoc auctores nobis cum Apu-
 leius*, & Laertius*, tum Tertullianus*, & Ambrosi-
 us*, item Stoici, ut præter Ciceronem testis Tertulli-
 anus*, & Lactantius*, imò fortasse Thales*, cui duo
 principia Mens & Aqua. atque adeo (vt cæteros Phi-
 losophos mittamus, quorum sententiã refert Censorinus*),
 antiquissimi omnium Hesiodus & Homerus: quorum

* 1. Metam.
 † In Theogon.
 vers. 116.
 a Tertull. lib. 5.
 adversus Marcio-
 nem cap. 19.
 b Idem lib.
 contra Valenti-
 num cap. 16. &
 contra Hermo-
 genem cap. 1.
 & de præscript.
 cap. 33. &
 Theodoret.
 hæret. fab. lib.
 1. de Hermog.
 c Epiphani.
 hæret. 66. p.
 271. Gr. Gre-
 gor. Nyssenus
 de opificio ho-
 minis c. 23. &
 August. de hæ-
 res. cap. 46.
 d Philastrius
 de hæresi & Au-
 gust. hæres. 59.
 e Adversus
 Hermog. cap.

25. f Tom. 2. Annal. ad annum 170. g Initio annot. in Tertull. lib. contra
 Hermog. h Philastrius & Augustinus cap. de Sabell. sed Philastrius ex Augustino
 hac parte supplendus. * Lib. 7. de præparat. Evang. cap. 8. i Adversus Valenti-
 num cap. 15. k De dogmat. Plat. l In Plat. m Adversus Valentinum cap. 15.
 n Lib. 1. hexam. cap. 1. o Lib. de præscript. cap. 7. & lib. 5. adversus Marc.
 cap. antepenult. adversus Hermog. vlt. p Lib. 7. cap. 3. q Laert. in Thal. r Cap. 4.
 quod explicat Lipsius Philos. Stoic. lib. 3. dissert. 5.

illius de chao opinio nota ex Theogonia : hunc verò Odyss. 4. per Proteum primum & principem causam , vt vox ipsa indicio est : per Eidotheam, materiamquæ varias suscipit formas, intellexisse censet Sextus Empiricus adversus Marhem. Quanquã Augustinus Steuchus^{sm Gen. p.34.}, Hesiodus^{l Ovid. 1. met.} & alios veterum excusat , quasi per chaos quod fuisse docent , *Ante mare & terras & quod tegit omnia cælum*) haud aliud intellexerint quam vacuitatem rerum & densissimas rerum non existentium tenebras, hoc est, sempiternum nihil, quo refert quod Aquila & Theodotio בְּחֵרָה interpretantur^{אֵינֶה}. Sed subtilius quam verius, cum iatis ex Aristotele & alijs pateat, quid veteres de chao senserint. Cæterum hanc materiariorum sententiam refellit Tertullianus lib. adversus Hermogenem, Athanasius initio lib. de incarnatione verbi, Lactantius lib. II. cap. IX. Eusebius^{p. 196. & seqq. edit. Rob. Steph.} lib. VII. de præparat. verbi cap. VIII. Nysenus cap. XXIV. Epiphanius hæres. LXVI. Augustinus pluribus locis, Elias Cretensis in orat. I. Nazianzeni^{x Col. 73. edit. Morel.}. Vt veteres illos mittam , quorum scripta adversus eum errorem deperierunt, de quibus Euseb. passim Histor. Eccles. lib. IV. & seqq. Mirum verò e gentilibus vnum Senecam non autum dicere materiam esse æternam, sed de eo dubitasse. Sic enim scribit in natural. quæst. præfat. *Quàm vtile existimas ista cognoscere, & rebus sermones ponere? quantum Deus possit? materiam ipse sibi formet, an datâ utatur?*

THESIS V.

Forma creationis est ipse divina actionis modus, quod non per causam particularem, sed immediatè; nec difficultate aliquâ, sed nntu ac arbitrio soloque omnipotente verbo omnia produxit. Vnde Psal. xxxi. 9. Dixit & facta, mandavit & creata sunt omnia. Et Gen. I. Dixit Deus sit lux, & fuit lux. Item: Dixit Deus sit expansio,

expansio in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis: & fuit ita, &c.

Plerisque creationis forma est substantiæ ex nihilo productio: nempe, ut Augustini verbis dicunt: *Ideo Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia etsi omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa tamen materia de omnino nihilo facta est.* Etiam non nemo ^a Damasceno se tuctur, qui immediatè creari dicat, quæ ex nihilo facta sunt: mediatè quæ inde facta sunt. Sed paraphrasis librorum Damasceni de fide Orthodoxa, in qua ea immediatæ mediataque creationis distinctio legitur ^b, non est Damasceni, verum cuiusdam qui avorum nostrorum memoria vixit, Iod. Clichthouæi. Præterea suprâ ostendimus, creata etiam dici animantia, plantas, aliaque quæ intra sextum diem ex materia Deus produxit: neque id tantum respectu materiæ antea ex nihilo productæ, sed etiam ratione formæ, quam non particulare agens, vti in generatione & artificialibus fit, sed causa vniuersalis, idque nutu solo in materiam induxit. Imò inferius probabimus etiam ea quæ hodieq; generantur creari à Deo, quatenus cum particulari causa, quæ sola non sufficeret, divina volitio vt vniuersalis causa immediatè ad formæ productionem concurrat.

^a Buca. loc.
comm. de Creat.

^b lib. 2. cap. 5.

THESIS VI.

Minimè verò infinita Dei sapientia, quæ sola omnium formas finxit, adiuta in creando fuit formis vllis separat. Nam vt Esaias cap. 40. 13. ait. Quis adjuvit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Cùm exemplar rectè referatur ad formam, (vt quæ sit causa

causa formalis, sed separata & extrinseca, cujus intuitu artifex producit effectum) quaeritur hoc loco an Deus quoque in efficiendo respexerit exemplaria quaedam operis sui extra se constituta: uti Platonem voluisse Aristoteles tradit. lib. 11. Metaph. cont. 2. & alibi. Sed meritò separatas istas ideas rejiciunt Iustinus orat. parænet. ad Gentes, Nazianzenus 1. de Theolog. Ambrosius lib. 1. Hexaem. cap. 11. ubi disertim ait, *Dei Filium esse Creatorem mundi, non ideâ quadam duce imitatore materia, ex quâ non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam sua opera formaret. Similiter Augustinus: Non Deus extra se quicquam posuit intrinsece, ne secundum id constitueret, quod constiterat. Nam hoc opinari sacrilegum est. Rectè sanè. Nam derogat hæc opinio plurimum infinitæ Dei sapientia, quæ nullius extrinseci indiga sola sibi sufficit ad excogitandas singulorum formas, eoque ipsa est unicum omnium rerum exemplar. Sed de ideis in mente divina, longè aliter ideam statuit: Mox enim subjungit: Quod si hæc rerum omnium creatorum creatorumve rationes continentur: neq; in divinâ mente quicquâ nisi æternum atq; incommutabile potest esse: atq; has rerum rationes principales appellat ideas Plato, non solum sunt ideas, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt & ejusmodi atq; incommutabiles manent: quarum participatione fit, ut sit quicquid est, quoquo modo est. Nempe etiam quæ Platonis fuerit sententia ambigit: & meritò, quandoquidem cum ideas intellexisset, non extra, sed intra intellectum Dei subsistentes, non solum Ficinus, Steuchus, & juniorum alij existimarent; sed idem clarè testantur Seneca epist. LVIII. & LXV. & Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophorum c. 111. cujusmodi ideas etiam agnovit Severinus Boethius: item duo Christiani scriptores, sed Platonis studiosissimi, Hermes Trismegistus & Dionysius Arcopagita, ut ceteros mittam. Boethij quidem sunt ista, sanè quam venusta:*

c pag. 5. edit. Commel.
d p. 525. edit. Morell.

a T. 4. lib. octoginta trium quaestio: un. quæ 46.

b pag. 1618. edit. H. Steph.

c Lib. 3. de consolat. m. 9.

--- *in cuncta superno*

*Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans.*

Nempe virtualiter, vt loquuntur, ideas in divinâ mente locârunt, non formaliter, quia non sunt formæ naturæ divinæ inhærentes, vt in luto vel cera: qua de re plura Gab. Buratellus lib. de Ideis.

THESIS VII.

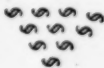
Finis creationis vel proximus est vel remotus. Ille est finis & siue operantis: hic est finis & siue operis. Finis &, est bonum creaturæ & imprimis hominis: finis & est demonstratio bonitatis, sapientiæ & potentiæ divinæ: bonitatis quidem, communicando se ipsis, quæ non erant: sapientiæ, disponendo omnia pulchritudine ordine ac varietate admirabili: potentiæ, cum tam multa, tam magna, tam varia, ex nihilo condendo.

a Tul. Scalig.
Epidorp. lib. 7.
carm. I.

Non tamen hic finis propriè movit Deum, quandoquidem is est *a' utriusque*: Cui esse sibi sufficit, efficitq; cuncta: vt eleganter ea de re cecinit vir ævi nostri incomparabilis. Verùm finis hic ex actu creationis resultat: imò *involuntarius* in eo continetur. Nempe vti si herus in famuli gratiam præstet quicquam, non cum sui, sed famuli ob finem agere censemus: itidem cum Deum ad communicandam creaturæ bonitatem suam agere dicimus, hoc ipso indicamus non agere illum ob bonitatem sui, vt bonum suum, sed vt bonum creaturæ. Quod igitur Proverb. xvi. 4. dicitur *Vniuersa propter seipsam operatus est Dominus*: non sic intelligi debet quasi operatus sit propter se ut finem sui, sed vt finem vniuersi. Hominis verò gratia conditum esse hoc Vniuersum, etiam saniores gentilium agnoverunt.

Fuse

Fuse enim id probat Tullius lib. 11. de Nat. Deorum ^{b. E. b} p. 57. & seqq. andemque sententiam Stoicis tribuit Lactantius lib. de Ira edit. Ald.
 Dei cap. xiiii. & firmat idem Seneca lib. vi. de benef. cap. xiiii. Alibi tamen sic scripsit: *Non nos causamundosumus, hiemem astatemque referendi: suas ista leges habent, quibus divina exercentur. Nimis nos suspicimus, si digni nobis videmur, propter quos tanta moveantur.* Sed, uti ante nos viri docti observarunt, non aliud voluit, quam non nostri solum, sed etiam Deorum gratia fabricatum esse hoc Universum. Quod & Tullius ^a asserit libro de Natura Deorum. c Lib. 2. de Ira, cap. 27.
 d Loco ante indicato.

FINIS.

For the purpose of the present investigation, the following data were obtained from the records of the Bureau of the Census, Department of Commerce, for the years 1910 to 1920, inclusive, for the United States and for the several States and Territories. The data are given in the following table, which is arranged in the order of the States and Territories, and in the order of the years, from 1910 to 1920, inclusive.

1910

C. 1000

DISPUTATIONIS THEOLOGICÆ
DE CREATIONE

PARS ALTERA.

THESIS VIII.

Effectum creationis est uniuersus mundus, hoc est
illud quod in scripturis nunc à ^{omni} centro,
cæli & terra: nunc à partibus globi inferioris, ter-
ra & maris nominib. appellatur: ac præter cælum
& terram, omnem eorum, ut script. loquitur, ^a exercitum ^a Gen. 2. 1.
comprehendit. Cuius compagis perfectionem non tan-
tum singulorum arguit absolutio, sed etiam tum ingens
naturarum varietas ac distinctio, tum insignis partium
ordo ac connexio. Estque huius ordinis beneficium, quod in
tantâ rerum dissimilium multitudine mundus nihilomi-
nus non nisi unus existimetur.

Nempe uti sermonem non solum *idæm*, *træpta* aut *quædam*
et alia, sed etiam *et alia* exornant: itidem pulchritudo ac
perfectio uniuersi non tantum in singulorum perfectione,
sed eorundem inter se dissimilitudine ac contrarietate con-
sistit. Quod ipsum significat his verbis Augustinus lib. xi.
de C. D. cap. xviii. Sicut contraria contrariis opposita sermo-
nis pulchritudinem reddunt, ita quadam non verborum, sed re-
rum eloquentia, contrariorum oppositione seculi pulchritudo

componitur. Sed in hac tamen dissimilitudine & contrarietate rerum admirabili omnia inter se ordine connectuntur: haud aliter ac partes humani corporis & inter se & ad totū ex partibus confurgens ordinem habent, quo sine nec mundus foret mundus. unde optimē philosophi aiunt, ordinem esse formam vniuersi, pulchritudinis parentem, mutua rerum amicitiae indissolubile vinculum, catenam auream, sine qua neq; in vnitatem foret multitudo, neq; in multitudine vnitatem, sed in turbatam illico omnia congeries dissoluerentur.

THESIS IX.

Nec tantum earum rerum creationem tribuimus Deo, quas primis sex diebus ^{diuina} fecit, sed omnino omnium qua sunt, fuerunt, erunt. Nam causa particulares dependent à prima, nec sine concursu eius obtinent effectus suos: sed utraque causa eopse tempore suā utraque operatione vpus idem producit.

* Lib. 2. sent. q.
5. dist. 1. num.
21. & seqq.

Durandus * asserēbat effectus particulares propriē esse à causis secundis, non vero à Deo, nisi mediātē: contra Gabriel negabat effectus esse à causā particulari: alii denique regiam sectantes viam, sic statuerunt: res neque à solo Deo immediātē produci, neque duntaxat à causis secundis, sed primam secundamque causam ad idem effectum ^{diuina} concurrere. Gabrieli obducimus locum Genesis 11. *Germinez terra herbam virentem & facientem semen iuxta genus suum: & similia.* Vnde Augustinus lib. 7. de C. D. c. 30. *Sic Deus administrat omnia qua creauit, vt etiam proprios exercere, & agere motus sinat.* Durandus vero refellitur, quoties Deus in scripturis non tantum cælum terramque, sed quæcūque in iis sunt fecisse traditur, vt Psal. 146. 6. & Act. 14. 15. & imprimis cū hodie quoq; creare omnia ac cōseruare dicitur, modo etiam exerte apposito quo id faciat: vt Iob. 10. 8. & seqq.

seqq. & Psal. 145. 16. & Ioh. v. 17. Vide omnino illustrem hac de re Augustini locum epist. 145. ad Consentium: ubi aliis quoque script. testimoniis hoc confirmat.

THESIS X.

Cur vero mundos plures aut esse, aut fuisse, aut fore unquam credamus, ratio nulla vel credere vel opinari compellit: contra ut unum unicum statuamus, Scriptura iubet, quæ cum accuratè visibilia Dei opera recenscat, nusquàm tamen plurium meminit: adhuc semper mundi unici unicum servatorem tradit.

Damnamus igitur Anaximandrum, Anaximenem, Archelaum, Xenophanem, Diogenem, Leucippum, Democritum, Epicurum, ejusque discipulum Metrodorum, quos innumerabiles statuisse mundos Plutarchus, Stobæus, & alii prodiderunt. nempe ut Elias Cretenensis testatur, metuebant ne alioqui divina potentia Deique bonitas infinita in angustias redigeretur. Ac Metrodorus id ipsum icone istiusmodi firmabat, *Absurdum esse ut una spica in magno campo produceretur, & ut unus in infinito mundus.* *Απορροῦν ἑνὸς ἐν πύρρῳ κόσμῳ ὡς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ.* Opheos hæreticos similiter desipuisse docet Augustinus. Imo Origenes quoque, etsi vnum vno tempore esse mundum credebat, putavit tamen & ante hunc fuisse alios, & post hunc alterum fore, & illi semper successurum alium atque alium: eoque & Christum sæpius passurum: ut quod profuit semel, semper profuit adsumtum: quemadmodum ex secundo tertioque *οὗτος ὁ κόσμος* ostendit Hieronymus epist. ad Avitum, quæ propositum docere quid cavendum sit in istis Origenis libris. Idem tamen Hieronymus alibi quærit, cum Apostolus & aliud seculum sit quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios: de quibus Clemens in epistola

a Lib. 2. collect. phys. dogm. apud Cyrill. l. 1. adv. Iulianum.
b Eclog. phys. l. 1. c 21. p. 52.
c Col. 73. edit. Morell.
d Apud Stobæum loco paulo ante citato.
e Hæres. 77. & indice hæres. qui in præfat. August. legitur.

a Com. in Epist. 222.

b Plat. in Timæo p. 24. & 25. edit. H. St.
 c Ad illud ecl. 1.
 & penitus toto
 divisos orbe Britannos,
 d Medea vers. 378.
 e Sueton. in Claudio c. 17.
 f Lib. 17. initio propius quam medio.
 g Suaf. 1. initio eorum quæ exant,

sua scribit: *Oceanus & mundi qui trans ipsum sunt.* Sed Apostoli mentem ipse post aperit: Clementem vero intellexisse putamus terras ultra Occidentalem & Australem Oceanum: quas hoc ævo non quidem propriè norant, nec enim oculis videntur: sed tamen ut ex Platonis Atlantide^b constare potest, auditione acceperant, & ut ex iis pater, quæ de Antipodibus tradunt, ratione esse colligebant. Hos vero mundos alios vocat, quomodo Britannicas insulas à poetis alterum orbem dici, Servius scripsit (novos sanè orbes vocat Seneca^d in gratiam Claudii Britannicam expeditionem primi post Iulium cogitantis^e) quomodo item Ammianus refert in obeliscis Aegyptiis sculpta conspici volucrum^f *rarumque, etiam alieni mundi genera multa*: quo modo denique Avitus apud M. Senecam^g pro figmento habet quod diceretur, *Feriles in Oceano iacere terras, ultraque Oceanum rursus alia litora, alium nasci orbem.*

X I.

Quaecunque autem Deus condidit, optima condidit: optima inquam cum qualitatibus ratione, tum relatione ad verum creaturarum inter se commoditatem. Vtrumque enim significatur Gen. 1. 31. Viditque Deus quicquid fecerat, ecce autem bonum erat valde. & 1 Tim. 4. 4. omnis creatura Dei bona est.

Quod vero Eccl. xlv. 5. 7. legimus: *Ego Dominus & non alius, formans lucem & tenebras: faciens pacem & creans malum*: id de afflictione intelligi debet: uti & quod est Amos 111. 6. *Non est malum in civitate quod Deus non fecerit.* Pœnale malum vulgo appellant. Sic dies, quibus sors premit adversa, mali dicuntur: unde illud Christi Matth. vi. 43. *Sufficit diei malitia sua, i. ærumna.* Nam mala idem ac *auxilia*, quomodo & *auxilia* voce usus Hesiod. *ἡ ἀγαθή ἐκ κακῆς, ἡ κακὴ ἐκ ἀγαθῆς.* Damnamus igitur Manichæos, qui putabant naturas quasdam esse simpliciter malas: ut ignē quemdam

dam, aquam, fumum, ventum: unde & ea non à bono sed malo Deo condita dicebant. Quà de re Augustinum vid. hæref. 46. & imprimis lib. de natura boni, quem adversus Manichæos scripsit.

THESIS XII.

Mundum non fuisse ab aeterno, sed in tempore creatum esse à Deo, clare discimus ex Proverb. 8. 22. & seqq. 1oh. 17. 5. Eph. 1. 4. Idemq; Moses ostendit, cum in ipso historiae suae ingressu scripsit, In principio Deus creavit coelum & terram.

• In Gen. 1.1.

• T₂ initio

Hebr. quæst. in
Genes.

c Lib. 12. con-
fess. 28.

d Colof. 1.16.

e Orat. in illud,
e omnia mihi

tradita sunt à
patre meo T. L.

p. 326. edit.
Comm.

f Lib. de crea-
tione mundi p.

4. edit. Turneb.
9. Lib. 8. de eod.

cap. 10. text.
103

Cum juniorum aliqui, vt Auguftinus Steuchus¹, tum etiam veterum, ut de ijs Hieronymus², & Auguftinus prodiderunt, per principium intellexerint Filium Dei, eo quod Apoftolo teste³, in eo condita funt vniverfa. Eftque hæc fententia quoque confona Thalmud Hierofolymitano⁴, quod *in principio* interpretatur in fapientia. Melius tamen Bafilii, Nyffenus, Ambrofius, in fuis hexameron libris, & ante eos Athanafius, de principio temporis, interpretantur: melius item Philo⁵, qui non quidem intelligit *אֵל בְּרֵאשִׁית*, fed cenfet *אֵל בְּרֵאשִׁית* *אֵל בְּרֵאשִׁית* *אֵל בְּרֵאשִׁית*, ut & Aben-hezra; qui principium creandi intelligit.

*Top. l. i. c. 9

mundum non esse genitum: hoc est, non incepisse per motum: quæ Philosophorum priorum sententia erat: eamque sententiam eo firmatum eunt, quod hoc solum, non item æternitatem exquisitissimæ etiam Aristotelis rationes evincant: tum autem quod inter problemata Dialectica * de quibus in utramque partem disputari possit, referre non dubitavit, utrum mundus sit æternus. Caterum licet non eamus inficias solum Dei spiritum in scripturis loquentem creationem mundi firmiter persuadere: tamen ex naturâ quoque ipsâ erui rationes possunt, quæ sententiam de æternitate mundi convellant, seculorumque primordia quasi digito ostendant. Nam si interibit mundus, cæpit quoque: interiturum verò ex senio ejus cognoscimus: de senio autem inde liquet, quod mundus nondum effectus omnia majora, vel (quando non desunt qui istoc in controversiam vocant) meliora salutem ediderit: quorum alterum, (plerique etiam utrumque) agnoscunt, ex Hebræis apocryphus Eldras, & Philo: ex Christianis Cyprianus; qui fusc hoc de argumêto agit epist. ad Demetrianum: item scriptores externi, uti ex Græcis Homerus, ex Latinis Lucretius, Maro, Tremellius apud Columellam, Seneca, Plinius Veronensis, atque alij. Et si mundus semper fuit, unde esse dicemus, quod nulla antiquorum temporum monumenta habemus? cujus argumenti evidentiâ compulsus Epicureus Lucretius, mundum cæpisse fateri cogitur lib. 5.

-- Si nulla fuit genitæ origo

Terrarum & cæli, semperq. æterna fuere:

Cur supra bellum Troianum & funera Troie,

Non alius alii quoque res cecinere poetæ?

Et Macrobius: * Quis, inquit, non hinc æstimet mundum, quandoq. cæpisse, nec longam retro ejus ætatem, cum ab hinc ultra duo retro annorum millia de excellenti rerum gestarum memoria ne Græca quidem extet historia? Plura inibi Lucretius & Macrobius in hanc mentem. Ac nequis fortasse ab historia Græca, cujus solius Macrobius meminit, provocet ad barbaram, scire convenit, neminem tam indoctum scriptorum antiqui-

m Lib. 4. c. 5.
vers. 54. 55.

n Lib. de opificio mundi p.
12. ed. Turn.

o 12. v. 383. &
apud Varro-
nem & ex eo
Gellium l. 3.
c. 10.

p Lib. 2. v. 1150.
& l. 5. v. 798,
q 12. Aen. v.
900.

r Lib. 2. c. 1.
s Sub finem cp.
90.

t Lib. 7. c. 16
* In somnium
Scip. l. 2. c. 10.

riquiora narrare Beroſo Chaldaeo: ſed tamen is non altius quam à Noachico diluvio orſus fuit: ut locuples teſtis eſt Iosephus lib.1. contra Appionem. At tam gentilium quam ſactorum ſcriptorum vetuſtiſſimus eſt Moles: ut præter eundem Iosephum ſcribunt Iuſtinus^a, Tertullianus^b, Clemens Alexand.^c Eusebius^d, Auguſtinus^e, alij. Atqui ab Adamo ad annum hunc Chriſti ∞.15. CXVIII. (qui æra Dionyſiaca eſt ∞.15. CXVI) tantum anni fluxere LXV. ſupra quinq; mille & quingentos juxta exactiſſimum computum Iosephi Scaligeri. Hæc cui non ſufficiunt, adeat eruditè & eleganter hoc de argumento diſſertantem Pleſſæum lib. de veritate relig. Chriſtianæ cap.8. ac imprimis Auguſtinum Steuchum integro lib. 7. perennis philoſophiæ: quo & creationem multis probat, & præſcis fuiſſe temporibus notiſſimam clare oſtendit, & Ariſtotelis, Procli, Simpliciij, aliorumque argumentis ſolidè reſpondet.

^a P.æneſi ad Græcos p.7. & 15. edit. Commel. & apolog. 2 p.56. 63. 70. & 72.
^b Apol. c.19.
^c Lib.1. Strom. p.138. & ſeqq. edit. Commel.
^d Præf. chron. & de præpar. Evang. l.10. c.3.
^e Lib.18. de C. D. cap.37.

THESIS XIII.

Hanc etiam quaſtionem movent plurimi, utrum mundus per abſolutam Dei potentiam creari potuerit ab æterno. Super quo ingens Scholiſticorum eſt diſſenſus. Nos eſi eos qui id aſſerunt, diſſiculter refelli putemus, ijs tamen aggregare nos malumus, qui abſque principali tempore condi aliquid potuiſſe negant.

Ariminenſis quidem, Gabriel, Occam & alij eorum quos nominales vocant, contenderunt quaſcunq; orbi partes potuiſſe Deo eſſe coæternas. Durandus verò credidit, hoc ijs ſolum mundi partibus competere, quæ, ut loquitur, habent eſſe permanens: uti cælum, Angelum, hominem. At Thomas, Hervæus, Capreolus, Soncinas, Caietanus, Sotus hoc privilegium reſtringunt ad ea quæ non inducant actualem infinitatem, uti cælum & elementa: adimunt cæteris, uti generationi humanæ conſideratæ qualiter hætenus fluxit: ſic enim nunc temporis animæ forent actu infinitæ.

Albertus verò Henricus Gandavenſis, Marſilius & Toletus negant *αὐτῶν* creaturam ullam ab æterno produci potuiſſe. ** οὐκ ἔστιν αὐτῶν* pro utraque ſententiâ diſputare, quam certi aliquid definire. Cujus nos modeſtiam ſic ſequimur, ut magis interim propendamus in ſententiam Alberti : non quidem ſolo argumentorum pondere compulſi, (quando nec deſtituuntur alij, ijs quæ veriſimiliter obducant) ſed quia in re adeo controverſâ obſcurâque cauſam non videmus cur recedere oporteat à Patribus antiquis, quos ſibi Albertus aſſentientes habet. Audiamus auguſtum doctorem lib. 12. de Civ. Dei. cap. 15. *Quomodo (Angeli) creati dicendi ſunt, ſi ſemper fuiſſe intelligantur?* Similiterque Damascenus lib. 1. orth. fid. c. 8. *ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ διακρίνεται ἐν τῷ θεῷ, ὡς οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ.* vbi cur aliquid Deo vel coæternū vel non coæternū ſit, cauſam hanc adfert, quod vel à Natura, vel à voluntate Dei emanârit. nimirū quæ prioris ſunt generis ab æterno ſunt, exactâq; divinæ naturæ ſimilitudinē habent: unde & Athanaſius orat. 11. contra Arrianos eo mundi æternitatem impugnât, quod diverſa ſit naturæ à creatore ſuo. Adî & Baſil. 1. 11. contra Eunomium. Ambroſium l. 1. Hexamer. c. 111. Neque neſcimus nunquā deſuiſſe Deo vires ad creandum mundum: ac momentum nullum concipi à nobis poſſe, quo non mundus creari potuerit. Verum dicimus ex parte rei creatæ, vel modi quo res creantur *ἀντιλογίας*, eſſe, ſi externus ullus divinæ voluntatis effectus credatur eſſe ab æterno. Attamen ſolidam iſtius *ἀντιλογίας* cauſam adſignare, hoc opus, hic labor eſt. Interea, ut Gregorius quoque Valentianus ** concludit*, *putandum eſt huius impoſſibilitatis ſubſeſſe aliquam rationem, licet ea nondum ſatis comperta videatur.*

* T. 1. com.
Thcol. diſp. 3.
qu. 3. punct. 2.

THESIS XIV.

Eſt verò mundus à Deo conditus non neceſſariò, (nec enim vel obligatus erat nihilo, vel indigebat mundo) ſed

sed libere: eoque & condere cum prius, & serius, & omnino etiam non condere potuit: ac qualem nunc creavit, tales quoque alios facere tunc quirit, & poterit aeternum.

Quod igitur * Aristoteles mundum esse unum inde colligi posse putavit, quod materia prima sic formis omnibus expleta sit, ut nihil fabricandis aliis superfit, errorem erravit muræna Tartessia grandiorē. Nullis enim limitibus potentia Dei circumscribitur, eoque is & novam creare materiā, & aliū inde architectari mundū, quoties lubeat, possit.

* Lib. 2. de coel.
lo 2.9. cont. 93.
94. & seqq.

THESIS XV.

Facile vero eorum retunditur curiositas, qui querere sustinent, si Deus condere semper mundum potuit, cur tam condideris serò, & anne otiosus fueris antequam mundus esset. Nam prioris questionis vanitasē arguit, quod si vel millies millenorum seculorum myriadibus ante condidisset, eadem tamen questio superesset. De posteriori autem res plana est, quia ad Dei beatitudinem nihil ex orbe condito accessit, cum sua sibi perfectio fueris ac regnum. Nec otiosus fuisse dicendus est, qui quæ sunt, fuerunt, erunt, mente contemplatus fuit: ac, ut Apostolus testatur^a, elegit nos in Christo ante jacta mundi fundamenta.

^a Eph. 1. 3.

Hinc Claudius Marius Victor initio l. 1. com. in Genes.

*Regnabatque potens in maiestate creandi,
Iam res & causas rerum casusque futuros,
Et facienda videns, gignendaque mense capaci
Secula despiciens: & quicquid tempora volunt
Præsens semper habens. Immensum mole beata
Regnum erat ipse summum: regni nec teste carebat
Virtus trina Deus.*

* Laertii Heraclito, Numenius apud Euseb. Cic. 2. de Nat. Deor. pag. 49. editio Ald.

Nempe quod Deo suo usu venire ajunt Stoici post mundi conflagrationem aut diluvium quæ cum Heraclito putabant fieri

hoc
ac-

accommodari possit Deo Israelis. Eorum verò sententiam nemo clarius expressit Seneca epist. 9. cum ait: *Iupiter resolutum mundo & diis in unum confusis* (stellas omnes, terram, mare Deos esse * credebant, eosq; in vnum Iovem, i. ignem converti) *paulisper cessante natura acquiescit sibi, cogitationibus suis traditus. Quod ipsum apud Diogenem Laertienfem* Zeno voluit, cum dicit *ἡ δὲ αὐτὴ ἀρχὴ αὐτῶν ἵστα, Deum* cum in principio apud se esset.

* Cic. 4. Acad.
p. 30. edit. Ald.
Plutarch. de
com. notion. p.
1956. Gr. edit.
H. Steph.

THESIS XVI.

Omnia porro Deus in instanti creasse est dicendus, si singula seorsum & in se spectemus: sed si eadem consideremus, ut intervallo certo aliorum alijs creatio successit, sex diebus Deus creationem continuavit: septimo demum ab novarum specierum productione quievit: quo iccirco, sua quieris exemplo, homines quiescere insit.

Putarunt quidam Deum uno omnia die creasse: sed opera in sex dies distingui, ut melius distinctiusque ab humanis mentibus considerentur. Hoc Siracida * illo adstrui posse censent: *Qui vivit in aeternum creavit omnia simul.* Sed praterquam quod apocrypha canonicis opponi non debent, Græcè est non *ἐμὰ*, sed *αὐτῶν*, hoc est pariter: ut sententia sit, omnia unum agnoscere creatorem sive communiter, ut in Complutensi transfertur, hoc est, *communi lege*, ut Iunius vertit, & accipi debere sequentia inibi ostendunt. Quod si vidisset Augustinus, non tantoperè se in eo loco torsisset, lib. v. de Genes. ad literam. c. 111. & lib. vi. c. v. & seqq.

* Eccl. 18. 1.

THESIS XVII.

Vsus doctrina de creatione multiplex est. Nam praterquam quod scripturarum perfectionem docet, quibus solis hoc fidei caput plenè & perspicuè traditum est: simul hinc discimus bonitatem, sapientiam, potentiam Dei: ac discrimen inter Deum Israelis & Deos gentium: unde Deus apud

apud Ierem. c. x. dij qui non fecerunt cœlum & terram pereant de terra. *Etiam hinc cognoscimus ius Dei in omnes creaturas: ut qui creationis beneficio consequatur potestatem præscribendi nobis quod velit: & immorigeros gravissimis cum animi tum corporis suppliciis & hic, & post hanc vitam puniendi: atque adeo (si ius illud in se citra promissiones spectemus) etiam obedientes non remunerandi, imò in nihilum eos redigendi.*

Quin si Macarium Ægyptium, item incertum hypognoticum scriptorem (nec enim is Augustinus) & pauculos alios sequamur: Deus ratione prædita, hoc ipso quod ejus sunt opificia, utut nihil peccent, æternis possit pœnis addicere. Verum nos hoc omnino ab iustitiâ Dei alienum putamus: in quo Augustinum sequimur & propè univerforum Sanctorum patrum chorum.

THESIS XVIII.

Quia autem ex creatione agnoscimus Deum & ius eius in creaturas: ac prius omnino est ut Deum cognoscamus, quam ut venerari eum possimus: (unde David Salomon^a, Cognosce, inquit, Deum Patris tui, & cole eum:) hinc merito divinus legislator volumina sua à creationis historia auspicatus fuit. Et hac propter, quanquam sciamus Hebræos veteres non alijs quam qui ad ætatis pervenissent, ejusce historia lectionem permisisse: minimè tamen dubitamus, quin utiliter etiam pueris & adolescentibus proponatur, atque ab iis legatur.

Hos qui mysterium creationis nossent, celare illud jubent plerique Rabbiorum: & eos inter (ut Mercerus quoque observat) Moses Ben Nahman, quem Ramban^a Prolog. in vocant per Nun in fine, qui & Moses Gerunensis, cum Gen. Ram-

Rambam per Mem finale sit R. Moses Ben-Maimon, five Moses Ægyptius. Plenius vero hanc consuetudinem narrant Origenes in Cantica, & Hier. in prolog. galeato^b & in Ezechielem præfat. ad Eustochium. Vterque vero auctor est nobis, quatuor omnino fuisse, ob quorum profunditatē seu difficultatem, Hebræorum magistri lectione eorum interdicerent his, qui nondum pervenissent ad annum sacerdotalem, h. e. ætatis trigessimum. Ea erant primordia mundi, quæ tribus primis Genes. capitibus traduntur: initium & finis Ezechielis, quorum illud de Cherubim & maiestate divinā; hoc de templi tertij structura agitur: ac Canticū Canticorum, in quo quæ de autore divino intelligi debent, facile juvenili affectu alio vorsum rapiantur. Quanquam vero quo Hebræi illi spectarint, vel hinc obscurum non est, tamen non dico adolescentiæ, sed pueritiæ etiam adeo utili ~~ad pueritiæ~~ lectione interdicare religio sit. Tantum moneatur, ut hanc reverenter legat, nec affectu eo quo gentilium historiæ legi solent.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

PECCATO PRIMO
ADAMI.

Peccatum Adami (quod Apostolus generatim ^a *proprium, voluntaria, superbia, & cupiditas* nominat) bifariam consideratur: ut est Adami proprium, & ut totius est humani generis commune. Nos iis in praesentia omissis, quæ ad peccatum illud pertinent, quatenus posteritati omni imputatur, nunc de eo agemus, quatenus est personale. Ac ne quidem omnia illa adferre animus est, de quibus disputari in scholis solet; sed ea tantummodo, in quibus veteres heretici ab Ecclesiæ doctrina recesserunt. Cujusmodi sunt hæc quinque:

- I. Vtrum Adam liberè peccârit,
- II. An, ut peccaret, à diabolo per serpentem fuerit persuasus.
- III. An peccando sit factus mortalis.
- IV. An per peccatum amiserit vires piæ vivendi.
- V. An per semen mulieris peccati sui veniam sit consecutus.

De singulis horum ordine deinceps agemus.

DE

DE PRIMA QVÆSTIONE THESIS I.

Peccatum Adamus & evitare potuit, & facile potuit. Quod etiam verba indicant Dei dicentis^b: DE OMNI arbore horti comedendo comedes: at de arbore scientiæ boni & mali non comedes. Nam sententia esse videtur, ex tot arborum numero unius duntaxat fructibus interdico, ut videas, quàm facile præceptum hoc observare possis, etiam sine dispendio voluptatis.

THESIS II.

^a *Vt. 14. 51. 16*
^{17. 18.} Et sane semper sic sensit Latina Græcæque Ecclesia, & ante utramque, populus Hebræus: de quo fidem nobis fecerit Siracides cap. 15: ^a cum ait: Deus ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adjecit mandata & præcepta. Si volueris mandata servare, conservabunt te, & fidem facere beneplacitam in perpetuum. Apposui tibi ignem & aquam, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem est vita & mors, bonum & malum, & quod voluerit dabitur illi.

THESIS III.

Ratio quoque idem evincit. Nam si Adam necessario peccavit, aut necessitas illa est à natura, aut à diabolo, aut à Deo. A natura non fuit, quia homo conditus est liberi arbitrij. Aliter si esset, non dissimulasset Adamus, cum de excusatione sui laboraret^b. Atqui, ut sciit Tertullianus ^c ait, nunquam figulo suo dixit, non prudenter definixisti me: confessus est seductionem, non conculcavit seductricem: rudis admodum hæreticus fuit: non obau-

^b Gen. 3, 12.

^c Lib. 2. advers.

Maro. c. 2.

obaudiit, non tamen blasphemavit creatorem, quem à primordio sui bonum & optimum invenerat.

THESIS IV.

Nec necessitas ulla à diabolo fuit, quia consilium dare is potuit, cogere non potuit. Quod igitur suavit, à diabolo est: quod persuasit, ab homine est. Nec enim diabolus hominem cepisset, nisi jam ille sibi ipsi placere cœpisset: ut optime ait Augustinus^d.

^dLib. 14. de C.
D. c. 13.

THESIS V.

Longè minus necessitas à Deo erat: quia seu qualitates consideremus in creatione inditas, fecit enim bonum & ad imaginem sui^e: seu finem creationis spectemus, condidit enim ad agnitionem & cultum creatoris sui.

^eGen. 1. 27. &
3. 1.

THESIS VI.

Nec dici potest Deum Adamo dona subtraxisse, quæ contulerat prius. Nam lapsus desertionis, non desertio lapsus causa fuit.

THESIS VII.

Permisset quidem Deus: sed permissio ea nihil est aliud, quàm suspensio efficientiæ, quæ Deus per potentiam suam actû impediret peccatum. Sane impedimentum tale attulit peccato Deus, quate impediret illud & debuit, & potuit. Nam hominem condidit bonum ac secundum imaginem suam: esu arboris interdixit: penam gravissimam est interminatus, si peccares. Sed impedimentum, quod efficax vocant, pati eum noluit: cuius rationes etsi multa latere possint in thesauro sapientiæ divini, tamen duæ satis sunt apertæ.

THESIS

THESIS VIII.

Vna earum est à priori, quia destituere noluit opus suum, voluntatem scilicet, aut auferre, quam semel permiserat arbitrii libertatem: Vnde Tertullianus lib. I. I. adversus Marcionem cap. VI. I. Si semel homini permiserat arbitrij libertatem, & potestatem, & dignè permiserat, utique fruendas eas ex ipsa institutionis auctoritate permiserat: fruendas autem quantum in ipso, secundum ipsum, id est, secundum Deū, id est in bonū, quis, n. adversus se permittet aliquid? quantum verò in homine, secundum motus libertatis ipsius.

THESIS IX.

Alteram rationem, qua à posteriori est, ponit Augustinus lib. de corr. & grat. cap. IX. Deus permisit hominem tentari, quem sciebat esse casurum, qui simul videbat eo casu se uti posse ad misericordiam & justitiam declarandam, dum ex massa damnata alios justè puniet, alios misericorditè liberabit. Et cap. seq. Qui creavit omnia valdè bona, & mala ex bonis oritura præsciuit esse, scivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis benè facere, quàm mala esse non finire.

Adam & Evam nunquam habuisse, unde stare possent in statu innocentie, docuit, seculo nostro, Georgius Pauli, Cracoviensis minister: quemadmodum de eo scribunt Joannes Wigandus libro de Deo contra novos Arrianos, & Gabriel Prateolus lib. XVIII. Elenchi hæreseon. Ac jam olim, Gnosticorum, Manichæorum & Priscillianistarum hære-

hæresis fuit, neque nobis esse, neque fuisse Adamo arbitrij libertatem, sed peccata omnia obtingere necessario. De Gnosticis, patet ex Valentinianis, de quibus sic Augustinus lib. de hæresibus; *De tricesimo seculo dicit diabolus genitum, & à diabolo alios natos, qui fecerint hunc mundum. Et ideo malitiam non arbitrio tribuit, sed naturæ mundi.* Idem ostendit Valentiniana hominum divisio in *ἐνοχίαντες, ψυχικάι, & σαρκαῖαι* sive *ἀλυσταί* seu *χαλυσταί*: de qua vide Irenæum lib. i. c. i. Tertullianum adversus Valent. cap. xxiv. & seqq. imprimis xxxix. Clementem Alexandrinum Epitome sive Excerptis ex Theodoro, (quæ fragmentum esse videtur octo librorum *τῶν τριτημισηθίων*) ac denique Epiphanium hæresi xxxi. Idem liquet ex Marcione, Hermogene, Bardefane, & Colalarbaso: teste Augustino de hæresibus, ut nunc Eusebium, Epiphanium Theodoretum, atque alios mittam.

Etiā Manichæi crediderunt, peccatum omne esse à necessitate naturæ, quia Deus coagmentavit hominem ex bona malaque substantia: unde & hominem à concupiscentia liberari aiebant, non per sanationem vitiosi accidentis, sed per separationem malæ substantiæ: quâ de re fusè Epiphanius hæresi lxvi. & Augustinus contra Faustum Manichæum, & de hæresi cap. xlv. Denique Priscilianistæ similiter siderum potestati actus hominis adscribere: de quibus Augustinus de hæresi cap. lxx. B. Prosper in Chronicis ad annum cccclxxxii. Sulpitius Severus lib. ii. Leo Magnus epist. xciii. ad

d p. 346. edit.
Florent, Græc.
6 p. 89. Bas. Gr.

e in vulg. cod.
ad sed juxta Scal.
Prosop. 330.

Contra Ecclesia Catholica semper statuit, peccatum non esse à Deo malo, vel naturæ necessitate, sed arbitrii libertate: Unde Adamo passim testantur Patres, potuisse eum persistere, si voluisset. Tertullianus adversus Marc. l. ii. c. viii. *Igitur sicut Deus homini vitam statim induxit, ita homo*

quod desereret, cum vellet, & in quo permaneret, si vellet, non quosieret, ut vellet. Hac est prima gratia, quæ data est primo Adam. Et ibidem: Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem. In illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat & adiutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet, quia non deerat adiutorium per quod posset, & sine quo non posset perseverantè bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset. Item scriptor Hypognoſticon lib. iiii. pene initio. Per velle malum (Adam) perdidit posse bonum, quia per posse bonum potuit vincere velle malum. Idem cum Siracide locum citasset, quem superius adduximus, ista subiungit: Quid est autem, Et reliquit eum in manu consilii sui, nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrii sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, quæ stare potuisset, si servare mandata Domini voluisset. Prosper lib. contra Collatorem cap. xvi iiii. Dubitare fas non est, eum tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliantem sibi Dominum non desereret, posset in bonis, quæ naturaliter acceperat, perseverare, quia vellet, & merito voluntaria perseverantia in beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset. Fulgentius de Incarnatione & gratia cap. vi. Credimus bonum & sine ulla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adam magnâq; præditum libertate, ita ut & bonum facere in propria facultate haberet, & malum, si vellet, posset admittere.

DE QUÆSTIONE SECUNDA

THESIS I.

Altera quæstio erat, utrum primi parentes decepti fuerint à diabolo, serpentis formam induto. Sane in eo quidem est dissensus aliquis inter Catholicos, utrum diabolus specie tantum serpentis apparuerit, ut Cyrillus puta-

^a Col. 552. edit.
Par. 1571.

^b Gen. 3. 1.
^c Gen. 3. 14.

bat lib. III. contra Iulianum^a (cui etiam Steuchus in Cosmopæia accessit:) an potius verum & naturalem serpentem sit ingressus: quod Chrysostomus, Augustinus, Procopius, & prope omnes Patres volunt, idque Scripturâ præcunte, quæ serpentem non angelis, sed animalibus cunctis callidiorem^b fuisse dicit: quemadmodum in verum etiam serpentem maledictionis sententiam prolatam^c fuisse narrat.

THESIS II.

Sed ut in hoc sententijs variatum fuit, ita in eo semper conspiravit Ecclesia Dei, quod qui per verum aut apparentem serpentem loquebatur, non sapientia Dei fuerit, sed Diabolus: unde & Christus Ioh. VIII. 44. ait, diabolum homicidam fuisse ab initio, & in veritate non stetisse. Et Iohannes Apoc. XX. 2. diabolum propterea vocat antiquum serpentem. Hebræorumque veterum eandem fuisse sententiam, cognoscimus ex Sap. cap. II. 23. Vbi dicitur Deus creasse hominem rectum, sed invidia diaboli mortem introisse in orbem terrarum.

^a Col. 552. edit.
antea citata.

Nec alia mens Cypriani serm. de zelo & livore, Epiphaniij in hæresi Ophitarum, Basilij in orat. quod Deus non sit auctor peccati, Ambrosij lib. de Paradiso, Cyrilli lib. III. in Iulianum: ut mittam Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum, Theodoretum, Eucherium, Bedam, Rupertum, ceterosque, qui in Genesin scripserunt. Damnârunt igitur eos, qui serpentem illum dicebant fuisse sapientiam Dei, a quâ oculi primis patentibus essent aperti, ut Manichæi sensere, juxta Augustinum de hæresi cap. XLVI. & ante hos Ophitæ: teste Irenæo lib. I. de hæresi cap. xxxiv. Tertull. lib. de præscript. cap. XLVII, Clemente Alexand,

Alexandr. lib. VII. Hieronymo dialog. adversus Luciferianos: præter Epiphanium, Philastrium, Augustinū, Theodoretum, Isidorum, Honorium, & alios, qui de hæresibus tractârunt. At minimè audiendus Origenes, cū per serpentem *αὐτοφάνης* intelligeret delectationem, quæ prius quidem Evam, hoc est sensum, mox autem Adamum hoc est rationem titillârit: quam opinionem, tacito Origenis nomine, proponit Ambrosius lib. de Paradiso cap. II.

DE TERTIA QVÆSTIONE

THESIS.

Tertia quæstio erat, utrum Adam fuerit moriturus, si non peccasset. Negat id Ecclesia Catholica, qua peccando mortis factum esse obnoxium, colligit ex comminatione Dei, Genes. c. II. 17. Quacunque die comederis, morte morieris. Et Rom. c. V. 12. Per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intravit, & per peccatum mors. Item c. VI. 23. Stipendium peccati mors. Et c. VII. 10. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum &c. Quibus consensit illud Sapient. c. I. 13. Deus mortem non fecit. Et c. II. 23. Deus creavit hominem inextinguibilem; invidiâ autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum.

Erravit hac parte Socinus; vt liquet ex initio prælectionum. Nam dicit quidem cum Augustino, Adamum mortalitati prius fuisse obnoxium, non morti aut moriendi necessitati: verū liquet eum sub mortalitate complecti mortalitatis effectum, sive actualem animæ à corpore separationē: ac per mortem, seu moriendi necessitatē, non intelligere simpliciter separationem animæ à corpore, sed simul mortis perpetuatē: quia nempe qui resuscitatur, dormiet

non mortuiesse, dicuntur in Scripturis. Idem jam olim docuit Pelagius, cum dixit, Adamum fuisse mortuum, etiamsi non peccasset, quum mors sit de necessitate naturæ. Testis Augustinus epist. cvi. ad Paulinum, lib. i. de peccat. mer. & reniss. cap. ii. De gestis Palæstinis cap. xi. & xxxiii. lib. i. contra post. respons. Iul. cap. lxxv. Orosius apol. de arbitr. libert. scriptor Hypognost. in prolog. atque alij passim. Catholicis verò inter alia obducentibus locum è Gen. ii. 17. respondebant, eum intelligi debere de animæ morte: quomodo & eum interpretatus è Iudæis Hellenistis Philo sub finem primi Allegoriarum; Christianis antiquis, Eucherius sive alius lib. i. in Genesin, Gregorius M. lib. v. registri epist. xlv. & lib. vi. ep. xxxi. ac denique è junioribus Augustinus Steuchus annot. in c. ii. Genes. Sed (vti postea etiam Steuchus animadvertit) non solam animæ mortem intelligi, rectè probat Augustinus ex verbis illis Gen. iii. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Vbi Dominus pœnam Adamo imponit, quam antea fuerat comminatus. Erat quidem in homine etiam ante lapsû mortis causa, cum fluat ea a natura ex contrarijs principijs composita; verùm rectitudo naturalis amicè componebat illum contrariarum qualitatatum conflictum, atque ita sistebat mortem; nec tantum mortem perfectam, sed etiam inchoatam, morbos inquam ac cruciatus, qui ad mortem ducunt. Postquam verò homo peccavit, qui ante poterat non mori, nec moriturus erat, si perseveraret in bono: is non potuit non mori, imò mori statim cœpit. Nempe peccatum fugavit gratiam, quâ sine nec anima perennem in corpus vitam potuit inspirare, nec ligno vitæ licuit ulterius vesci. hinc verò soluta est humorû spiritûq; *apportio*, ac præcipiti gradu ad mortem decursû fuit. Mortalitas igitur à Deo est, quia à natura est, à natura autem est, quia talis erat corporis natura, vt constaret humoribus ac elementis contrarijs; vt item generabile esset, quale quod est, corruptibile quoque est; vt deniq; cibus egeret, qui cum corruptioni sint obnoxij,

corpus

apag. 89.

¶ In Cosmopœia.

corpus quoque; hujusmodi reddent necesse est. At mortis necessitas à Deo non est, quia etsi consecutura erat per naturam; tamen tollebatur per gratiam. Qui enim conditione materiæ mortalis erat: idem beneficio creatoris erat immortalis: peccato verò est mortuus: hoc enim removit gratiam vitæ conservatricem. Nec tamen carentia gratiæ totalis est mortis causa, sed partialis. Nam entis positivi etiam positiva causa esse debet. Verum totalis causa est peccatum vni cum conditione materiæ: ab hac erat potentia moriendi: illud deduxit potentiam in actum.

Mortis autem nomine etiam intelligere convenit ærum-
nas ac cruciatus omnes, vt paulò ante dicebamus: Nempe
vt ait ille, *Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.* Huc
pertinet etiam illustis ille Cypriani locus libro de Bono
patientie, vbi omnes ait huius vite calamitates originem
ducere à peccato primo: *Dei sententia cogitetur, quam in* a Parag. 6.
*origine statim mundi & generis humani Adam, præcepti im-
memor, & data legis transgressor, accepit: tunc sciemus, quàm
patiētes esse in isto seculo debeamus, qui sic nascimur, vt pressu-
ris istis & conflictationibus laboremur. Quia audisti, inquit,
vocem mulieris tua, & manducaſti ex illa arbore, de qua ſola
præceperam tibi ne tangeres, maledicta terra eris in omnibus
operibus tuis, &c. Vnde unusquisq; nostrum cùm nascitur, &
hospitio mundi huius excipitur, initium ſumit à lachrymis: &
quamvis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud novit, in
illa ipsa prima nativitate quàm flere: providentia naturalis la-
mētatur vita mortalis anxietates, & labores, & procellas mū-
di, quas ingreditur in exordio statim ſuo, ploratu et gemitu ru-
dis anima teſtatur. Sudatur enim quādiu iſtic vivitur & labo-
ratur.*

Mortem vero esse pœnam, atq; vt Apostolus loquitur, stipendium peccati etiam Hebræorum iudicium fuit. Vt offendit Nemæsius de natura hominis cap. i. ² Ἐβραῖοι τὴν ἀ- P. 12. θανάτου ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ θανάτῳ ἡμολογούσιν, ὅτι ἀθάνατοι γινώσκοντες ὅτι οὐκ ἐμνηστεύοντο κατὰ τὸν νόμον, ἵνα αὐτὸ ᾧ τοῖς σωτηριακοῖς ἐκτελέσθω κατὰ τὸν νόμον ὁ θάνατος ἡμῶν. ἵνα οὖν τοῖς σωτηριακοῖς ἐκτελέσθω κατὰ τὸν νόμον ὁ θάνατος ἡμῶν. ἵνα οὖν τοῖς σωτηριακοῖς ἐκτελέσθω κατὰ τὸν νόμον ὁ θάνατος ἡμῶν. ἵνα οὖν τοῖς σωτηριακοῖς ἐκτελέσθω κατὰ τὸν νόμον ὁ θάνατος ἡμῶν. *Hebraei hominem ab initio neq; planè mortalem,*

æ Apud Baron
T. 5. pag. 122.
edit. Moran.
1662.

gians docentibus, *Hominem de corpore exire, non peccati merito, sed necessitate natura.* Et Araulicanum 1. can. 11. anathematizat eos, qui negant mortē corporis esse pœnam peccati. Ac imperator quoque Honorius, Pelagium Cœlestiumque sanctione suâ damnavit, quod Deo tam truce in clementiam assignarent, ut dicerent, mortem non insidiis vetiti fluxisse peccati, sed exegisse penitus legem immutabilis constituti. Hanc Catholicorum sententiam multis explicat Aug. lib. 1. de peccator. mer. & remiss. ca. 11. & 11. Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed supervestendus immortalitate, & incorruptione, ut absorberetur mortale à vita, id est, ab animali in spirituale transfires. Neg, enim metuendum fuit, ne dum forte diutius hic viveret, in corpore animali, senectute gravaretur, & paulatim veterascendo pervenires ad mortem. Si enim Deus Israelitarum vestimentis & calceamentis præsistit, quod per tot annos non sunt obtrita; quid mirum, si obedienti homini eiusdem potentia præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset annosum, tempore, quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem sine media morte venturus? Sicut enim hac ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia non est necesse, ut vulneretur: sic illa ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse, ut moreretur. Talempus habitudinem adhuc in corpore animali, atq; mortali etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam. Neg, enim Enoch & Elias per tam longam aetatem senectute marcuerunt; nec tamen credo eos iam in illam spirituales qualitates corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, qua in Domino prima præcessit: nisi quia isti fortasse nec his cibis egent qui sui consumptione reficiunt, sed ex quo translati sunt, ita vivunt, ut similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aqua & ex collyride panis, sine cibis vixit: aut si & his sustentaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, sicut Adam, priusquam propter peccatū exinde exire meruisset. Habebat enim, quantum existimo, & de lignorum fructibus refectiōē, contra defectiōē, & de ligno vite stabilitatē contra vetustatem.

Non

Non igitur Patres simpliciter negârunt, Adam creatum mortalem; sed ita mortalem factum negabant, vt nisi peccasset, actu esset moriturus. Itaque cùm Iulianus objiceret Augustino, quod aliquando idem scripisset; sic ei respondit magnus Doctor ^b. *Scis in libris, quos ad Marcellinum e-* ^{b Lib. 1. resp. poster. c. 66. p. 91.}
didi, vehementer me egisse contra incipientem surgere tunc ha-
resin vestram, ne crederetur Adam, etiam si non peccasset, fu-
isse moriturum. Sed mortalem hætenus dixi, quia poterat mo-
ri, poterat namq; peccare. Tu eis, qui libros illos non legerunt,
nec fortasse lecturi sunt, fūco insidioso, si hæc tua legerent, sub-
ripi voluisti, quasi ego ita dixerim, Adam mortalem factum,
vt siue peccaret, siue non peccaret, moriturus posset (leg esset)
Hoc enim vobiscum agitur, hinc tota de hac re inter nos & vos
vertitur quæstio, quòd nos dicimus, Adam, si non peccasset, nec
corporis mortem fuisse passurum: vos autem siue peccasset, siue
non peccasset (hæc tria verba inferenda) corpore fuisse mori-
turum. Idem aliquanto post, O quam multum erras! qui ex ^{a cap. 68. p. 109.}
istâ, quæ nunc est, corruptibilitate atq; infirmitate nature,
sanctas paradisi delicias, atq; illam beatitudinem cognoscis. Alia
illa erat immortalitas, ubi homo poterat non mori. Alia est
istâ mortalitas, ubi homo non potest nisi mori. Alia erit summa
immortalitas, ubi homo non poterit mori. Egregius quoque est
locus Augustini lib. vi. de Genes. ad lit. c. xxiv. Illud (cor-
pus Adami) ante peccatum & mortale secundum aliam, &
immortale secundum aliam causam dici poterat, id est mortale,
quia poterat mori; & immortale, quia poterat non mori. Aliud
est enim non posse mori, sicut quædam naturas immortales
creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum
quem modum primus creatus est homo immortalis, quod ei præ-
statur de ligno vita, NON DE CONSTITVTIONE NATV-
RE. A quo ligno separatus est, cùm peccasset, ut posset mori:
qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditi-
one corporis animalis; immortalis autem, beneficio conditoris.
Eadem habes lib. xi. de C. D. c. xxi. Leo Magnus ser.
iv. in natalem Domini: Quam natura sua speciosissimam dig-
nitatem si (primus homo) per obseruantiam legis data perfe-

l. p. 85. edit.
Plant.

veraciter excoleret: ipsam illam terreni corporis qualitatem ad
caelestem gloriam mens incorrupta perduceret. Iohannes Ma-
xentius in fidei professione: *Igitur confitemur rectum in*
omnibus à Deo creatum Adamum, non mortalem, nec immor-
talem, sed utriusq; capacem, habentem in proprii facultate arbi-
trii & velle & posse ad omnia, hoc est & ad bonum & ad ma-
lum. Vbi, uti & Nemesius, disertim ait, Adamum nec mor-
talem conditum, nec immortalem, nempe *animam*: quomodo
loquendo neutrum erat. Vnde Moses Bar-cepha de Paradi-
so c. xxviii. non tam immortalitatem ei collatam, quam
in creatione promissam, dicere voluit. Quemadmodum
autem simpliciter neutrum erat, ita potestate erat utrumq;
quia utrumque erat in ejus potestate. Fulgentius lib. de In-
carnatione & gratia cap. vi. *Erat mors & immortalitas in*
eius posita quodammodo arbitrii libertate. Capax enim erat u-
triusq; rei, ut si servaret praeceptum, sine experientia mortis si-
eret immortalis: si verò contemneret, mors continuo sequeretur.
Et Gregorius Magnus lib. i. v. in Iob. c. xxx. *Sic est im-*
mortalis conditus, ut tamen, si peccaret, & mori posset: & sic
mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset,
atq; ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis at-
tingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Beda ad cap.
ii. Genes. *Mortalis erat conditione corporis animalis: immor-*
talis beneficio conditoris. Anselmus lib. ii. cur Deus homo
cap. ii. *Quod talis factus sit, ut necessitate non moreretur, hoc*
facile probatur, quia sapientia & iustitia Dei repugnat, ut co-
geret mortem pati sine culpa, quem iustum fecerat ad aeternam
beatitudinem. Sequitur ergo, quia si nunquam peccasset, nun-
quam moreretur. Eadem Magistri sententiarum & Schola-
stic. mens. Petr. Lombardus lib. ii. dist. xi. v. art. 4. *Primus*
homo secundum naturam corporis terreni & immortalis fuit
quodammodo secundum aliquid, quia potuit non mori: & mor-
talis quodammodo, quia potuit mori. In illo namq; primo statu
habuit posse mori, & non posse mori. Et hac fuit prima corporis
humani immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò
statu post peccatum, habuit posse mori, & non posse non mori:
quia

quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebis posse non mori, & non posse mori, quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimentis ciborum. Unde & homo dicitur factus in animam viventem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis, ut per animam viveret. Factus est ergo in animam viventem, id est vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum: & tunc erat corpus immortale, & mortale: quia poterat mori & poterat non mori. Post peccatum vero factum est mortuum. Quæ etiam approbat Thomas Argentinensis in hunc locum: Si, inquit, homo mansisset in statu innocentia, in quo à Deo fuit productus: tum aliquo modo fuisset immortalis. Nam ut patet per magistrum, homo in statu innocentia habuit posse non mori: & in statu miseria, puta post peccatum, habuit non posse non mori: sed in statu gloria habebit non posse mori. Similique legas apud cæteros Scholasticos.

Hæc testimonia satis docent, Patres ac Scholasticos, nunc dicere Adamum fuisse neutrum, nec mortalem, nec immortalem: nunc utrumq; & mortalem, & immortale: quæ quomodo conciliari debeant, abundè ex ipsorum verbis cognoscere fuit. Ceterum cum animæ loqui volunt, cum immortalem quam mortalem conditum dicere malunt: idq; quia conditus est in perfecta iustitia & sanctitate: quâ salvâ non poterat meri. Ex Scholasticis contenti erimus asserre Durandum lib. II. dist. XIX. quæst. I. Adamum, inquit, fuisse immortalem, convincitur auctoritate sacra Scriptura & probabilis persuasione. Auctoritate sacra Scriptura, per hoc, quod dicit Apostolus ad Rom. V. quod per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Ergo ante peccatum erat homo immortalis. Unde & Dominus pœnam mortis comminatus est primo homini Genes. III. dicens, Quacumq; die ex eo comederis, morte morieris: id est necessitati moriendi additus eris &c. De Patribus vnum producemus, Claudium Marium Victorem lib. I. comment. in Genes.

Talis:

*Tali lege data, ratio docet optima, quod non
Mortalem Deus in primo tempore fecit*

Primum hominem: quin ille sibi mortē attulit ultro.

Plura qui è veteribus volet, adeat omnino Michaellem Glycam parte primâ annalium, pag. 119. & seqq. vbi hominem non mortalem, sed immortalem conditum probat testimoniis Anastasij Sinaitæ, Andreæ Cretenfis, Chrysostomi, Cyrilli, Basilij, Barlaami.

Diximus de morte corporea: Videamus de morte spiritali: de qua major est concertatio.

DE QVÆSTIONE IV. THESIS I.

Quarta quaestio erat, Vtrum Adamus peccando extinxerit Spiritum S. adeò vt qui, hoc presente, idoneus erat non tantum ad facile agendum bonum morale, sed etiam ad volendum agendumque bonum supernaturale: is contra hoc amisso, tardior, difficiliorque factus sit ad agenda bona moralia: imò nec bona illa bene velle potuerit: ad supernaturalia verò planè redditus sit ineptus. Quin huiusmodi fuerit conditio Adami post lapsum, planè dubitandum non est. Nihil enim tam est de peccati naturâ, quam vt gratiam Dei expellat: Vnde David post adulterium cum Beisabea & Vria cadem, Psal. 51. 12: Spiritum firmum renova intra me. Et 13. Spiritum sanctum ne auferas à me. Et Adamum, non minus quam nos, indignisse gratiâ Christi (qua non solum consistit in delendis peccatis, sed etiam in adiuvando, ne peccetur) argumento est vox ista consolationis plenissima, quam statim à lapsu audit vt Gen. 111. 15. Semen mulieris conteret caput serpentis.

THE-

THESIS II.

Quamquam igitur Adamus peccando non hoc sibi proposuerat, ut gratiam Dei abiceret, non magis sane, quam ut Deum offenderet, vel se perditum iret : non eo minus tamen dicendus est gratiam suapte culpa amisisse, quia satis est, ut hoc ex peccato, quacunque de causa susceptio consequatur. Atque id est, quod nonnulli dicunt, et si homo, cum peccat, non habeat intentionem amittenda gratia actua-lem, habere tamen intentionem eius rei virtua-lem.

THESIS III.

*Hanc verò divina gratia amissionem consecuta est i-
maginis divina depravatio: de qua sic Augustinus lib.
II. Retractat. cap. xxiv. Quod dixi Adam imaginem
Dei, secundum quam factus est perdidisse peccato,
non sic accipiendum est, tanquam in eo nulla re-
manferit, sed quod tam deformis, ut reformatione
opus haberet.*

Communis hæc antiquissimorum Patrum sententia est. Irenæus enim lib. III. cap. xxxvii. inducit Adamum confi-
tentem, habuisse se à spiritu sanctitatis stolam, sed amisisse Tertullianus lib. de patientia cap. v: Innocens, inquit, erat Adam, & Deo proximo amicus & paradisi colonus. At ubi se-
mel succidit impatientia, desinit Deo sapere, desinit celestia
sustinere posse. Cyprianus serm. de bono patientiæ, tmemate
3. ait. Adam peccato similitudinē divinā perdidisse: & tmem.
II. dicit, Adamum accepisse divinitus gratiam, sed haud cu-
stode patientiā servasse. Macarius initio homil. xii: Ὁ Ἀδὰμ
τῷ ἰσχυρῷ παρῆκε, κατὰ τοῦ τοῦ αἰσώματος ἡμῶν, ἐν ἐνστάσει

τὸ δῆλον τὸ καθ' αὐτὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ, τὸ ὡραῖον, τὸ κατ' ἰκλῆν, ὃ ἡμεῖς
 οὐ διὰ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀπολαύομεν αὐτοῦ τὸ ἰκλῆν, ἰδὲ ἀπὸ αὐτοῦ αὐτῶν, καὶ ἰ-
 ποσύδιον ἢ ἰσογενίαν τῶν κτισμάτων. *Adam transgressus man-*
datum, duobus modis perit, priore quidem modo, quia perdi-
dis puram & speciosam illam possessionem naturae suae, quae cre-
ata erat ad imaginem & similitudinem Dei: altero modo,
quoniam imaginem illam amisit, per quam promissionem acce-
perat totius hereditatis caelestis. Basilius homil. in Psal. XLVIII: ait Adamum ἀπολαύοντα τὸν ἰκλῆν τὸ ἰσογενίαν ἀπολαύοντα
 τὸν ἰκλῆν τὸ κατ' αὐτὸν, abiecit ἁντὶν τὴν εἰκόνα τῆς οὐρανόθεν, induisse imaginem
 hominis terreni. Ambrosius Comment. lib. VII. in Lucæ cap. x. de parabola Samaritani agens, scribit Adamum in-
 dumenta gratiae spiritualis accepisse, ac indutum fuisse fidei
 vestimento, sed postea exutum. Idem lib. de Helia & Je-
 junio cap. IV. opertus erat Adam virtutum velamine, prius-
 quam pravaricaretur, sed, tanquam exutus pravaricatione,
 vidit se esse nudum, quia indumentum, quod habebat, amiserat.
 Idem lib. VI. Hexaemeron cap. VII. de imagine Dei in Adamo disputans, ait fuisse plenam sapientia, plenam pie-
 tatis atq; iustitia: item habuisse in se virtutum gratiam reni-
 tentem, splendoremq; pietatis, splendorem paternae gloriae, &
 paternam imaginem substantiae; sed ante peccatum. Gaudentius
 Brixienf. de lectione Evangelij tractatu primo, qui est in
 ordine quartus: Ostendam tibi dilectissime, & ipsum proto-
 plastum Adam divina familiaritati fuisse coniunctum, percep-
 tis ab ipso sponso imaginis divinae insignibus sapientiae & intel-
 lectus, vitæq; perpetuae ornamentis. Sed postquam, lenocinante
 diabolo, fides est adulterata mandati, immortalitas pariter cum
 libertate divini amoris ablata est. Chrysostomus homil. XVI
 in Genes. ait habuisse vestem admirabilem gloriae ac supernae
 benevolentiae, sed esse hac per mandati pravaricationem spoli-
 atum. Atq; hi omnes vixerunt ante exortos Pelagianos,
 quorum sententia fuit naturam humanam peccando mini-
 me infirmari, sed solâ delictorum remissione indigere.
 Quâ de re Iulianum ipsum audi in dissertatione (alterca-
 tionem Gennadius vocat) cum Augustino lib. I. contra
 fecun-

secundam Iuliani responſionem cap. xciv. ^a Nos dicimus ap. 141.
 peccato hominis non natura ſtatim mutari, ſed meriti quali-
 tatem: id eſt & in peccante hanc eſſe liberi arbitrii naturam,
 per quam poteſt à peccato deſinere, qua fuit in eo, ut poſſet à iu-
 ſtitia deviare. Sed & antea cap. lxxxix. idem dixerat: ^b p. 132.
 Peccantes non arbitrii libertatem, ſed conſcientiam iuſtitie
 perdiderunt: liberum autem arbitrium & poſt peccata tam
 plenum eſt, quam fuit ante peccata.

Nunc audiamus Patres eos, qui vel Pelagii tempore, vel
 poſt eum vixerunt. Auguſtinus lib. xlv. de Civitate Dei
 cap. xv. In Paradifo etiamſi non omnia poterat ante peccatum,
 quicquid tamen non poterat, non volebat, & ideo poterat om-
 nia, qua volebat. Et Tom. 7. de peccatorum meritis & rē-
 miſſ. lib. 1. cap. xvi. Gratiam perdidit, quā (corpus) eius ani-
 ma omni ex parte obediebat. Idem Tom. eodem contra duas
 Pelagianorum epiſt. lib. 1. cap. 11. Libertas in paradifo fuit
 habendi plenam cum immortalitate iuſtitiam. Idem Tom. 10.
 de verbis Dom. ſerm. xliii. Non in paradifo caro concupiſce-
 bat adverſus ſpirituſ, aut erat ibi iſta pugna, ubi pax erat ſo-
 la. Proſper contra Collatorem cap. xxi. Iuſtitiam (Adami)
 iniquitas depulſit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continen-
 tiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captivitas ab-
 ſtulit libertatem, nec potuit illic villa portio reſidere virtutum,
 quō tanta irruerat turba viſitorum. Et verbis, quæ proximē
 antecedunt: Poſtquam autem ſe, hoc eſt, imaginem & templum
 Dei, deceptor ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdi-
 dit bonam conſcientiam. Fulgentius de incarnatione & gra-
 tia cap. xlii. Peccans itaque ille, qui ſine peccandi neceſſitate
 creatus eſt, anima ſanitatē perdidit & exſpoliatus eſt veſti-
 mento fidei. Cyrillus lib. 11. in Ioh. cap. 111 ait gratiam cre-
 ator ſpiritu ſancto inhabitaffe in Adamo, ſed Adamum,
 eam non ſervaffe. Similiter Procopius Gazus ad cap. 1.
 Genef. ^b Ab initio creationis virtus, qua vitam mini-
 ſtrat, ſimul cum ſpiritu ſancto ingreſſa erat in hominem,
 ut hæc creatura foret ſecundum imaginem Dei, quaſi unus

^a Col. 644 edic
 Paris. 1572.

^b p. 42. edit.
 Tigur.

reciperet utrumque. Nam impossibile est, ut intellectus noster
 gestet imaginem Dei, si non fuerit illuminatus à Spiritu san-
 cto. Nam, ut habet scriptura, si quis Spiritu sancto caret, is nec
 eius est. Igitur anima à primordio sue creationis vitalem vim
 & Spiritum sanctum pariter nata est. Siquidè continuò vati-
 cinata, quod proprium est Spiritus Sancti, & cum eo conversa-
 ta est. Et c. ad 11. Genes. Adamus non sine singulari pruden-
 tia & solertia, quam à Deo accepit, nomina dat creaturis, quæ
 ipsarum substantias, quasi in speculo, representent. Et in illud,
 Hoc nunc os ex ossibus meis: Adamus ista omnia prolocu-
 tus est divino & prophetico inspiratus spiritu. Nec enim pro-
 priis viribus, ex quâ materiâ, & in quem finem mulier condita
 fuerit, cognoscere quivisset. Anastasius Synaites extremo lib.
 x. Anagogicarum contemplationum in Hexaemeron: Qua-
 re, quis cum esset Adam, quid factus est post transgressionem.
 Erat enim totus lucidus & deiformis, & imago quadam, ut ita
 dicam, Deo similis. Post inobedientiam autem factus est tene-
 brosus & inornatus, atrum peccatum omnino indutus. Damascenus lib. 1. 1. orthod. fid. cap. xii. scribit, Adamum non mo-
 do *αυατος, h. e. simplicem ac pravitatis expertem* esse creatum,
 verum etiam *in ωρει α'ρη' αναλαμπν, h. e. non α'αβις αυωται:*
omni virtute fulgentem, omnibusq; ornatum bonis. Giseler-
 bertus Prepositus Monasterii Westmonasteriensis, discipulus
 Anselmi Cantuariensis, libro qui inscribitur, Altercatio sy-
 nagoga & Ecclesiæ, cap. 1. Imago Dei, ad quam homo con-
 ditus fuit, hominem ad hoc provocabat, ut cognosceret ac dili-
 geret, in notitiâ sibi copularer sapientiam, in dilectione præmi
 materiam. Culpâ suâ deiectus ab utroque, perdidit utrumque,
 tantum ad exteriora effusus, quantum superiorum oblitus. Si-
 milia sunt apud Bernonem Augiensem sermone de resurre-
 ctione Domini, Guilmundum de sancta Trinitate, Hilde-
 gardim in solutione quæst. vi. atque alios, quos enumerare
 fit longum. Nec aliter Scholastici. Multorum instar erunt
 Thomas Aquinas, & Ægidius Romanus. Thomas in summa
 Theologiæ 1. part. quæst. xcvi. art. 1. sic scribit, Quod fuerit
 (primus homo) conditus in gratia, videtur requirere ipsa re-
 titudo

cp. 57.

dp. 58.

a fol. 6, edit.
Col. 1540.

Etudo primi status, in qua Deus hominem fecit, secundum illud Eccl. vii. Deus fecit hominem rectum. Eras enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo, rationi verò inferiores vires, & anima corpus. Est post pauca: Ex quo datur intelligi, si deserente gratiâ, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Egidius Romanus tractatu de originali peccato cap. ii. Adam est rectus creatus, quia in eo omnia inferiora superioribus erant subiecta. Caro enim subiecta erat anima: quia nullus morbus, nulla passio, nulla indispositio poterat insurgere in carne, qua anima repugnaret. Rursus vires inferiores subiecta erant superioribus, ut concupiscibilis & irascibilis sic erant subdita menti & rationi, ut nihil in eis insurgeret, nisi secundum ordinem & ductum rationis.

DE QVAEST. V.

THESIS I.

Quinta quaestio erat, utrum Adamus propter peccatum luat poenas aternas. Sanè certum est, non tantum temporalem mortem meritum esse, sed etiam vita aeterna & regni caelestis privationem: cuius rei, eiectio è Paradiso typus fuit: nec tantum privationem tanti boni: verum etiam gehenna cruciatus. Quae omnia Dominus complexus fuit comminatione illâ Gen. ii. 17. Quacunque die comederis, morte morieris.

THESIS II.

Nec tamen Adamus iccirco aeternis supplicijs damnatus fuit, qui Tatiâ error erat: sed ut communis scriptorum Ecclesiasticorum sententia est, sanatus est passione secundi Adami, Iesu Christi.

Distinctissimæ sunt quæstiones istæ. Quid Adamus peccando sit promeritus, & num pœnas istas quas merebatur, fuerit perpeßus. Meritum esse pœnas æternas, liquet ex comminatione. Nam cum mortem Deus minaretur, etiam æternam intellexit. Vnde Augustinus lib. xii. de C. D. cap. xii. *cum requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, virum anima, an corporis, an totius corporis, an illam quæ secunda dicitur, respondendum est, omnes: quoniam prima constat ex duabus; una anima, altera corporis: ut sit prima totius corporis, cum anima sine Deo, & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda vero ubi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit: Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito, Quacunque die ederitis, morte moriemini, non tantum primam mortem, puta priorem, ubi anima privatur Deo: nec tantum posteriorem, ubi corpus privatur anima: nec solum ipsam solam primam, ubi anima à Deo & corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, usque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & quæ est nulla posterior, comminatio illa completa est. Sed quaeritur, an quia Adamus omnes hæc mortes merebatur, eò & omnibus fuerit affectus. Hanc Tatiano sententiam tribuit Philastrius de hæres. Epiphanius hæres. xlvj, Augustinus de hæres. ad Quotvultdeum c. xxxv. & ante hos Tatiani hæres. Irenæus lib. i. advers. hæres. c. xxxi. cuius verba exscripsere Euseb. lib. iv. hist. Ecel. c. xxvii. & Nicephorus lib. iv. cap. iv. Sed à Tatiano dissentiunt Ecclesiastici doctores omnes. Vide Irenæum lid. i. à cap. xxxiv. usque ad xl. Tertullianum lib. de Præscrip. cap. l. ii. & de Pœnitent. cap. vlt. Epiphanium & Eusebium locis ante citatis, Gregorium M. lib. vi. regist. epist. xxxi. Extabat olim etiam liber de pœnitentiâ Adæ: sed eum inter Apocryphos retulit Gelasius decreto in Romano concilio cum lxx. episcopis facto. Plerique etiam veterum tradunt, Adamum sepultum esse in monte Calvariz, in quo Christus postea crucifixus & sepultus fuit, ut primus virtutem sanguinis CHRISTI sentiret, qui*

qui primus fuerat auctor peccati. Ita Origenes tract. in
 Matth. xxxv. * scriptor libri de Cardinalibus Christi ope-
 ribus Cypriano tributi, serm. de Resurrext. 5. 4. Athanasius
 in lib. de passione Domini *, Eusebius loco ante citato, Am-
 brosius lib. v. epist. xix. Chrysostomus in Ioh. homil.
 lxxxiii. Augustinus serm. lxxxi. de Tempore, item Theo-
 phylactus, Euthymius, alii. Hieronymus tamen comm. in
 Matth. c. xxvii. item epitaphio Paullæ matris, * Adamum
 sepultum fuisse in Hebron & Arbee putat, idque impulsus
 loco Ios. xiv. 15. Idemque * in antiquis Rabbīnorum com-
 mentariis legi, docuit me doctissimus Mafius. Sed ut de lo-
 co sepulture controversia fuit, ita salvatum fuisse satis con-
 sentiunt antiqui. Nazianzenus orat. xxxi. quæ est in dictū
 Evangel. Matth. xix. * *Εὐ τὸ χίλις αὐτοῖς ἀμάρτιαι ἢ θάνατος, ὅτι οὗ
 ἁπλοῦς ἀμάρτιαι ἰσὺς ἰσώμενον. ἀλλὰ τὸ καὶ τὸν ἁπλοῦς
 Χείρδι τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰσώμενος, ὅτι οὗ ὡς
 ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰσώμενος, ὅτι οὗ ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰσώμενος.*
peccavit mulier: eodem quoque modo Adamus peccavit.
Virumque serpens decepit. & de muliere confidit? V-
trumque Christus passione sua salute donavit. Pro viro ca-
ro factus est? pro muliere item. Pro viro mortem subiit? ipse
item morte mulieri salus parata est. Idem docet orat. xvi.
quæ in laudem est Cypriani. Sed imprimis illustris est lo-
cus Augustini lib. de natura & gratia cap. xxi. Nisi quod
commendas Ecclesia & ipsum (Adamum) Domini Christi
misericordia liberatum. Et clarius T. 2. epist. xcix. ad Euo-
dium: De primo homine, patre generis humani, quod enim
(Christus) apud inferos solveris, Ecclesia ferè tota consentit:
quod eam non inaniter credidisse, credendum est, undecunque
hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc ex-
pressa non proferatur autoritas: quamquam illud, quod in
libro Sapientia scriptum est: Hac illum qui primus factus est,
patrem orbis terrarum, cum solus esset creans, custodivit, &
eduxit illum à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi om-
nia: magis pro hac sententia, quam pro vilo alio intellectu facere
videatur. Rupertus tamen Tuitiensis lib. i. 11. Comment. in

a p. 228. edit.

Bas. a. 1536.

b p. 791. edit.

Commed.

c T. 1 p. 173.

edit. Bas. 1553.

d Comm. in

Ios. 14. 15.

e p. 276. edit.

Moreil.

Genes. c. xxxi. Tatiani sententiam amplexus fuit: ad testimonium verò ex libro Sapientiz respondet, Canonicum non esse. De libro rectè: de re vero assentimus Augustino, ut & Anselmo, cujus hæc verba, Cur Deus homo, lib.

II. c. xvi. *Adam & Evam ad illam permississe redemptionem, dubitandum non est, quamvis hoc autoritas divina aperè non pronunciet.*

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ
DE BONIS
OPERIBVS.

OPERA renatorum moraliter bona tres has conditiones habent: ut ex verâ fide proficiantur, secundum legem Dei exigantur, & ad divinam gloriam dirigantur. Quinque vero imprimis quæri de ijs solent: an necessaria sint, perfectane sint, ecquâ sint supererogatoria, num meritoria, ac denique an sint satisfactoria. Ex quibus duo postrema à prioribus dependent. Nec n. si imperfecta sunt, æternam vitam merebuntur. Neque si supererogationes tollas, humane erunt satisfactiones pro reatu ac pœnâ, siue temporali, siue æternâ. Ad plenior tamen cujusque controversiæ disquisitionem, de tribus prioribus nunc tantummodo agemus: de cæteris commodius, alio tempore, Deo volente, dissertabimus.

DE QVAEST. I.

THESIS I.

Bona opera triplici nomine necessaria sunt homini Christiano. Primum ratione Dei, non quasi exinde aliquid accedat Deo, sed quia teste Paulo¹, hæc est voluntas

1. Thess. 4. 3.

LUC. I. 75.

tas Dei, sanctificatio nostra: ut nempe, quemadmodum apud Lucam ^b Zacharias dicit, liberati serviremus ipsi in iustitia & sanctitate, omnibus diebus vitæ nostræ. Et æquum est, ut Christum, cuius pretio empti sumus, & Patrem, qui eum redemptorem nobis dedit, & Spiritum S. cuius templa sumus, operibus nostris glorificemus. Vnde Apostolus ^a. Empti estis pretio. Glorificate igitur Deum in corpore vestro & in spiritu vestro, quæ sunt Dei. Vide Matth. v. 9.

1 Cor. 6. 20.

THESIS II.

1 Tim. 4. 8.

1 Tim. 5. 6.

1 Tim. 1. 19.

Lib. de pœnit. c. 4.

Deinde necessaria sunt bona opera propter nos quia, ut Apostolus ait ^b. Pietas ad omnia est utilis, habens promissionem huius & futuræ vitæ. Contra, eodem teste ^c, per bonorum operum neglectum amittitur bona conscientia: hac amissa homo fidei ^d naufragium facit: naufragus verò æternam perit: nisi (Tertulliani ^e ut verbis utar) ut naufragus alicuius tabulæ fidem, ita pœnitentiam amplexans in portum divinæ clementiæ proteletur.

THESIS III.

Rom. 12. 10.

1 Cor. 6. 3.

1 Pet. 3. 1.

Denique necessaria sunt bona opera propter proximum, ut eum charitatis officijs sublevemus ^f, nec scandalo illi simus ^g, sed potius inculpata vita exemplo Christo lucrifaciamus ^h.

Quamquam annis mille quingentis sanus nemo dubitavit, quin opera bona ad salutem sint necessaria: non defuere tamen

tamen seculo nostro, quorum alij ea pernicioſa dicerent ad salutem, alij licet non pernicioſa putarent, noſtræ tamen relicta libertati, eoque minimè neceſſaria eſſe contenderent: alij denique neceſſaria, at non ad salutem, verum alias ob cauſas judicarent. *En quo diſcordia ciues perduxit miſeros.*

Originem autem hæc controverſia cepit occaſione libri INTERIM dicti, quo Imperator Karolus, conſecto bello Smalcaldico, quod anno fuit ∞. 15. XLVII. inter religionis formam in Eccleſias Germanicas inducere conabatur: qui liber & cauſam poſtea præbuit colloquio Altenburgenſi, anno ∞. 15. LXVIII. Eo autem inter alia tradebatur, OPERA BONA NECEſſARIA Eſſe AD SALVTEM. Hic Ph. Melancthon & Witebergenſes aſſentire: ut etiam liquet ex diatriba de juſtificatione ſcripta à Melancthone cate-

riſque Theologis in Miſena urbe congregatis, anno ∞. 15. LXVIII. Contra diſſentire in eo ipſo, inque varias partes abire Ienenſes, quos à duce factionis Flaccio Illyrico Flaccianos dicebant: qui & multa incommo-
diſque actus de libro Interim dicto, fol. K. l.

diſque actus de libro Interim dicto, fol. K. l. 3. b.

diſque actus de libro Interim dicto, fol. K. l. 3. b.

diſque actus de libro Interim dicto, fol. K. l. 3. b.

a Cap. de bonis operibus. Vide eam diatribam à Witebergenſibus inſertam ſynodiciſque actus de libro Interim dicto, fol. K. l. 3. b.

p. 666. & ſeqq.

per

DE QVAEST. II.

THESIS I.

Bona sanctorum opera, quamquam placeant Deo in misericordia foro, ubi quod eis deest, contegitur obedientiâ Christi: imperfecta tamen sunt, tum divina iustitia comparata, tum illi quæ in vita erit altera, cum etiam si in foro iustitia exigantur ad divina legis obrusam.

THESIS II.

Estque ea imperfectio in nobis frequentissimè ratione partium, semper verò graduum ratione. Partium quidem, quoties vel omittimus faciendâ, vel committimus omissendâ. Graduum verò, quia etiam cum facimus faciendâ, semper tamen abest illa charitatis perfectio, quam legis alicui requirit.

THESIS III.

Qui verò contendunt sanctos in hac vita perfectè implere legem Dei, hi non tantum refelluntur tristissimis sanctorum lapsibus, quos nobis ob oculos ponit scriptura: sed cōscientia etiâ & confessione Prophetarū & Apostolorū: ut Iacobi^a illo: In multis labimur omnes. Et Salomo^a Isac. 3. 2. nis^b hoc: Non est homo qui non peccet. Item^c. Perfecto non est quisquam iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Atqui ut Apostolus ait^d. Qui in vno delinquit, factus est omnium reus. Idcō Davide^e

^a Isac. 3. 2.

^b 1. Reg. 9. 46.

^c Ecclesiast.

^d 7. 10.

^e Isac. 2. 10.

^f Pl. 143. 4.

clamat:

clamat : Ne ingrediaris Domine in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo vllus vivens. *Et quid pluribus opus ? cum Dominus ipse non veraciter minus quam humiliter, (etsi aliter olim Pelagianis visum) quotidie nos iusserit precari: Dimitte nobis debita nostra.*

f In exposi. o-
rat. domin.

g Epist. 29. ad
Hieron.

e In Psal. 142.

h Lib. 9. Moral.
c. 26. edit. Parif.
1542.
c cap. 25. ejusd.
lib.
d cap. 11. ejusd.
lib.

e Confess. lib. 9.
c. 13.

f Lib. 4. consul.
Honor. v. 276.
g In Antonino.
h In Avidio
Cassio.
i Lib. 8.

Hinc Cyprianus ¹, *Opus est nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidue repurgemus.* Et quomodo nostra iustitia sit perfecta, si possit hic augeri? Augustinus ², *Charitas quae iam non possit augeri, quando hic homo vivit, est in nemine: quamdiu autem augeri potest, profecto illud quod minus est quam debet, IN VITIO EST.* Idem ³ sic ~~monstrat~~ ⁴, quae ante attulimus Davidis verba: *Noli intrare in iudicium Domine, Deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, productus tu de thesauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus invenior.* Et quae illa regula, nisi lex divina? ad quam nihil rectum adeo exigitur in hac vita, quin etiam, cum nos aquilino aut Epidaurij serpentis obtutu nihil cernimus vitij vel defectus, divinus tamen oculus videat, quod nos non cernimus. Hinc Gregorius ⁵ in illud, *Verebar omnia opera mea: Ac si*, inquit, *humili confessione diceretur, quae aperte egerim video, sed quid in his latenter pertulerim ignoro.* Et aliquanto ante ⁶: *Si placere Deo veraciter cupimus, postquam perversa subigimus, ipsa etiam in nobis bene gesta timeamus:* Itaque nec idem ⁷ scribere dubitat: *Si remota tunc pietate discutiantur, in illo examine etiam iustorum visa succumbunt.* Quod plane idem est illi Augustiniano ⁸: *Va etiam laudabili vita, si remota misericordia discentiam eam.* Nam quod Augustino est remota misericordia, id Gregorio est, *remota pietate*: quia pietatis voce pro clementia vsi posterioris aevi scriptores: ut C. laudianus ⁹ & alii: ac ab eadem huiusce vocabuli notione Anroninum Imperatorem Pii cognomentum indeptum esse sciunt ex Capitolino ¹⁰, Volcatio Gallicano ¹¹ & Eutropio ¹². Similiterque

terque capiendum cum idem Gregorius alibi ait: *Prece* k Cap. 14. c. iustitia indiget, ut qua succumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate convalescat. juda. & edit.

Obduxere histum Pelagiani olim, tum seculo nostro Pontificij variâ & Scripturæ & patrum antiquorum testimonia, quibus perfecta legis præstatio hominibus tribui videtur. Respondebimus eum pfe ferè in modum ac Augustinus olim libello de justitia Christi contra Celestinum. Nempe adhortationes, quibus perfecti esse jubemur, non tam quales simus, quam quales esse debeamus ostendunt. Quod ad loca alia, quibus reapse aliqui perfecti fuisse dicuntur, loquuntur ea non de perfectione *id est*, sed inchoatâ: neque de perfecto pietatis effectu, sed ad perfectam pietatem affectu. Nempe uti domus quoque vocari solet, quæ etiam nû extruitur: sic Scripturarû & Patrum mos est perfectos dicere, qui studio sincero & *divino* non secundû aliqua tantû, sed omnia Dei mandata vivere incipiunt, atq; ad illum exactissimum perfectionis gradum contendunt. Deinde intelligi ea loca debent, non absolute, sed *ut* si ve cõparatè. Quemadmodû enim cum Apostolus *doctri* a Philipp. 3. 15. næ ratione ait, *Quicumq; perfecti sumus*, id relatè ad Catechumenos capi debet, ne pugnet illi, quod alibi *ait*, *Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus*: similiter cum Noachus *David*, *Aza*, *Zacharias*, atq; alii perfecti vocantur, & ex toto corde Deum quæsisse, inque ejus mandatis ambulasse dicuntur: id non absolute intelligendum, quasi etiam caruerint peccatis quotidianæ incurfionis, ut ea Tertullianus vocat, sed relatè ad reliquorum hominum vitam, quia non viverent in peccatis ijs, quæ *aut* *id est* mortalia appellantur. Denique non capienda *nude*, sed Evangelicè, sive non nudè, sed cum velamine gratiæ. Nam quas reliquas habent maculas ac defectus vi pafsionis & mortis Christi obteguntur. Atqui, ut optime Augustinus *ait*, *omnia mandata facta deputantur, quando quisquid non fit, ignoscitur*. Concludimus igitur g Lib. 1. Re- tract. c. 19.

^b Lib. 3. contra duas epist. Pelag. cap. 7. tur verbis ejusdem Augustini ^b. *Virtutem, quæ nunc est in homine iusto PERFECTAM HACTENUS NOMINARI, ut ad eius perfectionem pertineat, etiam ipsius IMPERFECTIONIS & IN VERITATE COGNITIO, & in humilitate confessio.*

DE QVÆST. II.

THESIS I.

Cum nemo in hac infirmitate vita præstet ea quæ debet, impia est eorum sententia, qui plus aiunt præstare quam debet.

THESIS II.

Refellit hoc etiam Christus apud Lucam XVII. 9. 10. ubi non dubitat eum servum inutilem vocare, qui etiam cum quod debuit fecit, & hætenus inutilis non fuit, tamen nihil ultra id quod debuit fecit, eoque cui gratia agantur dignus non est.

THESIS III.

Quin etiam continet, ut cum iubeamur Deum diligere ac colere quantum possumus, nos etiam plus facere credamus quam iubemur.

^a Lib. de Spiritu & litera c. 36.

Rectè Augustinus ^a vocem TOTIVS vrget in verbis Christi Matth. XXI. 1. *Non, inquit, plus esse potest quam ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: neq, enim restat in nobis ali-*

aliquid quod addi possit: quia si restabit aliquid, illud non erit totum. Similis est ratio eius, quod continuo sequitur apud Evangelistam: EX OMNIBVS VIRIBVS TV-

IS. Nam ultra vires omnes, non sunt vires aliae, quibus etiam possumus, quod lex non jubet. Concinit his generale illud praeceptum ad Philipp. iv. 8. 9.

Quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque sancta, quaecunque amabilia, quaecunque bona fama, siqua virtus, siqua laus, haec cogitate, & quae didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, haec agite, & Deus pacis erit vobiscum. Cujus tantum acumen, ut pervideat, quod superaddi possit? Quam impie igitur Bellarminus

Qui diligit ex toto corde Deum, non tenetur facere omnia, quae Deum consulit. Humana enim consilia negligere licet, quia ob imprudentiam vel improbitatem consulentis, suspecta aliquando esse possunt: divina consilia non item.

Fons hujus erroris est, partim quod vulgatus interpres non uno loco ^b, ubi apud Paulum est *consilium*, consilium transtulit,

quasi *bonum* scriptum esset: partim quia putavit consilium omne nostrae relinqui libertati, sic ut neglexisse illud culpae non sit, fecisse sit laudis: quia aliquid tum superogetur.

Sic enim loqui amant, parabolam nixi Luc. x. 35. Atqui multimodis falluntur, cum credunt consilia Dei arbitraria esse: ut sanè nunc consilii vocem retineamus cum Optato

& veterum aliis. Quamquam enim Bellarminus ^d, mandatum & consilium, materiam, formam, & sine distinguat: pro comperto tamen habemus, consilia non *contra* opponi mandato, sed mandato communi; ut quae nihil aliud sint, quam mandata singularia, quibus etiam si non obligentur omnes, illi tamen obstringantur, quibus fiant. Vnde & Beatus Augustinus

^e non dubitat praecepti nomine vocare consilium, quod Dominus juveni opulento dat Matth. xi. x. 21. Quid mirum? cum Domino consulente nefas fuerit non sequi.

Quod adeo verum est, ut si eam bonorum venditionem, inque pauperes distributionem in aliquam Ecclesiae necessitate, conscientiae ac piorum prudentiumque judicium dictaverit nobis, sine piaculo eam omittere non possimus. Peccatum enim

^a Lib. 2. de Monach. c. 9. col. 455. edit. Ingolst. 1601.

^b 1 Cor. 7. 25. & 49. & 2. Cor. 8. 10.

^c Lib. 6. contra Parmen. d eod. cap.

^e epist. 79. quæst. 4.

enim est, nolle Deum magis colere cum possis. Itaq; & qui donum habuerit continentia, & se in coelibatu cursum Evangelii magis promoturum sciat, peccabit, si uxorem duxerit. Qui item stipendii postulatione ab alienaturus a sese sit animos eorum, quos ceteroquin Ecclesiae sit aggregaturus, is si aliter honestè se possit sustentare, gratis, Pauli

f: Cor. 9. vers.
14. 15. & seqq.

a De concept.
Virg. cap. 21.

exemplo, Evangelium debet prædicare. Corruunt igitur consilia perfectionis, qua vel arbitraria vel supererogatoria à Pontificiis creduntur. Contra rectè Anselmus. *Nullus potest reddere, quantum debet: SOLVS CHRISTVS REDDIDIT pro omnibus qui salvantur, PLVS QVAM DEBETVR.*

FIN IS.

THESES THEOLOGICÆ
DE
BONORVM OPERVM
MERITIS.

TERTIA de bonis operibus controversia erat, utrum meriantur vitam æternam. Asserunt id Pontificij : qui tamen in potissimo capite, Bellarmino etiam teste, tres in sectas dispescuntur. Siquidem alij cum Thoma Waldensi & Paulo Burgenſi mereri ea salutem aiunt, sed ex merâ Dei liberalitate. Alij cum Durando & Gregorio Ariminenſi etiam ex condigno mereri fatentur : sed largo modo : quod aliâ diei poſſit ex congruo, quia ex gratiæ viribus operantes ad gloriâ disponantur. Atq; hi non videntur meritum agnoſcere, niſi improprie dictum. At Bellarminus adverſus hos docet, ea ſimpliciter mereri ex condigno, quam & communior Theologorum ſententiâ eſſe dicit. eadem mens Lindani, Andradij, Petri à Soto, Coſteri, qui diſertim docet, non ex promiſſione ſolum ſalutem propter ea deberi, ſed etiam ex juſtitia tum diſtributiva tum commutativa, hoc eſt, ob dignitatem

a Lib. 5. de Inſtit. cap. 16.

b T. 3. de ſacram. c. 7.

c Addit. Lyræ in Pſalm. 35.

d In lib. 2. diſt. 27. qu. 2.

e In lib. 1. diſt. 17. q. 1. art. 2.

f Lib. 4. de Inſtit. c. 16.

g Enchirid. c. de bon. oper. meritis.

¶ Vid. Harmon.
confel. sect. 9.

nitatem tum operantis tum operis, quod meritum est proprie dictum. Nos merendi vocabulum non in totum quidē damnare ausum, ut quo tum veterum plurimi vrantur, tū ecclesiæ reformatæ vñ sint in confessionibus suis: Augustina dico & Wirtebergensis: nihilominus potius cum scripturis loquendum putamus præsertim cum meriti vox ambigua sit, ac nostro imprimis seculo, superbiz nomine periculosa. De re vero ipsa, sic statuimus, quicquid de alijs sit, qui bona opera verè proprièque non ex promissione solum, sed etiam iustitiæ debito propter æqualitatem operis & mercedis, vitæ æternæ meritoria esse censent: (quomodo plerique omnes Pontificiorum loqui amant:) hos non falso solum, sed impiè etiam sentire ac loqui: neque solum, *καὶ ὁ θεὸς ὁ δυνάστης ἡμεῶν* (quas Athanasiusⁱ bene ait esse *ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ κόσμου ἀδελφὸς ὁ ἀγαθὸς*) sed etiam illi ipsi, qua jactare se tantopere solent, antiquitati piæ repugnare. Singula horum solidè deinceps comprobamus.

¶ Inicil. lib. con-
tra gentes.

THESIS. I.

Ut bona hominum opera mereri possint vitam æternam, quatuor requiruntur conditiones: quarum prima est, ut sint undiqueque perfectæ, tam graduum quam partium ratione. Nam ut est Deuteron. 27. 26. Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Et ut est apud Iacobum 2. 10. Qui in vno offenderit, omnium factus est reus. Atqui nullus perfectè legem Dei servat, ut antecedenti disputatione demonstratum fuit: Merito igitur negamus opera nostra meritorum nomen mereri.

¶ De spiritu &
lit. c. 36.

Augustinusⁱ bene: multum in hac vita ille profecit, qui quam longe sit à perfectione iustitiæ proficiendo cognovit. Atqui,

qui vt verè Hieronimus ad Ctesiphontem¹ ait: *Si inutilis est qui fecit omnia, quid de illo dicendum est, qui explere non potuit?* Eopse argumento iustificationem ex operibus impugnat Petrus Chrysologus Serm. XCI. ac concludit nos, esse iustos apud Deum, **NON LABORE SED GRATIA.** At si operibus ob eorum imperfectionem non iustificamur, multo minùs ijs meremur vitam æternam. Vidit idem è Pontificijs Ioh. Ferus in Act. cap. 15. *Apostoli inquit, concludunt, quod fides iustificat non opera neque lex. Cur fides? quia INNITITVR gratie & misericordia Dei, promissis Dei, MERITIS CHRISTI. Cur non iustificat lex? quia nemo eam servavit. Cur non OPERA? quia IMPERFECTA SVNT. Hac quidem summa totius concilij Apostolici.* Itaque idem Ferus Merita reijcit plusculis locis: sed quæ Hispanici censores in Complutenſi edit. mutarint, ac in alijs jubeant furcillari: etiam superiorem locum cancellaturi, si ejus in Acta comment. legissent.

¹T. 3. p. 354. c.
dit Bal. 1553.

THESIS. II.

Altera meritorij operis conditio est, vt indebitum sit. Nec enim ad qua ipsi obstringimur ea sub meritum cadere possunt. At superiori, quoque disputatione probatum est, debere nos Deum in tantum diligere ac colere quantum possumus.

Attulimus tunc locum Christi Luc. 17.9. Vbi. vt Augustinus ait, inutilis servus vocatur, qui omnia fecit, quia nihil fecit vltra id quod debuit. Quicum consentit Theophylactus ad hunc locum: *Servus, inquit, si non operabitur, dignus est multis plagis: cum autem operatus fuerit, contentus sit quod plagas effugerit.* Et sane quod Philemoni ait Paulus, *"Te ipsum mihi debes: id longè justius De-*

^m Verſ. 19.

n Rom. x. 35. ° Apostolus, *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi?* Vide sic B. Bernardi serm. de quadruplici debito: vbi docet sic opera nostra Deo deberi, vt ea etiam citra prazmij spem exigere à nobis possit.

THESIS III.

Tertia conditio est, vt opus plane vel imprimis nostrū sit, non eius à quo mercedem expectemus. At vero opera bona, quanquam à nobis tanquam à voluntario instrumento proficiantur, tamen, non tam nostra censi debent, quam Dei illa in nobis operantis. Vnde 1. Cor. iv. 10. Amplius quam omnes illi laboravi, non ego, sed gratia eius quæ est mecum. Vide & ejusdem epist. 4. 7. & Philip. 2. 13. & ad Heb. 13. 2.

Etiam ex Ioh. 15. 5. & imprimis Ephes. 2. 8. idem multis probat Augustinus lib. de gratia & liber. arbit. cap. 8. vbi his verbis disputationem concludit. *Itaque vita bona nihil aliud est quam Dei gratia.* Similiaque legas Enchir. cap. 107. & in Evangel. Ioh. tract. 3. Et quid pervulgatius illo ejusdem, Deum non coronare merita nostra, sed opera sua? Quod habes epist. ad Sixtum, ac compluribus in Psalm. locis. Cuiusmodi satis ostendunt Hipponensem illum antistitem iuxta nobiscum sensisse.

THESIS IV.

Etiam quarta conditioe opus est, proportionem videlicet inter opera ac mercedem. Iam autem certum est opera nostra esse finita, æternam autem vitam infinitam. Ac proinde inter hæc analogia non erit, quandoquidem finiti ad infinitum nulla est proportio.

Consentiens

Consentiens illa Thomæ, aliorumque Scholasticorum sententia est, mereri esse actum iustitiæ: hanc verò esse æqualitatem quandam. Opera vero nostra ac vitæ æternæ merces inæqualia sunt: quod tum Athanasius in vita S. Antonij, Eusebius Emislenus homil. 3. ad Monachos, & Bernardus serm. 1. de annunciatione apertissimè testantur: atque ipse non obscure Apostolus indicat ad Rom. 8. 18. *Non sunt, inquit, condignæ passionibus huius se-*

a T. 2. Col. 4. 90.

edit. Commel.

b Fol. 167. b.

edit. Lovan.

1560.

c P. 123. edit.

Keerbergii.

culi, futura gloria in vobis retegenda. Siquidem est difficilius mala perpeti, quam bona agere: eoque si passionibus gloria Dei condignæ non sunt, longe minus condigna erunt bona opera. Hinc Gregorius siue alius in 7. Psalm: *penitent.* ⁴ *Vita beata in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullum potest æquare labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat. Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, &c.* Mirum vero hic

d Tn vers. 8. fol.

151. col. 5. edit.

Parisi.

Aquinatis: quem præter Scholasticos secuti Andradius, Costerus, Bellarminus, alij. Somniant autem quandam operum nostrorum divinitatem, quatenus a spiritu S. fiunt. Eoque respectu esse aliquam operum, ac mercedis æqualitatem contendunt. Sed bene est, quod in spissis illis tenebris vigilantior Angelico illo, ut vocant, doctore erat Durandus, qui recte respondet, *Agens non perficere passum secundum se ipsum, sed secundum aliquid immixtum, formaliter existens in actu vel in potentia elicitive actus.*

e T. 2. qu. 114.

Art. 3. in con-

clus.

f Lib. 2. dist. 28.

quæ 1. Sect. 9.

Atque hæc dicta sunt de quatuor intrinsecis meritorum conditionibus. His, qui volet, addat quintam, sed extrinsecam, quæque non tam hoc efficiat, ut opus natura sua mereri idoneum sit, quam ut de persona certa actu mereatur, eamque ad persolvendum mercedem obstringat. Ea est, ut ille cuius gratia opus præstatur, honore vel emolumento quoque inactus fiat. Atqui Deo, cum sit *aut apice*, nihil ex operibus nostris accidere potest, ut cognoscimus ex Iob. 35. 7. & 41. 2. & Rom. 11. 35 & alijs locis Cum igitur de Deo bene mereri non possimus, nec mercedis quicquam mereri ab eo possimus.

Illæ vero septem Bellarminianæ meriti conditiones, vt meritum sit. 1. opus bonum. 2. liberum. 3. in obsequium Dei. 4. ad promissionem eius. 5. a viatore. 6. & amico Dei. 7. ex charitate profectum: non propriæ sed duntaxat communes sunt notæ. Nec enim soli conveniunt merito, eoque non quicquid illa habet meritorium vitæ æternæ dici potest. Quid quod, vt ipse agnoscit Bellarminus, de tribus solum conditionibus convenit inter Pontificios: de cæteris vero dissentiant? Nec enim Rob. Holkot, vt sit opus liberum, necessarium putabat: nec vt in statu gratiæ fiat, requiri existimabat is, cuius nomini parcere Bellarminus voluit, Michael Baius: nec idem Baius agnoscebat necessitatem pacti ac promissionis, in quo etiam Becanus fatetur dissentire Scholasticos: affirmare Scotum, Marfilium, Vegam: negare Caietanum, & plerosque Thomæ sectatores. Denique nec opus esse vt ex charitate proficiscatur, opinio erat Guilielmi Antifiodorensis. Ita homines isti in re clara certa-que tanquam in spissis tenebris Andabatarum more certant incerti.

THESIS. V.

Et hæc quidem meriti cuiusque conditiones, nulla esse nostra salutis æterna merita ostendunt. Quod ipsum clarè ostendit Apostolus ad Rom. 6. 23. Vbi cum dixisset stipendium peccati esse mortem, quanquam, vt bene Augustinus observat, dicere similiter poterat, bonorum operum stipendium esse vitam æternam (nempe qua ratione ea bonorum operum merces vocatur) tamen ne hoc de stipendio promerito aut debito intelligeretur, dicere maluit eam esse donum Dei χαρισμα τῷ Θεῷ.

Adeundus in primis Augustinus Episk. 105. & lib. de gratia, & lib. arb. cap. 9. Item in Psal. 62. Ac similiter Fulgentius

gentius lib. 1. ad Monimum^a. Præclare etiam è Græcis aP. 22. & 23. Magnus Basilius in Psalm. 114^b. Εὐχριστὸν (εὐχρίμα) ἐν
 τῷ ἀδελφῷ σου, ὅτι αὐτὸν ὑπέσχετο οἱ. Πλάττει γὰρ ἀδελφὸν ἀδελφῷ
 οὐκ ἔστιν οἱ ἀδελφὸν ἀδελφῷ ὡς ἐστὶν ὁ ἰσχυρὸς τῷ ἰσχυρῷ ἀδελφῷ,
 ἀλλὰ αὐτὸν τῷ ὑπακούοντι (supple ὑπακούοντι & χάρις) οὕτως ὡς ἀδελφὸς ἀδελφῷ
 ἀγαπᾷται. i. Revertare anima mea in requiem tuam, quia
 Dominus benefecit tibi. Proposita est enim requies aeterna legi-
 timè hanc vitam decertantibus **NON SECUNDVM**
DEBITVM OPERVM reddenda, sed secundum
 beneficentissimi Dei (gratiam) illis, qui in ipsum spem colloca-
 verint, exhibenda.

THESIS. VI.

*Nec adversaria doctrina tantummodo falsa, verum
 impia quoque ac sacrilega est: ut qua divina miseri-
 cordia gratiam evacuet: Deumque perinde homini ob-
 stringat, ac si aliunde quam ex divina gratia salus ei con-
 staret.*

Nam, vt Augustinus^a ait, Gratia evacuat, si non gratis
 donatur, sed meritis redditur. Quin idem nec dicere alibi
^b dubitat: Non dei gratia erit **VLLO** modo, nisi gratuita
 fuerit **OMNI** modo. Nempe ex Dei gratia salus nostra
 gratis inchoatur, gratis continuatur, gratis perficitur. Con-
 traria vero doctrina Deum homini debitorem facit: quod
 plusquam absurdum esse negaverit nemo; qui cogitarit,
 quis proprie debitor dicatur. Nam, vt Modestinus^c ait,
Debitor intelligitur is, à quo invito exigi pecunia potest. At
 quis non probet illud Bernardi ferm. 1. de annunc. Mar.
Neque talia sunt hominum merita, ut propterea vita aeterna
DEBEATUR EX IVRE, aut Deus iniuriam aliquam
 faceret, nisi eam donaret. Nec enim quia Deus homini bene-
 ficium contulit, eo obstringitur ad plura maioraque con-
 ferenda: sed (vt bene etiam Durandus^e ait) interrum-

^a Epist. 105 ad
 compresbyte-
 rum Sixtum,
^b Cont. Pelag.
 & Cælest. lib. 2.
^c c. 24.

^d D. l. 108 de
 verb. signif.

^e Col. 123 edit.
 Kcerberg.

^f Lib. 2. dist. 28.
 qu. 1. parag. 14.

f.c.1.21.

pente illo beneficiorum cursum, dicere cum Iobo¹ deberemus: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Loquor autem de debito proprie dicto: quale statuunt illi, qui docent opera mereri ex condigno: hoc est non ex promissione solum, sed etiam propter operum in seipsis dignitatem. Alioqui etiam qui se liberali promissione obligat, debitor hoc sensu dici possit. Quomodo (vt Ioa. Bassoli in Mag. sent: similitudine vtar) *si alicui promitteretur regnum pro eo si festucam levaret, levantis festucam deberetur regnum, non ex condignitate actus levandi festucam, sed ex promissione promittentis.* Similiter si Princeps mancipio spondeat, velle se ei donare ingentem pecuniam vim, sed si ipse in aulam venerit eam postulatam: ratione promissi dici possit pecuniam debere, quam tamen ex pura pura liberalitate decreverit donare. Sed hæc valde impropria locutio est: Quod cum Thomas, alijque Scholastici viderent, dixere Deum promissis suis non debitorem effici nobis, sed sibi h.c. decreto voluntatis suæ, quatenus vt promissis ster, eius convenit veritati. Non dubitarunt tamen Patres aliquando hoc pacto loqui: etiam tres nobiles Africæ Episcopi, Cyprianus, Augustinus, Fulgentius. Cypriani est epistola^a de opera & Eleemosynis: sic Augustinus^b vocat libellum hunc *Verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adjutus præfert gratiam spiritalem, promeretur h Christum iudicem, Deum computat debitorem.* Vbi vt promerendi vox sumatur, postea dicemus. Augustinus in Psalm. 109. *Fidelis dominus, qui se nobis debitorem fecit, non aliquid a nobis accipiendo, sed omnia promittendo.* Similiter semel & iterum loquitur in Psalm. 32^d Vt & Fulgentius prolog. lib. ad Monimum: *Se ipsum sua largitate dignatus est facere debitorem.* Item Paullinus epist. ad Victorium: *Tuarum tibi premia se debere virtutum justus iudex agnosces.* Imo in ipso concilio Arausicano 2. quod adversus gratiæ inimicos celebratum fuit, Can. 18. legas: *Debetur merces bonis operibus sed gratia qua non debetur, præcedit vt fiant.* Vbi quod sequitur, *Neminem ni*

Deo

^a In Epilog.^b Lib. 4. ad Bonif. cont. duas epist. Pelag. c. 8.^c Col. 1. 27. edit. Bas. 1556.^d Col. 2. 11. & 212.

Deo miserante salvari: non clausula est huius Canonis, quod vir eruditus * putabat, sed lemma ac argumentum canonis sequentis. His vero consentit illud Bernardi :

Promissum quidem ex misericordia, sed ex iustitia persolvendum est. Cuiusmodi pontificiorum causam parum iuvant, quando veteres solum respiciunt veritatem promissionis: Pontificij vero, hac non contenti, dignitatem operis ut plurimum superaddunt. Ut plurimum inquam: Nam aliter Durandus, Waldensis, alij, ut supra dicebamus. Durandus quidem disertim * ait: *Si decedenti in gratiam Deus non daret gloriam, nihil iniustum faceres: & si habenti gloriam auferet eam, non esset iniustus: ac rationem addit, quia ex dono gratie nullus obligatur ad dandum amplius, sed potius recipiens magis obligatur danti.. Nec dubitat addere, Et sentire seu dicere oppositum est TEMERARIUM SEV BLASPHEMUM.* Quod verò obijcitur, si non operis, saltem promissionis ratione fieri Deum debitorem: id duabus de causis negandum ait. Una est, quia Promissio divina in scripturis sanctis non sonat aliquam obligationem; sed insinuat meram dispositionem liberalitatis divine. Altera, quia quod redditur non ex debito precedentis operis, sed ex promissione precedente, non quidem redditur ex merito operis de condigno, sed solum, vel principaliter ex promisso. Et ita ibi non est illud debitum de quo loquimur. Addamus & locum insignem Thomæ Waldensis, qui & ipse merita negat, tanquam derogantia gratiæ diviniæ. Ille, inquit, est SENIOR THEOLOGVS, fidelior Catholicus, & facis scripturis magis consentiens, qui merita SIMPLICITER abnegat, & cum modificatione Apostoli & scripturarum agnoscit, quod simpliciter nemo mereatur regnum celorum, sed ex gratia DEI, & voluntate largitoris. Etiam auro magis aureum illud Feri dictum in Math. lib. 3. cap. 20. v. 8. *Gratis promisit, gratis reddit. Si igitur Dei gratiæ &*

e Animad: Bel-
larm, de iustit. l.
5. c. 6.

f Extremo li-
bro de grat. &
lib. arbit.

g Lib: 2. dist. 28
quæ 2. Parag. 13.
14. 15.

a Vega Opus-
de merit. 4. 4.
pag. 782. & ex
eo Mouthon.
Apol. Cathol.
cap. 72.

b p. 230.

favorem conservare vis, nullam meritum tuorum mentionem fac. Ex misericordia enim cuncta donare vult, nec tamen ob id segnius operandum, imo eo ferventius, ut qui tam benignum
nacti

nasti finis dominum. Quæ verba expungi jubent Censores Hispanici, manifestarij divinæ gratiæ inimici. Gemina quædam ejusdem, sed magis Christi meritum respicientia, ad thesin prox. adducemus.

THE S I S VII.

Etiam doctrina ista imminuit vim & efficaciam passionis ac mortis Iesu Christi. Nam ut solus se Christus æque dedit pro mundi peccatis: isidem solius obedientia vim habet merendi tum gratiam tum gloriam.

Audiat Prosper siue alius lib: 1. de vocat: Gent: cap.

^aIn Prosp. sed 17. ^bNulla possunt tam præclara opera existere, quibus hoc in Ambrosio (cui quod GRATIS tribuitur, per retributionis iudicium DEBE- tribui solet) ^cATVR. VILESCERET enim REDEMPTIO SANGVI- cap. 5. NIS CHRISTI. Sed Sophistæ, (qui Sophistæ jam non es-

^bDe Iarn. lib. 5. de iustif. c. 5.

sent, nisi semper haberent, quo in re clara puluerem ob oculos spargere imperitis possent) hæc sic satis speciosè incur- stant. Nam aiunt, ^bquod merendi vim operibus tribu- ant suis, id non insufficientiæ meritorum Christi, sed sum- mæ eorum efficaciæ tribui debere. Nam ex mero meri- to Redemptoris fluere vim eam ut homo salvetur nobilif- simo maximeque honorato modo: qui quis alius, inquit, sit, quam ut ille non ~~non~~ gratis, sed etiam per propria me- rita salvetur? Nempe is est humani spiritus fastus, ut non satis ducat gratis salvari, sed modum salutis præoptet magis honori suo conducibilem: qualem esse autumat, si & ipse ex parte in societatem veniat gloriæ vni Christo in scripturis tributæ. Hæc, ut omnia, prævidit divinus spi- ritus, qui iccirco ad Rom. 4. 4. docuit eò velle nos Deum non ex labore sed ex gratia salvare, ut omnis homini gloria- tio adimatur, quæ nequaquã penitus excluditur, si vim pro- merendi salutem inter nos & Christum quomodocunque partiamur. Etiam agnovit hoc è Pontificijs Ferus, ^cquando

ait:

ait: *Qui docet in opera considerare, is negat meritum Christi sufficere.* Et in Ecclesiasten cap. 4. *Sic summum malum est in operibus nostris & meritis considerare.* Hoc enim est meritum Christi blasphemare. Quæ si placuissent Pontificijs Cenforibus, non illa expungi¹ iussissent. Similiterque dandum aiunt memorabilem planè locum libri, ¹ *cujus in 122 pagis.* Ordo baptizatorum cum modo visitandi. Verba hæc sunt: *Credis non proprijs meritis, sed passionis Domini nostri Iesu Christi virtute ac merito ad gloriam perveniri? Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex proprijs meritis vel alio modo nullus possit salvari, nisi in merito passionis ipsius? Non erit desperandum vel dubitandum de salute illius, qui suprapositis petitiones corde crediderit & ore confessus fuerit.* At nos & improbos dicimus Doctores, qui de vita migraturis adeo salutaris doctrinæ viaticum denegant, & infelices ducimus discipulos, quibus denegatur.

d'Inind. Exp.
e Venet. edit., a
1576. *

THESIS. VIII.

Nec obstat quod scriptura & dignitatem operum prædicat & mercedem agnoscit. Nam alibi vicissim & Operum agnoscit indignitatem, & vitam æternam doni nomine appellat. Quocirca non loquitur scriptura de dignitate operum in se, sed ea quam obtinet dignatione divina: nec mercedem intelligit debitam, sed illam, quam Hilarius^a vocat gratuita mercedis donum.

a In March, ca.
20.

Quid propriè merces, quid *ἀμοιβή* hoc est dignum dica-
tur, ex origine vocabulorum cognosci potest. Nam Varro
4: de LL. autor est, à merendo mercedem esse appellatam.
Et Etymologus quem Musurus edidit, ait esse ab *ἀμοιβή*
ἀμοιβήν δὲ μισθοῦ καὶ τῶν ἰσὺς ἰσῶν ἐχούσαν: ita ut ex eius senten-
tia *ἀμοιβή* propriè sit *μισθός*. Ac Pontificij contendunt ex
Varroniana

b Rom. 6. 22.

c Rom:8. 18.

Varroniana illa vocabuli proprietate mercedem intelligi Gen. 15. 1. & 2. Paral. 15. 7. Prov. 11. 18. Sap. 5. 16. Ief. 40. 10. Matth. 5. 12. & 1. Cor. 3. 14. & Apoc. 22. 12. Ac *ἀξίον* sive *ἀξιώδης* secundum illam Etymologi originationem *ισίον* significare censent Luc. 20. 25. & 2. Thess. 1. 5. & Apoc. 3. 4. Sed quo minus hac parte, ipsis subscribamus facit, quod vita æterna alibi ^b appellatur *κλήρονομία τοῦ Θεοῦ* : & passiones nostræ negantur condignæ gloria revelanda in filiis Dei. Quocirca, cum pugnare secum scriptura non possit, concludimus per illam seu operis, seu operantis (de qua propriè loquuntur loca adducta) dignitatem, non eam intelligi debere, quæ ex propria seu personæ seu rei dignitate fluit: sed illam quæ est ab acceptatione & dignitate divina. Similiterque colligimus non loqui sacras literas de mercede, qualis ob dignitatem mercedi *μισθός* jure mercenario debetur, sed ea quæ non seignibus, verum laborantibus ex *ισίον*, ac gratuitæ promissionis jure confertur: vnde & hæreditas alibi nominatur. Nec hæreditatis appellatio ob stare censenda est, quo minus mercedis nomen mereatur. Siquidem & filio adoptivo, cui morem adoptanti sedulo gesserit, & multa illius causa sit perpeffus, sic hæreditas jure venit filialis, vt tamen ea ratione operum, quæ is præstitit. & ratione afflictionum, quas is subiit, merces possit appellari.

THES. IX.

Meriti autem vocem scriptura nesciunt: ceterum Patres non dignitatis tantum vel mercedis, sed etiam meriti vocabulum frequentant: verum ἀποδοῦναι: cum non aliud dicere velint, quam opera bona dignatione divina gratuitam consequi mercedem.

Meriti vocabulum scripturis quidem ignoratur. Sed ta-
men tum apud apocryphi Syracidæ interpretem inveni-
tur,

tur, qui ^{ἀντὶ τοῦ} secundum operum suorum meritum vertit: tum in translatione veteri epist: ad Hebr. 13. 16. ^{ἀποκρίταις} ^ἰ ^{ὅτι} transfertur, Deus promeretur, passivè nempe sumpto merendi verbo pro conciliatur, pacatur. Ac hæc quidem, vt nihil Pontificios juvent, satis liquet. Nec ijdem habent, quod multum se de antiquis Patribus jactent. Nam crebra quidem merendi vox apud eos: sed longè alia notione: quemadmodum rectè monet Cassander in illa hymni verba: *Mereamur aulam, ingredi cæli:* a Hymn. cuius vbi scribit: *Mereri apud Ecclesiasticos scriptores fere idem valere quod consequi seu aptum idoneumque fieri ac consequendum: quod inter cætera vel ex vno Cypriani loco apparet. Nam quod Paulus inquit 1. Tim. 1. ἀνά ται ἰουδῶν,* quod vulgo legitur *misericordiam consecutus sum,* vel vt Erasmus vertit, *misericordiam adeptus sum,* id Cyprianus ad Iubaianum, legit *misericordiam merui.* Et multa loca sunt in Ecclesiasticis officiis & precibus, vbi vocabulum hoc intellectu accipi debeat: quæ vocis notio si retineatur, multa quæ durius dici videntur, meliora & commodiora apparitura. Quæ verba, more suo, deleri iusserunt Hispanici Censores. At nihil certius est quam verbum hoc primò quidem proprièq; dici de opere indebito, cui ob dignitatem sui præmium debetur: deinde verò ^{καταχρηστικῶς} usurpatum esse de opere debito, quod alter præmio dignatur. Priori notioni accommodata est definitio Thomæ Aquinatis, cui meritum est *actio quæ efficitur, vt ei qui agit, sit iustum & debitum aliquid dari, sum ex parte recipientis, tum ex parte dantis.* Et Thomæ de Argentina, cui definitur *opus indebitum, præmium de indebito faciens debitum, vel de minus debito magis debitum, vel de vno modo debito, alio modo debitum.* At latè communiterque accipit Gabriel Biel, cui meritum est *opus imputabile ad laudem.* Sive imputabile ad præmium. Nempe vel debitum vel gratuitum. Quin interdum meriti & merendi voces laxè adeo sumuntur, vt nec dignitas propria, nec dignatio aliena spectetur: vel sanè admodum obscurè: adeo vt vix aliud significare videatur quam Græcum ^{εὐχρίμῳ} hoc

a Apolog. Ca-
thol. T. 1. ca. 72.
b Opusc. de me-
ritis q: 4. p: 78a.
c In prompt.
Fer. 3. post.
pass. dom.

a Adversus Bel-
larm. de iustif.
prælect. 313.

b P. 275. edit.
Basil. 1555.

e De catechi-
zandis rudibus
c. 25.

d Epist. 19.

e P. 69 edit. Bas.
1553.

hoc est obtinere vel consequi. Agnovit quoque hoc tum Vega, tum Stapletonus ut observat Morthonus¹. Vega^b verba sunt: *Non me fugit usurpari apud patres nomen meriti, ubi nulla est ratio meriti, neq; de congruo, neque de condigno.* Stapletonus verò, *quod si inquit, aliquis veterum vocabulo promerendi usus est, non aliter intellexit quam consecutionem de facto.* Nec diffiteri idem potuit Genebrardus lib. 3. de Trinit. p. 310. Possemus adferre ingentem locorum sylvam, quibus Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, alij, meriti & merendi verbis improprie vti sint: sed fecere hoc jamdiu alij, eosque inter Nob. Plessius lib. 3. de sacrific. Missæ cap. 21. Frustra verò est eruditus Bellarminia- rum Calligationum scriptor, qui, ut antiquorum monu- mentis, laudabili sanè studio, faculam ministret, tergemi- nam procudit significationem, ac nunc POSSE, nunc VELLE, nunc EXIGERE exponendum ait. Ac POSSE interpretatur in illo Ambrosij sive alius in 1 Cor. 2. *Cæna est memoria redemptionis nostræ, ut redemptoris memo- res maiora ab eo consequi mereamur.* Atqui consequi mere- amur, nihil aliud est quam dignatione divinâ censeamur ad consequendum non inepti nec indigni. Similiter exponen- dum in Augustini loco quem adducit. Imò, ut putamus, in illo quoque Augustini ad Hieronymum^d. *Virum epi- stola in manus tuas pervenire meruerit, adhuc nescio.* Nam sententia est utrum hunc honorem ac quasi dignitatis gra- dum feliciter consecuta sit, ut à tanto viro legi posset. Vel si *adhuc consequi* interpretari malis, non repugnem. Saltem meruit aliquid plus significare quam potuit, puto satis esse manifestum ex iis quæ diximus. Nihilò recti- us VELLE exponit in illo Hieronymi^e epist. 64. ad Dar- danum. *Sed si non fecero quæ præcepta sunt, nequaquam- eris culpa in promittente, sed in me, qui promissa accipere non merui.* Nam sententia est, Vitio voluntatis non respon- dentis vocationi promissis sui indignus. Adfert & illud Ambrosii Sermon. 6. *Volui enim vos ipsum hoc intelligere, quam graviter peccaveritis, qui divina eloquia audire non me- ruisistis.*

missis. Sed hic omnino propriè accipi nemo negaturus est, qui locum inspexerit. Clarè enim se explicat ibidem Ambrosius, cum ait, se domo profecturum, quadam sacerdotali uindictâ populum objurgare contentum, noluisse ei pandere Evangelicæ refectionis eloquia, ne cœlestium literarum sacramenta panderet indignis. Denique nec EXIGERE, quod præstantissimus vir putabar, significat in *insusursum* istoc Gregorij Magni dicto: *O Felix culpa quæ talem meruisti habere redemptorem.* Nam sententia est, quæ consecuta est talem redemptorem. Vel si hic quoq; dignitatis aut dignationis aliquam rationem habitam putes, eò respexerit Gregorius, quod aliquam felicitatis habeat imaginem, (vmbrailem licet & subleſtam) quod cum Deus punire in nobis culpam posset, eam hoc quasi honore est dignatus, ut amore humani generis expiaret illam per vnigenitum filium suum. Atque hæc satis ostendunt, quæ mens fuerit Patrum, cum opera bona Meritorum nomine appellant. Sane etiam Bernardi temporibus impropriè Meritorum & merendi vocè intellectâ fuisse neminè ignorare finit illustris ille ejusce scriptoris locus, quo claudit librum de gratia & libero arbitrio: **ALIOQVIN SI PROPRIE APPELLENTUR EA, QUÆ DICIMVS NOSTRA MERITA,** *ſpei quadam ſunt ſeminaria, charitatis incentiua, occulta prædeſtinationis indicia, futura felicitatis præſagia,* **VIA REGNI, NON CAUSA REGNANDI.** Denique quos iuſtificavit, non quos iuſtos invenit, hos & magiſtrat.

THESIS X.

Queritur an merces operibus promittatur ut fidei ſignis. Nos & nimium dicere putamus, qui eam operibus promitti cenſent ut cauſa meritoria: nec ſatis dicere indicamus, qui tantummodo ut ſignis fidei promiſſionem fa-
Etam arbitrantur. Siquidem multa ſunt ſcriptura loca,
quibus

quibus planum fiat, opera nostra in salutis negotio spectari ut causam sine qua non, sive ut conditionem precedantem, quæ premium vitæ æternæ individuo secum nexu trahat.

Ita Matth. 25. 34. Possidete regnum cælarum. Esurivi enim & dedistis manducare. Et ibidem, iuxta quidem vulgatum interpretem: Quia in paucis fuisti fidelis, supra multa te constituam. Similem de passionibus, sed nec solis, nec primario, locum habes Apocal. 7. 14. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione &c. Ideo sunt ante thronum Dei. Idem docemur 2 Cor. 4. 17. Momentanea levisus oppressiois nostræ, excellenter æternum pondus gloriæ operatur in nobis. Gal. 6. 8. Qui seminet in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Philipp. 2. 12. Cum timore & tremore operamini salutem vestram.

THESIS XI.

Ex hac vero questione facile solvitur altera, utrum rectè liceat operari intuitu mercedis. Negare id nos negamus: quamquam sic videri velint Pontificij. Tantum enim dicimus, non operari nos intuitu mercedis debere tanquam debitæ: quippe quæ gratis conferatur: imò nec solius mercedis intuitu, sed amore ipsius divini gloriæ virtutem esse colendam: quando prius illud non filios deceat, sed mercenarios, à quibus citra mercedis spem nihil consequaris.

Non amore Dei, sed sui solius causa, meliori vitæ animum applicantes, hoc dicto castigabat Antigonus Sochæus, Simeonis Iusti successor: ut est in Aboth cap. 1. Ne effore servi, qui ministrant domino, ut premium ab eo accipiant, sed estote

estote sicut servi, qui ministrant domino suo hac conditione, ne accipiant premium, & sit Dei timor super vos. Quo ex dicto perperam intellecto discipulos ejus Sadocum, Saducæorum principem, & Baithum negandæ vitæ futuræ cepisse occasionem, cum ibidem, tum in lexico Thalmudico, atque aliis Iudæorum commentariis legere est: ut alibi quoque ^a Disput. 1. de Refut.

THESIS XII

Tertia etiam questio est, utrum sine peccato quisquam possit fiduciam suam in operibus reponere. Nos id contra Pontificios negamus. In solius enim Dei misericordia, ac Salvatoris nostræ merito omnem nos fiduciam Scriptura iubet collocare.

Feri Pontificios hac parte damnantis, & vicissim à Pontificiis damnati sententiam supra vidimus. Eiusdem illud, ^b In 1. cap. Evang. Ioh. (quod & ipsum Censores isti furcillari jubent) Verè nulum hominum genus est, quod minus moveatur verbo Dei, quam hi, qui in sua iustitia confidunt. Bene autem se habet, quod etiam Bellarminus, postquam fusè conatus probare, posse etiam nos operibus nostris confidere, præclaras has voces expromit: ^c Lib. 5. de iustif. Parag. Sit (quamquam melius dixisse potuit, propter certitudinem propriæ injustitiæ) & periculum inanis gloria, tutissimum est fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere. Nam quis profectò suæ salutis sitiens incerta ac lubrica viarum quam tutissima insistere malit?

FINIS.

THEOREMATA SACRA

DE

STATV ANIMAE

A CORPORE SEPARATÆ.

Lucas cap. xvi, 22, 13.

Factum est autem, ut moreretur mendicus, & asportaretur ab angelis in sinum Abraha: mortuus est vero etiam Dives ille, ac sepultus est.

Et apud inferos sublatis oculis suis, cum esset in tormentis, vidit Abraham procul, & Lazarum in sinu eius, &c.

CVM non quæcunque ex historia, eadem ex singulis parabolæ partibus rectè eruantur: primo loco, utrum narratio hæc de Divite prodigo & Lazaro, historia sit an parabola, disquirendum videtur.

^a Ad Luc. 16.
^b Insipientes,

Posterius hoc censet Theophylactus, à quo & ^a *idiotæ* ^b *vocantur*, qui secus sentiunt. Causam verò eandem adfert quam scriptor antiquus responsionum ad Orthodoxos falso Iustino Martyri tributarum, quæst. lx. vbi histori-

am.

am esse negat, quia *mei & avaritiam et idcirco precipue idcirco*.
hinc à pueris. Quamquam hoc *idcirco* verum non est, vt in-
 feriùs patebit. Parabolam quoque appellat Theophilus *resurrectionem*
 Antiochenus ⁴. lib. iv. allegoriarum. Eucherius quæst. in *vitz retributione*
 Lucam, Chrysostomus quatuor homilijs de Lazaro, ac, ut *contingit*,
 observat etiam Molanus, multæ Ecclesiæ, illasquæ inter *d Tom. i. bibl.*
 Romana, præmittunt huic Evangelio, *In illo tempore dixit* *PP. col. 889.*
Iesus discipulis suis parabolam hanc. Contrà pro historia ha- *e Lib. iv. de i-*
 bent Irenæus, lib. ii. cap. 62. Tertullianus lib. de animâ, *mage histoz.*
 cap. 7. Ambrosius comment. lib. vi. 11. in Luc. xvi. Chryso- *cap. 13.*
 stomus ipse Tom. 2. homil. in Lucam de Divite, & sequen-
 te homil. i. de Lazaro, & homil. 6. in 2. Epist. ad Corinth.
 (vbi Lazarum inter *apostolicos discipulos* reponit) item homil. *f Viros anti-*
 de eo quod scriptum est in Psalm. xxv. 11. *Redime me &* *quos.*
miserere mei, Augustinus lib. xxi. de Civit. Dei, cap. 10. &
 Epist. 99. ad Euodium. Gregorius homil. 40. & Epist. 77.
 item Euthymius, atque alij in Luc. cap. xvi. Iuvat hanc
 sententiam, quod Parabola sit *αὐτὸς ἰσακρίτως ἀνέστην ἐν τῷ χρόνῳ*
τοῦ προφηταίου αἰῶνος τὸ ἰσχυρὸν: ist hæc vero *ἰσακρίτως* sumi solet
 ab ijs quæ in oculos incurrunt, non illis quæ in alterâ ge-
 runtur vita: cuiusmodi cum minùs nota sint, plurimùm rei
 tenebras magis afferant quàm lucem. Magis etiam hæc fir-
 mat, quod Ambrosius vrget, & post eum alij, & ante om-
 nes Tertullianus lib. de animâ cap. 7. *Quid, inquit, illic*
Lazari nomen, si non in veritate res est? Nam Lazari no-
 men hic retinet, pro quo Hebræam Eleazar (vnde Syrum
 illud Lazar contractum) in vet. cod. legas lib. de Ido-
 latr. cap. 9. quomodo & vocat Prudent. hymno 10. Ca-
 themerimân. Quod vero divitem Iudæum non nomi-
 nat Christus (Herodem signari putabat Tertullianus: *i Lib. iv. aducr-*
 quempiam nomine Ninentum intelligi, ex Hebræorum *sus Marcionē,*
 seu historijs, seu fabulis, tradidit Euthymius) id *cap. 34.*
 Chrysostomus, Gregorius, Bedæ, alique eò factum pu-
 tant, quod Deus humiles norit ac probet, superbos verò
 ignoret. sed non minus verisimile est, prudentiæ Christi

hoc tribui debere, quòd quem laudare vellet, nominaret, at quem vituperaret ejus nomen omitteret, ne & illum, quem damnatum diceret, injuriâ adficere videretur, & citra necessitatem sibi invidiam conflaret. Ac forsitan hoc ipsum quoque argumento fuerit historiam esse. Si enim rem fictam, non factam narraret Christus, nihil retulisset utrùm nominasset divitem nec ne. Hisce argumentis illud addunt Romanensis Ecclesiæ Theologi, quod Lazarus pingatur cum scuto & coronâ sanctorum, quæ non alijs appingi solet, quam quos Ecclesia ea habeat pro sanctis: tum autem quod etiam imagini ejus addatur, *Sancte Lazare ora pro nobis*: quemadmodum Molanus agnoscit: qui & illa laudat Ambrosij Catharini verba adversus Cajetanum: *ipse Lazarus tanquam Domini voce canonizatus, ubiq; terrarum ut sanctus Dei celebratur atq; colitur: qua veritas etiam sacellis & Ecclesiasticis picturis ad pauperum solatium commendatur orbe toto*. Similiterque Maldonatus ad Luc. xvi. *Ea totius Ecclesiæ (Romanæ puta) sententia est, qua duos facit Lazaros, & utriq; cultum exhibet, ac dedicat templum*. Sed nos quidem ut historiam dicamus, non pictis Romanensium tabellis compellimur, nec cultu quem Lazaro exhibent ijdem (quippe quorum doctrina hac in parte & alijs multis magis etiam vlceribus cooperta est, quam in eorum tabellis videmus rubere his Lazari corpus) verùm potius movet, cum tot illustrium Patrum autoritas, tum earum rationum pondus, quas adduximus. Nec tamen iccirco historiam esse putamus, sed sic potius statuimus, ut inter Comœdiâ & Tragœdiâ est quam Tragico-comœdiâ vocat Plautus: ita hanc narrationem esse quasi parabol-istoriam, h. e. historiam parabolicè prolatam: quod & scriptor quæstionum ad Orthodoxos, itemque Chrysostomus senserunt: quorum ille quæst. 60. dicit, *ὁτι παραβολὴ ἱστορία*, hic homil. i. de Lazaro, & quidem easp̄e penè periodo (ne forte id obliuioni aut inconstantie attribuat) nunc historiam, nunc parabolam appellat. Nempe non parabola sed historia est, quatenus Lazarum & Divitē fuisse dicit

Lib. iv. de
hist. imag. c. 13.
Pag. 342. edit.
Colon.

Neque parabola
esse, neque
historiam.

dicat ac illum post mortem delatum narrat in Abraham si-
 num, & refrigerium hic consequi; hunc in inferno sepultū,
 atque inibi torqueri. at non historia, verū parabola est,
 quatenus dicitur Dives oculos levasse, & cum Abrahamo
 locutus, & ab eo postulasse, ut aquæ guttā linguam suam re-
 frigeraret: quæ omnia, ut Theophilus Antiochenus opti-
 me ait, secundum eos affectus loquitur Christus, quos anima
 aliquando pro necessitate corporis gesserat. Sed Tertullianus,
 dum hæc ~~enunciari~~ enuntiari non videt, in eum delabitur
 errorem, ut dicat, *corporalitate anime in ipso Evangelio*
relucere. Ac nequis cum Augustino^p (qui tamen hanc o-
 pinionem Tertulliani deliramentum alibiⁿ vocat) aliquod
 hic ~~scipi~~ ^{scipi} ~~perman~~ ^{perman} querat; Tertullianus eo ipso libro^p clarè
 eos laudat Philosophos, qui animam docerent esse corpo-
 ralem: Critolaum & Peripateticos è contrario improbat,
 qui eam esse quintam essentiam dicerent; nisi forte hanc
 quoque corpus esse faterentur. Sed & animam tum effi-
 giatam & corporalibus lineis inscriptam, tum aëreo & lu-
 cido colore præditam dicere non formidat. Contrà alij
 quibus omnia isthæc parabolam saperent, ne quidem ex ea
 narratione consequi vident animarum, ut ita dicam, ~~anoxia-~~
~~nia~~ seu pervigilationem, quam nunc ~~luxuriam~~ ^{luxuriam} novè vo-
 cant. Errorem hunc errarunt Arabici, qui dixerunt *animas*
cum corporibus mori atque dissolvi, & in fine seculi virumq;
resurgere: ut ex sexto Eusebij scribit Augustinus lib.
 de hæres. cap. 83. Nec immunis ab hoc fuit Romanus E-
 piscopus Iohannes xxi. vti Gerson docet in Sermone
 Paschali T. 4. & Adrianus vi. ad 4. Sent. atque ex
 eo Alphonsus de Castro lib. 111. de beat. hæres. 6. Eun-
 demque seculo nostro resuscitârunt Catapaptistæ, ut qui
 thesi decimâ earum, quas Cracoviz, anno 1568, impressas
 per Poloniam vulgârunt, hunc in modum scribant: *Nega-*
mus aliquam animam post mortem manere: sed illud dicimus
excogitatum ab Antichristo ad stabilendam suam culinam per-
fictum purgatorium, & invocationem sanctorum. Utverò
 monstrosæ istiusmodi opiniones melius diluantur, prius

ⁿ Lib. iv. alleg.^p Lib. de anima
c. 7.^p Lib. de hæres.
c. 86.^q Lib. 11. de a-
nima & eius o-
rigine. c. 50.^r Lib. de anima
c. 5.^s Lib. de anima
c. 9.^t Ibidem.

quidam certas disputationis hujus hypotheses constitue-
mus; exinde ipsius disputationis capita theorematibus ali-
quot complectemur. At hæc quidem esto,

HYPOTHESIS I.

Anima rationalis est.

Cum apud omnes hoc in confesso est, tum ex operatio-
nibus animæ in nobis experimur omnes. Intelligimus enim
nos ex notis in ignotorum notitiam pervenire: quod est ra-
tiocinari. Est igitur in nobis principium aliquod, a quo o-
peratio istæc fluat. id verò principium est anima, quam à
nobili istoc effectu rationalem appellamus.

HYPOTHESIS II.

Anima rationalis est vera hominis forma.

Formam cum dico, non accidentalem intelligo, qualis fo-
ret continuata ac perennis motio, quam *irreduciat* nomine ab
Aristotele signari Cicero * sensit: qualis item esset prima-
rum qualitatum crasis, quam hominis formam esse, cum
impij hæretici, Carpocrates, Epiphæus, Prodicus, Cajani,
& Antiraeta, Theodoro teste, senserunt: tum non uno
loco docuit Galenus. Sed neque placet magis esse formam
assistentem, quamquam Averroes putarit unicam esse om-
nium animam intellectivam, re ab omnibus separatam, nec
nisi per imagines phantasiæ insidentes singulis conjunctam.
Verum dicimus animam esse formam informantem & *irre-
ducibilem*, h. e. quæ corpus informet, & cum eo hominem in certâ
constituat specie.

* 1 Tusc. quæst.
b Lib. 5. de Di-
vinis decretis:
cap. de homine.
c Libro, Quod
mores animi
sequantur
temp. corporis.
cap. 3. & 4. &
lib. vi. Epid.
item lib. III.
de locis affe-
ctis.
d Lib. III. de
anima com-
ment, 5.

HYPOTHESIS III.

Est forma ea spiritalis natura.

Ostendunt hoc tum animæ operationes, vtpote nobiliores quàm vt à re corporeâ proficisci possint, tum omnia ea scripturæ loca, in quibus anima spiritus vocatur: vt Ecclesiastæ xii. 7. Es. xxvi. 9. Matth. xxvii. 50. Luc. xxi. 46. Ioh. xix. 30. Act. vii. 60. priori ad Corinth. II. 11. & vi. 20, & post. ad Cor. vii. 1, & ad Hebr. xii. 9. Neutiquam verò audiendus Ioannes Thessalonicensis Episcopus, qui in pseudosynodo Nicenâ * ad cultum imaginum ad-
e Initio actio-
nis quintæ.
struendum dicere non veretur, Catholicam Ecclesiam credere omnem animam esse corpoream. Nos scimus sic sensisse multos cum Stoicæ, tum Italicæ sectæ Philosophos, item Tertullianum quemadmodum diximus, & Apollinarem quendam Alexandrinum, de quo historia Tripartita lib. v. cap. 44, & iuxta nonnullos Luciferiani, vt indicat Augustinus lib. de hæres. cap. 81. At melius sanctiûsque tertium concilium Constantinopolitanum, seu OEcumenicum sextum, actione vndecimâ, vbi hæc verba, *Nascitur Deus humano corpore similiterq; & habitu animam rationalem & INCORPOREAM habens.*

HYPOTHESIS. IV.

Forma hac est separabilis à materia.

Experientia enim ostendit omnes mori. Mors verò nihil aliud est quàm animæ à corpore separatio. Hisce fit constitutis, ad ea veniamus, quæ propria erunt hujus dispositionis.

THEOREMA I.

Animæ a corpore separatio iusto Dei iudicio manet omnes Ad posterum, tam dites, quam pauperes, tam pietate conspicuos, quàm impios.

Exemplum hic habemus in Divite prodigo, & paupere, sed pio, Lazaro. Nempe ex quo primi parentes (quibus à Deo dictum erat, *Quocumq; die comederis de fructu hoc, morte morieris*) mandatum Dei transilierunt, non sibi tantum moriendi necessitatem attraxerunt, sed etiam posteris univèrsis: quemadmodum testatur Apostolus ad Rom. v. 12. & vi. 23. & 1. Cor. xv. 22. & 56. Quibus gemina Sap. I. 13. & II. 24. Itaque Concilium Milevitanum Can. 1. anathema dicit Pelagianis dicentibus, *hominem de corpore exire non peccati merito, sed necessitate naturæ.* & Arausicanum II. Can. 2. anathematizat eos *qui negant mortem corporis esse pœnam peccati.*

THEOREMA. II.

Animæ separata non exstinguitur, sed permanet.

Hoc ~~vicissim~~ ex Christi narratione educit Irenæus lib. II. adversus hæreses, cap. 62. *Plenissime, inquit, docuit Dominus perseverare animas in ea enarratione, quæ scribitur de Divite & de Lazaro, eo qui refrigerabatur in sinu Abrahe. Validum etiam est illud Dei: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Quodque addit Christus, Non est mortuorum Deus, sed viventium.* Item quod Math. x, 28, & Luc. xii. 4. hortatur suos *ne timeant eos qui occidunt corpus, animã autem occidere non possunt: sed eum timeant, qui cum occiderit corpus, animam potest mittere in Gehennam.* Nam hinc liquet

a Math. xxii.
32, Marc. xii.
26, & 27.

liquet aliam post obitum esse carnis, aliam animæ conditionem, ac carnem, non animam extinguere; illam, non hanc vivificari. Vnde Tertullianus de resurrectione carnis cap. 28. *Caro est qua occiditur per mortem: caro itaq; & vivificabitur per resurrectionem.* Item quod Christus dicit ^b, *Hodie mecum eris in Paradiso.* Vbi ^c *hodie* propriè accipi debere, agnoscit etiam Augustinus Ep. 57, ad Dardanū Stephanus etiam moriens dicit ^c, *Domine Iesu accipe spiritum meum.* Si animus moriturus esset, carni nihil foret, cur animam potius quàm corpus Deo commendaret. Etiam 2. ad Cor. v. 1. dicit Apostolus. *Scimus quod si terrena domus huius tabernaculi dissoluta fuerit, ædificium ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis.* Clarum est loqui Apostolum, non de statu animæ post resurrectionem, quia tunc corpus quoque in cælos recipietur: sed eo qui est simulacrum corporis huius tabernaculum est dissolutum. Idem eap. epistolæ xi. 3. dicit, *An in corpore, an extra corpus, nescio.* Sensit igitur utrumque fieri posse, ut inquam anima tam extra quam intra corpus subsistat. Idem ad Philipp. 1. 23. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Sanè dissolvi ait, non extinguere: nec esse negandus, qui esse dicitur cum Christo.

^b Luc. xxiii. 43

^c Ad. 7. 59.

THEOREMA III.

Anima separata non dormit, sed & eorum meminit, quæ egit in hac vitâ, & quæ sors se post iudicium maneat, novit, & vel felicitatis suæ cogitatione gaudet, vel terribilis supplicii expectatione torquetur.

Hoc ^a ibidem elicit Irenæus: *Plenissimè, inquit, Dominus docuit, non solum perseverare animas, sed & meminisse operum quæ egerunt hic, & à quibus cessaverunt, in eâ narratione quæ inscribitur de Divite & Lazaro, in qua ait Divitem cognoscere Lazarum post mortem, & Abraham similiter,*

ter, &c. Et cap. proximo: *Vt etiam anima cognoscuntur & meminerint eorum quae hic sunt, & Propheticum* (quod conuenit) *quod, adesse Abraha, & dignam habitationem unamquamque gentem percipere, ETIAM ANTE IUDICIUM.* Clarè etiam hanc rem confirmat, quod Martyres, Apocal. vi. 10. voce magnâ sub altari clamant, *Vsquequo Domine non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Et quod sequitur: *Tum datae sunt singulis stola alba, & dictum est eis ut requiescerent adhuc paululum temporis, &c.* Nam stolis albis, quæ gloriæ & festiuitatis indices sunt, non dormientes, sed vigiles induuntur. Quare non dubium, quin ijs significetur principium gloriæ, quod Deus ante iudicium Martyribus impertit. Neque dormire dicendi, qui sequuntur *Agnum quocumque ieris*, ut est Apocal. xiv. 4. Varios quoque affectus animabus separatis tribuit Cyprianus elegantissimo sermone de mortalitate, qui quin genuinus sit, dubium non est: *Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secunda, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune letitia est? qualis illis celestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum eternitate vivendi? quam summa & perpetua felicitas?* &c. Affectus igitur separatis quoque animis conueniunt. Quæ verò in gaudio, quæ in dolore sint, sequenti Theoremate indicamus.

THEOREMA IV.

Anima piorum, cum de seculo exierunt, gaudium habent, impiorum tormenta.

Hoc quoque superiori narratione probat idem Irenæus, cum inde concludit, *DIGNAM habitationem VNAM QUAMQUE gentem* (piorum nempe & impiorum) *percipere etiam ante*

ante Iudicium. Sed distinctius hac dere idem lib. 1. cap. 2. ubi duos mortuorum ordines faciens, dicit *impios & blasphemos in aeternum ignem mitti, iustos & aquis vitam donari, & claritatem aeternam circumdare.* Tertullianus quoque idem hinc colligit lib. de idololatriâ, cap. 13. *Si cum seculo gaudemus, verendum est ne cum seculo hinc lugeamus. Seculo autem gaudente lugeamus, & seculo postea lugente gaudebimus.* Sic & Lazarus in sinu Abraha refrigerium consecutus, contra Dives in tormento ignis constitutus alternas malorum & bonorum vices amula retributione compensat. Item Augustin. lib. 11. de origine animæ, cap. 4. *Nam illud quod rectè & valde salubriter credit, iudicari animas cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditus corporibus indicari, atq; in ipsa qua hic vixerint carne, torqueri sive glorari, itane tandem nesciobas? Quis adversus Evangelium tanta obstinatione mentis obscuravit, ut in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abraha, & in illo Divate cuius aeternus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat? Nempe non sine iudicio Dei factum, quod Lazarus in sinum Abraha deferretur, Dives in inferno sepeliretur. Sed hoc iudicium particulare erat & occultum. At illud consequetur iudicium univ ersale & palam orbe toto exercendum quod *αὐτὸ τὸ ἴδιον* iudicium appellatur ad Hebr. 1 x. 27. ubi dicitur, *statutum est hominibus ut semel moriantur, postea verò iudicium:* h. e. postquam resurgent, non iterum morientur, sed statim iudicium sequetur; ut benè exponit Thomas.*

THEOREMA V.

Præter hosce duos non est tertius defunctorum status.

Duplicem tantum statum, uti vidimus, ex narratione Christi colligit Irenæus; vnum gaudij, alterum poenæ. nec aliter Fulgentius ad Venantium de Pœnitentiâ cap. 7. ubi sic

fic ait: ut noverimus illos qui gaudiis temporalibus oblectantur, & iussa divina contemnunt, aeternis ignibus concremandos; illos vero qui malatemporalia cum timore Dei patienter tolerant aeterna quiete potituros: attendamus Divitem purpuratum, & pauperem Lazarum: illum post epulas flammis perennibus traditum, istum post arumnas in aeterna sinu Abrahae quiete securum. Possunt alia quoq; multa pro hac sententia adduci, ut quod Matth. xxv. alijs dicitur, *venite benedicti*: alijs, *ite maledicti in ignem aeternam*. Item, quod Marci ult. dicitur, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvabitur: qui non crediderit, damnabitur*. & Ioh. 111. 18. *Qui credit, non indicatur, qui non credit, iam indicatus est*. Ex cuiusmodi locis consequitur, duos tantummodo animae status esse post mortem, salvandorum unum, alterum maledictorum. Nec est quod dicatur, ea post quidem resurrectionem habere locum, ante eam non item: nam, ut bene Olympiodorus ait in Eccl. xi. 3. *In quocunq; loco deprehendatur homo cum moritur, in eo gradu atq; ordine PERMANET IN AETERNUM*, nam vel requiescit in lumine felicitatis aeternae cum iustis & Christo Domino, vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius Diabolo. Et Augustin, epist. 80. ad Hefychium. *In quo quemq; invenerit suis novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur*. & serm. de Tempore, 232. *Nemo se decipiat fratres. Duo enim loca sunt, & tertius non est ullus. Qui cum Christo regnare non meruerit (h.e. obtinuerit) cum Diabolo absq; dubitatione ulla peribit. Clare etiam scriptor Hypognostic⁹ in lib. v. ultra medium: Primum locum fides Catholicorum divina auctoritate regnum credit esse caelorum: secundum Gehennam, ubi omnis apostata vel à Christi fide alienus aeterna supplicia experietur: tertium penitus ignoramus, inò nec esse in scripturis sanctis invenimus.*

THEOREMA VI.

*Nec piorum gaudia, nec impiorum tormenta finem
fortiuntur, sed utrorumque status idem permanset inde à
morte, usque in diem iudicii.*

Verba Christi vers. 26. hæc sunt, *Inter nos & vos hiatus
ingens constitutus est, ut ij qui volunt hinc transire ad vos non
possint, neque istinc huc transire.* Ex quibus verbis superius
confectarium eruit Epiphanius, hæresi 59. contra Catha-
ros, & Chrysost. homil. 2. de Lazaro, & scriptor quæst. &
resp. ad Orthodoxos, qui quæst. 60. sic scribit: 'Εστὶ δὲ τὸ διὰ
τῶν ἀσάρκων οἱ τῶν ψυχῶν διαχωρισμὸς ἀπὸ τοῦ σώματος ὡς οὐκ ἔστι
ἀποσπάσαι μὲν τὸ πῦρ ἀπὸ τοῦ σώματος ὅταν τὸ πῦρ ἐκείνου ἦν ἐν τῷ
σώματι, οὐδὲν ἄλλοιως τῶν πυχῶν τοῦ σώματος. Est verò hæc de Lazaro
& Divite narratio, evidens & illustris representatio, doctri-
nam illam habens, post exitum anima ex corpore non posse ho-
mines quicquam emolumenti percipere ulla hominum provi-
dentia ac studio. Similiter Cyprianus tractatu 1. ad Deme-
trianum, tmem. 22. *Quando istinc excessum fueris, nullus iam
penitentia locus est, nullus satisfactionis effectus.* & Ambros.
lib. de bono mortis, cap. 1. *Quis hic non acceperit remissionem
peccatorum, illic (in sanctorum patriâ) non erit.* Et Grego-
rius Nazianzenus carm. de rebus suis: 'Εδούλ' ἄνε μοι ὄντος,
τὸ δ' ἔσται δίχου πῦρ. Hic hominibus medela, post hanc vitam
omnia sunt vinculis adamantinis ligata. Estque similium lo-
corum ingens apud veteres sylva. Quare quod Damasce-
nus, sive alius scriptor orationis de ijs, qui cum fide ex hac
vita exceßerunt, animam Falconillæ, quamquam sine lava-
cro & fide mortuæ, precibus tamen Theclæ dicit fuisse
servatam: id, ut scripturarum, ita primæ antiquitatis ju-
dicio, ducimus repugnare. idemquæ de similibus ejusdem
ac Metaphrastæ fabellis iudicium esto.

THE-

THEOREMA VII.

Nulla magica virtute datur animæ, inde quo semel fuerit delata, regressus in terras.

Concludit hoc ex istac Christi narratione Tertullianus lib. de animâ, cap. 57. *Satis, inquit, Dominus in argumento illo pauperis requiescentis & divitis ingemiscntis ex persona Abraham anxii, non posse relegari renuntiatorem dispositionis inferna: quod vel tunc licere potuisset ut Moysi & Prophetis crederetur. Sed etsi quasdam revocavis in corpora Dei viriui, in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei & audacia Magorum, & fallacia somniorum, & licentia poetarum. Atqui in resurrectionis exemplis, cùm Dei viriui, sive per Prophetas, sive per Christum, sive per Apostolos in corpora animas representat, solida & contrectabili & satiata veritate, præiudicatum est hanc esse formam veritatis, ut omnem morinorum exhibitionem incorporalem præstigias indices. Hæc Tertullianus; cuius si uerbis fidem habuisset Ecclesia Romanensis, non Purgatorium suum fabulis & vanissimis spectrorum adlocutionibus superstruxisset.*

COROLLARIUM.

Scholasticorum & Romanensis Ecclesiæ Purgatorium, ut Prophetis & Apostolicis scripturis subnixum non est, ita neque Iudaica (ne Machabeorum quidem tempore) neq. veteri Christianorum Ecclesiæ cognitum fuit. Sanè ex iis quæ de satisfactionibus, vel etiam oblationibus aut orationibus pro defunctis apud Tertullianum, Cyprianum, & suppare legimus, tale nihil colligi potest. Quamquam autem Origenis ætate adhuc ignorabatur, tamen ex illis mortales omnes purgantibus Origenis flammis (cuius errorem propter viri ingenii & eruditionem ac zelum magnam fuisse Ecclesiæ tentationem merito scribit Vincentius Lininensis adversus hæreses, cap. 23.) paulatim fluxisse à vero non abludit.

Cal.

Calvinus in Psychopannychiâ.

Hanc igitur fidem, omnibus Prophetis, Evangelicâ veritate, Christo ipso subnixam teneamus: Spiritum imaginem esse Dei, instar cuius vigeat, intelligat, æternus sit. Quamdiu in corpore est, virtutes suas exerere: cum ex illo ergastulo egredietur, ad Deum migrare, cuius sensu interim fruatur, dum in spe beata resurrectionis requiescit. Hanc requiem, illi esse Paradisum. Spiritum verò reprobî hominîs, dum terribile iudicium in se expectat, torqueri illâ expectatione, quam Apostolus ob id *obscuro*, i. e. formidabilem vocavit: Ultra inquirere, se immergere est in abyssum mysteriorum Dei; cum satis sit didicisse, quod satis habuit docuisse Spiritus, optimus magister: cuius verbum est: Audite me, & vivet anima vestra. Et mox: Hic finis est nostræ sapientiæ, quæ ut sobria est & Deo subiecta, ita novit eas qui supra se nituntur, semper corrumpere.

FINIS.

THESES
HISTORICO-ECCLE-
SIASTICÆ.

DE

STATV ANIMAE
SEPARATÆ.

SUPERIORI disputatione generalia quædam The-
remata Scripturarum auctoritate, cum primis ex
Luc. xvi. comprobavimus: veterum etiam testimo-
niiis plusculis illustravimus. Deinceps disputatione
ne geminâ, historici magis quàm Theologi munere fun-
gentes, partim ad lucem antiquitati fœnerandam, partim
ad novitatem Purgatorii Pontificii arguendam, quæ vete-
rum fuerit sententia, super quatuor istis capitibus, distinctè
at particulatim considerabimus.

QVÆST. I.

*Quæ piarum animarum statim ab excessu suo conditio
fuerit ante mortem Christi.*

THE-

THESIS II.

*Cuiusmodi post mortem Christi status sit animarum
fidelium simul ac ex vita hac excefferint.*

THESIS III.

*Quando in Ecclesiam Dei invahi cæperit ignis, quo a-
nima separata purgentur.*

THESIS IV.

*Quorsum in veteri Ecclesia orationes & oblationes
habita sint pro animis defunctorum.*

*Ac nunc quidem de tribus prioribus differemus: de
quarta, & hinc, proximâ agemus disputatione.*

DE PRIMA QVAESTIONE.

*Positiva receptaque veterum ad nostrum vsq; seculū
sententia fuit animas fidelium Veteris Testamenti, non
prius in Paradisum fuisse receptas, quàm cum morte suâ
referâset Christus, primusque illum cum latrone esset in-
gressus.*

*Theophilus Antiochenus lib. 4. alleg: In hoc quoque quod
apud infernum, Abrahamum videt, hic subesse à quibusdam,
ratio putatur, quòd omnes sancti ante adventum Domini Iesu
Christi etiam ad inferna, LICET IN REFRIGERII LOCVM,
descendisse dicuntur. Scriptor commentariorum in epist.
Pauli Ambrosio, vel etiam Athanasio tributorum (Gelafij,
Episcopi Cæsariensis, aut Hilarij vrbis Romæ Diaconi eos
esse arbitrantur) in cap: v. ad Rom: Boni in inferno erant, sed*

superiori, quasi in liberâ (morte) quia ad cælos ascendere non poterant: sententia enim tenebantur data ine Adam, quod chi-
 rographum in decretis morte Christi deletum est. Sententia e-
 nim decreti fuit, ut unius hominis corpus solveretur super ter-
 ram, anima verò vinculis inferni detenta exitia pateretur.
 Ioh. Chrysostomus homil. iv. in Marcum: Ante adventum
 salvatoris, & Evangelii charitatem, antequam Christus aperiret
 Paradisi januam cum latrone: omnes sanctorum animæ ad
 inferos deducebantur. Hieronymus ad Heliodorum in epita-
 phio Nepotiani: Ante Christum Abraham apud inferos, post
 Christum latro in paradiso. Similia habet ad Paulam super
 obitu Blestillæ filiæ & ad Ecclesiastæ cap. ii i. & ix. August.
 lib. xx. de C. D. cap. xv. Si enim NON ABSVRDE credi vide-
 tur antiquos etiam sanctos qui venturi Christi tenuerunt fi-
 dem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud
 inferos fuisse donec eos inde sanguis Christi & ad ea loca descen-
 sus erueret, profectò deinceps boni fideles effuso illo pretio jam
 redempti, prosus inferos nesciunt, donec etiam receptis corpo-
 ribus bonæ recipiant, quæ merentur. Idem epist. IC. ad Evo-
 dium: Vel si causa quaeritur cur volueris venire in infernum,
 ubi dolores illi essent, quibus teneri omnino nō poterat, quia erat
 ut scriptum est inter mortuos liber &c. Et de illo quidem primo
 homine, patre generis humani quod eum itidem solueris, Eccle-
 sia FERETOTA consentit, quod eam non inaniter credidisse
 credendum est, undecunque hoc traditum sit etiam si Canonica-
 rum scripturarum hinc expressa non proferatur auctoritas.
 Concilium Toletanum sub Honorio anno Dccxxxi ii, habi-
 tum cap. i. Descendit ad inferos, ut sanctos, qui ibidem tene-
 bantur, erueret. Eandem sententiam clarè asserunt Irenæus
 lib. v. cap. xxxi. edit. Fevard. Tertullianus lib. de anima
 cap. LV. & Carm. lib. II. adversus Marc. C. IV. & lib. IV.
 adversus eundem cap. VI. & lib. v. cap. x. Origines homil.
 xv. in Genes. & in Epist. ad Rom. cap. vi: Gregorius Neo-
 cæsariensis, cognomento Thaumaturgus, serm. in Theo-
 phan. Eusebius lib. 4. Demonstrationis Evangelicæ cap.
 xii. & apud eum ex Syrorum fide, Thaddæus, lib. 1. Hi-
 storix:

storia: Eccles. cap. vlt. Macarius Hierosolymitanus in actis
 concilii Nicæni, ^b Basilii in illud Psal. XLVIII. *Deus re-*
dimet animam meam de manu inferni. Athanasius de incar-
 natione Christi, Epiphanius hæresi XLVI. ^c & LXIX. ^e &
 LXXXVIII. ^f Cyrillus Catech. IV. ^g & XIV. ^h Ambro-
 sius de dominicæ incarnat. sacram. cap: v: & de mysterio
 Paschæ cap. iv. ⁱ Rufinus in expositione symboli, tmem:
 xxvii. Synesius hymn. viii. & innumeri alii, quos omnes
 per ^j *passus* temporis velle exponere (vt nempe destru-
 ctio inferni ante mortem Christi facta dicatur, quia non
 absque illius mortē destruebatur, quomodo hæc loca in-
 terpretatur vir eruditus hoc vero (bona eius pace dixerim)
 infrunitum planeque tortum arbitror. Omnino igitur
 seu patres illi Christi ad inferos descensum personalem, ac
 per præsentiam essentia, seu tantum virtualem ac per præ-
 sentiam virtutis effectusq; esse voluerint: in eo saltem con-
 spirarunt, quod iustos ante Christum & scissum templi ve-
 lum, sanctuariū cœli ingressos negent. Eaque pro senten-
 tia advocant loca ad Hæb. vi. 20. & ix. 2. 3. 8. 12. 24: & x.
 19. 20. & xi. 39. 40. Imo etiam è iunioribus Zuinglius sic
 scribit, ad verba isthæc vltimi quem signauimus, loci, *Non*
acceperunt promissionem) id est, Christum in humanis exhibi-
 tum, atque adeo nec etiam vitam æternam. Non enim ij om-
 nes post mortem statim vitam ingressi sunt illam plenam & ab-
 solutam æternam, sed in sinu Abraha Christum liberatorē præ-
 stolabantur. Et ad illa verba: *Quod Deus de nobis melius*
quiddam providerat) causam reddit cur hoc ita factum sit a
 Deo. Nostro, inquit, bono, noluit enim illos antè gloriā frui
 Deus quam per Christū suū ex vtrisque vnum fecisset populū,
 & in vna conglutinasset Ecclesiam Iudeos & Gentes, quæ ad-
 modum in Ephe. cap: 2. videtur est. Quanquam alteram quo-
 que eorum verborum interpretationem itidem adfert Zuin-
 glius. Habet autem his similia Calvinus in Plycophanny-
 chia, quo loco agit de verbis Petri i. Epist. c. 111. 19. Item
 Bullingerus ad Luc. xvi. 23. & Hæb. ix. 8. & i. Pet. 111.
 19. & Martyr, 2. Reg. 11. 13. Similiter verò hodieque de

^b T. 1. concil. p.
 340. edit. Bin-
 niana.
^c P. 488. edit.
 Commel.
^d 434 Græci
 textus.
^e P. 337.
^f P. 434.
^g P. 74. edit. an.
 1608.
^h P. 345.

veterum patrum animabus sentiunt orientales & Africana Ecclesia: vt patet ex confessionibus fidei Zagæ Zabo Æthiopis, Siud Sulakæ patriarchæ Nestorianorum, Gabrielis Patriarchæ Constantinopolitani: item Mosæ Mardeno Assyrio in tabula lectionum Novi Test. & Iohanne Basilio Magno duce Moscoviæ responsione ad Iohannem Rohitam cap. xii. quorum verba suggeret Thesaurus Coccij. est verò hæc quæstio inter eas, ob quas (vt verissimè scribit Calvinus lib. iv. institut. cap. 1. tmem. 12) minimè turbari vel scindi debeat Ecclesia Dei; præsertim quando in eo paritèr consentiunt, animas Patrum veterum statim ab excessu beatitudinis ac beneficæ Dei præsentia potitas. Vnde & Ambrosius de bono mortis cap. 11. *Festinauit sanctus David de hoc loco peregrinationis exire. & ideo tanquam peregrinus ad illam sanctorum communem omnium patriam festinabat &c.*

DE QVÆST. II.

THESIS. I.

Patres qui vixere ante annum Christi quadringentesimum, iudicarunt animas fidelium postquam Christus Paradisum aperuisset, statim ab excessu recipi in Paradisum.

THESIS II.

Sed in loquendi ratione multum differre videntur, quia alij eas dicunt confestim in cælum recepti, alij volunt ad extremum usque diem apud inferos detineri.

THES.

THESIS III.

Quaquam autem nihil magis diversum à cælo videtur, quam inferi: tamen (si patrum istorum mentem potius quam verba ponderemus) non inter hæc tantam commperimus imaginem, quam videtur. Nam æ. seu inferorum nomine non intelligunt tormentorum locum sed vel communio-rem (sic vocant) animarum seperatarum statum, vel locum invisibilem à Deo definitum, quem alij statuunt infra, alij intra terram, alij extra mundum, alij etiam ignotum hominibus putant.

THESIS IV.

In eo verò conveniunt omnes, quod animæ in hocce statu, de gloriæ consummatione certæ, beatam resurrectionem cum gaudio expectent.

THESIS V.

Nec rectè facturi videmur, si patribus illis, vel alijs, qui hætenus consentiunt, eo nomine tanquam malè Catholicis, controversiam moveamus.

Æ. seu inferorum nomen apud veteres ambiguum est, quia, nunc accipitur ut solis convenit damnatis, quomodo Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ait, Quid simile infernus & regna cælorum? Nunc ut est animarum omnium visque ad resurrectionem: quomodo Nicetas Nazianzeni interpretes æ. definit, quò mortuorum animæ vel inferuntur, vel extrahuntur. Porro etiam ut animarum omnium est communis, duplicem habet notionem, quia vel locum physicum, seu receptaculum animarum, vel communem mortuorum conditionem notat. Ambiguitas isthæc (quam ex recentioribus agnouere Zuinglius, Martyr, Bucerus, Fa-

gius, Junius, Tilenus, alij) quæstionem olim peperit magnam, vt Augustinus appellat, quæstione in Genes. cx xvi. T. 4. Solet inquit, esse magna quæstio, quomodo intelligatur infernus. Virum an illuc malis tantum, an etiam boni mortui descendere soleant. Tam pios quam impios in æquâ descendere apertè dicunt & fulse docent Irenæus lib. v. cap. vlt. sive cap. xxxi. edit. Feverd. ac Tertullianus lib. de anima cap. lv. Eandemque sententiam sequuntur Origenes non vno loco, Novatianus de trinitate cap. i. & Lactantius lib. vii. cap. xxi. qui sic ait. *Nec tamen quisquam potest animas post mortem protenus judicari. Omnes in una communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.* Vbi verò custodia istæ sit, minime consentiunt. Prima eorum est opinio, qui vel infra terram in inferiori hemisphærio animas collocarent: vti ab ijs factum, qui nec sphæricam cœlo terræque figuram, neque Antipodas ullos agnoscerent: vel intra terram sive in concavo terræ: vt crediderunt, quibus Antipodas esse persuasum foret. Infra terram esse & quidem incipere ad occidentem, sensit inter alios Tertullianus, vel quisquis poematis istius scriptor de iudicio Domini, cap. ix. Idcirco & Christi, cuius solem nostrum symbolum putabant, ad occasum descendisse dicebant, resurrexisse verò ad orientem, vti cognoscere est ex Origene, sive is alius, qui in Iobum scripsit: item Zenone Veronense serm. 111. de nativitate, & serm. 11. de Pascha. Eodemque & Hilarius respexit in Psal. LXVII. vbi de morte Christi ait: *Super occasum descendis, & exitu mortis egreditur: de resurrectione verò addit: vt regressus eò, unde descenderat, Oriens nosceretur.* Hinc mos ille veteris Ecclesiæ, quem signat Hieronymus in Amosi cap. vi. vbi cum verba illa Psalmi citasset. *Psallite Domino, qui ascendit super cælum cæli ad orientem: In mysteriis, inquit, primum renuntiavimus ei, qui in occidente est, nobisque moritur cum peccatis: sic reversus ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei servituros nos esse promissimus.* Habet & quædam, quæ ad istunc inferiorum locum pertineant, Hilarius in Psal. 11. vbi de Abyssi

Abyssi loco scribit, deque eius non intra, sed infra terras incolatu tractat. Meminit quoque ejusce opinionis Nyssenus, ut inferius patebit. displicuisse verò ei, satis arguit, quod inferius hemisphærium nostro simile esse pertendit. Intra terram inferos perhiberi, auctor est Hieronymus in Ion. 11. Quin in ep. ad Eph. c. 1v. non ambigue ait: *Imfernum sub terra esse, nemo jam ambigit.* Nec dubito, quin eadem mens fuerit Tertulliani, cum lib. de anima cap. LV. in hunc modum scribit: *Nobis inferi non nuda cavositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terra & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christum in corde terra triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra aperto, & intra ipsam cavato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo.* Quidam vero infernum etiam extra hunc mundum statuere, idque eo impulsu argumento, quod per exteriores tenebras, apud Matthæum describatur. Auctor huiusce rei B. Chrysostomus in Matth. cap. xxv. In hocce dissensu tutissimum plerisque visum, si quæstionem an sit, ab illâ, ubi sit discriminarent: illud compertissimum, hoc ignotum mortalibus dicerent: in qua sententia fuit Greg. Nyssenus, ut qui libro de animâ & resurrectione disertim neget, velle se, vel patrocinari, vel eorum aversari sententia, qui inferis locum assignarent, modo primariam retineant doctrinam de piarum animarum felici, impiarum infelici conditione: ac aperte ibidem scribit, ex eo quod Apostolus cœlestium, terrestrium, ac subterraneorum meminerit: non tam triplicem locum, quâ triplicè statum colligi posse; nempe quia per subterraneos mortui universi possint intelligi. Alios quoque in eadem sententia fuisse ostendit Theophylactus, cum in Luc. xvi. multos ait putare *non esse, nihil aliud est quàm in domo dei imperio sit non digne vel indeque putatorem & suum.* Speciatim etiam de loco sinus Abrahæ, quem infernum superiorem plerique Patres vocant, certi nihil habuisse videtur, Gregorius Nazianzenus: ut qui oratione funebri in laudem Cæsarij fratris, cum *Abrahæ* nominasset, subdat, *istius* num.

a Col. 462. ed.
Pat. a. 1573.

a P. 170. Metell.
b Abrahæ fi-

Quicumque
vero ille est,

Atque hæc de ijs qui animas omnes apud inferos seu definito seu indefinito loco collocarent. At vero nec defuere alij, qui animas fidelium statim ab hominis morte cælis recipi contenderent. Patet hoc ex Irenæo lib. v. adversus hæreses cap. vlt. sive xxxi. edit. Fevardent. ubi sic sensisse ait eorum quosdam qui putantur rectè credidisse. Nec obstat quod hi, ut Irenæus dicit, *supergradientur ordinem promotionis iustorum, & modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes.* Nec enim hoc pater ille vult, hæreticam istanc esse sententiam, sed in aliquo cum hæreticis, Gnosticis puta, cōspirare. Nam hæretici isti, ut ibidem dicitur, *uti universam reprobant resurrectionē, & quantum in ipsis est, auferunt eam de medio: ita etiam dicebant, simulatque mortui fuerint, se supergredi cælos, & demursum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipsis affingitur, patrem.* Tale nihil quidem illi, qui, ut Irenæus de ijs testatur, rectè putantur credidisse. Potest quoq; ea sententia comprobari ex Tertulliani lib. de anima, quem jam Montanistam adversus Orthodoxos scripsisse constat. Ejusce enim libri cap. LV. cum ex eo quod Christus descenderit in inferiora terrarum, probasset eodem ituras fidelium animas, adducit, hæc, quæ ab alijs (citra dubium Orthodoxis, quos ille Psychicos vocat) objicerentur: *Sed in hoc, inquit, Christus inferos adiit, ne nos adiremus. Cæterum quod discrimen Ethnicorum & Christianorum, si carcer mortuus idem? Cyprianus verò multo apertissimè fidelium animas statim ab excessu in cælis collocat. Nam sermone de mortalitate mem. 3. 4. 13. 15. 16. 18. ait fideles ad Christum subveniente morte properare: festinare ad gaudium, quod esse non possit, nisi cum viderimus Christū: ad letitiam salutis æternæ, Christo vocante proficisci: ad conspectum Domini proficisci & ab eo præmiis cælestibus honorari, regnaturos cum Christo, ad cælestis gratiæ dignitatem venire, ad Christi sedem, regnorum cælestem claritatem: paradiso restitui, & regno cælesti, venire in cælestium regnorum voluptatem, summam & perpetuam felicitatem, ubi Apostolorum gloriosus chorus, Prophetarum exultantium*

C.D.lib. XI I. cap. IX. vbi cum Augustinus in secretis receptaculis quietem animarum post excessum suum collocasset, scribit in eum ad hunc modum. *Non dubitat de earum gloria etiam ante iudicium, sed de loco gloria: Nam ubique possunt beata esse, cum ubiq; sit Deus, cuius fruitione fiunt beata.* Nec abit illud Bernardi serm. parv. XLVIII. *Duo loca sunt anima rationalis: inferior, quem regit, & superior in quo requiescit. Inferior quem regit, corpus: superior, in quo quiescit, Deus.* Cui geminū illud Urbani Papæ, qui anno vixit 1260. *O Deus, qui es maximus spiritus, maxima regio beatorum spirituum, in quo sanctorum anima requiescunt.* Imo Bellarminus lib. 1. de beatitudine sanctorum cap. vi. ait: *Dico Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cælum corporeum, tamen fuisse in paradiso cælesti formaliter, id est fuisse beatam & gloriosam. Quod si hoc tribuere vellent adversarij animabus sanctorum, non essemus multū solliciti de calo illo corporeo.* Magnus quoque Calvinus Christianæ institutionis lib. IV. cap. XXV. commate VI. (cuius loci & ante memini) scribit in hunc modum: *Quæ enim ob hoc unum Ecclesia dissideant, si altera circa contentionis libidinem, circa pervicaciam asserendi, animas à corporibus demigrantes in cælum convolare putet, altera nihil ansit definire de loco, ceterum vivere etiam Domino certo statuat? Sanè Tertullianus, quamquam animas piorum inferis includeret, tamen Domino illas vivere certo statuit, gaudioque eas frui, sed imperfecto, & post resurrectionem complendo clarè agnoscit. Nec aliò referri debent hæc verba lib. de anima cap. LVI. Ita dicimus animam omniam quaquavate decesserit, in ea stare ad eum diem, usque quo PERFECTVM illud re-promittitur ad angelica PLENITVDINIS mensuram temperatum. Quare istiusmodi patres non multò aliud dicere voluerunt, quàm qui asserunt fideles hic habere spem vitæ æternæ: post excessum, habere jus: post resurrectionem, possessionem sive hæreditatem ipsam. Item nondum nos hic videre Deum: post mortem eminus eum videre: post resurrectionem cominus. Hic nos esse in via: post excessum fore*

fore in atrio cœli, sive ante fores aulæ cœlestis: post resurrectionem fore in ipsa domo Dei. Hic esse quasi pugnatōres: in morte & post eam dici vincentes, ac victores, & quasi ad triumphum se parantes: post resurrectionem vero triumphantes. Nempe non multum absimili ratione ac Christi in cruce non nisi meritorius triumphus fuit, at statim a morte actualis triumphus in paradiso fuit inchoatus, qui post resurrectionem & in cœlos ascensum penitus fuit consummatus. Sanè gemina his idem Caluinus scripsit lib. quem *Calvinus* inscripsit.

DE QVÆST. III.

THESIS I.

Origines fundamenta jaciens Pontificij Purgatorij ex dogmate Platonis, à Virgilio quoque vi. Æneid: expresso, primus in Ecclesiâ invexit ignē, quo anima post hanc vitam à peccatis purgarentur.

THESIS II.

Originem in hac re secuti Ambrosius, Hilarius, Hieronymus, Ruffinus.

THESIS III.

Interea Origenicum hoc purgatorium trifariam discrepat à Pontificio. Differt enim ratione personarum, quia iuxta Pontificios duntaxat igni purgantur, quorum anima alicuius temporalis pœnæ reatu obstricta, vel cum aliquibus

bus peccatis venialibus migrant de hac vita: at iuxta Originem & alios, qui Augustinum præcesserunt, mortales omnes, uno Christo excepto, ignem hunc subibunt. Præterea discrepat ratio temporis, quia Pontificij animas statim ab excessu, veteres illi non nisi extremo iudicii die igni hoc purgandas docent. Denique quod caput est, Pontificij censent tolli vel mitigari posse penas purgatorias per orationes & oblationes vivorum, quale nihil sensit aut dixit Origines, vel quos eum secutos debebamus.

THESIS IV.

Purgatorium igitur quale tradunt Pontificij, ante Augustini tempora IGNOTVM fuit. At Augustino illud DVBIVM visum: ab Gregorii verò ætate in Romana Ecclesia ex mendacibus revelationibus ac visionibus habitum esse CERTVM.

THESIS. V.

Græca autem Ecclesia nec hodie id agnoscit.

Romanæ Ecclesiæ, hæc sententia est, esse ignem, in quo venialis culpa expiatur, mortalis non item: si quis tamen post commissum, sed remissum mortale peccatum cum reatu solius pænæ temporalis de hac vitâ decesserit, posse pro ea quoque in purgatorio satisfieri, partim ipsorum, qui purgantur, tormentis, partim vivorum suffragijs, hoc est orationibus, & oblationibus, quæ hic fiant ad animarum in purgatorio expiationem. Purgatorium tale vel non multum absumile in Ecclesiam primitus irrepere cœpit tempore B. Augustini. Ejusce doctoris, an alius culpa, non satis certum.

Interim

Interim ipse dubiè de hoc loqui amat. Vt cùm lib. XXI. de C. D. cap. xxv. de eo ait, *Non redarguo, quia FORSITAN verum est.* Item in Enchiridio cap. LXIX. *TALE ALIQUID post hanc vitam fieri INCREDBILE NON EST, & utrum ita sit, QUÆRI POTEST.* Et de octo quæstionibus Dulcitii, quæst. III. eadem verba repetit: & cum hanc, tum alias ab ea dependentes quæstiones his verbis concludit: *Cum ijs quæ descripsimus, scilicet nostra vel aliorum exerceatur, vel erudiatur infirmitas, ut tamen in eis nulla velut canonica constituatur autoritas.* Etiam quæstione prima dixerat idem: *Sive in hac tantùm vita ista homines patiuntur, sive etiam post hanc vitam talia quadam iudicia subsequuntur, NON ABHORRET, QUANTVM ARBITROR à ratione veritatis iste intellectus huius sententia.* Quæ ipsa verba repetuntur lib. de fide & operibus cap. XVI. Sunt vero hæc certa argumenta, mentis incertæ. Obducunt istis Pontificij hunc locum ex lib. XXI. de C. D. cap. xxiv. *Nam pro defunctis quibusdam, vel, ut dicitur, pro mortuis, vel Ecclesie, vel quorundam piorum exaudiri orationem eam, licet qui in Christo renati non adeò male vixerint, ut tali misericordia habeantur indigni, nec iidem sic bene, ut inveniantur tali misericordia non egere. Tales etiam CONSTAT ante iudicij diem, per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus, æterni ignis supplicij non tradendos.* Ita citat hæc verba Torrensis Iesuita in confessione Augustiniana. Item Gregorius de Valentia lib. de Purgatorio: ubi & vocem illam *CONSTAT* mire vrget. Miretur fortasse aliquis loci tam illustris non meminisse Bellarminum. Sed mirari desinet, qui sciat locum hunc longe aliter exstare apud Augustinum. Sic sanè legitur apud eum (editionem Basiliensem anni 1556. Lugdunensem Iuntæ anni 1560. & aliquot alias cõsuluimus) *Nam pro defunctis quibusdam vel ipsius Ecclesie, vel quorundam piorum exauditur oratio: sed pro his quorum in Christo re-generatorum, nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia iudicentur digni non esse, nec usque adeo bene ut talem misericordiam reperiatur*

periantur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione, non deerunt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum imperiatur misericordia, ut in ignem non mittantur æternum. Imo nē hæc quidem in antiquis codicibus legi, videriq; ex scholio quodam in textum irrepsisse, observavit Lud. Vives.

Sed siue semper ~~periantur~~ siue alicubi ~~admittantur~~ ~~non~~ loquatur Augustinus, illud pro comperto habemus, ante cum tale purgatorium tradidisse neminem: siqua in contrarium adferuntur, ea vel sunt è scriptis nothis ac spurij: vel loquuntur de purgatione huius seculi quæ fit per tribulationis ignem, ut Augustinus ^a vocat: vel de vniuersali per ignem purgatione, quæ fiat in adventu Christi secundo. Ad Originem provocant, qui sententiam suam hausit ex Platone, ut patet ex eius Phœdone Tomo. 1. pag. 113. edit. H. ST. & Eusebio eumpse locum citante, de preparatione Evang. lib. XI. cap. ult. Præterea, certum est eum præter pœnalem huius vitæ purgationem non aliam agnovisse quàm per ignem talem, quem extremo iudicii die subituri sint Apostoli ipsi omnesque mortales, vno Christo excepto. Vide varia eius loca ^a apud Sixtum Senensem biblioth. Sancti. lib. 5. Annot. CLXX. Quin si alijs potius quàm Origeni de sese scribenti ^b credimus, nec alias agnoscit pœnas quàm purgatorias, ac impios omnes, ipsosque diabolos post diuturna supplicia tãdem ex illis cruciatibus eruendos, sanctisq; putavit angelis sociandos. Cuius erroris meminit Augustinus lib. de hæresi. cap. XLIII. & de C. D. lib. XXI. cap. XVII. Ac merito addit ab Ecclesia hæc non immerito reprobari. Sanè ob ea & eius farinæ alia visio profertur à Nicæna secunda, qua inter Hæresiarcas conspectus perhibetur. Nec multo meliori iure ijdem ad patres eos advocant patres qui inter Originem vixere & Augustinum; Ambrosium dico, Hilarium, alios. Nam & hi quoties ignis purgatorii meminerunt, vel de tribulatione huius vitæ loquuntur, vel non alium intelligunt ignem, quàm quem extremo iudicii die ipsi etiam Apostoli ac B. Virgo ingrediuntur

^a Lib. 21. de
C.D.c. 26.

^a Ex homil. 3.
in Psalm. 36. &
lib. 8. in epist. ad
Rom. in fine &
Homil. 13. in
Hierem.
^b Epist. Alexandriam missa a
pud Ruffinum
in Apolog. O-
rig.

antur. Vide Ambrosium Psalm. xxxvi. & in Psalm. cxviii. ferm. iiii. & xx. & Hilarium in Psalm. cxviii. lit. 2. & in Matth. can. 11. Ruffinum in Psalm. vi. Hieronymum in Amos ad illa verba, *Hæc ostendit mihi Dominus Deus &c.* & in Ezech. cap. XLVI. Cuiusmodi loca Origenicum magis quam scholasticum sapere purgatorium, non obscure agnoscit Sixtus Senensis lib. v: Biblioth. Sanct. Annot. CXXXI.

Nulli vero purgatorium Papale plus debet, quam Gregorio Papæ, qui in dialogis (nam eos ut legitimum Gregorij factum recipimus, etsi de iis aliter visum aliquot viris eruditis) magno conamine agit, ut probet purgatorium ex spirituum apparitionibus: cum ramen mortuos nequaquam consulendos esse præcipiat Deus Deuter. xviii. 11. & Ies. viii. 19. Ita ex Platonica Origenis speculatione, perpera Augustini dubitatione, audaci superstitiosi Gregorii assertionem paulatim irrepsit Papale purgatorium in Ecclesias Occidentis. Quadringentis vero ab Gregorio annis Iohannes xviii, sive aliis xix, quo pro animabus in purgatorio oraretur, festum instituit, severeque id coli præcepit. tandem quoque purgatorium à Synodo Florentina inter capita fidei relatum fuit, anno 1439. Sed dissentientibus in ea Græcis, qui purgatorii rem planè negarunt: etsi de vocabulo, cum omnia ad discessum pararentur, contendere noluerunt.

COROLLARIA THEOLOGICA.

THESIS I.

Res spirituales & futura vite per terrestres huius vite imagines adumbrantur, quia aliter de ijs edoceri non possumus in hac vita. itaque que in scripturis legimus de piarum animarum Paradiso, clamore, stolis albis: vel impiarum gehenna, verme, igne, abyssu, aut similibus: ea omnia licet verissimè, figuratè tamen enunciantur ad significandū felicē vel infelicē animarum statū post hanc vitam.

THES.

THESIS. II.

Quamquam Regnū cælorum, quod futura vita conditionem notat, & spiritualis Paradisus, item spiritualis gehenna in Testamento veteri non nominentur disertim, ac multorum iudicio, nec aperta ~~sententia~~ exprimantur: longissimè tamē abesse debemus ab impia illorum sententia, qui hinc colligunt Indeos ad felicitatem tantummodo terrenam à Deo fuisse saginatos. Sufficit enim quod Paradisi, terra promissa, mortis, descensus ad inferos, alijsque communibus vocabulis, & loquendi formis doctrina hac implicitè, occultiusque enuncietur, typis etiam res ipsa adumbretur. Neque dubium est quin Iudæi explicatijs, apertijsque, quantum pro illius fæderis conditione ac tempore necessum erat, viva de his voce à Prophetis & Sacerdotibus fuerint edocti. Cui rei firmāda inter alia multa facit, tum quod latro à Christo petierit, ut regnum ingressus, sui memor esse vellet, tum quod vocem illam à Salvatore audierit, hodie mecum eris in Paradiso, quam probe ab latrone intellectam esse negare nemo ausit. Etiam hac confirmant, quæ apertè adeo Iosephus & antiquissimi Rabbinæ tradunt de piorum felicitate, & perennibus impiorum pænis post hanc vitam.

FINIS.

THESES
HISTORICO-ECCLE-
SIASTICÆ.

DE

ORATIONIBVS
ET OBLATIONIBVS
PRO DEFUNCTIS.

TRIBUS capitibus pertractatis superest quartum, quorsum nempe in veteri Ecclesia orationes oblationesque habitæ sint pro defunctis: quâ de quaestione nos separatim acturos receperamus. Hoc nunc ut plenius & planius faciamus, prius Veteris, exinde Novi Testamenti tempora considerabimus.

THESIS. I.

In Canonicis Veteris Testamenti libris, nullum vel præceptum, vel exemplum habemus precum vel oblationum pro mortuis.

Nihil hic, quod ullo cum colore obducant, Pontificij habent præter factum Iudæ, quod narratur 2 Macchab. 12.

Hoc quam nihil nobis adversetur, deinceps exponemus.

THESIS II.

In Machabeorum libris quidem legimus, ut Indus bis mille argenti drachmas miserit Hierosolymam, quò offerretur sacrificium pro ijs qui bello occubissent: sed cum libri illi non sint auctoritatis divina, imò liber secundus, quo historia hac narratur, nunquam Hebraicè extiterit, humanique scripti humanum sit compendium, & quidem tale quod cum scripturis canonicis, cum veritate historia, cum priore libro, & secum pugnet, cuius etiam scriptor veniam deprecatur: certo statuimus, nec aliud inde dogma elici posse, quam auctoritatis humane.

Iudeis quidem (à quorum canone in Veteris Testamenti libris Christianorum canon diversus esse non potest.) hosce libros canonicos non esse, tum ex Iosepho liquet, lib. 1. contra Appionem, & apud Eusebium lib. 3. Hist. Eccl. cap. 10. tum de secundo tertioque inde patet, quod Græcè tantum scripti sunt. Nam primum (qui, etsi non divina, quod Gelasius putabat, melioris tamen multò notæ est.) Hebraicè se vidisse scribit Hieronymus in prologo galeato. De secundo verò tertioque, quod Hebrais notum scribit Origenes: plane is à Iudeis deceptus videtur; quâ de re, vide, quæ Ios. Scal. notat ad Eusebij annum, 1829. A Patribus quoque antiquissimis, h. e. ijs qui ante vel circiter annum quadringentesimum vixerunt, Machabeorum libros pro *apocryphis* habitos esse, liquet ex Synodi Laodicensæ cap. 59. Melitone Sardensi Episcopo (qui M. Aurelij ævo vixit) apud Eusebium, lib. 4. Hist. Eccl. c. xxv. Origenem apud eundem lib. 6. c. 19. Eusebio chron. can. ad annum 1706. Cyrillo lib. 4. *contra Iudeos*, Hilario prologo

a Pag. 919. edit.
Gr. Bat.
b Gr. cont. latine
vero transl.
cap. 9.

c p. 129.

d pag. 100. edit.
Movelan. 1608

in Psalmos, Epiphanio hæres. 8. quæ Epicureorum, item lib. de mensuris & ponderibus, Hieronymo in prologo galeato, & alibi passim, Ruffino in Symbolo, tmem. 36. Augustino Tom. 7. contra secundam Gaudentij Epistolam, lib. 2. c. 23. item illo ipso loco, ad quem tantoperè provocant Pontificij, lib. 18. de civ. D. cap. 36. &c.

b p. 533. & 534.
Gr. text.

THESIS III.

Etiam dubitari possit, an Iudas voluerit sacrificium fieri, quo mortui ipsi expiarentur: ac non potius (quod scriptor ille non animadvertit) offerri infferit pro Ecclesia totius peccato, ne ob defunctorum crimen ira Dei in superstites quoque exardesceret.

Sane in humani scriptoris humano exscriptore ei epitomario (qualem se ipse scriptor profitetur, vnde & librum ipsum *τὸν Μανησκάν* interpretatur vocat Clemens Alexandrinus *) non minus ex charitate iudicium ferri videtur, si præsumentes non dicta, Iudam pium eximamus crimini maximo, quàm si dictis credentes, ambos, & Iudam facti non pij, & scriptores non piz laudationis agamus reos.

a 2. Mach. 2. v.
24. 27. 29.
b Lib. 5. stro-
mat. pag. 254.
edit. Commel.

THESIS IV.

Et tamen, ut concedamus Iudam pro mortuis hoc egisse, non eo Pontificiorum sententia comprobatur. Nam censent Pontificij pro veniali tantummodo peccato, orari & offerri debere. Hi vero, pro quibus ex Iuda præscripto drachmæ, oblatumque fuisse arbitrantur, mortalis peccati erant rei: ut qui de anathemate, hoc est, de rebus quæ idolis Iamniæ sacratæ erant, suffurati essent, contra legem quæ habetur, Deut. 13. 17. comminationem quæ est Ios. 7. 12. &c.

Quod Bellarmius, ejusque ^{disputatio} Gretzerus, & alij dicunt, fortean aliquos eorum dītescendi cupiditate anathemata esse suffuratos, atque ita ex mortali peccato futurum fuisse veniale; id ex jure ipso Pontificio refellitur, in quo discretim negatur, ob finem hujusmodi culpam fieri venialem. Vide decretum Gratiani dict. xxv. C. vnum § *qua autem*. Nec majoris ponderis est, quod ex Lyrano addunt, fortasse morientes facti pœnitudine fuisse ductos; juxta illud *Psal. lxxvii. 34. Cum occideret eos, querebant eum*. Neque enim sacrificium pro tanti criminis reis fieri debuit, de quorum pœnitentia haud certò constaret. Adhęc eam conjecturam incertam minimeq; verisimilem reddit, quòd morientes non abjecerint anathemata, sed ea sub tunica adseruarint: vt patet ex vers. 40. Et hæc de temporibus Veteris Testamenti.

THESIS. V.

Sed neque in Novi Testamenti libris ullum talium orationum aut oblationum; vel Christi Apostolorumve mandatum, vel cuiusquam exemplum legere est.

Non-necessitas orationum oblationumq; pro mortuis inde evincitur, quod reticentur in scripturis: in quibus vt nihil falsi scribitur, ita nihil veri non scribitur, quod scire quidem salutis nostræ interfit.

THESIS VI.

Verissimum interim est, orationes & oblationes non in funeratione solum, sed anniversariâ etiam die iam à nato Christo, tertio quartoque minimum seculo fuisse usurpatissimas.

In funeratione moris fuisse, vt non tantum pro mortuis

tuis preces conciperentur, sed etiam nominarentur sancti ante defuncti, autor est scriptor antiquus, Dionysius cognomento Areopagita, quem ut Apostolis haud ignota esse certissimum est: ita tertio quartove potius seculo vixisse non uno nomine fit verisimile. Hic cap. vlt. Ecclesiastica Hierarchia in istum modum describit ritus, qui in funeratione usurpari solent: uti ex eo etiam observavit Desiderius Heraldu ad IV. Arnob.

I. Defunctus à propinquis ad Episcopum deferabatur, ut sacras pro eo preces conciperet, fortemque athletam coronâ donaret.

II. Propinqui hi decantabant Deo hymnos, quibus de Deo gratias agerent, & sibi similem requiem optarent.

III. Postea Episcopus etiam concipiebat iuxta iuxta, quod defunctus in cognitione Dei in militia Christiana ad mortem usq; perseverasset.

IV. Recitabantur promissiones, quae in Scripturis de promissione extant, & hymni eodem pertinentes decantabantur. Atq; haec quidem praesentibus catechumenis fiebant.

V. Dimissis v. catechumenis, antistes sanctus ante defunctos commemorabat, & quasi victores clarâ voce pronuntiabat, pariq; laudatione eum predicabat dignum, qui paulo ante excesserat à vita, hortaturq; omnes ut eius imitatione beatorum quisq; finem sibi in Christo exposcerent.

VI. Deum precabatur, ut (verbis Dionysij latinè expressis utar) omnia peccata quae humanâ imbecillitate admissa sunt, ei qui excessit à vita remitteret, & eum in lucem & regionem viventium, in sinus Abrahae, Isaac, & Iacob deduceret in locum, à quo fugit dolor, tristitia & gemitus. Atq; addit Dionysius, antistes huiusmodi oratione animam quasi comitari ac prosequi: & quid anima futurum sit enunciare, eoque divina voluntatis precatione sua esse quasi interpretem.

VII. Osculo pacis salutabat defunctum antistes, & post eum alii idem agebant, qui adessent.

118 De Orationibus & Oblationibus

Porro etiam in quaque Ecclesia quotannis statâ die solitos in mysterijs commemorari, qui in Christo obdormissent, autores sunt nobis (vt eos solos nominemus, qui tertio seculo vixerunt) Tertullianus lib. de *Monogamia* cap. 10. & exhortatione ad castitatem cap. 11. Cyprianus epist. 66. ad Clerum, & plebem Furnitanorum. Arnobius lib. 4. aduersus nationes, p. 191. edit. Paris. &c. Quamquam autem pleræque oblationes tam ad sacras synaxes, quàm ad eleemosynas pauperibus erogandas, ex legatione defunctorum aut amicorum liberalitate fiebant: (vnde etiam sacra synaxis *sepi* seu doni nomine appellabatur, vt accuratius docet Casaubonus aduersus Baronium *) non idcirco tamen orationibus & oblationibus caruisse, qui opibus & amicis destituti naturæ concessissent, clare indicant hæc verba Augustini T. 4. de cura pro mortuis cap. 4. *Supplicationes faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumq; sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumq; cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi.*

* Exercit. 16.
cap. 51.

THESIS VII.

Imo si eos audimus, quæ circa annum quadringentesimum vixere: iam tum per vniuersam hic mos obinebat Ecclesiam.

Liquet hoc ex August. T. 4. de cura pro mortuis gerenda cap. 1. Nam cum Paulinus scripsisset, vacare non posse quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit: confirmat illud Augustinus his verbis. *In Machabæorum libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen est vniuersa Ecclesia, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino deo ad*
eius

eius altare funduntur, locum etiam suum habet commendatio mortuorum. Et Tom. 10. de verbis Apostoli serm. 32. Hoc à patribus traditum, universa observat Ecclesia, ut pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communionem defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, cretur ac pro illis quoque id offerri commemoretur.

THESIS VIII.

Fuere autem orationes & oblationes primitivè instituta, partim ad agendas Deo gratias, cumque glorificandum in servis suis: partim ad promeritam laudem eorum, qui in Domino obdormissent: partim quò excitarentur alii hoc pacto ad imitationem defunctorum: partim ad fidem, spem, charitatem, ordinemque publicè testandum. Fidem quidem, quia, vità licet functos, vivere vitam beatam crederent: spem, quia eodem aspirarent: charitatem, quia dulcem eorum memoriam retinerent: ordinem, quia iudicarent in Domino mortuos eminentiori sorte, infra Christum tamen esse constitutos.

Orationes pro mortuis antiquitus erant *λογισται* & *ὑπομνηματα*, ut eadem in his causis habeant locum, ob quas acta martyrum describi & referri solere, auctor est Basiliscus orat. pro Gordio Martyre, ubi sic ait, *ἀναμνηστικὰ καὶ διδασκαλικά* &c. GLORIFICAMVS cum primis Dominum per servos suos, deinde iustos per testimonium eorum quæ scimus LAVDAMVS: & populum per honestè factorum narrationem exhalaramus. Nam EXHORTATIO ad temperantiam est visa Ioseph, & ad fortitudinem, visa ipsius Sampsonis. Sed imprimis clarè, cur nomina defunctorum ad mensam Domini recitarentur, aperit Epiphanius hæref. 75. *Ἐπειτα ὁ κύριος τὰ ὀνόματα λογιστῶν πλουτησάντων* &c. Deinde verò de eo quod nomina dicuntur defunctorum, quid hoc insti-

auto fuerit praestabilus? quid hoc opportunius & admirabilius? tam quod qui adsunt CREDUNT defunctos vivere neque esse in damnatione, hoc est condicione eorum qua esse deserunt: sed eos esse & vivere apud Dominum, & (ut maxime veneranda predicatio declarat) SPEM esse iis qui orant pro fratribus, ac si in peregrinatione essent. Et paulò post. Sed & mentionem facimus pro iustis & Patribus, & Patriarchis, & Prophetis, & Apostolis, & Evangelistis, & Martyribus, & Confessoribus, Episcopis, & Anachoretis, & ordine universo, ut Dominum Iesum SEPAREMUS AB aliorum hominum ORDINE propter honorem qui debetur ipsis, & ut gloriam reddamus ipsis, &c. Possemus quoque nisi brevitati studeremus, confirmare hanc rem ex Liturgijs, quamquam pleraque earum supposititiæ, aliqua genuinæ quidem eorum quibus adscribuntur, sed multimodis à posteris interpolatæ.

THESIS IX.

Et hos quidem publica Ecclesiæ actio habet fines. Ab eâ verò privatas quorundam Patrum opiniones distinguere oportet. Nam negari non potest, nonnullos eorum existimasse, orationes & oblationes ipsis mortuis esse utiles: idque ratione status eius in quo essent anima separata. Nempe arbitrabantur animas ad resurrectionis usque diem in pœna damni (qua in carentiâ unionis personalis cum corpore, & privatione divinæ visionis consisteret) per preces oblationesque vivorum levari radio istius moræ, quò resurrectionem plenamque Dei visionem expectarent. Præterea preces addebant, quæ resurrectionem & iudicium extremum spectarent. Sed nec de istis idem omnes sentiebant. Epiphanius quidem, Augustinus, & aliquot alij (quorum idcirco sententiam, ut privatâ opinionem, non ut iudicium Ecclesiæ accipi oportet) preces oblationesque pro defunctis ad omnes tam malas quam bonos Christi-

Christianos extendebant damnationemq; malorum licet imitari non posse, levari tamen posse, fide dubiâ crediderunt. Verum cum unusquisq; prout hic vixerit, aut vitâ sortiatur aeternam, aut gehenna pœnis afficiatur: liquet orationes istiusmodi significasse quidem in viventibus animi affectum, at minimè probasse veritatem ejusque effectum, quem illi animo non malè imaginarentur. At alij, quorum institutum magis probari debet, tantummodo postulabant à Deo, ut, qui in fide obdormissent, juxta divinam promissionem, inter eos, qui ad gloriam resurgerent, conspici possent: atque in severo illo judicio Dei, quo etiam otiosi cujusque dicti rationem singulos reddere oporteret, eorum, quæ hic deliquissent, memor esse nolleret propter meritum filij sui, in quem credidissent.

Quia ut Augustinus ait, *vita carnis anima est, vita anima* a T. 9. Tract. Deus: ac in statum animæ separatæ nec caro vnita est ani- 47. in Ioh. mæ, nec anima plene fruitur Deo: hinc veteres colligebant, tempore eo, quod inter hominis mortem & resurrectionē ejus interpositum est, gaudere quidem piorum animas, sed sic tamen ut hæreant quodammodo in plenioris gaudij expectatione. Hinc idem Augustinus de civ. Dei, lib. 13. cap. 20. *Resurrectionem corporum, in quibus multa dura perpassi sunt, nihil in eis ulterius tale sensuri, desiderabiliter et patienter expectant.* Non poterat clarius indicare, vivere quidem animas & sibi & corpori separato: veruntamen affectionē quandam retinere erga corpus peccato divulsam, quod ex promissione divina vniri sibi desiderent. Et quid manifestius est illis Ambrosij verbis in fine orationis de obitu Valentiniani. *Te quasô summe Deus, ut charissimos iuvenas. MATVRA resurrectione suscites & resuscites, & immaturû hunc vite istius cursû MATVRA resurrectione cõpenses.* Quæ admodum autem hoc loco optat Ambr. malû immaturi obitus pefari bono maturæ resurrectionis: ita è cõtrario ait Tertul. malum

malum culpæ pensari etiam malo damni, hoc est; peccata
hujus vitæ pensari morâ resurrectionis. Sic enim scribit
lib. de anima cap. vlt. *In summâ cum carcerem illum, quod E-*
vangelium demonstrat, inferos intelligimus, & novissimum
quadrantem, modicum quoq; **DELICTVM MORA**
RESVRRECTIONIS *illic LVENDVM* inter-
pretatur: nemo dubitabit animam aliquid **PENSARE**
pene inferos, saluâ resurrectionis plenitudinæ, **PER GAR-**
NEM quoq;. Quo ex loco moræ damnum appellare pos-
sumus, quod scholastici vocant pœnam damni, ac eo a
pœna sensus distinguunt, quod hæc sit afflictiva, illa in sola
boni privatione consistat: nempe tum in eo quod corpora
jaceant animis destituta, & animæ careant personali cum
corporibus conjunctione, tum istoc, quod nondum deside-
ratissimâ fruantur voluptate divinæ visionis. Atq; hæc de
statu animæ separatæ.

Præterea iidem cogitabant formidabile in se fore iudicium divinum: quippe in quo ex Evangelio didicissent, otiosi etiam verbi reddendam quibusque rationem. Hæc propter Deum rogabant, ut pie defunctis extremi iudicii die, juxta promissionem in Christo factam, peccata sua non imputaret: non quasi peccata aliqua quæ hic remissa non sunt, istic sint remittenda: sed quia quod semel remittit, remittat semper, completamque extremo iudicio habiturum sit remissionem.

Interea & erant, qui per orationes oblationesque, non quidem peccata in totum tolli: sed tamen eorum remissionem impetrari facilius opinarentur: eoque etiam pertinere arbitror verba illa Epiphaniij adversum Aërium dissertantis. *οἱ μὲν οὖν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ κυρίου ἐστὶν, ἵνα ἡμῶν ἡλὰ τῶν ἀσυνεπειῶν μὴ ἀπομνησθῇ.* &c. Oratio pro illis prodest, etsi omnino criminibus non abruptis, non saltem ut quia dum in mundo sumus sepe voluntarie & involuntarie labimur, significetur status perfectior. Etenim pro iustis mentionem facimus & pro peccatoribus. Ac pro peccatoribus quidem recurrunt (*διῃμινο* recurren-tes, nisi malis *διωκόμενοι*, respicientes) ad misericordiam Dei. Pro

Pro istis vero, &c. Nec multum repugno, si quis huc quoque referat verba Dionysii eognomento Areopagitæ (qui Epiphaniij circiter ævo vixisse videtur) Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 7. part. 3. ubi cum questionem istiusmodi mouisset, Cur precemur pro defunctis, cum sciamus vñquemque simul ac hinc excesserit; secundum eam, quam hic vixerit vitam, aut præmia consequi, aut poenas; responderet ei quæstioni in hunc modum: *Iustorum bonorumq; preces etiam in hac vita, nedum post mortem, sed tantum prodesse, quædigni sunt sanctis precibus.* Cui geminum illud Augustini Tom. 10. de verbis Apostoli serm. 32. Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerint ante mortem, ut possint eis hæc vtilia esse post mortem. Sed Tertulliani aut Cypriani ævo hoc vltos sensisse, probari minimè potest. Nec Epiphaniij ætate ea omnium mens fuit. Eoque privatum quorundam opinionem, distinguere oportet ab iudicio Ecclesiæ: quæ vniversa, ut Augustinus testatur, nomina defunctorum ad Dominicam mensam recitabat. Verum longè alios ob fines, quos ante indicavimus.

Ex ijs quæ hætenus diximus, planum fit, quibus de causis veteres defunctis optarint refrigerium, pacem, lucem: ac qua mente primitus in Canone Missæ, commemoratione pro defunctis dici soleat. *Ipsis, Domine, & OMNIBVS in Christo quiescentibus, locum REFRIGERII, LV-CIS, & PACIS ut indulgeas deprecamur.* Nempe respicientes statum animæ separatæ, refrigerium postulabant propter æstum desiderij, quo ad resurrectionem & gloriæ plenitudinem animæ anhelarent: lumen item ijs optabant, hoc est lumen beatæ visionis: item pacis, hoc est, ab omni etiam damni malo immunitatem. Quamquam, nec multum adversari velim, si quis vel omnia vel aliqua horum referre malit ad resurrectionem & iudicium extremum. Nam cum anima corpori vnita erit, plenè restinguetur æstus animæ ad plenitudinem gloriæ anhelantis: vnde Art. 3. 19. *anivers.* siue refrigerium cum Christi jungitur adventu. Nec dubi-

um est, quin veteres inde vocem hauserint refrigerii, quam in huius loci citatione etiam retinuit Tertullianus, lib. de resurrectione carnis cap. 23. & Irenæi interpretis lib. 3. cap. 12. Nec minus commodè lux refertur ad statum animæ jam corpori redunitæ: quia post resurrectionem, animâ corporeque pervenimus ad lucem illam inaccessam quam inhabitat Deus: antea vero temporis, corpora in obscuro collocantur: ut de ijs loquitur David Ps. 143. 3. & Ierem. Thren. c. 3. 6. Denique pacis etiam vocabulum videri queat acceptum ab Ecclesiæ consuetudine, qua lapsis, quos absolveret, pacem se dare dicebat. Sic enim loquitur Cyprianus ad Antonianum Epist. 52. & ad Fidum Epist. 59. & term. de lapsis, tm. 13.

Quemadmodum autem refrigerium, lucem, pacem: ita etiam in prima resurrectione consortium, aut veniam peccatorum precabantur. de priori liquet ex illo Tertull. de Monogamia, cap. x. *Enimverò & (uxor) pro anima eius orat, & REFRIGERIVM interim ad postulat ei, & IN PRIMA RESURRECTIONE CONSORTIVM.* Quo loco refrigerium planè referri debet ad statum animæ separatæ: ad statum verò sequentem pertinet, quod postulari ait resurrectionem ad gloriam. Cui simile votum in vulgari-
bus Missalibus in post-communione: ubi oratur, ut mortuus partem in beata resurrectione obtineat, & resuscitatus inter sanctos & beatos respiret. Veniam vero peccatorum postulas se indicat Arnobius lib. 4. adversus gentes, cum ait: *In quibus (conventiculis Christianorum) summus oratur Deus, PAX CVNCTIS ET VENIA postulatur magistratibus, exercitibus, regibus familiaribus, inimicis, ADHVC VIVENTIBVS, ET RESOLVTIS CORPORVM VINCTIONE.* Atque hæc satis ostendunt, veteres etsi scirent omnes in Christo mortuos resurrecturos ad gloriam, nec peccata ijs sed fidei iustitiam extremo iudicio imputatum iri: utrumque nihilominus à divinâ misericordiâ postulas se. At orasse eos ad animas è Purgatorii flammis liberandas, nullis fideiculis ex superioribus, vel alijs Veterum locis extorqueri potest.

THESIS X.

Et sanè citra Purgatorium causas esse potuisse, propter quas preces oblationesque fierent pro mortuis : invictò illud argumento est, quòd etiam oràrint & obtulerint Veteres pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Evangelistis, Martyribus & Confessoribus, quos minime à morte flammis purgantibus torqueri, sed confestim in cælos recipi, cumque Christo beatam agere vitam ipsi agnoscunt Pontificij.

Fuisse Veteribus alios orandi & offerendi fines propositos, quàm vt animas a Purgatorio liberarent, vel eorum tormenta lenirent: clarissimè præter cæteros testantur Dionysius Eccl. Hier. c. 7. part. 3. & Epiphan. adversus Aërium hæres. 75. quibus locis vterque de causis supplicationum & oblationum pro defunctis, fusè & ex professo tractant : sed de istac liberatione è purgatorio, ne *nu* quidè *Lucilianum* apud eos invenias. Præterea cùm adversarij fateantur multorū animas non subire Purgatorium, hinc quoq; discrimen maximum apparet, quando varia jam veterum loca adduximus, quibus clarè testantur, preces, oblationesque pro vniuersis in fide defunctis fieri solere. Ac speciatim de Martyribus idem ostendit Tertullianus libro de corona militis, cap. 3. Orationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus. Vbi per natalitia, non *vti* *quidam* *intelligunt* cum Rhenano & alijs intelligere debemus, sed passionis dies, quibus martyres secundum vitam animalè ac temporariā orbi denascentes, vitam spirituale ac æternā vivere ceperunt. Sic enim & concilij Laodicensis cap. 51. & 52. prohibitum legimus, ne vel nuptiæ vel martyrum natalitia in Quadragesima celebrentur. Nempe quia luctus temporis, festiva illa solennia minime convenirent. Ac Origenes quoque sive alius antiquus scriptor in lib. 3. Iob. dixit

a p. 500. ed. t.
Balsan. 1536.

serte testatur, veteres Christianos non natalem diem celebrasse, vtpote ærumnarum exordium, sed mortalem, vtpote earundem finem atque exodium. Atque addit, Propterea & memorias Sanctorum facimus, & Parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Eius quoq; ~~oratio~~ Cyprianus Epist. 34. ad Clerum & plebem. *Sacrificia, inquit, pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones & dies anniversariis commemoratione celebramus.* Et Epist. 37. ad Clerum: *Deniq; & dies eorum quibus excedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus & devotissimus frater noster pro cætera sollicitudine & curâ suâ, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, (qui nec illic circa curam corporum deest,) scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosa mortis exitu transseunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum, Domino protegente celebrabimus.* Est & similis locus apud Clementem lib. 8. Apostolic. constit. cap. ult. vbi constitutionem Iacobi fratris Ioannis recensens, de oblatione sic ait: *Etiam, inquit, offerimus tibi pro omnibus qui à seculo placuerunt tibi, sanctis Patriarchis, Prophetis, Iustis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus, Episcopis, Presbyteris, Diaconis &c.* Ex quibus locis planissimum fit, orationes & oblationes, non pro aliis solum, sed ipsi etiam Prophetis, Apostolis, & Martyribus fieri solere. Obijci adversus hæc solet illud Augustini serm. 17. de verbis Apostoli. *Iniuria est pro Martyre orare.* Sed (ut loca istiusmodi præter alios conciliat Ferdinandus de Mendoza lib. 3. de confirmat. concilij Illiberitani) loquitur Augustinus de oratione ad expiationem peccatorum: & Cyprianus & Clemens (verus an ~~verus~~ ~~apostolicus~~ nunc non moror) agunt de oratione ac gratiarum actio-

a p. 148.

actionem, ob constantiam & animi firmitatem Martyribus concessam.

T H E S I S X I.

Mos vero cum in finem pro defunctis orandi ut cessent vel imminuantur tormenta Purgatoria, quibus anima alioqui vel diutius vel durius cruciarentur: non, antequam iuventum esset Papale Purgatorium, locum habere potuit: hoc est non nisi circa annum Christi quadringentesimum.

Nempè, uti disputatione superiori ad quæstionem tertiam ostendimus, ante Augustini tempora ignotum veteribus fuit Papale Purgatorium: unde consequitur, nec antea temporis eos opinatos fuisse, animas suffragijs vivorum è tormentis Purgatorijs liberari. Fuere quidem ante tempora Augustini orationes pro defunctis *similiter*: sed quæ ab illis Papalibus distarent, *Quantum Hispanis Veneto dissidet Eridano*, ut Poëta loquitur. Nempè ut ex ijs quæ antea commemoravimus, liquet, & disertim scribit Franciscus Junius adversus Bellarminum de Purgatorio, lib. 1. cap. 10. *Cum invari animas ceperunt credere, intellexere de adiumento in bonum: postea vero invalescente errore Purgatorii, intellexere de adiumento ad liberationem illius.* Priorem sententiam TOLE-
RAMVS, posteriorem PERNEGAMVS, quia adversatur gratia & veritati CHRISTI Salvatoris nostri.

Sanè si ob posteriorem illam opinionem florentissimis tot Ecclesijs se opposuisset Aërius: laudem Pietatis ac Zeli etiam meruisset maximam. Nunc vero elogio istoc indignus videtur, quandoquidem tam ob prioris quam

quàm posterioris generis orationes se ab Ecclesia Dei separabat. Nec tamen eo nomine summus plus quam schismaticus putari debet. Quippe à veteribus quidem dicitur,

a Hær. 75.

b Lib. de hæres.

c. 53.

sed eo quod, ut testantur Epiphanius & Augustinus^b, Arrianum dogma amplecteretur: cui & hoc quod diximus, & alia de suo accudit, ut probabilius & hæresin tueretur & schisma.

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ
DE
INVOCATIONE
SANCTORVM

Cum Doctrina de statu animarum post mortem, de qua hæctenus actū est, coniuncta est controversia, an Sancti pro nobis apud Deum intercedant, atque hoc nomine invocari à nobis vel debeant, vel etiam possint. De quâ nunc, edis. 314, resolutionem instituimus.

THES. I.

SANCTORVM nomine non iam Angelos comprehendo, sed solas intelligo animas eorum qui in Domino obdormierunt.

THES. II.

Invocationem autem appello, actum hominis poscentis à Sanctis, siue intercessionem apud Deum pro gratiâ temporali aut Spirituali, quam vel vt amici Dei, vel meritorum suorum vi impetrent: siue ipsius gratiæ collationem, cuius potestatem vi eorundem meritorum à Deo sint consecuti.

THES. III.

Huiusmodi invocationis necessitatem quamquam vulgo maximè persuasam Pontificij optent, apertè tamen defendere hodiè vix audent. Plurima interim apud eos invenias, quæ ab hac sententia non abhorreant. Vti, quum Concilium ipsum Tridentinum^a decernit, *impie illos sentire qui negant sanctos invocandos esse*. Et cum Bellarminus lemma capit is facit, *Sanctos esse invocandos*, quamquam is apertè etiam necessitatem eius agnoscere videri possit, cum ad istam Augustinæ Confess. objectionem, quod invocatio sanctorum nullo nitatur mandato Dei, respondet *nullum mandatum requiri, quando ipsa nos impellit necessitas*.

^a Sess. 25. can. 2.

^b Lib. 1. de beat. sanct. c. 19.
^c Cap. 20. eiusdem lib.

THES. IV.

Sed si non semper, plurimum sanè ijs sufficit dicere, vtilem eam esse: quomodo & Concilium Trident. ibidem statuit, *bonum & utile esse suppliciter sanctos invocare*. Et ipse^d Initio c. 19. Bellarm. lemmate quo dixi constituto, contentus est^e scribere, *sanctos pie & utiliter à viventibus invocari*.

THES. V.

Multi vero non arctè adeo Pontificijs hærentes, nec necessariam, nec vtilem dicere sustinent, licitam tamen esse negare non audent. Ac censet Bellarm. 'non alienum ab hac sententia fuisse Wiclefum: vt qui teste Thoma Waldensi f. illud tantummodo docuerit, frustra ad turbidos recurri rivos, si fons pateat, aut ad servos, si Dominus audire sit paratissimus.

^e Lib. 1. de beat. sanct. c. 15.
^f Tom. 3.
Tom. 12. col. 108, & seq.

THES. VI.

Porro alij nec licitam fatentur, nec tamen vsque adeo ipsi, ipsum,

spissum, sed tolerabilem hunc errorem putant: quā etiam in sententiā magnus aliquando Desiderius fuit. Ejus hæc verba in Epistolæ cuiusdam fragmento. *Quibus persuasum est, sanctos nihil agere apud Christum, invocent bonā fidem Patrem, Filium & Spiritum S. Divos colant ac venerentur imitando: ne obstrepant (his) qui pio affectu colunt & invocant eos.* *SVPERSTITIO reprehendatur, affectus probetur; quem puto Christo non esse ingratum, etiamsi sit* **ERRONEVS. NON SENTIUNT SANCTI VOTA NOSTRA:** *at Christus sentis, ac pro illis donas quod petimus.*

g Epist. primi-
tus excusis
Lug. Bat. 1607.
P. 113.

THE S. VII.

Denique alij invocationem Sanctorum (saltem eam quæ hodie obtinet in papatu) nec necessariam, nec vtilem, nec licitam, nec tolerabilem: sed & frustraneam, & noxiam, & impiam, & sacrilegam esse arbitrantur. Atque horum iudicio nos subscribimus, non quia, malo quorundam more, extremas quasque sententias lubentiùs sectemur: sed quia hac in causâ (vt & in alijs quibusdam) aliter facere non possumus, nisi negare velimus apertum scripturarum sensum, & reformatæ Ecclesiæ cum primævâ antiquitate consensum.

THE S. VIII.

Ac de veteris quidem Ecclesiæ sententiâ separatim agemus: nunc singula horum probabimus, partim liquidis scripturæ testimonijs, partim rationibus, quæ & ipsæ de puro S. literarum fonte deriventur.

THE S. IX.

Necessariam haud esse invocationem Sanctorum inde cognoscimus, quod necessitas, siqua sit, ea futura sit, vel

officij ratione, quasi is honos sanctis debeat: vel respectu finis, quia tanquam medium necessarium ad impetrationem divinæ gratiæ requiratur.

THESIS. X.

At officij ratione necessitas nulla incumbit. Siquidem hæc à mandato ac promissione ac imprimis à cōminatione fluit, sed horum nullo sancitur sanctorum invocatio: quin neque aliquod eius exemplum suppetit in scripturis: quod minimè foret, si divinitus præciperetur.

THESIS. XI.

a Lib. 1. de beat.
sanctis, c. 20.

Objicit quidem Bellarm. * quod Iobi cap. vlt. dicat Deus: *ste ad servum meum*: ubi mandatum est. addat deinde, & *orabit pro vobis*; quod exempli est: subiciat denique, & *ego suscipiam faciem eius, ut non vobis imputetur stultitia*, quæ promissio est. sed vivorum invocatio humana est, quam inhumanum sit tollere, cum qui eam tollit, naturam ipsam tollat. Defunctorum verò ratio est dispar: ut quorum invocatio sit religiosa, vel potius irreligiosa: neque vllò statuminetur seu Vet. seu N. Testamenti mandato: nec item promissione, comminatione, vel idoneo exemplo.

THESIS. XII.

Nec ratione finis maior invocationis hujus necessitas prætexi potest; cum Christi intercessio sit vndique perfecta. Vivos quidem singulariter intercedere pro nobis non imus inficias: sed quod illi in comunione sanctorum nos pro modulo suo & vocatione quam obtinent, juvare precibus suis possint; hoc ipsum dignatione Christi habent; eoq; nihil hoc impedit, quo minùs totum opus mediationis propriè, per se, & perfectè vni conveniat Christo.

THES.

THESIS. XIII.

Et profectò, cum, ut Grammaticorum filij non ineptè arguantur, necessarium inde dicatur, quod absque eo res nec esse possit: quid magis huiusmodi religioſe sanctorum invocationis necessitatem convellit: quam quòde eo nec uti potuerit, qui sanctorum primus cœlo receptus fuit? Præsertim quando si primicerius cœlitum cœlis hoc nomine fuisset exclusus, consequatur mortalium nemini hætenus aditum patuisse in cœlos, quia ubi hacpropter nemo esse potuit primus, ibi sanctærum nemine cœlos prius ingresso, nec esse quisquam secundus potuit aut tertius.

THESIS. XIV.

Idem nec invocatio hæc pia vel utilis dici potest. Nam pietatis quidem nomen nil meretur, nisi quod hoc ipso, quia divinitus sit mandatum, Deo gratum esse constet. At nullam ^{in scripturis} Deo esse acceptam, ostendunt verba illa Dei apud prophetam *Quis postulavit hæc à manibus vestris?* ^{a Ies. 1. 12.} Porro nec vtilem eam esse, ostendit hoc Dei apud eundem prophetam, & Christi ex eo apud Euangelist. *Frustra me* ^{b Ies. 29. 13. c Matth. 15. 9.} *colunt mandatis hominum.*

THESIS. XV.

Ratio idem multiplex solidè evincit. Ut enim defuncti vtiliter à viventibus invocentur, necesse est, ut tribus his sint ormati, eosque instructos illis esse vivos scient: scientiâ dico rerum nostrarum; item eas curandi voluntate; ac viribus naturæ, quibus curare eas possint. At nec huiusmodi scientia, nec voluntas, nec potentia convenit defunctis.

THES. XVI.

Nesciunt enim quid singulatim vel patiantur, vel petant sancti in terris Esa. LXIII. 16. *Tu es enim pater noster, & Abraham, nescivit nos, & Israel nesciuit nos.* Quæ verba de cognitione propriè dicta, non illa approbationis tantum, accipit, etiam August. lib. de cura pro mortuis cap. XI II. nec rejicere eam interpretationem audet Bellarm: ^a 1. Reg. VIII. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* 2. Reg. XXII. 20. *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, qua introducturus sum super locum istum.*

^a Cap. 20. libri
sepius citati.

THES. XVII.

Et sanè si sancti singulatim sciant actiones, eventus postulata nostra: vel per se, vel per revelationem sciant necesse est. At nec hoc, nec illo modo scire possunt. Non per se, quia ad hoc requiritur, ut vel *vis*, vel *spiritus* *sancti* sint presentes. Atqui non aures habent in terras usque demissas, non oculos terrarum orbem penetrantes: sed tum essentia finiti sunt, tum virtutem habent cancellis suis circumscriptam. Quare (ut verbis concludam Augustini ^b) *Defuncti per naturam propriam vivorum rebus interesse non possunt.*

^b Lib. de cura
pro mortuis
cap. 16.

THES. XVIII.

Nec magis per revelationem aliquam hæc cognoscunt. siquidem ea vel ab animabus fiat humanis, vel ab Angelis, vel à Deo. Primæ ratio Hieronymo placuit, ut qui Vigilantio respondeat, animas mirâ quadam celeritate esse ubique, & per se supplicantium preces audire. Item Augustino ^c, ex quo Canon iste descriptus: *Fatendum est nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea verò audire ab* *his.*

^c Lib. de cura
pro mortuis,
cap. 15.
^d c. Fatendum,
33. 42.

*sis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidē omnia, sed quæ
finiuntur indicare, qui finiuntur etiam ista meminisse, & quæ il-
los, quibus hæc indicant, opus audire.*

THE S. XIX.

Per Angelos etiam posse cognoscere, qui nunc adscen-
dunt in cœlos, nunc inde ad nos descendunt, continuo ibi-
dem subiicit Augustinus^a.

^a Lib. de cura
pro mortuis,
cap. 15.

THES. XX.

Sed meritò vtramque repudiat Bellarm.^b his verbis:
*Neque Angeli, neque anima beata, etiamsi præsentēs sint, pos-
sint cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitati-
one oramus. Et præterea ad cognoscendas preces, quæ eodem
tempore sunt in diversissimis locis non sufficit celeritas, sed re-
quiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum
Spiritus convenire credimus.*

^b Cap. ult. lib. 1.
de Beat. mort.

THE S. XXI.

Ad hæc animæ sanctorum de corporibus migraturæ non
tam aliena quàm propria curant. Imo vt res amicorum vi-
cinatorumque sciāt, quid hoc ad actiones, eventus, preces in
locis disitis? quid item ad res multo post earum abitum e-
venturas? præterea cùm hinc discefferint, non jam amplius
eos tristis & anxia humanarum rerum cura sollicitat, sed à
laboribus, beati conquiescunt. Angeli verò ^{ante præsentia} quidem
^{omni præsentia} dicuntur à divino scriptore Epist. ad Heb. ^b attamen Dei sunt nuncij ad homines, non hominum ad Deum.
Nec per Angelos, sed per se nos ad Deum venire docet
Christus^c. Et quale quæso hoc commentum, vt ex nobis
cognoscant Angeli, hinc ad cœlos adscendant, atque reve-
lent sanctis, illi deinde pro nobis supplicent Deo? Quorsum
istæ ambages, cum rectè ire liceat ad Deum?

^b Cap. 1. 14.

^c Ioh. 14. 6.

T H E S I S. XXII.

Tertia ratio erat, vt sanctis revelet Deus, illi deinde quasi datatim remittant Deo. Sed manifestum est huiusmodi ^{in scriptis} non minus divinæ sapientiæ adversarij quam priores istas. Interim ad illam quoque præit ibid. August. sed modeste: vt qui tantum dicat: *posse etiam spiritus mortuorum, aliqua qua hic aguntur, qua necessarium est eos nosse, non solum præterita, vel præsentia, verum etiam futura revelante Spiritu Dei cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hic viverent, cognoscebant, nec ipsi omnia, sed qua illis essent revelanda.* At non item modum hunc retinet Gregorius in Iobum: *Anima, inquit, qua intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent.* Quod sapientiùs restringit hoc pacto Bellarm. ^a *omnia in Deo videre, qua nimirum ad nos pertinent.* Alioqui enim obijci posse videbat, Angelos etsi videant faciem Dei Patris in cœlis ^b, extremi tamen iudicii diem ignorare.

a Lib. 1. c. 10.

b Matth. 18. 10.
Matth. 24. 36.

T H E S I S. XXIII.

Ex quo etiam patet falsum esse illud calcatum, *qui omnia videntem videt quid non videt?* Item quod nugantur de Speculo S. Trinitatis, in quo preces nostras videant sancti, Nec enim qui Deum increatamque illam sapientiam & omniscientiam cernunt in ea per communicationem naturalem, velut in speculo fit, res vident, sed per communicationem voluntariam, tanquam in principio libero cuilibet gratiam admeriente provt vult.

T H E S I S. XXIV.

Adde quod si per speculum illud essentiam Dei intelligunt, nihil agunt, quia hæc est simplicissima, ac quæ pro veritate

veritate rerum minime variet: sin lucem sic appellent, ne sic quidem quod volunt efficiunt, quia non qui lucem videt solarem, hic quicquid in sole est videt. Atque hæc quidem clarè probant nescire sanctos ea quæ ad singulares personas, actiones, eventa & preces pertinent.

THESIS. XXV.

Nec probatu difficile est; vti destituuntur scientiâ eventorum singularium: itidem nec voluntatem habere hos vel illos singulatim juvandi. Nam de voluntate eorum ex vocatione, quæ illis obtigit, iudicium fieri debet. De vocatione autem ex mandato & promissione iudicandum. At vbi vel Propheta vel Apostolus docuit vsquam, res nostras singulatim ab ijs curari ex mandato Dei & conscientia promissionis? Agnoscimus quidem, quod Moyses & Elias Christo in monte adstiterunt, hoc factum esse ad firmandam discipulorum qui aderant fidem: sed ex eo quod extra ordinem factum fuit, de ordinariâ illorum vocatione statui nihil potest. Quamquam igitur sancti generatim hominibus, ac imprimis fidelibus benè velint, cumque sanctis Angelis^b pacem illis, & *in solas* opteant; non tamen, ordinariè quidem huic vel illi bona optant aut cogitant: quia hoc particularis est vocationis: illi autem à rebus ex particulari vocatione volendis præstandisque requiescunt.

^a Math. 17. 3.

^b Luc. 2. 14.

THESIS. XXVI.

Denique nec potestatem cam beatæ animæ habent, vt ad tam varia, tam multa, aliter quam successivè possint attendere: quin nec creaturarum vlla est, quæ tantum præstare possit: solius enim est virtutis divinæ, vt vno intuitu tam dissita, tam dissidentia, & capiat, & curet.

THES.

THES. XXVII.

Cum igitur sancti in cœlis nec res nostras singulares ordinariè sciant: nec curare eas velint, quia id sit præter vocationem ipsorum: nec curare etiam possint, quoniam vires id superet creatas: colligimus hinc non posse eos vtilitè à nobis invocari.

THES. XXVIII.

Sequitur eorū sententia, qui frustraneam esse negare non audent: attamen talem arbitrantur, ex quā si nihil commodi, nihil etiam damni percipere quisquam possit. Quod si illis daremus, tamen, sic quoque satius eam foret omittere quam præstare, eo quòd probari non possit, placere illam Deo. Si quando enim in conscientia persuasi non sumus, nos rem facturos Deo gratam acceptamque, omnino melius eā super sedemus, cum actiones istiusmodi disertim damnentur a Rom. 14. 23. Apostolico * hoc pronunciato; *Quicquid sit sine fide peccatum est.*

THES. XXIX.

Iam vero non tantum frustranea, sed etiam erronea ac superstitiosa, eoq; illicita credi debet. Repugnat enim hoc veritati naturæ tum mortuorum, tum superstitum, ut mortui eoq; absentes, à superstitibus (vnde & superstitioni nomen) invocentur tanquam præsentès: atq; ita, quamquam nihil huiusmodi Christianā religione iubente, cultu nihilominus religioso colantur.

THES. XXX.

Adde quod disertim jubet Christus ^b, ut oratio nostra instituaturs juxta formam quam ipse nobis præscripsit: quodque huic orationi dominicæ conformes sunt precatio-
^b Matth. 6. 9.
 Luc. 11. 2.
 nes omnes, quæ in vereri aut N. Testamento continentur.
Quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se velis orari. Ab ipso

ipso igitur ordinata religio orationis : vt Tertullianus inquit lib. de orat. cap. 9.

THE S. XXXI.

Nec audiendos hac parte putamus, qui istud superstitiosi erroris vlcus vident; sed interim ~~adde~~ illud vestientes, quibus in Ecclesijs obtinet à pijs doctoribus dissimulari tolerarique posse arbitrantur, tanquam nec pietati aduersans, nec multum ingratum Deo aut Christo.

THE S. XXXII.

Quippe & plurimum pietati incommodat, & multis nominibus insignem Deo Christoque injuriam facit. Neque hoc crimine eximimus invocationem illam, quam aut Petrus Gnaphheus in Orientis, aut Gregorius Magnus in occidentis Ecclesias primus publicè induxit: sed inprimis tamen verum putamus de ea quæ mille à Christo exactis annis, solutoque Satana, magis magisque obtinuit in papatu.

THE S. XXXIII.

Hoc vt planius fiat, tria in Romanensis Ecclesiæ sententia distinctè considerari oportet: amicam intercessionem, promeritam impetrationem, & gratiosam dationem. Nam invocationem sanctorum, partim eo tuentur Pontificij, quia sancti tanquam amici Dei, jamque in cælis degentes liberiores habeant accessum ad Deum, eoque facilius exaudiantur; partim quia operibus supererogationis hoc promeritifint, vt quæ pro nobis poscunt, impetrent: partim quia tanquam administratores divinorum donorum conferant ipsi quod postulatur.

THE S. XXXIV.

Iam vero pietati & Sanctimoniz per invocationem huiusmodi multum derogari, argumento illud erit, quòd dum sub prætextu humilitatis & reverentiæ summo numini debita per conservos nostros preces Deo malumus offerre

ferre: hoc ipso fiat, vt minimè Deum humiliter revereamur, reverenterque nos coram eo humiliemus: quod item dum cogitamus nescire sanctos quæque animi nostri penita, illicita petendi subit licentia: quod dum sanctorum in hac vita infirmitatis in mentem venit, minùs propriæ ratio habetur indignitatis: quod dum aliena cogitantur merita, de proprijs facile vana irrepat fiducia: quod dum penes sanctos esse creditur divina dona conferendi auctoritas, non supra humanam sortem divina satis sustollitur maiestas.

THESIS. XXXV.

Adhæc invocatio istiusmodi multimodis Deo injuriam infert. Deus enim sacro scripturarum instrumento perfectissimè nos instruere voluit de voluntate sua: qui verò invocant sanctos religiosum quærunct cultum extra hoc voluntatis divinæ instrumentum: hoc autem in iniuriam Dei redundare tum inde cognoscimus, quod instrumenti imperfectio vel sapientiæ vel amoris deroget Dei instruentis: tum quod soleat Deus de *idolo* *proxi* *omni* tanquam de atroci injuria cum homine expostulare: quo pertinet illud jam antea adductum, *Quis postulavit ea de manibus vestris?*

THESIS. XXXVI.

Insuper honos Dei, quem se alteri dare velle negat, ^a contra expressum eius mandatum communicatur creaturis, quæ divini honoris violatio non in eo *consistit* consistit, quod à sanctis petimus, vt precari pro nobis velint: nam idem si à viventibus postuletur, nulla Deo iniuria fiat, quia invocatio huiusmodi consentanea est naturæ tum sanctorum, tum nostræ, atq; in scripturis mandatum, promissionem & exemplum habet: sed quia hoc, repugnante scriptura, ab ijs postulatur, qui nec per essentiam sint præsentis, nec per virtutem ac mediantem significationem: eoque invocatione tali tum mandatum dei violetur, tum etiam omnipræsentia & omniscientia,

^a Esa. 42, 8. &
48. 11.

scientia, quæ Deivnius sunt propria, temerè ac fallò illis arrogentur.

THESIS. XXXVII.

Est hac de honoris divini violatione illustris locus apud antiquum scriptorem comment. in Epist. Paulinas ^{qui b Cap. 1.} Ambrosio vulgo tribuuntur: Solent pudorem passi neglecti Deimiserà ut excusatione dicentes: per istos posse ire ad Deum, sicut per comites pervenitur ad Regem. Age nunquid tam demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inventi, inre ut rei damnentur maiestatis? & isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creatura, relicto domino conservos adorant, quasi sit aliquid plus quod reservetur Deo. Nam & iudeo ad regē per tribunos aut comites itur, quia homo utique est Rex, & nescit quibus debeas Remp. credere. AD DEVMAntem (quem utique nihil laet, omnium enim merita novit). PROMERENDVM, SVFFRAGATORE NON OPVS EST, sed mente devota. Hæc ille, cujus rationes ut communes sunt, ita communiter tum ad Gentiles, tum ad Christianos pertinent.

THESIS. XXXVIII.

Præterea invocatio hæc eo nomine gloriam Dei offuscat, quod cum ille pro immensa bonitate sua noctes dieque, quasi brachia propter nos expandat, rectaque ad se confugere ac preces ^{ad se} dirigere jubeat, homo nihilominus alios precibus sollicitare malit, sive quia Deo illos amiciores credat, sive quia vel solam impetrationem, vel etiam collationem postulati cuiusque commeros arbitretur. Quâ ratione quin divinæ bonitati paternoque ejus affectui gravissima fiat iniuria ac proinde etiam honori divino detrahatur plurimum, dubitabit nemo, cui rationem rectam inveteratæ, sed perperæ tamen consuetudini, præferre fuerit decretum.

THES.

THES. XXXIX.

Eâdem verò ratione comprobatur, eos qui sanctos pro se intercedere in cœlis poscunt, immane quantum detrahere benevolò affectui, & propensissimæ misericordiæ summi Pontificis ac servatoris nostri Jesu Christi.

THES. XL.

Atque hoc ab illis quoque fit, qui sanctos tantummodo considerant tanquam familiares & amicos Dei, citra vilius meriti virtutem. Cujusmodi videri possint sanctos Christo subordinare: quod à multis veterum factum fuisse agnoscimus.

THES. XLI.

At longe gravius injuriæ sunt Christo, qui sanctos invocant cum respectu meritorum, quorum vi consequantur, ut intercedentes pro nobis exaudiantur, vel etiam divina ipsi dona administrent ac conferant. Vim enim meriti cum sanctis communicando, ut verbis illud negent, reapse tamen eos Christo faciunt collaterales: quod impium planè esse ac sacrilegum, quis non videt?

THES. XLII.

^a Esa. 63. 3.

Nam ut Propheta ^a indicat solus Christus torcular pro nobis calcavit. Atque ut ait Apostolus 1. Tim. 2. 5. 6. *Nunc mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et 1. Ioh. 2. 5. 6. *Si quis peccaverit advocatum habemus apud patrem, Iesum Christum, justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Et Rom. VIII. 34. *Qui mortuus est & qui resurrexit, qui est ad dextram Patris, qui etiam interpellat pro nobis.* Quibus

Quibus in locis clarè indicatur, solum Christum esse mediatorem & advocatum nostrum, & ideo solum, quia redemptionem nostri promeritus est solus. Hæc enim ratio ab ipso spiritu S. attexitur, uti vidimus.

THES. XLIII.

Nihil igitur sibi vel alijs mereri sancti potuerunt, sed etiam cum omnia fecissent, non verè minus quam humiliter necesse habuerunt dicere, servos^b se inutiles esse: peccatorum etiam remissionem quotidie petere debuerunt, ne Deus intraret in iudicium cum servis suis^c.

b Luc. 17. 10.

c Psal. 23. 2.

THES. XLIV.

Quamquam autem hæc de promerita exauditione impia sit sententia, tamen geminatur impietas cum sanctos insuper commeritos volunt, ut ipsi largiantur ac præstent quæ poscimus. Ut cum Ecclesia Romana in hymno ad semper-Virginem canit,

Maria mater gratia, Mater misericordie.

Tu nos ab hoste protege, Et hora mortis suscipe.

Et Apostolorum hymno:

*Quorum præcepto subditur Salus & languor omnium.
Sanate agros moribus, Nos reddentes virtutibus.*

Quæ ita apertè blasphema sunt, ut nec aliter ea defendere potuerit Bellarminus^a quam si recurreret ad mirificam^a *αγγελίαν*. Nam *da mihi sanitatem*, exponit, *intercede pro me, ut Deus mihi det eam*. Et tamen longe plurima in papalibus scriptis invenire est, quæ figuram hanc penitus aspernentur; ut suo loco ostendemus.

a Cap. 17. eiusdem. lib.

THES.

THESIS. XLV.

Atque hæc satis ostendunt, invocationem sanctorum & Dei & Christi honori plurimum derogare. Quare cum eam negamus, non debitum sanctis honorem adimimus, sed honoris excessum. Verus enim honos eorum non in religiosa invocatione vel adoratione consistit, quæ totum hominem totumque hominis soli Deo vendicat: quamque nemo sanctus vel in terris, vel ab habitu suo concupivit: sed partim in eo situs est, quod Deum in illis laudamus: partim quod ipsos tanquam servos, amicos, filios Dei amamus, extollimus, imitatur.

THESIS. XLVI.

Hujusmodi honorem Augustinus lib. xx. contra Faustum Manichæum cap. xxi. *Cultum dilectionis & societatis* appellat. Sane cultus religiosus aut servitutis (quod etiam Peregrinus^a vidit) minime dici debet, cum tantum sit cultus humanus ac civilis.

^a De trad. part.
3. considerat. 7.

THESIS. XLVII.

Ridicula quidem Bellarmino hæc appellatio videtur, sed immerito, quia & sancti illi homines fuerunt, & una cum Angelis nostri sunt *συνουχισταί*, teste Apostolo^b, qui eos docet commune nobiscum *τοῖς ἡμεῖς* habere.

^b Ephes. 2. 19.

THESIS. XLIX.

Sed confundit Bellarminus civitatem secularem & Ecclesiasticā, quarum illa naturæ, hæc gratiæ est. Nam non minus huius quā illius ratione cives unius civitatis, una Resp. vnus populus dicimur. Pars quidem in patria est; pars a patria peregrinatur, ut Apostolus^c loquitur; sed quanquam illi

^c 2. Cor. 5. 6.

illi à nobis, nos ab illis absumus, tamen & illi inter se, & nos inter nos praesentes sumus, & vtrisque praesens Deus in Filio per Spiritum S.

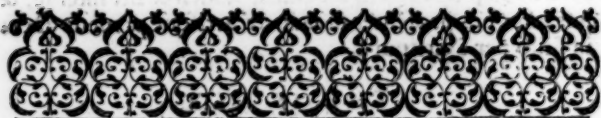
THESIS XLIX.

Quare cum nihil obstat, quo minus vnius civitatis cives dicamur, nec causae quicquam erit, quo minus aequè civilis honos dicatur, qui civibus coelestibus exhibetur, quales qui civibus terrenis: nam gradu quidem honores isti differunt, sed vterque tamen est *ipsum*.

FINIS.

K

DISPUTATIO THEOLOGICA

ALTERA

DE

INVOCATIONE
SANCTORVM.

Postquam in medium protulimus illa, per quæ evertitur Sanctorum invocatio: sequitur videamus, cuiusmodi argumentis Pontifex eam defendat: & item quædam ac distinctiunculas, quæ eandem inruunt. Ex argumentis ipsorum primo loco expendemus ea, quibus probare conantur, invocationem Sanctorum non destitui Scripturæ exemplis.

THESIS I.

^a Lib. 1. de beatitudine sancti. cap. 20. paragr. Ad primum.

P R I M U M in aciem producant verba Iacobi Genes. XLVIII. 16. ubi de nepotibus suis, Iosephi liberis, loquens, *Invocetur, inquit, super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum, Abraham, Isaac.* Bellarminus * contentus est hinc probare, *nomen invocationis*

tionis hominibus convenire. Atque idem facit Gregorius de Valentia. Sed Eckius eo pugnabat ad ipsum dogma adstruendum. Vt & Hofius in Confessione Petricoviensi cap. LVIII. & ante hos Thomas Aquinas postillā in Genesin, five potius Thomas Anglicus, Doctor Eboracensis, quem eam postillam scripsisse, docent Antoninus, & Sixtus Senensis: ⁶ Nota, inquit, quod Iacob adhuc vivens presentiebat in Spiritu, quod nomen suum, tanquam nomen sancti, erat invocandum super populo suo. Atqui nihil certius est, quam verba ista, *Invocetur super eos nomen*, esse Hebraïsmum, & significare, *vocentur de nomine meo*, hoc est, non Iosephi, sed mei filij censeantur, quoniam eos adopto. Sic El. i. v. i. in Hebr. ac vulg. dicuntur septem mulieres ob raritatem virorum dictæ viro uni, *Invocetur nomen tuum super nos*, hoc est, vocemur de nomine tuo, ut Vatablus & Iunius transtulere, id est, dicamur vxores tuæ, vt iisdem interpretantur. Nec aliter de hoc Geneseos loco censent Hugo Cardinalis, Lyranus, Cajetanus, Fonseca, Arias Montanus, & Hector Pintus, in hunc locum: item Franciscus Ribera in Hamos I x.^a

⁶ Lib. 3. de idolatr. cap. 7. paragr. Iam orationem. ^c Enchirid. Loc. de venerat. Sanct. Lib. 4. bibliothece sanctæ. ^e Thomas postilla in Genes. c. 48.

^a Num. 41.

THESIS II.

Alter locus ab Aquinate, Lyrano, Bellarmino ⁶ etiam pro sanctorum invocatione adductus, legitur Iobi cap. v. 1. *Voca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.* Sed non satis convenit, utrum de hominibus sanctis, an de Angelis hic sermo sit. Prius si placet, hic sensus erit: Obversentur animo tuo sancti, quoscunque noris, ac vide, ecquius te patrociniis tuere possis, vel numquem invenire possis, quem præter culpam suam tanta ac te presserit calamitas. Sin de Angelis agitur, sententia fuerit talis: Angelos voca, ac vide, ecquis eorum responso suo dignari te velit. Quod sanè argumento tibi esse debet, quantillus sis, vt qui, non dico ad divinum,

⁶ Loco superius citato.

vinam, sed ne ad Angelicam quidem excellentiam ullo modo assurgas. Hoc pacto fuerit Ironia. Sanè angelos hic intelligunt, non modò Vatablus & Mercerus: sed etiam LXX. cum vertunt, *ἔτι πρὸς ἀγγέλους ἀγγέλοις ἐξείν.* Quos Augustinus sequitur annotat. in Iobum. Et pro his est, quod scriptor libri hujus, cum loquitur de hominibus sanctis, eos *iusfos* potius, aliòve nomine solet appellare.

THESIS III.

Tertius est locus è Iobi cap. xxxiii. 23. *Si fueris pro eo angelus: loquens vnus de milibus; vt nunciat hominis aequitatem, miserabitur eius, & dicet, Libera eum.* Vbi, cum Merccero, hanc esse sententiam putamus: Si homini usque adeò afflictio de mille vnus obtingat Angelus interpres, ad exponendum & annunciandum Deo rectitudinem, sive fidem & resipiscentiam ejus: tum eum miserabitur Deus, atque Angelo illi interpreti dicet: Redime eum à morte, quia mihi resipiscentiâ ejus satisfactum est. Ita nihil aliud ex hoc loco colligi possit, quàm Deum ad hoc, Angelorum ministerio vt, vt hominum preces ac negotia ad se perferant: quod (quemadmodum ex plurimis Scripturarum locis manifestum est) passiva ac vulgaris in populo Dei opinio fuit. Alijs Angelus non naturæ hîc nomen est, sed officij: per Prophetam verò intelligunt nuncium & interpretem divinæ voluntatis: hunc vnum de mille dici volunt, tanquam rarissimum: per rectitudinem autem signari putant æquitatem Dei, quam homini annunciat Propheta. Quibus commodè subjicitur summa orationis, quam Propheta ad Deum habet pro afflictis. Ita Iunius.

THESIS IV.

Quartus est locus à Cochlezo allatus è psal. 31. 6. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus.* Sed loquitur psalter de sanctis in terra petentibus remissionem peccatorum: quò ipse refert Apostolus Paulus ad Rom. 1 v. 6. 7. 8. Itaque & Chaldeus paraphrastes transtulit; *Propterea orabit omnis pius ad te.* Imò similiter intelligunt Hieronymus, Theodoretus, Haimo, Remigius, Euthymius: atq; adeo è Scholasticis, ac Pontificijs ipsis, Lombardus, Hugo Cardinalis, Lyrannus, Dionysius Carthusianus, Augustinus Eugubinus, Baptista Folengius, Genebrardus, Bellarminus, Antonius Agellius &c.

THESIS V.

Quintus est locus, quem idem, ac Bellarminus^a etiam, adducunt è psal. 121^a. *Levavi oculos meos ad montes:* ubi per montes intelligunt Sanctos: ut & Augustinus: sed hic, contrà quàm Pontificij, respicit sanctorum doctrinam, quemadmodum & Hieronymus, qui montes interpretatur excelsa Prophetiarum librorum ac legis: similiaque habent etiam aliquot alij Patres. Simplicissimum autem fuerit, montes propriè accipere: ut intelligantur montes, in quibus Sion, & templum sita erant, quò oraturi se convertebant, ut est Dan. vi. 11. Vel cum Iunio, verba Psalter per interrogationem efferemus. Vt sententia sit, Quorsum oculos meos in montes hac Cananzâ circumquaq; per montes circumferam, quasi ab hominibus auxilium mihi sit expectandum, ac non potius vni Deo confidendum?

THESIS. VI.

Sextus est locus, quem idem Cochleus adfert, è

K 3

Psalmo

Pfalmo cxxxv.14. *Indicabit Dominus populum suum, & in servis suis deprecabitur.* Verum sententia est, poenitentia ducetur malorum, quibus servos suos hic in terra affligit, cumque ijs conciliabitur, quomodo & vet. & recentiores ferè omnes interpretantur. Eadem mente transtulit Iunius: *Si indicat Iehova populum suum, mox de servis suis poenitet ipsum.*

THESIS VII.

^a Respons. ad epistolam Lutherani c.3.

^b Lib.1. de beat. anim. c.18. Similiter Clingius lib.4. c.44. Peresius Aiala de Tradit. sanctorum, & Pontificii penè omnes.

Septimus est ille à Cochleæ ^a, ac Bellarmino ^b etiam productus ex Ierem. xv.1. *Si steterint Moses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Atqui hinc potiùs contrarium sequitur: puta Mosem & Samuelem mortuos non stetisse coram Deo, nec pro populo orasse. Sententia autem est, si vel Moyses & Samuel etiamnum superstites essent, & de more suo pro populo intercederent, non exaudirent eos, rogantes pro tam horrenda populi idololatriâ. Hanc loci interpretationem probat Hieronymus, & ex eo Glossa interlinearis, atque ex his Thomas. Præterea ex hypothetico Ieremiz pronunciato non magis colligi potest, Mosem & Samuelem interdum pro populo precari, quàm ex dicto Abrahæ Luc. xv.1.31. sequitur interdum homines resurgere ad vivos in fide instruendos, aut ex loco Pauli, Gal.1.8. sequitur, Angelos & celo descendere nunquam ad aliud Evangelium annunciandum, quàm prædicarat Paulus.

THESIS VIII.

Adhæc quia invocatio (vt Bellarminus ait) eximium est adorationis genus, eo etiam ad invocationem adstruendam, pugnare ijs locis solent, quibus in veteri Testamento, adoratio tribuitur creatoris. Ita, vt alios mittam, Carol. Scribanus ^a, rectè Sanctos adorari, omnibusque seculis frequentatam eorum adorationem, inde probat, quòd Abraham

^a Lib. de Sanctorum Invo.

ham filios Heth dicitur adorasse, Genes. xxiii. 7. 12. Iacob Esavum, cap. xxxiii. 3. Iosephus patrem Iacobum, cap. xlviii. 12. David Ionathanem, 1. Sam. xx. 41. Idem Saulem 1. Sam. xxiv. 9. Nathan Davidem, 1. Reg. i. 23. Salomon Bathshebam, 1. Reg. i. 19. Achior Iuditham, Iudith xiv. 6. Atqui nihil clarius est, quàm adorationem hic intelligi civilem, quæ vivis, adeoque etiam improbis, uti Esavo à Iacobo, Sauli à Davide, præstita fuit. At longe alia ratio est adorationis religiosæ, quæ est opus fidei, ac præcipua divini cultus pars, eoque soli Deo præstabilis; unde Christus Math. iv. 10. ait, *Dominum Deum tuum adorabis, & es soli servus.*

THESIS IX.

Præterea Bellarminus *, & alij ^b, se ijs tuentur Veteris Testamenti locis, quibus in invocatione Dei fit mentio Patriarcharum: ut Gen. xxxii. 9. *Deus patris mei Abraham, & Isaac, erue me.* Deut. ix. 27. *Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob.* Etiam Catech. Austriaca adfert locum Genes. xxvi. 24. Exod. xxxii. 13. 2. Reg. xix. 34. Sed planum est & in his, & in similibus, non poscere sanctos, ut exaudiantur è Deo propter merita Patriarcharum, verum propter pactum Dei cum illis. Nam iuramentum tantum, ac promissiones Dei allegantur, quæ clarè pertinent ad rationem fœderis initi cum Patriarchis. Ita Genes. xxi. 3. *Tibi, & semini tuo dabo universas terras regiones has, complens iuramentum, quod spondisti Abraham patri tuo.* Exod. xxxii. 13. *Recordare Abraham, & Isaac, & Israel, servorum tuorum, quibus iurasti per te ipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cœli.* Similiter salomon 1. Reg. vii. 25. *Nunc Domine Deus Israel, conserva famulo tuo David, patri meo, quia locutus es ei.* & ver. 26. *Et nunc Domine Deus Israel, firmentur verba tua, quia locutus es servo tuo David, patri meo.* Et psalm. lxxxi. 4: *Disposui Testamentum electis meis, iuravi Davidi servo meo.*

^a Loco sæpius citato.

^b Clingius lib. 4. c. 4. 3.

Renas- tus Benedictus

Panopliæ suæ fol. 9. a. & 206.

b. Perefius Aia- la de Tradit.

&c.

2.Chron.xx1.7. *Noluit Dominus disperdere domum David, propter pactum, quod inierat cum eo.*

THESIS. X.

At, inquit Bellarminus, solutio non satisfacit, nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul commemorantur, ut patet ex Psal.cxxx1. 1. Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius. Quae verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Davidis iam defuncti. Verum non vno nomine hoc argumentum peccat. Nec enim sic verba habent in Hebraeo, sed. Et omnis afflictionis eius. Nec verba sunt Salomonis, sed Davidis ipsius, qui (ut ex octo primis versibus conjicere est) Psalmum hunc scripsit, cum arca Domini e domo Hobed-Edomi deducenda esset Hierosolymam: de quo 11.Chron.xv.legere est.

THESIS XI.

Etiā eo se tuerent, quod Angeli pro nobis orent: & propterea soleant invocari. De priori haec verba sunt Bellarm. Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali: Psal.xc.Zach.1.Dan.x.&c. Ergo multo magis id spiritus hominum beatorum faciunt. Nam in primis nihil eis deest eorum quae Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cum sint praediti intelligentia & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehementer diligant, ac deinde sint aequales angelis, ut dicitur Luc.xx.deinde aliquid habent praeter angelis, quod sint membra corporis Ecclesia nobis magis coniuncta, quam sint angeli, & experti sunt miseriae, & pericula nostra, quae angeli non sunt experti. Sed enumeratio haec est imperfecta. Nam deest animabus defunctorum mandatum, & vocatio, quam angeli habent.

a Lib.1.de Beat. sanct., c.18. Similiterque Peregrinus Aiala de Traditionibus Ecclesiasticis, pariter et cetera cap. De cultu sanctorum.

THE-

THESIS XII.

Alterum verò, hoc est invocationem Angelorum, probare plurimi^b solent his Iacobi verbis Genes. XLVIII. 1. 6. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* ^b Renatus Benedictus Doctor Parisiensis, Panopliæ suæ fol. 9. ^c Lib. 1. de sanctorum beatit. cap. 19.

Quo de loco ita Bellarminus^c: *Hic APERTE sanctus Iacob Angelum invocavit.* Verùm Angelus nomen est, non natura, sed officij: neque hic de angelo finito creatoque agitur, cum pariter oretur ac Deus, eique liberatio è miserijs, divinum planè opus, tribuatur. Adhæc alibi a Iacobo ipso angelus ille vocatur Deus fortis. Quare intelligendus omnino Iesus Christus, angelus fœderis, ut appellatur Mal. 1. 11. 1. Ita locum hunc intellexere Novatianus de Trinit. c. 15. Athanasius contra Arrianos serm. 4. Hilarius in Psal. 122. Basilii contra Eunom. lib. 11. Chrysostomus in Gen. cap. 48. homil. 66. super illud, *Angelus, qui liberavit me,* Cyrillus Alexandr. lib. 3. Thesauri, ^d Procopius Gazæus in Gen. d. T. 2. col. 53. cap. 48.

THESIS XIII.

At, inquit Pererius^e, *NUQUAM filius Dei præcise angelus dicitur, sed aliquid adiicitur, ut Angelus Testamenti, Angelus Domini, & similia.* Sed hac parte dissentientes habet, non Patres solum, quos dixi, sed ipsum Riberam, & Viegam. Ribera^f enim, cum citasset illud Zach. cap. 1. *Angelus clamabat, Domine exercituum, miseraberis Ierusalem:* In 81. hoc Angelo, inquit, Christum significari docent veteres patres, Hieronymus, Ambrosius, Origenes. Et expressius Viegam. in Apocalypf. cap. vii. 1. 1, ubi interpretans verba illa, *De manu Angeli,* sic scribit, *Id est Christi.* Nec rectè quidam^g è recentioribus (Pererium sine dubio signat) dicunt, Christum nusquam angelum absolute dici: satis est ex consequentibus Christum esse colligere.

THE-

THESIS XIV.

Canonicis dejecti, ad Apocrypha confugiunt: ut illud Baruch. III. 4. *Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc in orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te.* Sed nihil certius, quam per mortuos hyperbolicas intelligi quasi mortuos, h. e. in presentissimo mortis periculo constitutos, & velut moribundos, quomodo & vers. 3. ait. *Quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in eum, & vers. 11. Coinquinatus es cum mortuis, & deputatus es cum descendantibus in infernum.* Quamquam nec, si de viventibus acciperetur, negotium confectum haberent: quemadmodum ostendit illa Lyrani interpretatio: *Andi nunc orationem mortuorum Israel, id est, Sanctorum Patriarcharum & Prophetarum, qui viventes oraverunt ad te pro bono statu posterorum.*

h. Clingius lib.
4 cap. 42. & 44.
Institutio con-
cilii provincia-
lis Moguntini
a. 1549. cap. de
Sancti. Invocat.
Andræus Or-
thodox. expli-
cat. lib. 9. p. 717.
Petrus Alia de Traditioni-
bus part. 3. cap.
de cultu San-
ctorum fol. 101
Bellarm. lib. 1.
de beatis. sancti.
cap. 18. Rena-
tus Benedictus
Panoplia fol.
36. 45. 205.
Costerus in
Enchirid. cap.
12. paragr. Pre-
terea.

THESIS XV.

Similiter auxilium petunt ex 2. Machab. xv. 12. ubi Onias & Jeremias dicuntur pro populo orantes apparuisse in somnis Iudæ Machabæo. Sed somnium aut visio hic narratur, non res gestæ: nec si illi orarent, ideo & ipsi orandi. Sanè hoc ipso loco, nec Iudas, nec milites, Oniam, vel Ieremiam iccirco invocasse leguntur.

THESIS XVI.

Et ista quidem sunt, quæ de veteri promunt Testamento. Sequuntur illa, quæ ex Novo adferunt. Sunt hæc duum generum. Aliis conantur probare, Iudæis fuisse moris, ut mortuos invocarent: alij putant evinci, etiam Christianos id facere consuevisse. Ad prius commonstrandum, advocant illud Iohann. v. 45. *Nolite putare, quia accusaturus sum vos apud Patrem: est qui accusat vos, Moses, in quo vos speratis.*

ratis. Vnde colligunt, Moſen, ut accuſandi, ſic defendendi apud Deum accepiſſe poteſtatem. Verum non hic intelligitur Moſes in carne aut ſpiritu, ſed in lege ac doctrinâ. Itaq; ſimile eſt iſti, Lucæ xvi. 19. *Habent Moſen, & Prophetas.*

THESIS XVII.

Præterea duplex adferunt exemplum, vnum ex hiſtoriâ de Lazaro & Divite, ubi dives dicitur popoſciſſe Abrahamum in tormentis, ut Lazarum ad ſe mittere vellet, quo, digitum in aquam intingens, linguam ſuam refrigeraret: alterum petitur ab hoſtibus Chriſti, qui clamante Servatore, *Eli Eli lamma ſabachthani*, dixere, *Heliam vocat, videamus an veniat Helias, liberaturus eum*: unde colligunt, viſitatam fuiſſe Iudæis invocationem Helix, aliorumque Sanctorum. Sed ex priori exemplo, colligi nihil poteſt, quod ea parabolicæ hiſtoriæ pars, ex quâ argumentantur, non hiſtorica ſit, ſed parabolica: ut oſtendit, quod mortui nec digitum, nec linguam habent: eoque nec aliud his verbis ſignificatur, quàm tanta fuiſſe divitis tormenta, ut ſi & Lazarum vidiffet, & alloqui eum potuiſſet, tali, aut ſimili ſermone magnitudinem tormentorum fuerit indicaturus. At alterum exemplum, quo pugnant Alanus Copus dial. 11. & Antididagma Colonienſe, etiam longè infirmius eſt. Quid enim inſulſius, quàm ex inſenſiſſimorum Chriſti hoſtiū horribili verborum ſalvatoris noſtri perverſione, concludere velle, invocationem Sanctorum in populo Iudaico obtinuiſſe? Adhæc, & iſtæ exempla, & quicquid horſum adferri poteſt, eo ſatis reſellitur, quod cum Invocationis ſanctorum fundamentum faciunt Dei viſionem: tamen Patres V. T. Deum vidiffet demum arbitrentur, cum paſſione ſuâ cœlum ijs reſerâſſet Chriſtus, eoſque ab inferis in cœleſtia gaudia traduxiſſet.

THESIS XVIII.

Ac his quidem ſcripturæ testimonijs probare conantur,

6 Alanus Co-
pus dial. 3.

à Judæis Sanctos invocari solere. At candidè magis Eccius in Enchiridio, & quidam alij, "qui ingenuè confitentur, non posse hoc expresso Scripturæ loco ostendi. Vel saltem nullum inveniri ejus rei mandatum. sed quod nihil de hoc in ijs præceptum legatur, id factum putant, partim quia populus Iudaicus lubricus esset ad idololatriam, partim quia Patriarchæ & Prophetæ Vet. Testamenti nondum fruerentur beatâ Dei visione. Quod ad prius, non repugnamus dicentibus, per invocationem sanctorum lubricam reddi viam ad idololatriam. Verùm cogitare hîc oportebat, non populum Iudaicum duntaxat, sed etiam Christianum, ad eam nimirum quantum propensû esse: quod quam verè à nobis dicatur, tristis experientia comprobavit.

THESIS XIX.

Cur vero lubrica adeo via sit, hanc ipsi causam afferunt, quod respectu exteriorum actuum tanta inter honorem, qui sanctis præstatur, quique Deo debetur, convenientia sit, ut discrimen eorum nec eruditissimis satis pateat, nedum imperiris. Atque hoc etiam non obscurè agnoscit Bellarminus lib. 1. de sanctorum beatitudine, cap. 11. En verba: *Omnes ferè actus exteriores communes sunt omni adorationi, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & sacerdotibus. Ex aliis actibus exterioribus, qui sunt communes cultui Dei, & cultui creaturæ, non potest evidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturæ; necne. Nam Abraham eodem actu incurvationis usq; ad terram adoravit Deum, Gen. xv 11, & Angelos, Gen. xv 11, & homines, Gen. xx 111. Verùm sanè si tanta similitudo est cultus utriusque, ejus, inquam, qui Sanctis, quique Deo præstatur: quis non videt, etiam si ejusmodi Sanctorum cultus non expressis Scripturæ testimonijs prohiberetur, satius tamen fore, ut eo superfedeamus, quando facilè adeo per eum in idololatriam incidunt, saltem imperitiores?*

THESIS XX.

Nec difficulter diluitur, quod negant, Patriarchas & Prophetas invocatos esse, quia nondum fruerentur beatificâ Dei visione. Nam hoc ut esset (quid de eo sentiamus, alibi exposuimus) at Angeli saltem iuocati fuissent, præsertim familiariter adeo cum hominibus versantes, ac quibus familiâ gentesq; essent commissæ.

a Pighius controvers. 3. fol. 194.6. Alanus Copus dial. 3. fol. 239. b Disp. 2. de statu animæ separata.

THESIS XXI.

Quo verò stupore conscientia hanc causam agant Pontificij, argumento est quod Bellarm. ipse Sanctorum invocationem probatumit illo Genes. XLV III. *Invocetur nomen meum super pueros hos, &c.* qui tamen cap. 19. lib. 1. de beat. sanct. scribere non dubitavit. *Anse Christi adventum, Sancti qui moriebantur, non intrabant in cælum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinariæ preces supplicantium.* Ideo non fuit consuetum in Test. Veteri, ut diceretur, *Sancte Abraham ora pro me, sed solum orabant homines eius temporis Deum.* Idem dicit c. xx. & in controversiâ totius distributione, quam tractatui præmittit.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

TERTIA.

DE

INVOCATIONE

SANCTORVM.

THESIS I.

EXPENDIMVS ea, quæ de utroque Testamento adferri a Pontificijs solent, ut ostendant, sanctos etiam à populo Iudaico fuisse invocatos. Accedimus nunc ad ista Novi Testamenti loca, quibus iidem probare conantur, invocationis honorem deberi Christianis, quos beatum in cælis agere ævum constituerit Ecclesiæ. Ac primum adducunt illud Matt. xxi v. 46. *Beatus ille servus, quæ Dominus cum venerit, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, super omnia constituet eum.* Hic Bellarm. *, & Costerus *, per boni Domini Ecclesiam intelligi ajunt: eo quæ cum Dominus dicitur servum bonis suis præfecturum, concludunt, servum ante resurrectionem accepturum potestatem regendi Ecclesiam, & eam continuâ protectione conservandi: quod & Papa Pelagius * docet. Sed quanto aliter (ad quem tamen hic Bellarminus provocat)

a Lib. 1. beat. sanct. cap. 18.

paragr. Idem colligitur.

b Enchirid. cap.

22. paragr.

Quando.

c In epist. 4. de cretali.

vocat) B. Hilarius. ^a Verba ejus sunt: *Qui (servus) si d' Incap. 25.*
dicto audiens, & preceptis obediens erit, atque hæc agens, his *Matt. vel. 37.*
immorans, deprehendatur: gloriam à Domino, tanquam di- *e Citante & or-*
spensator fidelis, & villicus utilis, consequetur, & super omnia *tono ex edit,*
bona constituetur, id est, in Dei gloria collocabitur, quia nihil *pui. Sed in Mo-*
fit ultra, quod melius sit. Similiter Emmanuel Sa in Matth. *guntina an.*
xxiv. Super omnia bona, id est, conregnabit cum Christo, *1610. hæc sunt*
(inquit Origenes) tui Pater omnia tradidit. Et Stella in *omissa,*
Lucam. Quicumque ad vitam æternam transfertur, consti- */Cap. 12. ver.*
tuitur super omnia bona Domini, quia essentia divina fruitur. *41.*
Similia habet Toletus in Luc. item Maldonatus in Matt. *g In Luc. cap.*
xxv. ubi interpretatur istoc Luc. xi x. 17. Euge serve bone, *12. comp. post,*
quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super de- *Annotat. 73.*
cem civitates. Verba sunt Maldonati, sed varie apud cum *pag. 798.*
dispersa: Nec enim sensus est, fore, ut in celo homines,
aut civitates, aut ulli omnino officia proficiantur, sed quia
de rege loquebatur, & regum est consuetudo, bene meritos vi-
ros gubernandis preficere civitatibus, docet premia meritis
minorasse latum.

THESIS II.

Etiam Andræus, Bellarminus, Costerus, alij, addu-
cunt ex 2. Pct. 1. 14. 15. *Certus, quod velox est depositio taber-*
na culi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus signifi-
cavit mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post
obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Verum argu-
mentum hoc parum solidum esse, non obscurè agnoscit
etiam Bellarminus: Quamvis, inquit, non sit evidens argu-
mentum, tamen est probabile. Nec cum juvat Oecumenius,
cum ait esse, qui de Petri post obitum cura erga fideles
hunc locum intelligant. His enim verbis alicuiam Scholia-
stes sententiam recitat; ipse verò nobiscum agnoscit, men-
tem Petri esse, velle scilicet superstitem sæculò operam
dare, ut post mortem suam meminerint eorum, quæ ad per-
fectionem salutaris doctrine requiruntur. Et sanè non dicit,

^a Orthodox.

Explicat. l. 9.

pag. 75.

^b Lib. 1. de be-

at. sanct. cap. 18.

^c Enchir. cap.

22 parag. Præ-

trea.

Mile tripliciter: Post meum obitum dabo operam: sed, Tunc dabo illi operam: hoc est: post meum obitum: i. dabo operam, ut post obitum meum vos horum memoriam faciatis. Ac plerique etiam Pontificij nostram sequuntur interpretationem: ut Thomas, Hugo Cardinalis, Glossa, Dionysius Carthusianus, & Cajetanus, omnes ad hunc locum. Cajetani hæc verba sunt: Dabo a. operam, & frequenter, pro, & semper, hoc est, indefesse, quamdiu vixero, &c. ut horum omnium memoriam faciatis. Et est sensus: quod dabo semper operam, ut habeatis tractatus seu libros, quibus possitis semper memoriam horum facere.

THESIS III.

Præterea ex Apocalypsi loca aliquot advocant ad partes: uti c. 11. 26. *Et qui vicerit, & qui custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reges eas in virga ferrea.* Nam de spiritibus mortuorum, ut inquit Bellarminus^d, loquitur Iohannes, & de tempore ante resurrectionem. Quare si spiritus illi gentes regant, etiam gentium preces ad eos dirigendas arbitratur. Sed loci ejus mentem non perspexit. Nam non tam interpretatio est verborum Davidis, quæ sunt Psal. 11. quam allusio ad ea. Præterea pertinent ea verba, tum ad gloriam & majestatem sanctorum in cælis, tum ad judiciariam potestatem: sed utrumque habituri sunt sancti in Christo communione personæ, non officij, & procurationis sive administrationis illius. Sententia igitur est, eos qui in fide perseverabunt, regnatos in & cum Christo, ac judicatos mundum, secundum illud Christi apud Matth. 19. 28. *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Et illud Pauli de universis sanctis, 1. Corinth. 6. 2. 3. *An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?*

d Lib. 1. de beat. sanct. cap. 28. Similiter Co-ster Enchirid. cap. 22. paragr. Quarta.

THESIS IV.

Tuetur etiam se Bellarminus illo Apocal. v. 8. *Quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, prociderunt coram ag-* a Lib. 1. de beat. sanct. cap. 18.
no, habentes singuli citharas, & phialas aureas, plenas odora- Similiter Co-
mentorum, qua sunt orationes Sanctorum. Atqui non intelli- sterus in En-
gendæ hîc sunt preces animarum, sed & angelorum, vti liquet ex chir. cap. 22. pa-
vers. 9. & 13. vbi dicuntur egisse gratias pro redemptione ragr. Deinde.
& suâ, & Ecclesiæ totius in terris militantis. Nullis igitur
fidiculis elicias aliud, quàm signari generalem
deorum, vt habet Græcus Scholiastes.

THESIS V.

A Bellarmino quoque, ac Costero, adducitur locus ille Apoc. vi. 10. *Et clamabant voce magnâ, dicentes, usque-* b Lib. 1. de beat. sanct. cap. 18.
quo Domine, sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas cap. 18.
sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terrâ? Verum cla- c Enchirid. c. 22.
mor iste animarum, non ratione ipsarum, sed ratione rei; paragr. quarto.
sive, non ratione actus, sed ratione effectus intelligi debet:
quomodo & Genes. 1v. 10. sanguis clamare dicitur ob in-
juriam nondum vindicatam. Vel dicendum, per clamorem
magnum intelligi magnum desiderium, quo animæ extre-
rum iudicium desiderant, vt vltor gladius in impios, &
Ecclesiæ persecutores, distringatur; quod partim propter
se optant, quò pleno gaudio perfruantur; partim propter
Ecclesiam, vt persecutionis eam miserijs liberetur.

THESIS VI.

Quemadmodum verò de veteri Testamento factum vidimus: ita etiam è Novo, priùs quidem adstruunt An- d Alanus Co-
gelorum invocationem, exinde autem sanctos, vt qui pus dialogo 3.
dicantur in Scripturis, invocandos esse. fol. 239.
con- e Luc. 20. 36.
L cludunt.

s De Tradit.
part. 3. cap. de
culu sanct.
tol. 101.

cludunt. De Angelis quod dicunt, probare conantur ex Apocal. viii. 3. 4. *alim Angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium, super altare aureum quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum, de orationibus Sanctorum, de manu angeli coram Deo. Quo loco etiam pugnat Peresius Aiala*. Atque addit, *Hic locus est tam clarus, ut expositione alia non indigeat.* Atqui non aliud hinc colligi potest, quam orationes nostras ab angelis offerri Deo, atque ab iisdem exauditionis nuncium interdum afferri: quod etiam docemur Dan. ix. 22. & x. 12. Tob. xii. 15. Luc. i. 13. Act. x. 4. Quamquam & in hoc Apocalypscos loco, cum Primasio, & alijs, per Angelum possumus intelligere Christum, qui vultui Dei pro nobis appareret, ac per quem Deo sacrificia laudis offerimus, ut est Hebr. xiii. 15.

THESIS VII.

Sed plus fortasse coloris habet, quando idem conantur comprobare exemplo Iohannis Evangelistæ; qui, ut est Apoc. xix. 10. cecidit adoraturus Angelum. Quærit itaque Bellarminus, meliusne nos Iohanne sciamus, an Angeli sint invocandi: quomodo & olim Angelicos fuisse argumentatos verisimile est. Sed similiter quærant Christum abnegantes, an melius nos apostolo Petro sciamus, num Christus sit abnegandus. Nam uti illud Petri à Christo, ita & Iohannis factum ab Angelo improbat. Quare rectius à Bellarmino quæramus, meliusne, an invocandi sint Angeli, ipso sciant Angelo, qui vetuit, ne Iohannes hoc faceret; & rationem addit, *Conserve anim tuum sum.* Nec quia postea, c. nempe xxii. 8. invocasse Angelum dicitur Iohannes, ideo audiendus Bellarminus, cum dicit, & Iohannem, & Angelum rectè fecisse; illum offerendo honorem convenientem, hunc negando: illud officij fuisse, hoc modestiæ. Nec enim idem, sed alius Angelus fuit. Ideoque

Ideoque quemadmodum primò Angelum adorare voluit Iohannes, eò quòd Angelum hunc non creatum Angelum, sed Christum ipsum esse arbitraretur: ita secundo quoq; potuit iudicare, quia etsi primus Angelus creatus erat, secundus tamen increatus esse poterat. Deinde, ut hoc non esset, quid prohibet dicere, secundò etiam infirmitate peccasse?

Quemadmodum enim sapius Christum abnegavit Petrus, ita & secundò Angelum creatum invocare potuit Iohannes. Et sanè honorem eum non deberi Sanctis, quia Iohanne præbatur Angelo, cum enim detulisse honorem soli Deo debuit, disertim agnoscit Catechismus Tridentinus^a: eademque sententia Baronij Tom. 1. Annal. ad annum 1x.^b. ubi de Angelicorum hæresi tractat: & Gregorij de Valentia, lib. 1. de idololatriâ. c. 1v. multorumque aliorum^c, uti & Scholasticis, Thomæ Aquin. secunda secunda, Quæst. lxxxiv. & è veteribus, Augustini de Religione c. lv. & lib. xx. contra Faustum Manichæum cap. cxi. Sed de veterum testimonijs videbimus separatim.

^a In explicat. præcepti, 1.
^b Pag. 601. ed. Mor., ann. 1612.

^c Institutionis Christianæ iussu concilij Moguntini provincialis editæ 1749. Item Costerî Enchirid. cap. 22. foliis, obiect.

THESIS VIII.

Atque hæc non obscurè docent, non minùs Pontificios⁷. frustra esse, cum ex novo Testamento probare conantur, à Christianis rectè invocari Sanctos, quàm cum ijdem ex veteri aut Novo Testamento factum id probant à populo Iudaico. Nec desunt è Pontificijs, qui hac parte non multum nobis repugnent. Sed uti de populo Iudaico, ita etiam effugium quærunt de Christiano. Nam cur de eo nihil scribant Apostoli & Evangelistæ, hanc rationem adferunt, quòd ob proclivem lapsum in idololatriam menterent gentibus, quibus evangelium annunciari oportebat. *Sub Evangelio*, inquit Eccius^b, *non sunt præcepta, ne gentiles conversi crederent se iterum induci ad cultum terrigenarum, ac pro veteri more sanctos, non ut patronos, sed ut Deos adorarent, sicut Lyconici Paulo & Bernabæ sacrificare volebant,*

^b In Enchirid. Loc. Comm. ex edit. Alexandri Weissenhorn, Sed edit. Colon. Hieron. Alopecei verbis & hic & infra citandis variat, mentem tamen retinet.

2 Fol. 239.

volebant Act. xiv. Similiter Alanus Copus dial. iiii c. Nec desunt cause, cur Scriptura disertam mentionem huius Invocationis non faciant, aut saltem expressis verbis eam non precipiant: veteris quidem testamenti, quia adhuc Beatorum anime non erant in celum recepte: novi verò, quia nondum erat tempus in ipsius fidei exordiis, eam mundo doctrinam divulgandi, ne gentiles arbitrarentur plures nos Deos colere. Sed quàm nullius hæc momenti sunt, docere potest, quod non solum gentibus convertendis, verum etiam conversis, ab invocatione Sanctorum periculum fuit: uti apertissima Romanæ Ecclesiæ superstitio ostendit, de qua nonnulli etiam Pontificiorum conqueruntur. Vti Lud. Vives notis in August. de Civ. Dei lib. viii. cap. vlt. *Multi Christiani Divos divasque non aliter venerantur, quàm Deum, nec video in multis, quod sit discrimen inter illorum opinionem de sanctis, & id quod gentiles putabant de Diis suis.* Etiam subindicat Sadoletus lib. iv. epist. 11. ad Erasimum: *Quod nimium est, subaccusari posse videtur, cuiusmodi est quorundam sanctorum veneratio, & picturarum crebritas, Apertiùs Wiccelius commentariolo pro intercessionè sanctorum: Vt nam vulgus fidelium errore liberaretur, quo hætenus presidio sanctorum plus fides est, quàm Dei sui.*

Adnexus is
homilijs Wice-
lij Lipsiæ editis
a. 1538.

THES. IX.

6 Loco super.
thes. citato.

Alteram etiam rationem idem Eccius^b adjungit. Si, inquit, Apostoli & Evangelista docuissent, sanctos venerandos, arrogantia eis datum fuisset, ac si ipsi post mortem gloriam illam quasivissent. Noluit ergo Spiritus sanctus expressis Scripturis docere venerationem Sanctorum. Eandemque rationem adducit Alanus Copus dialog. iiii c. At causam longè aliam addert Augustinus contra epist. Parmeniani li. ii. c. viii. Si vero ita diceret, Hoc scripsi vobis ut non vobis, & si quis peccaverit, mediatorẽ me habetis apud patrẽ, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorẽ posuit Episcopũ inter populu & Deũ: quis enim ferret bonoru atq; fide-
lium

2 Fol. 239.

tium Christianorum? Quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristum intueretur? Adhuc si nemo superstitum de se hoc voluit monere, saltem monuissent de defunctis: siquidem Stephanus, Iacobus, alij, statim ab obitu Domini fuerunt interempti: quos nec Apostoli invocant vsquam, nec invocandos monent. Saltem etiam de vigine Maria monuisset Iohannes, qui ei diutissime supervixit: si non fuisse hac de re agere voluisset, saltem verbo attigisset, ne tam pia, uti vocant, devotio periret.

THESES X.

Haftenus commonstravimus, quam densis, sed parum fortibus armis, decertare soleant Pontificij, ut expugnent argumentum illud invictissimum, quod invocatio sanctorum nullo Scripturae mandato, vel promissione, vel exemplo, ac ne comminatione quidem, si omittatur, vel etiam comminationis exemplo comprobetur. Nunc videamus, ut in aciem progrediantur, quod argumenta cetera debellant. Sunt vero arma, quae expediunt, triplicia. Et alij quidem probare contendunt, scire sanctos in caelis, singulares hominum casus in terris; ac proinde vel intercessionem, vel etiam gratiae collationem, juvare eos velle, & posse: alij, ut ostendant, nihil per eam divinae gloriae derogari: alij denique, ut evincant, non esse eam iniuriam officio Christi mediatoris.

THESES XI.

Ordinemur a primis illis, quibus refellere conantur, quod diximus, sanctos in caelis nescire particulares hominum casus, eoque utiliter invocari minimè posse. Duo autem sunt, quae potissimum obducunt: vnum, de Angelis; alterum, de Sanctis in terris; unde sanctorum in caelis parem esse rationem coniectant. Ac de prioribus quidem ita dis-

ferunt. Angelus, de quo legimus Act. x. 4. norat eleemosynas & orationes Cornelij: & Zach. i. 12. scit Angelus, annū adesse septuagesimum: ac Lucæ xv. 7. gaudere, dicitur, Angelos in cœlis super vno peccatore pœnitentiam agente. Iam verò, inquit, Luc. xx. 36. dicuntur beati fore ^{in cœlis}, unde colligunt, non minus animas beatas, quàm Angelos, scire, quæ gerantur in terris. Verùm quod de nostri atq; Angelorum similitudine post hanc vitam dicitur, id virtutum, non officij ratione intelligi debet. Nosse autem, quæ singulatis homines, vel agant, vel patiantur, non pertinet ad officium beatarum animarum, quæ à laboribus suis requiescunt, inque solo Deo laudando occupantur: sed munus spectat Angelorum, qui administratorij spiritus à diuino ad Herbæos ^b scriptore dicuntur, eò quod ad ministrandum fidelibus mittantur: de quibus etiam illud Psalm. xci. 11. legitur, *Angelis suis mandabis de te, &c.* Et sanè beatos in cœlo res hominum nescire, etiam Augustinus ^c probat ex Esaiæ. lxi. 16. & 2. Reg. xxii. 20.

THESES. XII.

Alterum argumentum peti dicebamus à Sanctis in terris, uti ^d quod 2. Reg. v. 26. Elisæus cognoscit, quid Gehasi dixerit, atque egerit: quod idem, ut legimus cap. sequ. sciverit omnia, quæ Rex Syriæ secretò in conclavi suo consultasset: quod item Daniel, cap. ii. 30 prophetiæ suæ, noverit visionem Nebuchodonosori, quæ ipsi exciderat: nec desunt, qui validè hoc comprobari putent è Lucæ xvi. 29. ubi Abraham nominat Mosè & Prophetas. Sed postremum hoc ab ea narrationis parte est, quæ parabolica est: nec si ab historia esset, inde consequeretur, cognitum ab Abrahamo fuisse Mosè, aut Prophetas, cum adhuc in terris essent. Quod verò ad Elisæum ac Danièlem, hoc extraordinariæ erat vocationis. Sancti verò in cœlis, nec ordinariam, nec extraordinariam istiusmodi vocationem habent. Non quidem negamus, posse Deum etiam particulares hu-

iusmodi

^b Cap. 1. 7.
^c Lib. de cura pro mortuis cap. 13.
^d Facultas Theolog. Coenensis adversus Monhem. dialog. 6. Renatus Benedictus pa-nopliæ fol. 36.
 Costerus in Enoch. cap. 12. paragr. Secunda proposi-tio.
 1 Vers. 12.

jusmodi mortalium actus beatis animabus revelare: sed non ex potentia, verum Dei voluntate, de eventis judicari debet. Nam ut est Psalm. cxxxv. 6. *Deus facit, quacunque vult, in caelo, & in terra, in mari, & omnibus abyssis.* Potentia igitur voluntate Dei limitatur: voluntas autem Dei ex Verbo cognosci debet: at Verbum nusquam docet, Deum Sanctis necessitates, & preces nostras indicare. Imo contrarium ex eo potius ostendi potest, ut antea vidimus.

THESES XIII.

Deinceps gradum capeffamus ad Pontificiorum *ἐπίσκοπος*, ac distinctiunculas, quibus probare conantur, invocatione Sanctorum nullam fieri injuriam Deo. Respondet enim Canisij Catechesis, *invocari Sanctos, non ut Deum creatorem, sed ut dilectissimos Dei amicos: sive, ut Catechesis Austriaca habet, non uti Deos, Ethnicorum more; neque perinde ac Deum sanctum sanctorum; sed longè inferiore modo ac gradu, velut amicos Dei, &c.* Verum cautio hæc parum est cauta; quia protestatio facta est contraria. Nam hoc ipso, quod invocant Sanctos, tanquam qui sciant cogitationes humanas, semperque gemitus veros à simulatis possint discernere, ostendunt se sanctos ex parte invocare, tanquam qui creaturæ sortem excedant, gloriamque eam participent, quam se Deus homini vili dare velle negat.^a

^a Esai. 42. 8.

THESES XIV.

Neque ignoro, ut scripserit Guilielmus Fabricius. Pontificius & Archiducalis librorum censor^b: *Deum, quod sibi divinitatis & omnipotentia iure, est proprium, non modo Deiparae, & sanctis; verum etiam, quod mirabilius est, eorum imaginibus communicare dignatum esse.* Verum hæc pro plana ne impijs dicimus. Sanè invocatio, qualem dixi, planè Dei propria est, ac prorsus incommunicabilis, eoque gloriæ diuinæ derogat, si secundum vllum, vel modum, vel

^b In approbatione Diuæ virginis Hallensis à Iusto Liptio scripta.

THESIS XV.

Nempe uti in conjugio concubitus, ita invocatio religiosa in divino se cultu habet. At mulier, si cum alieno marito concubens, eo se tueatur, quod non consuecat cum illo, tanquam cum marito; sed adfectu quodam inferiore, puta ut cum amico mariti; non eo culpam detergear, sed impudicitiae addat crimen impudentiae. Nihil igitur magis spiritualis scortationis culpam tollit, quod Pontificij Sanctis religiosam se invocationem praestare dicunt, sed non ut Deo, verum tanquam Dei amicis.

THESES XVI.

Tamen sententiae isti suae patrociniū ex Scripturis ipsis quaerit Bellarminus lib. 1. de invocac. Sanct. cap. xvi 1. ubi cum dixisset, bifariam invocari sanctos, vel ut Deum, vel ut amicos Dei. ac prius tantum literis sacris aduersari, mox mantelo eiusmodi dogma istoc palliat. Quemadmodum nos in Deum tantummodo credendum, eoque hunc solum invocandum probamus ex illo ad Rom. x. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* ita ille in Sanctos quoque credendum, eoque secundum gradum quendam, hos etiam invocandos, probat ex illo ad Philem. vers. 5. *Audiens tuam charitatem et fidem, quam habes ad Dominum Iesum, et in omnes Sanctos.* Similiter dissertaverat Hosius in Confessione Petricouienſi: Sed non videt uterque charitatem & fidem, κατ' ὁμοίαν Hebraeorum more, referri, hoc ad Christum, illud ad Sanctos, nempe Christianos egenos & afflictos. Sanè tantum abest, ut probemus fidem in singulos Sanctos, ut cum Augustino ^b credendum negetur, in Ecclesiam ipsam: quippe quae, ut rectè ibidem dicitur, Dei quidem sit domus, Deus verò non sit.

THE-

^a Fol. 110. edit.
oper. Antverp.
² 1571.
^b T. 10. serm.
131. quae est
de expositione
symboli.

THES. XVII.

Atque ex his etiam planum fit, quid iudicii ferri debeat, de simili commento: isto nempe. Triplicem faciunt excellentiam divinam, civilem, ac mediam: & exinde colligunt, triplicem esse adorationem: quarum primam vocant Latriam, quæ debeat Deo ob perfectionem divinam: alteram civilem, quæ principibus, præceptoribus, virisque præstantibus, siue ob naturalem excellentiam, siue ob terrenam dignitatem, exhibeatur: tertiam, Duliā, quæ sanctis præstetur ob gratiam supernaturalem, aut gloriam. Præterea Duliā dividunt in Duliā proprie dictā, & Hyperduliā: hanc virgini Mariæ, illam reliquis tribuunt Sanctis. Sed eo peccat hæc distinctio, quod cultum Regi, ac beatis animabus præstandum, specie statuatur differre, cum non differat nisi gradu; quemadmodum nec honos, qui Mariæ, quiq; cæteris Sanctis præstatur, aliter quā gradu, discriminatur.

THES. XVIII.

De vocibus verò nolumus cum Pontificijs rixari. Discrimen quidem vocabulorum λατρείας, & δουλίας, quo illa vni Deo, hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in Scripturis sanctis, nec in scriptoribus classicis observatur: ut etiam Valla^a, viues^b, alijque agnoscunt. Imò δουλίας vox, nisi eam μεταφορικῶς sumamus, sanctis minùs, quā Deo competit, quia ratione cultus religiosi non creaturæ, sed Dei δούλοι sumus: quemadmodum ex Pontificijs Peresius^c agnovit, frustra id culpante Bellarmino^d: Nihilominus tamen eos, qui distinctionem hanc probant, minime improbamus, partim quia vitanda est viro prudenti omnis λογολαλῆσι: partim quia nec inutile videtur, si cultibus toto genere differentibus, qualis est Dei, & creaturæ, ad συντησίαν vitandum diuersimodè imponantur nomina:

^a Annotat. in Matt. cap. 4.

^b In Augustin. lib. 10. de Civ. Dei cap. 1.

^c De tradit. part. 3. considerat. 7.

^d Lib. 1. de beatit. sanct. c. 12.

e Lib. 1. super
Genesis. qu. 61.
& in exod. Lib.
2. par. 94.
& in Levit. lib.
quest. 66. & lib.
10. de C. D. c. 1.
& lib. 20. con-
tra Faustum
Manichæum c.
21.
flia. cap. 12:
paragraph. 2.

mina: partim denique, quia nec ab ea abhorruit Augusti-
nus: ne quis Damascenum, Bedam, vel eos, qui concilio
Nicano secundo interfuerunt, hanc distinctionem primos
fabricasse putet. Nec idcirco prævaricamur, nec Pontifici-
orum causam iuvamus quicquam, quia, (vt Calvinus hac
de distinctione agens agnoscit) *de re, non de voce questio
est.* Nempe hoc est, quod in Pontificijs damnamus, quod
cultum suum Deo illibatum non servant; sed diuinum ho-
norem magnâ parte transcribunt sanctis, eoque idololatraz
sunt, cum non *angelos*, sed *angelas* pressè sic dictam, exhibeant
sanctis. Quippe qui eos invocent, tanquam qui vno mo-
mento tam multas, tam dissitas, tam dissentientes preces
percipiant, & ita percipiant, vt veras à simulatis vbique &
semper exquisitè discernant.

THESES XIX.

a Clingius lib.
4. cap. 4. Institutio
concilii
provincialis
Moguntini ca:
de Invocat.
Sanct. Alanns
Copus dial. 3.
pag. 239.

Postremò conantur Pontificij^a ostendere, invocatio-
nem Sanctorum nihil derogare gloriæ Christi mediatoris.
Cum enim duæ sint mediatorij officij partes, meritum sive
propitiatio, & deprecatio sive intercessio: prius quidem
fatentur solius esse Christi; alterum verò cum Sanctis com-
mune ei esse volunt. Verùm Scripturæ vni Christo tribuunt
officium Mediatoris, atque Aduocati: vt. Tim. 11. 5. Rom.
VI 11. 24. & 1. Ioh. 11. 1.

THESES XX.

Ictum hunc exire se Pontificij posse arbitrantur, si di-
cant, vnum se agnoscere intercessorem, qui *ipsorum* preces
nostras offerat Deo Patri: sed plures statuerè, qui apud
Christum pro nobis intercedant: quales cum Christo sub-
ordinentur, neutiquam possint gloriæ Christi derogare. Sed
sic quoque gloriam Christi imminutum eunt. Nam pluri-
mum detrahunt benevolæ ejus affectui erga nos: quem no-
bis describit scriptor ad Hebr. IV. 15. *Non habemus ponti-
ficem,*

ficem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia iuxta similitudinem absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut accipiamus misericordiam, & gratiam inveniamus in auxilium opportunum.

THESES XXI.

Præterea intercessio istæc, contrâ quam videri volunt, non subordinata, sed collateralis eo ipso statuitur, quod credant, sanctos esse promeritos, ut exaudirentur: tum item quod non exauditionem solum meruisse arbitrentur, sed etiam ea, quæ petimus, conferendi potestatem. Itaque quicquid in Psalmis, vel Deo assignatur, vel Christo, id in psalterio Virginis Mariæ ^{et dicitur} Virgini tribuere reveritus non est Bonaventura. Illud quoque æqualitatem indicat, quod (quemadmodum etiam ex picturâ in Silvæducenti templo ab Episcopo Masio constitutâ apparet) dubitare se profiteantur, vtrum ad vbera virginis Mariæ, an ad sanguinem Christi sit recurrendum. Quid quod etiam Sanctos Christo ac Deo patri præferant interdum? ut cum in Cantico Romanæ Ecclesiæ dicitur, *O felix puerpera, Nostra pi-
ans scelera, lute matris impera Redemptori.* Item cum dicunt, Deum, sic distribuisse regnum suum, ut Mariæ tribuerit misericordiam, iustitia sibi reservata: item cum docent, à foro iustitiæ Patris ad forum gratiæ Mariæ esse provocandum: quemadmodum scribunt Gabriel Biel in *Can-
Missæ*, lect. LXXX. & Bernardus de Buis in Mariali suo *serm.* 111. Multaque eiusdem monetæ legere est apud alios Fol. 233. col. II. quamplurimos: etiam eos, qui quotidie prodeunt in lucem. Vti quod nuper scripsit Io. Wilkinsonus, in Testimonio de spica miraculosa, apud Andreæ Eudæmona, Apologia pro Garneto: *Quo tempore contigit, ut P. Hollando, Soci-
etatis Iesu sacerdoti, quicum per id tempus fortè versabar, dit. Colon.
de rebus piis, beatique patris Garneti morte, differenti, omnino
statuerim, Beatissima Deipara Virginis opem ac preces (quas
P. Garnetus,*

P. Garnetus, fugiente iam spiritu, suppliciter imploravit) ARTEM esse VNICAM, ad Numen, humano scelere graviter commotum, dicto citius tranquillandum. Cui geminum illud aliquanto antiquioris monetæ, in Hortulo animæ: Ad te hodie, ô VNICA spes miserorum confugio &c.

THES. XXII.

*c Eiusdem lib.
cap. 19. & alibi.*

Illo quoque argumento pugnat cum alijs Bellarminus, quod Iacob. 5. 16. legamus, *Orate pro vobis invicem, ut salvemini. Multum enim valet deprecatio iusti efficax.* Et apud Paulum, Rom. xv. 30. *Obsecro vos fratres, ut adiuvetis me in orationibus ad Deum.* Sic Eph. vi. 18. 19. & 1. Theff. v. 25. & 2. Theff. i. 3. & Coloss. iv. 3. 1. Tim. ii. 1. & Hebr. xi. 18. Ac possunt similia depromi de veteri Testamēto. Vt quod Abraham pro Sodomitis, Gen. xviii. 25. Moses pro Israelitis intercessit, Psal. cvi. 23. Clare etiam scriptum Gen. xx. 7. *Orabit pro te, est enim propheta, & vives.* & Iob. xlii. 8. *Itē ad servum meum Iob, & orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, ut non imputetur vobis stultitia.* Et 1. Sam. vii. 8. filij Israel dicunt Samueli: *Necesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum.* Et Ezech. xxi. 30. *Deus inquit: Quæsi de eis virum, qui interponeret sepe, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inveni.* Quæ loca indicant, Deum ipsū velle, ut Sancti pro alijs intercedant. Nec vel Bellarminus, vel alij, non vident, loqui hæc testimonia de vivorum oratione in hac vita: sed respondent, colligi hinc posse, si compellatio viuorum non derogat quicquam gloriæ Christi mediatoris, nec illi detrahi aliquid alloquio beatarum animarum, quia non alio ad eas animo orationem promant, quā facerent, si præstōtorent. Sed argumentum hoc multifariam extra orbitam currit: Nam interpellatione mortuorum poscimus aliquid à casuum nostrorum gnaris: qui verò mortuos interpellant, petunt aliquid arcerum nostrarum ignaris: qui præfentes

sentes orant, nihil illis tribuunt aliud, quam quod audire eos possint, quibus coram adsunt; qui beatas invocant animas largiuntur eis vim absentes exaudiendi, & quidem eodem momento penè infinitos, ac tum locorum intervallo longissimè distitos, tum votorum naturâ maxime dissidentes, quod nulli convenit creaturæ. Præterea præsentés invocantur, ut conferui; sancti in cælis, tanquam mediij inter Deum & homines. Deniq; si vel eos compellarent, quomodo præsentés orandos putant: sic quoque gloriæ Christi derogaretur, quia ab ijs rogantur, tanquam qui promeriti sint exauditionem, quod vni convenit Christo.

THESIS XXIII.

Vidimus quàm infirma sint, quæcunque à Pontificijs affectari solent, ad infringendam vim argumentorum, quibus Sanctorum invocatio oppugnatur. Nunc mantissæ loco adjiciemus ratiunculas quasdam Pontificiorum, quibus Sanctorum adstruere invocationem conantur. Ac primò inquirunt; quemadmodum in Regum aulis, non rectâ ad Principem itur, sed adeundi sunt primum, qui apud principem sunt in auctoritate: itidem non rectâ nobis adeundû Deum, sed per Sanctos ei preces nostras offerendas. Verùm ex humanis moribus de moribus divinis colligi nihil potest: juxta illud Hof. xi. 9. *Deus sum, & non homo*, & Es. lv. 8. 9. *Non enim cogitationes meæ sunt cogitationes vestre, neq; via vestre via mea, dicit Dominus. Sed quemadmodum cæli terrâ sublimiores sunt, ita excedunt via mea vias vestras, & cogitationes meæ cogitationes vestras.* Ajunt & 2. Sam. xiv. Absolutionem patri reconciliatum, non statim admissum esse in ejus conspectum; sed biennio integro se domi continuasse, nec vidisse faciem Regis, nisi beneficio Ioabi intercedentis. Addunt item, Adoniam, quo Abisagen à Salomone impetraret, usum Bathseba intercessione apud Regem, atq; hanc à Rege ad dexteram collocatam. Verùm non ex ratione feculi, sed verbo Dei, de voluntate diuinâ debet judicari.

THE-

THESIS. XXIV.

^a Antididagma
Colonienſe
fol. 38.
Bellarminus li:
1. de beatit.
Sanct. cap. 18.

Ficulno æquè argumento pudendum hunc errorem tegere conantur, cum ex vnione mystici corporis Christi colligunt Sanctorum in cœlis sollicitudinem pro Sanctis in terris, indeque & illorum pro his intercessionem, & eorundem ab his invocationem probant. Nam præſentes quidem, & singularium malorum gnari, eorum sensu afficiuntur singulariter, & vt afficiuntur, ita Deum orant: at abſentes singularium casuum ignari, vt non tanguntur sensu malorum singulari, sed tantummodo naturæ consensu communi, ita nec pro afflictione singulatim, sed tantum communiter Deum orant.

THESIS XXV.

^a Institut.
Christ. concil.
provinc. Mo-
gunt. an. 1549.
cap. de invocat.
sanct.

Conantur quoque Pontificij probare, gratam acceptamque Deo esse invocationem Sanctorum, quia id miraculis ad Sanctorum memorias sæpe sit testatus. Ita Bellarm. lib. 1. de Beatit. Sanct. cap. xx. ait, certum esse *ex tot miraculis, non frustra invocari Sanctos, etiamsi daret eis non audire, neque cognoscere nostras preces. Nam aliquem eorum vice frangi.* &c. Nempe censet Bellarminus, valere idem apud nos debere miracula, quod expressum Dei mandatum: sed multum fallitur. Nam quicquid miraculorum factum fuit ad invocationem Sanctorum confirmandam, id seu libris perscriptum, seu famâ perlatum, seu sensu comperitum, omnino istiusmodi est, vt fidei nostræ fulcimentum esse non possit: partim quia istiusmodi relationes falso, vel scriptis, vel famâ, proditæ videri possint (omnis enim homo mendax) partim quia præmoniti sumus à Sp. Sancto, adventum Antichristi fore secundum operationem Satanz, cum omni potentia, & signis, ac prodigijs mendacibus, 2. Theſſ. 11. 9. 10. Nec ideo statuimus, miracula omnia, quæ veteres ad martyrum memorias factas dicunt, vel mendacia,

dacia, vel præstigias fuisse: sed ex varijs, quæ narrantur, illa
solum pro veris habemus, quæ ad Evangelium Christi con-
firmandum, Ecclesiamque eius ædificandam, conducunt.
Hunc enim verum esse miraculorum finem, discimus ex
Marci ult. & Ioh. xx. Atque ex his Pontificiorum ~~quædam sunt,~~
distinctiunculis, argumentis, liquet, quæ ad propa-
gandam Sanctorum invocationem ab ijs dicun-
tur, nihil aliud esse, quàm funiculos ex arena
contextos; vt de hæreticorum argumen-
tis loquitur Irenæus ^b.

^b Lib. 1. cap. cxx
1. pag. 33. edir
Feuard.

FINIS.

THESES HISTORICÆ

DE

INVOCATIONE SANCTORVM

THESIS I.

V*T Apostolicis temporibus, ita etiam sesquisculo post, hoc est ad Origenis usque & Cypriani ætatem, non religiosa alius invocatio nota erat, quàm solius Dei: non singularis alius intercessio in cælis quàm vnius Christi,*

Testes nobis Ignatius, Iustinus, Athenagoras, Tatianus, Irenæus, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, & ij quorum fragmenta, tanquam reliquias quasdam aurei generis, Eusebius nobis conservavit. Vniuersi enim Deum in Christo invocandum docent, nec reperias in ijs quicquam, quod huic sententiæ obsit, imò nihil, quod non prosit. Verum quia à præsentis instituti natura alienū est, ut vacemus tot testibus audiendis: nunc potius testimoniū adducam, non singularis doctoris, sed multorū fratrum Smyrnenfium, qui nomine Ecclesiæ suæ scriberent.

berent: & quidem Ecclesiæ eius quæ hæcenus audisset B. Polycarpum martyrem, ipsum B. Iohannis discipulum, & quem huic Ecclesiæ Iohannes præfecisset. Sic igitur illi in literis, quibus ad Ponti Ecclesias doctoris sui Polycarpi martyrium fideliter describunt: uti apud Eusebium lib. iv. Histor. Eccles. cap. xiv. "videre est: Certi homines Nicetem commonebant, ut præsidem exoraret, ne corpus Polycarpi cuiquam daret, ne Christiani, inquebant, crucifixio illo derelicto, hunc venerari incipiant. At illud quidem miseri penitus ignorabant, non posse nos aliquando in animum inducere, ut vel deseramus Christum, qui passus pro omnibus toto orbe salvandis, vel alium quempiam colamus. (in ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν) illum enim, qui Dei filius est, adoramus, (προσκύνομεν) martyres autem, ut discipulos & imitatores Domini merito diligimus, (ἀγαπῶμεν αὐτοὺς) propter incredibilem eorum benevolentiam erga proprium regem & magistrum, quorum vitam & nos consortes & discipuli sumus. (ἀντιπροσώπων αὐτοῦ εὐχαριστοῦμεν αὐτοὺς καὶ μιμούμεθα τὸν τρόπον αὐτοῦ) Paulo etiam post clarius explicant, cuiusmodi honorem habere soleant sanctis defunctis. Postea, inquirunt, ossa eius potiora lapillis pretiosis, autroque puriora collecta à nobis istic loci reposuimus, ubi consentaneum erat. Vbi sanè nobis aliquando in unum coactis, Dominus præstabit, ut celebrem eius martyrii natalem cum exultatione & gaudio, quantum fieri potest, maxime recolamus: idque cum ad athletarum memoriam, tum ad eorum exercitationem & preparationem, qui postea certamen eiusmodi sunt subituri. οὐ γὰρ τὸ ἀποδιδόναι τὸν μισθὸν καὶ τὸν μισθόν τινι ἀποδοῦναι τὸ καὶ ἱππικόν. Ex priori illa scimus primævam illam simplicem antiquitatem solere martyres ἀγαπᾶν, quomodo & focietatis ac dilectionis cultum ijs tribuit Augustinus: non verò προσκύνειν, sive adorare, non σέβειν sive colere, ut bene Rufinus hic loci verit, pro quo colere ut Deum, maluit Christophorsonus, interpretes & hic & alibi passim infidus: ut de eo quoque in animadversionibus Eusebianis censet Ios. Scal. Altera verò σέβειν docet nos, honorem quem

M

Apostolorum,

a Irenæus, lib. 3. c. 3.

"Lat. sed Gr. 15. fol. 39. edit. R. St.

a Li. 20. contra Faustum Manichæum cap. 21.

Apostolorum discipuli, vel qui hos audissent, præstare martyribus soleant, in eo fuisse situm, quod corpora illorum cineresve terra conderent, ac natali, hoc est, mortali illorum die, ibidem loci (cœmeteria enim præcipua veterum Christianorum templa erant: vt Onuphrius quoq; observat) certamina ipsorum panegyri celebrarent: nempe quo præsentibus hac ratione ossibus ac cineribus ipsis ad imitationem eorum vehementius inflammarentur.

a De cœmete-
ris cap. 11.

b In epist. Cyp.
57.

c De concord.
carh. li. 2. c. 34.

d 6. q. 1. c. Bea-
tus.

e In Act. 17.
filb d.

g præf. t. pa-
raphr. in 1. Cor.

& schol. in Hier.
de Eccl. script.

& declar. ad
cenil. Parul. tit.

31. declar. 91.
h Lib. 2. ant.

lect. c. 3.
i P. 43. edit.

Commell.
k lib. 1. de beat.

sanct. c. 19
l Ex vulgari di-
stinct. F. var.

dentianæ edit.
cap. 19.

m Annot. in I-
ren.

Adversus hæc Pamelius^b obtendit, Anacleti decretalem tertiam: quasi non etiam Nicolai Cusani Cardinalis^c, Antonij Contij I. C.^d, aliorumque confessione epistolas eius supposititias esse iam diu constaret. Dionysius Pontificios nil iuvat: & quid de eo sentiendum sit, etiam ex Valla^e, Cajetano, Erasmo^f, Rhodigino^g, aliis, disci potest. De Iustino, quem angelorum cultum agnovisse dicunt, fessellit eos interpretatio Perionij. Verba eius hæc sunt apol. 2.

πὴν συνήκεν ἡμεῖς πρὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἰδόντος, ὡς ὁμῶς καὶ τὸ ἀποστολικὸν πρᾶγμα
ἐστὶν ἡ παρασκευὴ. Locus memorabilis pro invocatione Sanctæ Trinitatis. Sed de Angelis istic nihil, nisi quod (quæ verba brevitatis causâ non apposuimus) in filij elogio *παρρησιασθέντος* addit, vt nos, Angelorum instruxisse exercitum: Verum si Iustinus idcirco angelos credidisset invocandos, saltem extremo memorâset loco, non, inter patrem & filium medios collocâset. Quocirca Bellarminus^h provocare maluit ad Irenæum, quia is lib. V. cap. xvi. (quo in loco mirè se torquet Gallasiusⁱ) Mariam dicat fuisse Evæ advocatam. At cui verisimile fiat hoc Irenæum vnquam scripssisse, ea saltem mente, qua vult Bellarminus? quippe seu Eva statim post obitum, sive, vt Patres censent, demum cum Christo in cœlum translata fuit, sane multo ante Mariam in cœlum fuerit translata. Sed sine dubio *παρρησιασθέντος* scripserat Irenæus, quæ vox cum consolatricem hic significaret (solatium enim Evæ post peccatum, promissumque Salvatore in Maria virgine fuisse dici potest; non quidem *πρὸς αὐτὴν*, sed *πρὸς τὴν παρασκευὴν ἢ συνουσίαν*, qua salutaris

organum futura erat) vetus interpres advo-
catam vertit: quomodo & Tertullianus " ac Nouatia-
nus aliquoties " Christum dicunt apud Iohannem " di-
scipulis promittere alium advocatum, cum advocati ap-
pellatio magis conveniat Christo, consolatoris autem Spi-
ritui Sanct.

n Adversus
Praxiam. c. 9.
o de Trinit. c.
28. & 29.
P 14. 16.

THESIS II.

*Tempore verò Origenis & Cypriani, hoc est circa
annum Domini CCL. particularis intercessionis dog-
ma in Ecclesiam invehì cœpit. Atque is primus erroris
gradus fuit.*

Cum antea non alias mortuorum preces pro viuis sciret
Ecclesia Dei, quam quæ communiter fierent pro Ecclesiæ
corpore: circa annum Domini c c x l. opinio quorun-
dam fuit, orantibus nobis sanctos in cœlis preces suas so-
ciare nostris. Quodque merito suspectum esse debet, pri-
mus apud quem hoc legere sit, Origenes est, bonus scrip-
turarum interpres, malus dogmatistes: vt rectè de eo iudi-
cabat Hieronymus*. Prælustrem ejus locum adferam e lib.
viii. adversus Celsum*. Oὗ ἀγγέλοι καὶ ψυχολογοὶ καὶ πνεύματα
οὐρανίου τῶν ἀγίων οὗ πατρὸς τοῦ ὑψίστου &c. ANGELI
NIMÆ ET SPIRITVS SENTIUNT qui sint digni fa-
vore cœlestis numinis: quibus non solum ipsi bene volunt, verum
etiam dant operam, vt Deum ei servire volentibus conciliant, &
VNA NOBISCVM PRÆCANTVR (συνήχονται) &c. Sed rectè
facit Origenes, quod dogma hoc, cum è scripturis firmare
non posset, à seniore quodam se dedidisse ingenuè fatetur in
Ios. homil. xvi. Illud item quo loco haberi debeat, ostendit,
quod in epist. ad Rom. lib. II. c. 11. vtrum animæ ad
Angelorum similitudinem laborent, refert non inter fidei
capita, sed dogmata ἀνέκδοτα, atque vt ipse loquitur, inter
occulta Dei, nec chartula committenda mysteria. Atq; hæc qui-

a Penè initio e-
pist. ad Pamma-
chium & Ocea-
num: item apol.
adversus Rufi-
num ultra me-
dium.

b Pag. 432. &
433.
c P. 427. Lat.
transl. edit. Au-
gust.

dem Origenis sententia fuit. Nec multo alia mens Cypriani erat, vt ostendunt hæc eius verba lib. de Mortalitate: *Frequens nos illic turba desiderat, de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra incolmitate sollicita.* Quin idem etiam vltteriùs progressus fuit: vt qui nec sanctos, sed tamen non alios quàm superstites orare dubitarit, vt si priores ex hac vita vocarentur, vivorum apud Dominum memores esse vellet: quemadmodum & sese, si prior discederet, facturum vltro recipiebat. Sic enim ille epist. lvi. quæ ad Cornelium Papam: *Si quis instinc nostrum prior divine dignationis celeritate precesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus apud misericordiam Patris non cesset oratio.* Atque hæc opinio propius etiam ad sanctorum invocationem munivit viam.

THESIS. III.

Non tamen vel horum alter, vel quisquam his atate par, vel etiam atati horum suppar, aut sanctorum quemquam invocat ipse, aut invocandum tradit, aut invocatum narrat: sed in universi orbis Ecclesijs solus adhuc in Christo invocabatur Deus, etiam in Ecclesia ipsa Romana.

Optimè Origenes lib. V. adversus Celsum: "*Omnia vo-*

* pag. 239. Gr.
at Lat. 237. ed.
Aug.

a In Decret. D.
25. Can. Sancta
Romana.

b Prolegom. in
Origen.

c Lib. 4. verbo.
Origenes.

ta, omnes interpellationes, deprecationes & gratiarum actiones destinande sunt ad Deum rerum omnium Dominum, per maiorem omnibus Angelis summum Pontificem, vinum verbum & Deum. Sed Pontificij adversus hunc Origenis, & familia Cypriani loca obducunt Origenis & Cypriani poenitentiam: quasi non utramque esse apocrypham, iam olim iudicavit Gelasius *. Obijciunt item Commentarios in Iobum, quos esse recentioris cuiusdam, & quidem Arriani, non solum Erasmus b vidit, sed etiam Sixtus Senensis c, & Genebrardus

Genebrardus ⁴. Provocant item ad Cypriani homil. de stella & Magis: quæ est in tractatu de operibus Christi cardinalibus: sed hunc quoque commentariolum genuinum non esse agnoscunt. Bellarminus, ⁵ Possevinus ⁶, Ioh. hesselius ⁷, ac Pamelius ⁸. Adversus verò id quod de Romana Ecclesia dicebamus, afferunt Cornelij Papæ decretalem II. Sed eam quoque supposititiam esse cum alia, tum falsâ consulum nomina ostendunt: nec diffitetur Baronius T. 2. An. cccxii. Sanè quæ horum temporibus sententia fuerit Ecclesiæ Romanæ, quis melius nos docebit Novatiano, qui Cypriani ætate eius Ecclesiæ Presbyter fuit? Is enim lib. de Trinitate, quem ante schisma scripsisse, etiam Pamelius ⁹ arbitratur, ¹⁰ *dicta* Christi inde adstruit, quod doceamus cum invocare, invocari autem debeat nemo, nisi qui cuncta impleat ¹¹ *viri*, & cuncta capiat scientiâ, & cui tutò innititur spes nostra. Cum, inquit ¹², nullus sit, nisi Dei cordis nosse secreta, Christus secreta conspiciat cordis. Item ¹³: Si homo tantummodo Christus, quomodo adest ubique invocatus, cum hæc hominis natura non sit, sed Dei, ut adeste omni loco possit? Si homo tantummodo Christus, cur homo in orationibus mediator invocatur, cum invocatio hominis ad præstandam salutem inefficax indicetur? Si homo tantummodo Christus, cur spes in illum ponitur, cum spes in homine maledicta referatur?

THES. IV.

Et sanè cum beatifica Dei visio credatur esse fundamentum intercessionis & invocationis mortuorum: ac primis aliquot seculis ab omnibus propè fuerit indicatum, animas ab excessu suo sic esse semper felices, ut tamen non ante iudicium ultimum fruantur visione Dei: vel hoc ipsum clarè docet, vii ante Originis ac Cypriani tempora, ita etiam tempore inter hos & concilium Nicæanum interiecto, non sine contradictione potuisse à de-

d Collectan. de
vita Originis.

e Respons. ad
apolog. Iacob.
M. Brit. R.
f Præfat. apparatus fuerit.

g De communione sub vna specie.
h In notis ad Cypri.

i p. 338. edit.
vit. Mor.
k In argumentolibri.
l cap. 13.
m cap. 14.

functis intercessionem postulari.

a tmem. 3. 4. 13.
15. 16. 18.

b In demon-
stratione pro-
blematis cap.
de intercession.
sanct.

Cypriani sententia erat animas statim ab excessu recipi in cœlos, divinaque visione frui: quemadmodum ex lib. de mortalitate patet. Et tamen sic mortuorum intercessionem agnoscit, ut non ab alijs eam petat quàm vivis. Atqui in hypothese istac à Cypriano dissentirent, hi nec sine *arndorff* intercessionem eam à defunctis poposcissent. Nam a visione Dei dependere dicitur scientia particularis eorum, quæ geruntur in terris: hac autem nititur intercessio particularis sanctorum in cœlis: illa autem fundamentum dicitur invocationis eius, quæ mortuorum est. Atqui, ut verissimè ait Perkinus, *VETTERES COMMUNITER asserunt, defunctos omnes fideles manere extra calum, in occultis quibusdam receptaculis sine visione Dei usque ad ultimum iudicium: quod deinde non paucis probat veterum testimonijs: pleniusque à nobis ostensum ac declaratum fuit, thesibus historicis de statu animæ separata. Quamobrem sic concludimus, qui receptam hanc sententiam sequerentur, non sine arndorff orare potuisse defunctos, ut pro se intercedere vellent apud Deum.*

THESIS V.

Minime tamen propterea opinionem eam de particulari intercessione sanctorum in cœlis, cum Origine ac Cypriano fuisse intermortuam, sed ipso concilij Nicæni tempore & postea placuisse viris eruditissimis, indicio illud erit, quod eam sequantur Athanasius, Eusebius, Hieronymus.

a pag. 758. edit.
Commel.

De Athanasio inde liquet, quòd libro de interpretatione Psalmorum disertim dicat sanctos psaltas, si sacra cantica
citra

citra immutationem simpliciterque, ut scripta sunt, recitemus, COMPRECARI NOBISCUM. Eusebius verò mentem suam clare aperit cum lib. VIII. Histor. Eccles. cap. XVII. in narratione de Theodosia virgine, quæ victos martyres accedebat, hoc ab ea factum coniectat, ut se quidem hic martyribus commendaret, ipsi verò postea cælo recepti virginem Domino commendarent. Idem indicant quæ scribit lib. VI. Histor. Eccles. cap. IV. ^b & lib. XII. præparat. Exangel. cap. I. ^b Laz et Gr. 5. pag. 49, ed. R. S. c Trapezunt. transl. pa. 738, ed. Gr. Rob. St.

Vbi sententiam hanc Platonis autoritate defendit. De Hilario verò nemo negabit, qui legerit eum in Psal. CXXIV. & CXXIX.

THESIS VI.

Nec difficile fuerit coniectatione causas assequi, quæ veteres in illam de particulari defunctorum intercessionem sententiam, vel primitus impulerint, vel semel impulsos detenuerint. Nam cum Platoniorum simile fuerit dogma, inde à plerisque hanc sententiam haustam esse per est verisimile. Aliquos etiam somnio la-da in scriptura apocrypha narrato, vel primitus fuisse inductos, vel magis postea confirmatos, à vero non ab-ludit. Postea, etiam ad eius defensionem opinionis trahi ceperunt miracula, quæ à Domino fierent ad martyrum memorias. Nec leve visum argumen-tum, seu vera seu falso jactata animarum apparitiones, quæ de sua apud Deum intercessione homines facerent certiores.

Inter causas, quæ genuerunt opinionem de intercessione defunctorum, facile principem obtinet locum philosophia Platonica; cuius dogma est, animas pias post excessum

ex hac vita dæmonas effici terrestres, optimos; mali auer-
runtos, & custodes generis humani; vti cognoscere est, ex
Platonis *πλάτων*. Ab hoc vero fonte illud dogma manas-
se inditio est, quod illud sequatur, tum inter Iudæos Philo
Alexandrinus, de quo calcatum illud, *ἡ πλάτων φησὶν ὅτι
οἱ δαίμονες πλάτων*; tum inter Christianos Platonici impen-
se addictus Origines; qui Christianorum primus opinionem
eam in Ecclesiam inexit: tum qui seculo propemodum
post vixit, Eusebius Cæsariensis, qui platonicum id esse
dogma, sed *σύμμετον ἡμετέροις δόγμασι* scribit lib. XII. præ-
par. Evangel. cap. I. ^b tum qui seculo post Eusebium
fuit Theodoretus Cyrensis, modo Germanus is scriptor
Ἑλληνικῆς θεολογικῆς παιδείας: cuius operis libro octavo
c P. 119, edit. ^c ex Platonis vndecimo de Leg. (addere potuit locum ex
Commel, eius ad Dionysium epistola ^d) ostenditur, *ὅτι ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν
ἀνθρώπων δόξαντες ἀρχαίους αἱ τὰς ἐν τῇ φύσει ὅτι τὸ σῶμα ἐστὶν ἰσχυ-
ρόν*. Opera verò prætium est considerare quæ fecerint, vt
Platonicum hoc dogma non alienum à Christiana reli-
gione putaretur. Hoc enim de eo Eusebium ^e affirmare
diximus. Inter ea autem est quod lib. II. Mach. cap.
R. St. xv. 12. legamus Oniam & Ieremiam in somnio appa-
ruisse Iudæ orantes pro populo Iudaico: quo argumen-
to Eusebius ibidem pugnat. Sed maioris id ponderis
foret, nisi è Scriptura peteretur apocrypha, & quidem à
somnia: tum etiam nisi post somnium illud Iudas ipse atq;
exercitus nihilominus non Oniam aut Ieremiam, sed so-
lum invocasse Deum ab ipso *τῶν μακροβίων*, ^f scriptore di-
cerentur. Insuper vero opinionem eam inter Christianos
aluere plurimum maximi ac frequentes concursus ad me-
morias martyrum, preces ad eandem, ac imprimis miracu-
losa multa, quæ cum fierent à Deo ad veritatem doctrinæ
martyrum testandam, malè trahebantur, alio versus, quasi
nempe hæc adstruerent particularem martyrum erga super-
stites curam. Miraculorum eiusmodi catalogum recenset
Augustinus lib. XXI I. de C. D. cap. VI II. Denique multum
etiam hanc opinionem firmarunt animarum sive spectro-
rum

a Hieronym. de
script. Eccl.

b pag. 338, edit.
R. St.

c P. 119, edit.
Commel,
d T. 3. p. 311.
edit. H. St.

e lib. 12. pr. eu.
c. 1. p. 338, edit.
R. St.

f ciuid. cap. v.
27. & seq.

rum apparitiones, quæ, siue ~~aut~~ ^{aut} ~~inter~~ ^{inter}, siue ~~aut~~ ^{aut} ~~inter~~ ^{inter}, divinam se superstitionibus gratiam intercessione sua conciliasse nuntiabant. Cuiusmodi apparitionis exemplum in Potamiana martyre apud Eusebium habemus, lib. vi. hist. Eccles. cap. iv. Vide & Palladium in Lausiaca cap. liii. ubi ab Apolline visum ait fratrem defunctum orantem & exorantem Deum, ut ipse etiam cito de hac vita transferretur.

THESIS. VII.

Sed quantocunque in loco hac argumenta habeant Pontificij: sanè concilij saltem Niceni tempore, atque adeo etiam proximis quinque ac viginti annis impellere neminem potuerunt ad invocandos defunctos, tametsi particularem eorum intercessionem aliqui faterentur. Vel si qui fortè ex eremicolis eo in errore iam tum versabantur, (quod verissimiliter dici potest) saltem ab illo immunes erant, qui populum in urbibus erudirent.

Non jam contentionis funem cum quoquam ducam, vtrum Antonij Magni ad Arsenoitas epistolæ, aut B. Ephrem homiliæ genuinæ sint an spurix: item num bonâ an malâ fide illæ ex Aegyptiaco, hæ ex Syriaco sermone in Græcum, indeque in Latinum translata videantur: quod difficile dictu est: sed istis missis: contentus erò nominasse eos, qui monichorum vitas scripserunt: quales sunt Evagrius Ponticus, (cujus pleræque sunt vitæ, quæ Hieronymo tribuuntur) Hieronymus ipse, (nam quædam vitæ genuinæ) Palladius, (qui quin genuinus sit, minimè dubitamus) atque alij, qui suspensionem injiciunt non levem, quasi monachi speculationi Origenicæ de singulari defunctorum intercessione, accuderint alteram de iisdem invocandis.

dis. Nempe, ut primò quidem orarint Deum, ut se propter sanctorum intercessionem exaudire vellet: cuius generis preces sæpius apud medijs ævi scriptores reperias: postea verò eas direxerint ad sanctos ipsos. Quanquam non omnes speculationis vanitas, sed multos etiam decepit imprudentia zeli, imprimis erga monachos pietate ac miraculis insignes: quo pertinet quod Constantia, femina Cypria, (cujus generum ac filiam Hilarion de morte liberarat olei vñctione) *Erat solita pervigiles in sepulchro eius noctes ducere, & quasi cum presente* AD ADIVVANDAS ORATIONES SVAS *sermocinari:* ut Hieronymus scribit in extrema Hilarionis vita. Ex quo etiam liquet, contigisse id proximis decem mensibus ab obitu Hilarionis, qui incidit in annum cccLxxi. Verum ut ante etiam, atque adeò circa annum cccL. hujusmodi quid in monachorum solitudine obtinuisse fateremur: illud tamen concedere non possumus, eam hoc ipso tempore, nedum antea, fuisse in vrbes inductam. Obducunt Eusebium Alexandrinum homil. de sanctis colendis, Constantini Imp. edictum de donat. Athanas. de Deipara virgine, Dorothei Tyrij Episcopi Synopsin. Sed cum ea planè supposititia esse invictis probari possit argumentis; omnia hæc vno spiritu diffusamus, sicut ventus farfari folia. Etiam Horantius Hispanus^a objicit factum Constantiæ, Constantini M. filix, Agnetem invocantis. Verùm ad tumulum quidem Agnetis, at non Agnetem, orasse scriptor is dicit: sed neque Ambrosij is sermo est, ut Baronius^b agnoscit, & valide probat Bellarm. Nihilò plus ponderis ijs inest, quæ à Bellarmino adferuntur ex Trapezuntiana Eusebij translatione *παρεκκλήσεως ἁγίων*. lib. XIII. cap. VII. Nam Gracè est *τὰς ἁγίας πνεύματι θύραις ανοίξαντες*, quod notat preces apud monumenta facere: non, ut Trapezuntius transtulit, *vota illis facimus tanquam viris sanctis*. Item, *τιμῶν τῶν μακαρίων ἀνδρῶν φερόμεν*, simpliciter verti debet, *beatorum eorum animas honorare*: ubi hæc verba improbe addit Cappadox iste, *quorum intercessione ad Deum non parum nos iuvare profitemur*. Nempe huiusmodi interpretationibus

^a Loc. comm. lib. 3. c. 18.

^b T. 3. ann Ch. 324. p. 260, ed. ult. Mor. c In Script. Eccl. d p. 388, edit. Rob. St.

ribus fideliter aliquid vertendum des, si quid rectè translatum velis. Pari fide alibi in eopse argumento (vt cætera mittam) præterit, si quid non placet. vt *magnum*. lib. iv. cap. v. 'nos solum *omnium Deum religiose colere edocti sumus*. Item cap. x. 'Solum *venerantes, solum pie colentes*. Quibus in locis illud *mon*, sive solum ab Eusebio toties inculcatum, nusquam invenias in editione quæ vnius Trapezuntij est, nec ab alijs interpolata. Miseros illos, qui linguæ Græcæ ignari, talis viri oculis videre coguntur At, & *quodammodo* *istis*,

e P. 88. vers. ult.
edic. Rob. St.
f P. 101. vers.
ante penult.
mum præcedente.

---Vos exemplaria Græca

Nocturna versate manu, versate diurna.

APPENDIX

GRAMATICO-THEOLOGICA.

Vid. suprà pag.
169. thes. 18.

Distinctio λατρείας & θουσίας inutilis non est: sed Pontificij ea idololatria crimen non evadunt.

Discrimen vocabulorum *λατρείας* & *θουσίας*, quo illa vni Deo, hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in scripturis sanctis, nec in scriptoribus classicis observatur, vt etiam Valla^a, Viues alijque agnoscunt. Imo *θουσίας* vox, nisi eam *μεταφορικῶς* sumamus, sanctis minùs quàm Deo competit, quia ratione cultus religiosi non creaturæ, sed Dei *θεῶν* sumus: quemadmodum ex Pontificijs Peresius^c agnovit, frustra id improbante Bellarmino^d. Nihilominus eos, qui distinctionem hanc probant, minime improbamus, partim quia vitanda est viro prudenti omnis *λογισμῶν*: partim quia nec inutile videtur, si cultibus toto genere differ-

^a Annotat. in
Manh. cap. 4.
^b in August. lib.
10. de C.D. c. 1.
^c De tradit.
part. 3. confide-
rat. 2.
^d Lib. 1. de be-
ar. sanct. c. 12.

rentibus

rentibus, qualis est Dei & creaturæ, *ἐκωνομασίαν* vitandam diversa imponantur nomina: partim denique quia nec ab ea abhorruit Augustinus: ne quis Damalcenum, Bedam, vel eos qui concilio Nicæno secundo inter fuerunt, hanc distinctionem primos fabricasse putet. Nec idcirco prævaricamur, vel Pontificiorum causam juvamus quicquam, quia, *(vt Calvinus hac de distinctione agens agnoscit) deve, non de voce questio est.* Nempe hoc est, quod in Pontificijs damnamus, quod cultum suum Deo illibatum non servant; sed diuinum honorem magnâ parte transcribunt sanctis, eoque idololatræ sunt, cum non *θεολατρίαν*, sed *λατρίαν* presse sic dictam exhibeant sanctis.

e Lib. 1. super
Genes. qu. 61.
& in Exod. lib.

2. quæst. 94. &
in leuit. lib. 3. qu.
66. & lib. 10. de
C.D. 45.

f Lib. 1. cap. 12.
paraphrasi 2.

FINIS.

DISPUTATIO HISTORICA

ALTERA

DE

INVOCATIONE

SANCTORVM.

THESIS I.

DEMVM circa annum Christi trecentessimum septuagesimum ad mortuorum invocationem publicè praire hi populo cæperunt, quibus curaeius instituendi commissæ erat. Ac in Gracia quidem primi vel è primis hunc funem duxerunt, Basilius, Nyssenus, Nazianzenus: in Occidente verò eo ipse tempore consuetudinem eandem secutus fuit sedulus Græcorum lector & imitator Ambrosius Mediolanensis.

De Basilio quod diximus, manifestum fit ex orat. eius a Pag. 200. edit. in XL. Martyres¹: cuius tamen verba perperam citat Bel-Nutianx, latminu

b Lib. 1. de *larmibus*^b. Nec enim dicendum erat; *Qui aliquā premittitur*
 sanct. bea. c. 19. *angustiā, ad hos confugiat; qui rursus letatur, hos oret, sive*
 c P. 211. edit. *ad hos recurrat, sed confugit & recurrit, quia Græcè est*
 Bafan. 1551. *ἐκτρέχει, καὶ ἐντρέχει*: multum verò distat inter verba præ-

cipientis & narrantis, inter Ecclesiasticæ doctrinæ nor-
 mam, & zelum populi enormem. Interea fateamur ze-
 lum hunc non improbari Basilio. Hoc enim satis docet
 inquit ad Martyres, quam subdit. *Nazianzenum* etiam ora-
 tione eâ qua Cyprianum laudat (non eum, cuius scripta
 a in catal. scrip- extant sole clariora, ut *Hieronymus* de ijs loquitur^c quam
 eccles. eam cum hoc confundat Nazianzenus, eum & ci-
 vem & episcopum Carthaginensem vocans: sed alium pa-
 triâ Antiochenum ac martyrem Nicomediensem, cuius fe-
 stum cives Nazianzeni celebrabant) eâ, inquam, oratione
 narrat, ut Nicomediensis ille martyr, cum etiamnum gen-
 tilis esset & quod amplius, magicis artibus vteretur, iusti-
 nam virginem ad stuprum sollicitârît, illa verò præfens
 periculum evitavit Mariam invocando, sive, ut Theologi

b p. 279. edit.
 Morel.

c P. 286.

d P. 335.

e P. 373.

f P. 197.

g Col. 954. ed.
 Patifan. 1573.

h Rufin. lib. 2.
 cap. 6.
 i Super, disput.
 thes. 7.

^b verbis utar, *ἐν τῷ τῷ Μαρτὶν Μαρτὶν ἐκτρέχει καὶ ἐντρέχει*.
 Extrema quoque oratione hac Cyprianum invocat
 Nazianzenus^c. Idem oration. xx. quæ est in Basilij lau-
 dem, non tantum optat, ut res suæ melius procedant
ταῖς ἐν τῷ τῷ Μαρτὶν Μαρτὶν ἐκτρέχει καὶ ἐντρέχει^d, sed etiam oratione summa^e orat, ut se
 à cælo respicere, precibus se juvare, vitam suam diri-
 gere, & post hanc vitam in æterna se tabernacula reci-
 pere velit. Longè etiam plura extremâ orat. xxi.^f ab
 defuncto Athanasio poscit, in cuius ea laudem oratio scrip-
 ta est. At hoc ipso illustrior est apud *Nysseum*, locus,
 orat. in B. Theodorum martyrem^g: sed longior pro
 instituti nostri ratione, quàm ut adscribi possit. *Nys-*
senum verò sic sensisse minus mirandum, cum admirator
 & sectator fuerit fratris Basilij. Nec de Basilio aut eius
 à primis studijs amico Nazianzeno, multum miramur,
 quando monachorum^h (apud quos cur privatim paulo
 prius opinionem hanc cœpisse verisimile nobis videatur
 antea ostendimusⁱ) amatores fuere summi: quos & Ba-
 silius

filius, ut ex Nazianzeno^k discimus ex Syria Ægyptoque
 per Orientis vrbes primus diffudit: quemadmodum in in Basil. pag.
 Occidente circa eadem tempora primus præsistit Eulebi- 355. & 359.
 us Vercellensis, teste *Ambrosio*^l. Imò Chrysostomus edit. Morel.
 quoque licet in genuinis quidem scriptis, nec sanctos ipse a Lib. 10. epist.
 invocet. nec doceat invocandos, seculo tamen suo invo- 82. pag. 203. e-
 catos esse narrat. quo pertinet locus in signis de Impe- dit. Bas. 1555.
 ratore ad sepulcha martyrum, sanctos orante, homil. 26. b in Morali
 in epist. 2. ad Corinth^b. & homil. LXVI. ad pop. Antioch. circa finem. p.
 Similiaque de Theodosio scribit Sozomenus lib. VII. cap. 929. edit. Com-
 XXIV. ^d. Etiam horum exemplo Ambrosius, qui pluri- mel.
 mum Græcos imitari, sæpe etiam exscribere solet, fra- c P. 169. edit.
 trem defunctum invocatur, oratur in obitum Satyri. Bellar.
 inprimis illustris est ejusdem locus libro de viduis. Sed d P. 102. edit.
 que hæc tam evidentia, ut viri etiam eruditioe & ingenio Rob. Sc.
 florentissimi vix alind potuerint mantelum huic sententiæ e Circa finem-
 inuenire, quam si dicerent, sanctis tribui intercessionem vide T. 3. f. 23
 ut *divina intercessio*, siue ex proprio & particulari sensu rerum edit. Bas. 1555.
 nostrarum, sed *divina communio*, ex consensu partium inter f circa mediū.
 se: nec invocari sanctos in se ipsis, sed *divina participatio*, à su- nempe T. 1. p.
 namque Christum in sanctis appellari, quia vivant in 146. edit. ciul-
 Christo perfectâ communione, & Christus in ipsis. Sed dem.
 quâ sententia non multum abit, quod Alexander Ales^g Quest. 92.
 disputat, solum Deum *ipsius* esse invocandum: sanctos m. c. i. art. 4.
 autem magis se habere ex parte orantium quasi adjuvan-
 tes, quam illius qui oratur: uti ex eo etiam observavit
 Cassander in consult. artic. XXI. Quanquam vero eo-
 rum, qui hoc, aut simili *scriptis* Patrum dicta leni-
 unt, amorem erga veteres amo: nihilominus tanquam
 probabilius sentientis Bucer magis candorem probo:
 cujus hæc verba in defensione Reform: Christ. cap.
 47. ^h. Verum est temporibus Basilij & Chrysostomi cap-
 tum fuisse, ut sancti ipsi invocarentur &c. Prudentius poe-
 ta in hymnis suis de martyribus sermō omnia à sanctis ora-
 vit, quæ à solo Deo petenda sunt &c. Item Ioachimi
 Camerarij, libro de pijs, catholicis, atque orthodoxis
 pic-

a Comm. in
poetas, Christ.
p. 119.

b p. 175.

precibus: (cuius etiam & verba adducit, & sententiam probat Georgius Fabricius *) Nimis profecto poeta fuit in his Prudentius, & à simplice veritate, sequens amœnitatem musicam, recessit. Quid enim differant ab illis falsarum, nimirum Græcorum, aliarumque gentium invocatione, tales preces, præterquam quod nomina mutantur, NON VIDEO. Item Christophori Pezelij in refutatione Catechesios Iesuiticæ^b: Horum aliqua etsi per Rhetoricæ schemata excusari possint, quibus orationes panegyricas tanquam flosculis quibusdam exornarunt Basilius, Nyssenus, Nazianzenus: tamen FATEAMVR QVOD RES EST, IAM TVM illis temporibus in Ecclesia invaluisse opiniones de comprecationibus & auxilijs sanctorum, qui sint velut urbium custodes, & locorum præfides, quorum interventu & precibus diuina munera homines consequuntur.

THESIS. II.

Vtile verò est & occasionem ac causas considerare, quibus error hic originem & incrementum inprimis debet. Ac primo quidem hic etiam habent locum ea, ob quæ creditam esse sanctorum intercessionem antea diximus.

Nempe propter quæ verisimile putabatur sanctos orare pro nobis, paulatim æquum visum fuit, orari eisdem à nobis.

THESIS III.

Sed tamen propria etiam hic inciderunt causæ ob quas dogmati de intercessione sanctorum, dogma acciderint alterum de invocatione eorundem. Eas inter Princeps locus debetur reliquijs Hellenismi in vulgo, quia

quia qui per Deos, amos, medioximos, Consentes ipsos consuérant preces suas offerre Iovi tanquam divum & hominum regi: idem posteaquam religionem Christianam sunt amplexi, cum viderent quanto martyres in honore haberentur apud Christianos, facile in eam opinionem devenerunt, quemadmodum quem prius honorem tribuissent Iovi, hunc prastarent nunc Deo Israelis: sic quo ante coluissent Deos minores, hunc jam Angelis & Martyribus esse exhibendum.

Nimirum non semel & simul Hellenismum rudis populus exuebat, sed zelum & imperitiam miscens, Græcanicæ superstitionis cœno liquidos Christianæ religionis fontes in multis polluebat. Vt satis ostendunt tot Gentiles ritus in Christianam Ecclesiam inveciti: de quibus infra etiam se offeret dicendi locus.

THESIS IV.

Vix autem dici potest, quantopere hanc opinionem confirmavit in vulgo, mos iste Christianarum Poetarum, quo Angelos & martyres invocarent, divinaque dona vel ab iis conferri, vel eorum in cælis intercessione impetrari docerent.

Primus Poëtarum, qui hac parte peccârint, est Damasus, ut ostendunt ejus hymni, in Agnetem, Andream & Agatham, modo genuini sunt. Hinc Georg. Fabricius comm. in Christ. poët. non dubitat fateri, *Damasum a* p. 43. *Sanctorum invocationem suis temporibus stabilivisse, & scriptis multis cumulasse.* Factum id circa annum cccclxx. Eum viginti circiter annis post secutus Prudentius: de quo antea etiam dictum. Vide eum *del. sup. hym. 1. De Hemiterio & Cheledonio Calaguritanis*, Hym. *111. de* *vers. 10. & seq.*

e Quinque
ultimis testra-
stichis.

d vlt. trib. vers.
e octo vlt. tetra-
stichis.

f sexto à fine
tristropho.

g dist. 3. & seqq.
& sex vlt. dist.

h pentastrapho
i.

i vers. 4. & seqq.
& 10. vlt. vers.

k vers. 9.

l circa finem.

m in præfat.

Laurentino^o, hym. 111. de Eulalia^o, hym. v. de Vincentio^o,
hym. vi. de Fructuoso, Augurio, & Eulogio^o, hym. ix. de
Cassiano^o, hym. x. de Romano^o, hym. xiv. de Agnete^o.
Circa verò annum cccclxx Prudentium imitatus est
Pontius Paulinus, Episcopus Nolanus, natali 111. vi. &
viii. in Felicem, & lib. 2. de vita B. Martini^o. Hoc secuti
alij, atque alij, eosque inter is, qui ejusdem Martini vitam
seisquiseculo post ac itidem carmine scripsit, Venantius
Fortunatus lib. 11. & 111°, atque in alijs poematis pas-
sim. Factum verò id à poëtis vel jam vulgi errore imbutis,
vel quâdam gentilium poëtarum impulsis, eo
quod se poëtarum arbitrantur, si quemadmo-
dum in iis, Deos precarentur, ira ipsi martyres invoca-
rent, ac vt illi, ex Petroniano præcepto, per ambages Deo-
rumque ministeria, ita hi per ministeria sanctorum, tan-
quam divinæ gratiæ distributorum, liberum præcipitarent
spiritum.

THESIS V.

*Etiâ oratorum non levis hic se culpa offert, non tan-
tum, quia plerique eorum sanctos invocarent, sed etiâ,
quia floridam ac luxuriantem secuti dictionem seculi sui
oratorum, modificata ac figurata mortuorum laudationi
tanto perè indulgerent. Nam non rarò inter hyperbolicas
laudationes & veras prolatas, non satis distinguebat
imperitum vulgus: item apostrophas ad sanctos
institutas, que votum tantummodò Ecclesia-
stæ erant, pro seria invocatione ducebat.*

Optime Sixtus Senensis lib. vi. Biblioth. S. Annot. c. 111.
*Memnisse oportet, quod & alibi sæpe monuimus, non esse
consonatorum verba semper eo rigore accipiendâ, quo pri-
mum ad aures auditorum perveniunt. Multa enim declama-*

res per hyperbolem crebro enunciant, vel occasione locorum, temporum, ac personarum adducti, vel affectuum impetu & rationis cursu rapii. Quæ Sixti verba, si vspiciam, sanè in martyrum laudationibus habent locum. Exemplo esto Nazianzenus in monodia sive funebri oratione Basilij, quem in plerisque prope æquiparat Apostolis, ac Prophetis: atque adeo quodammodo præfert: vti cùm ait: *Non ab Hierosolyma tantum usq; ad Illyricum, (velut Paulus) sed a maiore circulo Evangelio complexum.* Tantum distat inter *supra dictos & diductos. Per omnia* exemplum habemus apud Cyrillum in actis Synodi Ephesinæ, vbi cùm B. Ioannem rogasset, vt sibi mysteria referare vellet, sic porro loquitur: *Exhibe nobis fontem tuum. An non dicentem audimus, In principio erat verbum, &c. Adde nobis & reliquum Evangelista: & verbum caro factum est.* Quo loco immerito se Pontificij iactant. Quid mirum enim si hoc pacto Apostolos assentur, qui subinde inanima sic compellent? Vt Nazianzenus extremâ oratione II. in Pascha: *Pascha magnum & sacrosanctum, vtriusque mundi pinculum, Te enim quasi virâ pradium (αἰὲρ ζωῆς) alloquar.*

ap. 369, edit.
Morell. ac pag.
97, edit. Bas. Gr.

b exegesi pronuntiata die
Ioanni sacra p.
216, edit. Gr. p.
388, transl.
edit. Commel.

c 696, edit. Morell.

THESIS VI.

His accessit quod non par ubique Episcoporum omnium vel zelus, vel eruditio, vel prudentia fuit. Aliqui etiam de superstitione irrepente solliciti hoc minus erant, partim quod abunde se consecutos arbitrarentur, modo Gentiles à Daemonibus ad Angelos, ab heroiibus ad martyres traducere possent, quasi Angelorum, sanctorumque nomine obtento, Gentilitia superstitionis officia sanctificarentur: partim quod cum hæreticis de Trinitate ac Christi personâ perpetuo esset conficiendum:

vii tot synodi & anti synodi ostendunt.

Vix magis incommodè dici aliquid posset illis elegantissimi scriptoris Sulpitii Severi verbis epist. 11. de B. Martino. vbi ait: SPES SVPERAT ILLA SOLA, ILLA POSTREMA, ut quod per nos obtinere non possumus pro nobis orante Martino mereamur. Cujusmodi si Episcopo huic, sive mœrore ob defunctum B. Martinum, sive alio affectu abrepto, exciderint; quid vulgo contigisse putabimus? Possunt autem & aliud id genus ex alijs ejusce ordinis & seculi adferri. Nempe ad Episcopale fastigium etiam tum evehebantur subinde, qui probitate & eruditione quidem præstabiles forent, (ac vtinam tales semper) attamen rerum sacrarum peritiâ quadantenus imbuti magis dici possent, quam penitus extincti. Præterea cogitandum Patres sub primis Christianorum Cæsarum, integro & amplius seculo multum desudasse, partim in conversione gentium, partim in hæreticorum impugnatione. De priori illud docet, quod postquam libertas semel ab Imperatoribus Christianæ Religioni concessa fuit, sic Evangelij lux, intra lustra non ita multa, spissas Romani, cæterique orbis tenebras discussit, ut vix ulli in civitatibus gentiles superessent: vnde & qui prius nationum, gentium, vel gentilium nomine venirent, postea contemptim dicti sunt Pagani, Prudentio etiam *pago dediti* vel *impliciti* appellantur. De hæreticis verò argumento illud erit, quod poppter solam controversiam de tribus personis in unâ Deitatis naturâ, & duabus naturis in unâ CHRISTI personâ, inter annos cxxvi, sub Constantino Magno, Theodosijs, & Marciano celebrata sunt quatuor prima œcumenica Concilia, ut de particularibus tot Concilijs, quæ super iisdem controversijs celebrata fuere, nihil dicam. Nemo igitur mirabitur, si putemus in tanto fervore ingentes quotidie catervas ex gentilium vel hæreticorum cœtibus agglomerandi Ecclesiæ Christianæ.

a. sup. sig. hym.

10. in Romanu

p. 168. v. 11.

edit. Plant.

b. Lib. 1. contra

Symm. p. 300. v.

3. ci. u. d. edit.

stianæ aliquod frigus vel teporem invaluisse multos in ijs curandis morbis, quorum parva adhuc initia erant, eoque parvietiam momenti credebantur. Præsertim cum non deessent plurimi, qui, eo quod persuasum haberent, tanto facilius Gentiles aggregari posse Christianis, quanto minus inier Gentilem & Christianam religionem interesset, laudabiliter putabant plerosque omnes Gentilium ritus, sive in perpetuum, sive pro tempore retineri, modò non amplius ad dæmonum aut heroum, sed potius veri Dei, verorumque ejus amicorum cultum transferrentur: quâ ratione eos censet Baronius *gentilitia superstitionis* c. T. 2. Ann. *officia sanctificasse*. Vide omnino quæ hoc de Patrum concilio Eccl. scribit Isaacus Casaubonus exercit. XVI. tm. XLIII. ⁴ dp. 542. & 543.

Sic igitur concludimus, Patrum quidem alijs hoc ipsum agentibus, ut Gentilitij ritus in Christianam religionem inducerentur, alijs vero, si initia mali viderent, tamen negligentibus, sive quia majoribus distinerentur, sive quod progressu temporis melius hæc corrigi posse arbitrarentur: in optimâ Ecclesiasticæ doctrinæ segete, quædam succrevisse zizania: quæ tamen postquam semel adolevere, nec ipsi illi Patres, nec posterorum evellere unquam satis potuerunt. Nempe uti febris, quam hecticam dicunt, initio est observatu difficilis, facilis curatu: postea autem facilis observatu, curatu difficilis: ita superstitio quoque sensim & sine sensu irrepit, ac malè semel introducta, diutissimè postea toleratur a viris non malis, usque dum fœditas ejus latere amplius bono nemini possit, sed altè adeo insideat corpori toti, ut propè omnem respuat medicinam. Ita hic quoque non vanum esse monitum compareret illud poetæ cæteroquin nimis vani: *Principiis obsta.*

THESIS VII.

Quamquam verò concedimus post annum trecentesi-

num & septuagesimum, sanctorum invocationem publicè fuisse notam: multo tamen maxima testimoniorum pars, quæ a Pontificijs adduci solet, vel è libris est notis, vel è locis perperam versis, aut mala fide adductis, vel tantummodo agentibus de singulari sanctorum intercessione, quam multi etiam crediderunt, quæ invocationem sanctorum ignorarunt.

Exemplis hæc aliquot confirmabimus. Citat gemino loco Bellarminus ^a ex Chrysostomi serm. de sanctis Iuven-
tio & Maximo. *Tumulos invisamus, tumulos adoremus.* Sed
fædè imponit lectori, cum ex *adornemus* literulâ ejectâ
adoremus facit. Citat item Coccius ^b Nazianzenum locum ex
epist. c c i v. ad Eusebium Samosatensem Episcopum: sed
quod addit de martyrum intercessione, id apud Nazianze-
num non invenitur. Adducunt & locum ex Augustini T. i o.
serm. 2. de Ascens. Verum is sermo est Fulberti Carnoten-
sis: cuius & nomine eundem locum citat Garetius Cano-
nicus. Notum etiam nec Augustini esse meditationum li-
bros, ex quibus aliqua promunt. Philonem Carpathium in
Cantica nil moramur, quando tam multa in eo inveniuntur
ex Gregorio Magno descripta. Adferunt & locum ex The-
odoreti serm. vi i r. de curandis Græcorum affectionibus ^d,
vbi scriptor is ostendit à Christianis hoc honoris deferri
martyribus, quod à gentibus exhibitum erat Dijs suis. Ve-
rùm si libri isti Theodoreti Cyrensis essent, meminisset e-
orum vel Nicephorus ^e in Catalogo librorum Theodoreti,
vel Photius inter ea quæ legerat Theodoreti. Et sanè re-
pugnant hæc ijs, quæ Cyrensis ille Episcopus alibi ^f docet.
Imprimis verò se Pontificij jactant epistolâ quatuor Eu-
ropæorum Episcoporum ^g, qui ab Imperatore Leone roga-
ti erant, vt iudicium suum de decretis concilij Chalcedo-
nensis (cui non interfuerant) perscribere vellent. Ex eâ e-
nim tanquam concilij ipsius verba adducunt: *Sanctissimum*
quidem Proterium in ordine & choro sanctorum martyrum
poni-

^a Lib. de reliq.
cap. 3. & 4.

^a Tom. 3. pag.
vlt. edit. Belle-
riana: at pag.
941. edit. Basil.
an. 1547.

^b Thef. T. 2. p.
468.

^c p. 907. edit.
Morell.

^d pag. 121. &
122. edit. Com-
mel.

^e Lib. 14. c. 54.

^f In ep. ad Co-
loll. 2.

^g T. 2. concil.
gener. p. 153.
edit. Col. 1606.

ponimus, & eius intercessione misericordem & propitium Deum nobis fieri postulamus. Atqui hic de intercessione quidem, non item de Invocatione Sanctorum sermo est. Nec amplius elici potest ex verbis illis concilij ipsius Act. xi^h. ^{b Ibidem p. 118, b} Flaviano aeterna memoria. Ecce ultio, ecce veritas. Flavianus post mortem vivit. Martyr pro nobis orat. Simile iudicium esto de verbis B. Ephrem de compunctione cordis, nec non ferm. i. de poenitentia, item Orat. de laudibus Dei genetricis, item Nazianzeni orat. xi x. in laudem patris¹. & ^{a p. 288, edit. Morel.} xxiv. quæ in Ægyptiorum adventum^b: Pseudo-Epiphaniij in vita Efraim, Gregorij Nysseni orat. funebri in Meletium Episcopum^c: Chrysostomi extrema laudatione S. Pelagii^d. & ferm. de Iuventino & Maxim. martyribus^e, &c. ^{b p. 425. c col. 960, vers. 12. edit. Paris. 1573. d T. 6. col. 110, edit. Beller. e T. 3. pag. vlt.}

THESIS VIII.

*Præterea de invocato-
rum, quæ vel ex scriptis genuinis
& bonâ adducunt fide, quæque non de intercessione tan-
tummodo, sed ipsa loquuntur invocatione, plurimam illud
deterit, quod subinde hanc vel similem hypothesein addere
consequerint Patres: SI QVIS EST MORTVVS
RERV NOSTRARV SENSVS. Nec
enim immerito opinari hinc aliquis possit, etiam quando
conditionem eam non exprimerent, tacite tamen intel-
lexisse.*

Multorum instar, qui disertim hanc conditionem ap-
ponunt, Nazianzenus esto, qui orat. i. in Iulianum, cum or-
dinis cuiusvis homines, etiam coelum, terram, Angelos
compellasset, in hæc tandem verba erumpit: *Quin hæc* <sup>p. 50. edit. Mo-
tel.</sup> quoque audiat Constantinus Magni anima, si quis mortuis
sensus est, (viva dicunt) omnesque eorum, qui ante eum impe-
rium tenuerunt. Nec multum abit illud orat. in laudem
Basilij^e: Et nunc ille quidem in cælis est, illic sacrificia pro
^{p. 372.} nobis.

- nobis offerens, & pro populo preces fundens, ut opinor. Gr.
 4 p. 190. *ut: quia h.c. ni fallor, prout vertit Billius. Item in lau-*
dem Gorgoniz^h. Si qua tibi nostrorum se cura, (i. id est
ut) tibi iungitur (i. id est) atque hoc premii sit sanctis animis
 4 p. 288. *à Deo concessum, ut ista sentiant, suscipe quoque orationem*
nostram. Et in funebri Patris oratione^h similiter addit:
Nisi sit nimis audacis hoc dicere: ut id magis tibi iungatur. Hu-
 4 Rom. 14. 24. *iusmodi dubitanter adeo prolata, à fide profecta videri*
minimè possunt. Atqui, ut Apostolus^o ait: Quicquid sit sine
fide peccatum est.

THESIS IX.

*Illud etiam plurimum imminuit pondus eorum loco-
 rum, quibus vel sancti invocantur, vel invocatio ea pro-
 pugnatur: quod ex illorum ipsorum, qui ea scripserunt,
 principis, dogma istud solidè destrui potest.*

4 pag. 437. Gr.
 Bas. 1551.

Tale principium est illud Basilii in Ethicis Reg. lxxx.
 cap. xxi^c. *ut: ut inde & dicitur: quod si in ecclesia in, à propria*

id: Cum quicquid extra scripturam est, ex fide non sit, id
peccatum est. Item (quod propius etiam hanc invocati-

4 p. 394. edit.
 Morell.
 ep. 609. ejusd.
 edit.

onis materiam tangit) hoc eiusdem apud Nazianzenum o-
 rat. in Basilium^h: *Creaturam non sustineo ullam adorare,*
(angelum) creatura Dei cum sim. Scitè etiam Nazian-

zenus orat. de Spiritu S.^c. *in angelum, tunc in creaturam; in*
angelum, tunc in Deum; Si adorandus (Spiritus) quomodo non &
religiose colendus? & si religiose colendus, quomodo non De-
us? Quæ duo coherere mutuo, & salutarem efficere ca-

f T. 3. de obitu
 fratris Satyri
 ante medium
 p. 17. edit. Bas.
 1555.

tenam, mox affirmat. Adhæc ipsi fatentur Patres, nescire
 sanctos quæ fiant in terris: uti de Nazianzeno supra
 vidimus. Ac similiter Ambrosius^h quanquam fratrem
 Satyrum roget, ut se adjuvare velit, nihilominus dicit:
Si nunc videri Italiam, tam propinquo hoste cognosceres,
quantum ingemisceres? Ac Hieronymus, quanquam
 aliàs

alias acerbè adeo Vigilantium impugnet, ipse tamen similiter pæne initio Epitaphij Nepotiani ¹: *Quicquid dixerò, a* Ad Heliodorum, *quia ille non audit, mutum videtur.* Eandem epistolam sic ^{rum, epist. 3.} claudit: *Et cum quo loqui non possumus, de eo loqui nunquam definamus.* Ac non multo antè dixerat idem: *Felix Nepotianus, qui hæc (barbarorum nempe devastationes) non videt, felix qui hæc non audit.* Atqui hæc ipsa epistolâ de Nepotiano, aliquanto ante locum proximè citatum, dixerat idem: *Scimus Nepotianum nostrum esse cum Christo, & sanctorum mixtum choris.*

THESIS X.

Atq; hæc quidè de ijs, qui sanctos invocârunt. Nunc illud quanti momenti sis cogitemus, quod licet, privatim plurimi deflexissent à forma ^{vis distinctum digne}, tamen plurimi item in eadem persistebant, & invalescenti se errori opponerant: qui tamen consequi non poterant, ut ubique pristinam restituerent doctrinæ puritatem, tamen multis in locis eam conservabant: in cæteris verò impediebant saltem, quo minus error iste tantas subito caperet vires, ut in ipsas reciperetur liturgias. Factum autem hoc ab iis duplici modo, partim conciliis, in quibus solius Dei invocationem & adorationem sanciverunt: partim homiliis & scriptis, quibus sanam doctrinam propagârunt. De Conciliis liquet, non ex Laodiceo tantum, sed etiam Carthaginensi tertio & quinto.

Capite enim xxxv. Concilij Laodicensi (quod anno cccclxiv. celebratum fuit) damnatus est vulgi error Angelos adorantis. Sed pro *Angelos* à Bartholomæo Caranza malè *angelos* editum est ¹. Nam Græcus canon disertim vetat ^{vis distinctum impedit}: & rationem addit, quia hoc

b Can. 19°.

e ad can. 35.
huius concilii.

d Lib. 3. loc.
communium.
cap. 19. p. 123. d

hoc qui facit, τὴν κεραιμένην ἰεροδολογίαν σχεδὸν ἵκανοῖται τοῖς αὐ-
τοῦ κινῶν λόγοις Χρυσόστομ. Etiam similiter Fulgentius Ferran-
dus & Crisconius in Breviario Canonum, ac Dionysius
Exiguus in Canonum titulis, legerunt: item Balsamo in
comment. 6, & antiquior his omnibus Theodoretus, cuius
perquam memorabilem adversus Pontificios locum, vide
ad Coloss. c. 2. Concilij verò Carthaginensis vulgo dicti
tertii (cui & interfuit B. Augustinus) hæc verba Can.
xxiii. habemus: *Cum ad altare assistitur, semper ad
patrem dirigatur oratio. Et quascumq; sibi preces aliquis
describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructionibus fra-
tribus contulerit.* Vbi cum disertim dicatur, preces ad
Deum Patrem dirigi debere: mirum quâ fronte Horanti-
us Hispanus^d dicat, probari his verbis preces ad martyres
directas. Concilii etiam Carthaginensis V. (ut vulgo qui-
dem vocatur, quod ordine temporis tertium sit) Can. xiv
altaria ea destrui iubentur, quæ martyrum memoriæ, prætex-
tu apparitionum, citra ullum martyris corpus extrueren-
tur: sed, quod invaluisse jam tum furorem istum indicat,
adiectis his verbis: **SIFIERI POTES.** Item: *Si
autem hoc PROPTER TVMVLTVS POPV-
LARES NON SINITVR,* plebes tamen admonean-
tur, ne illa loca frequentent. Cuiusmodi ostendunt, quam
multa Patres in hoc religioso negotio ferre coacti sint, quæ
emendare non valerent.

THESIS XI.

*Privatim etiam multos & homilij & scriptis se in-
valescenti opposuisse errori, non paucis docemur exem-
plis: quorum aliqua eorum sunt, qui aperte eum
impugnarent, alia eorum qui idem oblique sentia-
rent. Præter cæteros verò in multorum oscitantiâ mi-
nimè dormitandum sibi ratus, vigilantissimus Vigilanti-
us, Presbyter Barchinonensis, animosè eum in Hispani-
is*

nijis oppugnabat, anno Christi cccciv. cui & hac parte favebat sanctus Gallia Episcopus, ac Episcopi alij. Quin Vigilantius, ut difficile est regiam tenere viam si ex adversarij quidem scriptis iudicium ferri debet, dum luxuriantem illum sanctorum honorem intra modum coercere studet, infra modum ipse subsidens, non satis honori consulit sanctorum: aliqua etiam, qua licet caput fides non erant, probabiliter tamen poterant credi, vehementi nimis studio impugnatur: quemadmodum & contra Hieronymus festinantissimè in chartam conjiciens, quicquid ei nocte una, non semper zelus secundum scientiam, sed etiam splendida dictaverat bilis, nunc quidem negat fieri, quæ quæquam non ab omnibus, vulgo tamen fieri constaret: nunc etiam eo usque prolabitur, ut ad reliquiarum cultum & intercessionem sanctorum defendendam dicere sustineat, beatas animas tumultis suis adesse, & Angelorum in modum celerrimè per loca maxime disita vagari, eventusque ac postulata hominum ibidem cognoscere: quod nec Pontificij tueri hodiè sustinent.

Vigilantium virum fuisse honestum ac pium, docemur Epistolis familiaris ejus B. Paulini^a, à quo etiam ante hanc controversiam B. Hieronymo fuerat commendatus. Ipsi etiam Hieronymo gratus acceptusque fuit, ac Sancti elogio ab eodem decoratur epist. xlii. ad Paulinum. Etiam agnoscit Baronius^b magnà ubique polluisse opinionem sancti-
^a Epist. i. ad Sc.
^b T. 5. p. 25. i.
 edit. vlt. Mor.

tas. Atque id fuisse ait in causa, cur Hieronymus etfi biennio ante novisset eius sententiam, tanto tamen post ad eum refutandum accesserit. Nec solus Vigilantius fuit, qui vulgari se opposeret errori, sed faverunt ei Episcopi non pauci: iique tales, quicùm passim viderent impuros cœlibum Clericorum amores, autores erant, ut, quia in munere

munere Ecclesiastico vxorem ducere prohiberentur, eam ducerent ante ordinationem : quam rem inuidiosè satis Hieronymus narrat. Quanta autem vehementia hæc causa vtrique acta sit, ignorare neminem sinit Hieronymi liber, quo eum impugnat, tum etiam quæ scribit in Efa. c. l. xv. & alibi. Septuplex verbò inter eos controversia erat. 1. de largitione bonorum, quæ simul semelque fieret, 2. de cereis ac lampadibus diurno tempore in templo accensis. 3. de vigilijs dominicam, præterquam Paschalem, præcedentibus. 4. de cultu reliquiarum. 5. de miraculis circa martyrum memoriam factis. 6. de orationibus pro mortuis. 7. de intercessionem beatarum animarum pro vivis: à quâ invocatio sanctorum dependet. Nempe Vigilantijs thesis, Hieronymo teste, erat, *Dum vivimus mutuo pro nobis orare posse. Postquam autem mortui fuerimus, nullus pro alio exaudienda oratio.* Præsertim cum martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiverint. Idem paulò ante hæc Vigilantijs verba adfert: *Vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei, & anime Apostolorum & Martyrum confederunt, nec possunt suis tumultis, & ubi voluerint adesse præsentem.* Ad quæ verba exclamat Hieronymus: *Tu Deo leges pones? in Apostolica vincula injicies?* quasi nempe à divinâ potentia liceat argumentari ad ejus voluntatem & effectum. Addit mox, *Si agnus ubique, ergo & hi, qui cum agno sunt, ubique esse, credendi sunt.* Cui simile illud Maximi Taurinensis: *Universi, inquit, sanctorum ubique sunt, & omnibus profunt, & semper nobiscum sunt, nobiscum morantur, &c.* Cui simile quod Sulpitius Severus epist. 11. de Martino ait: *Non deerit nobis, ille, mihi crede, non deerit: intererit de se sermone inquantibus, adstabit orantibus.* Cum verò ubique beatas animas esse dicunt, non aliud dicere volunt, quam eas passim seu vbi libet esse. Quod tamen nequaquam culpam minuit verius quam tollit. Atque id tam manifestum est, vt hac parte Hieronymus, etiam à Bellarmino & Pontificiorum alijs deferatur, qui in cæteris Hieronymi patrocinijs suscipientes

c T. 2. p. 122.
edit. Basf. 1553.

a In nat. ali SS.
Martyrum
Tauricorum.
b p. 230. edit.
Plant.

entes, Vigilantianos quos vocant, in hæreticorum numerum reponunt.

THESIS XII.

v. Fuere & alij, circa eadem ferè tempora, viri præstantes, qui mentibus errore imbutis mederi studerent: sed seu sanctarum, seu turbulentarum personarum metu, obliquo id magis artificio tentarent: quales inter alios in Graciâ Epiphanius, ac in Africa Augustinus erant.

De Epiphanio quod diximus, cognosci potest ex ijs, quæ scribit hæresi LXXIX°, vbi mulierculas Mariam invocantes, eique ~~panis~~ ^{panis} id genus, a quo Collyridianis nomen) offerentes, scripturis & rationibus solidis oppugnat: sed ita vt ab hypothesi ad thesin ascendat, omnemq; simul religiosum sanctorum cultum condemnet. Nemini verò obscurum esse potest, cur adeo breviter hanc historiam perstringat, fusissimè alioquin etiam minutias persequens, Cæsar Baronius ad annum CCCLXXXIII^o: qui locus ejus rei proprius erat: cur item quod hic tacet, alibi persuadere conetur, Collyridianos putasse B. Virginem ^b Apparatu in Deam esse humanæ expertem naturæ. Epiphanius, inquit, ^{agens adversus Collyridianos hæreticos, qui Dei genericam Mariam humana natura prorsus expertem, ac divine tantum participem fuisse dicebant.} Quod nunquam ex Epiphanio vel quoquam scriptore probari possit. Nempe vt i hodieq; Pontificij, itidem Collyridiani olim, quamquam Mariam colerent vt Deam, non tamen eam credebant Deam: quod optime adversus Baronium observat ac probat Is. Casaubonus Exercit. I. Tm. XVIIII°. Eum adiac inprimis, illum, quem dixi Epiphaniij locum: qui dignissimus erat, vt integer adscriberetur, (nihil enim eo contra Pontificios vel verbis clarius, vel sententiâ præclarior) Angl.

sed prolixior est, quam ut cum referri huc totum huiusce instituti nostri ratio patiatur. Etiam nundinas in martyrum honorem institutas (quæ & ipse ad luxuriantem illum martyrum honorem pertinent) aperte cap. x l. damnat ^d scriptor ^d Basilio tributorum, qui putatur Eustathius, is qui, Sozomeno ^e teste, apud Armenios monasticam instituit vitam. Augustinus similiter, cum præsumptionibus omnia impleri videret, multaq; schismatis metu aperte damnare non auderet, fundamenta irrupentis erroris evertere contentus, sic intercessionē Sanctorum agnoscit, ut interea vnum Deum & invocandum & adorandum doceat passim: sanctis verò non alium tribuendum putet, quam societatis ac dilectionis cultum. Hinc T. i. lib. de verâ religione cap. l v. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum.* Et mox: *Honorandi igitur sunt propter imitationem, NON ADORANDI propter religionem.* Et de Civ. Dei lib. x x i. c. x. *Ad sacrificium* (martyres) *sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, NON TAMEN à sacerdote, qui sacrificat, INVOCANTVR.* Et quam aperte irrepentem improbat consuetudinem T. i. lib. i. de moribus Catholicæ Ecclesiæ cap. x x x i v. vbi ait: *Nolite consecrari turbas imperitorum, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, ut obliti sint, quid promiserint Deo. Novi MVLTOS esse sepulchrorum & pieturarum adoratores.* Vbi mox quoque subicit: *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesia Catholica maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidie, tanquam malos filios, corrigere studet.* Et de Civ. Dei lib. x. c. i v. *Multa deniq; de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestiferâ: ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi; si autem eis multum additur & adorandi.* Quod postremum de adoratione civili intelligendum, ne secum pugnet Augustinus. Nec in sanctorum solum immodico honore, sed in alijs similiter seculi sui morbum deplorat Augu-

d. pag. 467. Gr.
Basil. 1551.
e Lat. lib. 3. c. 13.
at Gr. c. 12. 101.
42. edit. R. St.

Augustinus: uti ad Ianuarium Epist. CXIX. *Sed hoc nimis doleo, quia multa, quae in divinis libris saluberrima praecepta sunt, minus curantur, & tam.* MVLTI PRÆSUMPTIO-NIBVS SIC PLENA SVNT OMNIA, *ut gravius corripiantur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentiâ sepeliverit.* Sed imprimis memorabile est quod proximè antecedit: *Quod instituitur præter consuetudinem, ut quasi observatio sacramenti sit, approbare non possum, etiamsi* MVLTA HVIVSMODI PROP-TER NONNVLARVM VEL SANCTARVM, VEL TVRBVLENTARVM PERSONARVM SCANDALA DEVITANDA LIBERIVS IMPROBARE NON AV-DEO. Si tantæ vir autoritatis, in negotio Dei liberè loqui non auderet, quid mirum si alij errore invalescente tanquã torrente quodam se abripi passi sunt? Atq; hæc fatis ostendunt, quantum eos fugiat ratio, qui invocationem sanctorum in Ecclesiâ Dei etiam quarto quintoque seculo, & toto, & nusquam non obtinuisse arbitrantur.

APPENDIX I.

Vel ingens est Pontificiorum stupor, vel malâ conscientia causam suam agunt, cum dicunt Prophetas & Patriarchas in V.T. non esse invocatos, quia nondum fruerentur beatificâ Dei visione, eoque, nescirent quid fieret in terris: & nihilominus è V.T. libris Invocationem Sanctorum adstruere conantur.

APPENDIX II.

Nullus scripturarum locus à Pontificijs adfertur pro Invocatione Sanctorum, quem non & antiquissimi omnes, & media antiquitatis plerique omnes, & ex Pontificijs ipsis aliqui doctorum famius interpretentur.

APPENDIX III.

*Quod Pontificij dicunt se non redemptionem, sed solam
intercessionem sanctis facere communem cum Christo: &
quidem his duntaxat tribuere intercessionem subordi-
natam: id nec verum est, nec si verum esset, eo negari de-
beat illos derogare mediatorio muneri Iesu Christi.*

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ
 DE
 RESVRRECTIONE
 CARNIS.
 THESIS I.

CVM Latinis Resurrectio quasi iterata erectio, & Græcis *ἀνάστασις* quasi *ἀνίστασθαι* ^a nuncupetur: homo vero ratione corporis & surgere ^a Damasce. li. 4. Orthod. fid. c. 38. & *ἵστασθαι* sive stare dicatur: (corpus enim est quod cecidit, unde & à cadendo Latinis cadaver, ac Græcis similiter *σῶμα* appellatur) colligimus Resurrectionem non significare primario animæ cum corpore conjunctionem: sed, ut cum Tertulliano ^b loquar, carnis recidivatum: sive, ut distinctius dicam, primo signare præparationem materiæ ad corpus organicum potestatem habens vitam æternam: secundo verò innuere ac comprehendere animæ cum corpore sic aptato præparatoque iteratam unionem: tertio verò ac principaliter respicere manantem ex eâ unionem activam corporis potentiam; quâ quod in mortem cecidit, inque eâ jacuit, hoc animæ vi surgere ac stare occipit.

^b Lib. de Resur. carn. 9. 18.

THESIS II.

Hæc in Symbolo vocatur resurrectio carnis: præter quam etiam est resurrectio spiritalis, quæ fit à morte peccati. Loquitur de eâ scriptura Rom. vi. 5. Colloff. 3. 1. & Apocal. xx. 6. ubi hæc prima resurrectio nominatur, cuius respectu resurrectio carnis secunda resurrectio vocatur. Eaque, uti videtur, vocabuli ambiguitate fallebant & fallebantur Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberrarunt à scopo, dicentes resurrectionem iam esse factam, & subverterunt quorundam fidem; teste Apostolo 2. Tim. 2. 18.

THESIS III.

Nobis tantum sermo est de resurrectione secundâ, quam & *quidam* Christianis præter Hymenæum & Philetum negarunt Simoniani, Carpocratitz, Valentiniani, Marcitæ, Cerdoniani, Cajani, Seueriani, Archontici, Hierachitæ, Augustino teste: ac præter hos Basilides, Saturnius, Colarbasus, Cerdon & Apelles: ut Tertullianus refert: item Seleuciani & Procliniatæ, ut est apud Philastrium. è Iudæis verò ante hos omnes Sadducæi, sive Carraim, quos eosdem esse ac Sadducæos præter pseudo-Gorionidem testantur R. Abraham Zakuth, Auctor Chronicorum templi secundi, Benjamin Tudelenfis, atque alij jam alijs, laudati. Nostrorum tamen temporum Carræi, sola *divine* rejectione à Iudæis cæteris differentes, resurrectionem & vitam pœnasque æternas agnoscunt.

THESIS IV.

Quâ occasione verò in hunc errorem Sadducæi sint delapsi, docere nos potest in cabala sua historica R. Abraham Davidis F. & ex eo iuniores. Refert is, ut cum Antigono Sochæo,

* De hæref.
 b De præscript.
 adv. hæret.
 c De hæref.
 d Serar. Minerval, lib. 3. c. 11.
 e Script. præfat.
 in R. Abraham, Zachoth, Scaliger Elench.
 Trihæref, cap. 2.
 Serrarius Minerval, loco ante citato.
 f Io. Scal. Elench. Trihæref, c. 15. & Drufius de tribus Iudæorum sectis l. 3. cap. 32.

Sochæo, qui Alexandri M. tempore vixit, in ore crebrò esset, *Ne sitis tanquam servi, qui ideo Domino serviunt, ut utrumque hoc est demensum accipiant*: discipulus ejus Sadoc à quo Saducæis postea nomen, & vnà alter discipulus Baitus, pio adeo dicto in sententiam impiam detorto, opinionem conceperint, non esse *ut videtur ipse*, hoc est operum aliquam mercedem aut fructum, atque ideo resurrectionem ac futurum seculum abnegarint.

THESIS V.

Hunc Saducæorum errorem, (qui à Iudæis cæteris solà etiam temporis præscriptione poterat refelli) argumento istiusmodi solidè diluit Salvator noster, ex Exodi 3. 15. Deus non est Deus mortuorum, sed viuentium: Deus est Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Ergo Abraham, Isaac, & Iacob viuunt. Quæ probatio etsi solùm de animæ immortalitate concludere videatur; tamen cum Deus totius hominis sit Deus, etiam ad mortuorum corpora se extendit: non quasi ea actu viuunt, sed quia Deus, cui omnia sunt præsentia, illa animabus tempori suo sociare firmissimè decrevit. Vivunt igitur Deo, vtut hominibus sint mortua. Atque inde est, quod nec Christus dubitabat dicere, filiam archifynagogi dormire, ^a quam tanquam è somno suscitaturus esset. Ita argumentationem eam Christi cepit quoque Irenæus, lib. iv. cap. xi. *Si, inquit, Deus mortuorum non est, sed vivorum, hic autem dormientium Patrum Deus dictus est, indubitatè viuunt, & non perierunt, cum sint filii resurrectionis.* Et Tertull. de Resurrect. carnis, c. xxxvi. *Resurrectionem MORTUORVM APVD DEVM VIVORVM talem (Christus) confirmabat esse, qualis negabatur: utriusque scilicet substantiæ humane.* Et Chrysostomus ^b in hunc locum ^b Matth. homil. cum: *Quomodo Adam quamvis viveret, posteaquam de vetito ligno comedit, sententia tamen prolata mortuus erat: sic profecto isti etsi mortui erant, pollicitatione tamen resurrectionis vivebant. Quomodo igitur alibi dicit, ut & mortui*

et vivis dominetur? Non est hoc illi contrarium. Mortui namque hic illi qui victuri sunt appellantur. Similiaque habent imitatores Chrysostomi, Euthymius & Theophylactus.

THESIS VI.

Cum verò testimonium Mosaicum à Christo prolatum, non aptè, sed ex consequenti probet resurrectionem mortuorum; quæri posset cur non claro aliquo loco pugnare maluerit Christus. Nimirum in causa erat, quod in Mose nusquam vel resurrectio nominetur, vel vita æterna, sed communibus semper vitæ ac mortis, præmij ac pænæ vocabulis contineatur. Quid mirum? quando Mosi per rerum externarum velum ad considerationem rerum æternarum deducere populum Iudaicum propositum fuit; quam rem plenius exponunt Hebræi interpretes in Levit. xxvi.

THESIS VII.

At dicat aliquis, potuisse saltem luculentum magis testimonium proferri ex prophetico instrumento. Verum Saducæi, quanquam fortasse Prophetarum libros tanquam præstantium virorum scripta legerent, ac in templo audirent (nempe non absimili ratione ac jam antiquitus Ecclesia Christiana Siracidem, Machabæorum libros, ac similes legere ac commendare solet) non tamen pro ^{divinis} ~~divinis~~ eos habebant: sed solos Mosi libros hoc honore dignabantur, ut è Iudæis innuere videntur Flavius Iosephus lib. xiiii. c. xviii. & Iosephus Pseudo-Gorionides lib. iv. Histor. c. vi. * è Christianis verò disertim scribit Tertullianus adv. Hæret. cap. xlv. Origenes in Matth. tractatu xxi. circa finem: Hieronymus in hunc locum: Isidorus lib. viii. Orig. cap. iv. Beda, Zacharias Chrysopolitanus, alij: tum è junioribus Nicolaus Lyranus in Act. c. xxi. & Sixtus Senensis lib. ii. Biblioth. voce *Traditiones*. A quibus tamen omnibus dissentit Ios. Scaliger, * argumentis compulsus, ut nos quidem putamus, haud satis firmis.

* Edit. Basil sed lib. iv. Histor. c. vi. * è Christianis verò disertim scribit
cap. 29. edit. Tertullianus adv. Hæret. cap. xlv. Origenes in Matth. tra-
Cracov. & Vc- ctatu xxi. circa finem: Hieronymus in hunc locum: Isido-
net. rus lib. viii. Orig. cap. iv. Beda, Zacharias Chrysopoli-
tanus, alij: tum è junioribus Nicolaus Lyranus in Act. c.
xxi. & Sixtus Senensis lib. ii. Biblioth. voce *Traditiones*. A quibus tamen omnibus dissentit Ios. Scaliger, * argu-
mentis compulsus, ut nos quidem putamus, haud satis firmis.

† Elench. Tri-
hæres. cap. 16.

THESIS VIII.

Præterea verisimile est, solere Saducæos etiam aperta testimonia eludere: vti & hodie hæretici solent. Quod credibilius est, quandoquidem perrara ejus dogmatis testimonia in prophetis existent. Nempe his quoque res cælestes & æternas sub terrenorum beneficiorum appellatione, pœnas item æternas sub ignis, sulphuris, tophet, & similia pœnarum nomine comprehendere moris fuit.

THESIS IX.

Locus ille Iobi XIX. 26. si minus eos moverit, mirandum non est: quando veteres Hebræi omnes, & e nostris doctissimus interpres Mercerus sic eum locum transferunt & explicant, vt nihil faciat ad resurrectionem. Nec multo aliter judicandū de loco Ies. XXVI. 19. & Ezechielis XXXVII. 12. quæ doctissimi Theologi hodieque de insperatâ liberatione accipiunt: vt nempe mortui ^{non nisi per prophetas} vocentur, qui ob summas calamitates quasi mortui reputantur: reviviscere item dicantur, qui præter spem omni miseriâ à Deo liberantur. Quamquam hæc minime prohibent, quo minus illâ resurgentium ossium imagine simul annuncietur spes re-
corporandarum & redanimandarum reliquiarum & de sepulchris resuscitandorum mortuorum: vt Tertullianus recte monet. Immo vt tantum parabola esset, sic quoque ex resurrectione figuratâ recte colligeretur vera. Scitè idem Tertullianus, *Hoc ipso quod recidivatus Iudæici status de re-
 poratione & readunatione ossium figuratur: id quoque eventurū ossibus probatur.* Non enim posset de ossibus figura componi, si non id ipsum & ossibus eventurum esset. Nam et si figmentum veritatis in imagine est, imago ipsa in veritate est sui, necesse est esse prius sibi, quo alii configuretur. De vacuo similitudo nō competit: de nullo parabola non convenit. Ita oportebit ossium quoque credi reviviscationem et respiracionem qualis dicitur,

^a De resurre&
 carnis, cap. 31.

^b Ibidem ca. 30.

e In cap. 37.
Ezech.

de qua possit exprimi Iudaicarum reformatio qualis affingitur. Similiterque Hyeronimus, * perspicuum est non nos resurrectionem negare, sed hac non scripta de resurrectione contendere, & per resurrectionis parabolam, de restitutione Israël prophetari; qui eo tempore captivus erat in Babylone. Nec statim hereticis occasionem dabimus, si hac de resurrectione communi intelligi denegemus. Nunquam enim poneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israëlitiçi populi significandam, nisi statet ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat.

THESIS X.

Locus ille Dan. xxi. 2. 3. mirè illustris est: sed non putamus Saducæos fuisse modestiores impietatis suæ focienno Porphyrio, qui eum ingeniose satis interpretabatur de liberatione ab tyrannide Antiochi: vt ex Hieronymi commentarijs discere possumus. Et tamen non si concedamus ~~etiam per se~~ statum populi Iudaici post Antiochi tempora designari, hoc mortuorum resurrectionem convellet, sed potius constituet, quia alioqui ab eo parabola non deducetur.

THESIS XI.

Egregiè verò Augustinus lib. xx. de Ciuit. Dei c. xxiii. observat locum hunc Danielis geminum esse sententiæ Christi apud Ioh. cap. v. 28. 29. Nam quod angelus apud Daniele ait: *qui in pulvere terra dormiunt*; hoc Christo est, *qui in monumentis sunt*: quod angelo, *evigilabunt*, siue expergiscentur; hoc Christo, *audient vocem filij & procedent*: quod angelo, *hi ad vitam æternam*; illi ad opprobrium & contemptum æternum; hoc Christo, *qui bona fecerunt in resurrectionem vivæ*, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicii.

THE-

THESIS XII.

Vnum dissimile aliquis putet, quod angelus MULTOS resurrecturos dicat, Christus OMNES. Ac fortasse patrocinium hinc aliquis quærat eorum errori, qui non omnes, sed solos justos resurrecturos dicunt: quos inter R. David Kimchi in ps. i. Sed retellitur hæc sententia ipsis Angeli verbis, ut qui disertim addat, alios resurrecturos ad vitam, alios ad opprobrium. Vnde liquet *multos* idem valere quod *omnes*: quomodo alias etiam accipi probat ibidem Augustinus ex collatione loci Genes. xvii. 4. & xxii. 18. item Theodoretus ex epist. ad Rom. v. 18. & 12.

THESIS XIII.

Sed imprimis clarè carnis resurrectionem docemur Novi fœderis libris: ut liquet cum ex alijs quæ jam diximus, tum è Luc. xiv. 14. Ioh. Evangel. xi. 24. Apoc. xx. 12. & seq. Paul. 1. ad Thess. iv. 14. & sequ. & imprimis luculento illo loco cap. xv. prioris epist. ad Corinth. ubi varijs resurrectionem probat argumentis. At puto non abs re fuerit, si hic eorum singula subijciamus.

THESIS XIV.

Primum igitur nos resurrecturos colligit Apostolus, eo quod surrexerit Christus, qui tum exemplum, tum initium est resurrectionis nostræ: ut in quo tum cognoscatur & ordinetur resurrectio nostra, tum etiam inchoetur, quia ille est caput mysticum Ecclesiæ, nos ejus membra sumus: absurdum verò est membra non aliquando capiti esse jungenda: ille item primitiæ morientium, ut cum Apost. vocat; nos massa ac fructus cæteri: at hæc sorte non discrepant, quod indicat illud Paullinum ²; *Si primitiæ sanctæ, est etiam massa sancta.* Rom. xi. 16.

intelligentur, qui eo perlecutionem patiuntur, quod obdormientes in Christo resurrecturos æternumq; beatè doceant victuros: tamen cum *in antiquis* obicuriōri hac notione rarò admodum vsurpetur in scripturis, ac tum, vnico Luca loco excepto, additam habeat *testimonium*; magis placet hoc verbum propriè accipi, ac *in vicijs* vt sæpe fit, *super* seu *supra*, quod & inde descendit, significare: vt nempe sententia sit, qui baptismi aquâ tingi amāt super cadavera, h.e. super sepulchra. Quæ interpretatio eo confirmatur, quod non Hieronymi tantum vel Augustini ævo ad memorias martyrum convenirent, quod nemo in dubium vocat: sed jam ætate eorum, qui Iohannem Evangelistam audire potuissent: vt fratrum Smyrnenſium literis ab Eusebio recitatis ostendimus thesibus historicis de Invocatione Sanctorum. Vt igitur jam antiquissimis Ecclesiæ temporibus Christiani instituere amabant conventus sacros in martyrum cœmeterijs, quò fideles hoc pacto ad eorum sequendum exemplum magis inflammarentur: ita iisdem temporibus, ipsoque, vt videtur, Apostolorum ævo gaudebant multi super martyrum aliorumq; fidelium sepulchra baptizari, quò ita tum peccato se mori, tum & suam & eorum, super quibus baptizarentur resurrectionem, se credere hoc signo testarentur.

THESIS XIX.

Sextum Apostoli argumentum est, quod frustra alioqui tot pericula subirent Evangelij præcones, ac ipse etiam huius Epistolæ scriptor; vt qui Ephesi coactus esset cū bestiis pugnare; quam rem fusè narrat Niceph. lib. 11. Histor. cap. xxv. Fabulosè fortassè, (nec enim semper dignus scriptor ille, quicum in tenebris mices) sed tamen propriè quoq; Apostoli verba ceperunt, Ambrosius, Theodoretus, & veterū alij. Fateor Lucam rei adeò memorabilis mentionem facere nullam: sed alia quoque plurima maximi momenti præterit idem: vt vel cognoscimus ex illo. 2. Cor. xi. 25. *Ter virgis casus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci.*

THE-

THESIS XX.

^a Annot. in
hunc Apost.
locum.

Septimum ultimumque Apostoli argumentum est, quod alioqui habiturum sit locum illud de Epicuri schola: (Lacanicum fuisse proverbium Valla^a monet) *Edamus, bibamus, cras enim moriemur*: quod etiam apud Esaiam est cap. xxii. 13. Atque hæc quidem tum scripturarum testimonia, tum Apostolica argumenta valide probant resurrectionem carnis.

THESIS XXI.

^b Matth. 22, 29.

Sed non tantum scripturarum ignoratione, verum, quod merito Saducæis exprobrat Christus, ^b etiam ignorantia potentia diuinæ resurrectionem negarunt multi. Atqui, ut humanam hoc opus excedat rationem, minimè tamen ei repugnat. Imò ratio ipsa docet, illum qui compositum ex nihilo produxit, eundem dissolutis, sed remanentibus principiis essentialibus, (æternitatem enim tum materia, tum animarum etiam Aristoteles agnoscit) facile hæc vni-
re, atque eorum coalitu compositum restituere posse.

THESIS XXII.

^a Lib. de resur.
carn. cap. 63.

Nec obstat quod corpora in cineres vertantur, inque elementa resolvantur, quandoquidem Deo mundus hic multis partibus est minor quàm minima hominibus officina: qui tamen quantumvis madidâ sæpe memoriâ sit, ubi quidque recondat, probe norit, indeque temporari ad vsum depromit. Tertullianus^a bene: *Non sola anima seponitur: habet et caro suos sinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, et bestiis. Cum in hac dissolvi videtur, velut in vasa transfunditur. Si etiam ipsa vasa defecerint, cum de illis quoque effluerit, in suam matricem terram quasi per ambages resorbetur, ut rursus ex illa representetur.*

THE-

T H E S I S XXIII.

Divinæ hujus potestatis documentum habemus Apocalypf. xx. 13. *Et reddidit mare mortuos. Sed* ^{in quæstione} locus iste tanquam è scripturis à Tertulliano citatus: *Et mandabo piscibus maris et eructabunt ossa, quæ sunt comesta, et faciam compaginem ad compaginem, et os ad os. Vbi & idem* ^{monet, nominantur bestia et pisces in redhibitione car-} ^{ibid. cap. 3. 2.} *nis et sanguinis, quo magis exprimaturs resurrectio etiam devoratorum corporum, cum de ipsis devoratoribus edicatur. Quamquam vero frustra locum istum quæras in canonicis scripturis: quin sententia tamen sancta sit minime dubitandum.*

T H E S I S XXIV.

Sed magis fortasse moveat aliquem, quòd de ^{ad generationem} speciose adeo obijci solet. Atqui longè facillimum est Deo, quod ex aliena carne hominivoro accessit, hoc iniusto receptum possessori restituere priori, aliundeque posteriori supplere. Et hæc de quæstione, An resurrectio sit, dicta sunt. Quæ vel ad causas vel affectiones Resurrectionis pertinent, separatâ disputatione prosequemur.

F I N I S.

DISPUTATIO SECVNDA

DE

RESVRRECTIONE
CARNIS.

THESIS I.

EXcussa quæstione, an futura sit Resurrectio carnis, nunc naturam eius explicabimus. Hæc vero in eo consistit, quod corpus humanum, potentiâ ac jussu Dei, restituatur animæ suæ, vt homo idem iudici Deo sistatur, vel saluti ordinandus, vel supplicio destinandus. Vbi cum breviter causas Resurrectionis omnes complexi simus, ordine deinceps de singulis fusius dicemus.

THESIS II.

Materia Resurrectionis non alius est quam homo: *ἐστὶν γὰρ τὸ αὐτὸ μὲν θνῆσκει καὶ ἀναστὰς ζῆναι, ὡς ἐν ἀποκάλυψιν, ὡς ἐν ἀποκάλυψιν, ὡς ἐν ἀποκάλυψιν*, vt Nemelius ait^a. Ac ratio est, quod animantium solus animam habeat immortalem, eoque solus post mortem sisti possit iudicio Dei, quod finis est Resurrectionis. Explodendus igitur Muhammedes, qui, vt de eo etiam Claudius Alberius^b scripsit, Alpharcam xx. & in libro Tescheré Elimam, bestiarum Resurrectionem fidei caput facit.

^a De natura hominis c. I. p. 19

^b Orat. apodict. de Resurrectione.

THE.

THESIS III.

An omnes fiat resurrecturi, inferius videbimus : nunc hoc dicere contenti sumus, pietatem hac parte nullum facere discrimen : vti cognoscimus ex Dan. xii. 2. Ioh. v. 28. Act. xxiv. 15. Apoc. xx. 13. Errant igitur Iudæorum recentiores, qui impiorum Resurrectionem negant, vt R. David Kimchi in ps. i. & Es. c. xxi. R. Saadiah in Dan. c. xii. atque alij, sed dissentiente de impijs Iudæis R. Bechai^a.

^a Vide sis Io.
Boxtorf. Syn.
Iuda, c. i.

THESIS. IV.

Quamquam verò totus homo resurgat, non tamen ^{aves} totum hominis resurgit : quippe anima non resurgit, nisi per accidens : proprie verò & per se resurgit corpus organicum qua tale. Nempe idem numero corpus. Vnde Aquileiensis Ecclesia (non Africana, vti vir eruditus^b scripsit) in Symbolo dicebat, *Crede Resurrectionem carnis* HVIVS; teste Rufino in Symb. Ac concilium Toletanum xi. quod anno iv. Wambæ regis, Christi autem loclxxv. celebratum fuit, can. v. 11. optimè ait: *Exemplo capitis nostri confitemur verà fide Resurrectionem carnis omnium mortuorum: nec in aere vel qualibet alià carne (vt quidam delirant) resurrecturos nos credimus, sed in ISTA, qua vivimus, consistimus & movemur.*

^b Z. Vrl. in Caz.

THESIS V.

Per delirantes istos Concilium intelligit eos, qui Origenistæ inde dicebantur, quòd ad errorem his Origenes præisse putaretur. Sane in libris, Origenis nomine divulgatis, ac nominatim comment. in Psal. i. (vt ex Epiphanio constat) non carneum, sed aereum aliudve corpus aere & vento subtilius resurrecturum tradebatur. Sed eos libros hac parte & alijs fuisse corruptos ab hæreticis, probant Eusebius in apolog. pro Orig. & Rufinus^d præfat. in Origenis libros *del. a. 172.* Origeni tamen hunc errorem impingit Methodius sermone^d

^c Tom. 4. Hieron. p. 188. & 189. edit. Basil. 1553.

^d Ibidem pag. de 198.

a In præf. lib.
de hæref.

b P. 471. edit.
Aug.

de Resurr. & ex Methodio Epiphanius hæf. LXIV. ex Epiphanio Nicetas Choniates lib. IV. Orth. Fid. cap. XXXI. Atque hinc commode interpretandum, quod Augustinus hæref. XLIII. scribit, negasse Origenem Resurrectionem carnis. Nempe non nisi epitomen Epiphanij viderat Augustinus: quam iccirco libellum vocat magnitudine cum libro suo minimè comparandum. Origenistarum errorem penè ad obitum vsque secutus fuit Eutychius, patriarcha Constantinopolitanus, quicum hoc de dogmate coram Tiberio Augusto Imp. disputavit Gregorius, tum temporis Romanæ Ecclesiæ diaconus apocriarius: vti ipse testatur lib. XIV. Moral. cap. XXIX. in verba hæc Iobi, *Et circumdabor pelle mea.* & Beda lib. VI. in Lucam c. XXIV. Ado Viennensis in Chron. anno DCLXXV. & Sigebertus in Chr. a. DCLXXX. Etiam eo infectus fuit Stephanus Tritheita, cognomèto Gobarus: vt tradit Photius in bibliotheca sua.

THESIS VI.

c Lib. de Resur.
cap. 55.

Optimè verò Tertullianus, *Quamquam*, inquit, *Resurrectionem carnem probantes, hoc ipso non aliam resurrectionem probemus, quam de qua agitur: tamen singule questiones et causæ earum proprios quoque flagrant congressum, licet aliunde iam cese:* Nos quoque monitum hoc secuti, separatim deinceps illam Origenistarum opinionem, septemplici veritatis clypeo muniti, septuplici argumento, impugnabimus & expugnabimus.

THESIS VII.

d Orat. 2. de
Resurr.

e Col. 736. edit.
Par. 1573.

Aciem ducat ipsa Resurrectionis appellatio. Nam vt Ambrosius ait, *Hæc est Resurrectio, sicut verbi ipsius sono exprimitur, vt quod excidit hoc resurgat: quod mortuum fuerit, reviviscat.* Quo argumento etiam pugnant Tertull. lib. V. contra Marcionem cap. 9. Epiphanius hæref. LXIV. Greg. Nyssen. de Resurr. orat. III. Chrysost. de Resurr. orat.

orat. 111. ^b Cyrillus Alexandr. in Ioh. lib. xi. c. l. 111. ^b Col. 355. edit. Gennadius Massiliensis de Eccl. dogm. c. vi. Damasc. de Beller. orthod. Fid. lib. iv. c. xxvi. 11. Idem ostendit vñtatissimum & Deuter. 31. 61. in scripturis & obdormiendi verbum: vñde & coemeterijs & 1. Reg. 2. 10. nomen. Eo enim corpora tanquam e somno suscitatum iri & 14. 31. & 15. 24. & 16. 29. significatur.

THE S. VIII.

Alterum argumentum suppeditant loca, quibus aperte huic carni promittitur immortalitas: vt Rom. viii. xi. Philipp. 111. 21. & 1. Cor. xv. 53. Vbi provocabulum meritò vrget Tertullianus lib. de Resurr. c. li. *Vt, inquit, de carne dictum intelligas, dicis ISTVD corruptivum, & ISTVD mortale, cutem ipsam tenens dicis.* Sic lib. V. adversus Marcion. c. x. *Corruptivum Hoc, tenens utiq; carnem suam dicebas Apostolus.* His adde loca alia non minus illustria. vt Christi illud apud Ioh. V. 28. *Qui in monumentis sunt, audient vocem eius.* Vbi, vt idem Tertul. ^d Lib. de resur. c. 37. ait, *nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui sint in monumentis, nisi corpora & carnem, quia nec ipsa monumenta aliud quam cadaverum stabula.* Etiam quod Act. xvii. 32. Epicurei ac Stoici in Areopago ^{ἐν αὐτῷ} Resurrectionem à Paulo prædicatam, cuiusmodi ea fuerit prædicatio clare ostendit. Quo & argumento idem Tertull. ^e vsus est. ^e Ibid. cap. 39.

THESIS IX.

A pari quoque hoc ostendit idem lib. v. adversus Marc. cap. ix. *Si sic in Christo vivificamur omnes, sicut mortificamur in Adam* ^f Cor. xv. 22. *: quando in Adam corpore mortificamur, sic necesse est & in Christo corpore vivificemur. Caterum similitudo non constat, si non in eadem substantia mortificationis in Adam, vivificatio concurret in Christo.*

THESIS X.

Quantum argumentum petitur à iustitia diuina: qua Resurrectionem niti docet Christus Matth. x. 28. & Apostolus 2. Cor. v. 10. Hinc Ambrosius de Fide Resurr. *Hæc est series & causa iustitiæ, ut quoniam corporis animeque communis est actus; quæ animus cogitauit, corpus effecit; utrumque in iudicium veniat, utrumque aut pœna dedatur, aut gloria reseruetur.*

THESIS XI.

Quintum sumitur ab exemplo Christi, vnde & Resurrectionem nostri Apostolus probat. 1. Cor. xv. 12. 13. & 1 Theff. iv. 14. Sane Christus non tantum carnem & ossa se habuisse post resurrectionem testatur, Luc. xxiv. 39. et manus ac pedes suos ostendit Thomæ apud Ioh. xx. 27: sed, (quod illustre imprimis pristini corporis ^{reliquiæ} ei^{us} est) jubet Thomam immittere digitum lateri suo, ut vulneris vestigia cognoscat.

THESIS XII.

Sextum sunt aliorum exempla, nec non resurrectionis typi. Ac novem quidem particularis, præter illam Christi, resurrectionis exempla habemus in scripturis: nempe 1. Reg. xvii. 22. & 2. Reg. iv. 34. & xii. 21. Matth. ix. 25. & c. 27. 52: 53. Luc. 7. 15. Ioh. ii. 41. & seq. Act. 9. 40. & c. 20. 10. Etiam quos novissimus dies viuos ostendet non morientur, sed duntaxat immutabuntur: ut inferius ostendemus. Atqui verisimile non est, hos eandem, alios alienam, vel aliam saltem habituros carnem. Nec paruum ejusdem carnis resurrectioni testimonium fidei signat, quod Ionas devoratus à belua maris, in cuius aluo naufragia digerebantur, triduo post incolumis expulitur: quod hodie Enoch & Elias nondum resurrectione disjuncti, quia nec forte sancti

nam de orbe translatis, & hoc ipso iam aeternitatis candidatis: ut verbis utar Tertulliani lib. de Resurr. cap. 58. Similiterque Chrysost. homil. 1. de Resurr. *Propterea Enoch translatus & Eliam rapuit, docens per eos resurrectionis materiem.* a Col. 356. edit. Beller.

THESIS XIII.

Agmen claudat argumentum à duplici ritu. Prior est baptismatis, quod significat tum factam animæ resurrectionem a peccatis, teste Apostolo Coloss. II. 12. tum futuram corporis resurrectionem è sepulchro: vnde & erant qui in huius rei testimonium super sepulchris baptizarentur: ut colligitur ex 2. Cor. xv. 29. Alter ritus est sepulturæ: quippe qui non à superstitione sit, sed in resurrectionis futuræ spem divinitus sit institutus: vnde Prudentius hymn. x. ad defunctorum exequias.

*Que pigræ cadavera pridem Tumulis putrefacta iaceb ant,
Volucres rapiuntur in auras Animæ comitata priores.
Hinc maxima cura sepulcris Impenditur: hinc resolutis
Honor ultimus accipit artus Et funeris ambisum ornat.*

THESIS XIV.

Hæc abunde eos refellunt, qui alij. potius quam hisce corporibus nos induendos arbitrantur. Qui error quam facile surrepat incautis, argumento est summus: ævi nostri vir, quem primitus non alienum fuisse ab hac sententia, Farelli ad eum epistolâ clare comprobatur. Ingenis verò est impudentia Francisci Everdenij ad Irenæi lib. v. cap. II. ubi Farello insultat, quia mirari se scribat, quod resurrectio carnis videatur ei innotuisse: atque adeo nec dubitat hinc concludere, abire eam in castra Simonianorum & Marcionitarum, negantium Resurrectionem carnis. Atqui Farellus non nesciat, quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia esse apud Deum, cui non erit impossibile ullum verbum: verum hoc tantum vo-

a Luc. 18. 27.

b Luc. 1. 37.

luit, humano eam iudicio impossibilem videri. Imo quid penè aliud totâ istâ epistolâ agit vir præstantissimus, quàm ut confertissimis & solidis probet argumentis, non ~~animæ~~ corporis, sed carnis ejus, qua nunc induimur, resurrectionem à nobis credi debere? Quod verò aqua hic aliquando hæserit Calvino (ad hunc enim eam quam dixi epistolam scripsit Farellus) id indignum planè est, quod Pontificij obijcerent: quando dies diem docet, eoque sufficit, quod siue argumentis Farelli compulsus, siue aliunde veritatem persuasus, prodigiosum hunc errorem (sic ipse appellat) solidè refellit lib. 3. Inst. Christ. cap. 25. tmem. 7. quin & fatetur tmem. 8. nullius doctrinæ clariorem vel certioorem desiderari posse probationem. Ac de materia resurrectionis satis. Videamus de forma.

THESIS XV.

Hæc aliter se habet ratione eorum, qui ante novissimum diem fuerint defuncti: aliter respectu eorum, quos viuentes offendit Dominicus adventus. In illis tria comprehendit: nempe tum cinerum pulverumque dissipatorum collectionem; tum corporis ex hisce coagmentationem; tum ejusdem animationem, eamque perpetuam & indissolubilem: quo resurrectio vniuersalis à particulari Lazari & aliorum resurrectione differt. Ex his tamen primum secundumque vix habere locum possunt in illis, quorum obitum mox excipit novissimus dies; nisi in his forte, qui igne fuerint absumpti: at tertium vniuersale est. Ac respondet vltimum hoc casui compositi, qui in separatione corporis ab anima consistit. Medium ~~autem~~ putamus casui corporis, quod in elementa dispecitur. Primum velut è regione sui respicit casum materiz, cui obnoxium est corpus jam in elementa resolutum.

THESIS XVI.

Dispar verò eorum ratio est, qui supererunt novissimo

mo die propter quos est, quod Christus Act. x. 42. non mortuorum tantummodo, sed etiam vivorum iudex a Deo dicitur constitutus: quodque in Symbolo creditur venturus ad iudicandum vivos & mortuos. Siquidem viventes isti (quod unus nos & quidem tanquam mysterium docuit Apostolus Paulus. 1. Cor. xv. 51.) non morientur: sed *in diebus, in quibus ipsi vivunt*, h. e. in temporis puncto, in oculi ictu, vel, vt Valla apud vulgatum interpretem legere maluit, in oculi nictu, immutabuntur, ex utraque naturâ mortali immortales fient, boni in gloriâ, mali in supplicio

THESIS XVII.

Neque obstat, quod divinum scriptorem epist. ad Hebr. cap. ix. 27. legimus *Statutum est hominibus, ut semel moriantur*: quia ex hoc loco restringi debet ad mortalitatis conditionem, quæ vel mortem inducit, vel eius vicariam immutationem. Vnde Tertullianus lib. de Resurrect. cap. 41: *Huius gratia privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehenduntur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur* COMPENDIO MORTIS PER DEMUTATIONEM EXPUNCTÆ *concurrere cum resurgentibus*

THESIS XVIII.

Istæ eorum locorum conciliatura fugit illos, qui iam ante Hieronymi ac Augustini ætatem Latinos codices corruperunt, legentes apud Apostolum: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes mutabimur*: Vel, *Omnes quidem dormiemus, non omnes immutabimur*: cum legi debeat, *Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes immutabimur*: prout in codd. aliquibus inveniri testatur scriptor scholiorum in epistol. Pauli Hieronymo tributorum*, Augustinus lib. 20. C. D. cap. 20. ac Thomas Aquinas in comm. prout item ante hos legit Tertullianus de Resurrect. cap. 42. (ubi

* In 1. Cor. 15.

51.

b In eundem locum.

fic, vt diximus, locum librarij vitio corruptum, corrigi debere patet ex ijs quæ cap. 41. præmittit. De Græcis item Origenes lib. II. contra Celsum, Theodorus Heraclæotes, & Appollinarius apud Hieronymum epist. ad Minerium & Alexandrum, item Chrysostomus, Theodoretus, & Theophylactus: quomodo item prope ad vnum omnes Græcanici codices hodie habent: quos impie esse corruptos impudenter in suâ antidoti egentissimâ antidoto scribit Scapletonus.

THESIS XIX.

Interim siue residuos illos subito morituros & reuicturos dicamus, siue non morituros, sed tantummodo immutandos putemus; non violatur resurrectionis fides. Quia vtrinque stant viri æquæ catholici & eruditi: vt Gennadius Massiliensis scripsit lib. de dogmat. Eccles. cap. 7. vbi & addit, *quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus. Sufficit enim in Ecclesia lege, carnis resurrectionem credere futuram de morte.* Hæc de forma.

THESIS XX.

Auctor resurrectionis non alius statui potest quam Deus naturæ auctor. Longissimè enim exuperat omnem naturæ virtutem: vnde Dionysius lib. de divinis nominibus cap. 6. ait *ὁ θεὸς παντὶ φύσει ὑπερῷον ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτι καὶ ὁ θεὸς ἀνθρώποις καὶ ἀνθρώποις ὑπερῷον.*

THESIS XXI.

Rejicimus igitur errorem Richardi, eumque sequentis Scoti in 4. Sent. dist. 43. quæst. 3. quorum vterque putavit naturam resurrectionis causam esse posse. Vbi argumento de igni solis radijs accenso, inque aerem paulatim converso, posteaque denuo solis radijs accenso, & in ignem.

ignem coimutato. Sed quanquam hic materia eadem, idemque numero agens, forma tamen non nisi specie est eadem: vt ostendit Aristot. lib. II. de Gener. & Inter. cap. vlt. inque cum locum Aben-Roes.

THESIS XXII.

Et si autem S. Trinitas communiter Resurrectionis causa sit: vt cognoscimus ex Ioh. v. 31. & Rom. 8. 11. singulariter tamen Christus ait Ioh. vi. 54. *Ego suscitabo eum in nouissimo die.* Nam resurrectio Christi causa est exemplaris resurrectionis nostræ: vnde aptè Gregor. Mag. lib. 16. Moral. tm. 94. *Resurrectio quam in se ostendit, nobis promissit, quia sui capitis gloriam sequuntur membra.* Præterea excitabimur ad potentissimam Christi vocem, quæ causa erit instrumentalis Resurrectionis nostræ: vt cognoscimus ex Ioh. v. 25. & 28. Quam rem non malè explicat Thomas quæst. 75. art. II. ad 2. *Quemadmodum vox naturalis dormientem excitat, sic Christi vox mortuos excitabit.* Et Nyssenus de hominis opif. cap. 25. *a Col. 49. edit. Par. an. 1573.* ait: *Nam & Apostolus memoria prodidit dominum ipsum quasi cum militari conclamatione mortuos ad conditionem interitus expertem suscitaturum: quomodo Lazarus tumulo conditus ad vocem imperiumque domini mortem instar somni excussit.*

THESIS XXIII.

Atque hinc verisimile fit, vocem illam realem & articulatam fore: nempe quæ hanc vel similem sententiam sonet: **SURGITE MORTVI, VENITE AD IUDICIUM.** Sanè Hieronymus hoc documentum fertur tradidisse, vt siue edamus, siue bibamus, siue vigilemus, siue dormiamus tuba istæ nobis verba perpetuo insonet. Verum frustra hoc in Hieronymo quæri puto: quanquam *a Cap. de timo- re vltimi iudicij,* tale quid reperitur T. 4. in regulis monachorum. Sed

hæc non Hieronymi sunt, verum à Lupo de Oliveto generali eremitarum ordinis Hieronymiani ex Hieronymi scriptis sunt collectæ, posteaque à Martino V. approbatæ; cuius & literæ regulis præmittuntur.

THESIS XXIV.

Porro non piorum tantum sed impiorum quoque resurrectio à Christi fuit resurrectione: ut ostendit illud Paulinum 1. Cor. xv. 22. *Quoniam enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificantur.* Cum enim non de spiritali vita ac morte Apostolus loquatur: sed ea quæ hominum omnium est communis: liquet eum etiam reproborum resurrectionem effectum facere resurrectionis Christi. Nempe etsi Christus, si consideretur ut caput est fidelium, non alios quam fideles à morte reducit ad vitam: tamen si idem consideretur, quæ mortuorum vivorumque iudex à Deo est constitutus,* ac pater omne iudicium dedit filio; *universos homines resurrectione suâ ad vitam trahet: sed fideles quidem, ut promissum his præmium conferatur: infideles autem, ut promerita illis poena infligatur.* Estq; in hac etiam sententia Ambrosius lib. de Resurrect.

* Act. 16. 42.
* Ioh. 5. 22.

cap. XXI,* ac apertius idem docet Cyrillus. lib. iv. in Ioh. & 36. edit. Fro- XII.
benan 1655.

THESIS XXV.

Angeli minimè veniunt in societatem causæ efficientis Nec enim vilo scripturarum fundamento nritur, quod à scholasticis traditum est, Deum operâ eorum usurum in ossibus ac pulveribus colligendis. Nec obstat, quod, ut Gregorius M. li. iv. Moral. c. v. ait, Deus in corporalibus vti solet ministerio Angelorum. Nam erunt quidem ministri Resurrectionis, sed non quando fiet, verum vbi facta erit. Siquidem Deus mortuos ad potentissimam Christi vocem suscitatos, angelico ministerio, quod per clangorem tubæ significatur.

nificatur, coget à quatuor ventis à cælorum extremo ad eorum extremum: vt testatur Christus Matth. xxiv. 31. & xxv. 32.

THESIS XXVI.

FINIS Resurrectionis proximus est *apert* sive Iudicium quod iccirco de resurrectione, tanquam effectus de causa sua, enunciatur *apert*. Nam ideo Deus homines suscitabit à mortuis, vt iudicet de vniversis, grana à palea, oves ab hœdis, pios ab impijs discernat. Vt ostenditur Ioh. v. 29. Quam rem plenius prosequitur Christus Matth. xxv. 32. & seq. Atque hæc de Resurrectionis causis.

THESIS XXVII.

TEMPVS Resurrectionis indicare non est nostrum: quando Christus apud Matth. xxiv. 36. ait: *De die autem illo & hora nemo scit, ne Angeli quidem cælorum, sed Pater meus solus.* Novissimo autem eam die futuram cognoscimus ex sermone Marthæ de Lazaro Ioh. xi. 24. Brevisimo tempore absolvendam, indicat Apost. i. Cor. xv. 52. vbi ait eam futuram à *tristia*, in *gloriam* inducitur, sive, vt in alijs codd. jam olim legere fuit, in *gloriam*, vnde in *momento* *ante oculos* motu transtulit Tertull. lib. v. advers. Marc. c. x. Quæri hinc solet, an in instanti sit futura. Negat id Durandus in 1v. Sent. dist. xl. 1. 1. quæst. 1v. Nam pulveres, inquit, dispersequæ corporum partes angelorum operâ colligi debent per motum localem; qui sit successivè. Nos quoque Apostolum non tam instans quam tempus brevissimum & quasi *in instanti* indicare velle agnosceimus: sed quod de pulveribus per angelos colligendis addit cum alijs Durandus, id jam superius rejectum à nobis fuit.

THESIS XXVIII.

Rectè verò Thomas Aquinas* hinc diluit errorem Lactantij, qui lib. vii. divin. Instit. c. xxv. 1. & epitomes cap. locum,

*Comm. in
hunc Apost.
locum.

6 P. 471, ed. August.

VIII. prius justos Resurrecturos ait, ac mille cum Christo annis regnatorios in terra: posteaque Resurrecturos impios. Quæ etiam Stephani Gobari sententia fuit: vt testatur Photius in bibliotheca sua. ^b Rectè verò Gennadius Massiliensis de Ecclesi. dogmat. cap. vi. *Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, sed una insimul & semel. Non prima iustorum & secunda peccatorum, vt fabula est somniatorum, sed una omnium.*

THESIS XXIX.

V s v s doctrinæ de Resurrectione non tantum maximus est, sed penitus necessarius. Nam *Fiducia Christianorum, Resurrectio mortuorum*: a qua eleganti & eruditissimum librum de Resurrectione auspicatur Tertullianus. Nempe non tantum nos consolatur adversus amicorum mortes, sed etiam quibuscunque in calamitatibus ac inprimis hora novissima efficit, ne fatiscamus, animumque despondeamus: sed, vt præcipit Christus Luc: xx1, 28. erigamus & attollamus capita nostra, quoniam appropinquat redemptio nostra. Atque hoc de ejus doctrinæ vñ fufissimè tractat Chrysostomus serm. J. de resurr. Adhæc eâ tanquam freno à peccato retrahimur, quòties cogitamus, hunc in finem Resurrectionem fore, vt, quemadmodum Apostolus ait 2. Cor: 5: 10. *unusquisque reponet per corpus, secundum quæ gessit, bonum sive malum.*

FINIS.

DISPUTATIONIS THEOLOGICÆ

DE

IUDICIO EX-

TREM O.

PARS PRIOR.

Iudicium Dei de hominum statu ac conditione post mortem duplex est: nam, ut bene observat Durandus^a quia homo est persona quædam singularis, ideo est iudicium particulare, quod in die mortis fit, sed occultè: & quia idem est pars universitatis, ideo est iudicium universale, quod novissimo die exercebitur, idque palam omnibus creaturis. De universali hoc iudicio quatuor exponemus.

Ac primum videbimus, An sit futurum.

Deinde causas ejus adferemus.

Hinc circumstantias spectabimus.

Deniq; quid fructus ex cognitione ejus redeat ad nos, considerabimus.

THES. I.

FORE iudicium extremū, symbolo Apostolico profitemur, idq; præcuntibus Scripturis. Vti illo Act. xvii. 31. Diem statuit Deus quo justè judicaturus est orbem terrarū cum justitia, per

per eum virum, quem definiit, fide palam factâ omnibus, illo ex mortuis excitato. *Sed omnium apertissime de hoc agitur Matth. xvi. 1. 31. & deinceps, ac Apocal. xx. 11. & seq. Idem etiam ratione ipsâ comprobatur. Nec enim patitur iustitia Dei, ut bonis semper sit malè, malis semper bonè, quod in hac vita plurimum contingit. 2. Thess. 1. 4. Tolerantia vestra & fides in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus quas sustinetis, documentum (est) iusti iudicii Dei in hoc, ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Siquidem iustum est apud Deum reddere ijs, qui affligunt vos, afflictionem, & vobis, qui affligimini, relaxationem nobiscum, cum revelabitur Dominus Iesus de cœlo cum angetis potentia suâ &c. Luc. xvi. 25. Fili, memento quod reciperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic solatio fruitur, tu verò cruciaris.*

Quare detestandum errorem errant Borboriani, Floriani, Manichæi & Procliniatæ, qui omnes (si Philastrium audimus: nam Augustinus quidem non meminit ejus erroris) ullum fore post hanc vitam iudicium negabant.

Melius multi à gentilibus: quos aliquam habuisse cognitionem iudicii extremi, testatur Iustinus initio orationis ad Gentiles, & lib. de Monarchia, Theophilus Antiochenus lib. 11. ad Autolyicum, Athenagoras legatione pro Christianis, Lactantius lib. vii. Divin. Inst. cap. xx, xxi. xxi. ac Eusebius de præparat. Evangel. lib. xi. cap. 20. Probant verò illud ex iis, quæ vel Plato atque alij philosophi docuerunt, vel Poetæ sub involucro fabularum de Elysiis campis, Rhadamanto & infernalibus pœnis prodiderunt. Vide sis, quæ de hac re, &c. Theologia scribit Augustinus Stromachus lib. 9, de perenni philosophia cap. 19. & novem sequentibus.

Potuerit autem illud cognoscere naturâ duce. Quia si Deus iustus est, natura eius exigit, ut bonis bonè, malis malè sit: quod cum in hac vita non fiat, alteram superesse consequitur, in qua probi afficiantur præmiis, mali pœnis addantur.

a 82. ed. Com-
mel.

b P. 333, edit.
Rob. St.

cantur. Verisimile tamen est Græcos sive gentiles non tam ratiocinando illud collegisse, quam ex traditione hausisse: sive Noachi liberi illud per posteritatem de manu in manum transmiserint, quod multimodis postea fuerit obscuratum: sive Plato in Ægypto, alii in Chaldæa, atque aliis in locis illud ex disciplina sacerdotum qui à populo Italicirico didicissent, acceperint.

THES. II.

Index erit Deus per Christum: Deus quidem futurus est index tum ratione auctoritatis in sententia dictione, tum ratione potestatis in sententia executione: at Christus index erit ratione exercitij, quia illi omnis potestas & omne iudicium datum est à Patre. Matth. xxviii. 18. Data est mihi omnis potestas (sive auctoritas, ἡ ἐξουσία) in cælo & in terra. Joh. v. 22. Neque enim Pater iudicat, quemquam, sed OMNE IUDICIUM dedit Filio. Et vers. 27. Et potestatem dedit ei iudicandi, quia filius hominis est. Et xvi. 31. Eo, quo statuit, die iustè iudicaturus est orbem terrarum, per eum virum, quem definijt, fide palam facta omnibus, illo à mortuis excitato.

Trinitatem in iudicio affore ait Cyrillus Hieros. Catech.

XV. ^{ἡ Πατρις νῦν ἐν τῇ ἀποκάλυψιν ὡς ἐστὶν ὁ πῦρ τοῦ κρινομένου} *Aderit tunc in iudicio omnium pater, assidente Christo, et presente Spiritu sancto. Iudicabit igitur Trinitas: sed solus Filius iudicium feret forma visibili & occulta: quo sensu intelligi debet, quod Christus Joh. v. 22. ait, Non enim Pater iudicabit quemquam: sed omne iudicium dedit Filio. Scio à plerisque locum hunc intelligi de generatione æterna: quâ Pater Filio largitus est omnia:*

a P. 389. edit.
Morella. 1608.

omnia: quomodo interpretantur Tertullianus lib: contra Praxean. cap: 15. Ambrosius lib: 2. de Fide cap: 4. & Chrysostomus homil. 38. in Iohannem. Sed obstat, quod dicat Christus, *in die adparebo*, hoc est *in die quando veni ad iudicandum*. Optime hoc perspexit Cyrillus lib. 2. in Ioh. cap: 144. *Causam*, inquit, *quare Christus hac sibi data à patre dixerit, illico subiecit, dicens: Quia filius hominis est. Ut intelligamus, omnia ei data fuisse ut homini, qui, cum creatura sit nihil habet à seipso*. Atque idem dixerat cap. 140. Rectè igitur Augustinus ait, iudicium Christo tribui, quia iudicabit solus secundum adspectabilem formam. Verba eius sunt tract. 21. in Ioh. quæ & à Lombardo citantur: *Hoc dictum est, quia hominibus in iudicio non apparebit nisi filius: pater occultus erit; filius manifestus. In quo eris filius manifestus? in forma, qua ascendit. Nam in forma Deicum Patre occultus est, in forma servi hominibus manifestus. Non ergo pater indicat quenquam, sed in manifesto omne iudicium dedit Filio*. Consentit ei Prosper in sententiis, sent. 337: *Quamvis nunquam recedat à filio Pater; ad iudicandos tamen vivos & mortuos non ipse dicitur, sed Filius affuturus: quia ibi nec Patris, nec Filii deitas, sed illa forma videbitur. Filii, quæ sibi per sacramentum incarnationis univit, Ipsa ergo erit index, qua sub indice stetit. Ipsa indicabit, qua indicata est, ut videant impii eius gloriam, in cuius mansuetudinem se vierunt*. Similiter Beda in Ioh. cap: 5. & Albinus siue Alcuinus Flaccus lib: 3. de Trinit: cap: 18.

Filio autem potestatem Pater dedit, ut Cyrillus Hierosolymitanus ait Catech: 15. *ὁν ἀπολαττοῦν ἰουδὴ τῆς ἰεσουῆς, ἀλλὰ διὰ τὸ οὐκ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ πατὴρ καὶ υἱὸς τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ὅτι τὸ διδοῦν non privans se ipsum potestate, sed per filium indicans. Nunc itaq; Pater indicat Filius: non enim alii Patris, et alii sunt Filii nuntii, sed unus et idem.*

Nec quo minus indicet Filius, obstat quod Christus dicat se non venisse ad iudicandum. Nam loquitur ibi de adventu primo.

• Quamquam

2 Lib. 4: sent.
dist. 48.

1 Ioh. 12. 47.

Ququam verò Christus futurus est iudex, non tamen iudex erit delegatus, à quali iudice est provocatio; sed potestatem habens ~~ad iudicandum~~: sic tamen, vt eam humana habeat natura non à se ipsa, sed per gratiam. De qua suprema Christi in iudicando potestate, & quàm rigidè eam sit exerciturus, vide Augustinum serm. LXVII de tempore, Gregorium homil. super Evang. hom. I. & XII. & Bernardum in Cant. serm. LV.

THESIS. III.

Solus verò Christus iudicium feret, non item Pairarchæ, aut Propheta, aut Apostoli, aut B. Virgo: nisi quatenus in eum cum Christo, tanquam corporis eius membra, sententiam ferent: quâ item sententiam Christi approbabit: quâ denique comparatione vitæ eorum cum vitâ iniustorum, iustitia iudicis magis manifestabitur.

Quomodo Scripturæ iudicium trubuant Apostolis ac sanctis omnibus, minimè cōvenit inter doctores. Scholastici trifariam eos iudicium participare arbitrantur: damnando eos vitæ melioris exemplo, Christi iudicium approbando, & alijs ejus indicando sententiam. Dicam de singulis fusius. Primus modus consistit in comparatione iniustorum cum iustis, quorum facto redarguuntur iniusti, quia iustorum instar non fecerint quod debebant. Atque ita Regina Austri & Ninivitarum damnabunt Iudæos, vt dicitur Matth. XXI. 41. 42. Ac Hieronymus & alij similiter interpretantur illud Matth. XIX. 28. & Luc. XXII. 30. *Sedebitis iudicantes duodecim tribus Israel.* Nempe quia, credentibus Apostolis, Iudæorum alij credere noluerunt: atque illis piè viuentibus, hi secure salutis viam neglexerunt. Quo pertinet illud Prosperi de vita contempl. III. cap. XII. *An forte aliquos ibi (in ultimo iudicio) fragilitas corporis excusabit? excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla.*

Alter iudicandi modus assertur ab Ambrosio in cap. **xxii. Lucæ**, ubi Apostolos ait iudicatu-
 a Psal. 119. 137. rum Christi laudabunt, & quasi cum Dauide ¹ dicent, *Iustus
 es Domine, & rectum iudicium tuum.*

Tertium modum adiungit Thomas ², quia iudicium
 b Dist. 47. art. 2. Christi manifestabunt istis, qui iudicabuntur. Quæ etiam
 qu. 1. sententia est Iosephi Angles in floribus Theologicis, atque
 aliorum.

Sed de istiusmodi manifestatione altum in scripturis si-
 lentium est. Quapropter in locum modi istius substitui-
 istum, quod iudicabunt in & cum Christo, vtpote membra
 eius. Quod cum commune sit omnium sanctorum, omnes
 sanctos iudicatu-
 Quemadmodum &
 iisdem hoc convenit tum ratione assensus, quia Christi iudi-
 cium approbabit, tum ratione comparationis cum impiis,
 qui damnabuntur.

Non desunt tamen, qui privilegio quodam Apostolis
 concessam putant iudicandi cum Christo potestatem. Vt
 Richardus de Sanct. Victore libro de potestate iudiciaria,
 nisi quod Apostolis eos adiungit, qui vitam Apostolicam
 vixerint. Quales solum esse existimat, qui sunt corde pu-
 ro, & ad contemplationem rerum divinarum elevato. Sed
 Abulensis in cap. xx. Matth. ulterius requirit, ut etiam ali-
 os hoc docuerint exemplo suo: secundum illud Christi Mar.
 v. 19. *Qui fecerit & docuerit sic, magnus vocabitur in regno
 Dei.* Thomas ² atque alij eos hunc honorem participat-
 uros aiunt, qui voluntariam susceperint paupertatem, quò
 expeditius serviant Christo: atque hoc inde concludunt,
 quia cum Petrus dixisset, *Ecce nos reliquimus omnia, & se-
 cuti sumus te, quid ergo erit nobis?* respondeat ijs Christus,
*Cum sederis filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos
 super sedes duodecim.* Anselmus in Elucidario honorem
 hunc manere ait Martyres, Confessores, Virgines, omnesq;
 eos, qui virtutis fuerint præcellentis. Nobis placet sententia
 B. Augustini lib. xx. de Civ. Dei cap. v. Dei cap. v. & Bedæ
 homil. de S. Benedicto, qui iudicatu-
 co

a In 4. Sent.
 d. 47. qu. 1.
 art. 2.

cò quod legamus apud Apostolum 1. Cor. vi. 2. *An ignoratis sanctos mundum iudicaturus?* Nec interim negamus, iudicandi honorem eminentiori modo Apostolis competere, tanquam ijs, per quos Evangelium primitus sit promulgatum. Sed in quo illa consistat, cum Scripturæ taceant, nec dicere nos possumus. Scholastici in eo constitunt, quod loco sint sessuri eminentiori item quod iudicium Christi sint alijs significaturi. Sed hæc quam incerta sint, abunde ex ijs liquet, quæ iam diximus.

THESIS. III.

Materia iudicij novissimi erunt omnes omnium bonorum malorumque hominum actus, tum boni, tum mali. Docet hoc nos Salomonis effatum, quo Ecclesiastem suum claudit, Omne opus Deus adducet in iudicium, quod erit super omni occulto, sive bonum, sive malum. Quanquam nec desint, qui loqui eum malint de iudicio in hac vita, quo per invidentiam aliterve commissa, tandem à Deo deteguntur. At non aliter, quàm de novissimo iudicio accipi possunt, quæ legimus Matth. xxv. 31. & seq. Vti nec illud Rom. xiv. 10. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Et vers. 12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Et 2. Cor. v. 10. OMNES nos comparere oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet, quæ in corpore fecerit, congruenter ad id quod fecerit, vel bonum vel malum.

Iudicabit Christus viuos & mortuos, ut nos credere in Symbolo profiteamur, hoc est, qui vel in Domini adventu in corpore erunt, vel à mortuis tum resurgent: ut explicat scriptor vetus respons. ad orthodoxos apud Iustinum resp. ci x. item Petrus Chrysologus serm. Lix. & Gennadius de Eccles. dogmat. cap. viii. Vbi etiam legas Diodorum Tarfensem

Tarientem putasse, per vivos designari, iustos: per mortuos autem, peccatores. *Quam interpretationem merito rejicit Gennadius. Tamen non hanc minus, quam superiorem adfert Augustinus Enchirid. ad Laurent. cap. lv. Sunt etiam qui per vivos animam, per mortuos intelligunt corpus: ut Isidorus Pelusiota epist. ccxxi. & Venantius Fortunarius in expositione symboli. Sed prima interpretatio ut simplicissima, ita absque dubio verissima est.*

Non omnes tamen judicandos esse, veterum quorundam sententia fuit: eosque inter Lactantii: cuius hæc verba lib. vii. cap. xx. *Nec tamen universi tunc à Deo indicabuntur, sed ij tantum qui sunt in Dei religionis versati. Nam qui Deum non agnovērunt, quoniam sententia de his in absolutionem ferri non potest, iam iudicati damnatique sunt, sanctis liieris contestantibus, non resurrekturos impior in iudicium. Indicabuntur ergo, qui Deum scierunt: & facinora eorum, id est, mala opera cum bonis collata ponderabuntur: ut si plura & gravia fuerint bona iustificentur ad vitam beatam: si autem mala superaverint, condemnentur ad penam.* Hieronymus lib. i. commun. in Mich. cap. iv. *Nos, quasi peccatores, iuxta operum nostrorū mensuram, indicabit: illos vero, ut impios & negatores, non indicabit, sed arguet condemnatos.* Augustinus serm. xxxviii. de Sanctis, qui primus est in commemoratione fidelium animarum: *Ad iudicium non veniunt nec pīgani, nec heretici, nec Indei, quia de ipsis scriptum est, Qui non credit iam iudicatus est.* Idem clarius explicat Gregorius Magnus lib. xxvi. Moralium c. xx: *Dua sunt partes, electorum scilicet atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque indicantur, & pereunt: alij non indicantur, & pereunt. Alii indicantur & regnant: alij non indicantur, & regnant. Inducantur, & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esurivi, & non dedisti mihi manducare &c. Alii vero in extremo iudicio non indicantur, & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit, Qui autem non credi, iam iudicatus est: & de quibus*

Paulus

Paulus ait. *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Resurgent ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti Iudicis, iam cum damnatione sua infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguntur, ut pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, in reprobationem Iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia praeiudicati infidelitatis suae tenebris, eius, quem despexerant, invectione redargui non merentur. Illi saltem Iudicis verba audiunt, quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua aeterni Iudicis nec verba percipiunt: quia eius reverentiam nec verbo tenuis servare voluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccaverunt: isti in perditione sua de lege nihil dicunt, quia nihil legis habere conati sunt. Eadem paucis complexus Isidorus Hispalensis sententiarum, sive (ut ab initio librorum eos vocant) de summo bono lib. i. c. xxvii. *Dua sunt differentiae vel ordine hominum in iudicio, id est electorum & reproborum: qui tamen dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur, utriusque tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus: dum hi, qui intra Ecclesiam sunt, mali, iudicandi sunt, & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inveniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi.**

a Edit. Paris. a.
1601. sed cap.
30. in edit. Par.
a. 1538.

Et hæc quidem Patrum istorum mens fuit: in quâ duo expendemus, quod dicunt de non iudicandis infidelibus: tum autem quod docent de perfectis non iudicandis. De utrisque maxime nituntur illo Ioh. i. 11, 18: *Qui credit in eum non iudicatur: qui verò non credit, iam iudicatus est, quia non credit in Filium Dei.* Scholastici respondent loqui Iohannem non de iudicio approbationis aut reprobationis, quod pertineat ad omnes, sed iudicio discussionis: ut sententia sit, quorundam tam bonam esse causam, aut tam malam, ut de ea disceptari opus non sit: quia in perfectis nihil obici possit, quod damnationem mereatur: & infideles iam sint a morte damnati.

Q

loquitur

6 Ad Tit. 3.¹¹. loquitur Apostolus^b. Ac favet huic sententiæ quod Gregorium paulo ante dicentem audivimus: *Non eorum tantum causa DISCVTITVR*. Alij distinguunt inter privationem vitæ æternæ, & pœnam gehennæ: atque aiunt, satis quidem evidens esse, cur, qui fuerint infideles, non recipiantur in cælum, ut ibi regnent cum Christo, in quem non crediderunt: attamen non esse omnibus manifestum, cur addicantur pœnæ: & hac propter vitæ examine ac discussione opus fore. Nobis & simplicissima & verissima responsio videtur, quod apud Iohannem sit *agnitum*; Id Beza vertit condemnatur. Nempe *agnitum* nunc generatim notat iudicii actum: nunc *conatus* *agnitum* accipitur pro solâ condemnatione; ut hoc loco. Præterea agit Christus de sententia interlocutoria, ut Iurisperiti loquuntur, non definitiva. Si ve sermo est de ordinatione decretoque divino, ac merito condemnationis.

Nihilo firmitus est, quod è Psal. 1. pro se adducebat Gregorius. Nam cum dicit David, *Idcirco non exsurgens improbi in iudicio*: sententia est, vultum cogentur demittere, nec hircere audebunt, quia nihil habebunt, quod iudici respondeant.

Videamus nunc de perfectis: quos inter familiam ducere aiunt Mariam, ut quæ nunquam peccârit, & ea propter approbationis duntaxat, non item discussionis iudicio debeat judicari. Sed de Maria quod sibi sumunt, id & Scripturis & antiquitatis primæ & iudicio repugnat: quemadmodum alias ostendimus. Quod si in Maria eos ratio fugit, quanto magis decipiuntur in cœteris?

Inter eos, qui non iudicabuntur, Scholastici etiam referunt infantes. Janè Albertus in 4. sentent. ne eos quidem, qui absque baptismo fato fungantur, comparituros in iudicio arbitrat. Sed discipulus ejus Thomas affore censet, verum duntaxat, ut gloriam Iudicis videant: atque addit, non intellecturos, cur Electi præmio ornentur, vel ipsi, qui nihil boni aut mali egerint, eadem priventur. Vide eum quæst. V. de malo, art. III. item in IV. sent. dist. XLVII.

qu.

qu. I. art. III. Alij dicunt, non esse examinandos iudicio discussionis, quia nihil egerint: esse verò judicandos, alios quidem iudicio approbationis, qui statim à baptisinate disceserint: alios verò iudicio condemnationis, qui obierint non baptizati: nempe quia istis originale peccatum imputetur ad iustitiā. Ita Bonaventura in IV. sent. dist. XLVII. qu. III. art. I. & Soto qu. I. art. III.

Nos & contra Albertum statuimus, infantulos iudicio interfore: & contra Thomam iudicamus, eos intellecturos æquitatem Iudicii divini. Quale verò eos, qui ex infidelibus nascuntur, Iudicium maneat, scrutari non audemus, eo quod taceant de hoc Scriptura.

Egimus de istis, in quibus iudicium discussionis non habere locum arbitrantur Scholastici: nunc de iis videamus, in quibus huiusmodi iudicium communiter agnoscunt. Tales sunt tum reprobi, qui aliqua bona egerint, tum electi, qui aliqua egerint mala. Sane etiam iustorum peccata revelanda ac discutienda esse, satis docet Scriptura, cum dicit, Matt. XII. 36. *Omne verbum oriosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Iudicii.* & in I. Cor. IV. 5. *Ne ante tempus quicquam iudicate usq̃, dum venerit Dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarum, & manifesta faciet consilia cordium.* Et Apocal. XX. 12. *Et vidi mortuos, magnos & pusillos, stantes in conspectu Dei, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vita: iudicatiq̃, sunt mortui, ex iis, qua scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.*

Etiam indiscriminatim de omnibus omnino peccatis in iudicio revelandis loquuntur Ephræm. lib. de extremo Iudicio cap. I. & lib. de pœnitentia cap. IV. Ambrosius in Pl. XLIII. vbi adducit illud Matt. X. *Nihil est operum, quod* a T. t. p. 568. *non revelabitur.* Et Hieronymus in Dan. c. VII. cuius verba ed. Saf. 1555. ante adduximus. Item Augustinus lib. Meditationum, c. IV. *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meae, tot agminibus Angelorum patebunt universa sceleramea, non solum actuum, sed etiam cogitationum, simulq̃,*
2
locutio-

locutionum. Similiter Olympiodorus in cap. xii. Ecclesiastæ: *Deus, inquit, adducet omne opus humanum in iudicium, rationem à nobis exigens eorum, quæ gesserimus in vita, quæq; etiam facere omiserimus, siue illa bona sint, siue etiam mala.* Similiter Thomas in iv. Sent. dist. xlii. art. vlt. Bonaventura art. ii. qu. ii. & iii. Dominicus Soto dist. xlvii. quæst. xii. art. i. & alij multi.

Neque defunt tamen, qui iustorum peccata in iudicium ventura negent: vti Petrus Lombardus lib. iv. dist. xliii. & Sonnius de extremo iudicio cap. vi. Mōvet eos, quod Scripturæ passim dicant, iustorum peccata à Deo remitti, operiri, & oblivione obliterari. Vt Mich. vii. 19. *Deus ponet iniquitates nostras, & projicit in profundum maris omnia peccata nostra.* Etiam objectant, quod videatur iustis dolor ac ignominia fore, si occulta etiam delicta eorum manifestentur coram mundo. Sed non cogitant, dolorem in ijs non habiturum tunc locum, multumque eos gavifuros, quod ex peccatorum remissione tanta appareat divinæ clementiæ magnitudo.

THESIS V.

Nec homines solum, sed etiam Angeli mali à Christo, & in, ac cum eo à sanctis novissimo die damnabuntur. Quod ad consolationem piorum pertinet, quia etsi nunc à Satana & Angelis eius vexentur, tamen tempus veniet, cum à sanctis ipsis damnabuntur.

Quæstio est, an Angeli quoque debeant judicari. Solvit eam Petrus i. ii. 2. vbi ait, *dæmonia in iudicium reservari.* Vnde Angelos malos iudicandos esse iudicio condemnationis, rectè colligit Bonavent. in iv. Sent. dist. xlvii. art. i. qu. vi. Iudicabit autem eos Christus: quanquam & de sanctis legimus: i. Cor. vi. 3. *Nescitis quoniā Angelos iudicabimus?* Nempe quia in & cum Christo capite iudicabi-

cabimus, & CHRISTI iudicium approbamus, ut
superius ea verba interpretabamur. Rectius sanè
quàm Origenes in Num. homil. xi. vbi hoc velle
Apostolum putat, novissimo die cum An-
gelicâ vitâ humanam esse conferen-
dam, & fortasse Pauli, vel a-
lius vitam Angelicæ esse
præferendam.

ssss
ssss
ss

FINIS.

DISPUTATIONIS THEOLOGICÆ

DE

I V D I C I O

E X T R E M O

P A R S A L T E R A.

T H E S I S I.

F O R M A iudicij novissimi in tribus consistit, *can-*
se cognitione, sententia dictione, & ejusdem execu-
tionis. Causa cognitio sita est in revelatione omnium,
quæ quisque per vitam universam fecerit, dixerit, cogi-
tarit.

Atque id est, quod *apoc. xx. 12.* de aperiendis libris di-
 citur Apoc. xx. 12. Non quidem Deus libris indiget,
 quibus consulat memoriz suæ: sed quod de Deo dicitur
apoc. xx. 12., intelligi debet *apoc. xx. 12.*. Nempe per apertio-
 nem librorum significatur, ut unicuique conscientia sua,
 (nec enim opus erit testibus externis) suggestura sit om-
 nem suam vitam. Ita optimè ea verba interpretatur
 Hieronymus in illud Dan. vii. *Iudicium sedet, & li-*
bri.

tri aperti sunt. Conscientia, inquit, & opera singulorum in v-
tramque partem, vel bona, vel mala, omnibus revelantur. Si-
militer Augustinus lib. xx. de Civ. Dei cap. xiv. *Quan-*
dum vimesse intelligendam divinam, qua fiet, ut cuique ope-
ra sua, bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, &
mentis intuitu mira celeritate cernantur. Quæ etiam legas
apud Hugonem Victorinum lib. i. de anima cap. ii. Ne-
cesse igitur non erit, vt manifestatio fiat voce sensibili ac
humana; sed satis erit, si menti repræsentetur, ac manifesta-
tur. Vnde idem Augustinus serm. lxxvii. de Tempore:
Cum adstante testimonio conscientia singulorum, rationem vi-
ta cæperit postulare. Et Scriptor libri de malis doctoribus
& operibus fidei, qui falsò creditur Sixtus iii. *Cum uni-*
versorum cordium secretarevelanda, cum uniuscuiusq, altus
conscientia magis, quam sermo testabitur. Bonaventura in
tract. septimæ partis Breviloquij cap. i. *In hoc iudicio fiet*
apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita & de-
merita universorum sibi ipsis & cæteris innotescunt, faciente
hoc virtute illius libri vite, Verbi scilicet incarnati. Vide
Thomam in iv. sent. dist. xliii. qu. lxxxvii. art. iii.

Quæstio à Durando, atque alijs movetur, vtrum om-
nes omnia omnium, an singuli sua tantum delicta sint
cognituri. De hoc quid in primis probabile videatur, ex
iis cognoscetur, quæ paulò post de sententiæ dictione di-
cemus.

THESIS II.

Hanc omnium revelationem comitatur separatio, qua
Mat. xxv. 32. & 33. comparatur separationi pastoris
flegregantis oves ab hædis, & illas constituentis ad dex-
tram, hos ad sinistram.

Nempe vt oves, dum de die pascuntur, miscentur
hædis; sed vesperti à pastore seorsim recluduntur: ita in hoc
mundo

mundo fideles atque infideles pariter sole & solo fruuntur: sed cum advenit mundi vespera, pastor summus separabit hos ab illis, & alium his, alium illis assignabit locum. Per oves verò capere oportet justos, qui ovibus comparantur, quia mansueti sunt & simplices, ovium instar: sinistra verò per hædos significantur, quia referunt animalis illius immunditiam ac foetorem: atque etiam lasciviam & libidinem, ut Hieronymus opinatur.

THESIS III.

Separationem hanc excipit sententiæ dictio: de qua Christus apud Matth. xxv. 34. & 41. ubi dicitur, pios audituros hanc vocem, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à iactis fundamentis mundi. Impiis verò dictum iri: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus.

In hac sententiæ dictione est *arbitrium* tergemina. Nam justis dicitur *Venite*: injustis, *discedite à me*. Illi vocantur, *benedicti*: hi, *maledicti*. Illi jubentur *possidere regnum cœlestis*: hi *ire in ignem æternum*. In duobus verò, quemadmodum Origenes & Chrysostomus observant, non servat Christus *arbitrium*. Nam illi audiunt, *benedicti Patris mei*: hi non item, *maledicti Patris mei*: sed *impii*; *maledicti*: nempe quia benedictionis quidem auctor est Deus, maledictionis non item, sed eam impius sibi peccatis arcessit. Præterea justis dicit: *regnum paratum à iactis mundi fundamentis*: sed non similiter dicit, *ignem æternum paratum iniustis*; verum, *paratum diabolo & angelis eius*: nimirum quia Deus neminem creat ad perniciem, sed homo consortium cum diabolo meretur, cui se sponte subjecit. Adde quod magis beneficentiam Dei ob oculos ponit, quod ait Christus, hominibus ipsis paratum esse regnum, quam si dixisset paratum

tum Angelis bonis: quod item non tam atrocitatem pœnz comprehendimus animo, si audiamus, infideles subituros pœnas ipsis decretas, quam si dicatur, pœnas eos manere diabolis ipsis constitutas.

Queritur à Scholasticis, utrùm una generali sententia, & electi recipiendi sint in celum, & reprobi conjiciendi in gehennam. Sanè sic videtur, quia non nisi generalis à Matthæo sententia adfertur. Tamen dixerit aliquis, opus esse, ut sua singulis sententia dicatur, quia & præmiorum & pœnarum certi erunt gradus. Ad hoc plerique respondent, sensibili quidem voce pronunciatum iri sententiam generalem: sed eam, qua particulatim omnes sciant, quantum præmium, quantave pœna maneat ipsos, id cuiusque menti esse repræsentandum, ita ut ejusce manifestationis non minus aperta alijs futura sunt indicia, quam si singulis singulatim sua diceretur sententia. Quam conjecturam improbare non audemus, quia ad perfectionem judicij vniversalis videtur pertinere, ut justitia ejus, etiam quod ad gradus præmiorum & pœnarum, omnibus innotescat. Vnum tamen hoc ob stare ei videtur, quod *ad id* est, quomodo vel vno intuitu, vel brevi adeo temporis spacio ac iudicium peragendum creditur, peccata omnia omnium ab omnibus, etiam malis possint cognosci. Itaque, iudicio nostro, de isto satius fuerit *inixit*.

THESIS IV.

*Sententia dictionem confestim (quod efficaciam eius ostendet) executio consequetur: quam Christus proposuit ibidem vers. 46. siue ultimo, his verbis: Et abi-
bunt isti in ignem æternum, iusti verò in vitam æternam.*

Quod non ita capiendum, quasi tum demum beati aut
miseri.

miseri esse incipiant, (nam ut de statu amborum ante resurrectionem nihil dicam, beatitudinis erit, quod iusti resurgent cum corpore glorioso, quale non erit iniustorum) sed hæc verborum istorum sententia est, jam cum publicâ & solenni denunciatione animo corporeque, illos in cælum recipi, vbi sint semper felices: hos in gehennam detru-di, vbi sint semper miseri.

THESIS V.

Finis iudicij huius duplex est: unus ultimus, alter subordinatus. Subordinatus est Electorum salus, & pœna Infidelium: iuxta illud 1. Corinth. v. 10. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum. Summus finis est gloria Dei relucens in manifestatione misericordiae & bonitatis erga fideles, & veritatis ac iustitiae erga impios. Nam, vel in primis in Iudicio extremo habet locum, quod de iudicio in terris legimus Apocal. xv. 4. Omnes gentes venient, & adorabunt coram te: nam iudicia tua patefacta sunt. Singulariter verò ratione Christi, finis est consummatio & abdicatio officij ac regni, quod Christus in hoc seculo exercet: de quo 1 Cor. xv. 24. Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri.

Quibus verbis significatur, Christum, cum mundus consummabitur, Electorum cœtum, fidei ac custodiæ suæ à Patre commissum, traditurum Patri: atque ita finem simul fore & seculi, & dispensationis istius, quâ Christus curam gessit Ecclesiæ suæ. Atque hæc de causis Iudicij extremi. Nunc de tempore ac loco ejus videamus.

THE-

THESIS VI.

*Tempus futuri Iudicii ignotum est hominibus univ-
ersis. Marc. xii. 32. De die illo & hora nemo
scit, ne Angeli quidem, qui in cœlo sunt, nec ipse Fi-
lius, sed solus Pater.*

Vbi quod Filius dicitur nescire, intelligi debet secun-
dum scientiam habitualement, quæ est humanæ naturæ, se-
cundum quam indies crevisse dicitur. Nempe non per-
tinebat ad officium Mediatoris revelare nobis diem illum,
eoque nec attinebat Christum secundum habitualement sci-
entiam scire illum: etsi, quin secundum divinam istoc
scierit, dubitare omnino est nefas, imò quin nunc quoque
secundum humanam sciat, minimè ambigamus. Quan-
quam etiam Christum demùm eam cogniturum, cum à Pa-
tre ei revelabitur, existimet vir eruditus Matthæus Cotte-
rius Expositione Apocalypsis in cap. xiv. 4 Pag. 389.

Sunt autem qui etsi fateantur & annum, & diem ignora-
ri, horam tamen incertæ diei sciri affirmant. Vti Rabanus
Maurus lib. v. de Univerfis cap. viii. *Christus eadem horâ
quâ resurrexit, ad iudicandum venturus est.* Ac videtur
idem velle Lactantius lib. vii. divin. Instit. cap. xix. Sed
non video, cur magis probabile sit, de cœlo descensurum
quâ horâ resurrexit, quam qua ascendit in cœlos, aut quâ
ab hominibus iudicatus fuit.

THESIS VII.

*Etiam, quamdiu duraturus sit iudicij actus, est incer-
tum: sed brevissimo temporis spacio iudicium esse pera-
gendum in primis probabile est.*

Origenes.

Origenes tractatu v. i. in Matth. *Hac non sic dici possumus, quasi opus habentia multo tempore, ut ponatur nobis ratio de omnibus actibus vite nostra. Et mox: Volens Deus ventilare omnium mentes, ut unusquisque sentiat proprios actus bonos vel malos, citò omnia ab omnibus omni tempore gesta singulis quibusque faciet in mente ineffabiliter quadam virtute. Nec enim sicut nos volentes in mente facere alicui ea, quae fecit, opus habemus tempore sufficienti ad consummationem eorum, quae dicuntur à nobis, & in memoriam rediguntur: sic & Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia, quae gessimus in vita, ut cognoscetes universa quae fecimus, intelligamus propter quae aut punimur, aut honoramur. Si quis autem celeritati divinae veritatis circa haec omnia consummanda non credit, hic nondum intellexit Deum, qui omnia fecit. Et postea: Tempus futuri iudicii non opus habebis spatio temporis, sed sicut resurrectio dicitur futura in momento, in istu oculi, sic puto & iudicium fore.*

Quomodo autem in tanta iudicandorum multitudine, tanta delictorum varietate, iudicium brevi tempore fieri possit: his verbis docere conatur Durandus in .iv. Sent. xlvii. qu. i. *Sicut nunc in iudicio particulari fertur sententia mentaliter vel spiritualiter contra animas exutas corporibus, quae ut sic sunt merè spiritus: ita in iudicio generali debet ferri contra animas resumptis corporibus, partim spiritualiter, partim corporaliter: quod fiet si discussio meritorum sit mentaliter (sicut omninò est probabile, quia si esset vocalis requiret longissimum tempus) prolatio verè sententiae sit vocalis, quae poterit ferri valde modico tempore. Tertullianus lib. de spectaculis cap. xxx. ultimum & perpetuum iudicii diem vocat: verum perpetuitas illa non factum iudicantis, sed executionem iudicii respicit.*

THESIS VIII.

Locus, unde venturus est Christus, sunt caeli: ad quem ven-

venturus, sunt nubes: & trūm verò supra vallem Iosaphati, an alium locum sit appariturus, planè est incertum.

Christum in aëre iudicaturum, colligunt omnes exinde, quia 1. Theff. iv. 17. dicitur, eos qui resuscitabuntur, rapiendos esse in occursum Domini. Etiam thronum Christi collocandum esse supra vallem Iosaphati, quæ est inter Hierosolyma & vallem Oliveti, à plerisque veterum traditum est. Vti ab Haimone lib. 11. in Esaiam: *Multi autumantes dicunt, quod Dominus super montem Oliveti sedebit, ex quo ascendit ad cælos. Dominus non descendet in terram ad iudicium, sed in aere sedebit in nube contra montem Oliveti, constipatus agminibus & virtutibus cælorum.* Sequuntur verò hanc sententiam Guilhelmus Alvertus primæ partis de universo part. 11. cap. XLVII. Guido de monte Roeheri in Manipuli Curatorum parte 111. cap. 1. & Ludolphus Saxo Carthusianus vitæ Christi part. 11. cap. LXXXVII. item Scholastici, idque nixi Prophetia Ioelis cap. 11. 2. *Congregabo omnes gentes, & deducam eos in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.* Et post aliqua: *Consurgant & ascendant gentes in vallem Iosaphat, quia ibi sedebo, ut iudicem omnes gentes in circuitu.* Etiam causas adferunt, cur eo potius loco, quàm alio, thronum suum Christus ponere velit. Nimirum, quia & gaudium majus adferet piis, & magis confundet impios conspectus Hierosolymorum & vicini loci, ut in quibus docuerit Christus, tot miracula egerit, etiam crucifixus sit: item montis Oliveti, vnde in cælos ascendit.

Atque hæc satis verisimiliter dicerentur, si iudicium istic loci fore è Scripturis constaret: nunc absque causa ejus causa quæritur, quod an futurum ibi sit, ignoratur. Nec Ioelis verba sententiam istam juvant, quia anagogicè accipi debent. Nam sententia est, Quemadmodum vallis Iosaphat erat in conspectu Israelis: ita in conspectu Ecclesiæ (cujus typus erat Israel) iudicium a Christo exercebitur.

Quem-

Quemadmodum autem frustra ejus quaeritur ratio, quodan futurum sit nescitur: ita nihil prohibet causam ejus indagare, quod fore nos docent Scripturae. Cujusmodi est quod cum, etiam permanens in caelis, iudicium exercere possit in terris, tamen humanam & visibili formam malit in terras descendere. Nempe convenit, ut ubi pugnavit, ibi etiam victorem se ostendat, & ubi iniuste est damnatus, ibi alios iuste condemnet. *Sedebit iudex, qui steteris sub indice: damnabit veros reos, qui factus est falsus reus:* ut Augustinus ait serm. LXXIV. de verbis Domini. Adde quod praesentia Maiestatis ejus, & piis maximum adferet gaudium, & impiis incutiet horrorem, cum in tanto honore videbunt Dominum gloriae, quem crucifixerunt. De piis est illud Bernardi serm. LXXIII. in Cantica: *Vult Pater misericordiarum per hominem homines indicari, quod in tantâ trepidatione ac perturbatione malorum, electis fiduciam praestet natura similitudo.* De impiis vero est istud Othonis Frisingensis lib. VIIII, Chronicorum cap. XVI: *Veniet in ea forma indicaturus, in qua prius venerat iudicandus, ut aqua lance mundus enim severum discretorem inveniat, quem in carne humiliter venientem elata prius mente contempserat.* Unde est illud Propheticum, ^a Videbunt in quem transfixerunt. Pater enim in persona sua non iudicans, omne iudicium Filio dedit, ut quem diversis opprobriis, cruciq; innocentem exposuerat, hunc caelestium, terrestrium, & infernorum Dominum constituens, iudicem vivorum & mortuorum faciat. Superest videamus, quem fructum percipiamus ex cognitione doctrinae de iudicio extremo.

^a Zach. 12.

THESIS IX.

Voluit Christus nos de Iudicio extremo certos esse: de tempore vero eius incertos. Certos quidem de iudicio, ad consolationem nostri in adversis. Incertos autem de tempore, ad excutiendam securitatem carnalem. Iuxta illud Christi

Christi Luc. xi. 39. Si sciret paterfamilias, quâ horâ fur venturus esset, vigilet: & *Mat. xxiv. 42.* Vigilate, quia nescitis, quâ horâ Dominus vestet venturus sit.

Quare saluberrima, & multum necessaria est futuri iudicii recordatio: ut Eusebius Emisenus, vel potius Eucherius Lugdunensis ait serm. v. ad Monachos. Cui consentit Petrus Damianus epist. ii. cap. v. His addendus est etiam terror iudicii, ut illius amaritudine valeat mundi falsa dulcedo contemni. Ad evadendas namq; diabolica pugna molestias valenter assurgimus, si necessitatis ultimum periculum providè pertractamus. Nam si repentinus atq; terribilis adventus Christi dignè perpenditur, quid erit in mundo, ubi mens humana vel desipiens delectetur? Rectè igitur B. Ephraim parænetico de secundo Adventu Domini: Sive operi, sive orationi intentus sis: sive ambules. sive sed eas: sive comedas, sive ieiunes: sive in cubili tuo vigil iaceas, sive quid aliud agas: non desistas mens tua cogitare, & os tuum loqui de iudicio. Etiam Hieron. hoc documentum fertur tradidisse: Sive bibas, sive comedas: sive vigiles, sive dormias, hæc tibi tuba insonet, SVRGITE MORTVI, VENITE AD IUDICIUM. Quod quidam non ineptè his versiculis complexus fuit:

*Sen vigilo intentus studiis, sen dormio, semper
Iudicii extremi nostras tuba perfonas aures.*

Hodie non legitur ex sententia in operibus Hieronymi: sed simile quid invenitur in regula Monachorum, quæ ex-
rat T. iv. collegit eam ex operibus ejus Superior ordinis Hieronymiani, posteaque eandem Martinus v. Pontifex comprobavit.

FINIS.

commemoratus mortuorum suorum, qui ante dormierant, & descendens ad eos, uti erueret eos, & salvaret eos. Secundum autem, in quo super nubes venit, superducens diem quæ est sicut clibanus ardens, & percutiens terram verbo oris sui, & Spiritu per labia sua interficiens impios, & ventilabrum in manu habens, & emundans aream suam, & triticum quidem in horreum colligans, comburens autem paleas in igne inextinguibili. Estque similis locus apud Athanasium de Incarnatione verbi^b, Cyrillum Hierosolymitanum initio Catech. xv. Hieronymum Epist. cli. ad Algasiam quaest. xi. Theophylactum in Marci cap. vii. Ioannem Cantacuzenum apol. ii. & alios. Est etiam adventus Christi, nec primus, nec ultimus: quando, ut Augustinus ait lib. xx. de Civ. Dei cap. v. in Ecclesia sua venit, hoc est in membris suis, particulatim atque paulatim. Sive, ut loquitur idem epist. lxxx. adventus Christi per Ecclesiam, sive in corpore suo, quod est ecclesia: in qua usque ad finem venire non cessat. In suis enim veniens agnoscitur, dum eius quod sit membra nascuntur. Hoc de adventu loquitur Christus apud Iohannem xiv. 23. Qui diligit me, & mandata mea servat, veniemus ad ipsum, ego, & pater meus, & mansionem apud ipsum faciemus. Hoc loco de adventu Christi ultimo, quo veniet ad iudicandum vivos & mortuos, agere, ut supra, constituimus. De quo quinque ista expendemus.

b T. i. pag. 81.
edit Commel.

a Col. 358. &
359. edit. Bal.
2. 1556.

Primum, an sit Christus rediturus.

Deinde, unde, quò, & quomodo sit venturus.

Postea, quando sit venturus.

Tum, qua signa sint huius adventus.

Deniq, qui eius effectus.

THESIS I.

Christum esse reverſurum ad nos, credere nos proſi-
temur in ſymbolo, cum dicimus, eum è cælis, ubi
ſedet ad dexteram Patris, rediturum eſſe ad iudi-
candum vivos & mortuos. Præeunt verò ad hoc Scriptu-
ræ: Matt. XXIV. 30. XXV. 31. Mar. XIII. 26. & I.
Cor. XV. 23. item I. Theſſ. V. 23. & 2. Theſſ. I. 7. 10.
& II. 1. In iſſdem tempus reditus vocatur dies Domini
I. Cor. I. 8. *Revelatio* ſive revelatio I. Cor. I. 7. *revelatio*
ſive præſentia I. Theſſ. III. 13. & IV. 15. & V. 25. & 2.
Theſſ. II. 1. & 8. item Iac. V. 7. & 8. & *visio* ſive
apparitio. I. Tim. IV. 8. & ad Tit. II. 13.

Damnamus igitur ^{ipsos} istos, quorum voces expressit Petrus 2. 11. 4. *Vbi est promissio adventus eiusdem ex quo patres dormierunt, omnia sic permanent ab initio creationis. Cui geminum illud Manilij lib 1.*

Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

Non alium videre patres, aliumve nepotes

Adspicient.

Argumento verò isti ibidem ab Apostolo occurritur: quâ
de re pluribus dicemus Disp. de Fine mundi.

THÈSES II.

Expectamus Christū non aliunde, quàm è cælis, ubi sedet ad dexteram Patris. Philip. I. 11. 20. Nostra conversatio in cœlis est: unde etiam Salvatorem expectamus, Dominum Iesum Christum. 2. Thes. 1. 7. Cùm revelabitur Dominus Iesus de cœlo, cum angelis potentiae suae. Inde verò descendet in nubes. Matt. xxv. 64. Ab hoc tempore videbitis filium hominis sedentem ad dexteram potentiae Dei, & venientem in nubibus cœli. Ac quomodo adspicientibus discipulis ascendit, ita etiam visibiliter descendet. Act. 1. 11. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum

modum vidistis eum cuntem in coelum. *Non tamen descendet, qualis hic vixit, humilis pater & infirmus, sed in gloria & maiestate summa, etiam Angelis stipatus. Vnde Matt. xvi. 27. legimus. Filius hominis veniet cum gloria Patris sui, & angelis suis. Et Matt. xxiv. 30. ac Mar. xiii. 26. & Luc. xxi. 27. Et videbunt Filium hominis, venientem in nubibus coeli, cum virtute & gloria multa. Et Mat. xxv. 31. Cùm autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo.*

Cum Christus ab Evangelista dicitur adventurus cum virtute & gloria multa. distinguitur hic adventus eius à priori. Nam etsi tunc quoque magnam habuit potentiam, quam miraculis ostendit; atq; etiam aliqua ejus majestas in transfiguratione visa est: tamen status iste præ altero humilis fuit & infirmus: vnde non *venit cum virtute & gloria* venturus dicitur, sed *cum virtute & gloria multa*. At virtutis quidem erit, quod ad ejus imperium resurgent mortui, & momento ad ipsum cogentur, omnesq; ei cœlestes, terrestres, & inferi honorem exhibebunt, omnes ab eo judicabuntur, & pro factis, vel mercedem auferent, vel pœnam. Ad gloriam verò refertur, tum relucens in corpore claritas ac majestas, tum quod stipatus veniet cum multis millibus angelorum: qui aderunt, partim honoris ergò, partim vt iustissimi judicij testes, partim ministerij causa. Nam subjungitur apud eundem Evangelistam, *Et congregabuntur* (nempe Angelorum ministerio) *ante eum omnes gentes*: puta jam resuscitatae. Ad gloriosam etiam apparitionem pertinet, quod ibidè dicitur, tunc sedebit super thronum gloriæ suæ. Vbi *thronus* tribuitur Christo, quia judicis* est sedere. Nihil ergo disquisito opus est, quæ illa sedes futura sit, quam multi artificiosum thronum ex splendida nube confectum fore cōjectant, quia in nubibus veniet Christus: alij censent angelos fore, quia, ex plurimorum quidem in-

a Vide Franciscum Poletum in histor. Fori Romani l. i. c. 5.
b Greg. Valent. Disp. 11. qu. 4. de iudic. extr. punct. 1. Pinchus de altera vita lib. 2. cap. 21. &c.
c Iansen, in concord. Evang. cap. 127.

d Al. 80.

e Al. 99.

terpretatione, angeli peculiariter throni appellentur ad Coloss. 1. 16. ac Deus super Cherubim sedere dicatur psal. LXXIX. d. 2. & xcvi. 1. Vbi tamen Vatablus mavult, *inter Cherubim.*

THESIS VII.

Quando adventurus sit Christus, determinatè nemo homo novit.

Triplex tamen causa est, ob quam homines malè curiosi certum eius tempus definiant. Primum est, *ἀνῆμα*, sive secretior spiritus revelatio, quam vel dicat spiritus mendax, vel homines sibi fingunt. Alterum, Prophetica, vel Apostolica autoritatis prætextus. Tertia est ratiocinatio. Primum secundumque modum damnat Apostolus 2. Thess. 11. 2. *Ne citò demoncamini à mente, neq; turbemini, neque per spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolam, tanquam nobis auctoribus, quasi instet dies Christi.* Gr. *ὅτι οὐκ ἀνῆμας, οὐκ ἐστὶ λόγος, οὐκ εἶναι ἐπιστολή.* Vbi etiam tertij modi fecerit mentionem, si cum nonnullis *λόγους* interpretere ratiocinationem. Sed magis placet, Apostolicum sermonem intelligi. Primi modi exempla multa habuit hoc seculum in Anabaptistis. Alterius exemplum capere est, quando multi subnixa dicto quodam, quod ex Eliæ Thifbitæ schola profectum ajunt, statuunt, mundum hunc duraturum esse sex annorum millibus. Quam sententiã expendemus disp. De fine mundi. Estque simile cum Bridgæ de adventus tempore vaticinium quod jactant. Tertij generis est, cum ita colligunt aliqui, verba illa *Adventus Domini*, si numerum literis indicatum attendamus, dare nobis clō clō xii. sed subtrahi debere lxxvii. qui numerus sit in istis, *Dies abbreviabuntur*: rursus addi oportere cl. qui contineatur istis, *Propter electos.* Atque ita haberi annum clō lxxclv. quo adventurus sit Christus. Cæterum fuere olim multi, nec hodie desunt, qui ctsi fateantur, tempus ignorari, quo adventurus est Christus: illud tamen ex scripturis

* Apud Aretium loc. 183. qui est de adventu Christi.

pturis colligi posse putent, de nocte cum affore. Quod probant, partim ex Luca dicente c. xvii. 34. *In illa nocte erunt duo in lecto*: partim ex parabola de decē virginibus, ubi dicitur, *Media nocte clamor factus est*. Ad quem locum hæc b *Matt. 25. 6.* annotat Hieronymus: *Dicamus aliquid, quod forsitan lectori utile sit. Traditio Iudeorum est, Christum mediā nocte venturum in similitudinem Egyptij temporis, quando Pascha celebratum est, & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transit, & sanguine agni postes nostrarum forium consecrati sunt. Vnde reor, & traditionem Apostolicam permansisse, ut in die vigilarum pascha, ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi: & postquam illud tempus transierit, securitate præsumptā, festum omnibus agentibus diem. Vnde & psalmista dicebat, Mediā nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tue. Etiam Cassiodorus ad verba illa hujus psalmi, ab Hieronymo proximē citata, Mediā nocte surgebam: Sciit, inquit, hoc tempore primogenita Egyptiorum fuisse percussa, scit liter, Chetha quoq; sponsum mediā nocte esse venturum, ideoq; eodem tempore surgit ad laudes. Sed parū hæc firma sunt. Quod verò Lucas & Matthæus, ibi de Christi adventu agunt, noctis meminerunt; id pertinet, partim ad inopinatum Christi adventum, quia veniet sicut fur in nocte: partim ad tristem rerum faciem, quia cœli luminaria obscurabuntur: de quorum utroq; mox dicemus. Alij arbitrantur, Christum non nocte mediā, sed in aurorā venturū. Atq; id colligunt, tum quia Christus resurrexerit in aurora, tum quod apud Lucam legamus c. xii. 38. *Et si venerit in tertia vigilia, & invenierit ita, beati sunt servi illi*. Sed ibidem antecedit, *Et si venerit in secunda vigilia*. Nec ex parabolico eiusmodi sermone certi quid concludi potest: ut diximus. Placuit tamen ea sententia Lactantio quoq; lib. vii. cap. x. ix. Nec certius quicquam de mēse habemus, quā de horā, etsi mense Martio, quia eo creatus sit mundus, pleriq; adventurum dicant ad judicandum: ut scholastici quidam, & qui hos secutus, Consalvus Durātus Notis ad Revelationes Brigitte. c. lvi.*

THESIS IV.

Adventum Christi subitum, & hominibus inexpectatum fore, indicat Apostolus 1. Thess. v. 2. 3. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus; sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Securitatem verò istam describit nobis Matth. xxiv. 37. Sicut in diebus Noë, ita erit & adventus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium, comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus filij hominis. Hinc Christus apud Lucam. xx. 34. Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

Nec adversus id, quod de pace ac securitate ait Apostolus obduci potest, quod dicitur à Luca xxi. 25. *fore pressuram gentium, crescentibus hominibus præ timore & expectatione, eorum qua supervenient universo orbi.* Nam ista consternatio, quam Lucas describit, orietur ex horrendis signis appropinquantis judicij. Ante verò pressuram istam fiet, ut homines carnis delicijs intenti, Pax dicant, & securitas.

THESIS V.

Signa prævia adventus Christi duum sunt generum: alia enim cum appropinquare significant; alia autem cum adventu

ventu eius sunt coniuncta. Prioris generis est conversio Iudeorum: de qua est illustris ille locus Apostoli ad Rom. XI. 25. Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (vt ne sitis apud vosmet ipsos elati animo) quod excæcatio ex parte Israel accidit, donec plenitudo gentium intraverit: & sic totus Israel saluus erit.

Vbi tria ab Apostolo dicuntur: Israël ex parte esse excæcatum: duraturam hanc excæcationem, donec predicatione Evangelij Ecclesia ex omnibus gentibus fuerit collecta: tum verò Israël sive Iudæos, qui hactenus fuerant excæcati, catervatim esse accessuros ad fidem, atque vnâ cum gentibus esse salvandos. Vide, sis, quæ hac de Iudæorum conversione scribit Finus Hadrianus in Iudæorum flagello lib. VII. cap. XXVIII.

THESIS VI.

Etiam predicationem Evangelij per uniuersum orbem, appropinquantis Christi aduentus indicium fore, plurimorum, & iuniorum, & veterum, sententia est.

Imò August. epist. LXXX. ad Hefychium: Nescio, inquit, vtrum intueri aliquid certius in hac quaestione possemus; si vlla ratione seu facultate possemus; quàm illud, quando Evangelio mundus uniuersus impleatur. Eademque est sententia Hieronymi in Matt. cap. XXIV. Movent eos illa Christi verba Matt. XXIV. 14. *Prædicabitur istud Evangelium regni in vniuersa terra, vt sit testimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.* Vbi mundi finem intelligunt. Vnde Origenes tractatu XXVIII. in Matt. *Siquis temere dicere vult, prædicatum iam esse Evangelium in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit & quod ait, Tunc erit finis, iam finem venisse.* Similiter Prosper Respons. ad

iv. cap. Gallorum: *Nutat, quod dici nefas est, fides Verbi, & ante quadringentos annos Evangelio impletus est mundus, & adhuc Domini differtur adventus.* Similiter item ad Rufinum^a. Item, præter istos, Ambrosius lib. x. in Lucā^b, scriptor operis imperfecti homil. xlviii. in Matt. Damascenus lib. iv. de fide Orthod. cap. xxvii. & c. item è recentioribus Liranus, Cajetanus & Maldonatus in cap. xxiv. Matt. Soto in iv. sent. Dist. xlv. qu. ii. art. i. ^c Bellarminus lib. iii. de Rom. Pont. c. iv. Suarez. disp. lvi. Tom. ii. sect. i. & c. Aliter tamen è junioribus Iansenius in Matt. cap. xxiv. & Baronius T. i. an. lxxii. ^b item ex antiquis, Eusebius lib. iii. histor. c. vii. & Chrysostomus^c, Euthymius, ac Theophylactus in Matt. c. xxiv. Ex quorum sententia loquitur Christus de consummatione, non mundi, sed Hierosolymorum. quod non minus placet. Continuò enim apud Mathæum sequitur: *Cum ergo videritis abominationem silam vastatricem;* quæ de vastatione Hierosolymorum planè intelligi debent. Favent etiam huic sententiæ verba Marci, qui cap. xii. discipulos de templo, & Hierosolymis quæsisse dicit, quando istorum futura esset consummatio: respondisse autem Christum, *Primum apud omnes gentes Evangelium prædicari oportere.* Vbi ^a *etiam* pro *omnes* ponitur, planeq; ad templi, & Hierosolymorum finem refertur. Objeçant, quod Evangelium non fuerit ubiq; prædicatum ante Urbis excidium: præterea Origenem^a, Rufinū^b, Augustinum^c, Prosperumq; ^d, atque adco Bernardum^e ipsum, testari, ne suā quidem ætate id impletum fuisse: denique vix seculum esse, dum detecta sit America, & pars Magellanica, quæ Christum plane ignorabant: imò hodieque gentes inveniri, ad quas non pervenerit prædicatio Evangelij. Sed responderi potest, verba Christi simili *omnes* debere intelligi, ac Pauli ad Rom. x. 16. vbi Iudæos negat vllum habere suæ infidelitatis prætextum, quasi vocati non fuerint, cum jam Davidis illud^f impletum sit, *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.* Et ad Coloss. c. i. vbi semel iterumq; Evangelium in vniuerso orbe

^a Fol. 126.^b edit. Duac.^c Pag. 148. c.

dit. Bas. 1555.

^e Pag. 861.^f edit. Duac.

1613.

^a Cap. 122. concordia Evangelice.^b Fol. 691. edit.

Mora. 1612.

^c Homil. 76. in

Matt.

^d In Mat. Tract.

28.

^e Lib. 1. hist. c. 9.^f Epist. 80. ad

Helych. col.

367. edit. Basil.

a. 1556.

^g Ad capitula

Gallorum, c. 4.

^h Lib. 3. de Cō-

sideratione c. 1.

i Psal. 18. (al.

19.) 5.

orbe prædicatum dicit: *Per sermonem veritatis, id est Evan-* 4 Verf. 6.
gelij: Quod pervenit ad vos, sicut & in TOTVM MVNDVM,
& fructum profert. Et ibidem. *Nec dimovemini à spe Evan-* 1 Verf. 23.
gelij, quod audistis prædicari omni creatura, qua sub cælo est.
 Verumtamen, ut sanè concederemus, sermonem esse Chri-
 sto de ultimo suo adventu, & mundi consummatione, ejusq;
 signum statuere prædicationem in omni gente: non tamen
 ex signi hujus impletione, determinatè sciretur finis seculi.
 Quod etiā fatetur Augustinus epist. lxxvi. ad Hesychi-
 um: *Si iam nobis, inquit, nuntiatum fuisset, in omnibus gen-*
tibus Evangelij prædicari, nec sic possemus dicere, quantum a Col. 315.
temporis remaneret usque ad finem, sed magis magisq; iam
propinquare meritò diceremus. Tale etiam signum est Iudæo-
 rum conversio, de quā antè dicebamus.

THE SIS VII.

Alterum signorum genus est eorum, quæ quorundam adventū
Christi antecedunt. Hæc respiciunt mundi machinam: in
 qua tum cælum spectatur, tum terra marisq; globus De
 priori tum generatim dicitur fore ut cælorum sonitus concu-
 tiantur: tum speciatim, solem lunamq; obscuratum iri, ita
 ut lucem non edant, stellas item è cælo casuras. De posteri-
 ri addit Lucas, fore in terris pressurā gentiū præ fremitu
 fluctuum marinorum. Sed quomodo vel solis luneque ob-
 scuratio, vel iste stellarum casus intelligi debeat, non satis
 convenit. Hieronymus & Chrysostomus arbitrantur, non
 absolute obscuratorem hanc intelligi debere, sed comparate,
 quia præ claritate veri solis, Iesu Christi, ipsum solare
 corpus videbitur tenebrosū. Huic sententia obstat, quod de
 tempestatibus marinorum fluctuum diximus. Cum enim
 signum hoc comparatè accipi non possit, nec prius illud sic
 intelligendū putamus. Sed porrò queritur, si absolute verba
 ista capere oportet, propriène sumenda sint, an potius
 figuratè. Nempe ut sententia sit, tantam fore hominum
 cōsterna-

consternationem, quanta, si omnia ista propriè con-
tingerent, oboriretur. Sic enim loquitur Ies. XIII. 10.
ubi vindictam de Babylone sumendam pradicat: & Eze-
chiel. XXXII. 7. de ultione Pharaonis agens: item Iere-
mias XV. 9. gravitatem vindictæ de Indæis capienda de-
scribens: ac similiter Amos VIII. 9. Sophon. I. 15.
Ioel. II. 2. 32. & III. 15. Vnde colligimus, morem
esse propheticum, ut dicant solem, lunam, stellas, lumine
suo destitutum iri, quando significare volunt, tantam fore
hominum perturbationem, quasi universa mundi machi-
na conturbaretur, ac cuncta cæli corpora concuterentur,
non quia id reverà fiat, sed quia homines præ animi angore
fieri hæc credant, vel tantopere, externentur, quasi nihil
non illorum propriè contingeret. Quanquam verò simi-
liter Christi verba apud Evangelistas interpretari posse-
mus: eorum tamen sententiam sequi malumus, qui pro-
priè solem, lunamque obscuratum iri putant; stellas item,
vel revera casuras, vel saltem sic lumine suo defecturas,
ut non appareant, eoque de cælo cecidisse existimari pos-
sint. In causa est, quòd propheticus mos sit, summam
consternationem ^{namque per quodammodo} describere petita
translatione ab ijs, quæ efficiunt consternationem in ad-
veniu Christi, quo veniet ad iudicandum mundum.
Nempe ut apud Ezechielem XXXVII. 12. resurrectio
quidem ^{namque per quodammodo} intelligitur: sed alluditur ad resurre-
ctionem novissimo die futuram, atque ab ea petitur figu-
ra, quemadmodum etiam Tertullianus^a, & Hieronymus^b
observarunt: similiter propheta, particulare Dei iudici-
um describentes, cælestium luminum obscurationem
^{namque per quodammodo} intelligunt, sed modum hunc loquendi ab uni-
versalis iudicii tempore petunt, ubi hæc propriè magis ha-
bebit

^a De resurrect.
carn. cap. 30.
^b In Ezech. cap.
37.

bebis locum. Et sanè signa ista fore sensibilia, non spiri-
 tualia, etiam argumento esse videtur, quod Lucas ^c docet, ^c Cap. 21. Verf.
 visis signis istis, fore, ut homines exanimentur præ ti-
 more & expectatione eorum, quæ supervenient v-
 niuerso orbi. Nam spiritualia sanè signa non tantum
 incutere metum, sed contemni à plurimis mortalium so-
 lent.

Lucis aliquid his adferent verba Ioa. Driedonis lib III.
 de Scripturis Ecclesiast. & dogmat. Tract. III. ^d. Locutio-
 nibus hyperbolicis etiam videtur Scriptura, prænnuncians gran-
 dia quedam futura per alium temporalem regem. Vnde quod
 dicitur Joel. 11. A facie eius contremuit terra, & moti sunt
 celi, sol & luna obtenebrati sunt, & stella retraxerunt splen-
 dorem suum; ad litteram exponendum est, non de primo adven-
 tu, neque de secundo, sed de aliâ quadam devastatione anteri-
 ori per impetum Chaldeorum, tunc futura tanquam figurâ
 adventus Domini, à facie eius, sc. Babylonii populi multis &
 fortis, terra contremuit, cæli moti sunt, luna obtenebrata est,
 et cat. quæ omnia (ut inquit Hieronymus) hyperbolicè di-
 cuntur, pro eo, quod Iudæis à populo isto adversa patientibus,
 et in miserabilem captivitatem deductis, cælum rueret, et terra
 fluctuare videatur, et non esse ullum solatium ex splendore
 stellarum. Deniq, quod ob multitudinem locustarum inter
 cælum et terram, lumen luna et solis non dabit Iudæis ipsis
 captivis solatium. Vnde ex his, quæ in superioribus de meta-
 phoris diximus, patet, locutiones illas, quibus à facie alicuius
 regis dicitur terra contremere, cælum moveri, sol et luna ob-
 tenebrari, bisariam secundum literalem sensum posse interpre-
 tari. Vno quidem modo secundum metaphoram, nominibus
 videl. translata acceptis, ut terra intelligatur populus commu-
 nis; sol, pontifex, qui lucere debet populo; cæli sacerdotes; rex,
 luna, stella, propheta. Vnde à facie castrorum hostilium po-
 pulus timore concutitur, sacerdotium conturbatur prophetis
 siluit, maiestas regia deperit, cultus iustitie evanuit. Quod

d Pene initio
 tractatus tertij,
 fuit fol 159.

autem huiusmodi nomina; terra, cælum, sol, luna, & stella, interdum in Scripturis ad talia referantur, patet ex commentariis Hieronymi. Vnde & Esai. xiv. ubi secundum literalem sensum rex Babylonis Lucifer appellatur, qui mane velut stella oriens, prænunciatur lapsurus esse de cælo, id est, de altitudine & sublimitate gloria sua. Vnde & Hieronymus, imitatus suorum prædecessorum sententias, docet, res tales huiusmodi nominibus metaphoricè acceptis esse significatas. Secundo, sensus literalis huiusmodi nominibus expressus, accipi potest secundum hyperbolem, seu locutionem hyperbolicam, ut talia sic dicantur augendi gratiâ, & res in cælestibus illis corporibus designata, inimentur esse grandes: non quod à præsentia illius exercitus temporalis regis elementa & cælestia corpora huius mundi contremiscant, aut moveantur; sed quod præ magnitudine potestatis illius, cælum & terra tremere videantur. Ex quibus patet, Scripturas secundum huiusmodi locutiones expressas, non semper esse intelligendum de novissimo Christi adventu, in quo cælum & terra, cæteraque huius mundi elementa, non metaphoricè, sed propriè intellecta, realiter mutabuntur.

THESIS VIII.

Quod Iudæi enumerant signa quindecim, & earum durationi tribuunt dies totidem, & singulis signis suum præfuiunt diem, id neque à Scripturarum fonte haustum, neque à sermone ullius Prophetæ profectum, sed commentum planè humanum esse putamus.

Iudæi tradunt quindecim signa, quæ quindecim diebus præcessura sint diem novissimam. Ea ex Hieronymo recenset his verbis Thomas in iv. sent. dist. xlviii. qu. 1. art. 4. Hieronymus ponit quindecim signa præcedentia iudicium, dicens, quod primo die maria omnia exaltabuntur quindecim cubitis super montes. Secundo omnia aquora proster-

nentur

prosterneantur in profundum, ita ut vix videri possint. Tercio redigentur in antiquum statum. Quarto bellua omnes, & alia, quae moventur in aquis, congregabuntur, & levabuntur super pelagus more contentionis invicem mugientes. Quinto omnia volatilia caeli congregabuntur in campis invicem piovantia, non gustantia, neque bibentia. Sexto flumina ignea surgent ab occasu solis contra faciem firmamenti usque ad ortum corruentia. Septimo omnia sidera errantia, & fixa, spargent ex se igneas comas, sicut cometa. Octavo erit magnus terra motus, & omnia animalia prosterneantur. Nono omnes lapides, tam magni, quam parvi, dividuntur in quatuor partes, unaquaq; aliam collidente. Decimo omnes planta sanguineum fluent rorem. Undecimo omnes montes, & colles, & aedificia, in pulverem redigentur. Duodecimo omnia animalia venient ad campos de silvis, & montibus, rugientia, & nihil gustantia. Tertiodecimo omnia sepulchra, ab ortu solis usque ad occasum, patebunt cadaveribus ad resurgendum. Quartodecimo omnes homines de habitaculis suis recedent, non intelligentes, neque loquentes, sed discurrentes. Quintodecimo omnes morientur, et resurgent cum mortuis longe ante defunctu. Aliqua etiam istorum ponit, simulque iudicium suum apponit, scriptor homiliarum à Stelfio editarum sub nomine Eusebij Emiffeni. Sic enim ille, homiliâ in Dominicam secundam adventus Domini: His convenire videntur quaedam, quae in annalibus Iudeorum scripta referuntur. In quibus mare super omnes montes quindecim cubitos altius exaltari narratur, stantibus aquis, et in nullam partem fluentibus. Et deinde tantum in abyssum demergetur, ut vix ab insipientibus videri valeat. Postmodum verò revertetur in locum suum, easunc fortasse illa confusio sonitus maris et fluctuum fiet, de qua hic modo loquitur. Neque enim tanta maris fluctuumque commotio sine magna confusione et sonitu fieri potuit. Terra quoque sua signa dabit, quia terra motus tam magni fient, ut pene omnia manufacta ruant, omnesque lapides, etiam parvi, conscindantur. Et fera de montibus descendentes inter homines manebunt, nullique nocebunt: ipsi quoque homines, quasi amenes,

& præ timore arescentes, huc illuc discurrentes tabescunt. Et his quidem Evangelij verba convenire videntur, quibus Dominus ait: *Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, qua supervenient universo orbi. Horum autem signorum, & aliorum, quæ hic non dicuntur, unum quoque vno die, & non amplius, fieri narratur. Nos tamen his quidem auctoritatem non damus: quod ideo certè scripsimus, quod Evangelij verbis convenire videntur.* Hactenus scriptor iste. Qui meritò Hebræorum nos auctoritate stare hac parte posse negat. Nam etsi pleraque omnia eorum signorum inveniuntur in Scripturis, & quæ Scripturis non continentur, tamen nec repugnant (nisi forte quintum decimum signum, quo etiam morituri dicuntur, qui novissimo die vivent) tamen quod quindecim signis quindecim assignantur dies, & singulis proprius, id Rabbinicum aliquid veriùs, quàm Propheticum sapere videtur.

THE SIS IX.

Etiam ad signa adventus referunt, quod apparebit in cælo signum crucis. Quod colligunt ex Christi verbis apud Matt. xxiv. 30. Et tunc apparebit signum Filii hominis in cælo. Sed nobis hæc sententia nihil aliud, quàm coniectura quedam, videtur. Imò, ut simplicius, ita verius putamus, si signum Filij hominis ipse intelligatur Filius hominis: cuius conspectus certissimum erit signum consummationis mundi, & iudicij extremi. Nec multum ab hoc loquendi genere abluat, quod ad Rom. iv. 11. Abraham dicitur accepisse signum circumcisionis. hoc est circumcisionem, quæ fœderis erat signum.

Interim fatemur, priorem interpretationem habere, & multos, & magnos auctores. Sanè Remaclus de Vaulx, Theologiæ in Florinensi Monasterio professor, in Harpo-
crate

crate divino, siue de consummatione mundi parte 111. ait:

a Pag. 339.

Hoc signum crucem Christi significari, tam Græci, quam Latini, CONSENTIENTIBVS animis asseruerant. Et Societatis Iesu Theologus, Lucas Pinellus, de alterâ vitâ, & animarum in eâ statu, lib. 11. cap. xx. Per hoc signum Filii hominis crucem significari, OMNES affirmant interpretes, tam Græci, quam Latini. Et sanè negare non possumus, sentire hoc modo,

non tantum oracula, quæ vulgo Sibyllarum nomine circumferuntur, supposititium Hyppolytum de consummatione seculi, aut dubiæ fidei scriptorem Ephrazm serm. de apparitione crucis tempore iudicii, item serm. in pretiosam & vivificam crucem Domini, & Cyrillum sive Iohannem Hierosolym. catech. xv: verum etiam Chrysostomum homil. lxxvii. in Matth. & homil. de cruce ac latrone: Augustinum sive alium serm. cxxx. de Tempore, Iulianum Toletanum lib. 111. Prognosticon cap. v. item Bedam, Euthymium, Theophylactum, alios, in Matth. cap.

b Extremis tribus versibus l. 6.

xxiv. Imò in Romanæ etiam Ecclesiæ canticis est, *Hoc signum crucis erit, cum Dominus ad iudicandum venerit.* Attamen quod Remaclus, & Pinellus omnes ita censere arbitrantur, refellit eos alter Societatis Iesu Theologus, Maldonatus, in cap. xxi v. Matth. vbi ait: *Quod signum filii hominis vocet, auctoribus inter se non convenit. Origenes virtutem & gloriam, quam sibi Christus in cruce comparavit, signum filii hominis vocari putat, quasi sensus sit, omnes visuros esse Christum tantâ cum gloriâ atque maiestate venientem, ut dubitare non possint, eum verum esse indicem. Ad eundem ferè modum Hieronymus, Beda, victoriæ Christi vexillum intelligi posse putant. Auctor verò imperfecti (operis in Matth. Chrysostomo tributi) passionis signa, ut flagellorum vibices, clavorum cicatrices, signum filii hominis vocari dicit.*

c Pag. 383. edit. Morell. ann. 1608. a Tom. 10. col. 885.

De hac cruce quæri solet, cuius materiæ futura sit. Sunt qui campse fore arbitrentur, de qua pependit Salvator. Nam omnes eius particulas, per orbem dispersas, esse colligendas & compingendas. Est hæc sententia Waldensis T. 3.

de

b Homil. de
cruce & latro-
ne,
c In initio.

d Pag. 241. col.
1. edit. Colon.
1612.

a Citant Græ-
serus de cruce
Christi T. 1. lib.
1. cap. 92. & Re-
maclius in Har-
pocrate diuino
fol. 540. Sed in
nulla homilia-
rum eius de
pœnitentia po-
tuit invenire.

de sacramentalibus tit. xx. cap. clviii. ac pro se adducit hæc B. Chrysostomi verba ° *Crucem solam non reliquit in terra, sed secum eam levavit ad cælum, et ideo cum ipsa veniet. Quæ etiam verba adducit Ionas Aurelianus lib. 11. de cultu Imaginum. Sed aliorum iudicium est, ex aëre luculentissimo crucem esse formandam, eamque tantæ quidem magnitudinis, & splendoris, ut præsentia suâ Solem Lunamque obscuraret. Ita Anselmus in Elucidario suo^d, item Abulensis, atq; alij, in xxiv. cap. Matth.*

Appariturum verò hoc signum dicunt, tum in fidelium consolationem, qui crediderunt in Christum crucifixum: tum in condemnationem infidelium, qui crucifixum rejecerunt. Hac de re illustrem locum citari video à doctis ex Ephremi homil. de vera pœnitentiâ: *Sancta, inquit, crux in consummatione seculi, cum secundus illuxerit Domini Salvatoris adventus, primo cum gloria ingenti, et Angelorum exercituum infinitâ multitudine, apparebit in cælo: inimicos quidem terrens, ac vexans; fideles autem illuminans, atq; la-
tificans, adventumq; cælestis imperatoris annuncians. Augu-
stinus serm. de Tempore cxxx. Quare crux apparebit tunc, et quam ob causam in eius pralatu Dominus adveniet, ratio perspicua est: ut agnoscant concilium iniquitatis suæ, qui Do-
minum maiestatis crucifixerunt. Per hoc enim signum, impu-
dens Indæorum redarguitur impietas: et quomodo propter hoc ipsum habens crucem veniet, audi ipsum in Evangelio prote-
stantem: Quia tunc plangent omnes tribus terre, videntes ac-
cusatorem suum, id est ipsam crucem, et in ipso arguente cog-
noscent peccatum suum serò, et frustra fatebuntur impiam ca-
citatem. Quid autem miraris, si crucem adferens venies, ubi
et ipsa vulnera ostendet?*

THESIS X.

De signis vidimus. Effecta adventus, tum reprobos, tum electos respiciunt. Nam reprobi videntes eum, quem perfoderunt,

perfoederunt plangent super eo Apocal. i. 7. exanimati
pro timore illorum, quæ vident & expectant, latibula qua-
rent, in quibus sese ab ira agni abscondant. Luc. xxi. 27.
Apoc. vi. 15. 16. 17. Electi verò summo cum gaudio
redemptionem plenam expectantes, capita attollent, & eri-
gent. Luc. xxi. 28. Itaque etiam, quem adventum hor-
rescunt impij, hunc exoptant fideles. Apocal. xxi. 17.
Et spiritus & sponsa dicunt, Veni. Et qui audit di-
cat, Veni. & vers. 20. Etiam veni Domine Iesu.

Quæ Apocalypsios verba de ultimo Christi ad-
ventu etiam interpretatur Arethas, sive Andreas
Cæsariensis.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

MVNDI FINE.

De fine mundi hæc considerabimus: An, quomodo, quatenus, & quando sit interiturus. Item, num doctrina hæc nota fuerit poetis ac philosophis antiquis.

THESIS I.

MVNDVM, uti initium habuit, ita habiturum esse finem, non uno Scripturarum loco docemur: apertissimè autem id pradicatur *Apocal. xxi. 1.* Deinde vidi cælum novum, & terram novam: primum enim cælum, & prima terra abierat; & mare non erat amplius. *Item 2. Pet. 111. 3. 4.* ubi pramonet *Apostolus*, irrisores esse extremis veniuros temporibus, qui mundum hunc semper permanfurum eundem, vanamque esse promissionem de adventu Christi, concludant; idque exinde, quia tot iam seculis eadem orbis facies perstet. *Adversus* tales primum opponit *Apostolus* creationem mundi: quia qui verbo mundum potuit creare, eundem verbo poterit destruere. Deinde, non omnia ita

ita permansisse, uti ab initio creationis erant, probat^a a Vers. 6. ex diluvio, quo mundus hic corruptus fuit. Ab istoc exemplo ad futuram mundi interitum accedit, ac cælum terramque destructum iri pronunciat^b die illo, qui impiorum exitio est destinatus. Quamobrem, inquit, qui^b Vers. 7. tunc erat mundus, aquâ inundatus perijt: qui verò nunc sunt cœli, & terra, eodem sermone repositi, servantur igni in diem damnationis, & exitij impiorum hominum.

Minimè verò audiendus est Didymus³, enarratione in epistolas Canonicas, ubi observat, triplicis hîc mundi mentionem fieri, antiqui seu præteriti, vers. 6. cùm dicitur, *Ille tunc mundus*: præsentis vers. 7. *Cœli qui nunc sunt*: futuri post hunc, vers. 13. *Sed cœlos novos, ac terram novam, secundum promissum eius expectamus*. Quæ huic epistolæ adpersa Didymus putat ab hæreticis, plures mundorum creationes, & periodos, somniantibus. *Multis*, inquit, *mirum est, & ex verbis significari mundanas revolutiones, atq; mutationes*. Et postea: *Non est igitur ignorandum, præsentem epistolam esse falsatam, quæ licet publicetur, non tamen in canone est*. Sed valde Didymum ea conjectura fefellit. Nam quod Petrus diluvio perijisse mundum dicit, satis indicat, non loqui eum de tribus mundis ^{et} ~~vol~~ diversis; uti Origenistæ putarunt: sed illud solum velle, quemadmodum mundus hic semel cœpit, & aquâ corruptus fuit: ita eundem aliquando perituum igni.

Ad interitum hunc mundi probandum, afferri etiam vulgò solent verba Esa. xi. 6, *Cœli ut fumus peribunt, & terra ut vestis, veterascet*. Sed aliam huius loci sententiam esse, putavit etiam Calvinus, ut ex istis ejus verbis cognoscimus: *Adiungit, quomodo ad interitum vergant cælum & terra, fieri non posse, ut Ecclesia labesiat, cuius stabilitas in Deo fundata est; ac si dixisset, Centies misceri contingit cælum terræ potius, quàm effluat promissio, cui salus vestra imititur*. St-

^a In bibl. PP.
edii. 2. T. 9. col.
528. 529.

militer Hector Pintus: *Potest hic locus Esaie ita explicari. Trius cælum & terra vastabuntur, quàm ut ego non praebeam mundo salutem, & promissa mea non ad impleam.*

Præterea adducere solent illud Psal. cxi. 27. *Ista (terra & cælum) peritura sunt, omnia ut vestimentum veterascent, ut indumentum mutabis ea, atque mutabuntur.* Sed aliorum alia sententia est: quia (ut Calvinus ad hunc locum monet) *secundum quosdam interpretes subaudienda est conditio, Si Deo ita placuerit.* Idem Bucerus indicarat his verbis: *Istud PERIBVNT de immutatione orbis intelligendum est: de qua 2. Pet. iii. 7. aut certe secūdū Kimchi subaudiendū est, Si voles. Nam ut Sancti eternum vivum, ita stabit quoque in sempiternum hac machina orbis. Ut tamen Deus omnia condidit ex nihilo, ita in manu eius est, si velit, cuncta rursus in nihilum redigere.*

Itidem adferunt, quod dicitur Matth. v. 18. *Vsq̃ue dum præterierit cælum & terra.* Et Matt. xxiv. 35. Mar. x. 11. 32. & Luc. xxi. 33. *Cælum & terra præteribunt.* sermones autem mei nequaquam præteribunt. Sed horum etiam verborum aliam esse sententiam, autumat idē Calvinus, qui in Matt. v. 35. *Hoc, inquit, tenere sufficiat, ruiturū potius esse cælum, totamq̃ mundi machinam miscendam esse, quàm vacillat legis stabilitas.* Idem in Matt. xxiv. 35. *Hanc loquendi formam variè exponunt interpretes. Quidam cæli & terra transitum ad ultimum diem referunt, quo abolebitur caduca eorum conditio. Alij autem sic resolvunt, potius totā mundi fabricam esse perituram, quā ut evanescat vaticinium, quod audivimus. Sed quia non dubiū est, quin Christus suorum mentes supra mundi intuitum attollere datā operā voluerit, mihi videtur notare assiduas incinationes, quæ in mundo cernuntur. ac si negaret, estimanda esse dicta sua ab instabili, & quasi æstrosa mundi varietate.* Multis etiam de hoc Piscator in Matth. v. 18. *Syntaxis est, Ne unicum quidem iota, aut apex præteribit, usque dum præterierit cælum & terra.* Id est, Nullum iota, aut apex præteribit. Sicut nimirum cælum & terra nunquam præteribit, id est, nunquam interibit. Etenim verbum præteribit pro interire, atque in nihilum redigi, accipitur in simili
huic

huic sententia Luc. xvi. 17. ubi dicitur, Facilius est cælum & terram præterire (supradictum) quàm legis unum apicem excidere: quibus verbis innuitur, fieri non posse, (nempe per decretum Dei) ut cælum & terra intereant, seu in nihilum redigantur. Similis huic phrasis est in illo Psal. xxvii. 7. Florebit temporibus eius (nempe Christi regnantis) iustus: & amplitudo pacis erit, donec non sit Luna. quibus verbis significat David, felicitatē piorum in regno Christi fore æternam, sicut Luna in æternum duratura sit: quasi dicat, Pax erit tam diu, donec non sit Luna. At Luna nunquam non erit, hoc est semper erit, ac proinde pax illa semper durabit. Quod autem Christus infra c. xxiv. 35. dicit, cælum & terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt, id non accipiendum est simpliciter, sed per collationem imparium, quasi diceret: Cælum & terra præteribunt, citius, quàm ut verba mea prætereant: seu, facilius est cælum & terram præterire, quàm &c. sicut loquitur Luc. xv. 17. Quo genere loquendi videtur Virgil. Ecl. i. ubi ait,

*Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
Quàm nostro illius labatur pectore vultus.*

Hæc Piscator. Quod si quis interpretes istos secutus, ex Esaiæ, Psal. triumphe Evangelistarum verbis allatis, mundi interitum solidè concludi neget: non idcirco est, quod dogma ipsum in dubiū vocet. Nam illo Petri, & altero Apocal. loco, quos antea citabamus nihil clarius est apertiusque. Et sanè semper hoc dogma in confesso apud Christianos fuit: quos idcirco deridet Porphyrius, teste Augustino nempe Porphyrius Platonem sequebatur, qui in Timæo tradit mundum cœpisse, at non interiturum. Alij etiam longius recesserunt, ut Xenophanes, qui nec cœpisse, nec desitutum mundum putabat, ut auctor est Plutarchus. Vixit autem Xenophanes iste ante Platonem: puta circa Olympiadem 1x. hoc est Cyri & Tarquinij Superbi temporibus. Hanc Xenophanis sententiam magno molimine defendit Aristoteles: ut ex ejus octavo *τῆς φυσ. ἀ' ἀρχῆς*. & lib. de cælo sciunt omnes. Aristotelem itidem summo studio tueri adnixus Averroes. disp. 1. quæ est de æternitate mundi: ubi Algazelis solutionibus respondet.

^a Lib. 20 de C.
D. cap. 24.

^b De plac. philosoph. lib. 2. cap. 4.
^c Laert. in Xenoph. & Eusebius in Chron.

T H E S I S. II.

Quomodo interiturus sit mūdus, idem nos Petrus docet, cum ibidem ait ^d, cœlum terramq; seruari igni: & paulo post ^e Cœli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia soluentur, terraque, & quæ in ea sunt opera, exurentur. Et mox ^f: Properantes ad aduentum diei Dei, in quo cœli confluentes soluentur, & elementa æstuantia liquefcent.

^g Contra Puccium lib. 1. cap. 2. & li. 2. cap. 2. ^h Fol. 231. edit. Colon.

Ignem hic ^g *pro ira & iudicio divino accipi, putabat Franciscus Puccius Filidinus: quemadmodum de eo scribit Nicolaus Serrarius ^h. Sed propriè sumi, argumentum est, quòd dicatur, ut aqua priùs interiit, ita in illo die igni peritutum. Quare, ut aqua verà periit, ita vero igne peribit. Hinc Ephræm Tract. de iudicio & retribut. ⁱ. Ignis inextinguibilis ubique ante Christi conspectum præcurret, operietque universa, ut aqua diluvii. Et Augustinus lib: de Civit. Dei cap: xvi: Tunc figura huius mundi mundanorum ignem conflagratione præteribit: sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluvii. Vbi videmus, ut mundanum vocet ignem, quem divinum appellare mavult Filidinus ⁱ. Divino, inquit, igne magni huius iudicii excoquatur, & desecabitur mundus. Augustino similiter Patres alii, quos infra laudabimus. Quis verò ignis ille sit futurus, unde item venturus, disputat Hieronymus Magius lib. III. de exustione mundi. Nos Augustini modestiam amamus: qui neminem, quod ipse sciat, novisse hæc arbitratur ^j.*

^j Lib. 20. de C. Dei cap. 16.

T H E S I S. III.

*Tertia questio est, quatenus mundus sit interiturus. Nempe utrum ^k *ita sit, ut non sit renovandus. Communior sententia est, non ^l *peritutum, sed esse renovandum. Impenseq; hanc***

hanc suadet locus ad Rom. VIII. ubi Apostolus ^{rom. viii.} dicit, cælum terramque, atque adeo creaturam omnem, a vide expectare tempus illud, quo Filij Dei gloriâ donabuntur, ut & ipse suam recipiant gloriâ, quæ in renovatione ac perfectione consistit: nunc enim eas, propter hominis peccatum, contra naturalem propensionem, multum de corruptioni, & vanis hominum visibus, subijci: sub quonere quasi ingemescunt, & ut parturientes optant cessare dolorem, ita illa ad liberationem à miseriâ istac suâ spe maximâ anhelant. Verba Apostoli ipsius sunt ista ^b: Etenim res creatæ, quasi exerto capite observantes, expectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati res creatæ subiectæ sunt, non sua spôte, sed propter eum, qui subjecit: sub spe, quod & ipsæ vindicabuntur ex servitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim omnes res creatas vnâ suspirare, & vnâ parturire ad hoc vsq; tempus. Præterea pro hac sententia adduci solet, quod cæli novi, terræq; novæ, in scripturis sæpius fiat mentio. Sed istis non deest fortasse, quod obducere possis. Nam locus ille ad Rom. aliter à multis veterum, & iuniorum, exponitur: nempe ut per creaturas intelligatur, vel angeli, vel homines soli. Quodq; ad cælum novum & terram, cum in ijs dicatur habitaturos electos, electi autem non sint habitaturi in terrâ propriè dictâ: non minùs verisimile videtur per cælum novum, terramque novam, designari spiritualem, atque æternam instaurationem Ecclesiæ. Cui etiam sententiæ favet, quod disertim Apocalypf. XXI. i. dicitur, mare non fore amplius. Quocirca nec eorum sententiam præfacte rejicere audemus, qui mundum secundum substantiam periturum esse arbitrantur: præsertim cum nihil de eo antiquitus synodo ullâ sit definitum, quidam præstantes sanè viri, de eo dissentiant.

b C. 8. vers. 19.
20. 21. 22.

Interim priorem magis sententiam probamus: idque compulsus auctoritate veterum; quorum, si sententias quasi per fatiram exquirere animus fuerit, comperiemus omnes putasse, mundum hunc non penitus interitum, sed esse renovandum. Hæc sententia fuit Irenæi li. iv. c. vi. cuius eandem auctoritatē defendit Andreas Cæsariensis ad cap. vi.

* Sive apud A-
retham, cap. 18,

* Apoc. Idē sensus, qui sub Iustini Martyris nomine se vēditat, Resp. v. ad Græcos, & Resp. xcii. l. xciv. xcv. ad orthodoxos. Item qui clarē imprimis fuisse de hoc scribit, Proclus apud Epiphanium hæref. l. xiv. Nec aliter Eusebius de Præp. Evang. l. xi. c. xvii. Item Philastrius in Catalogo, Cyrillus Hierosol. catech. xv. Basil. l. i. Hexaem. Chrysost. hom. xiv. in cap. viii. ad Rom. & hom. x. ad Antiochenos, Cyrillus Alexandrinus ad illud Esa. l. i. 6. *Quia cæli, sicut fumus liquefcent.* Theodoretus in epist. ad Rom. viii. 20. Eneas Gazæus in Theoph. Elias Cretensis in orat. x. Gregorij Nazianz. Basilii Imp. Constant. ad Leonem filium c. iv. Oecumenius in 2. Petr. 111. 7. *ἡ πῦρ καὶ ὁ αἶψα ὁ θρόνος ὁ αἰὼν*

b Pag. 318. edit.
Rob. St.

c Cap. 32. quod
inferibitur. De
mundo hæresis.

d Pag. 362. edit.
Morell. ann.

e Pag. 6. edit.
Paris. 1618.

f Pag. 161. 162.
edit. commel.

g Pag. 38. edit.
Græcol. Geln.

ann. 1559.
b Col. 58. edit.

Morell.
i Pag. 182. edit.

Veronenſi
h Pag. 248. edit.

Basil. 1553.
i Biblioth. PP.

T. 7. edit. 2. col.
974.

m T. 1. bibl. PP.
col. 629. ed. 2.

Item Euthymius in Psal. ci. 27. &c. Ex Latinis idem sentiunt Hilarius in Psal. cxviii. in Lamed. & clarē imprimis, fuisse Hieronymus in Esa. c. lxv. *Quintus* item Iulius Hilarion de mundi duratione, Augustinus de Civ. Dei lib. xx. cap. xvi. Iulianus Toletanus lib. iii. Prognost. cap. xlvi. Beda ad illud 2. Petr. 111. *Elementa autem solvantur*, & ad cap. xx. Apocalypf. Alcuinus ad Psal. ci. Ambrosius Anſbertus lib. ix. in Apocalypf. cap. xxi. i. Olympiodorus in c. xii. Ecclesiastæ: Haimo, Item, que Anselmus, sive Hervæus Brito, uterque ad cap. vii. 31. pr. ad Cor. Petrus Lombardus lib. iv. dist. xlvii. d. Otto Frisingensis lib. viii. Chron. cap. ix. Hugo Ethe-rianus de regressu animarum ab inferis cap. xxv. Hildegardis lib. i. ii. vis. xii. cap. 11. Vincentius Burgundus in speculo natural. lib. xxxi. cap. civ. Nicolaus Lyranus ad cap. i. epist. ad Hæbr. & in cap. 111. post. epist. Petri, & cap. xxi. Apocal. Ludolphus Saxo Carthus. vitæ Christi par. 11. c. lxxxvii. &c.

Ab omnibus istis aliqui juniorum dissentiant. Contentus
ero

ero ex his nominare Ioannem Chaffanionem, Theologum Gallum, Loc. Com. lib. 11. 1. cap: xx 11. Verba ista apponam ut argumēta eius sententię melius ponderemus: *Quod defuturus sit mundus, indicat Apost. 2. Petr. 111. 13. cum de cælis novis & terra noua promissionem adducit ex Esai. LXV. 17. quibus verbis summa & perfecta Ecclesia instauratio in regno Dei Patriis allegoricę significatur, prout spiritalia & æterna rebus corporeis & aspectabilibus sapius in Scriptura figurantur. Itamundus longē prastantior isto visibilis nobis proponitur, ne mundi huius casum & finem doleamus. Cuius rei ratio subiicitur, cum in illis cælis novis, & terra noua, iustitia inhabitare dicitur. Etenim in illo nouo mundo, & beatissimo Dei regno, nullus erit iniquitati, nec frandi, nec rapina, locus: neque ullus in eo audietur clamor & eulatus, Apocal. 21. 4. Ibi namq; omnia erunt pacatissima & tranquillissima. Hinc liquido apparet, de nouo aliquo cælo & terra non propriē hic agi, nequis existimet, ut nonnulli censent, hunc mundum renovotum iri, ipsamq; mundi substantiam non perituram esse, sed eius qualitatem, quatenus vitiosa & corruptioni per hominis lapsum obnoxia est. Non renovabitur igitur nec mutabitur mundus, sed planē definet, & interibit quod etiam innere videtur Ioannes Apocal. 21. 1. ubi se vidisse testatur cælum nouum, & terram nouam: quoniam primum cælum, & prima terra abierat: & mare non amplius extabat. Quibus verbis haud dubiē significat, tandem mundum interitum esse. Cui quaso vsui foret mundus, nullis hominibus in eo amplius extantibus? Siquid aliud ex dei verbo hac de re adferri potest, obvijs vlnis amplectar.*

Adversus hanc sententiā præcipuē obijci solet locus Pauli ad Rom: 8. 19. & seq. Sed de eo dissentiunt veterum non pauci. Scriptores brevium scholiorum in epistolas Pauli apud Hieronymum, per creaturam omnem vanitati subiectam, intelligit *Angelos & Iustos, qui post Adam, & Euam fuerunt usq; ad tempus Christi. Ad verba item illa, Non solum illa, sed & nos ipsi primicias spiritus habētes, scribit in hunc modum: Non solum angeli, qui benigniores sunt, de huiusmodi dolent: sed etiā nos, qui iam spiritū sanctū habemus, de talibus ingemiscimus, Et mox: Dicens, Non solum illa, sed & nos ipsi primicias*
spiritus

spiritus habentes: manifestè edocuit, quia non de irrationali, vel insensibili creatura, sermonem feceris, qua non participat Spiritum sanctum, sed de sanctis. Augustinus etiam de hominibus interpretatur: sed in eo à scriptore isto differt, quod ille *arridion* à Paulo fieri putet inter justos Veteris Testamenti, & justos Novi fœderis, qui vberius Spiritus sancti gratiam acceperunt: Augustinus vero lib. octoginta trium quæstionum, quæst. LXVI. i. iustos atque infideles primetias spiritus habentibus, hoc est iustis, censet opponi. Itaq; per omnem creaturam omnem omnino hominem intelligit. Nempe quomodo sumitur Marci cap. vlt. vbi Apostoli Evangelium annuciare iubentur omni creaturæ: nisi quis Afficiatis Francisci commenrum probet, etiam piscibus, avibus, & quadrupedibus Evangelium prædicantis. Ac eam Augustini interpretationem sequuntur etiam Gregorius Mag. Moral. lib. iv. cap. xli. ac Primasius qui longam Augustini hac re dissertationem ad verbum excripfit: item Haimo, Anselmus sive Hervæus, & Longobardus, vterque in hunc locum: è iunioribus Caietanus, & Catharinus in eundem locum, & Andreas Mafius in Ios. cap. vi. 15. interim non vno modo interpretationem hanc aptant verbis Paulinis: sed ne longiores simus, hanc apud ipsos legi malumus. Eo magis, quia simpliciorum veriorumque eorum esse interpretationem putamus, qui cum Chrysostomo, aliisque veterum *dey mowolm* hic agnoscunt.

THESIS IV.

Nec de eo solum aliquis dissensus est, utrum mundus secundum substantiam, an solum materia conditione periturus sit: sed etiam inter eos, qui posteriorem sententiam sequuntur, non convenit, utrum cum elementa innovabuntur, etiam cælum, quoad qualitates certas, sit expurgandum. Antiquissimi id affirmant. Negat Augustinus, & cum eo iuniores. Sed antiquiorum nos potius sententia aggreßantes,

a Lib. 2. de
mundi exult.
cap. 5. circa fi-
nem.

cœli dicitur in Scripturis, apertè cœlo fidere accōmodat-
E Latinis adi fūse de hoc disputantem Ambrosium lib. 1.
Hexamer. cap. vi. ac è junioribus acriter contra Scholasti-
cos pugnātem Augustinum Eugubinum, comm. in 2. Petr.
111. & si ipsi credimus, non tam ex animi sui sententiā, quā
differendi gratiā, hanc rem fusissimè tractantem, Hierony-
mum Magium lib. 11. de Exultatione mundi cap. vi. & vii.

THESIS. V.

*Quarta quæstio erat. Quando hæc mundi conflagratio
sit futura. Mathematici quidem & philosophi dicunt, fore
eam anno magno, intra quem sol, luna, & sidera cuncta ad
eundem cœli locum, unde profecta sunt, remeant. Spatium
verò eius millemorum aliquot annorum, plurium alij, alij
pancorum, definiunt. Sed si stella erratica ac fixa, quatuor
tantum gradibus orientem versus procedant, posteaq; gra-
dibus totidem regrediantur: neq; hac parte cœli motus va-
riet unquam: (quæ doctissimorum Astrologorum sententiā
est) satis liquet, annum hunc maximum constitui non o-
portere.*

Ut pater, quantus super hoc commentō veterum fuerit
dissentius, adferam verba Censorini de die natali cap. xviii.
Est præterea annus, quem Aristoteles maximum potius, quam
magnum, appellat, quem solis, & lune, vagarumque quinque
stellarum orbes conficiunt, cum ad idem signum, ubi quondam
simul fuerunt, una referuntur: cuius anni hyems summa est cata-
clysmus, quam nostri diluvionem vocant, æstus autem ecpyrosis,
quod est mundi incendium. Nam his alternis temporibus mun-
dus, tum exignescere, tum exaquescere, videtur. Hunc Aristar-
chus putavit esse annorum vertentium duum millium quadrin-
gentorum octoginta quatuor. Aretes Dyrrachinus, quinque
millium quingentorum quinquaginta duorum: Heraclitus &
Linus, decem millium octingentorum: Dion, decem (Al. trede-
cim

cim *) millium octingentorum octoginta quatuor: Orpheus, a Ita est in edit.
centum millium viginti, Cassandrus, tricies sexies centum mil- El. Vineti.
lium: alij verò infinitum esse, nec unquam in se reverts existi-
marunt.

THESIS. VI.

Indaeorum verò, & quorundam Patrum, opinio fuit, mundum duraturum sex annorum millibus: duobus ante legem, duobus sub lege, duobus post legem sub Messia. Ac putant prophetiam hanc, (ita enim appellant) autorem habere Eliam Thisbitem, vel Ionam prophetam. Sed totum hoc incertis subnixum est coniecturis. Quare quod praesentibus Apostolis dixit Christus, id nobis etiam dictum putemus: Non est vestrum nosse tempora, quæ Pater in suâ posuit potestate.

Rabbi Jacob, filius Salomonis, ait, *Docet domus, hoc est schola sectæve Eliæ, Sex mille annis erit mundus: duobus mille inanitas, duobus mille lex, duobus mille dies Christi. At propter iniquitates nostras, quæ multiplicata sunt, elapsi sunt hi, quos præterisse cernimus. Esse hoc dictum Eliæ Thisbitæ, non à Iudeis solum, sed etiam Christianorum multis creditum est: uti Stratonico, Cumano episcopo, quemadmodum ex Collectaneis ejus probat Sixtus Senensis, qui & ipse ejus sententiæ fuisse videtur, atque etiam Ludovicus Vives. Nos Eliæ quidem esse fatemur, at non Thisbitæ, verum Rabbini Cabbalici, cujus hoc commentum, ut Genebrardus observavit, legitur in Thalmud, tractatu Sane-drin c. Helec: & in tractatu de Idololatria c. Libne: & in tractatu de Sabbatho. Nihilominus magis movemur alio aliorum cōmēto, qui traditionē istā, profuxisse aiunt à filio viduæ Sareptanæ, quæ postquā Elias à mortuis excitavit, lateri prophetæ leper adhæsisse, magnumq; evasisse prophetā, ac ipsum esse Ionam, prodiderunt. Quæ omnia non alio tibi cine sunt*

a Lib. 2. bibl. in
Helas.

b In lib. 20. de
Civ. Dei cap. 7.

c Initio Chro-
nographia.

sunt subnixa, quàm Thalmudis, operis multa scitu non indigna continentis, sed mendis mendacisque ita cooperti, vt si vsipiam, hic sanè Epicharmeum illud habeat locum *Meph. in d. v. 1. 1. 1.*

Nec ponderis quicquam habent rationes istæ quibus veritatem illius dicti propugnant Rabbini. Vt cum maximi nominis Rabbi Isaac in Genes. cap. 1. firmamentum eius ponit in quatuor istis. Primū, quia primus Genesios versus sexies continet, quo millenarius denotatur. Deinde quia sex diebus fecit Deus cælum & terram, ac septimo quieuit: mille verò anni coram Deo sint, sicut dies vna. Præterea quia Deus, tam in diebus, quàm annis, senario quidem laboris, septenario autem indicat quietis tempus. Nam sex diebus operari, septimo autem ab omni opere vacare nos iussit: idem etiam sexennium indulsit agricultura, septimo vero anno, tam agro, quam cultori; requiem indixit. Denique quia sex primi satores generis humani mortui sunt: nempe Adam, Seth, Enos, Cainan Malaleel, Jared. Et nocha autem, qui septimus est, in locum Deo cognitum feliciter translatus, adhuc vivit. Etiam Patrum aliqui mundum non nisi sex annorum millibus duraturum esse, crediderunt: idque secundo imprimis impulsu argumento. Vide Lactantium lib. vi. cap. 14. Hieronymum explanatione in cap. 4. Michez. & Iunilium Afric. in cap. 1. Genes.

d Paulo ante finem.

Gen. 6. 3.

Gen. 6. 3.

Alias etiam rationes adferunt aliqui juniorum. Primum quia corrupto genere humano dixerit Deus: *Non permanebis spiritus meus in homine in æternum quia caro est, et vniq. dies illius centum, viginti annorum.* Vbi primò intelligunt tempus pœnitentiæ concessum ante diluvium: quod fuit cxx. annorum nostrorū, sive civilium. Præterea mysticè dicunt signari totidē annos magnos, sive Moysaicos quorum singuli annos continet quinquagenos: annos vero centum & viginti si quinquagies sumas, resultat numerus sex milliam: quot annos idcirco generali pœnitentiæ assignant.

Etiam ex ætate Moysis idem colligunt. Nam vixit annos

CCC:

cxx^b: ac quadraginta quidem annos in aula Pharaonis^c, quibus significantur bis mille anni ante legem: item quadraginta annos in exilio apud Iethronem^d, quibus adumbrantur bis mille anni sub lege: item quadraginta annos^e populum Israeliticum in deserto rexit, quibus significantur bis mille anni sub imperio Messiz.

His addunt, quod arca Noe requievit mense septimo^f: quod Moyses sex diebus fuit in nube^g, septimoque vocatus a Domino: quod cū Israelitz, ex præcepto Domini, sex diebus circumfissent Ierico, septimā die^h muri eius corruerunt: atque id contigit, cū populus, desertu egressus, iam tertiam promissionis occupare inciperet: item quod angelus prædixitⁱ Esrā, seculum fore septem dierum: præterea quod septem tubz^j, septemque phialz^k commemorentur in Apocalypsi: & quædam alia eius generis.

Sed pleraque omnia istorum corruunt, eò quod vulgo dicimus, theologiam mysticā nō esse argumentativā. Imo amplius profari non veremur: istiusmodi mera esse commenta, quibus malignus ille detinet ingenia humana. Nos verò audiamus Augustinum dicentem^m, *Importune omnino illud quærā. Atque illud addentem. Si hoc nobis nosse prodesset, à quo melius quā ab ipso Deo magistro, interrogantibus discipulis, disceretur? Non enim siluerunt inde apud eum, sed à præsentē quaſierunt, dicentes, Domine, si hoc in tempore repræsentabis regnum Israel: At ille, non est, inquit, vestrum nosse tempora, quæ Pater in sua posuit potestate. Non viiq; illi de die, vel horā, vel anno, sed de tempore interrogauerant, quando illud accipere responsum. Similiter Anastatius Sinaites in Hexæmeron. lib. viiⁿ Verum ex unum, & finem seculi, solus scis creator temporum, & vniuersorum. Et Vincentius Burgundus in speculo Natur. lib. xxxii. cap. cii. Quantum temporis vsque ad finem seculi superſit, certum est, neminem mortalem esse, qui nouerit, nisi forsitan Dominus alicui speciali gratiā reuelauerit. Omnium namq; de hac re calculantium digitus, requiescere iubet, qui ait: Non est vestrum nosse &c.*

b Deuter. 34. 7.

c Act. 7. 23.

d Exod. 7. 7.

e Exod. 16. 35.

Num. 15. 33.

& 32. 13. Deu-

ter. 2. 7.

f Gen. 8. 4.

g Exod. 24. 16.

h Ios. 6. 16.

i 4. Esd. 7. 10.

j Apocal. 8. 2.

k Apocal. 15. 7.

m Lib. 18. de

C. Deicap. 52.

n T. i. bibl. PP

ed. 2. col. 252.

THESIS VII.

Nec unius assis est perfugium aliud, quod itidem interitum mundi portendere aiunt: nempe quando tanta erit siccitas, ut annis plurimis non conspiciatur iris in cæli.

Petrus, Presbyter Trecensis, cognomento Comestor, conditor historiæ Scholasticæ, Genes. cap. xxxiii: *Tradum Sancti, quod quadraginta annis ante iudicium non videbitur arcus, quod etiam naturaliter ostendit per desiccationem aeris iam inceptam.* Nempe huius sententiæ fundamentum fuit, quod conflagratio mundi non fiet, nisi præcedente diutina aeris siccitate, & siccarum exhalationum copiâ: qualis non nisi totis quadraginta annis coacervari posse, sanctis illis (ut Trecensis vocat) visum fuit. Sed sunt hæc humani cerebri commenta. Nec enim conflagratio mundi a causa erit naturali, sed opus erit supernaturale omnipotentiae diuinæ. Neque causa est, cur cum brevissimo tempore collecta fuerit materies diluvij, quadraginta annos requiri putemus ad generationem incendij. Denique repugnat ista sententia his Christi verbis apud Matth. *Sicut erant dies Noe, ita erit & adventus Filii hominis.* Et his Pauli, *Cum dicent, Pax & tuta omnia, tunc repentinum eis imminet exitum.* Nec enim in tanta siccitate pax, & læta hominum conditio esse posset.

a Cap. 24. 37

b 1. Thess. 5. 3

THESIS VIII.

Postremo in questionem venit, An nunciatum caput notum fuerit Ecclesiæ dogma de exustione mundi. Multis ita videtur. Sed non cogitant, gentiles statuere exustionem peridicam, cum Christiani contrâ, si Origenistas excipias, unâ duntaxat conflagrationem mundi sciunt.

Non

Non defunt viri eruditi, quibus persuasum sit, etiam Gentiles in hoc dogmate cum Christianis consentire. Adferunt autem cum alia, tum Lucani illud v. 11.^a

*Communis mundo superest rognus, ossibus astra
Mixtus.*

^a Chassanio loc.
com. lib. 3. cap.
23.
^a Voss. 814. vide
& lib. 1. vers.
71. & seqq.

Et hoc Ovidij 1. Met.

*Esse quod, in satis remissis, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correpta, regia caeli
Ardeat, & mundi moles operosa labores.*

Verum hi exustionem quidem, & renovationem mundi agnoscunt, sed periodicam, sive per vices semper succedentem. Nempe censent, hieme summa anni cuiusque magni, seu maximi (vt ex Censorino superius dicebamus) καταστροφῆς seu diluvionem orbis fieri: ac summā ejusdem ætate fieri mundi incendium, sive incendium: atque ita alternis temporibus mundū ἀνακαίνισσις ἢ ἀναγέννησις, vt Stoici apud Laetium^a loquuntur, hoc est, exignescere, vel exardescere, vt vertit Censorinus^b, qui, & (si pag. 524. edit. vulgatis codicibus fides habenda) hanc Aristoteli sententiam tribuit, sed spisso nimis errore: quando is diluvia quidem, & exustiones, agnovit, sed partium terræ: ea verò ad vniversum hoc extendere velle, ridiculum putat lib. 1. Μετεωρολ. cap. vlt. τοῦτο δὲ μὴ εἶναι, ἢ ἀναγεν-
αἶας μεταβολὰς, καὶ τὸ πᾶν. Quare vel fatendum, non bene intellectum esse mentem Aristoteli a Censorino: vel potius apud eum cum viro summo pro Aristoteles legemur Aristocles: quando is libro septimo de Philosophia, Eusebio teste^c, docuit. καὶ τὴν ἀνακαίνισσιν ἢ ἀναγέννησιν οὐ καὶ τοῦ πᾶτος ἀνακαίνισσιν τὸν οὐρανὸν αἰῶνα. Per fatalia quadam, & definita tempora mundum exardere. Eadem Heracliti sententia fuit, ut Aristoteles innuit, aperteque scribit Laetius^d. Item plerumque Stoicorum.

^a In Zenone,
pag. 524. edit.
H. St. an. 1592.
^b Cap 18.

^c Iusto Lipsio
Physiologia
Stoicorum, lib.
2. dissert. 21.
^d Lib. 15. de
præp. et. E.
vang. cap. 13.
sive pag. 477.
edit. Rob. St.
e Lib. 1. de celo
cap. 10.
f In Heraclito.

g Lib. 2. de nat.
Deo. pag. 49.
edit. Ald.

b In Physicis.
i Libro de
mundi incor-
ruptibilitate
pag. 650. edit.
Turnebianz.

k Apud Euseb.
lib. 15. de præ-
parat. Evang.
cap. 17. sive p.
479. edit. Rob.
St.

l Pag. 192. in
orthodox. edit.
Bala. 1555.
m p. 370. edit.
Parisi. a. 1675.

n T. 2. pag. 150.
edit. Basil. an.
1553.

o Pag. 152.
p Apud Orige-
nem ea habes
lib. 3. de principi-
piis cap. 5.

q Cap. 61. 17.

r Cap. 1. 9.

Nam ex Tullio, & ac Stobæo^b, & imprimis Philone Iu-
dæo^c, ac Numenio^d, discimus, Possidonium, Panætium,
aliosque juniorum, statuisse mundi æternitatem: Zeno-
nem verò Criticum, Cleanthem, & antiquiorum alios, ~~con-~~
~~firmatos~~, sive redintegrationem, potius credidisse. Vide &
Senecam epist. 1x. & consolat. ad Marc. c. vlt. & 111.
Quæst. c. xxix. item Tatianum Orat. adversus gentes^e.
Quid quod Epicureorum etiam (quibus malè Aristotelem
sententiam præstantes quidam Theologi tribuunt) idem
iudicium fuit, ut tum Epicureus Lucretius ostendit, qui
ex professo hoc docet lib. v. tum Minutius Felix in Octa-
vio^f, cum ait: *Stoicis constans opinio est, quod con-*
sumptio humore mundus hic omnis ignescat. Et Epicureis
de elementorum conflagratione, & mundi ruina, eadem
ipsa sententia est. Christianorum verò vras hanc sen-
tentiam secutus est Origenes, cui eam tribuit Hierony-
mus epist. ad Avitum^g, his verbis: *In secundo, in-*
quit, (dei apud) libro mundos asserit innumera-
biles non iuxta Epicurum uno tempore plurimos & sui si-
miles: sed post alterius mundi finem alterius esse principi-
um. Et ante hunc nostrum mundum, alium fuisse mun-
dum, & post hunc alium esse futurum, & post illum ali-
um: rursumque ceteros post ceteros. Quin & post ali-
quam multa^h ipsa adfert Origenis verba. Sunt autem
istiusmodi: *Nobis autem placet, & ante hunc mundum a-*
lium fuisse mundum, & post istum alium futurum. Vis dis-
cere: quod post corruptionem huius mundi alius sit futu-
rus? Audi Esaiam loquentem. Erit cælum novum,
& terra nova, quæ ego facio permanere in conspectu meo.
Vis nosse, quod ante fabricastiis mundi, alii mundi in
preterito fuerint? *Auscultra Ecclesiasten:* Quid est
quod fuit? Ipsum quod erit. Et quid est, quod factum est?
Ipsum quod futurum est. Et non est omne novum sub sole,
quod loquatur, & dicat: Ecce, hoc novum est, iam non fuit
in seculis pristinis, quæ fuerunt ante nos. Quod testimonium
non solum fuisse, sed futuros mundos esse testatur, non quod
simul,

simul, & pariter omnes fiant, sed alius post alium. Tatianus
verò hoc antiquior, utpote B. Irenzi discipulus, apertè

eam sententiam improbat orat. adversus gentes

ἡμεῖς αἱρετοὶ οὐκ ἔχομεν ὅτι ἀποκρίσεις ἔσονται τοῖς αἱρετοῖς, ἡμεῖς αὐτοὶ οὐκ ἔχομεν
ἐκ τῆς ἀποκρίσεως αὐτῶν αἱρετοὶ, ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν αὐτοὺς. *Corpus aliquis*

Denm statuit, ego incorporeum: aliquis incor-

ruptibilem mundum, ego corruptibi-

lem: aliquis exustionem per tempo-

ra advenire, ego semel dunta-

xat. Ac cum Tatiano hac

parte conspirant cæ-

teri Patres.

Pag. 209. In
Orthodoxo 87.
edir. Bas. 2.
1555. Estque
similis locus
pag. 193.

FINIS.

T 2

THESES THEOLOGICÆ
DE
CORPORE
GLORIOSO.

THESIS I.

Quemadmodum Apostolus 1. ad Cor. xv. postquam docuit carnem hanc resurrecturam esse, quales resurrecturi simus aperit: similiter quoque nos, quia antea probavimus resurrectionem fore, deinceps quali simus corpore resurrecturi, ostendimus.

^a Vers. 3 6. & seq. & 42. ac seq.

^b In Poet. vet. thes. col. 823. v. 15. & seq.

^c T. 3. bibl. Pat. edit. 2. col. 331.

Sed apud eum pro caput omnis virentibus redimicum legendum comis virentibus,

THESIS II.

Optimè vero hoc declarat ibidem ^a Apostolus similitudine grani: quam eleganter expressit Paulinus panegyrico in obitum Celsi ^b, & Zeno Veronensis sive alius serm. de Resurr. ^c & ante utrumque Tertullianus de Resurr. c. LII. *Seritur, inquit, solummodo granum sine folliculi veste, sine fundamento spica, sine munimento arista, sine superbia culmi:*

THESIS VI.

Quarta antithesis, apud Apostolum ^c superiorum est ^c *ibid.* ^{vers. 44} omnium fundamentum, triplicemque antè allatam differentiam comprehendit. Dicitur enim seminari corpus animale, excitari spirituale. Quanquam verba hæc non vno omnes ceperunt modo. Nam præter eos qui putarent corpus spirituale dici, quia in spiritum verteretur (quorum sententiam satis refutavimus sup. disp.) fuere hodieque sunt multi, qui spirituale dici contendunt, quia spiritus instar sit subtile. Itaq; & facultatem ei tribuunt per clausula & densos obices permeandi. Eoq; etiam advocant quod Christus dicatur ad discipulos ingressus ^{τῶν θυγῶν καὶ λαλασσέμενος} ^d *Joan.* 20, 19. Atqui nihil opus idcirco statuere corporum penetrationem: sed satis est si dicatur, sive Angelico ministerio, sive solo Domini jussu ostium subito fuisse apertum ac clausum. Vel cui hoc magnum satis miraculum non videtur, statuatur licet ostium fuisse rarefactum, ingressoque Christo coaluisse. Saltem hoc ^{ἀνολογίας} non habet, ac tam hoc quam illo modo ^{creatura cesseris creatori}: quod hic factum esse Hieronymus scribit epist. ad Pammach.¹. Nihilo verisimilius dicunt, Christum per sepulchri lapidem transiisse. Siquidem ^{ap. 178.} testantur scripturæ ^b, ab Angelo fuisse à sepulchro revolutum. Neq; eo id tantummodo factum, ut resurrexisset Christum indicium fieret, quod Beda putavit, verum insimul, ut egressuro Christo janua panderetur. ^b *Mat.* 28, 2

THESIS VII.

Nostra verò sententia est, corpus tum animale tum spirituale dici ratione partim principij sui, partim affectionū. principium utriusq; corporis est vnum idemq; anima nempe sive spiritus: sed quia, ut ab Aquinate recte est observatum, anima vocatur, quæ curat bonum corporis, quod informat: spiritus dicitur, quæ spiritui Domini subijcitur, ac ^c *Comm. in 1.* ^{ad Cor.}

spirituale bonum curat: hinc & corpus vel animale dicitur, quā animæ pareat: vel spirituale, quā à spiritu gubernatur. Nec obstat, quod etiam in hac vita corpus spiritui serviat. Nam hic imperfectè id facit. Quam rem sic declarat Tertullianus lib. de Resurr. cap. LIII. *Quid ergo dicemus? nonne & nunc habet caro spiritum ex fide? ut querendum sit, quomodo corpus animale dicatur seminari. Plane accepit & hic spiritum caro, sed arrabonem: anima autem non arrabonem, sed plenitudinem. Itaq; etiam propterea maioris substantie nomine animale corpus nuncupata est, in qua seminatur; futura proinde per plenitudinem spiritus insuper spirituale, in qua resuscitatur. Quid mirum? si magis inde vocitata est, unde conferata est, quam unde respersa est?*

THESIS VII.

Præterea operationum ratione, corpus vel animale, vel spirituale vocari dicebamus. Sunt verò operationes istæ triplices. Nam quia, ut Athenagoras lib. de Resurr. ait, *ἀνθρώπου ψυχὴ τρεῖς εἶναι τὴν λογικὴν, αἰσθητικὴν καὶ σωματικὴν* *hinc est quod anima in hac vitā operationes per organa corporea ad corporis bonum exerceat. Cujusmodi sunt nutritio, augmentatio, generatio: illa quidem duo ad conservationem & perfectionem individui, hæc vero tertia ad conservationem speciei. Suntque operationes istæ merè animales, seu organa, seu objectum, finemque consideres. Sunt præterea operationes, quæ per organa quidem corporea, non tamen semper ad corporis, sed sæpè ad animæ bonum exercerceantur. Atq; hæc inter animales & spirituales operationes medium obtinent locum: quia corporales sunt ratione organi, spirituales ratione objecti & finis: à quibus potius quam ab organo sumenda est denominatio. Denique sunt operationes, quæ circa corporis organa sunt ac ad perfectionem animæ simpliciter diriguntur. Cujusmodi tum organi, tum objecti & finis ratione sunt spirituales.*

THE-

THESIS IX.

Anima post resurrectionem tantum spiritualibus vacabit: nempe partim ijs, quæ corporis organum requirunt, ad bonum tamen animæ pertinent: cuiusmodi est beatifica visio, quæ corporeis oculis fit: partim illis, quæ corporis organo non indigent: qualis est beatifica visio quatenus solo fit intellectu. At à primo operationum genere tunc penitus erit immunis: vt nos Christus docet Matth. **xxii. 30.** & Marc. **xii. 25.** & apertissimè apud Luc. **xx. 35. 36.** *Qui, inquit, digni habiti fuerint, qui avum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neq; ducunt uxores, neq; nubunt amplius: neq; enim magis possunt amplius: pares enim Angelis sunt, & filii sunt Dei cum filiis sint resurrectionis.*

THESIS X.

Sanè si non aliunde vel ex vno hoc loco cognosci posset, eorum & corpora gloriosa dicantur spiritualia, & his præditi *spirituales* nominentur. Nempe non ratione spiritualis substantiæ, quia nec oculis videri, nec manibus tangi possint: quod Io. Hierosolymitanus putabat, & aliquando sensit Augustinus: sed neque *incorporei* vocantur ratione *diapaphoræ* *h. e.* impeccantiæ, vt Hieronymus ^b vertit (quanquam verissimè dicat Bernardus, impletum iri rationale nostrum luce sapientiæ, concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, irascibile nostrum, perfectâ tranquillitate:) sed quia Angelorum instar neque nutrimento indigebunt ad conservationem individui: neque generatione ad conservationem speciei: prout rectè aduersus Io. Hierosolymitanum interpretatur B. Hieronymus, & Augustinus, abjectâ priori sententiâ, docuit lib. 1. Retract. cap. **xvii.** & lib. ult. de Civ. Dei cap. **v. & xxi.** & ante utrumque Tertullianus lib. de resurr. cap. **lxii.** Vbi sic scribit: *Erunt tanquam Angeli. Si non nubendo, quia nec moriendo, utiq; nec ulli simili necessita-*

^a T. 3. lib. de fide & symbolo cap. 10.
^b præmio in quartum comment. Hierem. c. 4. in festiv. omnium sanct. col. 294. edit. Antverp.

necessitati succidendo corporalis conditionis. Plura ibidem vide. Similiterq; Victor Antiochenus, Theophylactus, atque alij ad Marci cap. xii.

THESIS XI.

Ex his verò simul lucem capit, quod ibidem ^a Apostolus dicit, nos in hac vitâ gestare imaginem primi Adami: h. e. conformes esse primo parenti, qui tales in nos qualitates diffudit, quolibet ipse præditus fuit: at post vitam hanc gestaturos imaginem secundi Adami, hoc est, corpora habituros conformia corpori Christi, quod est immortale, pulchrum, agile, & ut vno verbo cum Apostolo dicam, spirituale.

THESIS XII.

Atque hæc quidem de quadruplici illâ animalis & spiritalis corporis antithesi vniversè dicta sunt. Deinceps, quia occasione eorum, quæ vel sup. disp. de carnis veritate, vel hâc ipsâ de gloriæ augmento à nobis dicta sunt, varia particulatim quaeri solent, quorum alia ad integritatem, alia ad ætatem ac staturam, alia ad sexum, aliamve qualitatem pertinent: idcirco nostram de his quoque sententiam tanquam mantissam & hujus & Superiorum de Resurrectione disputationum, appendere hoc loco visum fuit.

THESIS XIII.

De integritate quidem nemo pius ambigit, quin quos membro aliquo destitutos produxit parens natura, hi eo donandi sint in resurrectione. Siquidem hoc ad gloriosi corporis beatitudinem facit: nec verisimile est corpora nostra in vitâ æternâ deteriori fore conditione, quàm erant in ~~seculis~~ ^{seculis}. Vide Tertull. de Resurr. cap. lvi. Augustin. Euchirid. cap. lxxxvii. Prudentium in ~~seculis~~ ^{seculis} circa finem,

finem, Iulianum Toletanum lib. 111. ~~cap. xxx.~~ cap. xxx.

THESIS XIV.

Vnde verò mutilis membra isthæc sint restituenda, curiosam indaginem opus non est. Tantum dicimus verisimile esse vel e nihilo ea creatum iri: vel supplenda esse ex ijs, quæ à calore nativo, vitâ durante, fuere depasta absumptaque, ac postea per cibum & potum instaurata. Ut enim ex Physicis notum est, sunt corpora nostra in perpetuo fluxu: nec ut corpora hæc resurgant, omnia resurgere opus est, quæ aliquando fuerunt, sed quantum satis est, ut corpus sit absolutum.

THESIS XV.

Vtrumque etiam de ~~absumentis~~ dici potest. Nempe caro absumpta, etiamsi absumentis pars facta sit, priori tamen adjudicabitur possessori: posteriori verò supplebitur eo modo quo dicebamus. Si tamen suppleri opus sit. Nam cum nulli solis vescantur carnibus humanis, nec quicquid in cibum assumitur, cedat in nutrimentum, in dubium vocari possit, an natura in digerendis & agglutinandis homini carnibus humanis itidem consueta peragat munia, ut facit in cibis divinitus concessis. Vide argumentum hoc fuscæ tractantem Athenagoram lib. de Resurr.

ap. 49. sc. 57.
& seq. Gr. edies.
H. St.

THESIS XVI.

Quamquam verò & alvi gurgēs, & intestinorum perplexa proceritas, & conceptuum conceptacula, & vberum fontes ab officijs pristinis liberabuntur: non tamen impedit hoc, quo minus cum his quoque corpora resurgant. Si quidem pertinent ea ad perfectionem naturæ humanæ, haud secus ac, quemadmodum Tertullianus ait, & carina a Lib. de Resurr. & prora & puppis, omnisq. compago pristina necessaria est cap. 60. soli.

soli navis saluti, licet vacatura. Præterea æquum est, ut quibus quis membrīs bene malevè usus est in hac vita, eadem vel præmium vel pœnam reportent in vita altera. Quo argumento idem adstruunt Athenagoras de resurr. Cyprianus de eadem. Lactantius lib. 7. c. 21. Augustinus lib. 1. de C. D. c. 13.

b p. 74. edit.
Gr. H. St.
c tmem. 11.

THESIS XVII.

Nec ullam gloriosi corporis imperfectionem arguit illud Paulinum^d ab Origenistis quoque, sed paulo alium in finem, objectum: *Esca ventri & venter escis. Deus autem & hunc & has destruet.* Nam Lucæ ult. legimus, Christum resuscitatum comedisse, eoque Apostolus de escis quæ ventris, deque ventre quæ escarum, & quidem de appetentia cibi, non de possibilitate comedendi intelligi debet: quem admodum ostendit Augustinus lib. xxi. de C. D. c. 22. & Julianus Toletanus lib. 3. c. 15. cap. xv.

d 1. Cor. 6. 13.
e apud Hieron.
epist. ad Pam-
mach, p. 171.

THESIS XVIII.

Nec honestatis ratio reparationi partium vllarum obstabit, quando, ubi perfecta puritas & innocentia obtinebit, ibi nec vlla earum partium sceditis comparebit: eoque, ut Macarius quoque scribit, *ἡ αἰὶν ἡσυχαστῶν καὶ ἡσυχία ἡσυχίας* αἰσθητὴς αἰσθητῶν. Hujusce rei documentum habemus in primis parentibus, ut qui demum post peccatum sibi è folijs ficulnis subligaria parârint. Hæc nisi certissima forent, verisimiliter satis responderetur, fulgido nos amictu induendos: quali nempe se conspiciendos hominibus Angeli obtulerunt in terris. Interim vide sis, quæ ex Iuliano Pomerio ac præceptore suo Eugenio de amictu beatorum scribit Iulianus Toletanus cap. prox.

f Homil. 34.
p. 446. & 447.
edit, Morell.

THESIS XIX.

De humoribus quoque aliquis est dissensus: quam questionem movet Augustinus epist. 146. ad Consentium. Vt vero utramque in partem de ea possit disputari, ante seculum circiter ostendit Dominicus Dominicus Venetus Episc. Torcellinus & Brixianus tractatu de Sanguine Christi. Interim extra controversiam est, humores excrementitios, quique nutritioni ac generationi inserviunt, uti lac & semen, spiritali corpori minime convenire.

THESIS XX.

Nec cum pili ad ornamentum corporis pertineant, quâ de re orationem scripsit Dio Chrysostomus, resurrectionem eorum impedit, quod ex humoribus excrementitijs producantur. Idem de vnguibus iudicium esto. Vnde Prudentius extrema *Indu'ent.* a Carm. de Resurrect.

Nec me vel dente, vel ungue

Frangendum revomet patefactis fossa sepulchri.

Nec obstat originis scditas: quæ si spectetur, parili iure etiam corporum ipsorum resurrectio in dubium vocetur. Nec hac propter necesse esse, ut quicquid vel per tonsuram vel sectionem detractum est, redintegretur, satis ex Augustino docet idem Iulianus Toletanus cap. xxxi. ejusdem libri.

THESIS XXI.

De ætate etiam sive statura corporis gloriosi disceptatio est. Nos non adultos duntaxat, sed etiam pueros perfectâ in ætate resurrecturos putamus: eademque est sententia Ambrosij sive alius in fragmento ^b de Resurrect. B. Hieronymi ad Pammachium adversus Io. Hierosolym. & B. August. lib. xxi. de C. D. cap. 16: *Resurgent, inquit, antea citata,* b Circa medium fragmenti. c p. 175, circa finem, edic. Bas.

omnes.

*omnes tam magni corpore quam vel erant, vel futuri erant in iuuenili etate. Similiterque Iulianus Pomerius apud Iulianum Toletanum lib. III. cap. xx. Pro puerili tamen puerorum etate advocare aliquis possit illud Apocal. xx. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, &c. Verum non eo indicatur quanti, sed qui resurrecturi. Nempe etiam qui in etate, prima discessissent. Confirmat hanc rem Augustinus cap. 14. ejusdem libri. Vbi ait omnes in conceptione ac nativitate habere perfectionis modum: at habere non in mole, sed in ratione, quomodo & membra omnia latenter sunt in semine, quod verò illis tardius erat accessurum in tempore, hoc recepturos celerrimo & miro Dei opere. Quæ sententia etiam ex *symplicii* analogia comprobatur. Nec enim deteriori, sed meliori potius conditione corpora nostra erunt, quam primorum hominum in paradiso erant: ut idem tradit lib. 1. Retract. c. xi. & xiii. & lib. xiii. de C. D. cap. xx. Interea verum putamus illud ejusdem lib. xiii. de C. D. cap. xvi. Nihil oberis etiam si eris infantilis vel senilis corporis forma: ubi nec mentis, nec ipsius corporis ulla manebit infirmitas. Unde etiam si quis in eo corporis modo, in quo defunctus est, resurrecturum unumquemque contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnandum. Et hoc Iuliani Pomerij apud cognominem sibi Toletanum loco paulò ante citato: Si hoc magis congruit illi seculo beato, in quo omnes sancti sine ullo beatitudinis suæ defectu viaturi sunt, ut aliqua ætatum differentia ibi futura sit: sic erit ibi, ut impedimento aut dedecori sine fine regnantibus non sit. Et mox: Quod de etate diximus, idem de staturâ licet intelligi.*

THESIS XXII.

At non satis Apostoli mentem intelligunt, qui, ut Augustinus innuit lib. xiii. de C. D. cap. 15. & ex eo Iulianus Toletanus lib. III. cap. xx. ac Longobardus lib. 14. dist. xlv. adultam omnium ætatem comprobant istoc Apostoli

Apostoli Eph. iv. 13: *Donc occurramus omnes in unitatem fidei & cognitionis filii Dei in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi.* Nam cum viro perfecto continuo opponat parvulum fluctuantem & in fide instabilem, cognoscere hinc est, virum perfectum nunc appellari eum, qui in fide sit perfectus: ut interpretantur ex Lat. Ambrosius & Hieronymus ex Græcis, Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius. Merito autem numero singulo *virum perfectum* dicit: quomodo & Syrus vertit, *Donc omnes fiamus unus homo perfectus.* Nec n. loquitur de singulis singulatum, sed de mystico Christi corpore, quod adolescet in Christo usque dum perventum erit ad perfectionem ac quasi virilem ætatem, quod demum futurum in resurrectione universalis.

THESIS XXIII.

Nihilo magis istæ Apostoli verba pro ijs faciunt, qui hinc probant omnes virili in sexu resurrecturos: ut scribit Augustinus lib. xxi. de C. D. cap. xv. & seq. Quo etiam trahi possit, quod Macarius homil. xxxiv. ait, *οὗτοι οἱ ἀνδρες οἱ ἐκείνοι, οἱ ἐκείνοι γὰρ οὗτοι οἱ ἀνδρες μεταβάλλονται.* Ac simile quid habet Hilarius in illud Matth. c. xxiv. *In resurrectione neq. nubent, neq. ducent uxores.* Quanquam & hos de sexus vii, non de affectione ipsa intelligere possis. Sed Scotus in 11. Sent. Dist. xx. de affectione ipsâ negat. Nisi quod solum hinc excipiat B. Virginem. Etiam Guido Carmelita hunc errorem tribuit Armenijs, quos compulsos ait istis Apostoli verbis ad Rom. viii. *Quos præcivis & prædestinavit conformes fieri imagini filii Dei.* Quo loco non de sexu, sed de conformitate cum Christo, primum in cruce, deinde in gloria, Apostolus loquitur.

THESIS XXIV.

Sanè si idem numero corpus resurget, etiam affectiones ejus.

eius non derogantes gloriæ remanebunt: è quantum præcipuis est sexus. Quamobrem rectius abolitionem huiusce sexus negatur Tertullianus de Resurr. cap. lxx. Ambrosius in fragmento de eadem *, Hieronymus epist. ad Pammach. August. lib. xxi. de civ. Dei cap. xvi. Iulianus Toletanus lib. i. de corp. cap. xxiv. qui & verba illa laudat præceptoris sui Eugenij, Toletanæ sedis antistitis: *Erit tanta ac talis corporis (fœminei) pulchritudo, ut oblectet intus, & cor nullatenus inflectat ad virum.* Idem communiter docent Scholastici omnes in iv. Dist. xlii.

THESIS XXV.

Nec obstat, quod nunc fœmineus sexus indignior sit virili: quia hoc est ratione subjectionis & imbecillitatis, non ipsius sexus, qui cum etiam innocentie statu habuerit locum, inter ea esse nequit, quæ pœnalis fuerint cõditio mortalium: qualia in statu vel integritatis vel præmii locum habere non possunt.

THESIS XXVI.

Cùm vero negamus deformitatis loco haberi debere, Quod non sit pœna peccati, etiam inde in martyribus eximus vulnerum vestigia. Sanè Christus post resurrectionem vulnerum suorum ostendit cicatrices: quod illi non dehonefamento, sed ornamento fuit, quia hæc pugnae semel peractæ signa sunt perennia. Quæ circa & similiter fortasse martyres post resurrectionem circumferent vulnerum suorum cicatrices, tanquam heroicæ virtutis indicia. Hanc in sententiam inclinat Augustinus, lib. 22. de C. D. cap. 20. & qui eum sequitur, Iulianus Toletanus lib. i. de corp. cap. 22:

THESIS XXVII.

Contra pœnalis deformitatis loco habemus vitia omnia in fœtibus monstrosis. Itaque ea non relictum sed sublatum iri statuimus cum Augustino & Iuliano Pomerio, quorum verba citat Iul. Toletanus ¹. Quod tamen intelli- ^{a Lib. 3. cap. 28.} gendum de monstris istis, quæ hominib. habuerint naturam. De hoc vero imprimis statuendum ex capite, utpote rationis domicilio: unde & caput antiquitus sacrum habebatur, teste Athenæo lib. 11. dissertantium in convivio. Quæ igitur corpore toto ab humana forma longius declinaverint, vel superiori ejus parte bestiam planè repræsentant, hæc non corrigentur, quia non resurgent: non resurgent autem, quia etiam homine nata sint, homo tamen non sint: unde & sacri baptismatis aquâ ablui non debent: imo in ortu ipso impunè suffocantur, ut Iurisperiti docent. Vide quos hæc de re scripsisse scribit Ludovicus Carerius Tract. de Homicidio num. XXI11.

THESIS XXVIII.

Extremo hoc loco addamus, cum vel mutilos vel deformes tum annatis tum adventitijs defectibus ac vitijs liberandos dicimus, de solis hoc electis intelligi nos velle. Nec enim displicet sententia Durandi, qui ^o reprobos censet ^{b In 4. sent. dist. 44. Art. 6.} ijsdem cum defectibus ac vitijs resurrekturos, quæ habuerunt in hac vita: ut quæ non disconveniant eorum conditioni. Contra scio sensisse Thomam in illud Apostoli. ¹. *Et mortui resurgent incorrupti*. Sed Hieronymus rectius Apostoli verba interpretatur de immortalitatis statu, quia ^{a qd sup. 1.} quod in Græco est, incorruptibiles sonat. Præterea ratio pro Durando est, quia cum defectus eorum pertineant ad miseriæ augmentum, ratio idonea nequit adferri, cur defectus in his debeant auferri. Contra verisimile est, quemadmodum qui Spiritus Sancti templa fuerunt, ^{c 1. Cor. 15.} corpora

corpora habebunt splendentia ac decora, ita qui dæmonis
 fuere templa, corpora habituros tetra ac deformia. Atque
 id quoque censuit B. Ephrem serm. de Resurr. *Iustorum*,
 inquit, *corpora septenplum supra solis fulgebunt radios: pec-*
satorum vero tenebrosa inveniuntur & fæore plena. Interim,
 vt optimè Augustinus ait, Enchiri. c. xcii. & apud Iulianū
 Toletanum lib. 3. *serm.* cap. xxxii. *Fatigare nos inqui-*

rendo non debet incerta eorum habitudo, quorum erit
certa & sempiterna damnatio. Quod & Albinus.

Flaccus Alcuinus ijsdem propè verbis scri-
 psit lib. i. de Trinit. cap. xx.

FINIS.

DISPUTATIONIS THEOLOGICÆ

DE

SACRAMENTORVM

VI ET EFFICACIA,

Pars prior.

THESIS I.

STATVTVM paucis aperire, quid sentiendum sit de Sacramentorum vi & efficacîa: quam alij nimis extollere, alij contrâ nimis deprimere videntur. In nimium ea honorem evehunt, quicunq; censent illa omnibus ijs, qui non ponunt obicem peccati mortalis, gratiam justificantem ac sanctificantem conferre ex opere operato, hoc est per se ac vi actionis suæ; nempe pœnitentiæ ac fide, vel exclusâ omnino, vel ab efficientiâ saltem exclusâ, hoc est vtrâque solum dispositivè, neutrà verò instrumentaliter ad justificationis actum concurrente*.

* Bellarm. lib. 2.
de Sacram. cap.

THESIS II.

Contrâ nimis sacramentorum virtutem evacuant, qui volunt ea tantum esse vel notas Christianorum, vel symbola mutuz charitatis, vel testimonia animi erga Deum grati, vel allegoricas commonefactiones, quibus, tanquam picturis, ob oculos nobis ponatur Christiana mortificatio, vivi-

ficario & spiritualis alimonia: vel qui ea duntaxat instituta volunt ad excitandum fidem per modum objecti repræsentativi: vel qui fatentur quidem esse symbola gratiæ, sed duntaxat ante & extra sacramenta collata; non autem gratiæ præsentis, hoc est, quæ in legitimo sacramenti vñu exhibeatur & conferatur.

THESIS III.

De ardua hac quæstione dicturi, ab ipsis *μυστερια* & sacramenti vocibus auspicabimur; idq; non tantum vt patear, cum vocabula ea sint *μυστήρια*, quâ notione illis hoc loco utamur: sed vel maximè, quia ex vocum harum proprietate de rei ipsius naturâ aliquatenus possit judicari.

THESIS IV.

Quadruplicem autem de Sacramenti nomine invenimus opinionem. Vna illorum est, qui, quoniam Irenæus * dicit, Eucharistiam constare re terrenâ & cœlesti, ac sapius sic de sacramentis loquantur Patres, eo censent, Sacramenti voce primò ac propriè notari signum & signatum, totamque illam actionem sacram conjunctim: figuratè verò accipi pro alterutro scorsim, idq; vel per synecdochen, vel metonymiam.

THESIS V.

* Lib. 4. c. 34. Altera est eorum, qui eò quòd Varro * autor sit, sacramenti voce significari oppignerationem pecuniæ à litigantibus factam in loco sacro eâ conditione, vt victor pecuniam suam auferret, victus apud Pontificem relinqueret; hinc colligunt, sacramentum propriè notare oppignerationem nostri coram Deo: quia nempe, sicut qui litigaturi erant, certum pecuniæ pondus deponebant, sic qui Sacramentis initiantur sese Deo oppignerent.

THESIS VI.

Tertia illorum sententia est, qui eò quòd apud Festum, & alios legamus, sacramentum significare juramentum per sacrum quiddam, vti cum milites ad fidem & obedientiam Imperatori præstandam se juramento obligant, vnde & in glossis Philoxeni exponitur *ἵππας σπυριτωμένους* idcirco

De Sacramentorum efficacia. 313

idcirco maximè verisimile putant, Sacramenta in Ecclesiâ sic vocari, quia Christianus miles ijs se velut juramento obligat duci suo Christo. Nam vt non Augustinus * modò, ^{* Detempore Ser. 181.} sed gentilis quoque Philosophus † dicebat, ^{† Arrianus disert. in Ep. lib. 1. cap. 18.} Confirmare quoque hanc sententiam eo conantur, quod Tertullianus Latinorum, quos habemus, antiquissimus, (qui & videri possit sacramenti vocem strictâ illâ notione primus in Ecclesiâ induxisse) clarè nomen hoc à militiâ externâ ad Christianam militiam transferat. Sicenim ille libro ad Martyres cap. 111. *Vocati sumus ad militiam Dei vivi iam tunc, cùm in sacramenti verba respondimus* Et lib. de Pudicitia: *Vt Sacramento benedictionis exauctoretur, nunquam in castra Ecclesiæ reuerſurus.* ^{* Deo oportebat & non oia iurare, & milites Cæsari.}

THESIS VII.

Quarta est opinio illorum, quibus placet sacramentum esse *arcanum*: ac utroque tum generatim significari rem sacram arcanam: tum speciatim rem sacram, arcanam, symbolicam. Quod verò utrūque strictissimè in Ecclesiâ vsurpetur pro re arcanâ sacrâ symbolicâ, gratiam spiritualem signante & efficaciter obſignante; id esse ab Ecclesiæ Doctōribus, qui cùm huiusmodi signa propriam in Sacris literis appellationem non haberent, generis ijs nomen accommodarint.

THESIS VIII.

Hanc quartam sententiam solam putamus esse veram: ac iudicium hoc nostrum certæ rationis pondere subnixum esse, facilè videbunt omnes, qui proprietatem cùm Græci tum Latini vocabuli, ac multiplicem utriusque vsum in Novo Testamento, Græcâ Bibliorum translatione, ac Latino interprete curatius nobiscum considerare non gravabuntur.

THESIS IX.

Mysterion enim, si originationem spectes, primò notat rem arcanam: vt quod vel sit à *μυστήριον*, hoc est claudo, quia res arcanæ non enuncientur, sed in pectore clauso continentur: vel potius ab hebræo *סוד* * id est latibula, ^{* Esa. 45. 3. & ab isconſio-Psal. 17. 12.}

absconſiones : quod à *νόσ*, hoc eſt abscondere, occultare. Sacramentum verò primò ſignificat rem ſacram vel ſacran-tem ſive conſecrantem & ſanctificantem. Nam vt à ſupino juratum eſt iuramentum, à teſtatum teſtamentum, ita à ſa-cratum ſacramentum.

THEſIS X.

Verùm, vt rarò vocabula in primâ notione conſiſtunt, ita & *μυστήριον*, quod primò rem notat arcanam, preſſius ſumi cœpit pro re arcanâ ſacrâ; & ſacramentum, quod primò notat rem ſacram vel ſacrantem, anguſtè cœpit accipi pro re ſacra arcanâ. Ambo igitur in eo conveniunt, quod nunc generaliſſimè notant rem arcanam: nunc minus generaliter, rem arcanam ſacram. Generaliſſimè vtuntur LXX. interpretes Dan. 11. 19. vbi ſomnium Nabuchadonoſori vocatur *μυστήριον*. Vulgatus vero interpres nunc myſterij vocem retinet, nunc ſacramentum appellat, vti verſ. 18. & 30. Similiter Tob. XII. 6. *Sacramentum Regis occultandum eſt*, Syrach. XXVII. 16. *Amici myſteria denudare*. Et Paulus 2. Theſſ. 11. 9. de Antichriſto ait, *Operatur iam myſterium iniquitatis*. At minus generatim pro re arcanâ ſacra ſumitur ad Ephes. 1. 9. vbi prædicatio Evangelij dicitur *μυστήριον*, & à vulgato interprete Sacramentum. Eodémq; modo *μυστήριον* & ſacramenti vox tribuitur incarnationi Chriſti. 1. Tim. 111. 16. item redemptioni noſtræ Col. 1. 27. Quibusdam verò in locis etiâ myſterij nomen hac notione retinuit interpres, vt Matth. XII. 11. *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum*: & ad Romanos cap. vlt. verſ. 27. vbi gentium vocatio, myſterium dicitur. Item 1. Cor. xv. 51. ſic vocatur reſurrectio carnis: & alijs locis.

THEſIS XI.

Hiſce duabus acceptionibus ſuperacceſſit tertia, ſuperioribus anguſtior pro re arcanâ, ſacrâ, ſymbolica: quo ſenſu ſacramenti nomen tribuitur typis, cæremonijs, parabolis,

De Sacramentorum efficacia. 315

bolis, & quibuscunque rebus sacris, aliud sensui, aliud menti exhibentibus. Ita Apoc. 1. 20. Visio septem stellarum significans angelos septem Ecclesiarum, & quod septem candelabra sunt septem Ecclesiarum, *μυστήριον* vocatur, & Latino interpreti, sacramentum. Et Eph. v. 32. conjunctio viri & vxoris in conjugio, est sacramentum conjunctionis Christi & Ecclesiarum. Imò sacramenta quoque dicuntur signa rei nō sacræ: quomodo Angelus Apoc. xvii. 7. exponit quid significant septē capita beltix portantis meretricē, *Ego*, inquit, *dicam tibi sacramentum mulieris*. Possis & huc referre locum Dan 11. 19. cuius antē meminimus. Nam visio illa Nabuchodonosori, non tantum res arcana erat, sed & signum rei futuræ. Verum huiusmodi sacramenti notio planè est *μυστήριον*. Sacramentum enim haud propriè notare quodvis signum arcanum, sed potius signum arcanum sacrum, vel sacramenti ctymon satis docet.

THESIS XII.

Vidimus hactenus vt *μυστήριον* & sacramentum nunc significant rem arcanam, nunc rem arcanam sacram, nunc rem arcanam, sacram, synibolicam. Neque strictius eæ voces vsurpantur vel in Græco Scripturarum contextu, vel à Latino interprete.

THESIS XIII.

Verum cum Ecclesiarum Doctores viderent, Baptismum & Sacram Coenam esse res arcanas, sacras, symbolicas; neque in Scripturis nomen illis peculiare attribui, quo à cæteris sacris rei arcanæ symbolis discernerentur: iudicarunt Baptismum & Coenam *μυστήρια* sacramenta commodè dici posse: vnde factum vt sacramenta specialissima hac notione dicta sint, non quævis signa sacra, arcana; sed signa arcana, sacra, à Christo Ecclesiarum in finem præscripta, vt gratiam spiritualem signarent & exhiberent. Estq; hæc acceptio eatenus *μυστήριον*, quatenus in Sacris literis nusquam vox *μυστήριον* ac Sacramenti ita angustè accipitur. Neque ideo audiendi sunt, qui *μυστήριον* & sacramenti vocem damnant, eò quòd, vt aiunt, appellatio hæc non inuenia-

in Scripturis; Dei autem solius sit nomina rebus divinis imponere. Nam generatim, quemadmodum vidimus, vocabulo hoc utitur Scriptura pro signis arcanis sacris. At baptisumus & cœna sunt signa arcana sacra. Sunt igitur ^{my-}st^{er-}ia sive sacramenta. Cumq; inter omnia symbola non possint esse præstantiora, quàm quæ gratiam spiritualem efficaciter obstant: principaliter signa istiusmodi ita dici meruerunt.

THESIS XIV.

Ququam profectò, etiamsi ex *S.* literis vocabulum hoc adstrui non posset: non tamen usum ejus justè idcirco reprehenderent. Nam si fatentur, parùm referre quibus vocibus utamur, dummodo de re conveniat: nec illud diffiteri poterunt, super appellatione hâc contentions ferram reciprocari non debere. Sin arbitrantur, magni referre, quomodo vnum quodque nominetur, cur, ubi Scriptura peculiare vocabulum minimè suggerit, aliâ potiùs appellatione utamur, quàm appellatione genericâ, Scripturis contenta: præsertim si sic antiquissimi Patres, cæterique scriptores ad nostra vsque tempora sint locuti? Profecto cum Ecclesia non tantum sentiendum, sed etiam loquendum; antiquorumq; hac in re consuetudinem rursari ac sequi, non tantum eruditæ est diligentia, sed etiam piæ curiositatis.

THESIS XV.

Porrò ex ijs, quæ hætenus exposuimus facilè refutatur prima sententia, cujus autores putant sacramentum propriè significare actionem & Dei & ministri, quatenus ambo in sacramenti usu concurrunt. Nam ex ijs, quæ diximus, apparet, sacramentum, obsolescente Latini sermonis puritate, accipi solere vel pro re sacrâ arcanâ, vel pro rei sacræ arcanæ symbolo: quæ etiam significationes inveniuntur apud Tertullianum. Is enim lib. iv. adversus Marcionem, totum Christianismum vocat religionis Christianæ sacramentum. Nempe quia propositum Dei de reconciliatione nostri per Christum, quam reconciliationem Evangelium

nos docet, toti mundo absconditum est, nisi quatenus divinitus revelatur. Idem lib. v. contra Marcionem de duobus Abrahamæ filijs loquens, vocat eos Sacramenta figurarum & allegorias sacramentorum. Et lib. adversus Iudæos, Sacramentum ligni ait, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ. Quibus ex locis colligi potest, omnes figuras omnesque allegorias, Tertulliani ævo, sacramenta fuisse appellata. Apud Augustinum quoque eum loquendi modum sæpius invenimus, ut qui, allegorias texens, dicat sacramentum panis, sacramentum piscis, sacramentum numeri &c. Clarè igitur ex his elucet, sacramenta propriè signare signa: quod verò pro signo & signato conjunctim interdum capiatur ab antiquis, id factum esse per synecdochen partis; propter eam, quæ inter signum & signatum est, *analogia*, atque indubitata amborum in legitimo signi vñu perceptionem.

THESIS XVI.

Nec minori negotio ex dictis eorum refellitur opinio, qui Sacramenti vocem putant in Ecclesia Dei esse metaphoricam, petitamque esse translationem vel ab oppigneratione litigantium, vel ab juramento militari. Nam loca superius adducta clarè evincunt, Latinos in varijs sacramenti notionibus secutos esse Græcos, qui & ipsi *μυστήριον* nunc rem arcanam appellant; nunc rem arcanam sacram; nunc rem arcanam symbolicam; nunc denique rem arcanam sacram symbolicam, gratiæ spiritualis significativam.

THESIS XVII.

Infirmo igitur tibicine nituntur, qui sic argumentantur: Sacramentum fuit pecuniæ oppignratio ex pacto litigantium proveniens. At in sacramentis Ecclesiæ homo se oppignorat Deo, ut consequatur gratiam fœderatis promissam. Ergo sacramenta primario sunt signa pacti ac fœderis inter Deum & nos. Vel qui sic concludunt: Sacramentum militare efficit pactum inter du-

cem.

cem & militem; quia cum se miles Imperatori obstringit, hic fidem ac obedientiam duci, ille stipendium aut aliud militi pollicetur. Sed sacramenta Ecclesiæ inde sunt dicta, quod similiter Christianus miles in his Deo fidem & obedientiam; Deus militi suo regnum cæleste, promittat. Ergo sacramentum in Ecclesiâ notat signum fœderis inter Deum & fideles. Licet enim verum est quod concludunt, tamen infirmum est utrumq; hoc argumentum, eò quòd, ut ostendimus, antiqui Ecclesiæ doctores minimè respexerint hæc sacramenti acceptiones: sed imitati sunt Græcos, qui etsi *μυστήριον* vox propriè notet rem sacram arcanam, tamen *συνάγωγὴν* aut *ἐκκλησίαν* eam accommodarunt rerum sacram signaculis. Quæ significatio non solum apud Ecclesiasticos scriptores obtinuit, sed etiâ externos. Notum enim, ut à gentibus quoq; ritus *ἱερουργία* appellentur, quibus in Cereris, Liberi patris, alijsve sacris religioni suæ idololatricæ iniuriabantur.

THESIS XVIII.

Quamquam autem ex sacramenti voce non satis valide demonstretur, sacramenta esse divini fœderis signa; non tamen de re ipsa dubitari potest, cum scripturis & inductione id solidè possit comprobari. Nam Gen. xvii. 10. ait Deus, *Hoc est FOEDVS MEVM inter me & vos, quod servabitis, ut circumcidatur vobis omnis mas.* Quod explicatur vers. sequ. *Circumcidetis igitur carnem præputij, ut sit SIGNVM FOEDERIS inter me & vos.* Nempe cum ex sacramentis in V. T. sola esset circumcisio, sola etiam fœderis diuini signum fuit: postquam verò paschatis sacramentum accessit; circumcisio quidem symbolum erat receptionis in fœdus: pascha verò continuationis in fœdere signum erat. Eâdem autem ratione in Ecclesiâ Christi, baptisimus, qui circumcisioni successit, fœderis initi: cœna, quæ successit paschati, signum est fœderis continuati.

THESIS XIX.

Ex his consequitur, sacramenta esse signa fœderis inter Deum & nos initi. Porro, in pacto hoc & Deus spondet gratiam

De Sacramentorum efficacia. 319

gratiam suam, vt cum Abrahamo ait, *Ero Deus tuus*, & officii stipulatur humanum, vt cum inquit, *Tu mihi populus es*. Itaq; voluit Deus, sacramenta esse notas ac symbola fœderis diuini, gratiæ quidem diuinæ obsignatiua, humani autem officij commonitiua.

THESIS XX.

Triplex vero gratia sacramentalibus symbolis denotatur: quarum alia vt præsens ostenditur, alia vt præterita commemoratur, alia vt futura promittitur. Huic triplici significationi quarta accedit, quia hominem excitat ad præstationem officij sui: vt ante dicebamus. Quatuor ista in singulis sacramentis locū habere, paucis demonstrabimus.

THESIS XXI.

Circumcisio commonefaciebat fœderis à Deo initi cum Abrahamo & semine ejus: cui se Deum fore promiserat. Gen. xvii. 7. Significabat etiam remissionem peccatorum: vnde Apostolus appellat *circumcisionem* *signum*: Rom. iv. xi. Signum item erat, quod Christus ex eius semine esset nasciturus, in quo *pater fieret multarum gentium*: Gen. xvii. 4. & xx. 18. Rom. iv. 13. 16. 17. Gal. iii. 29. Admonebat etiam officij, vt circumcideret quisq; cor suum, iuxta illud Ier. vi. 4. *Circumcidite corda vestra*.

THESIS XXII.

Pascha commemoratio erat beneficij, quod primogenitis Israëlitarum parcitum esset, ac liberati essent ex Ægypto domo seruitutis. Exod. xii. 1. 2. 3. 4. 5. 11. Eiusdem comestio denotabat participationem Christi mactandi pro peccatis ipsorum. 1. Cor. v. 7. 8. Promittebat quoq; futurum sacrificium Iesu Christi. Nam per agnum paschalem *signabatur* agnus Dei tollens peccata mundi. 1. Cor. v. 7. 8. & x. 3. Erat insuper sacrificium Eucharisticum pro præstita liberatione tum corporali è captivitate Pharaonis, tum spiritali è captiuitate Diaboli. Exod. xii. 24. 26. & xiii. 8. 9. 10.

THE-

De Sacramentorum efficacia. 321

eij nostri erga Deum; quod bona conscientia stipulatione significatur à Petro 1. 111. 26. Hinc etiam à Paulo Rom. VI. 4. dicimur *sepulti cum Christo in mortem, ut sicut exsistatus est Christus à mortuis, ita & nos novà vità ambulemus. Nam si cum eo plantati coaluimus conformatione mortis eius: nimirum etiam resurrectione coalescimus. Illud scientes veterem nostrum hominem, cum eo crucifixum esse, ut enervetur corpus peccati, ne posthac nos serviamus peccato. Ad officij etiam commonitionem pertinet, quod charitatis est vinculum inter fœderatos. Nam ut est 1. Cor. XII. 13. Omnes in unum corpus baptizati estis, id est, glutino & coagulo dilectionis conjuncti.*

THESIS XXIV.

Similiter Cœna in memoriam revocat passionem Dominicam; unde Luc. XXI. 19. *Hoc facite in meam commemorationem*: id est, in memoriam mortis Dominicæ, prout interpretatur Paulus 1. Cor. XI. 26. *Quotiescunque manducabitis panem hunc & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec veneris.* Signat spirituales alimoniam per carnem & sanguinem Christi, & communionem cum eo in unitate spiritus: unde 1. Cor. X. 16. *Panis quem frangimus, nonne communio est corporis Christi?* hoc est efficax instrumentum ad alendam & augendam communionem eam, quæ in baptismo est inchoata. Et Joh. VI. 51. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Significatur etiam promissio de vita æterna. Nam ad hanc nutrimur corpore & sanguine Christi, quorum panis & vinum sunt signa. Hinc Christus ibidem: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Qui locus cum priore ab instituto nostro alienus non est, quia etsi eo capite non agitur de Sacramentali manducatione, agitur tamen de esu spirituali, qui per sacramentalem significatur. Triplicem hanc pro triplici tempore gratiam complectitur quoque Romanæ Ecclesiæ Canticum istis verbis.

O sacrum convivium in quo Christum sumitur.

Recolitur

Recolitur memoria Passionis eius.

Mens impletur gratia, & futura gloria

Nobis pignus datur.

Denique cœnâ Dominicâ excitamur partim ad gratias Deo agendas pro redemptione nostri per Sacrificium Christi in cruce: vnde & poculum *ἁγιασμα* & *ἰουδαϊας* vocatur: partim ad mutuam dilectionem inter eos, qui de vno pane edunt, & vno poculo bibunt: vnde Paulus 1. Cor. x. 17.

Quoniam unus panis, unum corpus multis sumus. Nam omnes unus panis participes sumus.

THESIS XXV.

Ex his luce clarius est, sacramenta nobis & præteritum beneficium in memoriam revocare, & præsentem gratiam significare, & futuram ob oculos ponere, ac præterea sui fideles officij admonere. Porro autem quæritur, vtrum signa hæc significationem eam habeant, naturâ, an ex instituto: item vtrum gratiam simpliciter signent, an etiam ob-signent. Vtrumque vt intelligatur, considerata est varia signorum natura.

THESIS XXVI.

Sunt enim tria signaculorum genera. Quædam tantam habent cum re significata similitudinem, vt naturaliter absque instituto diuino aut humano significant: atque ita imago Cæsaris aut Philosophi alicujus ad vivum depicti, ejus est signum; & vestigium in arenâ impressum, signum est pedis. Quædam nullam habent similitudinem cum re signatâ, eoque significatio eorum planè ab institutione dependet: eâque ratione verba sunt signa rerum, & campanæ sonitus est signum convocandi senatus, aut alius conventus. Quædam denique sunt intermediæ naturæ; quæ quidem similitudinem naturam habent cum re signatâ, sed indeterminatam ac confusam: ita vt magis apta sint ad significandum, quam actu significant: cuius generis sit pictura hominis simpliciter accepti, ad significandam certam personam. Nam si Platonem aut Demosthenem repræsentare visum sit, simplex hominis pictura idonea erit ad eos significandos,

De Sacramentorum efficacia. 323

dos, sed ad eos actū significandos, determinabitur pictura, si nomen adscribatur, aut aliquid ex antiquitate addatur, unde cur hic potius quàm alius significetur, intelligi possit.

THESES XXVII.

Sacramenta sunt signa tertij ordinis, quia etsi ablutio externa actū minimè significaret ablutionem internam, nisi institutio diuina accederet: item absque eâ institutione manducatio panis & bibitio vini haud designaret fructuonem corporis & sanguinis Christi: *analogia* tamen naturalem inter hæc & illa nihilominus fore, negari non potest: imò absque eâ analogiâ sacramenta non essent id quod sunt; quod apertè testatur Augustinus Epist. xxiii. ad Bonifac, *Si Sacramenta, inquit, quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent.*

THESES XXVIII.

Præterea signorum alia sunt tantum significativa, vt effigies hominis, hedera vini; quædam obsignativa, vt sigillum obsignat rem deplomate contentam: quædam exhibitiva; quomodo vnctio est signum muneris Prophetici, Regij, aut Sacerdotalis; item præbitio calicis, pedi, pilei, reive similis signum est muneris Episcopalis, aut potestatis docendi in Academijis.

THESES XXIX.

Sacramenta sunt signa tertij generis, quia non tantum signant promissionem gratiæ in Christo, sed etiam rem promissam obsignant atque exhibent. Vnde Bernardus in Sermone de Cœnâ Domini: *Sicut investitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per anulum: sic divisiones gratiarum diuersis sunt tradita sacramentis.*

THESES XXX.

Atque inde est, quod hæc efficax gratiæ collatio signo in Scripturis & plerisque Patribus tribuitur, sed locutione sacramentali: partim nempe per *perceptionem* signi, ob symboli
&

& rei significata ~~ambobus~~, partim per ~~ambobus~~ partis, 'quatenus signum signatumque conjunctim considerantur tanquam vnum aggregatum, idque ob conjunctam amborum exhibitionem & perceptionem in usu signi legitimo. Quam coniunctionem vulgò vocant vnionem sacramentalem, sed non vsque adeo convenientèr, cum non signatum cum signo, sed nobiscum vniatur, eoque potius, minùs saltem ambiguè, *coniunctio pacti* debeat nominari.

FINIS.

DISPUTATIONIS THEOLOGICÆ
 DE
 SACRAMENTORVM
 VI ET EFFICACIA

Pars posterior.

THESIS XXXI.

QUANTUM VERÒ sacramenta præbent gratiam spiritualem, non tamen quicumq; sacramentis vtuntur, spiritualement hanc gratiam percipiunt, sed tantum qui habent spiritualement manum, quâ oblationem possint gratiam recipere. Est ea manus Fides: quæ omnino à gratia ipsâ distingui debet. Fides enim tum disponit hominem ad salutem, quod rectè agnoscunt Pontificij, tum (quod malè ijdem distitentur) vnicum est instrumentum in adultis, ad percipiendam gratiam salutarem. Gratia verò est id quod fide recipitur, quam fusius sic describimus, vt sit gratia Dei Patris in Christo, quâ peccata credentibus remittit, & eosdem renouat Spiritu suo. Vt igitur manus & thesaurus, ita differunt fides & gratia Dei in Christo.

THESIS XXXII.

Ex his causa patet, cur Deus in verbo coniungat fidem & sacramenta: ijsque hunc tribuat effectum, quod homines à peccatis abluunt, eosque regenerent

ac salvent. Ita Christus Marc. x. 16. ait, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvabitur.* Quasi dicat Christus, Credenti qui baptizatur in nomine meo, promitto gratiam Dei Patris, ut eam manu fidei apprehendat, & ita salvus fiat. Quod verò sequitur, *Qui non crediderit, condemnabitur,* hanc sententiam habet: Et si in Baptismo offeram gratiam Dei Patris in me, non tamen omnes qui exterius baptizantur, hanc gratiam percipient, sed tantummodo qui spirituales illam gratiam, quæ externum baptismum in legitimo ejus usu comitatur, spirituali fidei manu attingere acprehendere possunt. Idem cum Paulus 1. Cor. x. 17. dicit, panis esum esse communionem corporis Christi, mens Apostoli est, hominem fidelem, cum ore corporali apprehendit atque edit panem terrestrem, qui in substantiam ejus convertitur, ac corpori ejus unitur: eundem manu atque ore spirituali, hoc est, fide apprehendere atque edere panem celestem Iesum Christum, hoc est, virtute corporis ac sanguinis Dominici, sive merito passionis Christi percipere gratiam Dei Patris in Christo, qua nos inserit atque unit filio suo Iesu Christo, ut nos simus maneamusque in illo, & ille in nobis: quò pertinet illud Christi Iohan. vi. 51. *Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo.* Et hoc Cypriani sive alius antiqui ac probi scriptoris Serm. de coenâ: *Dixerat sanè huius traditionis magister, quod nisi manducaremus eum carnem et biberemus eum sanguinem, non haberemus vitam in nobis: spiritualis nos instruens documento, et aperiens viam ad rem ad eò abditâ intellexit, ut sciremus, quod mansio nostra in ipso sit manducatio, et potus quasi quedam incorporatio, subiectis obsequiis, voluntatibus unitis, affectibus unitis.*

THESIS XXXIII.

Ex hocce fidei & sacramentorum ad unum *concursum* concursu, satis patet, cur unum idemque effectum in Scripturis nunc fidei tribuatur, nunc sacramentis. Nam ut
Act.

Act. xv. 9. legimus, *Fide purificans corda eorum*, sic Eph. v. 26. dicitur: *Mundans eam lavacro aqua in verbo vite*. Et ut ad Rom. i. 11. 28. scriptum, *Arbitramur hominem iustificari per fidem*, & Luc. vii. 50. *Fides tua te salvam fecit*, sic ad Tit. i. 11. 5. legitur: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Et i. Pet. i. 11. 20. *Vos salvos facit baptisma*. Et (si antiquos audimus) Ioh. i. 11. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum celorum*. Vbi licet magis probemus eorum interpretationem, qui, ut alibi per spiritum & ignem, spiritualem ignem, ita hic per aquam, spiritualem aquam intelligunt: tamen nec causam satis gravem videmus, cur damnatum eamus expositionem veterum, qui *aqua* vocem proprie intelligunt: quam & recentiorum multi sequuntur, & hos inter maximus Bucerus.

THE S I S xxxiv.

Quod multi eam tantopere averfantur, hoc inde est, quod putent, si propriè aquæ vocem sumamus, gratiam cœlestem alligatum iri aquæ externæ. Sed non magis id ex illâ antiquorum interpretatione concludi debet, quam cum Christus non contentus dixisse, *qui credidit, salvus erit*, addidit, *et baptizatus fuerit*: aut ex ijs locis, quibus baptismo dicimur regenerari, ablui à peccatis, salvari. Nempe non aliud hinc consequitur, quam Deum nos sacramentis alligare, vbi adsunt: at, cum haberi non possunt, statuendum abesse etiam utendi necessitatem: unde Augustinus contra Donatistas lib. iv. cap. xxii. *Latroni voluntas non absuit, sed tantum non accipiendi necessitas adsuit*.

THE S I S xxxv.

Neque est, quod concludat quisquam, veteres omnes vltius multo progressos esse, quando apud eos legimus passim, per baptismum nobis offerri & conferri gratiam regenerationis & ablutionis peccatorum. Nam similiter loquitur Apostolus Eph. v. 26. vbi dicitur Christus *Ecclesiam sanctificasse purgatione ei collata lavacro aqua*

*in verbo. καθ' ὅσον τὸ λόγόν ἐστιν ἰσχυρόν. Vbi τὸ λόγόν ἐστιν ma-
nifestè indicat causam purgationis instrumentalem. Idem
ad Tit. cap. 111. 5. ait Apostolus nos salvari per lavacrum
regenerationis & renovationis Spiritus Sancti: διὰ λόγον inquit;
quod satis indicat Spiritum Sanctum per baptismum efficere
regenerationem & renovationem. Præterea cur minùs per
baptismum dicemus nos mundari ac regenerari, quàm id
dicitur de verbo, vnde Paulus 1. Cor. 14. 15. Ego vos rege-
nui per Evangelium. Et 1. Petr. 1. 23. Renati non ex semine
mortalis, sed ex immortali per sermonem Dei visi & manentis
in æternum. Imò de impositione quoque manuum legimus
Act. viii. 18. Cùm vidisset Simon, quia per impositionem
manuum Apostolorum daretur Spiritus Sanctus. Et 2. Tim.
1. 6. Admoneo te ut resuscites gratiam, quæ est in te per im-
positionem manuum mearum.*

THESIS XXXVI.

Dicat fortasse aliquis, horum esse disparem rationem,
quia per verbi prædicationem ex non credentibus finis
credentes: perque impositionem manuum Spiritum San-
ctum sint consecuti, qui prius eum non habebant. Sed re-
missionem peccatorum & renovationem ac regeneratio-
nem ab omnibus credentibus jam ante baptismum haberi,
eoque dici non posse, nos hæc consequi per baptismum.

THESIS XXXVII.

Huic argumento non vno ab omnibus modo occurri
solet: Nam vt extra controversiam poni debet sacramen-
tis offerri & conferri gratiam justificantem & sanctifi-
cantem: ita illud in controversiâ manet, num omnis ea
gratia, an solùm gratiæ ejus incrementum per sacra-
menta nobis applicetur. Quibus prior opinio placet, di-
cere solent, eum qui fidem habet prædicationi Evangeli-
cæ, virtualiter quidem salutem habere; quia & dispositus
est ad salutem consequendam, & instrumento instru-
ctus, quo gratiam salutarem attingere & consequi possit:
inter ea

interea tamen, quatenus tantum Evangelio fidem habet, gratiam ipsam Evangelio prædicatam actu nondum habere; sed ad salutarem illam gratiam actu consequendam insuper opus esse, ut gratiam salutarem, sive remissionem peccatorum & renovationem sui (quæ regenerationis nomine continentur) à Deo ex vero indigentia sensu suppliciter poscat, ac sacramentis utatur, per quæ à Deo expetitam regenerationis gratiam consequatur. Aiunt ita temporibus hæc dividere ipsam Scripturam. Nam quemadmodum ex eo, quod Ioh. v. 24. dicitur, *Qui audit verbum & credit, habet vitam æternam*, rectè colligitur hic ordo, ut primò sit prædicatio Evangelij, hinc fides: quemadmodum item ex eo quod est Marci ult. v. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit*, consequitur priorem esse fidem, posteriorem baptismum: itidem ex isto act. xxii. 16. *Baptizare & ablue peccata tua invocato nomine ipsius*: concludi posse arbitrantur, priorem esse invocationem nominis divini ac baptismum, posteriorem verò ablutionem à peccatis sive regenerationem. Sed & ordinem hunc confirmatum aliquis eat ex praxi Ecclesiæ primitivæ, quam nos docet Iustinus Patrum tum Græcorum tum Latinorū (de quorum quidem scriptis controversia non est) vetustissimus. His enim verbis eam narrat in Apologiâ ad Antonium, *Quicumq; persuasi fuerint & CREDIDERINT, vera esse quæ à nobis TRADUNTUR & dicuntur, ac vivere se ita posse receperint; ORARE ieiunantes & petere à Deo priorum PECCATORVM REMISSIONEM iubentur, nobis cum iis una & orantibus & ieiunantibus. DEINDE adducuntur à nobis ubi AQUIA est, atq; eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, REGENERANTVR.*

THESIS XXXVIII.

Quaquam verò hæc verisimilem facere possint eorum opinionem, qui censent, verbi quidem esse fidem in nobis gignere: at sacramentis omnem conferri gratiam, quæ fide accipi debet; nos tamen posteriorem potius sententiam probamus, ut Spiritus per Verbum non solum

fidem gignere, sed & fidei dicatur offerre & conferre gratiam spirituales sive gratiam regenerationis. Neque obstant, quæ ad confirmationem prioris sententiæ ex Scripturis ac Irenæo adducebamus. Nam quemadmodum Irenæus, atque adeo Paulus quoque, & ipse Christus baptismo tribuunt regenerationem: itidem eam ipsam prædicationi Evangelicæ tribuit Paul. 1. Cor. iv. 15. *Ego, inquit, vos regnui per Evangelium.* Et Pet. 1. epistol. cap. 11. 23. *Renati non ex semine mortali, sed ex immortalis, per sermonem Dei vivi & manentis in æternum.*

THESIS XXXIX.

Nempe verbum & sacramenta eo conveniunt, quod ambo gratiam regenerationis offerant & exhibeant: sed quod nonnunquam id sacramentis peculiariter adscribi videtur, id inde est, quod fides in sacramentis hanc gratiam videat clariùs, apprehendat firmiùs; teneat certius. Sane quomodo Apostolus ait Evangelium esse credenti potentiam ad salutem, nisi per Evangelij prædicationem credenti offertur Christus cum omnibus suis beneficijs, ut ea homo fide sibi applicans salvetur? Quomodo item Augustinus dicere potuit, Sacramentum esse verbum visibile, nisi & Verbum & Sacramenta, gratiam spirituales repræsentent atque offerant, sed sacramenta sub signo visibili, Verbum invisibiliter? Quid denique manifestius quàm quemadmodum sacramenta (quæ duabus constant partibus materiali sive elemento, & formali sive *res sacramentalis*) licet non conferant gratiam materiali, quatenus sunt egea corpora; id tamen efficiunt formali seu significatione, per quam in intellectu hominis fidelis Christum cum beneficijs suis quasi præsentem sistunt atque exhibent; sic Verbum quoque (quod & ipsum constat materiali, sive sono aures feriente, & formali sive *res sacramentalis*) licet non offerat aut conferat gratiam materiali, formali tamen sive quatenus significat, in intellectu agere, nec fidem solum generare augereque, sed & ei qui jam generatim credit, gratiam Dei in Christo tum foris promittere, tum intus repræsentare, tum fidem ad præsentem

præsentem gratiam sibi applicandam excitare.

THESIS XL.

Quærat aliquis, si Verbum quoque gratiam offerat spirituales, quid opus fuerit sacramentis? Ad hoc dicendum, obscurius & minus efficaciter id præstare Verbum. Neque tamen putandum, id fieri defectu Verbi, sed imbecillitate nostrâ. Quandiu enim in hac vitâ sumus, egemus sensuum adminiculo, ac quo quid melius sensui exhibetur, eo perfectius ab intellectu recipitur. Vnde scitè dicebat Chrysost. hom. lx. ad populum, & lxxxii. in Matth. *Si incorporeus esses, nuda et incorporea Deus tibi dedisset dona. Sed quoniam anima corpori inserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.*

THESIS XLI.

Quare graviter peccant, qui eò quod doceant Ecclesiæ nostræ, Verbum quoque spirituales gratiam offerre & conferre; iccirco prædicatione Verbi contenti, si non vtriusque, saltem alterutrius sacramenti aspernantur vsum. Nam etsi Verbum sistat nobis totum Christum: tamen invisibiliter id facit; eoque, cum nos corporei simus, corporeis quoque indigemus adminiculis: ut quod verbum facit obscurius & languidius, horum munere fiat manifestius & efficacius.

THESIS XLII.

Contra hæc obicitur à quibusdam, quod Abraham justificationem fidei habuerit ante circumcisionem, Rom. iv. 10. quod item Cornelius gratiam sanctificationis habuerit ante baptismum, Act. x. 2. Verum neque nos negamus, gratiam justificationis aut sanctificationis ab adultis ante sacramenti vsum fide apprehendi: sed dicimus, ordinariè ante vsum sacramentorum tenuem tantum gratiæ gustum haberi: extraordinariè autem posse etiam tum auctiorem esse manifestiusque sentiri; quod in Abrahamo & Cornelio factum non negamus: verum eatenus exempla hæc judicamus esse extraordinaria; cujusmodi nobis regulam præscribere non possunt.

THESIS XLIII.

Adde quod non tantum sacramentis vtendum est propter finem, hoc est, ad recipiendam gratiam, cuius causa sunt instituta: sed etiam propter causam efficientem, hoc est, propter mandatum Christi: qui & ipse baptizari se voluit, nequis sub vilius sanctimonie, quam ante baptismum haberet, prætextu, baptismum auerteretur.

THESIS XLIV.

Denique ipsum Abrahami & Cornelij exemplum ijs repugnat. Nam quanquam hi iam gratiam iustitiæ ac sanctificationis haberent, nihilominus, & ille circumciscus, & hic baptizatus est. Neque circumcisio aut baptismus in his fuerunt otiosa. Iustificatio enim & sanctificatio sunt actus quidam perpetuus, in quo & Deus semper donat, & homo semper accipit. Totâ itaque vitâ homo fidelis poscit remissionem peccatorum & renovationem sui: totâ item vitâ vtrumque impetrat. Habet antè, sed consequitur tum conservacionem, tum incrementum ejus quod habet. Omnibus credentibus opus, vt tum fides, tum gratia fide percepta foveatur, alacur, augeatur. Omnibus igitur credentibus & Verbi & Sacramentorum adminiculo opus est: quæ qui aspernantur, ne fidem quidem ac gratiam, quam fide percipimus, habere sunt judicandi. Siquidem vt homo sanus, si vitæ hujus pertæsum non sit, minime abstinebit cibo ac potu, quibus corpora nostra nutriuntur: item neq; quisquam veram fidem verunq; vitæ æternæ desiderium habens repudiabit aut Verbi prædicationem, aut Sacramentorum vsum; quibus fidem in nobis foveri & ali, gratiam item fide receptam conservari & augeri constat.

THESIS XLV.

Neque hæc doctrina detrahât quicquam aut Deo aut fidei. Non Deo, quia fatemur Deum esse causam principalem, qui solus per Verbum fidem in nobis gignit, & in Verbo ac sacramentis nobis offert gratiam suam in Christo, nempe remissionem peccatorum & efficaciam S. Sancti.

Neq;

Neque fidei derogat, quia agnoscimus eam esse vnicum illud instrumentum, quo apprehendamus gratiam salutarem in Verbo & Sacramentis nobis oblatam. Tantum dicimus, quemadmodum Fides est quasi manus nostra, quā nos querimus & accipimus: sic Verbum & Sacramenta esse quasi manus Dei, quibus is nobis offert & confert, quod fide a nobis petitur & accipitur.

THESIS XLVI.

Sed neque sic aut Sacramentis aut etiam Verbo adimitur quicquam, quod tribui ijs conveniat. Nam & Sacramenta Verbo præferimus quā oportet: & sacramentis Verbum, quā Scripturæ ac Ratio jubent. Sacramenta duplici nomine Verbo præferimus. Vno, quod in infantibus, vbi Verbi nulla est efficacia, sacramentis sit locus ad generandam in ijs fidem, sine quā nemo videbit vitam æternam.

THESIS XLVII.

Per fidem autem in infantibus intelligimus principium sive semen fidei, non habitum fidei aut actualem fidem: quæ infantes habere non possunt, quia gratia præsupponit naturam: in infantibus autem nondum ea est naturæ perfectio, ut in ijs ratio se exercere possit, nedum habitus supernaturalis actusve ex eo ortus esse possit. Quare illud tantum dicimus, Spiritum Sanctum in baptismo non esse in infantibus otiosum, sed eos jungere capiti suo Christo, ex qua vnione mystica suo tempore prodire possit habitus fidei, uti ex fidei habitu oritur operatio seu actualis Christi & beneficiorum ejus apprehensio & applicatio. Nempe quemadmodum in naturalibus, ita in supernaturalibus quoque tria hæc distinguere oportet, potentiam, habitum, actum. Potentia ratiocinandi aut sermocinandi est etiam in infantibus. Habitus est in adultis, licet dormientibus. Actus in vigilantibus & ex habitu operantibus. Potentia respondet semini, habitus arbori, actus fructui. Semen fidei etiam in infantibus esse potest. Habitus non est, nisi adultorum. Actus non est, nisi eorum qui operantur ex habitu.

THESIS

THESIS. XLVIII.

Præterea eo nomine plus in adultis possunt sacramenta quam Verbum, quod Verbum (vt supra quoque dicebamus) quia invisibile est, nobis qui corporei sumus, eoque corporeis adminiculis egemus, obscurius & languidius gratiam cœlestem repræsentet: at in sacramentis quia visu, gustu tactuque percipiuntur, plurimum sensuum beneficio res intellectui significetur clarius, fides ad apprehendendum excitetur efficacius, & à fide apprehendatur firmiss & cumulatus.

THESIS XLIX.

Quemadmodum autem sacramenta duplici nomine præstant Verbo, itidem Verbum duobus nominibus præferendum Sacramentis. Vno, quod Verbum in adultis & generet fidem, & genitam foveat atq; alat: Sacramenta verb eam non gignant, sed tantum genitam conservent atq; augeant. Altero, quod absque Verbo non salvemur, quia qui non credit, jam est condemnatus: fides autem est ex auditu. At sacramenta sint instrumenta gratiæ utilia, non necessaria: quando non minus sine sacramentis salvatus est latro, quam cum sacramentis damnatus est Iudas. Ex Mose etiam scimus, neminem quadraginta illis annis, quibus in deserto fuerunt Israelitæ, fuisse circumcissum: nempe ob continuas peregrinationis jactationes. At plurimi interea tuerunt nati, & ante exactum id tempus denati. Quotquot autem ex incircumcisis fide venturum Messiam amplectebantur, absque dubio per eundem fuerunt salvati. Notum quoq; illud Augustini & Bernardi, Non privationem sacramenti damnare, sed contemptum. Nempe ad sacramenti contemptores pertinet illud Augustini contra Faustum lib. XIX. cap. II. *Sacramentorum vis inerrabiliter valet plurimum, et ideo contempta sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Sed vicissim eos, qui nullâ culpâ suâ sacramento privantur, consolari debet latronis exemplum: de quo sic idem Augustinus contra Donat. lib. IV. cap. XXII. Latroni voluntas non absuit, sed tantum*

santum non accipiendi necessitas adfuit.

THESIS L.

Ex his igitur colligimus, tum Scripturarum, tum antiquitatis id iudicium esse, eum qui sacramenta contemnat, gratiam simul, quam ea in signo offerunt, ipsumque gratiæ largitorem Deum contemnere: at qui non contemnat, licet sacramento orbetur, nihilominus salvari, quia ubi sacramenta haberi non possunt, vel non requirat Deus, quod per ea efficere solet, vel ipse suppleat atq; operetur per Verbum, quod ordinariè efficere solet per sacramentum.

THESIS LI.

Postquam de utilitate & efficacia sacramentorum diximus, superest ut agamus de modo, quo Deus per sacramenta est efficax. Multi censent sacramentalibus signis à Deo instillari ac infundi spiritualem gratiam, quam postea in hominem transfundat: alij contrà talis quidem qualitatis infusionem inficiantur, sed tamen censent sacramenta per se & vi actionis suæ gratiam spiritualem conferre siue id fiat per signi motionem solam & ad subiectum applicationem, siue per aliquem alium modum nobis incognitum.

THESIS LII.

Nostra verò sententia istiusmodi est. Duplicem in sacramentis virtutem distinctè consideramus: vnā internam, alteram adfistentem. Virtus interna est sacramenti per se: in quo duo spectamus. Materiale siue elementum visibile, & formale siue *συνεργητικόν*, quod habet ab instituto divino. Nam etsi similitudo inter elementum & rem cælestem est à naturâ: destinatio tamen elementi in signum rei cælestis est supernaturalis. Quemadmodum autem Verbum non imbuit animum cognitione, neq; voluntatem ad agendum excitat ratione materialis, hoc est ratione soni aures ferientis, sed ratione formalis, hoc est ratione sententiæ ad quam significandam verba sunt instituta: itidem sacramenta ratione materialis nullam habent vim, sed tantum ratione formalis siue eius quod significant: ejuſq; solius munere agunt in intellectum, qui consideratâ analogiâ inter
elementa

elementa & res cœlestes, plenius planiusque cœlestis gratiæ naturam assequitur & intelligit: nec melius tantum intelligit: sed etiam intellectu per meditationem rerum cœlestium elevato ad apprehendendam gratiam cœlestem magis disponitur & excitatur.

THESIS LIII.

Sed ut apprehendat gratiam, si non offeratur? Opus igitur est virtute Spiritus Sancti adstante; quod & Verbi similitudine magis perspicuum fiat. Nam Verbum ratione *τὸ λογικόν*, si absque Spiritus Sancti operatione consideretur, ultra haud potest, quam ut animum cognitione imbuat: non item ut assensum impetret, nisi humanum: quomodo capita fidei, de partu virginis, resurrectione carnis & similibus, utcumque intelligi ad hominem gentili possunt; credi, nisi Spiritus Sancti vi, non possunt: aut si gentilis a doctore suo persuasus fidem quoque; capiti alicui religionis habeat, humana hæc erit fides; quia credet ob autoritatem hominis dicentis, non quia in Verbo dicat Spiritus Sanctus. Similiter in Sacramentis, spiritus expers, ut significacionem signorum audiat & verba intelligat, non tamen veritatem mysterij credat, aut si aliquid eius credat, saltem haud salutariter credat.

THESES LIV.

Quare tum in Verbo, tum in Sacramentis necesse fuit, ut Spiritus Sanctus sese *τὸ πνευματικόν* jungeret, atque eo intellectui spirituale signatum significante, ipse signatum in legitimo signi usu intus offerret & conferret. Eaque vel potissima ratio est, cur homo non possit instituere sacramenta. Nam quemadmodum homo, ne quidem, si posset instituere sacramenta, id facere deberet, quia Deus damnat omnem *ἰδωδὲναι*: ita neque si velit, possit, quia in sacramentis ca vno est signi & signati, ut in legitimo signi usu ex promissionis diuinæ virtute simul donetur signatum. At eius est promittere, qui & potest donare.

THE-

THESIS LV.

Hæc sententia nostra subnixa est locis Scripturæ, Patrum testimonijs, & rationibus: quo triplici agmine erroneam opinionem deinceps impugnabimus, idque tum negativè, ostendendo gratiam spirituales non esse à virtute signi: tum affirmatiue, probando eam esse à Spiritu Sancto virtutem efficiendi hanc gratiam vni sibi reservante.

THESIS LVI.

Ac primò quidem id evincitur è baptismo Iohannis. Quippe apertè is dicebat se baptizare aquâ, Christum baptizaturum spiritu & igni. Atqui idem, quod ad substantiam, fuit baptismus Iohannis & Christi, cum Iohannes administrâsse legatur baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Nulla autem remissio peccatorum fit, nisi per & propter meritum obedientiæ Christi. Ergo non hoc loco baptismus baptismo, sed Iohannes Christo opponitur, diciturq; Iohannes aquâ baptizâsse, quia ille per se nihil aliud conferebat, spiritum verò conferebat Christus. Nec obstat, quod dicit in futuro, *Qui ponè me venit, baptizabit vos spiritum & igni*. Nam nec eo fit, quia tum temporis intellectum non fuisset, quomodo Christus baptizaret, vt qui nondum orsus esset prædicationem & ministerium suum. Neq; obstat locus Actor. XIX. 8. ex quo colligunt eos, quos baptizârât Iohannes fuisse rebaptizatos à Paulo, eo quòd Iohanne baptizante non accepissent Spiritum Sanctum. Nam illud *et* respondet particulæ *et*, eoq; verba illa *et* & c. sunt Pauli verba, non Lucæ.

THESIS LVII.

Etiam ex prædicatione Evangelij idem ostendi potest. Nam Apostolus 1. Cor. II. 6. ait, *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit*. Vbi clarè distinguitur externum ministerium ab operatione Spiritus. Similiter igitur non externo baptismo adscribi debet, quod est Spiritus Sancti; sed dicendum gratiam cœlestem esse à Spiritu

Spiritu sancto seie signo jungente, & quod signum non potest, per se operante.

THESIS LVIII

Illustis quoque est locus ille 1. Petr. 11. 1. *Baptismus nos salvat, non quo carnis sordes abluuntur, sed quo fit, ut bona conscientia Deum interroget.* Vbi clarè negat baptismum per se consideratum, hoc est, externam aquæ ablutio- nem nos saluare: sed dicit id præstare baptismum internum, hoc est, non eum, quem minister, sed quem Spiritus S. confert.

THESIS LIX.

Eadem Patrum mens fuit. Hieronymi est cap. 1v. in Ies. *Homo aquam præbet, Deus autem Spiritum Sanctum.* Augustini est lib. 111. in Levit. quæst. LXXXIV. *Dominus dicit, Ego sanctifico Aaronem: & Moysi dicit, Sanctificabis eum. Quomodo ergo et Moyses sanctificat et Dominus? Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramentis per ministerium suum: Dominus autem invisibili gratiâ per Spiritum Sanctum, ubi est totus fructus et omnis utilitas etiam visibilium Sacramentorum.* Idem Augustinus lib. xv. de Trinit. c. xxvi. docet solum Deum posse dare Spiritum Sanctum, & ideo Apostolos non dedisse Spiritum Sanctum quibus manum imponebant, sed orasse ut descenderet.

THESIS LX.

Ex his & similibus locis colligere est, cum Patres ple- rique sacramento tribuere videntur effectum spiritualis gratiæ; non intelligendum id de virtute sacramenti internâ, nisi dispositivè; at de virtute sacramenti adstante, effectivè: hoc est, signum quidem, ratione significationis quam habet, fidem ad considerationem gratiæ cœlestis excitare, sed Spiritum Sanctum gratiam cœlestem offerre & conferre.

THESIS LXI.

Potest denique rationibus hæc sententia probari, ac contra-
raria

traria refelli. Si enim sacramenta vi actionis suæ operantur gratiam cœlestem: aut id sit virtute quam sacramenta habent naturâ, aut virtute superadditâ naturæ. Prius esse non potest, quia sic cuivis aquæ, panis, vino inesset vis iustificandi ac sanctificandi. Nec enim percipi potest, quomodo aliquid planè maneat, ut erat prius, & tamen possit plus quam poterat prius. Quod si virtute diuinâ ita eleuetur signum, ut posse incipiat operari gratiam spiritualem, quam virtutem non habebat prius; aut ea nova virtus erit qualitas quædam diuinitus signo communicata infusâque: aut oriatur effectus non à virtute corpori inharrente, sed à motione ipsâ signi, ut nempe, quod in securi est acies ad secandum, id in Sacramentis sit sola Dei motio ad iustificandum & sanctificandum. Si prius, hoc est, si est à virtute supernaturaliter signo instillatâ, aut ea virtus erit corporalis, aut spiritualis. Si corporalis, vis quoque erit corporalis, neque nisi in corpus agere poterit, cum nihil agere possit ultra vires suas, siue quas naturâ habet, siue quas supernaturaliter accepit. Si vis est spiritualis, iam non erit in subiecto corporali & extenso, quia omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur. Superest igitur, ut sit ab ipsâ motione signi. Sed huic modo obstat, quod neque è natura, neque è Scriptura exemplum adferri potest effectus vllius à vi creaturæ orti, nisi per potentiam creaturæ illi naturâ infusam, aut diuinitus infusam. Si qui effectus neutro modo à creatura sint, ij neque à creatura esse dicendi: sed à creatore ipso ad preces suorum siue aliter talia operante. Quâ obrem commentum hoc de effectû ab actionis vi orto, nec tamen à vi internâ eius cuius actio est, profecto, merum ^{apud Augustinum} est: eademque facilitate, quâ citra probationem vllam * affertur, etiam rejici debet.

* Bellarm. lib. 2.
de Sacram. c. 12.

THESIS LXII.

Præterea iustificatio est opus nobilius quam creatio mundi, ut præter alios scribit Augustinus tract. LXXII. in Iohannem. Et ratio idem evincit, quia res supernaturalis maioris est.

est potentiz ac gratiz quàm naturalis. At nulli hunc honorem tribuit Deus, vt eo ad creandum vel mundum vel corpus aliquod in mundo vti velit. Ergo multò minus hunc honorem alteri dabit, vt vi actionis suæ iustificet, gratiamque conferat Spiritualem.

THESIS LXIII.

* Bellarm., lib. 2.
de effect. sa-
cram., c. 11.

Quare vt tandem finem faciamus, omnino errant gra-
viter qui * volunt fidem, Verbum, Sacramenta ad salu-
tem quidem concurrere, sed Fidem tantùm quatenus ad sa-
lutem disponit, Verbum tantùm quò salutarem gratiam of-
fert, Sacramenta, quò eandem conferunt vi actionis suæ.
Nam, vt ex ijs, quæ hæcenus disputavimus, patet, fides
non tantùm ad gratiam disponit, sed insuper vnicum est
instrumentum ad apprehendendam gratiam salutarem; nec
Verbum tantùm offert, sed etiam confert, etsi minùs clarè
& sensibus accommodatè: & Sacramenta quidem gratiam
conferunt, sed (vt ex Scholasticis etiam sensit Pauludanus)
virtute quidem signi dispositivè: at immediata Spiritus
s. virtute effectivè.

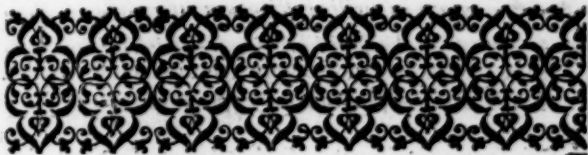
THESIS LXIV.

Patet similiter ex ijs, quæ diximus, plurimùm debite
sacramentorum honori detrahi ab ijs, qui volunt, sacra-
menta tantùm esse symbola testantia gratum animum no-
strum erga Deum & Servatorem nostrum: vel tantum esse
notas professionis, quibus nempe Ecclesia ab externis
discernatur: aut solum esse testificationem, &, vt Tertul-
lianus * loquitur, confessionem mutuz dilectionis in
membris Ecclesiæ inter se: aut solum admonitionem de
mortificatione veteris hominis, vivificatione novi homi-
nis, & spiritali alimonîa: aut signa tantum esse iustifica-
tionis & sanctificationis, quatenus jam antea fuerunt per-
cepta: sed, si sacramentis, quem Scriptura, Antiquitas &
Ratio

* Lib. adversus
hæreticos c. 20.

Ratio jubent, honorem tributum iri volumus, vniverſa hæc
conjugi debere, ac ne ſic quidem principale ſacramen-
torū finē ac vim ſatis expreſſū iri, niſi illud quoq; addatur,
acramenta eſſe ſymbola gratiæ ſpiritualis præſentis, hoc eſt,
quæ in actione ſacramentali percipiatur, virtute quidem ſig-
ni (vti dicebamus) diſpoſitivè, qua ſymbola viſibilia fidem
ſenſibili cœleſtium repræſentatione tum alunt & foveunt
tum excitant ad apprehendendam gratiam ſpiritualem: vir-
tute autem Spiritus Sancti effectivè, quatenus is gratiam,
quam ſignum tribuere non poteſt, per ſe homini fideli of-
fert & efficaciter confert.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

PRIMA

DE

BAPTISMO.

THESIS I.

CVM baptis^{mus} multifariam dicatur in Scripturis: nunc de eo sermo erit nobis, quatenus est sacramentum à Christo institutum, ut per illud Ecclesia inseramur, cum hac promissione, quod non minus certo quàm aqua extrinsecus lavamur, etiam intrinsecus à peccatis abluimur per sanguinem & spiritum Christi.

a Mat. 28. 19.

b Mat. 3. 11.

c Mat. 20. 32.

d Marc. 10. 32.

Nihil pervulgatius est, quàm baptismum Christi trifariam dici: intelligi enim vel baptismum fluminis; ut cum iubentur *Apostoli docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Sp. S.* vel baptismum fluminis, ut in verbis Ioannis *Ego baptizo vos aqua: ille autem vos baptizabit in Spiritu & igni:* vel baptismum sanguinis, de quo capiendus Christus, cum dicit, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, & baptisma quo ego baptizor; baptizari?* Similiterq; accipitur Luc. xii. 50.

Sed

Sed ut hactenus consentiunt omnes: ita super eo aliquis est dissensus, quid propriè notet, & quæ similitudinis ratio sit, ob quam ad alia transferatur. Id igitur paucis explicabimus.

Kuptus baptizem notat mergere, quomodo in Gloss. vet. ab H. Stephano primùm editis explicatur. Ut plus omnino sit, quam *ιμμερσεν*, quod est leuiter innatare: minùs autem, quam *πνιμι*, quod est pessum ire: siue ad sui exitum fundum petere. Sed quia ferè aliquid mergi ac tingi solet, ut lavetur atque abluatur: hinc factum est ut quem admodum apud Hebræos *וָיַבֵּשׁ* (quod LXX vertunt *καταβησεν*) etiam accipitur pro *וָיַבֵּשׁ* quod est lavare: similiter apud Græcos *καταβησεν* pro eodem vsurpetur *καὶ πνιμι*, ut Iudith XI. 7. Sirac. xxxiv. 30. Mar. vii. 4. Luc. xi. 38. Nec aliter intelligere oportet baptismata calicum vreo- rum, zramentorum, & lectorum, Mar. vii. 48.

Ab hisce autem duabus notionibus duæ aliæ promanant ob similitudinem quandam. A priori enim notione, quæ mergere significat, profluxit ea, quæ pro affligere vsurpatur. Cujus ratio est, quia qui affliguntur, calamitatum gurgite quasi merguntur & absorbentur. Vnde David Psalm. lxi. 1. dicit, *aquas intrare usque ad animam*, posteaque orat, *ut eripiatur à profundis aquarum, ne inundet eorum decursus, & absorbeat profundum*. Vide & Psalm. xlii. 7. & xxxii. 6. Hanc veram esse translationis causam putamus: etsi alijs sic dici placet, quia uti in baptismo aqua, ita in martyrio sanguine perfundimur: vnde Basiliius homil. de xl. martyribus, *ἐμβαπτιζόμεθα ὡς καὶ οἱ μαρτυροῦντες, ἐν τῷ αἵματι τοῦ κυρίου*.

Vide imprimis, quam fusè inter aquæ & sanguinis baptismum comparisonem instituit Gennadius Massiliensis lib. de dogm. Eccles. cap. lxxiv. Imò, si Prosperum audimus epigr. lxxxviii. eo etiam conveniunt, quod utrumque baptisma parit remissionem peccatorum: quam sententiam tenebat Bellarminus lib. i. de baptis. c. vi. Costerus in Enchir. & alij Romanæ Ecclesiæ doctores.

d 2 five 4. Reg.
5. 14.
e Ibidem.

a Vers. 15. 16.

b T. 1. p. 533.
ed. Moell.

Ab altera verò notione, qua ablueret, significat, transfer-
tur ad donationem Spiritus Sancti. Nempe quoniam hic,
vt animam imbuat & abluat, aquæ instar in eam effunditur:
prout loquitur Scriptura Joel. ii. 28. & exinde Petrus Act.
ii. 17. item Paulus Tit. iii. 6. *Servauit nos per lavacrum
regenerationis, & renovationem Spiritus Sancti, quem effudit
in nos copiose.*

Præter verò triplicem hunc baptismum, etiam apud an-
tiquos legas baptismum pœnitentiæ, quia lacrymis perfusi
remissionem peccatorum postulamus & consequimur. Vn-
de & *ὁ τοῦ δακρύου*, vel *τὸ τοῦ δακρύου βάπτισμα* appellatur à Nazi-
anzeno orat. xxxix. in sacra lumina^c, & scriptore quæst. ad
Antiochum tributarum Athanasio, resp. ad qu. lxxii^d. Ad
eundemque allusit Sedulius lib. iii. cùm de peccatrice ri-
gante pedes Christi ita canit.

----*Purgata recessit*

*Per gemitum propriique lavans in gurgite fletus.
Munda suis lacrymis redit & deterisa capillis.*

Imò scriptor vetus, sed itidem falsò creditus Athanasius,
in dictis & interpretationibus parabolarum Evangelij, cum
respondisset ad quæstionem ci. ii. quid sit, *Et omnes in Mo-
sen baptizati sunt*, octo recenset baptismatum genera: quæ
ipsa eodem ordine commemorat Damascenus lib. iv. Or-
thodoxæ fidei cap. x. Primum est vniversalis diluvij de-
lentis peccatores: quod baptismi esse antitypon Petrus ait
i. ep. iii. 21. Baptismum mundi vocat Tertullianus lib.
de baptismo. Alterum est baptisma per mare & nubem,
de quo Apostolus i. Cor. x. 2. *Omnes baptizati sunt nu-
be & mari.* Ac mare quidem, per quod Israelitæ transie-
runt, aquæ baptismatis; columna nubis, quæ noctu præluce-
bat, Spiritus Sancti fuit *ἀντίτυπον*. Cyprianum vide lib. iv.
ep. vi. ad Magnum^e, Ambrosium de ijs, qui initiantur
mysterijs cap. iii. Chrysostomum in illud i. Cor. x.
Nolo vos ignorare &c. Augustinum tract. xi. in Ioh. quibus
ab insigni Theologo addi video Cyrillum in Ioh. lib. vi. c.
xv. sed solenne est, vt hic errent viri docti, dum non cogi-
tant

^a T. i. p. 634.
ed. Morell.
^d T. 3. p. 296.
edit. Comm.
^e Luc. 7.

^a Paragr. ii.
^b T. 4. pag. 22.

tant ex. xii. Cyrilli libris in Ioannem quatuor medios deperiisse, defectumque istum supplevisse Iudocum Clichthoveum: qui intra proximum seculum vixit. Tertium Patribus istis baptisma est legale, quo immundi se vestesque suas lavabant juxta legem Mosaicam. Quas Leviticis lotiones *varios baptismos* vocat scriptor divinus epistolæ ad Hebr. ix. 10. Quartum est baptisma Ioannis baptizantis ad resipiscentiam. Quintum est Christi, quo vel ipse, non indigus baptismi, à Iohanne, nostri causa, baptizatus fuit: vel quo nos aqua baptizat & spiritu. Sextum est poenitentiae & lacrymarum. Septimum per martyrium & sanguinem. Octavum non salutare est, sed letale; quo peccatores flammantibus tartarei diluvij undis immergentur.

Ex varijs adeo acceptionibus quinta hic solum habet locum. Secundum quam definire in hunc modum possumus, ut dicatur esse primum Novi Testamenti sacramentum, quo ex institutione Christi per ministrum ejus aqua ablui-mur, in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti, ut ita receptio in novum gratiae foedus, & intrinseca per sanguinem & spiritum Christi ablutio à peccatis, & clarè nobis signetur, & certò obsignetur.

Hæc ut apertiora, fiant, primum agemus de baptismo secundum se, deinde de ejus ministro, hinc de suscipiente baptismum. In prima parte spectantur hæc quatuor: aqua, qua ablui-mur, actus ipse ablutionis, verborum forma quæ in abluendo vsurpatur, & significatio, quæ aquæ & ablutioni inest, ut est signum. De aqua primum videamus.

THESIS II.

In baptismo ablui-mur aqua verâ & naturali: quali Iohannes baptizasse legitur Mat. III. 6. & 16. et Ioh. III. 23. item Apostoli & alij, ut Act. VIII. 28. Descenderunt
 Y 3 vterque

uterque in aquam, Phippus & Eunuchus, & baptizavit eum. *Et Act. x. 47.* Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi? *Vnde & Eph. v. 26.* aquæ lavacrum appellatur.

a Notis ad istū
Augustini locum,

Quare damnamus hæreticos, qui aquā uti volebant. Augustinus hæresi LIX. *Selenciani & Hermiani baptismum in aqua non accipiunt.* Causam, quam præterit Augustinus, elementi vilitatē fuisse arbitratur doctissimus Danæus: sed fallitur. Nam prætexebāt, qd Ioannes Baptista suū baptisma & Christi comparans, diversam faciat materiā amborū, sui quidem aquam, sed Christi ignem. Philastrius: *Selencius & Hermius hæretici animas hominum de igne & spiritu esse existimantes, isto baptismo non utuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptista: Ipse vos baptizabit in spiritu & igni.* Iisdem Baptistæ verbis in errorem abrepti Iacobitæ, qui non baptizabant aquā, sed ignis adustione: nempe crucis figuram candente ferro fronti imprimentes: ut testatur Bernardus Lutzenburgensis. Quasi elementalem illum, ac non potius spiritualem ignem intellexerit Ioannes. Præter istos etiam aquæ usum refugerunt Pauliciani: quippe qui in sacramentis averfarentur res materiales, solāque pronuntiatione verborum sacramentum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ Ecclesia usurpat, sed ista, *Ego sum aqua viva.* Auctor Enthymius panopliæ parte II. tit. XXI.

THESIS III.

Aqua verò, quā Ioannes & Apostoli utebantur, aqua erat vulgaris: non per adiurationem, signationem, crucisve immisionem, & olei infusionem consecrata. Quiritus etsi inventi non sint xdi & qm, tamen in scripturis funda-

fundamentum habent nullum, eoque nec sunt de baptis-
mi viis.

Agnoscit hoc non solum S. Basilius lib. de Spiritu S. vbi aquæ consecrationem inter traditiones reponit: sed etiam Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus Ecclesiæ cap. xix. item. 12. vbi de ritibus istis sic scribit: *Hac non ob-*
stant, quoties maxima premit necessitas. Tunc enim etiam,
aquâ non consecratâ, siue in flumine, siue in mari, siue in fonte,
siue in stagno, baptizari licet. Nam cum etiam absque consecratione verum esse baptismum fatetur, clarè indicat, non esse eam de baptismi viam, quandoquidem quæ ejus generis sint, omitti nunquam possint. Nec ceremoniæ ejus antiquitas præscribere temporibus nostris potest; quia ut instituendi alicujus ritus, si usus exigat, ita ejus abrogandi, si abusus requirat, Ecclesia habet potestatem. Quam rem plenius explicabimus, cum de baptismi ceremonijs agemus.

THESIS IV.

Cur verò liquore corporis sordes ablunte sacramentum
hoc perfici mandarit Christus: in causa est triplex, inter ab-
lutionem externam, qua aquâ fit, & internam, qua fit
sanguine & spiritu Christi. Minimè igitur fuerit
baptismus, si quis illud aquæ loco usurpet, quod non habet
vim ad corpus abluendum.

Vt si quis hominem valitudinis desperatæ, ob aquæ defectum, in nomine Trinitatis ter perfundat arena: quemadmodum contigit Hebræo adolescenti: qui idcirco cum miraculosè convaluisset, ad Iordanem, ut verè baptizaretur, à Dionysio, Acalonis episcopo, missus fuit. Testis Sophronius sophista, vel potius Ioannes Moschus sive Eviratus Prati spiritualis cap. cl. xxvi. ac similem habet historiam

Nicephorus lib. 111. cap. vlt. Nisi potius Nicephori narratio ex illa Moschi est efficta: quod verius arbitror. Nam quod Nicephorus ait contigisse tempore M. Aurelij Antonini Imp. ac episcopum, qui de baptismo arenario consulebatur, Dionysium Alexandrinum fuisse autumat, id verum esse non potest, cum Dionysius ille vixerit, non Aurelij Antonini tempore, sed sexaginta annis post, tempore Philippi Imperatoris. Quare siquid huiusmodi contigit ætate Antonini, Dionysius Corinthiorum episcopus intelligi debet. Sed, uti dixi, verisimilius est hanc Nicephori narrationem planè eandem esse illi, quam suis contigisse temporibus refert Ioannes Moschus, qui circa annum vixit sexcentessimum. Sanè Antonini ævo, qui istiusmodi aliquid evenisse narret, veterum invenimus neminem.

THESIS V.

Questionem movent nonnulli, an loco aqua vti liceat liquore alio, dummodo talis sit, quo corpus abluitur, E. G. vinum vel lac. Sanè hoc novitatis studio si fiat, graviter sine dubio offendatur Deus: sin ad hoc summa compellat necessitas, reprehendi non debere, quorundam, sed dissentientibus alijs, sententia est.

Verà & naturalis aqua vti nos vulgò debere, & Ioannis & Apostolorum docet exemplum, ut vidimus. Atque hic, ut Tertullianus ait lib. de baptismo cap. 1. & XII. *nulla est distinctio, mari quis, aut stagno, flumine aut fonte, lacu aut alveo diluatur.* Nempe manet ubique *αἰμαρ*, quam aqua vera & naturalis habet cum sanguine & spiritu Christi purgante nos à peccatis. Qua de convenientia Ambrosium vade lib. 1. & 11. de sacramentis, & Hieronymum epist. ad Oceanum. Nec temerè est, quod sapientissimus Deus hunc potissimum liquorem elegit, quando ut nihil eo est vtilius ad vitam (*αἰμαρ* *αἰμαρ*, et Pindarus ait) ita nec communius aut vulgarius.

gatus est quicquam. Quare non minus peccaret, qui in baptismo, fastu luxurioso, pro aquâ vino uti veller: quàm qui in Eucharistia, prætenu abstinentiæ, pro vino vteretur aquâ: ut *de sacramento* siue Aquarios fecisse, scribit Augustinus hæresi LXIV. sed quaeritur vtrum extrema agentem vino, lacte, aut simili liquore liceat baptizare, si aqua haberi nullo modo possit. Mihi prope otiosa hæc quaestio videtur, quando fieri vix potest, ut vinum, lac, aut liquor similis possit haberi; aquæ elementum communissimum non item. Veruntamen hoc obtingat, plures arbitrantur, omnino abstinentium esse baptismo. Pauciores dissentiunt, & hos inter Clarissimus Beza, cuius verba adferre non gravabor ex epistola ejus secundâ ad Thomam Tilium: *Hæc mens fuit Christi. cū panem ac vinum ad hæc mysteria deligeres, ut propositis earum rerum signis, quibus corpus nostrum alitur, veram alimoniam spiritualem velut ob oculos representaret. Itaque à Christi sententia nihil aberrat, qui nullo prorsus novandi studio pro pane & vino substituat, quæ etsi non parem, similem tamen alimonia analogiam habeant. Desit etiam aqua, & tamen baptismus alicuius differri amplius cum edificatione non possit, nec debeat: ego certe quovis alio liquore non minus ritè quàm aquâ baptizarem. Nec aliter de his rebus ipsi etiam supersticiosissimi Scholastici scriptores consueverunt.*

THESIS VI.

De aqua elemento hætenus. Nunc de usu aquæ, siue de ablutione videamus. De qua duo hæc quaruntur. Primum, vtrum antiquitus per immersionem, an per effusionem ex vase, vel per adspersionem soleat baptizari. Deinde an hac parte recedere liceat à consuetudine veteris Ecclesiæ. Ad prius quod attinet, quin Iohannes baptista & Apostoli immerferint, dubium non est. Nam Matth. 111.6. legimus: Et baptizabantur in Iordane. Et vers. 16. Et baptizatus Iesus adscendit statim de aqua. Itē Iob. 111.23. scriptum est, Ioannem baptizasse in Ænon iuxta.

MOX : αὐτομάτῃ περιήμνηται, γοῦν δὲ ἐν ἑφῇ πάντων ἡ εὐαγγελιστική, ἀνα-
 δίδει γὰρ μύησιν ἱερῆς παραβολῆς Ἀδάμ, ὅτι ἐν τῇ κατασκευῇ γοῦν ἐστὶν ἡ εὐ-
 αγγελιστική. *O rem admirandam! undi fuistis in conspectu omnium,*
& non vos pudebat. Reuera in hoc enim protoplasti Adam,
ferebatis exemplum, qui nudus in paradiso fuit, & tamen nul-
lo afficiebatur pudore. Vnde non solum universo corpore
 fuisse nudos, sed etiam nec mysterio hoc caruisse cognosci-
 mus. Idem ostendit Amphiloehus in vita S. Basilij, cum
 de eo sic scribit : *Petebat a Deo aliquod sua fidei signum,*
ostendi: surgensque cum tremore, suis se vestibus spoliatur, una-
que cum vestibus veterem exuit hominem. Ergo eo quod
 vestimenta exuebant, mysticè signabatur, veterem exui ho-
 minem. Similiter Chrysostomus homil. vi. in cap. 11. ad
 Coloss.

Καὶ ἰταῦθα γυμνῆται, καὶ οὕτως γυμνῆται, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀμαρτίας,
 ἰσχυρῶς ἐκπαθεῖν ἄρρητον ἵνα ἴδῃ, ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνῆται. ἀποδιδόναι τῷ ἐν
 ὁσείῃ δὲ ἐκπαθεῖν ἀποδιδόναι τὸν τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον, ὃν πρὶν ἡ ἐκπαθεῖν, ὅπως
 ἰσχυρῶς ἐκπαθεῖται, ἀποδίδει τὸν ἴδιον. *Et hic nuditas, & illic nuditas.*
Sed illic quidem, cum peccasset, nudatus fuit, quoniam pecca-
vit: hic autem nudatur, ut liberetur. Exuit tunc ille gloriam,
quam aliquando habuit. Nunc veterem exuit hominem: &
priusquam ascendat, tam facile exuit, quam vestimenta.

Dionysius Areop. lib. de Eccles. hierarch. cap. de baptismo :
 Ἐκτίθεισιν αὐτὸν τῇ κεφαλῇ τὰς χεῖρας, καὶ οὐρανίου, κατασκευάζει αὐτὸν τὴν
 ἱερωσύνην ἢ ἀγίαν ἢ τὴν ἀντιλήψιν, τῷ δὲ κατασκευάζει, ἵνα ἐν ἱερῇ συνήθειᾳ ἢ
 τῇ ἐκπαθεῖται, αὐτὸν τῷ ἱερωσὶν συμπεριλαμβανόμενος, ἀποδίδει μὴ αὐτὸν, καὶ αὐτὸν
 αὐτὸν δὲ τὴν ἀντιλήψιν. *Mannus eius capiti imponit, signoque*
edito, sacerdotibus imperat, ut viri atque sponsoris nomina
perscribant. Inscripsi, suas preces perficit, quas ubi univer-
sa Ecclesia cum eo perfecit, exuit eum, exspoliaturque per mini-
stros. Et mox : Καὶ πάλιν ἀναμνηστικῶς αὐτὸν τῷ ἱερωσὶν, καὶ οὕτως
 οὕτως αὐτὸν τῷ ἱερωσὶν ἀγίαν ἵνα ἴδῃ. *Cum planè vestes ei detraxerunt*
ministri, tum sacerdotes sacrum unctionis oleum adferunt. Et
multis interjectis : Ὅπως ἡ τῷ ἱερωσὶν ἀγίαν ἵνα ἴδῃ ἀποδιδόναι
 τῷ ἱερωσὶν τῷ οὐρανίῳ ἵνα ἀποδιδόναι, ἢ μὲν τῷ τῷ ἱερωσὶν ἵνα ἴδῃ
 τῷ ἱερωσὶν ἵνα ἴδῃ, γοῦν ἢ ἀντιλήψιν ἵνα ἴδῃ, οὕτως ἀποδιδόναι ἀγίαν. *Id*
quod signorum traditio praeluræ atque obscurè significans, cum
eum qui accedit, quasi superiore vna exuit, & ad extremos
usque

4 c. 116. edit.
 Murellanno
 1562.

6 pag. 117.

8 pag. 119.

usque habitus exspoliavit, nudumq; tum & nudis pedibus col-
locat, occasum aspicientem. Apertè ait, vniuersas vestes fuisse
exutas. Elias Cretenensis in orat. i. v. Nazianz. In diuino nostro
ortu, quemadmodum sacerimus Dionysius, inquit, ad sacer-
dotem quidem is adducitur, qui spirituali regeneratione donan-
dus est: ipse autem & peder eius, adhibita ministrorum eorum,
qui ad hoc constituti sunt, operà, calceus nudat, & CORPVS
VNIVERSVM detegit.

Eundem morem in Latina obtinuisse Ecclesia, etiam vl-
que ad tempora Bernardi (post quæ, succrescente, tam sa-
cerdotum, quàm aliorum, nequitia, scandali & flagitij cau-
sa sublatu fuit) illustria hæc testimonia ostendunt. Zeno
Veronenfis Invitat. ii. ad fontem: *Gaudete, in fontem,
quidem nudi demergitis, sed atherèa veste induti, mox can-
didati inde surgitis: quam qui non polluerit, regna cælestia
possidebit.* Ambrosius serm. x. ubi in avaros inuectus. I-
deo, inquit, nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad
lavacrum, ut nudi quoq; & expediti ad cæli ianuam propere-
mus. *Quam autem incongruum & absurdum est, ut quem
nudum mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, dives intrare
velit in cælum?* Anselmus in Matth. c. iiii. *Plures cause
sunt, quare Christus ad baptismum accessit; primò ut exemplo
nos invitaret, ne quis forte ab inferiori baptizari, vel in cõ-
spectu hominum denudari erubesceret.* Et post aliqua: *Vo-
catur ergo consummatio iustitia, ad quam Dominus volens ho-
mines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari vel in cõ-
spectu hominum denudari, ideo vult exemplo ducere, quid alios
oporteat facere, ut nullus post eum erubescat.* Bernardus serm.
xlvi. de paupertate: *Ideo nudi nascimur in hoc seculo, nudi
etiam accedimus ad baptismum, ut nudi & sine impedimento
perueniamus ad cælum.*

THESIS VII.

Neque soli adulti denudabantur, sed etiam infantes.

Ostendit

† Ostendit hoc Gregorius M. in sacramentario, ubi describitur ordo baptismi infantium. * Nam cum dictum esset. *Deinde baptizat eum sacerdos sub trina immersione &c.* mox subiicitur, *Et vestitur infans, dicente presbytero.* Atqui si infantem vestibus indui opus, priusquam confirmetur; prius ijs exutus fuerit necesse est, quam baptizetur. Similiter ordo Romanus ^b cap. de die sabbat. S. Pasch. *Pontifex ergo egreditur à fonte in sacrarium, habens ibi compostam sedem, vel in Ecclesia, ubi voluerit, & sedeat in ea, & cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos.* Et mox: *Et sic vestiuntur. Induti verò ordinantur &c.* Idem Alcuinus sive Albinus Flaccus lib. de diuinis offic. cap. xix. de Sab. Pasch. *Postquam verò vestiti fuerint (infantes) deportantur ante pontificem ad confirmandum.*

^a T. 2. Liturgi-
corum Pamelij
col. 269.

^b Auctario bibl:
Patrum col. 82,
& 83.

^c T. 3. bibl. PP.
ed. 2. p. 1197.

THESIS VIII.

Eadem etiam consuetudo in mulierum baptismo obtinebat ita tamen, ut earum pudori non umâ ratione consuli ferè soleat.

Mulieres etiam vniverſo corpore denudari solere, liquet ex ijs, quæ Chrysostomus epist. ad Innocentium Papam contigisse narrat, cum Theophilus, episcopus Alexandrinus, tumultum civisset, ut Chrysostomum ab Ecclesiâ eiceret. Inter alia inquit, *Mulieres, quæ intra Ecclesiam, ut baptizarentur, sese veste nudaverant, per id temporis nude fugiebant, metu acerbissimæ huius commotionis impulsæ: neque sexus verecundia, et honestati permittebatur pro pavore consilere.* Idem constat ex ijs, quæ Io. Moscus prati spiritualis c. iv. narrat de Conone presbytero, qui ob tentationem, quam patiebatur, non poterat puellam nudam sancto oleo inungere. Nam si inungebantur nudæ, etiam baptizabantur nudæ, quia innunctio baptismum consequeretur. At ritum veterem non intellexit Michael Isseltius, cum in notis

ad

ad eum scriptorem monet, Cononem, quia Presbyter fuerit, vnxisse in vertice, non in fronte. Nam etsi is mos erat Ecclesiæ Romanæ: tamen omnes corporis partes vngebantur à Græcis: etiam à presbyteris in quibuscumque Ecclesijs: qua de re infra etiam dicemus.

Intertia fœminarum pudori plerisque in locis consuebat
mulierum ministerio: quæ eas, ad baptismum venientes,
honestè nudabant, & exuebant, nequid baptizantis oculis
inverecundè ingereret: vt Epiphanius indicat hæresi
LXXIX. quæ est Collyridianorum, vbi ait: Διασημασμένῃ μὲν

[illegible]

Ordo Roma-
nus in aucta-
rioribibl. Pat.
col. 8.

l Pag. 447. Gr.
pag. 344. Lat.

num homil. vi. in epist. ad Coloss. Eandemque ritum apud Syros obtinuisse, ostendit Severus Alexandrinus in ritibus baptisimi. Ex quibus satis liquet, cur Clemens, sive quisquis illas *ἡ δὲ ἑξῆς Ἀποστολὴς ἡμετέρας* scripsit, à sacerdote quidem dicat inungi frontem, sed addat, ipsas vngi à diaconissis. Etiam ex his lucem capit Iustinianus Novell. vi. cap. 6. cum *Deo amabiles diaconissas* jubet ad sacrū venire ministerium & adorandis ministrare baptismatibus, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur. Nam per secreta ministeria nudationem & corporis inunctionem potissimum designat. Nec interim negamus, diaconissarum etiam vsum fuisse in instituendis & præparandis baptismo feminis rudioribus: sed tamen, quod Iustinianum hoc loco id dicere ait vir quidem eruditus; placet, fallit & fallitur: neque si diceret hoc imperator, eò causæ quicquam erat, cur idcirco in dubium cum illo vocaremus, quæ Epiphanius, vel Clemens de diaconissis scribunt, cum multiplex earum fuerit ministerium, quod Clemens aperte indicat illis verbis, *Εἰς τὰς αὐτὰς ἡμετέρας* *ἡ δὲ ἑξῆς Ἀποστολὴς ἡμετέρας*.

Aliâ etiam ratione consulebatur muliebri verecundiz. Nam viri sepe ratim à feminis baptizabantur: vnde Cyrillus Hierosolymit. præfat. Cateches. *Μὴταυτὸν οὖν οἱ ἄλλοι ἐξομαζίνοντες παραστῆναι, ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ γυναικῶν. Reverentiam adhibe, cum sit exorcismus, quoniamque aliis exorcizati aderunt, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.* Idem liquet ex narratione illa apud August. lib. xxi. de C. D. c. 8. Carthagine Innocentia, religiosissima femina, in mamilla cancerum habebat. Admonetur in somnis appropinquante Pascha, ut in PARTE FEMINARVM observanti ad baptisterium, quæcunque illi baptizata prænitus occurrisses eundem locum signo Christi signaret. *Fecit, & confestim sanitas secuta est.* Synodus Constantinopolitana sub Menna act. i. juxta editiones priores, sive quincta in edit. Binn. *Stephanus & alter Stephanus dixerunt. Cum essemus in baptisterio Neophyτῶν, sine tunicis*

inniciis & calceamentis existentiam, diaconis ipsos exorcizantibus, venit episcopus noster Petrus (Apamearum episcopus) & eiecit nos foras una cum neophytis, & introduxit canonicos, & privatim cum ipsis stetit per multas horas. Nam quemadmodum jam alij ante nos observârunt, baptisterium Neophytistarum vocat, ut ab illo mulierum distinguat. Ordo

^b Bibl. Pat. au. Romanus cap. de Sabbatho sancto ^b. Deinde presbyteri aut
 Arii T. 1. col. 82. diaconi, etiamsi necesse fuerit, & acolythi induentes se vestibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intro in aquam, & baptizantur primò masculi, deinde femina. Idem colligi potest ex Gregorij M. sacramentario: in quo Ordo ad ca-

^c In Liturgiis ^c eucharistiarum faciendum talis præscribitur: Cum venerint ad
 Pamelij T. 2. Ecclesiam, recitantur eorum nomina, & stent masculi ad
 pag. 257. dexteram, femina verò ad sinistram. Postea ^d oratio commemoratur, prius, quæ super masculos, exinde quæ super femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de

^e In bibl. Patr. divinis offic. cap. de Sabbatho S. Paschæ. ^e Post horam
 T. 3. item au. denique tertiam Sabbatho præparantur ad Ecclesiam, qui
 Arii T. 1. col. baptizandi sunt, simul cum patrinis & marrinis, & ordi-
 258. nantur ab acolytho, masculi ad dexteram, femina verò ad sinistram.

THESIS IX.

Quaquam verò hac ita sunt, tamen, ut in purificationibus legalibus sufficiebat adpersio, itidem in Ecclesia adpersionem pro baptismo sufficere existimamus. Manet enim totum sacramenti. Quippe cum utrobique ablutio fit etiam inter adpersionem aqua, & illam, quæ fit sanguine Christi, sacramentalem analogiam cernere licet. Nec quia immersionem fateamur obtinuisse apud antiquos: eo semper hac usus esse consequitur. Nam aliqua in contrarium possunt obduci. Præterea, cur adpersionem, quæ jam obtinet in Ecclesiis nostris, retineri posse credamus, charitatis

charitatis & necessitatis lege compellimur. Siquidem ut nuda corpora, præsertim infantium, (quales ferè sunt, qui nunc baptizantur) aeris frigido exponantur, & aquis tota immergantur, in hisce ad septentrionem sitis regionibus, præsertim hiberno tempore, sine valetudinis periculo fieri non potest.

Quæ antea congestimus ex antiquis, clarè arguunt, baptizandos nudari totos, atque ita immergi solere. Quapropter nec desunt, qui putent, consuetudinem hanc revocari hodie debere, atque adeo perfusionem vel adersionem verè esse baptismum negent. His non vno modo occurritur. Primùm enim, non si Apostolos immerfisse comperiamus, cò ritum hunc semper observasse consequitur. Sanè alios inter Thomæ Aquinati verisimile fit, interdum eos aqua perfudisse ob baptizandorum multitudinem. Vti Act. cap. ii. & iv. vbi vnà die ter mille, alterà verò quinquies mille baptizati fuisse dicuntur. Hoc enim non tam per immersionem, quàm perfusionem, vel adersionem fieri potuisse, arbitratur Thomas. Perfusionis etiam exemplum habemus in historia de martyrio B. Laurentij, vbi *Apud Suri-* narratur, *ut vnus ex militibus, Romanus nomine, vrcenm* *um* T. 4. p. 168. *afferens cum aqua, opportunitatem captârit, qua eum offerret B. Laurentio, ut baptizaretur : cuius etiam voti compos esse factus postea dicitur. Alterum etiam in iisdem actis exemplum habemus, vbi, ut Lucillum baptizârit Laurentius, commemoratur. Verba actorum sunt : Et cum expoliâset eum, fudit super caput eius. Adhæc Walafridus Strabo de rebus Eccles. cap. xxvi. Notandum, inquit, non solum mergendo, sed etiam desuper fundendo multos baptizatos fuisse, & adhuc posse baptizari, sicut in passione B. Laurentii quendam vrceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam solet evenire, cum proveكتورum graditas corporum in minoribus vasibus hominē tingi nō patitur. Locū hunc cō libentius attuli; quia inde liquet, bene antiqua*

§ T. 4. histor.
sanct.

esse acta illa, de passione Laurentij: quæ tamen uti hodiè leguntur, ea ipsa esse non possunt, quæ à notarijs Ecclesiæ Romanæ primitus sunt scripta. Multa adeò continent, quæ historiæ adversentur. Nempe credimus vulgaria illa, quæ apud Surium ^b legimus, consarcinata esse partim ex actis antiquis, partim ex scriptoribus recentioribus. Atque hoc ita esse, cò minus in dubium vocari debet, quia in ijs est locus iste illustris ex Ambrosij libris de officijs. Nam quod aliqui scribunt, Ambrosium potius ista ex actis extripasse: ostendunt sane quàm in talibus sint naris obesæ. Loci enim illius dictio est elegans, planeque Ambrosio digna: ad quam reliqua Actorum dictio nullâ ex parte adspirat. Rectissime verò ait Walafridus, & olim perfusione multos esse baptizatos, & hodie posse baptizari. Nam ut etiam vidit Dominicus Sotus dist. 111. qu. vn. art. VII. *In baptismo aliquid est de essentia, ut ablutio, iuxta illud ad Eph. v. ubi Apostolus baptismum appellat lavacrum aquæ; aliud verò accidentarium: nempe ut ablutio hoc, vel illo modo fiat.* Secutus verò hac in re Thomam Aquinatem fuit, qui & ipse mersionem quidem magis congruam esse ait, eoque nec aliter fieri debere, putat, nisi ob rationem vel necessariam, vel honestam, vel saltem rationi consonam: attamen cum aqua in sacramento assumatur, ut per ablutionem corporis, ablutio animæ significetur: ablutio verò non solum immersione, verum etiam effusione & asperzione fiat: quolibet sanè istorum modorum celebrari posse baptismum arbitratur. Subijcit idem causas quatuor, propter quas aliter quàm mersione fieri possit. Prima est magna baptizandorum multitudo: ut Act. 11. & 14. de quo jam diximus. Altera est inopia aquæ, ut quando ad immersionem non sufficit. Tertia est languor baptizantis sustinere non valentis baptismum. Quarta est baptizandi morbus, cui à mersione periculum immineret. Sanè etiam antiquissimis temporibus ægrotos, ne absque baptismo discederent, in lecto perfundebant vel adaspergebant. Quò alludere putatur Tertullianus lib. de Pœnitentia cap.

VI. cum ait: *Neque ego renuo divinum beneficium, id est, ablutionem delictorum, in iis aquam omni modo saluum esse, sed ut eo pervenire contingat, elaborandum est. Quis enim tibi, tam infide pœnitentia viro, ad spargendam unam cuiuslibet aqua commodabit?* Sed apertius de talium baptismo loquitur Cornelius, Urbis Episcopus, epist. ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium lib. VI. cap. XLIII. vbi de Novato loquens ait, Μα ἰδὼν ἦν τὸν ἐν αἵματι ἑστῶτα πρὸς τὸν βαπτισμὸν, a Gr. At Lat. cap 39.
Minimè licebat, quemquam, qui in lecto propter morbum persusus esset, sicut huic contigerat, in clerum assumi. Cur verbò tales non potuerint in clerum assumi: ut canon hic ait, causa erat gemina. Una, quòd viderentur necessitate, non sponte facti Christiani. Altera, quòd non conveniret inter omnes, an aspersio ista, vel persusio vetus esset baptismus. Idcirco idem Cornelius sic apud Eusebium ibidem de Novato scribit, a Italegendum.
Οὗ καθύπερθε τὸν τῶν ἱεροποιῶν νόμον ἀποστὰς ἡλικίῃς ἡ δυνάμεισιν ὁσὶν ἰδίῳ νοσήσας ἐν αὐτῇ τῷ αἵματι ἦ ἔκειτο, ἀπεχθόνη τὸ καθήκον ἀλάσ, ἡ γὰρ ἡλικία τοῦ μῦθου ἱεραπύου. *Qui quidem, vbi exorcistarum presidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, ut iam ferme mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit: si modo talem hominem baptismum accepisse dicendum sit.* Eadem Nicephorus narrat. lib. VI. cap. LIII. vbi verba extrema sic vertit Ioannes Langus: *Aquam petiit, qua in lecto ipso, ita uti decumbebat, persusus, baptizatus scilicet est: siquidem tinctionem huiusmodi baptismum vocari licet.* Quæ si cum iudicio aliquo Nicephorus exscripsit, argumento erunt, ejus etiam ætate de baptismo huiusmodi dubitatum fuisse apud Græcos. Apud Latinos vero jam Cypriani temporibus controversiam de hoc fuisse, colligimus ex eo, quod de hoc Cyprianum consulendum putarit Magnus: ut verba ista ostendunt: *Quæstisti, etiam, quid tibi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aqua saluari non loti sint,* b Ep. 76. ad Magnum.

sed perfusi. Respondet verò ad hanc quæstionem Cyprianus, in sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferre divina compendia. Nec, inquit, quenquam movere debet, quod ADSPERGI, VEL PERFUNDI VIDEANTUR agri, cum gratiam Dominicam consequuntur, quando scriptura sancta per Ezechielem Prophetam loquatur & dicat: Et adspersam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris &c. Quod si Clinicorum legitimus est baptismus, ut Cyprianus testatur: etiam verus erit baptismus infantium, qui per asperginem fit in Ecclesijs Occidentis, præsertim in tractu hoc Septentrionali, ubi periculum est, ne tenellæ incommodetur ætati, si frigido hoc cælo nudentur toti, & aquis immergantur.

Præter verò quatuor istas, quas Thomas attulit, causas, etiam quintam aliqui addunt, honestatem: propter quam decentius est hodie adultos ipsos adspargere, vel perfundere, quàm nudatos toto corpore immergere. Nampe antiquis temporibus, quibus candida simplicitas magis vigebat, honestè denudabantur toti: sed postquam, ut aliorum, ita sacerdotum accrevit nequitia, experientiâ id toti orbi clarè testante, honestè amplius id fieri non potuit: & hac propter jam à quinque retro seculis paulatim per univèrsam penè Occidentem consuetudo illa exolevit.

Sed qui immersionē revocari debere contendunt, obijciunt nobis, quod ad Rom. cap. v. 3. 4. 5. testetur Apostolus, immersione & emersione in hoc sacramento representari tum sepulturam Christi, tum mortificationem veteris nostri hominis, & vivificationem novi. Quod etiam agnoscit Chrysostomus in illud Ioh. 111. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu: In aqua, inquit, tanquam in sepulchro, capiti immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur: deinde nobis emergentibus, novus resurgit inde.*

Ad hoc non uno omnes modo respondent. Multi, eosque inter Paludanus in 1. v. Sent. dist. 3. qu. 3. negant hujusmodi representationem requiri: ut quæ tantum acci-

accidentalis sit: sed Thomas, quem Dominicus Sotus, pluresque alij sequuntur, existimant aliquam saltem similitudinem exigi, verum hanc in adspersione etiam, vel perfusione inveniri, quia, cujus caput adspergitur vel perfunditur, is aquis istis quasi sepelitur.

Præterea, qui immersionis ceremoniam vrgent, vocem *καθίστημι* tinctionem, non adspersionem notare aiunt: unde & manifestarij eos teneri mendacij censent, qui cum tantummodo adspergant, tamen formulam retinent antiquam. Sed non cogitant boni viri, verba valere ut nummos: nec eos, qui tantum adspergunt, cum baptizare se dicunt, immersionem eo signare, sed ablutionem: atque ita eos loqui Scripturarum exemplo: in quibus τὸ βαπτίζειν interdum accipitur pro abluere, ut antea ostendimus. Itaque Athanasius etiam orat. 111. contra Arrianos non hoc reprehendit in hæreticis, quod, aquâ adspergentes, dicerent se baptizare: sed quod, cum non credant in Trinitatem, tamen adspergentes vsurpent istam formulam, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spirit. S. quales non abluere ait, sed polluere *. a T. I. p. 279. edit. Commel.

Οὐ γὰρ ὁ λόγος ἀπλῶς αὐτοῖς, ἀλλ' ὁ μὲν τὸ ὀνόματος ἢ τὸ πνεῦμα ἔχειν ἱσθῆναι. διὰ τοῦτο γὰρ ἢ ὁ σωτὴρ ἢ χ. ἀπλῶς ἐπιτάλασεν τὸ καθίστηναι, ἀλλὰ ποιεῖν οὕτως καθίστηναι, ἵνα ὅπως καθίστηται εἰς ὄνομα πατρὸς, ἢ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, ἵνα ἐκ τούτων μακάριος ὁ αἰών, ἢ τὸ καθίστηναι τοιοῦτος, ὡς ἐν τῷ πνεύματι γὰρ καὶ αἱ αἰῶνες ἀίρουντες λόγους τοῦ ὀνόματος μέντοι, καὶ ὅσους καὶ ἡ ὁρθότης, εἰς ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὸν πῦρ ὁ γνησίως ἔχουσιν, ἀλλοτρίως ἔχουσιν, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν διεσθύνει ὁ δὲ σωτὴρ, λατρεύοντες ἐν σινοῖς. ὅτι καὶ τὸν βαπτίζοντα παρ' αὐτοῖς ῥητορικῶς μέντοι ἐν ἀσθενείᾳ, ἢ λυγρόν ὄντα. Vbi satis ostendit τὸν βαπτίζοντα, etiam esse ἀσθενῆ. Atque hæc dicta sunt, de quaestione ista, An perfusio vel aspersio pro baptismo haberi possit.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA SECUNDA

DE

BAPTISMO.

Accedamus nunc ad quaestionem illam, utrum semel, an ter immergere, perfundere, vel abluere oporteat. De hoc tria dicemus.

Primum videbimus, quae consuetudo proximis aliquot ab aetate Apostolica seculis obtinuerit.

Deinde, quod fundamentum ejus consuetudinis creditum sit.

Postea, quando, & qua occasione, mos contrarius fuerit usurpatus & approbatus.

Denique, quid hodie fieri satius sit.

THESIS I.

PRIMIS aliquot seculis, quae Apostolicum solum proxime exceperunt, trina immersio in usu fuit.

Tertullianus adversus Praxeam. cap. xxvi: *Novissime mandavit, ut tingerem in Patrem, Filium, & Spiritum S. non in unum. Nam nec semel, sed ter ad singula nomina in persona*

personas singulas tingimur. Et lib. de Corona Mil. cap. III. Dehinc *ter mergimur*. Quæ verba etiam apud Hieronymum legas adversus Luciferianos. Item Ambrosius lib. II. de Sacramentis cap. VII. *Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mergisti, hoc est, sepultus es, iterum interrogatus es. Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mergisti. Ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum S? dixisti, Credo. tertiò mergisti, ut multiplicem lapsum superioris ætatis absolveret trina confessio.* Dionysius Areop. Eccles. Hierarch. cap. II. part. II. Τρι πὺν ἀντὶ τῶν ἁγίων ἑαυτοῦ, τὴν τεταρτὴν τὴν τελευτὴν καταλύοντι ἐν ἀναλύσει.

Ter quidem illum demergit, atq; in tribus eius, qui initiatur, demersionibus & emersionibus divina beatitudinis essentiam appellat, & invocat. Vbi minùs rectè Perionius *ἀντὶ τῶν ἁγίων* personas vertit, cum pro *in* ponatur, quomodo antiquiores Græci eà voce uti solent.

Trinam verò immersionem mysticum aliquid significare, censet Athanasius, in dictis & interpret. scripturæ quæst. xci: τὸ τὴν τριπλοῦσιν τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ὕδατι τριπλοῦσιν, καὶ ἀναλύσει, καὶ πάλιν τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὴν τελευτὴν ἀνέσταιναι ἐν Χριστῷ.

Quod infantem *ter* in aquam immergimus, & *ter* educimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat. Egregius etiam est locus B. Augustini, qui ex quarta ejus homilia citatur à Gratiano Decreti tertiâ parte de Consecrat. Distinct. IV. can. LXXVI. Postquam, inquit, vos credere

promissistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis **DVPLICI MYSTERII** significatione celebratur. Rectè enim tertiò *mersi estis*, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ **TRINITATIS**. Rectè tertiò *mersi estis*, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui etiam die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio typum dominicæ exprimit sepultura, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexi-

a pag. 118. edit.
Motel. 2. 1562.

b T. 2. p. 345.
edit. Commel.

c Fol. 450. edit.
Paris. 1528.

istis in fide: ut peccatis absoluti in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando. Hæc satis ostendunt, veteres ter immerfisse, & mystici quid in eo constituisse. Quâ de etiam Gregorij Magni, & Walafridi Strabonis verba inferius adferam.

THESIS II.

Virum verò consuetudo hac traditione ad nos pervenerit, an Dominico præcepto, ne inter veteres quidem satis convenit.

a Pag. 273. edit.
Basil.

a T. 2. p. 39.
edit. Bas. anno
1553.

Ex traditione non scriptâ deducit eam S. Basilius lib. de Spiritu S. cap. xxvii. *Ti si teis, sancti, idem tei addegeris, addis; dicit si teis tei tei Castilia, dicitur addegeris tei tei addegeris addegeris, in teis tei tei tei; & in tei addegeris tei tei addegeris addegeris; tamter immergi hominem, unde est traditum? Reliqua item, quæ sunt in baptismo, veluti renunciare Satana & Angelis eius, ex qua scriptura habemus? nonne ex privata & arcana hac traditione? Similiter Hieronymus dialogo adversus Luciferianos: Annescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponatur, & ita invocetur Spiritus sanctus? exigis ubi scriptum sit? in Actibus Apostolorum. Etiam si scriptura autoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus, instar præcepti obtineret. nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scripta legis usurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare &c. Verum alij, uti dicebam, hanc consuetudinem Dominici esse præcepti existimant. Ut conditores canonum, qui Apostolis tribuuntur. Canon enim xlix sic habet: Si quis Episcopus aut Presbyter in una initiatione, non tres immersiones, sed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate, sed profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. Fallitur*

int-

interim glossator Gratiani, qui semel immergentes dixisse putat. *Baptizo te in mortem Domini*: atque ob formulæ mutationem tales debere deponi. Fallitur item vir eruditus, qui hoc canone negari putat, baptizari nos in mortē Christi, contrā quā Apostolus docet cap. vi. ad Rom. Nam hoc solum canon iste vult, exinde quod Apostolus dicat, baptizari nos in mortem Christi, quæ vnica est, immersionis numerum peti non debere, sed potius ex formula baptismi, quæ tres Deitatis personæ exprimuntur. Ita enim Græci interpretes, Zonaras & Balsamo, rectē hæc verba ceperunt. Nec alia, ac canonis huius, mens fuit B. Chrysostomi, homilia de fide in Patrem, Filium, & Spiritum S. vbi ait, *Omniū mysteriis velut signum imponens Dominus, in tribus personis aqua, unum baptisma discipulis suis tradidit, dicens, Euntes docete, &c.* Item Pelagius Papa apud Gratianum, De consecrat. Dist. iv. *Multi, inquit, sunt, qui in nomine solummodo Christi, unā etiam immersione se afferunt baptizare. Evangelicum, verò præceptum, ipso Domino ac Salvatore nostro Iesu tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trinā etiam immersionem sanctum baptismum unicuique tribuere: dicente Domino discipulis suis: Baptizare omnes gentes in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Quæ docent, veterum non paucos ter immergendi morem pro Dominico præcepto habuisse. Vnde & canon antea citatus deponi iubet semel immergentem: & Zonaras ad eum canonem inquit, tria plura iniqui sunt, aut si videri auctore dei: unicam celebrare immersionem scelestum ac nefarium est.*

THESIS III.

Hispaniæ tamen episcopi, etate Gregorij Magni, semel immergebant, comprobante id quoque Gregorio, qui non minus in una immersione, quam trinā, mysterium inesse credebat. Nam & unam immersionem rectē adhibere, ad signi-

significandam unam Deitatem, unam item Christi mortem: & per trinom mersionem recte indicari, tum tres Deitatis personas, tum triduanam Christi sepulturam. Ac quanquam Romana Ecclesia ter mergitaret: Hispaniam tamen simplici mersione rectius contentam fore putabat Gregorius. Et pro sententia hac sua adferebat, quod aliqui favere videretur haresi eorum, qui apud Hispanos Deitatem dividerent, & ad doctrinam suam testationem ter quam semel tingere mallerent. Etiam hoc Gregorij iudicium approbavit Concilium Toletanum IV. quod anno Christi DCXXXIII, Praside Isidoro Hispanensi, habitum est.

a Registri lib.
1. indict. 9. c.
41. itemq; Decret.
T. 3. De Consecrat. dist.
4. can. De trina.

Hispaniæ Episcopos circa annum sexcentesium semel immerfisse, testis est Gregorius M. epistola ad Leandrum, Episcopum Hispanensem. Verba ejus adferam: *De trina mersione baptismatis nil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis, quod in una fide nil officit sancta Ecclesia consuetudo diversa. nos autem quod tertio mergimus, tridua sepultura sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio tridui temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summa Trinitatis veneratione existimet fieri, neq; ad hoc aliquid obfistit baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismo vel ter, vel semel immergere, quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari. Sed quanunc hucusq; ab hæreticis infans in baptismo tertio mergebatur, siendum apud vos esse non censeo: ne dum mersiones numerant, divinitatem dividant; dumq; quod faciebant, faciunt se morem vestrum vicisse glorientur. Sententia Gregorij est, et si in Ecclesia Romana trina fiat immersio, ad representandum triduanam Christi sepulturam, & fortasse etiam Trinitatem exprimendam: tamen Hispanos rectius*

a In Parisina
Gregorii editione
anni 1542. pro vos male
editum est nos.
b Pro vestrum
eadem editio
male habet nos-
trum.

rectius facturos, si semel immergendi consuetudinem reservent. Nam cum Arriani apud eos ter immergant, ut ostendant, Filium & Spiritum Sanctum non esse ejusdem *in* omni^o fore, ut si & ipsi ter mergere occipiant, in istorum sententiam concedere velle videantur. Hoc Gregorij judicium tempore Honorij Papæ secutum est Concilium Toletanum IV: cujus sunt hæc verba can. V. *De baptis-
mi Sacramento, propter quod in Hispanis quidam Sacerdotes trinam, quidam simplicem mersionem faciunt, à nonnullis schisma esse conspicitur. Paulo post citantur superiora Gregorij verba, quibus ista subjunguntur: Quapropter, quia de utroq; Sacramento, quod sit in sancto baptismo, à tanto viro reddata est ratio, quod utrumq; rectū, utrumq; irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum, vel heretici dogmatis usum, simplicem tenamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hereticorum probare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne forè cuiquam sit dubium huius simpli mysterii Sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari, nam in aquis mersio, quasi in infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo unitatem Divinitatis, & trinitatem personarum ostendi: unitatem, dum semel immergimus; trinitatem, dum nomine Patris, Filii, & Spiritus S. baptizamus. Verba hujusce canonis, quæ jubent simplicem tenere mersionem, etiam citantur à Gratiano decreti part. III. de Consecr. Dist. V. can. Propter. Meminit etiam hujusce rei Walafridus Strabon lib. de rebus Eccles. cap. XXV: Alii trinam immersionem volunt in similitudinem trianae sepulturae, ut in Canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo observat: alii unam, propter divinitatis unitatem, contendunt: ut in Concilio Toletano plenissime habetur: ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hac Leandro inter cetera ita responderit: quia in una fide nihil officii Ecclesiae consuetudo diversa.*

*c Juxta vulg.
edit sed in edit.
Gallix Can. 6.*

THESIS IV.

Quamquā verò Gregorij & Toletani Concilij sententiam non ausimus improbare: tamen tanti p. deris apud nos esse non debet, ut idcirco simplam mersionem in Ecclesias nostras inducendam putemus. Nam non minus heretici fuerunt, qui unam, quàm qui ternam usurparent. Si igitur semel mergendum, ne videamur in eorum concedere sententiam, qui dividunt Deitatis essentiam: pariter dicere liceat, ter esse mergendum, ne aliqua videatur esse contesseratio inter nos, & eos, qui unam statuunt Deitatis personam. Nec solum nihil causæ est, cur recedamus à consuetudine ter immergendi: verum graves etiam rationes possunt adferri, cur hunc ritum alteri præferamus. Nam quis Ecclesiæ filius non lubens amplexetur morem eum, quem vetus Ecclesiæ ubique terrarum usurpabat olim, solis exceptis Hispanis, idque demum, ut videtur, circa annum sexcentessimum, neque id aliā de causā, quàm odio hereticorum? Quid quod hodie trina immersio ubique obtinet terrarum: ut omnino consuetudo ista mutari non possit sine temerario novitatis studio, & scandalo infirmorum. Denique adde, quod dum ad personarum singularum nomen tingimur, clarius nobis ob oculos ponitur triplex Dei beneficium, Patris quidem in Filio nos adoptantis, Filij nos sanguine suo à peccatis abluentis, & Spiritus corda nostra obsegnantis in diem redemptionis.

Walafrido Straboni causā, ob quam Hispanos Patres semel immerisse dicebamus, non satis gravis visā est: quemadmodum ostendunt hæc verba ejus, quæ sub-

subjungit antea citatis: *Quæ singularis versio. quamvis tum
 ica Hispanis complacuit, dicentibus, trinam immersionem, idè
 vitandam, quia hæretici quidam dissimiles in Trinitate sub-
 stantias dogmatizare ausi sunt, ad consubstantialitatem S.
 Trinitatis negandam: tamen antiquior usus prævaluit, & hæ-
 retici in suam perversitatem traxerunt: nihil nobis restabit:
 cum illi in ipso Deo errantes, omnia, quæ ad eius cultum perti-
 nere visa sunt, suis erroribus quasi propria applicarint.* Opti-
 mè Walafridus. Nam si propter hæreticos ter immergen-
 tes, semel immergere oportet, itidem ob semel immergen-
 tes ter mergitare necesse erit. Semel autem immergebat
 Eunomius: qui pejus etiam de Filij Deitate quàm Arrius
 sentiebat. De simplici hac Eunomij immersione ita scri-
 bit Theodoretus lib. i. v. hæreticarum fabularum: Τὸν αὖτε
 καὶ τὸν τῷ Κυρίῳ ἢ Λόγῳ τὸν παραδιδόντα διδάσκει, ὅτι ἀρκέστερον ἀντισημο-
 διάζει μὴ χρίσθαι λίαν τοῖς καταδύοντι τὸν βαπτίζοντι, μᾶλλον ποιεῖν τὴν
 τοιαύτην ἐπίκλησιν, ἀλλ' αὖτις βαπτίζοντες ἐν τῷ θάνατῳ τοῦ Χριστοῦ. Sub-
 vertit quoq; sancti baptismi ritum à Domino & Apostolis ab
 initio traditum, & contrariam legem aperse tulit, dicens, non
 oportere ter immergere eum, qui baptizatur, nec Trinitatem
 invocare, sed semel baptizare in mortem Christi. Quemad-
 modum & ijdem Eunomiani in eo à ritu vulgari discede-
 bant, quòd inferiores corporis partes baptismò non digna-
 rentur. Vnde ibidem Theodoretus ait: Βαπτίζοντες μὴχαρ τὰς εἰς-
 τὴν γῆν θέσαν δίδουσι, τοῖς δ' ἀδύνατον μάλιστα τὸ ἐκβαλεῖν αἷε ἡμεῖς ἐκπορροῦν τὸ
 ἴδιον ἀπογορεύοντες, ὡς εἰς χόρον, ὡς ἐκ τῶν αἵματι ἐκδιπλῶν, ἔξω τὸν ἀ-
 νδρα τῶνδε σώματος, καὶ τοῦτε κτεράς μύχας τὸ εἶναι αὖτις ἐν τῷ ὕδατι κα-
 τὰ τὸν: baptizantes ad pectus usq; aquà madefaciunt: reliquis
 autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibe-
 re prohibent. Quæ de causa, quando in solio sive labro baptiza-
 bant, exterius constituto homine, caput eius pectore tenus se-
 mel in aquam deprimebant. Narrat ibidem, vt cum ali-
 quando caput cuidam in mergendo ad labrum allidens
 vulnus accepisset, aliam excogitarint baptismatis for-
 mam: quæ cujuscmodi fuerit, vide cum apud eundem Theo-
 dore-

a Fol. 105. edit.
 Rom.

doretum, tum etiam Nicetam Choniatem Thesauri orthodoxi lib. v. cap. xxxvii. De immersione hactenus. Accedamus nunc ad formulam verborum, quæ in baptismo usurpatur.

THESIS. V.

Necessaria verborum formula, qua in baptizando ut nos iusserit Christus, nulla, ut putamus, in Scripturis invenitur. Neque nescimus, non in minoribus modo, sed etiam veteribus ferè ita persuasum esse, Salvatorem nos istis verbis adstrinxisse, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Verùm huic sententia obstat, quòd non ait Christus, Ite & docete omnes gentes, dicentes, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. sed contentus sit dixisse, baptizantes: quod fieri potest, etiamsi simpliciter dicatur, Baptizo te in nomine Dei, vel Iesu Christi. Nam baptizari in alicuius nomen est ei per ablutionem initiari & consecrari in religionem & cultum, ut illius arbitrio vivamus. Atqui hoc fit, seu dicas in nomen Dei, seu Trinitatis, seu Patris, Filij, & Spiritus Sancti, seu Iesu Christi, seu simile quid, sed iniquum. Itaque licet in Actis legamus, Apostolos baptizasse in nomen Iesu: non tamen hac formulà esse usos consequitur, Ego te baptizo in nomen Iesu: similiterque nec cum iussi sunt baptizare in nomen Patris, Filij, & Spiritus Sancti, eò iussi sunt hanc formulam usurpare, Baptizo te in nomen Patris, Filij, & Spiritus S. Sed tum qui diceret, Baptizo te in nomen Patris, Filij, & Spir. S. baptizaret in nomine Christi: tū qui dicat, Baptizo te in nomine Christi, baptizet in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Quæ etsi ita sunt, omnino tamen

tamen præstat, ut tres persone exprimantur, partim quia ita per totum terrarum orbem, & olim obtinuit, & nunc fit: eoque satis verisimile est, morem istum ab Apostolico promanare exemplo: partim quia eo pacto vis & efficacia baptismi clarius explicatur. Nam cum Pater, Filius, & Spiritus S, nominantur: distinctè ob oculos ponitur, atque in memoriam revocatur, ut Deus Pater nos gratis adoptet in Filio, & Filius passione ac morte suâ promeritus sit remissionem peccatorum & vitam æternam, & Spiritus Sanctus creet in nobis cor novum, quo in novitate Spiritus serviamus Deo.

Utrum verò etiam ministerialis causa mentio fiat, quod nunquam facere solent Ecclesiæ Græcæ, parum aut nihil referre arbitramur.

Formula, quâ Occidentis Ecclesiæ uti solent, hujusmodi est, *Ego te baptizo in nomine (vel nomen) Patris, Filii, & Spiritus Sancti*. Continet ea causam baptismi efficientem tum principalem, quæ Trinitas est: tum instrumentalem, quæ est minister. Sed minister, etsi proxima & immediata sit causa exterioris baptismi, tamen à Græcis omitteri solet. Tali enim formula uti solent, *Baptizetur servus Christi &c.* Quos verè baptizare, etiam Ferrariense seu Florentinum Concilium agnovit. Cur eam prætercant, ista à Thoma Aquinate, Alphonso Castrensi, atque alijs causa adiicitur, quia initio nascentis Ecclesiæ alij alijs eo se nomine præferrent, quod à præstantiori ministro baptizari forent. Atque hoc probatum eunt ex ipso gentium Apostolo, qui ad Corinthiorum Ecclesiam ita scribit epist. 1. cap. xv. *Significatum est mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicat, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cepha, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis?*

nobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Isti malo obviam se utcunque ituros putabant Orientales Ecclesię, (in quibus Evangelium primò prædicatum fuit) si tertiã vrentes personã se ministros tantum baptismi esse eã formulã ostenderent quã diximus.

Multinodis verò hic errat Innocentius in cap. 1. de baptism. & ejus effectis. Negat enim legitimum fore baptismum, si Græcus in Occidentali Ecclesia suam formulam vsurpet. Nam si Ecclesia variare nequit essentias rerum, quod vno in loco sacramentum est, id ubique erit sacramentum. Vndè meritò Innocentij errorem refellit Adrianus in IV. sentent. qu. 1. art. 2. Ac ipsius idem Innocentius errat, cum pro baptismo haberi posse negat, si quis dicat, *Ego Petrus, vel ego sacerdos baptizo te &c.* Nam nihil hic variatur de essentia non solum principalis, sed etiam ministerialis causæ. Idem Innocentius non agnoscit pro baptismo vero, si quis pro baptizo, dicat *balneo* aut *abluo*. Et glossator Decreti super can. Multi de consec. distinct. 4. negat sacramentum fore, si dicatur, *Ego te mergo*. Cui etiam assentit Alexander Alensis 4. part. 13. memb. 3. art. 3. Similiterque Gabriel distinct. præsentis, q. unica circa finem; ac rationem addit, quia verba non sint synonyma cum verbo baptizo, eo quod baptizo non quamlibet significet ablutionem, sed hanc sacram. Sed hæc ingentem partim Græcanici sermonis ignorantiam, partim superstitutionem in verbis ostendunt. Quanquam enim verbum *balneo* licenter nimis vsurparetur, cum illud alium significet effectum, (vbi etiam si quis dicat, ego te in aquas præcipitem) tamen de *tingo* aut *immergo* id dici minime potest: quando hæc idem significant, quod Græcum *βαπτίζω*: vnde Gloss. vet. ab H. Steph. editæ, *Βαπτίζω, mergo*. Et Isidorus lib. VI. Orig. cap. XIX. *Baptismus Græcè, Latine tinctio appellatur*. Hinc Tertul. lib. de coronâ militis c. III. vertit *mergitare*. Idemq; verba Matthæi sic citat: *Ite ad docendas & tingendas nationes in Patrẽ, Filiũ, & Spiritũ S.* Vide eum lib. de Præscriptionibus c. VII. & XX. & I. de baptismo

baptismo cap. xxi. & lib. adversus Praxean cap. xxvi. Sed & Cyprianus sic citat, *tingentes eos in nomine Patris, Filij, et Spiritus S.* Vide eum epist. xxi. ad presbyt. & diac. Rom. & lxxii. l. ad Cæcilium, & xxv. ad Molen, Max. & cat. Confess. Etiam Hieronymus, Augustinus, alij, non raro ita vertunt.

Illavero nobilior controversia est, vtrum baptizari quis possit in nomine Christi, non facta mentione Patris, aut Spir. Sancti. Multis id placet, idq; idcirco quod Apostoli nusquam leguntur aliter baptizasse, quam in Iesu Christi nomine. Vt Act. xix. *Atq; his auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu Christi.* Et Paulus ad Cor. *Quotquot baptizati estis, in Christo Iesu baptizati estis.* Hinc Ambrosius lib. i. de Spir. S. c. 111. *Sicut qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. quia unum nomen potestas una: ita etiam ubi operatio aliqua divina aut patris, aut filij, aut spiritus designatur, non solum ad sanctum spiritum, sed etiam ad patrem refertur, & filium; nec solum ad patrem, sed etiam ad filium, & spiritum. Denique, & Ethiops, eunuchus Candacis regina, baptizatus in Christo, plenum mysterium consecutus est.* Et post aliqua. *Si unum in sermone comprehendas, aut patrem, aut filium, aut spiritum S. fide autem nec patrem, nec filium, nec spiritum abneges, plenum est fidei sacramentum.* Et mox: *Cum enim dicitur in nomine Domini nostri Iesu Christi, per unitatem nominis impletum mysterium est.* Et paulo post: *Qui unum dixit, Trinitatem signavit.* Si Christum dicas, & Deum patrem, à quo unctus est filius, et ipsum, qui unctus est, filium, et spiritum, quo unctus est, designasti. Et si patrem dicas; et filium eius, & spiritum oris ejus pariter indicasti: si tamē id etiam corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & Deum, à quo procedit spiritus, et filium, quia filij quoque, est spiritus, nuncupasti. Secundo verò hac parte, ut facere solet, Basilium, cujus ita verba citat in epistola ad Constantium: *Ὁ τὸ Χριστὸν ἀποκαταστήσει τὸν κόσμον ἐν ἰουδαίᾳ καὶ ἐν ἰερουσαλὴμ, ὃς καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐκείνους ἀποκαταστήσει, ἀλλὰ τὸν κόσμον ὅλον, ὃς καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐκείνους ἀποκαταστήσει, ἀλλὰ τὸν κόσμον ὅλον.* Ambrosij sententiam probavit ante annos septingentos & sexaginta Nicolaus Pontifex can. A. Quodam de consecr. d. 4. ubi ait,

a In 4. Sent.
dist. 3. quæst.
unica art. 6.

Qui in nomine tantum sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi (sicut in Actibus Apostolorum legitur) baptizati sunt (vnum quippe idemq; est, vt S. ait Ambrosius) rebaptizari non debent. Eadem multorum, & Patrum, & Scholasticorum mens fuit: quales à Dominico Soto nominantur isti, Cyprianus epist. ad Quirinum, Athanasius lib. de Trinit. & Spir. S. scriptor imperfecti operis in Matt. homil. 111. Beda super Luc. cap. 11. Hugo. lib. 11. de sacram. part. vi. c. 111. & secundum hos Magister Sent. lib. 1v. dist. 111. item Altisiodorens. lib. 111. tract. 3. cap. 4. qu. 2. & Alexander 4. part. q. 3. memb. 3. art. vt Bonaventuram, Paludanum, Marfilium, Cajetanum, atq; alios mittat: qui omnes, vt Sotus fatetur, putant, etsi explicite vna nominetur persona, tamen, si corde confiteamur Trinitatē, implicite omnes contineri, eoq; verum & legitimum esse baptismum, qui fit solius Christi nomine in formulā expressio.

Thomas tamen Aquinas in 1v. Sent. dist. 111. contrarium sequitur opinionem. Qui pro se citat Zachariam Papam can. in synodo de consecrat. d. quarta, vbi ait: *Perfectus Christianus nemo est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. fuerit baptizatus. Nam si quis vnā de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum verum esse non posset.* Similiter autem Pelagius Papa de Consecrat. d. 4. cap. si reuera, vbi ad Gaudentiū Episcopum inquit, *Si reuera hi de hæreticis, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, solummodo in nomine Domini baptizatos se fuisse forsitan confitentur: sine cuiusq; dubitationis ambiguo, eos ad fidem Catholicam venientes, in SS. Trinitatis nomine baptizabis.* Eandem sententiam multis tueri adlabōrat Dominicus Soto, qui &, vt eam SS. sanctorum Patrum fuisse ostendat, laudat illud Didymi lib. 11. de Spiritu S. *Siquis ita baptizare conetur, vt vnum ex prædictis nominibus omittat: scilicet Patris & Filii & Spiritus Sancti: sine perfectione baptizabit.* Et hoc Fulgentij celeberrimum: *Mysterium illud redemptionis nullo modo habetur, si Patris & Filii & Spiritus S. nomen subtrahatur.* Quibus addere potuit Tertulliani illud de Baptif.

Baptif. cap. XIII. *Lex namq; tingendi imposita est, & forma prescripta est, Itē docere nationes, tingentes e. i. in nomen Patris & Filii & Spiritus S. Et imprimis istud Augustini lib. vi. de baptif. c. xxv. Certa sunt verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari baptismus. Nec dubito, quin eadem mens sit Walafridi Strabonis de divinis officijs c. xxvi. Celebratur ipsum baptismus VERVM NON NISI IN NOMINE SYMMÆ TRINITATIS: quod et Dominus ipse ostendit, & canones Apostolorū docent. Et hæc quidem Patrum istorum mens fuit.*

Richardus verò in iv. sent. dist. 3. art. 2. qu. 2. neutram autius est partem definire: sed cum, qui in nomine Christi est baptizatus, sub conditione rebaptizandum ait. Eodemque inclinatur Sotus ead. dist. q. 2.

Nos Caietani sententiam amplectimur: qui rebaptizandum negat, dummodo vsurpata sit formula eadem significans. Cajetanum etiam sequitur Adrianus q. 1. art. 2. qu. 2. Imò Lutherū quoque eandē aliquando probasse, ostēdunt hæc eius verba libro de captivitate Babylonica, c. de Baptismo: *Alij rigidissimē nugātes damnant sic dici, Ego baptizo te in nomine Iesu Christi; quo ritu certū est Apostolos baptizasse, ut in actis Apostolicis legimus: volunt q; nullā aliam deinceps valere quā istam, Ego baptizo te in nomine Patris et Filii, et Spiritus S. Amen. Sed frustra contendunt. nihil enim probant. sua somnia duntaxat adferunt. Quocunq; modo tradatur baptismus, modo non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verē salvū facit. Eadē mens fuit Huldrici Zwinglij lib. de vera & falsa religione cap. de Baptismo: Multo vinidius est, quod Græci Matth. xxv III. habent: Baptizantes eos in nomen Patris, Filii et Spiritus S. quā in nomine: quemadmodū Latini habent, Nā in nomen baptizari, est per fidem in Deum inferi: nomen autē potentiam, maiestatem, gratiam hoc loco significare, non est novum: ipse Christus enim dicit Matt. xvi. In nomine meo demonia eiicient, id est in mea virtute: nihil enim habebant Apostoli siue dictorum, siue factorum, quod meritis sibi tribuere possent, ut inquit Paul. Rom. xv. et Actorū*

a T. 1. fol. 201.
& 202.

IV. negat Petrus ullum esse nomē sub sole, quāvis Christi, in quo salvi possimus fieri, hoc est per solū Christi gratiam. Quamvis interim, quod ad exteriorē aqua baptismū attinet, NON VETEM, dum tingimus aut initiamus baptismo, sacris his verbis uti, tamen si baptizare in nomē patris, et filij & c. reuera nihil aliud sit, quā eos, qui prius carnis erant et mūdi, iā Patri, Filio, Spirituiq; S. initiare, dedere, cōsecrare.

Similiter neq; verus esse baptismus definit, si quis in scitia sermonis Romani rusticē ac barbarē formulā pronunciet: in quo aliquādo lapsus fuit S. Wifridus, cōgnomento Bonifaciū, quē vulgō Germanorū Apostolum vocant: sed errorē eius castigavit Zacharias Papa, cuius hæc ad eum verba sunt: *Virgilius & Sidonius, religiosi viri apud Baiosiorum provinciā degentes, suis nos literis visitarunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis iniungeret Christianos denno baptizare. Quod audiētes, nimis sumus conturbati, et in admirationē quandam incidimus, si habet, ut dictum est. Retulerunt quippe, quod fueris in eadē provincia sacerdos, qui Latinam linguā penitus ignorabat, et dum baptizaret, nesciens, Latini eloquij infringens linguā diceret: Baptizo te in nomine Patria, et Filia, & Spiritus Sancta: ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime frater, si ille qui baptizavit non errorē, aut hæresin introducens, sed pro sola ignorantia Romane locutionis infringendo linguā, ut supra fati sumus, baptizās dixisset, non possumus consentire, ut denno baptizetur. Quia quod tua bene compertum habet sancta fraternitas, quicumq; baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris, & Filij & Spiritus S. nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat. Quæ etiā legas Decret. de Consecrat. dist. 4. can. Retulerunt. Item apud*

6 Pag. 220. edit.
Basil. 1580.

Aventinum lib. 111. Annalium Boiorum: Censet igitur Zacharias, sermonis barbarie nō mutari veritatē baptismi: sed mutatione formulæ secundū rem ipsam. Talis erat illa Marcitarū, qui, ut Irenæus narrat l. 1. c. xviii. & ex eo Epiphanius hæres. lxxvi vnter baptizandū his verbis utebantur: *Εἰς ὕδατος τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία καὶ ἐγὼ βαπτίζομαι*

in nomine, & unigeniti, & unigeniti & unigeniti. In nomine ignoti Patris universorum, in veritate matris omnium, in eo qui in Iesum descendit, in Unione, & redemptione, & communionem virtutum. Alias etiam eorundem formulas apud eosdem vide ibidem. Erat quoque talis baptismus Eunomianorum: qui fiebat *ἐν ὀνόματι τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τοῦ παντοκράτορος, καὶ τοῦ ἀειζώντος ἀγίου, καὶ τοῦ τοῦ παντοκράτορος ἀειδίνου*: In nomen Dei increati, & nomen Filii creati, & in nomen Spiritus sanctificationis, et à creato filio creati. Testis Epiphanius hæresi LXXVI. quæ est Anomæorum, & ex eo Nicetas Choniates Thesauri orthodoxi lib. v. cap. xxxvii. Quare istæ demum formulæ tollunt baptismi veritatem, quæ veritati simul fidei Christianæ adversantur: quales sunt, quæ neque explicite, neque implicite concipiuntur in nomine Trinitatis.

Page. 419. Gr.

Atque ex his etiam elucet, quid statuendum sit de formulis, quibus Pater, Filius & Spiritus S. nominantur, sed lacinia quædam adtexitur. Nam additamentum si Trinitatis confessionem abolet, falsus est baptismus: at verus est, si adolet atque auget confessionis claritatem. Prioris generis est baptismus Eunomianus, quem antea retulimus. At posterioris generis erit, si baptismus fiat in nomine Patris ingeni, Filij geniti, & Spiritus Sancti ab utroque procedentis.

Etiam Arrianos ex impio dogmate suo formulæ quædam adicere solere: & Catholicos item, ad explicationem ejus, quædam adicere consuevisse, eruditis aliquot viris persuasum esse video. De Arrianis, auctores sententiarum suarum laudant magnum Athanasium orat. 111. contra Arrianos & B. Hieronymum adversus Luciferianos: quibus in locis Athanasius quidam ait, Arrianos baptizare *ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος*: Hieronymus *ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος* verò dicit baptizare eos in Patre solo vero Deo, et in Iesu Christo salvatore creatura, et in Spiritu Sancto utriusque sermo. Sed non affecuti sunt patrū horum mentem. Nam si hoc vellent, hæreticos istos eiusmodi formula vios esse:

Page. 219. edit.

Commel.

T. 2. p. 139.

edit. Bas. 1553.

esse : quorsum attinebat Athanasium mox ostendere, nihil referre, si Arriani, Patris, Filij, & Spiritus Sancti nomina retineant, cum aliter ea quam Ecclesia intelligunt vel quo pacto Hieronymus ibidem, eo pugnaret argumento, quod Luciferiani non minùs quam Catholici reciperent baptizatos ab Arrianis? aut qua fronte Hilarium, vrbis diaconum, exagitaret, quòd dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioquin perituum servare sibi videbatur: vnde Deucalion orbis ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud solum Patres isti volunt, cum verba intelligi oporteat ex intentione dicentis, utv Patrem, Filium & Spiritum S. nominent Arriani, tamen id tantundem esse, ac si baptizare se dicant in nomen creaturæ: quippe qui Christum habeant pro mera creatura. Nec operosius est comminuere arietem, quo vtuntur vt probent, Catholicos aliquando hac formula vfos esse, *Baptizo te in nomine Patris uniusvforvm, et Domini Dei, ac saluatoris nostri Iesu Christi, et Spir. S.* quod colligunt ex verbis istis Iustini Martyris

e Pag. 73. edit. apolog. 11. pro Christianis *
Commel.

Εὐδοκίαν τῶ Πλάτῳ τῶν ἁγίων, ἡ δὲ
τοῦτα Θεῷ, ἡ τῶ σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἡ πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν ὁσέτι τῶν
ἀνθρώπων. Nam solum propositum Iustino fuit, baptismi formulam *τῶν ἁγίων* propter gentiles, Christianæ religionis ignaros. Sed tamen demus istud viris illis eruditis, tum Arrianos, tum Catholicos ijs, quas dicunt, formulis vti solere. Sanè sic quoq; Arrianorum baptismus non erit verus baptisimus, cum intentioni Christi è diametro aduersetur, vt in creaturæ nomen baptizetur. Catholicorum vero baptismus nihilo secius baptismus erit, quia sententiam formulæ reseruant. Quanquam verò concedamus, baptismum fore legitimum, etsi aliqua vel addantur vel demantur formulæ, aut etiam verba idem significantia substituuntur: tamen minimè putamus formulam veterem pro arbitrio cuiusque posse innovari. Nam etsi non adstinerit nos Christus certis verbis: tamen satius multò iudicamus, vt retineamus formam veterem, quando eam legitimè vsurpari posse omnes consentiunt: vtrum verò alià vti liceat, adhuc

adhuc disputatur. Quare incerta certis præferri non debent: præsertim ubi periculum est, ne temere innovando turbentur animi infirmorum, qui Ecclesiæ in talibus libertatem ignorant, atque etiam calumniandi ansa præbeatur hominibus malignis & suspicacibus, qui mutationem formulæ quasi fidei mutationem interpretarentur. Ut de eo nihil nunc dicam, quod formula melior non invenitur: item, quod si tres personæ Deitatis exprimantur, facilius nobis in memoriam venit beneficiorum, quæ Patri, quæ filio, quæ Spiritui S. distincte tribuunt Scripturæ.

Cujusmodi est, quod à Patre adoptamur in Filio, & Filij merito adoptamur, & adoptatio hæc Spiritus arrâ obsignatur

FINIS.

A 2 4

THESES THEOLOGICÆ

D E

NECESSITATE
BAPTISMI

THESIS I.

DE necessitate baptismi duo in quæstionem veniunt. Prius est, utrùm, si haberi possit, necessarius sit. Posterius, utrùm si haberi non possit, privatio ejus condemnet.

THESIS II.

1 Gen. 17. 24.

Prius illud affirmamus, hoc argumento compulsi. Divina est comminatio ^a, *Masculus, cuius caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Atqui baptismus in circumcisionis locum successit: quod indicat Apostolus ad Coloss. 11. 11. ubi baptizatis opus esse negat, ut circumcidantur, quia acceperint *θεοῦ χάριτος*. Vnde & Epiphanius lib. 1. hæresi VIII. quæ est Epicuræorum ^b, *ὅτι τῶτοι ἐν τῇ νόμῳ ἔσονται, ὅτι ἀλλοτρίαν ἐν τῇ θεωρίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ἡ θεοῦ χάρις ἀποκτείνει τὰς ψυχὰς τὰς ἀκατάστατον, τούτοις τὸ καθάρσιον τὸ θεοῦ δὲ χάριτος ἡμῶν δὲ χάριτος, καὶ ὁ καθάρσιος ἡμῶν ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ* *Figura in lege fuerunt, veritas*

2 Pag. 14.

veritas autem in Evangelio. Illic enim circumciso fuit carnalis, qua inservivit tempori, usque ad magnam circumcisionem, hoc est baptismum, qui circumcidit nos à peccatis, & obsequat nos in nomen Dei. Quanta igitur poena manet contemptores baptismi, quem Salvator noster Christus solennitèr præcepit, & in suo etiam corpore consecravit, non dedignatus accipere baptismum servi, ne Domini nos baptismum accipere gravemur?

THESIS III.

Damnamus itaque hæreticos veteres, qui baptismum abrogabant. Quales erant Manichæi, Seleuciani, & Hermiani. Augustinus hæresi XLVI. de Manichæis: *Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis adferre, nec quenquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.* Idem hæresi LIX. de Seleucianis & Hermianis: *Baptismum in aqua non accipiunt.* Et ante eum Philastrius: *Seleucus & Hermias hæretici animas hominum de igne & spiritu esse existimantes, isto baptismo non utuntur, propter verbum hoc, quod dixit Iohannes baptista: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne.*

THESIS IV.

Damnamus etiam Faustum Socinum, cuius sententia est, aquæ baptismum non habere præceptum Christi, aut saltem non perpetuum & uniuersale. Primum enim negat apud Matth. cap. xxv. loqui Christum de aquæ baptismo. Præterea, etsi concederetur Christum de eo dedisse præceptum, censer illud tantum pertinuisse ad initia, quibus ex rudi populo, & ceremonijs assuetò, Ecclesia Christo colligebatur. Denique eo etiam concessio, ut perpetuò debeat in Ecclesia obtinere, negat tamen uniuersale esse: nam cum aquæ baptismus nihil aliud sit quàm publica & solennis quedam professio nominis Christi, minimè hunc ijs necessarium esse ait, qui ex Christianis, id est Christum profitentibus, nascuntur: aut qui in Christiana fide sint educati. Interim.

a Disp. de baptismo & alijs eius arguenti opusculis.

terim agnoscit, cum in illis etiam, quæ ad cultum Dei pertinent, fieri aliqua possint, quæ mandata non sint, dummodo nec sint interdicta aut interdictis paria vel similia: posse etiam nunc Ecclesiam ritum hunc usurpare Apostolorum exemplo, qui etsi præceptum Christi non haberent, tamen aqua baptizârunt: Imò expedire censeret, ut è Iudæis aut gentibus conversi, vel nullam etiam religionem antea amplexi, tingantur in nomine Christi. Quin neque diffitetur, à Christianis natos, & in Christiana religione educatos licere baptizare, etsi, ut ait, ejus rei nullum exstet in scripturis exemplum. Tantum negat, tales ad hoc esse adigendos, cum baptismus externus res libera sit & indifferens: unde & fatetur, etiam infantes (dummodo sine scandalo Ecclesiæ fiat) posse baptizari: in quo dissidet ab alijs Transylvaniæ ministris: qui dogma Trinitatis & pædobaptismum habent pro notis Antichristi: cumque omnibus fraternitatem colunt, dummodo utrique huic dogmati renuncient.

THESIS V.

Ad hoc dogma firmandum, primùm respondet omnibus istis, quibus docetur aquæ baptismum esse præcepti divini: cujusmodi imprimis sūt verba institutionis *Match. xxviii.* & *Marci xvi.* ubi verbum *baptizantes* non ad aquæ baptismum refert: sed ad doctrinam, & initiationem illam, quæ docendo fit. Nam cum *baptizare* in Scripturis interdum pro *docere*, interdum pro *initiare* accipitur: utramque notionem censeret huic loco convenire; propriam, quæ de aquæ immersione dicitur, non item. At interpretatio illa non tantum planè coacta est, cum sequatur, *docentes eos servare omnia, quæ præcepi vobis*: sed etiam praxi Apostolicæ refellitur, quæ mandati huius executio fuit, quicquid dicat Socinus. Aliter si esset, narraret Scriptura, ut Apostoli ritum hunc sive seorsim, seu in consilio aliquo instituissent. Etiam refragatur ei perpetuus Ecclesiæ consensus, cum ita Christi verba ante Socinum acceperit nemo.

THESIS VI.

At quod de consensu Ecclesiae diximus verisimile sibi fieri negat Socinus. Nam, inquit¹, *Novatianus saltem ab a* Cap. 13. pag. initio, nullo baptismo fuisse usus, & multos semper inter ipsos¹²⁹ baptismo caruisse, id satis docere potest, quod Novatus baptismum abrogaverat, teste apud Eusebium Dionysio Alexandria Episcopo viro insigni, in epistola quarta de baptismo. Verum non cepit mentem Dionysij. Hoc enim ille vult, baptizatos in Ecclesia Catholica iterum baptizasse, quod de eo præter Theodoretum & alios, testatur Cyprianus episcopus, ad Iubaianum. Non igitur baptismum¹³⁰ Novatus negabat, qui ipse baptizaret, sed Catholicorum baptismum non agnoscebat, quia ab his baptizatos pro baptizatis non habebat.

THESIS VII.

Pergit deinde Socinus, Cum, inquit, in nono Nicæna synodi canone, ut apud Rufinum¹³¹ extat, Clericos Catbaros, qui¹³² eisdem plane sunt, qui Novatiani, si per penitentiam ad Ecclesiam converterentur, & Ecclesiastica dogmata confiterentur, in suo ordine suscipi debere decretum fuerit, nulla prorsus baptismi mentione facta: satis constare videtur, non semper neque in omnibus baptismum ab Ecclesia requisitum fuisse. Argumētum planè ficulneum. Nam quid attinebat baptismi meminisse, cum Cathari sive Novatiani omnes minimum semel essent baptizati: sæpe etiam bis, ut illi, qui prius à Catholicis essent baptizati; ac postea à Novatiani rebaptizati? Cyprianum quidem & Africanos patres fateamur credidisse rebaptizari eos debere: sed hi Novatiano- rum baptismum non magis pro baptismo habebant, quam Novatiani baptismum Catholicorum: quæ Africanorum Patrum sententia ab alijs, etiam eorum successoribus, fuit improbata.

THE-

THESIS VIII.

α Luc. 3. 16.
Act. 1. 5. v. 11. 6.

Nec respondere ijs contentus Socinus, quæ pro Catholica sententia adduci possunt, Scripturarum testimonia & rationes aliquot adfert ad commentum suum firmandum. Primum est diuinum testimonium, quod pluribus locis invenitur, *Iohannem quidam aquâ baptizasse, Christum verò Spiritu Sancto baptizare.* Vnde concludit, *proprium esse Christianorum, non aquâ, sed Spiritu Sancto baptizari.* At Catholicæ Ecclesiæ indicium est aquæ & spiritus baptismi non pugnare, sed in legitimo baptismi vfu conjungi.

THESIS IX.

Alterum testimonium est ex 1. Cor. 17. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Hæc verba, inquit, omne de baptismo præceptum ipsi (Paulo) datum excludere videntur. Sed sententia si Apostoli esset, se nequaquam missum esse ad baptizandum, non ibidem diceret, se Caium & Christum baptizasse, & Stephanæ domum: ut nunc nihil dicam de duodecim viris Ephesijs, Act. xix. quos à Paulo esse baptizatos & vniuersa ceniet antiquitas, atque etiam Socinus agnoscit. Quare hoc solum vult Apostolus, se principaliter missum esse ad docendum Evangelium, eo-que baptismum fere aljs commississe, quorum semper illi aderat copia.

THESIS X.

Tertium argumentum est Gal. iii. 27. *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum indistis.* Hæc, inquit, aperte ostendunt aliquos fuisse inter eos, ad quos scribit, qui vel non essent, vel possent non esse baptizati. Quod alibi plenius declarat, *vis*, inquit, *illius pronomini est, ut omnino res quasdam siue homines ab alijs omnibus secernat et quidem in ijs ipsis, de quibus vel cum quibus est sermo.* Sed QVIVNQUE vniversaliter accipi debet: quia sententia est, cuiuscunque fueritis conditionis. Sequitur enim continuo: *Non est*
Iudæi

Iudæi, neq; Græci: non est servus, neque liber: non est masculus aut femina: omnes enim vos unus estis in Christo Iesu. Atque ut concedamus certos tantum signari, sanè dici potest non alios excludi, quam partim eos qui verbum audirent, & baptismi essent candidati, ut catechumeni: partim qui absq; fide in Christum baptizati essent, ut hypocritæ.

THESIS XI.

Quartum testimonium petitur ex verbis istis initij cap. VI. ad Hebræos, *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur, non rursus iacentes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis & fidei in Christum, baptismatum doctrina, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum et iudicij æterni.* Hic inquit, Socinus, rudimenta Christiana disciplina enarrantur, nec tamen ipse aqua baptismus inter ea commemoratur. At nos planè ejus mentionem fieri dicimus, cum dicitur *baptismatum doctrina.* hoc est, initialis doctrina de baptismatis. Baptismata verò dicitur, non quia pluria, sed quia plurimum: nam vnum quidem specie, sed numero sunt multa.

THESIS XII.

Quintum testimonium est, quia Petri I. ep. cap. III. dicatur, *Cui rei correspondens exemplar baptismi nos quoq; servat, non quo carnis sordes abiciuntur, sed quo fit, ut bona conscientia Deum interriget.* Ait Socinus, non ad eum modum locuturum fuisse Petrum, si aqua baptismus omnibus suscipiendus esset: sed alia quavis ratione, quæ ritum illum non ita deprimeret, ac non magnificandum esse indicaret. Sed perfectio non si interioris baptismi proprium esse dicatur, quod hominem salvet, eo exteriorem baptismum suscipi debere negatur, quia aliud est huius baptismi finis: nempe ut sit iniri cum Deo fæderis signum ac sigillum, promissionem Evangelij signans, & obsignans: quæ & iusta ratio est, cur fæderatis omnibus sit præceptus.

THE-

THESIS XIII.

Quinque istis Scripturarum testimonijs tres rationes adjungit Socinus. Earum prima est, *Quod cum Christi disciplina tota spiritalis sit, & interiorem hominem respiciat, ac propterea in uniuersum ab externis, iisque certis & constitutis ritibus tantum non abhorreat, ea solum externa facta omnino requirens, qua ab interiore novo homine necessarij proficiuntur: nullus eiusmodi ritus Christi Ecclesia praescriptus censi debet, qui apertissimis verbis, id est, qua nulum non modo dubitationi, sed ne tergiversationi quidem locum relinquunt, institutus, et perpetuo seruandus traditus non fuerit.* Sed profecto si negare volumus necessitatem baptismi eo quod sit ceremonia, etiam cœnæ Dominicæ necessitatem tollere licet, quæ & ipsa ritus est externus. Sin eo retinemus cœnam, quia clarum habet mandatum: nec baptismum negligi potest, qui non minus apertè præcipitur. Scio secus videri Socino. Sed quid agas istis, quibus nec meridie Sol lucet? adeo ut etiam in clarissimo dogmate de Filij Deitate, & pro peccatis nostris satisfactione, Cimmeriæ illi tenebræ sint?

THESIS XIV.

Altera ratio est, quod nullum ex novi fœderis libris exemplum proferri possit baptismi aqua iis ministrati, qui vel in Christiana religione alij atque educati essent; vel postquam adoleuissent, se Christianos esse publicè ac perpetuò professi fuissent. Hæc ratio Anabaptistis quidem repugnat, quibus cum negotium erat Socino: Catholicis non item, apud quos qui è Christianis nascuntur in infantia baptizantur: qui grandiore ætate convertuntur, per baptismum statim profiteri incipiunt Christianismum.

THESIS XV.

Tertia vltimaque; ejus ratio est, quod permulti veri et religiosi præstantiores Christiani aqua baptismi tincti non fuerunt: ut non Apollos solum, de quo Act. xvi. i. sed ipsi Apostoli, &

& LXX. diſcipuli, item illi centum & viginti, de quibus Act. 1. 15. & quingenti illi fratres, quibus ſemel Dominum Ieſum, poſtquam reſurrexerat à mortuis, viſum fuiſſe Paulus ſcribit 1. Cor. xv. 6. Videamus de ſingulis. Apollonem fuiſſe baptizatum baptiſmate Chriſti, cenſent Chryſoſtomus, & Oecumenius in cap. xviii. Act. Atq; vt hoc non eſſet, baptiſmate Ioannis baptizatus erat; quales vtrum iterum baptizari potuerint, vel ſi potuerint, an omnino debuerint, in controverſia eſt: quemadmodum diſp. de Ioannis baptiſmo oſtendimus. Apoſtolum Andream à Iohanne, cuius fuerat diſcipulus, fuiſſe baptizatum, etiam Socinus ^{a Ioh. 1. 37. 41.} concedit. De cæteris idem multi exiſtimant. Alij malunt baptizatos eſſe ab ipſo Chriſto, qui etſi ordinariè non per ſe, ſed per diſcipulos baptizaret, vt ſcimus ex Ioh. iv. tamen aliquem vel aliquos potuit baptizare, vt haberet baptizatos, per quos baptizaret alios: quemadmodum Auguſtinus cenſet epiſt. cviii. ad Seleucianum. Imò ab Eudodio, Apoſtoli Petri ſucceſſore, ſcriptum dicitur, non ſolum B. Virginem, ſed etiam S. Petrum ab ipſo Chriſto eſſe baptizatos: vt teſtis eſt Niccphorus lib. ii. Hiſtor. cap. iii. & Euthymius in cap. iii. Ioh. atq; ex his Bellarminus lib. de baptiſ. cap. ix. Quare, ex horum ſententia, aliquos omnino baptizarit Iohannes aut Chriſtus, ab his verò baptizati ſunt cæteri: quod etiam ad diſcipulos extendi debet. Quanquam etſi concederetur, vt Iohannes, licet non baptizatus, ramen mandato Dei baptizabat, ita Apoſtolos & LXX. diſcipulos, etſi non eſſent baptizati, à Chriſto ramen baptizandi alios habuiſſe mandatum: nihiſ hoc Socium iuvaret, quia alia eorum ratio eſt, qui ^{aliquos} vocati ſunt à Chriſto ad baptizandum, alia illorum, ad quos mittebantur.

THEſIS XVI.

Vidimus de priori quæſtione, Vtrum, ſi haberi poſſit Baptiſmus, neceſſarius ſit. Accedo nunc ad alteram, Vtrum, ſi haberi non poſſit, privatio ejus condemnet. de quo hæc noſtra ſententia eſt: quanquam baptiſmo nos adſtringat Deus.

Deus, ubi haberi potest: non tamen ita externo se symbolo alligare, ut non possit, aut nolit absque eo hominem salvare. Sanè annis illis quadraginta, quibus Israëlitarum in eremo fuerunt, circumcisio fuit intermissa: ut legimus Ios. v. 5. At quis omnes interea natos & denatos adjudicet morti æternæ?

THESIS XVII.

Et sanè, si baptismus esset absolutè necessarius: uti dixit Christus, *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvabitur: etiam dixisset, Qui non crediderit, et non baptizatus fuerit, damnabitur.* At nunc tantummodo ait, *Qui non crediderit, damnabitur.*

THESIS XVIII.

Adhæc quomodo infantes fidelium, si baptizari ante Exod. 2c. 6. mortem non potuerunt, damnabuntur, cum Deus in lege promittat, *se misericordiam ostensurum in millesimam usque generationem colentium eum?* sanè si in millesimam, quomodo non in primam.

THESIS XIX.

Etiam Deus Abraham, inquit, Gen. xvii. 7. *Ero Deus tuus et semini tui.* Et Pet. Act. 11. 39. *Non vobis modo, sed et liberis vestris, facta est promissio, et iis, quia longè sunt.* Etiam Pauli est Rom. xi. 16. *Siradix sancta, etiam rami.* Et 1. Cor. vii. 11. licet parentum alteruter sit infidelis, tamen ob alterius fidem *liberi sancti* esse dicuntur.

THESIS XX.

Objectant verba Christi Ioh. 11. 5. *Nisi quis genitus fuerit ex aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum colorum:* qui locus de internâ regeneratione intelligi debet, cum aqua & spiritu ponantur pro aqua spirituali. Vel si cum antiquis de aqua externa agi malis, locus de illis intelligendus est, qui possunt et contemnunt baptizari: ut interpretatur Lombardus.

THE-

THEſIS XXI.

Etiam veterum multos obijciunt, qui infantes, ſi citra baptiſmum diſceſſerint, adjudicent gehennæ tormentis: vt ſunt Auguſtinus epist. cxxvi. ad Hieronymum, & lib. i. de anima & eius origine cap. ix. & l. iiii. c. xiiii. & alibi paſſim: item ſcriptor Hypognoſticon. lib. v. Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia Chriſti, & lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. iiii. & xxix. & lib. i. de verit. prædeſtinat. & Gregorius M. lib. ix. Moral. cap. xvi. &c.

THEſIS XXII.

Sed horum ſententiam juniores merito improbarunt. Vide quæ ſuſe adverſus eam diſputat Bernardus ep. lxxvii. Ac ſimiliter ſenſit eius ~~ſermon~~ Petrus Bleſenſis Serm. xxi. de S. Trinitate. *Sufficit Spiritus & aqua: ſufficit Spiritus & ſanguis, ſi aquam non excluſit contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis: ſufficiet ſpiritus ſolus, quia teſtimonium ipſius pondus habet.* Similiterque idem Serm. xxiv. in feſto Iacobi: *Sufficit ſceni teſtimonium fidei dabit Spiritus Sanctus inhabitans & baptiſmus: vel ſpiritus & martyrium: vel etiam ſolus ſpiritus, ubi articulus neceſſitatis aquam excluſit, non contemptus religionis.*

THEſIS XXIII.

Quid quod Auguſtinum Auguſtino opponere poſſumus? Nihil enim clarius apertiusque verbis iſtis lib. v. de baptiſmo contra Donatiſtas: *Etiam atque etiam conſiderans invenio, non tantum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex Baptiſmo decrat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conversionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi, in anguſtiis temporum, ſuccurri non poteſt.*

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

BAPTISMO.

IOHANNIS

THESIS I.

Tria hæc de baptismo Iohannis ordine considerabimus. I. Quatenus conveniat cum baptismo Apostolorum, & quomodo differat. II. An ex ijs, quæ de baptizatis à Iohanne narrantur in Actis rectè colligantur Anabaptistæ, eos qui semel baptizati fuerunt, iterum posse baptizari. III. Cur Christus, qui à peccato omni immunus erat, baptizari voluerit baptizare Iohannis, quod erat baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

^a Act. 19. 3. 4.
^b 6.

THESIS II.

Baptismus Iohannis & Christi sive Apostolorum primum in eo conveniunt, quod uterque è cælo fuerit, non ab hominibus. De baptismo Iohannis cognoscimus inde, quod ipse apud cognominem Evangelistam ^b dicat, *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit.* Item quia dicitur *verbum Domini factum ad Iohannem, quo motus ille* ^c *veneris*

^b Ioh. 1. 33.
^c Luc. 3. 2.
^d Ibid. vers. 3.

in omnem regionem Iordanis predicans baptismum. Quia item, qui baptizari à Iohanne noluerunt, consilium Dei prævisse dicantur. Nec obscurè idem indicat historia de Christo interrogante sacerdotes & seniores populi, baptismum Iohannis unde esset, è cælo, an ex hominibus? Luc. 7. 30.
Matt. 21. 25.

THESIS III.

Spissus igitur est error Sociniani Ostorodij cum scribit: Non posse ex scriptis Apostolorum & Evangelistarum demonstrari, Iohannem divino mandato baptizasse. Cui hac parte præeunt Pontificij doctores. Vti Bellarminus, cum ait: Baptismus Iohannis ab ipso Iohanne institutus erat: quia in Scripturis passim vocatur baptismus Iohannis: ista autem denominatio non potest significare Iohannem ministrum tantum fuisse eius baptismi, sed etiam auctorem. Quod argumentum nullius est ponderis. Nec enim baptismus ille Iohannis dicitur, quasi Iohannem habuerit auctorem; sed partim quia Iohannes baptismum suum primus promulgavit & inchoavit, cum Apostoli administrarent baptismum à Christo promulgatum: partim quia baptismus Iohannis cedebat alteri spiritualium donorum copiâ atq; vbertate, quam ab Apostolis baptizati consequerentur. In institut.
Germanic, cap.
30.
Lib. 1. de baptis-
m, cap. 20.

THESIS IV.

Distinctiuncula tamen mollire sententiam suam postea conatur Bellarminus, cum dicit, Deum solum in genere inspirasse, & inspiratione illâ mandasse, ut baptizares: sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipsum Iohannem instituisse, non à Deo præscriptum accepisse. Quibus similia habet Maldonatus. Si, inquit, spectes, primam originem, baptismus Iohannis cælestis fuit: quia non propriâ voluntate, sed divino instinctu Iohannes baptizavit: si verò spectes ritum & effectum, nihil habebat baptismus ille, nisi humanum. Verum & ritum, & effectum Deo tribuere oportet, qui Iohannem miserat, ut tingeret aquâ in remissionem peccatorum: quemadmodum postea planius fiet.

a T. 1. de sacramentis disp.
2. qu. 3.

THESIS V.

Quod si Deus est auctor eius baptismi, satis liquet, baptismum Iohannis & Christi convenire causa efficiente principali. Nam Christus quidem baptismum mandavit Apostolis: sed *Deus* per Filium locutus est eique non ex mensura Spiritum dedit. Quare Christi Baptismus mandatum habet Trinitatis, quæ Iohannem ad baptizandum misit, & cum Christus baptizaretur, baptismum Iohannis admirandæ revelationis testimonio confirmavit.

6 Hebr. 1. 1.
c Ioh. 3. 34.

THESIS VI.

Si verò baptismus Iohannis fuerit à Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto, non dubium, quin etiam Iohannes baptizâre in nomine, hoc est confessione atque invocatione Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Siquidem non potuit in alius nomine baptizare, quam qui *misit eum ad baptizandum*, ut est Ioh. 1. 33. At misit eum Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

THESIS VII.

Verum, inquit Bellarminus, *baptismus Iohannis non habuit invocationem Trinitatis, quia neq. Scriptura, neq. vlla Patrum traditio id habet.* Argumentum imbelles, cum idem dici possit de baptismo discipulorum Christi ante passionem eius. De eo tamen non dubitavit Lombardus scribere, *Si quis queritur, in qua forma tunc (ante Christi resurrectionem) baptizârunt Apostoli, sanè dici potest, in nomine Trinitatis: scilicet in ea forma, in qua postea baptizaverunt gentes, qua ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum.*

¶ Lib. 4. sent.
dist. 3. lit. G.

THESIS VIII.

Nec idcirco, cum Iohannem in Patris Filij & Spiritus S. nomine baptizâsse dicimus, illud volumus, eum in baptizâdo exprimere solere personas Trinitatis: sed hoc dicimus, eum non in suo, sed Dei nomine, qui personarum ratione est trinus, semper baptizâsse. De formulâ verò, quâ in baptizando

baptizando vti solet, cum taceat Scriptura, neque nos certi quicquam dicere possumus. Bellarminus quidem ait^a, *valde esse probabile, Iohannem nullâ omnino formulâ verborum vti consuevisse*. At nobis parum probabile videtur, muta cerimonia vti voluisse. Incerta, sed verisimilior est sententia Ambrosij^b & Hieronymi^c, item Lombardi, Alensis, Paludani, Thomz, atq; aliorum, quibus placet, Iohannem hæc, similivē formulâ vsu esse, *Baptizo te in nomine venturi Messia*. Quod colligunt ex verbis istis Act. xix. 4. *Iohannes baptizavit baptismâ pœnitentiæ populo dicens, in venientem post ipsum ut crederent, hoc est, in Christum Iesum*. Tamen hæc perpetua esse formula non potuit. Nam vt de Christo nihil nunc dicam (quem ridiculum fuisset baptizare in nomine venturi Messia) nec cæteros, postquam Christus ministerium suum orsus esset, potuit formulâ isthac baptizare. At tum quoq; baptismum Iohannis durasse, cognoscimus ex Ioh. iv. 2. Verum esto, vt eâ semper formulâ Iohannes sit vsus: sic quoq; in nomine Trinitatis baptizavit. Nam cur hoc minus de Iohanne dici debeat, quam de Apostolis, qui in nomine Iesu dicuntur baptizasse Act. ii. 38. Et tamen in Trinitatis nomine eos baptizasse ait Ambrosius, quia Christi nomen complectatur tum Patrem, qui *vixit Filium oleo lætitiæ praeforsitibus suis*; tum Filium, cui *Pater dedis spiritum non ad mensuram*; tum Spiritum Sanctum, qui est ipsa *unitio*. Quem secutus Nicolaus I. pronunciat, legitimum fore baptismum, etsi in formula solum Iesu mentio fiat, quia videlicet *institutio Christi non de vocibus, sed de rebus sit intelligenda*. Qua de re etiam Caietanum vide in Thomam. Atque ex his satis liquet, non Apostolorum tantum baptismum, sed Iohannis etiam Deum habere auctorem, & in Dei nominæ administrari solere.

THESIS IX.

Præterea convenit uterq; baptismus materiali, quia utrobique tinctio facta est aquâ. De Iohannis baptismo constat ex Matt. iii. 11. Marc. i. 8. Apostolos verò aquâ baptizasse, docemur Act. viii. 36 & x. 47.

^a Lib. 1. de bapt. c. 20.

^b Lib. 1. de Spiritu S. cap. 3.
^c In Cap. 2. Iocli.

^d Phil. 45. 8.
^e Ioh. 7. 34.
^f 1. Ioh. 2. 27.

^g Par. 3. q. 66. art. 6.

THESIS X.

Denique conveniunt etiam formâ, quæ in relatione ad rem signatam & obsignatam consistit. Nam tam baptis-
mus Iohannis quam Christi in remissionem peccatorum si-
ebat. De illo legimus Marci 1. 4. & Luc. 111. 3. *Erat Iohannes in deserto baptizans & predicans baptismum pœnitentie in remissionem peccatorum.* De hoc verò dicitur Act. 11. 38. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.* Et Act. 22. 16. Paulus Ananias inquit, *Exsurge, baptizare, & ablue peccata tua in vocato nomine Christi.* Adde quod sacramenta sunt sigilla doctrinæ ejus, quam Dei nomine minister annunciat. Atqui Iohannes à Deo missus fuit ad docendum, ut remissio peccatorum obtingeret omnibus, qui pœnitentiam agerent, & crederent in venturum Messiam. Nam Zacharias de filio ait Luc. 1. 76. *Præibis faciem Domini ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissione peccatorum eius.* Et Act. 19. 4. dicitur *Iohannes baptizasse baptismum pœnitentie populo dicēs, In venturum post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum Christum.* Remissionem vero peccatorum esse Christi beneficium docebat Iohannes his verbis, *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Vbi passionem Christi respici, rectè agnoscit Thomas, cum ait. *Non est credendum, quod ignoraveris Iohannes Christum ad passionem venturum. Ipse enim dixerat, Ecce agnus Dei, pronuncians immolationem futuram.* Nec alia Patrum mens. Nam & Iustinus Martyr ait verba illa esse *symbolon supplicii crucis: & Hylarius dicit appellari agnum, ut innocentia Christi & passio demonstraretur: & Epiphanius docet, agnum irrationalem (hoc est typicum) deducere nos ad magnum agnum ac cœlestem: hoc est Christum.* Ut audiendus non sit Bellarminus, cum dicit *Iohannem nihil expresse docuisse de passione.* Nam ut vocavit illum agnum Dei, potuisse referri ad innocentiam & mansuetudinem, etiam si veritima non fuisset.

a 1. 2. c. 2. art. 7.
b Dialogo cum
Tryph. Iud. p.
200. edit. cem-
mel.
c Lib. de Patri-
& Filij vnitae,
circa finem.
d Hæres. 8. quæ
est Epicureo-
rum.
e Lib. 1. de bap-
tismo, c. 23. resp. ad
argumētum, 1.

THESIS.

THESIS XI.

At inquit idem Bellarminus ^{Lib. 1. de bapt. cap. 23.} *Iohannis baptismus dicitur baptismus pœnitentiæ, ut Mat. III. II. Luc. III. 3. Act. XIII. 24. & XIX. 4. Christi verò baptismus nusquam dicitur baptismus pœnitentiæ, sed lauacrum regenerationis, Tit. III. 5. unde colligit, Iohannem non baptizasse in remissionem peccatorum. At cogitare oportuit, baptismum Iohannis non dici baptismum pœnitentiæ, sed addi in remissionem peccatorum. Respondet Bellarminus, remissionem peccatorum non tribui baptismo, sed pœnitentiæ, ad quam pronocabat. Quod plenius declaraturus adiungit, pœnitentiæ contrario se modo habuisse ad baptismum Christi & Iohannis: quia baptismum Iohannis sequitur pœnitentiæ, ut eius effectus: baptismum Christi præcedit, ut eius dispositio. Nempe ex illius mente, baptismus Iohannis gignit pœnitentiæ, pœnitentiæ disponit ad Christi baptismum, baptismus Christi causat remissionem peccatorum: atque ita pœnitentiæ quidem immediata, remissio verò peccatorum non nisi mediatus est effectus baptismatis Iohannis. Quæ ut vera essent, negari tamen non posset, baptismum Iohannis dari in remissionem peccatorum. Iam vero quod pœnitentiæ baptismi eius effectum facit, id nos pernegamus. Legimus quidem agud Marcum. *Iohannem baptizasse, & predicasse.* Sed hoc est *sermo*, dictum est. Nec enim vocationem à baptismo ordiebatur, sed uti Apostoli postea fecerunt, ita ipse etiam prius prædicabat, deinde baptizabat, nec baptizabat alios, quàm qui ducerentur pœnitentia peccatorum. Itaque alibi, ubi temporis ordo servatur, prædicatio quidem pœnitentiæ, hæc autem baptismus Iohannis præponitur: ut Matth. I. II. I. 2. 3. & 6. ac Luc. I. II. 3. 7.*

THESIS XII.

At alterum quoque arietem intorquet Bellarminus: uti ^{Lib. 1. de bapt. c. 21.} baptis. c. 21.

b Concordia.
Evang. c. 30.
c de sacramen-
tis T. 1. dispur.
spec. 1.
d Matth. 3. 11.

& Cornelius Ianſenius^b, Maldonatus^c, atque alij. Obje-
ſtant enim, quod Iohannes baptiſta^d diſtinguat baptiſma
ſuum à baptiſmo Chriſti, quia ipſe baptizet in aqua, hic
baptizaturus ſit in Spiritu, ſine quo non eſt remiſſio pecca-
torum. Quasi baptiſmini vox utrobique ſimiliter capia-
tur, ac non priori loco aquæ baptiſmus intelligatur, qui à
communibus Spiritus Sancti donis inviſibiliter datis ſepa-
rari non debet: poſteriori verò loco ſermo ſit de effuſione
donorum viſibili, quæ die pentecoſtes facta narratur à Lu-
ca^e, *Apparuerunt, inquit, in Apoſtoliſ diſperſiſa lingua
tanquam ignis, ſeditque Spiritus Sanctus ſuper ſingulos eo-
rum.* Huius interpretationis quem certioreſ laudare
teſtem poſſumus, quàm Salvatorem & Apoſtolam Petrum?
Atqui Chriſtus ipſe^f poſt reſurrexionem dixit Apoſtoliſ,
Iohannes quidem baptizavit aquâ: vos autem baptizabimini
Spiritui S. non poſt multos dies. Petrus autem^g ait Recordati
autem ſuis verborum Domini; ſicut dixit, Iohannes qui-
dem baptizavit aquâ, vos autem baptizabimini Spiritu
Sancto.

e Act. 2. 3.

f Act. 1. 5.

g Act. 11. 16.

THESIS XIII.

Non ignoro viris aliquot eruditis placere, ut in verbis
baptiſtæ externum hominis miniſterium diſtinguatur ab
eo, quod intus præſtat Spiritus Sanctus: ut ſimile ſit iſti
1. Cor. 11. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus incrementum
dedit.* Verum etſi ſententiam hanc ſanam eſſe fatemur,
priorē tamen interpretationē magis nunc probamus,
partim quia Chriſtus & Petrus aperte ita explicant (nam
velle dicere cum Bellarmino, tantummodo eſſe alluſionē, ni-
mis frigidū eſt) partim quia omnes Evangeliſtæ baptizabitis
quàm baptizat dicere maluerunt; partim quia etiam futu-
rum tempus reſpicit, quod Iohannes ſubjungit, *Qui poſt me
venturus eſt, fortior me eſt.*

THESIS XIV.

Illo præterea argumento pugnat Bellarminus: quòd Io-^a Lib. 3. de bap.
 Iohannes non esset Saluator, vt baptizare potuerit in remis-^{c. 21.}
 sionem peccatorum, sed solum Saluatoris præcursor^b ad^b Luc. 4. 76.
 parandas ejus vias. Quasi non ipsa etiam Veteris Testa-
 menti sacramenta obsignarent remissionem: vnde Circum-
 cisio appellatur *figillum^c iusticia fidei*. Aut quasi Iohannes^c Rom. 4. 11.
 ita fuerit præcursor, vt non doceret totam salutis rationem,
 & poenitentiam inquam, & fidem in Christum, & studium
 operum bonorum. De poenitentia legimus Matth. 111. 2.
Agite poenitentiam. De fide, Ioh. 1. 29. *Videns Christum*
ad se venientem dicit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mun-
di. De operibus bonis Luc. 111. 8. *Facite fructus poeni-*
tentia dignos. Quare Iohannes etiam fecit, quod Timotheo
 præcipit Apostolus I. cap. iv. 16. *Hoc faciens te ipsum ser-*
vabis, (puta instrumentalitèr) & eos, qui te audiunt. Ac si-
 militer loquitur Iacobus v. 20.

THESIS XV.

Idem Bellarminus Patrum multos allegat, qui existimasse
 videntur, Iohannis baptismum non obsignasse remissionem
 peccatorum, sed fuisse in sola aqua: quales sunt Scriptor
 de Cardinalibus Christi oper. Serm. de baptismo Christi
^a *Preparabat viam Domino Iohannes lavando exterius corpo-* d parag. 4.
^a *ra, vt præcederet exterius lavacrum secuturum baptisma, in*
^a *quo conferretur animarum ablutio & peccatorum remissio. Præ-*
^a *cessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur. Ambro-*
^a *sius in Psal. xxxvi. Audistis hodie legi, quia Iohannes bap-*
^a *tizabat in Aenon iuxta Salim. Aenon dicitur oculus suppliciorum*
^a *Salim ipse ascendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo bap-*
^a *tizari eligit, supplicia prævidet. Et ideo confugit ad baptisma-*
^a *tis sacramentum, vt peccatum omne deponat, ne obnoxius inci-*
^a *piat esse supplicia. Et forte supplicia prævidet, qui baptizatur*
^a *baptismo poenitentia: at vero ille gratia spectat; qui baptizatur in*
^a *Christo.*

Fol. 13°.

Christo. Baptismus ergo Iohannis, oculis suppliciorum est: baptismus Christi, oculis gratiarum. Hieronimus adversus Luciferianos: *Isse ergo talis tantusque Spiritum Sanctum non dedit, quem Cornelius centurio, antequam baptizaretur, accepit? Responde quæso, cur non dederit? Sed ignoras. Audi quid Scriptura doceant: Iohannis Baptisma non tam peccata dimisit, quam baptisma poenitentia fuit in peccatorum remissionem, id est, in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi subsequutura.* Augustinus T. 7. de baptismo contra Donat. lib. v. cap. 10. *Quapropter quanquam ita credam baptizasse Iohannem in aqua poenitentia, & remissionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, reipsa verò in Domini baptismo id fieret: sicut resurrectio, quæ expectatur in finem, spe in nobis facta est, sicut dicit idem Apostolus: quia simul nos excitavit, & simul sedere fecit in celestibus.* Interim non paucos commemorat Bellarminus, qui tale nihil dicant ac ille opinatur: uti scriptorem quæst. ad Orthod. quæst. xxxvii. Hilarium in matth. can. ii. Optatum lib. v. Ambrosium lib. ii. in Luc. cap. ii. plureque alios.

THESIS XVI.

Verum ut multos Patrum eius fuisse sententiæ agnoscerimus, ita nec defunt qui dissentiant. Vti Basililus orat. quomodo aliquis baptizetur baptismo, quod est in Evangelio D. N. Iesu Christi: *Τὸ δὲ λούειν ἐν ὕδατι καὶ τὸ πλύνειν οὐκ ἔστι τὸ βάπτισμα. Οὐδὲ μὴν τὰ ἐν ὕδατι διὰ τὴν ἀποκαθάρσιν τοῦ σώματος. Ἄλλοι τὸ πλύνειν τοὺς ἁμαρτίας, ὅρας δὲ εἶναι ὅτι οὐκ ἔστιν ὕδωρ, οὐδὲ βάπτισμα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, οὐδὲ ἰσοδυναμοῦν τῷ ἁγιασμῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ιωάννης βάπτισμα multis modis excelluit (Mosis baptisma) Nullam enim prorsus faciebat ad gratiam Dei & Christi ipsius perveniendi declarationē. Simul itaque accesserat quis et peccata sua, quæ acunq; & qualiacunq; fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat.* Etiam Cornelius Iansenius in concordia Evangelica fate-

a Pag. 585. ed.
Basil. a. 1551.

b Cap. 13.

tur, hanc fuisse sententiam Prudentij Cathemer. hymno
vii. vbi de baptismo Iohannis ita canit.

*Horator ille primus & doctior nova
Fuit salutis: nam sacraso in flumine
Veterum piatas lavat errorum notas:
Sed tincta postquam membra defecaverat,
Cælo resurgens influebat spiritus.
Hoc ex lavacro labe demptâ criminum,
Ibant renati non secus, quàm si rudis
Auri recocta vena pulcrum splendeat:
Micet metalli sive lux argentei
Sudum posito prænans purgamine.*

Idem Iansenius fatetur similiter sensisse B. Ambrosium, cuius hæc verba lib. i. de Spiritu Sancto cap. iii. *Ille qui negaverunt se scire Spiritum Sanctum, quamvis baptizatos se dicerent in Iohannis baptismo, baptizati sunt postea, quia Iohannes in remissionem peccatorum, in advenientis Iesu, non in suo baptizavi nomine. Et ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Iohannes baptizare solebat, acceperant.* Imò Augustinus ipse, etsi in diversa est sententia, tamen cum diversum sentientibus pugnaciter contendere non vult. Sic enim scribit lib. v. contra Donatistas cap. x. *Ne quisquam contendat, etiam in baptismo Iohannis dimissa esse peccata, sed aliquam ampliorem sanctificationem eis, quor Paulus denno iussit baptizari, per baptismum Christi esse collatam, non ago pugnaciter.*

THESES XVII.

Bellarminus cum hæc negare non posset, quæstionē esse ait, *non an baptismus remittat peccata ex devotione & fide accedentium: (quomodo Patres, quos diximus, intelligere iubet) sed an baptismus Iohannis, vti Christi baptismus, peccata remittat vi sua, vel ex opere operato.* Sed de opere operato quod ait, nos vt Scholasticorum commentum averſamur:

nec.

nec enim signa sacramentalia conferunt spiritualem gratiam per se ac vi actionis suæ, verum dispositiue duntaxat: effectiue ea est ab assistente virtute Spiritus Sancti: vt ostendimus disp. de Sacramentorum vi & efficacia.

THESIS XVIII.

Hactenus egimus de baptismatis vtriusque convenientia: nunc, in quibus ea differant, videamus. Primum discrimen est ratione temporis. Nam *Lex & Propheta vsque ad Iohannem*: vt dicitur Matth. xi. 13. Vnde liquet, ministerium Iohannis non pertinere ad V. T. Rursum Iohannes erat præcurzor Christi, missus vt pararet vias eius, quemadmodum dicitur Marc. 1. eoque nec ministerium eius ~~erat~~ erat Novi Testamenti; vt qui prænuñciârît Messiam, non qui venisset, sed qui venturus esset, vt ipse loquitur: quod non incarnationis, sed ministerij ratione intelligi debet. Quamquam cum Præsentem monstrârît Christum, etiam dicere poterat, *qui veniret*. Vt igitur qui Aaronico baptismo tingebantur, iussi sunt credere in Christum venturum, Apostolico verò baptismo tincti credebant in Christum, qui venisset: ita Iohannes baptizans credere iubebat in Christum, qui veniret. Ergo baptismus eius nec erat Veteris Testamenti, nec ~~erat~~ Novi Testamenti, sed eius tēporis, in quo & Vetus desineret, & Novum inciperet Testamentum. Vnde Tertullianus Iohannem vocat *limitem, in quo cessauit Iudaismus, & cœperit Christianismus*. Nazianzenus *item vultus non ita iuxtos, inter vetus & nouum Testamentum intermedium*.

^a Adversus
Marc. lib. 4.
^b Orat. 39 quæ
est in sancta lu-
mina pag 633.
edit, Morell.

THESIS XIX.

Magis tamen ministerium eius pertinebat ad Novum Testamentum quam Vetus. Nam ~~erat~~ rectè ex Rege & cum Rege eo censetur, quem præcurrit. Vnde baptismus Iohannis à scriptore quæst. ad Orthodoxos, qui apud Iusti-
num

num invenitur, vocatur *οὐκ ἔστιν ὡς ἰουαννης τοῦ χριστοῦ*. Etiam *cap. 37. p. 32.*
 ex Thoma Bellarminus ait, *baptisma Iohannis non pertinuisse ad Lib. 2. de bapt.*
ad legem veterem, sed potius ad novam. Et hæc de primo dis- *c. 19.*
 crimine.

THESIS XX.

Præterea discrepant, quod baptismus Iohannis à Deo quidem erat, sed non à Christo, nisi quia idem est natura cum Patre & Spiritu Sancto, atque actiones Dei externæ sunt indivisæ: at baptismus Apostolorum est à Christo, ut Mediatore, in terris promulgatus: nec dubium, quin semper aperte atque expressè in eius nomine sit administratus, sive primæ tertiæque etiam personæ fieret mentio, sive solius Iesu: quod de Iohannis baptismo asseverari non potest.

THESIS XXI.

Adhæc cum baptismo Christi conjunctus erat Spiritus Sanctus, hoc est, vberior spiritus mensuræ; imò plerisque baptizatis per manuum impositionem conferebatur donum linguarum & prophetiæ, quod Spiritus nomine in Scripturis signatur.

THESIS XXII.

Atque hæc satis ostendunt baptismum Iohannis & Christi partim eundem esse, partim diversum: sed cū *ut supra* potissimum ratio haberi debeat, magis eundem quam alium esse, quia uterque administrabatur in remissionem. Vnde etiam liquet, quid statuere oporteat de isto decreto Concilij, Tridentini sess. VII. can. 1. de baptismo: *Siquis dixerit baptismum Iohannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit.* Vbi eandem vim utriusque baptismatis esse negant, quia illius effectus fuerit pœnitentia, non remissio peccatorum: huius remissio peccatorum, non pœnitentia. Sic enim Bellarminus & Pontificiorū alij interpretantur.

THESIS XXIII.

Atque ut verum diceret Concilium: tamen sic quoq; pa-
 tet

tet, longè alium eius spiritum esse quàm Augustini. Nam et si is quoq; remissionem peccatorum à Iohannis baptismo separaret: tamen, vt supra vidimus, non anathema dicit ijs qui dissentirent, sed negat se cum ijs pugnaciter contendere velle. Laudabiliter sanè. Nam vidit sanctissimus antistes, etsi hic erret aliquis, non periclitari salutem, non convelli fidem, non lœdi pietatem. Est enim solùm controuersia de ceremonia temporis ante multa secula præteriti, & qui non diu durarit: de qua seu hanc, seu illam sententiam sequaris, salva permaneant doctrina de pœnitentia, fide, & pietate.

THESIS XXIV.

De prima quæstione hæc dicta sunt. Nunc videamus, vtrum ex ijs, quæ de duodecim viris à Iohanne baptizatis narrat Lucas Act. xix. rectè colligant Anabaptistæ, eos qui ritè semel fuerint baptizati, iterum posse baptizari. Nos Catholicæ Ecclesiæ iudicium sequentes id pernegamus. Sanè mirè quidem in eius loci enarratione variant interpretes: sed tamen nulla eorum expositio Anabaptistis favet. Triplex interpretamentum adducere contenti erimus. Eorum vnum est, vt propter particulas relativas *ubi* & *ibi*, verba illa *aduersus* Pauli esse dicantur, Lucæ autem verba incipiant verius scq. vbi particula *ibi* respondeat verbi tertio & quarto.

THESIS XXV.

Objicit aduersus hanc interpretationem Bellarminus, quod ex ea sequatur, viros istos bis esse à paulo baptizatos. Sed vel non intelligit quid velint sententiæ huius auctores, vel sciens calumpniatur. Nam hoc aiunt, primum generatim dici de toto Iohannis ministerio, quod baptizaverit baptismo pœnitentiæ, hoc est, & concionibus, & baptismo ad pœnitentiam homines provocarit: deinde verò speciatim addi, quo ordine & modo baptismum administrarit: nempe vt prius sit hortatus, vt crederent in Christum, deinde eos in Christi nomine baptizarit: denique adjungi, postquam Paulus & doctrinam Iohannis vt Evangelicam, & baptismum

num eius, vt Christianum, approbasset: baptizatis à Iohanne, non quidem iterasse baptismum, sed tantummodo imposuisse manus, vt acceperent Spiritum Sanctum, hoc est donum linguarum & prophetiæ, quod discipuli isti in Ecclesia vigere ignorabant, nedum vt ipsi illud accepissent.

T H E S I S XXVI.

Altera ejus loci interpretatio est, vt sermo sit *ἀποκρίσιμος*, nec si sit relativa, sed transitiva particula: aliter si esset, Lucam inquit non fuisse dicturum, *ἀποκριθὲς αὐτῷ*, sed *ἰδὼν αὐτὸν ἐκρίνετο* vel potius, *ἰδὼν αὐτὸν ἐκρίνω*. hoc est, *Quis verò audierunt illum*. Movet etiam eos, quod cum discipuli illi dixissent, se baptizatos fuisse *ὑπὸ Ἰωάννου βαπτίσματα*, Paulus doceat eos, qualis fuerit Iohannis doctrina. Vnde colligunt ab aliquo Iohannis discipulo cum baptismus eius locum amplius non haberet, aquâ tinctos esse; vel cum ritè posset vsurpari, malè in Iohannis nomen, non Christi, fuisse baptizatos: atq; ideo postquam de doctrina Iohannis rectius fuissent instructi à Paulo, fuisse ab eo non tam rebaptizatos, quàm baptizatos, quia prior baptismus non fuisset verus baptismus.

T H E S I S XXVII.

Hæc sententiæ favet Optatus Milevitanus lib. v. qui ait eo illegitimum fuisse eorum baptismum, quia post institutum à Domino baptismum essent baptizati. Ante, inquit, præcepta (hoc est antequam Christus præcepisset baptismum) baptisma Iohannis, cū esset imperfectum perfectio (lego, pro perfectio) iudicatum est ab eo, cui nemo iudicat. Et quia quasi limes quidam fixus esset iussiois, intertempora antecedentia & sequentia: cū apud Ephesum baptizarentur aliqui in baptismo Iohannis post præcepta, hos videns beatissimus Paulus interrogavit, An accepissent Spiritum Sanctum? Et mox: sic baptizati erant, quemadmodum multi à Iohanne fuerunt baptizati. Siqui ante legem (hoc est mandatum Christi) baptizati sunt, ad indulgentiam pertinnerunt. Hi verò qui apud Ephesum

a Pag. 149. &
150. edit. Com-
mel.

Ephesum post legem, Iohannis baptizare baptizatos fuisse leguntur, post leges in sacramento erraverunt. Quia iam introductum fuerat baptisma Domini, & exclusum fuerat servi. Iam enim terminum temporis fixerat Christus, dicendo, A diebus Iohannis usque in hodiernum. Post hodiernum iam non licebit, quod heri licuit. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apostoli Pauli, qui non post personam operarij interrogabat, sed post rem. Cui res, non persona displicuit.

THE S I S XXVIII.

Partim cum Optato convenit, partim disconvenit scriptor commentariorum in epist. Pauli, qui Ambrosio tribuunt. Is enim in cap. III. ad Gal. ita scribit: *Iohannes in remissionem peccatorum in adveniente Iesu, non in suo baptizavit nomine: & ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Iohannes baptizare solebat, acceperam.* Nec multum abijt Lombardus in IV. Sent. dist. 2. cuem sequitur Alensis. Autumant enim illi spem eos posuisse in baptismo Iohannis, nec novisse Trinitatem: atque tōtāquam non ritē baptizatos, iterum fuisse baptizandos.

THE S I S XXIX.

Tertia illorum sententia est, qui & ritē antea baptizatos, & postea nihilominus rebaptizatos censent: quē, si Optatum & Ambrosianum illum interpretem excipias, omnium antiquorum sententia est. Sed in eo hi quoque differunt, quod plurimi aqua tantum baptizasse Iohannem putāt: aliqui verō remissionem peccatorum à Iohannis baptismo minime separant. Priorem, si sententiam sequimur, satis liquet, baptizatos à Iohanne non solum potuisse, sed etiam debuisse iterum ab Apostolis baptizari: atque hoc Paulum apud Lucam dicere, veteres illi arbitrantur: sed nihil hoc Anabaptistas juvabit, quia sic planē alius erit baptismus Iohannis quam Christi: illi autem eundem baptismum posse repeti cōtendūt. Nobis nihilominus ea sententia imprimis improbat

batur, partim propter ea, quæ antea adduximus : partim quia, si planè alius erat Iohannis baptismus, sequitur Christum non sanctificasse nostrum baptismum in suo corpore.

THESIS XXX.

Longè igitur verisimilius sentiunt Patrum alij, qui statuunt, baptizatos à Iohanne iterum baptizari potuisse ab Apostolis, non quia tantoperè à priori differat horum baptismus, quasi is solus remissionem peccatorum obsignaret, sed quia tantum tamen inter eos discriminis sit, ut ratio comoda possit adferri, cur Deus vellet ab Iohanne baptizatos rebaptizari ab Apostolis; baptizatis verò ab Apostolis baptismum repeti nollet. Ratio ea non tantum erit, quod Apostolicum baptismum comitaretur spiritualium charismatum copia: sed etiam, tum quod à Christo apostolicum esset promulgatum, & explicitè apertèque in ejus nomine fieret, tum quod pro diversa fidelium ætate potuit sacramentum initiationis variare. Fidelium enim alij crediderunt in Christum venturum, alij in eum qui veniret, & quasi in via esset, alij in eum qui jam venisset. Primis instituta fuit circumcisio, alteris baptisma Iohannis, tertiis baptismus Christi. Quemadmodum igitur quod circumcisi baptizarentur à Iohanne, nihil derogabat efficaciz circumcisionis: ita neque si à Iohanne baptizati iterum ab Apostolis baptizati fuerint, quicquam efficaciz, quam Iohannis baptismus habuit, detrahetur.

THESIS XXXI.

Hanc qui sententiam sequuntur, ut scopum illorum Pauli verborum apud Lucam vrgent, & pro se magnos jactant ex antiquitate auctores: ita eo etiam pugnant argumento, quod Marci 1.5. Matth. 111.5. & Luc. 111.12. scribitur, *Ibant ad Iohannem, ut baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Iudea, & omnes regiones vicine Iordani.* Quare rari eo tem-

pore erant, quos non baptizasset Iohannes. Atqui post ascensionem Domini primo Pentecostes die, cum Petrus prædicaret baptismum Christi, baptizati sunt tria millia, & paulo post quinque millia. Hos inter non dubitant illi, fuisse etiam aliquos a Iohanne baptizatos prius. Neque enim verisimile est, curiose inquisisse Apostolos, utrum in turba illa laterent aliqui à Iohanne prius baptizati, quos nefas esset iterum baptizare.

THESIS XXXII.

Cæterum sic quoque facile occurritur Anabaptistis. Nam etsi uterque baptismus ratione *seorsim* rectè vnum baptismum dicatur: tamen cum etiam aliquod inter ea discrimen sit, ut antea ostendimus; satis liquet, non si concedamus, a Iohanne baptizatos iterum fuisse baptizandos ab Apostolis, eo sequi, Christi baptisinate baptizatos iterum immergi oportere.

THESIS XXXIII.

Supereft quæstio tertia, Cur etiam Christus baptizari voluerit baptismo Iohannis. Rationes ejus rei varix sunt: inter alias ista, quod *baptismo suo Iohannis baptisma comprobavit*: ut ait Hieronymus in Matth. c. 111. Sed illa imprimis nobilis, quod uti circumcisionem suscepit, ut eo signo populo Iudæorum adscriberetur: ita etiam baptismum suscipere conveniebat, ut eo pacto jungeretur populo Christianorum, nostrumque in corpore suo baptismum sanctificaret, ut Hilarius ait in Matth. can. 11. Adde quod, dum illud, quod omnibus erat imperaturus, ipse facit prior, præit nobis humilitatis exemplo, ne gravemur nos servi accipere Domini baptisma, cum ipse Dominus non sit dignatus petere baptisma servi: • ut est apud Augustinum.

a T. 9, tract. 5.
in Evangel. Iohannis.

THESIS XXXIV.

Nec ob stare illud potuit, quod ipse esset ab omni peccato immunis: Iohannes autem baptizaret baptis mate pœnitentiz in remissionem peccatorum. Nam cum Christus venisset, non quidem in carne peccati, sed tamen in similitudine carnis peccati: etiam conveniebat, ut simile cum peccatoribus signum susciperet, atque ita nobis in omnibus similis fieret excepto peccato: quemadmodum dicitur ad Heb. cap. 11. 17. Nempe hac etiam parte peccatorum personam suscipere voluit, qui nostra in se peccata susceperat.

Quam rationem assignat Nazianzenus orat. in sancta lumina. b Pag. 633. edit. Morel.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

ANABAPTISMO.

THESIS I.

¶ Lib. 2. de sacram.
cap. 22.

¶ Sess. 7. de sacram.
in genere
cap. 9.

Iterandum non esse baptismum, semper Ecclesiæ iudicium fuit: sed cur iterari non deberet, haud satis convenit inter doctores. Bellarminus quidem^a, cur Eucharistia magis quam baptismus repeti possit, aliam posse adferri causam negat, quam quod uti in circumcisione carni imprimebatur character, itidem in baptismo indelebilis character animæ imprimatur. Ac præit ei hæc parte Concilium Tridentinum^b; quando ait: *Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.*

THESIS II.

Imò etiam Augustinus ab characterē istiusmodi causam arcessere videtur, lib. 11. contra epist. Parmen. cap. XIII, ubi de privato agens, quem militari notâ signavit sive defector, sive qui nunquam militavit, in hunc modum scribit:

scribit: Si fortè militia characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & impetratà iam venià militare coeperit: numquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minus herent sacramenta Christiana, quàm corporalis hac nota, cum videamus nec apostatas carere baptismo, quibus utique per poenitentiam redemptis, non restituitur, & idè omitti non posse indicatur. Postrema verba etiam citat Gratianus. Sed nihil Pontificios juvat. Nec enim similitudo ea ulterius extendi debet, quàm quod uti in desertore, vel quem desertor signarit notà militari, si ab Imperatore venià impetratà militare coeperit, non repetitur militiæ character: similiter nec repeti debeat baptismus, qui est character militiæ Christianæ. Vnde minimè consequitur, reale aliquid imprimi animæ, quod etiam maneat in desertore: quando, ut dici solet, figurativa non est argumentativa.

De Consecr.
dist. 4. cap. 1.
Ius autem.

THESIS III.

Idem Bellarminus, ad characterem hunc probandum, testes laudat Dionysium Arcopagitam Hierarch. Eccles. cap. 11. part. 1. Cyrillum Hieros. Catech. IV. & XVII. Basil. orat. XII. quæ est exhortat. ad baptism. Nazianzenum orat. in sanctum lavacrum, Ambrosium lib. 1. de Spiritu Sancto. item de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. VII. Epiphanium hæres. VIII. quæ est Epicureorum, Chrysostomum homil. 11. & XIV. in epist. ad Eph. Augustinum lib. VI. de baptismo cap. 1. atque alibi. Sed Patres isti nihil aliud dicunt, quàm promissionem Evangelij in Sacramento nobis obsignari. Quod nostram magis causam juvat, quàm adversarij: quippe qui neget sacramentis nobis gratiam obsignari: ac reformatæ Ecclesiæ doctores eo nomine damnet, quod ea appellent sigilla, quasi id non faciant exemplo Pauli, qui

b Rom. 4. 17.

causam deus vocat b appropinquat et iniquitatem et misericordiam.

THESIS IV.

At longe etiam minus praesidij pro caractere idem invenit in Scripturis. Citat ille quidem Apostolicum illud 2. Cor. 1. 20. 21. *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et Ephes. 1. 13. 14. *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis.* Et Eph. 4. 30. *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* Sed clarum est, loqui Apostolum, non de characteris commento, sed arrhabone Spiritus, quo velut sigillo ob-signatur fides in spem gloriosae resurrectionis, & hereditatis coelestis. Quod si internam hanc Christi gratiam characteris nomine lubet insigrire, non repugnamus: sed dicimus, hujusmodi characterem non tantum in baptismo imprimi, sed etiam in coena: quod de ficticio suo caractere negant Pontificij.

THESIS V.

Ex his liquet, Pontificios ficulno niti praesidio, quando ex characteris commento concludunt, baptismum iterari non debere. Deinceps videamus, quibus idem argumentis probent antiquiores, & juniorum plerique. Primum illa adferemus, quae ut probabiliter aliquid concludant, nihil tamen solide evincunt. Cujusmodi est, quod baptizemur in Christi mortem: Christus autem semel tantum sit mortuus. Pugnat eo argumento Basilius de Spiritu S. cap. xv. *Et insuper de resurrectione Christi, insuper et isti o vobis in nomine Salvatoris, & in nomine eius baptizantur, ut tunc isti de resurrectione. Vnum novimus salutiferum baptismum, quandoquidem una est pro mundo mors, & una ex mortuis resurrectio, quarum figura est baptismus.* Aug. vel alius potius de vera & falsa poenit. c. 111

Sicut

Sicut semel Christus crucifixus est, sic baptismus iterandus non est. Vnâ enim morte suâ omnes redemit, ut amplius mori non oporteat: quod videns Ecclesia, intellexit, non iterandum baptismum. Isidorus lib. 11. de offic. Eccles. cap. xxiv: Semel autem nos oportet in Christo lavari, quia Christus semel pro nobis mortuus est. Si enim unus Deus, & fides una est; necessarium est, ut & unum baptismum sit: quia & Christi mors una pro nobis est, in cuius imagine mergimur, per mysterium sacri fontis, ut conspeliâmur Christo, morientes huic mundo, & ab iisdem aquis, quibus in forma resurrectionis eius emergimur per mysterium, non reversuri ad corruptionem. sicut & ille minime revertitur ad mortem. Damascenus lib. iv. Orthodox. fid. cap. x: Ὁμοῦ δὲ οὐκ ἐν ἑνὶ τῷ Κόσμῳ βαπτίζονται, ἀλλ' ἐν τοῖς ὕδασι διὰ τὴν ἀνάστασιν. Quemadmodum semel completa est Domini mors, sic semel oportet baptizari. Vnde & concludit, repetitionem baptismi ritè collati esse ἀνακύβητον Χριστοῦ.

THESIS VI.

Sed hæc ratio parùm firma est, quia quod semel factum est, potest sæpius representari: quomodo sæpius repetitur sacramentum Eucharistię, quod fit in recordationem mortis Dominicę.

4 I. Cor. 11. 24.
25. 26.

THESIS VII.

Idem veteres probare conantur, ex verbis istis Christi, *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.* Vnde ita colligunt, cum per baptismum loti simus à peccatis, non opus esse, ut iterum per baptismum à peccatis abluamur: sed satis esse, si pedes laventur, hoc est, si à concupiscentia, & vitiosis affectibus mundemur. Augustinus lib. 11. de baptismo contra Donatistas cap. xiv: *Quid sit perniciosius, utrùm omnino*

b Ioh. 13. 10.

non baptizari, an rebaptizari, iudicare difficile est. Iuvenis de utraque re Domini sententiam. Nam & Petro dixit, *Qui lotus est, non habet necessitatem iterum lavandi.* Et Nicodemo, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum caelorum.* Similiter idem serm. xxviii. ad fratres, & tractatu lvii. in Ioh. Item Fulgentius de fide ad Petrum cap. xxxvi. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum intra Ecclesiam Catholicam, sed etiam apud hereticos, qui in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti baptizantur, esse posse &c. ideo baptisma, etsi ab hereticis fuerit administratum, modo in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti fuerit factum, venerabiliter agnoscendum, & ob hoc nullatenus iterandum esse, iuxta dictum Christi: Semel lotus non indiget, nisi ut pedes lavet.* Eopse modo Christi verba interpretantur scriptor libri de Cardinalibus Christi operibus Cyprianus tributi, serm. de ablutione pedum, item de Cœna: Pacianus epist. i. contra Novatianos, Ambrosius lib. de ijs, qui mysteriis initiantur cap. vi. Gregorius lib. ix. regitri cap. xxxix. Beda in Ioh. c. xiii. & Bernardus serm. de Cœna Domini.

THESIS VIII.

Sed neque hæc ratio firma est; quia etiam postquam baptismo sumus abluti, polluimus nos peccato. At iterum immundos non esse iterum baptizandos, nullis fidiculis ex istis verbis extorquebitur.

THESIS IX.

Adhæc pugnant veteres verbis divini scriptoris ad Hebr. vi. 4. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & prolapsi sunt, rursus renovari ad penitentiam.* Vbi, quod Græcè est *καθαρῶν* sive illuminati, hoc Syrus vertit *baptizati*. Et Iustinus Martyr. Apolog. ii. atq; alij

alii baptisma vocant *quæsi*. Itaque omnes penè veteres hinc probant baptismum non posse iterari. Vt Ambrosius lib. 11. de pœnitentia cap. 11. Epiphanius hæresi 118. quæ est contra Catharos, Hieronymus lib. 11. contra Iovinianum, Augustinus in inchoatione comment. in epist. ad Rom. Cyrillus lib. 5. in Ioh. cap. xv11. Damascenus lib. 1v. de fide cap. x. item ad hunc locum, Chrysostomus, Theodoretus, Primasius, Sedulius, Haimo, Theophylactus, Oecumenius.

THESIS X.

Sed interpretatio ista huic loco non satis convenit. Rectius Anselmus, Lyranus, Hugo, alij, qui verba ista intelligunt de blasphemia in Spiritum S. quæ non remittetur in hoc sæculo, neque in futuro, ut Christus ait Matth. xi 1. 32. sive de peccato ad mortem: pro quo rogari non vult Iohannes prioris epist. c. v. 16.

THESIS XI.

Præterea dogma hoc probari censent eo, quod Eph. 1v. dicitur *unum baptisma*. Est hæc sententia Leonis Papæ, ut liquet ex Grat. Decret. de Consecr. dist. 1v. can. Non licet. Item Thomæ in 1v. sent. dist. 111. Communem autem fuisse hanc opinionem indicat Venerabilis Hugo lib. 11. de sacramentis part. vi. cap. x111. *Apostolus dicit, Una fides, unum baptisma*. Hac enim auctoritate universi utuntur. Quod ergo unum est, geminari non potest. Quapropter valde rationabili definitione à sanctis Patribus institutum est, ut qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nullà ratione illud iteratò accipiat, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam: hoc est sive à Catholico, sive ab hæretico fuerit baptizatus. Clarè indicat, non videri sibi divinum, sed sanctorum Patrum institutum; tale tamen, quod admodum probabiliter

probabiliter ex dictis Apostoli verbis elici possit.

THESIS XII.

Sed sanè argumentum hoc quoque planè est infirmum. Nam cum vnum baptisma dicitur, intelligitur vnum non numero, sed specie: siue vnum idem valet, quod commune omnibus: quia non respicitur vnitas vsurpationis, sed vnitatis partium substantialium, aquæ scilicet, & verbi. Adde quod etiam 1 Cor. x. 17. *unus panis* dicitur, nec inde tamen consequitur, Eucharistiæ sacramentum repeti non debere. Imò de vnitatis baptismi agens Apostolus ad Ephes. iv. addit *una fides*: nec tamen hoc impedit, quo minus repeti & possit, & debeat fidei confessio.

THESIS XIII.

ad. 6. q. 7.

Vera autem ratio, cur baptismus non sit iterandus, est voluntas divina, ut rectè docet Scotus, & Gabriel Biel. Esse verò hanc Dei voluntatem, quadruplici indicio cognoscimus. Primum, quia nec in loco proprio, vbi baptismus instituitur à Christo, nec alibi vsquam iterare baptismum iubemur. Quod de Cœna dici non potest, cum de ea legamus 1 Cor. xi. 25. *Hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei recordationem*. Respondet Bellarminus, posse responderi, quod respondit Lutherus Carolostadio in lib. contra cœlestes Prophetas, de nomine sacramenti, non esse quidem scriptum, ut baptismus repetatur, sed neq; esse scriptum, ut non repetatur. Et quod Augustinus lib. vii. de Trinit. cap. iv. dicit de nomine trium personarum: *Dicimus in Deo tres personas, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit*. At profectò nimium quantum inter hæc & istud interest. Nam etsi sacramenti & personarum vocabula Scripturis non contineantur, res tamen, quæ ijs vocabulis signatur, sacris literis docetur. At hoc de iteratione baptismi dici non potest.

THE-

THESIS XIV.

Idem inde cognoscimus, quod cum tot baptizatorum exempla in Scripturis legamus (ut Act. 11. 38. vii. 12. 13. 38. 1 x. 18. x. 48. xvi. 15. xvi. 11. 8. & 1. Cor. 1. 14. 15. 16.) tamen nullum rebaptizatum fuisse legimus. Imò Corinthios & Galatas lapsos non iterum baptizatos vel baptizandos esse ait Apostolus, sed revocat eos ad promissionem & consolationem baptismi prius suscepti. 1. Cor. vi. 11, 12. 13. & Gal. 1. 11. 27. Objicit Bellarminus, quòd *Act. xi. x.* Paulus iussit baptizari eos, qui fuerant à Iohanne Baptista baptizati. Quod etsi concederemus, causam ejus non juvaret, quia Iohannis & Christi baptismum non solum differre dicitur significationis & efficacia gradu, sed substantia ipsa. a Lib. 1. de bap- tism. c. 20. Nunc autem de eo, quod sibi sumit, certant recentiores Theologi, & adhuc sub iudice lis est.

THESIS XV.

Præterea argumento est, quod circumcisio non repetebatur, sed pascha: circumcisioni autem successit baptismus, uti paschalis agni esui Sacra Cæna.

THESIS XVI.

Denique idem ostendit historia Ecclesiæ. Nam idem docent Cyprianus epist. lxxiii. Ambrosius lib. 11. de Pœnit. cap. 11. Hieronymus ad Ephes. 1 v. Augustinus lib. 1. contra Cresconium cap. xxv. atque alij innumeri. Imò nullus doctor Catholicus hætenus fuit, qui dixerit baptismum ritè baptizati repeti debere.

THESIS XVII.

Necque nescimus Hemerobaptistas putasse, salvari
nem-

neminem, nisi quotidie (vnde & *ἡμετέροις* dicebantur) baptizarentur, & ita à peccatis mundarentur. Sed isti Iudæorum secta erant, vt cognoscimus ex Epiphanio, Iudæorum sectâ septimadecimâ.

THESIS XVIII.

Marcionitarum verò, qui baptismum iterari & tertiarî posse dicebant, non est quod ratio habeatur: cum ab Ecclesia semper in hæreticorum numeros sint relati. Adferam de his locum Epiphaniij contra Marcionistas hæres. XLII: *Cum (Marcion) corripisset in civitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inventus esset, excogitavit prastigiator sibi ipsi secundum lavacrum, asserens, licere usque ad tria lavacra, hoc est, tres baptismos, dare in remissionem peccatorum. quò si quis lapsus esset post primum, penitentia actâ accipiat secundum, & tertium similiter, si in delicto post secundum comperitur. Quomodo verò hoc dogma suum probârit, ibidem Epiphanius subiungit. Nempe primum baptismum inde collegisse ait, quod Christus baptizatus est à Iohanne alterum tertiumque exinde, quod idem dixerit, βαπτισμα ἕκαστος ἐστὶν, ὃς ἂν ᾖ ἁμαρτωλὸς καὶ ἡμετέροισι. Item, ποταμὸν ἕκαστος ὁρᾷ, ὃς ἂν ᾖ ἁμαρτωλὸς καὶ ἡμετέροισι αὐτοῦ. Vterque locus a Marcione è Pseudevangelio videtur desumptus. Prior simile aliquid habet verbis Christi apud Luc. xii. 50. alter verbis ejus apud Matth. xx. 22. 23. sed loquitur ibi Christus, non de aquæ baptismo, sed sanguinis, hoc est, passione & morte suâ.*

THESIS XIX.

Quod diximus de Marcionitis, idem in Aëtianis locum habet. De quibus ita idem Epiphanius hæresi LXXVI. quæ est Anomæorum: *Ὁ τῶν ἀνομήτων Εὐρύμου ἢς ψευδίστης καλέμεται, ἢς καὶ διῶν περὶ τὸ βίβ, ἢς καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων*

ἡλικία, ἀναβαπτίζον τοὺς ἰσθὺς βαπτισθέντας, ἡ μὲν τοὺς ἐκ τῶν ἰσθῶν
 οὗτοι αὐτοὶ ἰσχυροὶ καὶ ἀπίστοι, αὐτὰ δὲ τοὺς ἐκ τῶν Ἀπηνῶν.
 Horum (Aëtianorum) successor Eunomius falso nomine vo-
 catus, qui adhuc superest in vita, magnum & temerarium
 flagitium, rebaptizat iam baptizatos, non solum eos, qui ab or-
 thodoxis, & sectis aliis ad ipsum veniunt, sed etiam eos, qui ab
 ipsis Arrianis.

THESIS XX.

Obijciunt aliqui, etiam Cyprianum, & coëpiscopos ana-
 baptismum defendisse. Sed falluntur. Nam omnes isti falsi
 fuere, neminem ritè baptizatum iterum baptizare fas esse.
 Solum controversia fuit, de veritate & efficacia baptisimi,
 quem hæretici contulissent. Nam quia isti sunt extra Eccle-
 siam, nec nisi in Ecclesia est remissio peccatorum, sanctifi-
 catio, & promissio vitæ æternæ: cō baptismum illorum
 pro nuda ceremonia, imò non tam pro sacramento, quam
 pollutione sacramenti habebant.

THESIS XXI.

Abundè ex his liquet, Dei esse voluntatem, vt ne ite-
 retur baptismus. Porro voluntas Dei non potest esse
 irrationalis: quod fateri etiam cogemur, si ratio-
 nem nesciremus. Nunc ea obscura non est, quod pa-
 tebit consideranti proprium baptismi finem: qui est,
 vt signet & obsignet spiritualem nativitatem nostram,
 siue inscriptionem in Christum, & receptionem in famili-
 am ejus. Hoc in altero sacramento, quod est S. Cœna,
 locum non habet, quia hæc est signum ac sigillum non re-
 generationis, sed nutritionis ac alimonix spiritualis;
 non fœderis initi, sed continuati. Nempe vt carnalis gene-
 ratio semel fit, sed cibum sæpè necesse habemus sumere ad
 corpus nutriendum, ita semel per baptismum renasci-
 mur, sed sæpè per Cœnam nutriamur. Vtitur hoc argu-
 mento,

mento, non solum Thomas, & Scholastici, sed etiam Augustinus tract. xi. in Ioh. Recte intellexit Nicodemus *nativitatem carnis. Sic & tu intellige nativitatem spiritus &c. Quomodo uterus non potest repeti, sic nec baptizatus* Et tract. xii. in Ioh. *Regeneratio spiritualis una est, sicut generatio carnalis una est.*

THESIS XXII.

a d. 3. qu. unica
art. 9.

Vtrum verò hæc ratio sit necessaria ex natura rei, ita ut propter eam non potuerit Deus aliter velle aut instituire, quod Sotus putabat: an verò absolute aliter potuerit, sed ratio ea congruenter applicetur ad institutum de non iterando baptismo; quod Gabriel & alij maluerunt: hoc, quia non pertinet ad Ecclesiæ dogmata, Scholasticis disceptandum relinquimus.

THESIS XXIII.

Adversus ea, quæ diximus, obijciunt aliqui, si baptismus sigillum sit fœderis initi, saltem rebaptizari eos debere, qui peccatis conscientiam vastantibus Christo & ejus fœderi renunciârunt. Sed ipse hæc corruunt, si attendamus naturam fœderis, quod in baptismo obfignatur. Nam uti olim in circumcisione, ita nunc in baptismo, Deus quidem promittit gratiam & vitam æternam: homo autem fidem & obedientiam pollicetur. Quod si à pacto refiliat homo, amittit ille quidem jus postulandi vitam æternam: at, qui semper pacto stat, Deus, non perdit jus suum in hominem. Atqui baptismus additur fœderi ex parte Dei. Si igitur non ex parte Dei, sed hominis, rumpitur fœdus: nihil atinet repeti, quod ex parte Dei obfignabat: sed duntaxat opus est, ut homo per pœnitentiam, redeat ad Deum, quò percipiat fœderis in baptismo initi fructum. Nempe hic res se habet, uti in matrimonio: Quemadmodum enim maritus, si uxorem adulteram retinere voler, non eam novo sibi copulat
matri-

matrimonio, sed ad prius revocat fœdus: similiter Deus spiritualiter fornicantes, ad conjugii spiritualis semel initi fœdus redire iterum jubet.

THESIS XXIV.

Scrupulum etiam injicere de istis conantur, qui fidem simulantes baptismum perceperint. Nam quia baptismus talibus non fuit fœderis sigillum, eo existimare aliquis possit, baptizari iterum tales debere, ubi, hypocrisis exutâ, fideles esse cœperint. Sed hîc etiam in considerationem venit, quod defectus fuerit ex parte hominis, non Dei, qui nulli baptizato non ponenti obicem per peccatum gratiam negat salutarem. Quare de his ita statuimus, ubi positâ hypocrisis credere incipiunt, priorem baptismum, qui antea inanis erat ceremonia, atque adeo profanatio sacramenti, fieri sigillum ejus fœderis, quod Deus init cum credentibus.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
PÆDOBAPTISMO.

THESIS I.

DE Pædobaptismo primùm illud in controversiam venit, utrùm in Scripturis habeat fundamentum. Pontificij, uti in alijs non paucis, ita hac parte miram produnt inconstantiam. Nam quando laborant, ut pædobaptismum adstruant, provocant ad Scripturas. Ita Eccius quatuor pro eo argumenta ex Scripturis promit. Etiam Bellarminus ait, *hanc veritatem in Scriptura tribus argumentis probari*. Ac subiungit tandem: *Licet enim non inveniamus expresse mandatum, ut baptizemus infantes: tamen id & colligitur* SATIS APERTE ex Scripturis, ut *suprà ostendimus*. Nec dubitant illum ex iisdem demonstrare tum Franciscus Suarez, tum Gregorius de Valentia^d. Imò Romanorum ea Episcoporum sententia est. Ut de Innocentio tertio ex Decretalibus liquet: ac de Pio quinto ex Catechismo, qui juxta decretum Concilij Tridentini ad Parachos, Pontificis ejus jussu, editus fuit. At iisdem, quod dextrâ ædificârunt, sinistrâ destruentes, negant Pædobaptismum posse è Scripturis probari, cum earum imperfectionem

^a Enchirid. cap. 30.

^b Lib. de baptismo cap. 8.

^c T. 4. in Thom. fol. 155.

^d Lib. de baptismo cap. 1.

paragr. 3.

^e Decret. lib. 3.

Tit. 42. cap. 3.

Maiores.

^f Cap. de baptismo sacramento pag. 167. edit.

Lov. a. 1567.

fectionem tuentur adversus Ecclesias Reformatas. Facit hoc Costerus, qui cum dixisset, *omnia fidei mysteria cateraq; credum et scitu necessaria in corde Ecclesia esse clarissimè exarata: in membranis tam Novi quàm Veteris Testamenti multa desiderari: mox exemplis id probaturus, ait, à B. Augustino ad Apostolicam Traditionem extra Scripturam referri baptismum parvulorum.* Et Bellarminus ipse lib. iv. de Verbo Dei cap. iv. *Baptismus infantum contra Anabaptistas ex Scripturis Lutherani probare non possunt, Catholici non solum.* Et Gretzerus in defensione Bellarmini, agens de parvulorum baptismo, & more non rebaptizandi eos, quos hæretici baptizarunt, *Seclusa, inquit, traditione non scriptâ, neutrum unquam ex sacra Scriptura sectarij evincunt, utri nihil intentatum relinquunt.* Similiaq; apud alios legere est.

In Enchir.
Loc. de hier.
Script. p. 47. e.
dit. Cola. 1612.
h. T. i. de verbo
Dei defensione
cap. 9. lib. 4.

THESIS II.

Nos verò ut scripturarum perfectionem in dubium vocare nefas ducimus; ita quin parvulorum baptismus solidè ex ijs possit evinci, minimè ambigimus. Ut ita sentiamus, his movemur argumentis.

THESIS III.

Primum quia perpetua & constans est Dei voluntas, ut nefeederatis negetur federis signum. At infantes etiam sunt in numero federatorum. Prius pronunciatum docemur verbis Dei Genes. xvii. 13. *Eritq; pactum meum in carne vestra in sedus perpetuum.* Vbi sedus, hoc est federis signum, ab omni posteritate Abraham, qui cum singulare Deus pepigerat sedus, in carne gestari jubet. Etiam vers. 14. hanc addit comminationem, *Masculus, cuius caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Idem probatur ex Matth. xxviii. 19. ubi discipulis ac federatis omnibus baptismi signum jubet conferri.

THESIS IV.

Alterum verò pronunciatum, quo infantes quoque ad fedus & Ecclesiam Dei pertinere dicebamus, probatur tum ex formula federis Genes. xvii. 7. *Ero Deus tuus & seminis tui*: tum ex eo, quod infantes non minus quàm adulti circumcidebantur. Perabsurdum verò est, ut per Messiz adventum imminutum sit fedus; cumque in Veteri Testamento etiam se extenderit ad infantes, in novo solos spectet adultos. Præterea si infantes etiam salvantur, quomodo non sunt Ecclesiæ membra, cum extra eam non sit salus? Ecclesiæ enim proprium est, quod eam Christus dilexit, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aque in verbo: ut ait Apost. Eph. v. 26. Idem ostendunt Ecclesiæ privilegia in symbolo commemorata. Nam credimus primum *Ecclesiam sanctam Catholicam*: deinde, *communione Sanctorum, remissionem peccatorum, resurrectionem carnis, & vitam æternam*. Vbi intelligi debet resurrectio gloriosa, quæ est ad vitam. Nam solius Ecclesiæ privilegia commemorantur: unde nec mortis æternæ mentio fit, quia ea reprobos manet, non electos Dei. Atqui quatuor ista Ecclesiæ privilegia infantibus etiam conveniunt. Sunt igitur membra Ecclesiæ sanctæ Catholicæ.

THESIS V.

Alterum argumentum est mandatum Christi, quod legimus Matth. xxvii. 19. *Vniuersali autem mandato posito pars ejus negari non debet. Nihil igitur obstat, quod non dicatur, etiam infantes baptizate: quia nec dicitur, tantum adultos baptizate*. Argumentum hoc planius fiet Christi verba consideranti, *Profecti igitur discipulos facite omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti*,

Sancti, docentes eos servare omnia, quæ præcepi vobis. Vbi tria facit Christus, jubet discipulos colligi in scholam suam, jubet eos baptismi sigillo obsignari, tanquam federatos & domesticos: jubet eos doceri cultum Domini & officium suum. Et sanè si Deus cum Abrahamo præcepit, vt federatos circumcisionis signo inauguraret, etiam comprehendit infantes: Christus quoque eos federatos inter complexus fuit, cum Apostolis præciperet, vt baptismum fedus obsignaret. Eadem enim vtriusque federis substantia est: ac licet sacramenta tum signis varient, tum obiecti amplitudine (quia illic soli Abrahamæ filij secundum carnem: hic vniuersè omnes fideles obsignantur) tamen verus mandatum de federatis, eosque inter infantes inaugurandis, vim suam retinet. Nempe etsi circumcisio est legis ceremonialis, tamen obsignatio federatorum est perpetui legis. Eaque ratio est, cur necesse non fuerit Christum nominatim de infantibus præcipere, quia frustra repetisset, quod in veteri Testamento jam traditum erat.

THESIS VI.

Tertium argumentum suppeditat Apostolus Petrus Act. 11. 39. 40. *Baptizetur unusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim facta est promissio, & liberis vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque videlicet advo-
caverit Dominus Deus noster.* Vbi ita argumentatur Apostolus: Quibus facta est promissio gratiæ, illi debent baptizari in remissionem peccatorum, vt accipiant Spiritum Sanctum. At vobis & liberis vestris facta est promissio. Fit mentio autem liberorum *etiam* sine discretionem ætatis. Unde liquet non minus parvos à Petro comprehendendi, quam cum Deus diceret Abrahamo, *Ero Deus tuus & seminis tui.*

THESIS VII.

Quartum est argumentum, Qui per carnalem generationem a primo parente trahunt originale peccatum: nec tamen excluduntur regno cælorum: in his regeneratio locum habet in hac vita: ad proinde baptisinate fraudari non debent, regenerationis signo ac sigillo. Atqui etiam fidelium infantes nascuntur cum originali peccato: quod nullus negat Catholicus. Eisdem verò ingredi regnum cælorum, eoque Christi esse, nec illi diffitentur, qui illorum baptismum negant. Nullum autem in cœleste regnum venire, vel Christi esse, nisi qui regeneratus fuerit per Spiritum Christi, aperte ait Salvator Ioh. 111. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non intrabit in regnum cælorum.* Et Apostolus Rom. VIII. 9. *Qui spiritum Christi non habet, non est eius.* Quare fidelium infantes non sunt excludendi à baptismo: ut qui regenerationem efficaciter obsignet, vnde & lavacrum regenerationis appellatur Tit. 111. 5.

THESIS VIII.

Quintum argumentum petitur à facto dictoque Christi, quod legimus Matth. XIX. 13. *Tunc oblatis sunt ei parvuli (τὰ παιδια) ut manus eis imponeret et oraret: discipuli autem increpabant eos.* Iesus verò ait eis: *Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire: talium enim est regnum cælorum.* Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Quæ etiam repetitur Mar. X. 14. & Luc. XVIII. 16. ubi additur, *Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei, ut parvulus, non intrabit in illud.* Qui verò apud Matthæum & Marcum dicuntur *παιδια*, hi Lucæ sunt *βηθα*: quæ vox propriè notat τὸ ἀπὲς τοῦ γένους αὐθιγὸν τὸ ὑποπαύον τὸ ἐν τῇ μήτρῃ, ut Eustathius interpretatur: vnde Act. VII. 19. tribuitur infanti in cunis vagienti. & 1. Pet. II. 2. dicitur de infantibus

Infantibus Israëlitis recens editis, *de appropinquat*. Imò Luc. 1. 41. 42. dicitur de fœtu, qui vtero conclusus. Atque ut in nomine *spiritus*, ita in verbo *spiritus* retinenda proprietas, cum dicitur *spiritus* *deus*, *et* *spiritus*: ut vlnis gestati viderentur. Sanè Syrus vertit *מקרבין* fecerunt ei appropinquare. Sed imprimis hoc indicat vox *intra*, quod Syrus vertit, *sustulit* eos in vlnas suas. Ex his argumentum istiusmodi conteximus. Quos Christus ad se jubet adduci, quos in vlnas accipit, quibus manus imponit ac benedicit, qualium denique regnum cœlorum esse pronunciat, isti non sunt arcendi à baptismo. At Christus infantes sibi adduci jubet, &c. Dicent sermonem esse de infantulis jam ante per circumcisionem in fœdus receptis. Non repugnamus: sed dicimus, cum Iesus non minus infantulis Novi quam antiqui fœderis prospexerit; similiter infantes nostros ad Christum adduci debere per baptismum à Christo ipso ad hoc institutum, ut sit ordinarium initiationis sacramentum.

THESIS IX.

Sextum argumentum præbet illud Paulinum 1. Cor. VII. 14. *Maritus infidelis sanctificatus est in uxore, & uxor infidelis sanctificata est in viro: aliqui filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Vbi si sancti dicantur ab ipso ortu, quia è federatis nascentes etiam in federe sunt: jam satis apertum est, jus ad baptismum habere, quia federatis fœderis signum competit. Sin ab ortu hoc solum habebant, ut sanctitatis essent designati, quemadmodum loquitur Tertullianus: per baptismum autem reapse federati & *Lib. de anima* sancti facti sunt: sanè sic quoque baptizandos esse liquet, *cap. 394* ut sanctificentur exemplo eorum, de quibus loquitur Apostolus.

THESIS X.

Septimum argumentum est, quia fidelium infantes non minus in Novo, quam Veteri Test. Ecclesiæ inferi.

& ab infidelium liberis discerni debent. Atqui per baptismum inferimur Ecclesiæ Dei. Act. c. ii. 41: *Quæ ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & apposita sunt in die illa anime circiter tria millia.* Nam quid est per baptismum apponi, quàm Ecclesiæ membrum fieri? Eodem verò sacramento & Ecclesiæ inferimur, & ab iis, qui extra Ecclesiam sunt, discernimur.

THESIS XI.

Octavum argumentum est, quod baptismus successerit circumcissioni: vnde Apostolus Col. ii. 11. negat eos, qui è gentibus credidissent ac baptizati essent, circumcidi debere, quia jam circumcissione non manu factâ circumcisi essent in baptismo. *In quo, inquit, & circumcisi estis circumcissione nō manu factâ in exspoliatione corporis carnis sed in circumcissione Christi, conscripti ei in baptismo.* Non dicit amicum circumcisos in spiritu respuere debere circumcissionem in carne (nam obici potuisset, Abrahamum fuisse in carne circumcisiū, postquam spiritualiter fuisset circumcisiſus) sed restringit hoc ad Novum T. vbi baptismate Christi circumcidimur à peccatis, veterique homine nostro quasi peccatis obruto, consepelimur Christo. Hoc argumento, etsi mysterium non intelligant, baptizari nihilominus posse, colligit Nazianzenus orat. xl. *quæ est in sacrum baptismus.* Similiter Augustinus lib. iv. de baptismo contra Donatistas cap. xxi. *Veraciter conijcere possumus, quid valeat in parvulis baptismi sacramentum, ex circumcissione carnis, quam prior populus accepit.* Vbi veracem conjecturam opponit falsâ & incertâ: quanquam in nonnullis libris est *veraciter continere:* quod magis probat doctissimus Ioannes Serranus. ^b Hoc verò interpretatur, *cum priori populo, id est, veteri Ecclesia tenere & completi.* Sed vulgata lectio magis placet.

THESIS XII.

Atque ex his satis constat, quemadmodum, Mose teste,

etiam

^a Pag. 658. edit. Morell.

^b Defensione pro Catholicæ Ecclesiæ autoritate prim. qu. part. 3. p. 788.

^c Exod. 12. 37.

etiam infantes fuerunt in transitu maris Israelitici, quem typum baptismi fuisse Apostolus⁴ docet: ita hac etiam parte typo antitypon respondere, quod baptizari debeant infantes. d 1. Cor. 10. 2.

THESIS XIII.

Obiiciunt adversarij, non esse consuetudinis Apostolicæ baptizare infantes. Sed quo argumento hoc probant? Non legitur, inquiunt. Quid? legitur ne Apostolus ad Cœnam Apostolicam mulieres admisisse? Et tamen quis vnquam hunc morem in dubium vocavit? Quid quod Apostoli familias integras baptizasse leguntur: vt Lydiæ purpurariæ Act. xvi. 15. & Commentariensis, ibid. 37. & Stephanæ 1 Cor. i. 16. Vt autem nullæ ex familijs istis habuerint infantes, hoc verò verisimile non est. Quod si habuerunt, quin Apostoli baptizarint eos, dubitare non possumus. Nam familiæ nomine etiam infantes contineri certum est. Et si mandatum est vniuersale, quis dubitat, quin ei paruierint Apostoli?

THESIS XIV.

At, inquiunt, mandatum vniuersale non est, sed ad solos pertinet adultos, quia iussit Christus, vt baptizandi prius docerentur: *Docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. item vt prius credant in Christum, quia dicitur: *Quicumq; crediderit, & baptizatus fuerit*, &c. Sed vt mittam, quæ de voce *pædobaptizantes* antea diximus, distinguere oportet inter Ecclesiam constituendam, & constitutam: in illa adulti prius docendi, & vbi crediderint, tum ipsi, tum eorum liberi sunt baptizandi: in hac verò infantes prius baptizandi, ac postea sunt docendi. Exemplum eius rei ex circumcisione capere possumus. Nam cum Abrahamus Gen. xvii. 10. omne masculinum familiæ suæ circumcidere iussus esset: non dubium est, quin adultos hac de cerimonia instituerit prius. At, Isaac sibi nato, non expectat vsq; ad ætatem adultam: sed octauo eum die circumcidit, vt liquet ex Gen. xxi. 4.

THESIS XV.

Nec vllius est momenti, quod aiunt, incredulos non esse baptizandos. Nam bifariam aliquis incredulus dicitur; negatiuè, qui salutari quidem fidei habitu destituitur, non tamen contrario habitu est pollutus: positiuè autem, qui & habitu fidei caret, & contrario *diuini* malo laborat. Infantes duntaxat negatiuè sunt infideles, hoc est nondum habentes fidem, cuius ne quidem capaces sunt per naturam. Tamen capaces sunt spiritus fidei: per quem anima accipit esse spirituale ac supernaturale, estque principium operationum spiritualium, suoque tempore est efficax, ac cessantibus etiam actionibus in homine manet. Absque hoc spiritu esset, parvuli non vnirentur Christo, nec mystici ejus corporis membra forent: eoque nec participes essent privilegiorum Ecclesiæ, quæ in symbolo commemorantur. Et si igitur infantes non credant actu, tamen non magis hoc eos à baptismo arcere debet, quam cibus ijs debet denegari, etsi ab Apostolo dictum sit, Qui non vult laborare, non manducet.

23. Thess. 3. 10.

THESIS XVI.

Nec vllius est momenti, quod obiiciunt de ætate Christi, cum baptizaretur. Quo compulsi Anabaptistarum aliqui trigésimo demum ætatis anno baptizant; sed dissentientibus alijs, qui id faciunt primis discretionis annis. Vtrosque cogitare oportebat, demum vnde trigésimo Christi anno Iohannem coepisse baptizare, vt infantili ætate non potuerit Christus baptizari. Adhæc dispar est Christi ratio & nostri, quia ille baptizari voluit, vt sanctificaret baptismum: nos baptizamur, vt remissio peccatorum & insitio in Ecclesiam efficaciter nobis obfignetur. Quod discrimen nos docet Nazianzenus orat. xl. quæ est in sanctum baptisma.

DJSPV-

DISPUTATIONIS

DE

PÆDOBAPTISMO,

Pars altera.

QUÆ EST HISTORICA.

THESIS I.

Postquam de Scripturis vidimus, ad Ecclesiæ historiam veniamus. Quæstio est utrùm parvulorum baptisimus antiquitus obtinuerit in Ecclesia Dei.

Negat id Ludovicus Vives annot. in lib. 1. August. de Civ. D. cap. xxvii. ubi ait, *olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adultæ iam ætate, & cùm idem ipse, & sciret quid peteret, quid sibi mystica illa aqua vellet, & se illà ablui peteret.* Imò Walafridus Strabo, qui anno vixit octingentesimo quinquagesimo, idem scribere non veretur. Verba eius sunt lib. de rebus Eccles. cap. xxv i: *Notandū deinde, primis temporibus, illis solummodo baptisimi gratiam dari solitam, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc pervenerant, ut scire & intelligere possent, quid emolumenti in baptismo consequendum, quid confitendum atq; credendum, quid postremū in renatis in Christo esset servandū.* Refert siquidem venerabilis pater Augustinus de se ipso in libris Confessionum suarum, quod penè usque ad xxv annorum ætate catechumenus perduravit, ea videlicet intentione, ut per hanc temporis moram de singulis doctus ad eligendum quodlibet libero duceretur arbitrio. Hactenus Walafridus. In cuius verbis pro annorū xxv. (quomodo in excusis. ^a legitur, & a doctis ^b hic locus citatur) legi debet annorum xxxv.

Nam.

a Bibl. P. P. T. 6.

ed. 2.

b Iosph. Vice-

com. Obleru.

Eccles. lib. 2.

cap. 1. atq; alijs.

Nam Augustinus, ut ex ejus Confessionum libris liquet, anno denum trigesimo primo ætatis conversus fuit: biennium permansit catechumenus, quo tempore contra Academicos, item Soliloquia scripsit: at xxxiv. Mediolani ab Ambrosio fuit baptizatus. Quæ etiam ostendunt, quam imbecilli argumento pugnet Walafridus.

THESIS II.

Et sanè parvulorum baptismum antiquis sæculis ubique in Ecclesia obtinuisse, clarè docet Hieronymus epist. ad Lætam^a, & sub finem lib. iiii. contra Pelagianos, ubi eum Cypriani & collegarum autoritate confirmat. Item Augustinus epist. xxviii. & de peccat. orig. cap. xl. & lib. ii. de nuptijs & concup. cap. xx. & lib. iiii. de pecc. mer. & remis. cap. ix. & lib. ii. cont. Iul.^d & lib. iv. de bapt. contra Donat. cap. xxiv. Similiter Paulinus^e in vita Ambrosij, Theodoretus epitome diuinorum dogm. cap. de baptismo, Scriptor de vocat. gent. lib. ii. cap. viii. Gennadius de Eccl. dogmat. cap. xxxi. Atque omnes isti sæculo quinto vivere, hoc est trecentis quinquaginta minimùm annis ante Walafridum. Iuniorum verò numerum inire longum sit. Interim vide sis Bernardum serm. lxxvi. super Cantica, & imprimis ejus ~~apud~~ Petrum Abbatem Cluniacensem libello, quem contra Petri de Bruis errorem scripsit.

THESIS III.

Nec solum doctores singulares, sed integra etiam concilia parvulorum baptismum approbarunt. Vti Carthaginense (vulgo Milevitanum vocant) quod anno habitum ccccxviii. Verba eius sunt can. ii. *Quicumq; parvulos recentes ab utero matrum baptizandos negat: aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, anathema sit.* Concilium Gerundense (quod anno habitum

^a Pag. 56. edit.
Bas. 1553.

^d Col. 976. ed.
Bas. 1556.
^e Apud Surium
T. 2 pag. 506.

habitum IXXVII.) can. 5: De parvulis, qui nuper è materno utero editi sunt, placuit constitui, ut si infirmi, ut affolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati sunt, si oblatis fuerint, baptizentur. Concilium Bracarense II. (quod celebratum anno ICLXXXII.) can. VII. Placuit, ut unusquisq; episcopus per Ecclesias suas hoc præcipiat, ut hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, &c.

THESIS IV.

Quæcunque hætenus adduximus, ea post ortum Pelagium scripta sunt. Antiquiores verò similiter sensisse, constanter asserimus, præeunte Augustino epist. II. ad Volusianum, *Consuetudo, inquit, matris Ecclesie in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neq; omnino superflua depuranda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio.* Vbi, seu traditionem intelligit *ægyptiam*, seu *iseraam* (pro quo est, quod ipse eum adversus Donatistas ex Scripturis probat) satis de eo, quod dicebamus, sententiam suam aperit. Idem lib. I. de pec. mer. & remis. c. XXVI: *Parvulos baptizandos esse (Pelagiani) concedunt: qui contra auctoritatem VNI-VERSÆ ecclesie procul dubio PER DOMINUM ET APOSTOLOS TRADITAM venire non possunt.* Et serm. x. de verbis Apostoli, de pædobaptismo loquens, *Nemo, inquit, vobis susurret doctrinas alienas. Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit. Hoc à maiorum fide accepit, hoc usq; in finem perseveranter custodit.*

a lib. 4. de baptismo cap. 24.

THESIS V.

Hæc verissimè ab Augustino dici, inde cognoscimus, quia nec Pelagiani negare illud audebant. Nam, ut scribit idem Augustinus lib. II. contra Cœlest. & Pelag, Cœlestius ipse in libello, quem Romæ edidit, falsus fuit, *Infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam VNI-VERSALIS Ecclesie, & secundum Evangelii sententiam.*

THE-

THESIS VI.

Possumus hæc ipsa luculentis eorum testimonijs demonstrare, qui ante Pelagianam controversiam vixerunt. Mitto Dionysium Areopagitam Hierarchiæ Ecclesiæ cap. ult Clementem Romanum Constitut. Apostol. lib. vi. cap. xv. Iustinum Martyrem quæst. & resp. ad Orthodox. qu. lvi. Nec enim libri isti eorum sunt, quibus tribuuntur vulgo: Eos potius testes adducam, de quorum libris, quin genuini sint, dubium est nemini.

THESIS VII.

Talis est Irenæus, qui lib. ii. c. xxxix. ait, OMNES venit per semetipsum salvare: omnes, inquam, QUI PER EVM RENASCUNTUR IN DEVM, INFANTES ET PARVULOS ET PVEROS, & iuvenes, & seniores. Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes, in parvulis parvulus, sanctificans hanc ipsam habentes ætatem. Vbi per renascentiam baptisimus designatur, visitat veteribus loquendi formâ. Quanquam etiam si ^{veritas} capiamus, sanè quod regenerationem habere ait in infantibus locum, satis eorum sententiam refellit, qui hoc nixi argumento, quod regeneratio locum non habeat in parvulis, nec regenerationis eos symbolo dignantur.

THESIS VIII.

Multa etiam legere est apud Origenem: uti lib. v. ad Rom. cap. vi: Ecclesia traditionem ab Apostolis suscepit, etiam parvulis dare baptismum. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissæ sunt divinorum, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & Spiritum ablui deberent, propter quas etiam corpus ipsum corpus peccati appellatur. Similia habes apud eundem in Levit. lib. viii. homil. viii qui commentarij etsi Cyrillo etiam tribuantur,

tur, tamen & Origenis phrasin sapiunt, & retinent errores. Gemina etiam legas in Lucam homil. xiv. Sed de Origene minus laborabimus, quia quæ citabamus, Græcè non exstant.

THESIS IX.

At testis omni exceptione maior est B. Martyr Cypr. in epist. ad Fidum lib. iiii. epist. viiii. *Quod ad causam infantium pertinet, uniuersi (in Concilio lxxvi Episcoporum) iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam Dei et gratiam denegandam.* Mox ait, *Esse apud omnes siue infantes, siue maiores natu, unam diuini muneris aequalitatem.* Et post aliqua: *Nam Deus ut personam non accipit, sic nec aratem, cum se omnibus ad cælestis gratia consecutionem aequalitate librata præbeat parem.* Et post aliquam multa: *Si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo, atq; à gratia nemo prohibetur; quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ primæ natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittantur non propria, sed aliena peccata.* Et idcirco, frater charissime, hæc fuit IN CONCILIO nostra sententia, à baptismo, atq; à gratia Dei, qui omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. *Quod cum circa uniuersos observandum sit atq; retinendum, in magis circa infantes ipsos et recens natos observandum putamus: qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuinæ misericordiae plus merentur, quod in primo statim natiuitatis sue ortu plorantes ac fletus nihil aliud faciunt quam deprecari.* Meminit huius epistolæ etiam Augustinus epist. xxviii. ad Hieronymum & lib. iv. contra epist. Pelag. cap. viii. ac debet iudiciū hoc eo majoris fieri, quia idem Concilio lxxvi episcoporum decretum fuit, ac ne aduersarij quidem id negare ausi erant, sed tantum dubitabant, (ut Augustini verbis utar) *utrum regenerationis lanacrum ante diem tradi deberet ostium.*

THE-

THESIS X.

Nec clarè minus parvulorum baptismum adstruit Ambrosius de Abraham patriarcha lib. II. cap. XI: *Nec senex profelytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omnis aetate peccato obnoxia, & ideo omnis aetate sacramento idonea.* Et post aliqua: *Anima illa potuit salva fieri, si habuisset purgationem.* Et mox: *Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Vtique nullum excipit, non infantem, non aliqua preventum necessitate.* Videatur etiam Cyrillus (nisi is Iohannes potius) Hierosolymitanus Catech. Mystag. I. Item Basilius exhortat. ad baptis. & Chrysostomus homil. ad Neophytos, &c.

THESIS XI.

Videtur tamen Walafridi sententiæ favere etiam Tertulianus lib. de baptismo cap. XVII. *Itaque pro cuiusque persona conditione ac dispositione, etiam aetate, cunctatio baptismi utilior est: precipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu male indolis falli. Aut quidem Dominus, Nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum adoleseunt, veniant dum discunt, dum quò veniant docentur: fiant Christiani, cum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum? cautius agatur in secularibus, ut cui substantia terrena non creditur, divina credatur, norint petere salutem, ut petenti dedisse videaris.* Respondent aliqui, sermonem esse de infantibus infidelium. Nobis de fidelium liberis agi verisimilius est: sed putamus, non aliud, quàm necessitatem baptismi negari extra periculum mortis. Hoc enim volunt illa verba, *Quid enim necesse est, si non tam necesse est, &c.* At minimè negasse, infantes baptizari posse, atque etiam, si periculum sit ne postea possint baptizari,

rebus sensu carentibus adhibita, primogenitis salutem afferebat. De reliquis ita censeo, ut triennio expectato, aut aliquanto breviori vel longiori temporis spatio, (nam tum & mystici quiddam audire, & respondere possunt, ac si minui plene & exactè intelligunt, imbuuntur tamen, & informantur) ita demum per magni Baptismi sacramentum & animos & corpora sanctificent.

THESIS XII.

Non igitur parvulorum baptismum Nazianzenus negat, quem si periculum vitæ ingruat, etiam præcipit: sed solum non inutiliter in tertium quartumve annum differri posse arbitratur. Quæ singularis vnius alteriusq; doctoris, non communis antiquæ Ecclesiæ sententia fuit. Quare hic locum habet illud Vincentij Lirinensis cap. xxxix: *Quicquid* (vnus vel alter Patrum) *quamvis ille sanctus & doctus, quamvis episcopus, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & privatas opinunculas communis, publicæ, ac generalis sententiæ auctoritate secretum sit: ne iuxta schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis veritate dimissa, vnius hominis novitium sectemur errorem.*

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

Ut materia Cœnæ Dominicæ plenè planeque intelligatur, distinctè de partibus ejus integrantibus agemus. Sunt istæ tum panis, cuiusque benedictio, fractio, distributio, acceptio, manducatio: tum vinum, cuiusq; sanctificatio, sumptio, & haustio. De pane primùm videamus.

THESIS I.

QVO in cibis pane utimur vulgò, eodem, si substantiam spectes, vescimur in Cœna Domini. Atq; id tum ob Christi facimus exemplum, quem pane vulgari usum esse nemo negaverit: tum quia eo pacto magis retinetur analogia inter signum & signatum. Nam uti panis cibario nutritur corpus ad vitam terrenam: ita anima nutritur corpore Christi ad vitam æternam. Minutias verò farinaceas, quas vulgò hostias & oblatas vocant, eò minùs probamus quia ijs non usus est Christus, cuius actio nostra est instructio: tum autem, quia hic inter signum & signatum analogia vel nulla est, vel obscura.

E c

Qui

Qui in Scripturis panis Domini dicitur, is scriptoribus Ecclesiasticis hostia etiam, vel oblata nuncupatur: indeque fit, ut tenuissimæ & levissimæ illæ formulæ, quibus Ecclesia Romana loco panis Domini utitur, hostiæ oblatæque nominibus etiam vulgò appellentur. Ac hostiæ quidem nomen inde est, quod panis benedictus sit Domini corporis figura, quod servator noster pro peccatis nostris hostiam obtulit in ara crucis. Nam hostia est *dominus ipse*: ut exponitur in glossis vett. ab H. Stephano primùm divulgatis. Oblatæ verò nomen ejdem pani inde impositum fuit, quod populus olim farinam, vel etiam panem offerret, cujus in Cœna Dominica usus esset. Hæc vetus hostiæ oblatæque appellatio etiam remansit, postquam pro pane minutiarum nummaria sunt inductæ. Id quando factum sit, postea dicemus. Nunc videamus an minutiarum istarum rectè in Dominica Cœna usurpentur. Nobis quidem non videtur. Nam cum vulgari pane Christum esse usum constet, temere ab ejus exemplo receditur, ubi vulgaris haberi potest. Præsertim quando non satis liquet quomodo inter minutias istas, & corpus Christi, seruetur sacramentalis *similitudo*. Quod ut magis pateat, age proprietates veri panis consideremus. Fas optimè expressit philosophus & medicus præstantissimus, Fraciscus Vallesius lib. de sacra philosophia cap. xxvii. *Inter omnia, inquit, quibus vescuntur homines, panis & vinum tenent primas, quia aliis omnes cibi dati sunt hominibus ad delicias, & ad abundantiam: hi verò ad necessitatem & sufficientiam; & his maxime vivunt homines. Nullis cum maiori malo carere potest, & nullis magis contenta est natura, quia sui omnium optimè parabiles, mortalibus omnibus maxime communes, optimè omnium nutrites: non tamen panis et vinum eodem modo, neque eisdem de causis: sed panis, quia substantiam, habet bene crassam, boni succi, et cum substantia nostra bene agglutinatur, habetque tanto plus alimenti, quanto medicamenti minus: cum sit moderatum quiddam, neque calidum, neque frigidum, neque humidum, neque siccum, neque facultate ullâ medicamentoſa, ut expurgandi, aut sistendi, aut laxandi, aut aliud e-*
iusmodi

in modis faciendi: sed si quid tantillum, inclinatur in calidum, quo natura gaudet & fruatur. Itaque, est panis pro omnibus cibis quia mediocritatem tenet omnium, & tenuium, & crassorum, & facultatum medicamentosorum maximè expers, ut sit merè alimentum. Hæc ob causas symbolum est omnis escæ ac totius nutritionis, petentesq; huic corpori necessaria alimenta, solum panem iubemur petere, quem quotidianum vocamus, quia corpora indigent quotidianà refectiōe. Hactenus Vallesius, secundum cuius descriptionem, hostiolæ nullo pacto pro vero pane possunt haberi, cum non teneant primas inter cibos hominibus datos, nec ijs ad necessitatem & sufficientiâ maximè utantur, sed carere ijs possint absq; damno, nec sint facillimè parabiles, vel maximè cômunes, nec optimè nutrant, nec substantiâ habeât bene crassâ & boni succi, nec carni nostræ bene agglutinêtur, nec sint pro omnibus cibis, nec symbolum sint omnis escæ ac totius nutritionis, eoq; nec à Deo poscantur tanquâ alimentum necessariû & quotidianû.

Quibus hostias verum esse panem placet, hi sufficere aiunt, quod ex farina & aqua constiant. Sed quis non videt præterea requiri iustam materiæ quantitatem, elaborationis modum ad certum finem, ac proprietates certas, quæ in talibus obtinent formæ vicem? In hostijs verò pôtificijs ista desideramus. Nec enim ea est farinæ & aquæ quantitas, quæ ad panem conficiendum opus est, vnde nec habent partes panis integrantes, puta interiôrê sive basin, quæ quadrarû olim præbebat vicem (mentas appellat Maro) interiôrê sive medullâ, & superiôrê sive crustû. Nec subiguntur & coquuntur probè panis in modû, eumve in finem, cuius gratiâ panes pînfuntur: sed ut ijs ceræ loco obsignentur literæ: vel ut catapotiorum, quas pilulas appellant, fiant involucria: vel ut panis sacherito (quem vulgo Martium vocant) substernatur; simileve in usus. Adhæc nec saporem odoremq; gratum ac salubrem spirant, neq; corpus nutriunt ac roborant, uti panis verus: vnde nec in oppidis à pistoribus vendi passim, nec cum oleribus, carnibus, aut piscibus apponi in mensis solent. Hæc, iudicio nostro, ostendunt, neutiquam le-

a Cap. 3.

ves esse causas. cur an minutæ istæ panis mereantur nomen in dubium vocemus. Martinus tamen Bucerus in censura libri Anglicani eas prorsus rejicere ausus non est: interim non obicure præfert Ecclesiarum nostrarum morem. *Non video, inquit, quid possit in descriptione huius panis reprehendi: nisi forsitan requirant aliqui spissiorum, ut veri panis speciem, plenius obtineat.*

THESIS II.

Ed verò minus minutias istas probamus, quia mille annis, vel præterpropter, Ecclesia eas ignoravit. Imo ne tum quidem, cum recepta essent vulgò, ab oculatioribus omnibus probabantur.

a In Gemma animæ cap. 66.

Qua occasione oblatarū minutæ nummulariæ in Ecclesiâ fuerint inductæ, operæ pretium fore puto, si exponam. Fuit ea autem istiusmodi. Cum laici in communicando fierene negligentiores, sacerdotibus visum fuit imminuere panis Dominici mensuram. Magis verò magisq; de ea detrahendo, tandem eo usq; deventum, ut nihil aliud nisi nummulariæ istæ minutæ relinquerentur: Docet hoc nos Honorius Augustodunensis verbis istis: *Fertur quod olim Sacerdotes singulis domibus vel familiis farinam accipiebant, quod adhuc Greci servant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc consecratū eis distribuerunt. Postquā autē Ecclesia numero quidē augebatur, sed sanctitate minuebatur: propter carnales statutū est, ut qui posset singulis Dominicis, vel tertiā dominicā, vel sumis festivitatis, vel ter in anno communicarent. Et quia, populo non communicante, non erat necesse panē tam magnū fieri, statutū est, eum in modū denarii formari vel fieri. Hæc vera est causa, cur hostia denarii habeat formā; sed arguti homines mysterium, ubi nullū erat, more suo quæsiuerunt: vnde mox ibidē subiūgit: & ut populus, pro oblatione farina, denarios offerret, pro quibus traditū Dominū recognosceret. Eadē habet ca. xxxv. & ex eo Durātus in Rationali lib. iv. cap. xli. vbi ait, in modū denarii formatur,*

tum quia panis vite pro denariis traditus est, tum quia idem denarium in vinea laborantibus in premium dandum est. Interim antiquitus alium fuisse ritum, agnoscit idem lib. ejusdem cap. LIII. *Offerebant, inquit, magnum panem, & omnibus sufficientem: quod adhuc Græci servare dicuntur.*

Postquam verò minutæ inductæ, non defuisse tamen qui consuetudinem hanc improbarent, testis nobis Bernoldus, Presbyter Constantiensis, qui circa annum vixit millesimum sexagesimum. Ejus verba sunt, *Si nihil omnino debet fieri intra vel extra templum Domini absque mensura & ratione: videntur OBLATARVM MINUTIAE ad Christum & Ecclesiam nihil pertinere, quia sunt absque mensura & ratione.* Quæ verba etiam adducit Cassander in Liturg. cap. xxvii. Postea ista subjungit: *Plura ab eodem autore, alioqui prudenti, pio, & Ecclesiasticarum traditionum studiofissimo, in eam sententiam dicuntur; qui indignissime tulisse videtur, ætate suâ in quibusdam Ecclesiis oblatas panis, quæ priscâ Ecclesiæ consuetudine ad usum sacrificii ad mensuram Domini à populo fidei offeriebantur, ad imaginem NUMMORVM, & ad tenuissimâ quandam & levissimam formam AVERI PANIS SPECIE ALIENAM fuisse redactas, Quare per contemptum MINUTIAS NUMVLARIARVM OBLATARVM appellat, imaginariam & vmbritilem levitatem illis tribuit, & INDIGNAS esse PANIS VOCABULO pro sua tenuitate, ac propter eas officium atq; religionem Ecclesiastici officii multum per omnem modum confundi asserit, pluribusq; & ACERBIORIBVS DICTIS EAS INSECUTATUR. &c.* Hæc Cassander. Et sanè non temere ita sensit Bernoldus, quando multa adeo sunt, propter quæ merito in controversiam vocari possit, an minutæ istæ panis nomen mereantur, ut supra ostendimus.

Non defunt tamen viri longè doctissimi, qui nescio quo partium studio abrepti, persuadere alijs nitantur, jam Epiphaniij Episcopi Cyprij ætate, qui ante annum Christi quadringentesimum vixit, istas oblatarum minutias obtinuisse: ut qui eas appellet *ἱεροσολυμαῖον, ἡ ἁγία ἑσθία*, hoc est, ut illi interpretantur, figuræ circularis adeoque exiguum ut sensibus percipi vix possit. Sed in ruspanda Epiphaniij sententia

Lib. de Ordine Romano, quem ab eo scriptum esse testis est Trithemius, & ex eo Gesnerus ac Possevinus.

^b Durantus de ritibus Eccles. lib. 2. cap. 38. par. 6. Hunnius de cæna Dom. cap. 14 p. 326. edit. Francof. ann. 1590. &c.

quam instituisse docent Evangelistæ. Quare, inquirunt, nisi legem Mosaicam violare Christus voluisset, non alio, quàm azymo pane, uti potuit in cænâ. Græci verò obducunt, quod prædie quàm Iudæi pascha agerent, paschalem jam agnum Christus comedisset. Vnde colligunt, nondum advenisse dies azymorum, cum Christus celebraret pascha. Et sanè alio Christum, alio die Iudæos pascha comedisset, aperte ex Evangelistis comprobatur: ut hac quidem parte Græcorum magis, quam Latinorum, sententiam probemus.

Vt Eucharistia pane azymo celebretur, ab Alexandro I. (qui vrbis episcopus est factus anno cxxi.) institutum esse dicunt Platina in ejus vita. Sabellicus Enneade vii. lib. iv. Polydorus Virgil. de inventor. lib. v. cap. x. Apud Anastasium tamen, & antiquiores, nihil de hoc invenio. Ritus verò hunc probant Latini exemplo Christi: quem in azymis consecrasset, inde colligunt, quia Exod. xii. 19. sub capitis pœna interdicatur, nequis septem azymorum diebus fermentum aut fermentatum haberet domi: Christum autem pascha celebrasse primo azymorum die, quo ipso cœnam instituit, iidem docent verbis Matthæi cap. xxvi. 17. *Primâ die azymorum acceperunt discipuli ad Iesum, dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere pascha?* Similiter Marcus cap. xiv. 12. *Primâ autem die azymorum, quando pascha immolabant.* Et Luc. cap. xxi. 7. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.*

Apud Græcos verò, uti & Abassinos, contrarius mos obtinet. Nam Abassinos fermentatum, eumque die eodem confectum panem usurpare in sacris, auctor est Nicholaus Godignus de Abassinorum rebus lib. i. c. xxxv. De Græcis verò res notior est, quàm ut testes illos laudare sit opus. Ab iisdem Latinos, quia azymis vtantur, azymatos appellari, refert Rupertus Tuitiensis¹. Eodem dicunt Iudaizare, quia cum Iudæis azymo, quàm cum Christo pane fermenta-

¹ De divinis officijs lib. 2. cap.

22.

probant, quia antequam esset festum azymorum, comederit agnum paschalem, cœnamque instituerit. In quo valde eorum ratio fugit, ut innox ostendam. Interim pro hac sententia adferunt, quod Iudæi paschalem agnum ederint posttridie quam illum Christus cum discipulis edisset. Quod etsi Latini negant, tamen verissimum est. Nam Ioannes XIX. 14. de tempore loquens, quo Christus crucifigeretur, aperte ait, *Ἡ ἡμέρα παρασκευῆς, τὴν Πάσχα, ἡ ἡμέρα αὐτῶν ἔστω*. Vbi totam feriam sextam *παρασκευῆς* appellat *συναγωγῆς*. Nam propriè *παρασκευῆς* incipiebat ab hora nona, quod est tempus oblationis vespertinæ: terminabatur autem solis occasu, quod erat initium sequentis diei civilis. Intra hoc tempus agnum paschalem mactari & præparari oportebat. Sed vespere, quæ initium dabat diei paschali (hæc ea vespere erat, quæ *παρασκευῆς* continuo sequebatur) manducabant agnum paschalem. Dicitur autem Christus cruci esse affixus eo die, quo Iudæi præparabant agnum paschalem. Non igitur eodem die Christus comedit agnum, quo Iudæi, sed cum Iudæis esset dies pasceues. Idem probatur verbis istis Ioh. XVI II. 28. *Ἰπὶ non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha*. Respondent aliqui, per pascha hic intelligi panes azymos, vel alios cibos paschales. Sed ita in Scripturis vsipiam pascha accipi, nunquam probabunt. Adde quod etiam immundis (vbi monet Burgenfis) pane azymo vesci licebat: adeo ut causæ fuerit nihil, cur Iudæi hoc nomine à prætore ingressu abstinere. Satis igitur apertum est ex Evangelistis, aliâ Christum, aliâ die Iudæos pascha celebrasse. Et profecto nunquam Iudæi supplicium suppessissent de Christo, quo die paschale festum agerent. Ut omnino pertinacia sit, negare Christum anticipasse tempus, quo à Iudæis pascha celebraretur.

THESIS IV.

Græcorum igitur sententiam hætenus sequimur, quod Christum dicant ante Iudæos pascha egisse: sed in eo ad stipulari ijs non possumus, quod agno comesto aiunt Christum redysse

rediisse ad panem fermentatum. Decepit eos, quod Christum anticipasse credant festum, ut dominum legis: cum ille festum celebravit die a Mose præfinito: ac Iudæi contra a lege recesserint, humana instituta divinīs præferentes, paschæque festum, quod eo anno in diem sextum hebdomadæ incidebat, in sequentem diem reiicientes, ne duo dies festi continui essent.

Exinde, quod Christus anticiparit tempus, quo Iudæi pascha celebrabant, concludere Græci solent, eum Lunā xiii. mensis Nisan, Iudæos verò Lunā xiv. paschalem agnum comedisse. Inque eo non exiguum ponunt causæ suæ firmamentum, quia etsi lege præcipiente, ut pascha cum azymis edatur, etiam Christum similiter edisse, negare non possunt: tamen pro certo habent, Cœnā in fermentato pane instituisse, quia agno comesto, ut aiunt, uti iterum cœperit fermentato, eo quòd azymorum dies nondum advenissent, neque lex diebus octo, sed septem tantum abstinere jubeat à fermento. Ita Euthymius in comm. cap. xxvi. Matth. & Necephorus lib. i. Hist. cap. xxviii. Sed profectò ut certum est, Christum ante Iudæos pascha celebrasse: ita credibile non est, anticipasse tempus lege præfinitum: quia hoc si esset, Iudas illud significasset principibus sacerdotum, Phariseis & Scribis; atque hi illud inter præcipua accusationis capita retulissent: quod cum factum non sit, jure concludimus, Christum, non Iudæos, tempore à lege præstituto pascha comedisse. Confirmat etiam hanc sententiam, quod Paulus, Burgensis Episcopus, Hebraicarum antiquitatum scientissimus (ut qui ex Rabbino sit factus Christianus) refert ex libro Sedar Olam: videlicet ut Hebræi à captivitate Babylonica, quandoque paschalis festivitas (quàm Lunā xiv. mensis Nisan Deus jusserat celebrari) incidere in feriam sextam, ea ex ordinatione R. Eliezeris, ne populus biduum ab opere cogeretur cessare, in sequentem sabbathi diem transferretur. Atque hæc causa esse videtur, cur Lucas xxii. 7. dicat. ἦν δὲ ἡ ἑβδμή. Nempe Iudæi quidē postridie

¶ Addit. ad Lyr.
in Matt. c. 26.
¶ Exod. 12. 6.

sed

e Disp. de diver-
so esu agni pas-
chalis.

sed non eâ die, *§ 1. q. 2. m.* Nam quia pascha inciderat eo-
no in feriam sextam (quod ex Hebræorum computo probat
vir doctissimus Ioannes Moltherus *) eo rejecerunt illud in
diem xv. mensis Nisan: quod adversabatur legi Moisaicæ. Ip-
sâ divini providentiâ factum fuit, ut vero paschatis typici
tempore verus agnus paschalis mactaretur pro mundi pec-
catis. Ut item eodem hebdomadis die, quo primus Adam
ob peccatum paradiso expulsus fuit, etiam passione suâ ce-
lestem paradisum secundus Adam referaret.

d De sacram.
Euchar. lib. 4.
cap. 7.

Nec textivillitio emptitem, quæ contra hanc sententiam
objicit Bellarminus *. Comminiscitur Judæis fuisse dupli-
cem calculum, Astronomicum vnum, alterum vulgarem, se-
cundum quem, ut ait, dies xlv. nunquam incideret in feri-
am sextam: quæ nihil sunt nisi ægri somnia. Nam Judæi so-
lum sequebantur calculum Astronomicum, hoc est motum
Lunarem à Calippo præscriptum: omnia etiam, uti hodie in
Turcia fit, ad Lunæ motum peragebant: nec plenilunij tem-
pus (quo pascha celebrare lex iussit) post Calippicam præ-
scriptionem ignorare poterant sacerdotes, quod apud nos,
ubi nec in Rep. neque in Ecclesia Lunaris motus ratio ha-
betur, etiam agricolæ & nautæ sciunt; alijque homines ple-
beij, & sæpe *αὐτοίσιτοι.*

THESIS V.

*Nihil igitur præsidij in eo inveniunt Græci, quod Chri-
stus anticipavit festum Iudaicum. Nam si die à lege præsti-
tuto, hoc est decimo-quarto mensis Nisan, qui primus erat
azymorum, pascha suam comedit: consequitur, quemad-
modum dum agno vesceretur, ita etiam cum cœnam insti-
tueret, fermento abstinnisse.*

e In 4. sent. dist.
11. qu. 2. art. 2.

Quare assentio Thomæ Aquinati, qui, quocunque tem-
pore Christus, pascha celebravit, existimat posse convinci,
cum cum cœnam suam institueret, azymo pane usum esse.

THE-

THESIS VI.

Nec tamen inde consequitur, nos quoq; Christi exemplo, azymo pane in cæna vii oportere. Nam cum ea res nihil pertineat ad vim sacramenti, ἀζυμος ac liberum est, seu hoc, seu illo pane utamur. Vt & miremur, & doleamus, de re tantula Latinos & Græcos, annos jam quingentos & amplius rixari.

Nam controversia hæc circa annum cœpit cōs. lxxi, vt testatur Leo ix. epist. ad Michaelē, Episcopum Constantinopolitanum. Eam verò hodieque durare, liquet ex censura Hieremiæ Constantinopolitani patriarchæ, de Confess. Augustana c. x. quod est de cæna: vbi inter alia eo pugnat argumento, quod panis azymus non sit verus panis: id autem inde probat, quia ἀζυμος dicitur ab ἀζυμος τῶν αὐτῶν, vt est apud Etymologum: farina autem non attollatur, nisi per fermentum. Quasi non verisimilius ibidem, itemque ab Eustathio deducatur ad αἶμα significante αἵματι, quomodo vsus Homerus Iliad. 9. Μῆ μιν ἴσται ἀνὴρ μὴδ' ἄλλος, πόντος μῆτις, Vnde & αζυμος dicitur ἀπὸ τοῦ αἵματος αἵματι, eodem Eustathio teste. Adde quod etiam in translatione lxxii. interpretum, Exodi xxix. 2. & Iud. vi. 20. non minus panis vocatur, qui azymus est, quàm qui fermentatus. Videtur autem iste Græcorum error satis esse antiquus. Nam etiam Theodoretus in cap. x. Danielis, inficitia eos arguit, qui panem azymum panis nomen mereri negant.

Quamquam verò ἀζυμος est, vtrum pane utamur azymo, an fermentato, & vtrobiq; mysterium possit inveniri: tamen neutiquam repugnemus, si quis azymum præferat: quando apertius hic mysteriū est. Nā, vt secundum Apostolum ait Walafridus Strabo^d, oportet epulari non in fermento malitiæ et iniquitatis, sed in azymis sinceritatis & veritatis: Et vt Ivo Carnotensis^e inquit, nos moraliter Deo munus offerimus

panis

a Vers. 264.
b Pag. 641. cd.
Rom.
Vers. 4.

c 1. Cor. 5.
d De rebus Eccl. cap. 18.
e Sermone de convenientia veteris & novi sacrificij.

*panes azymos, dum non in fermento malitia, sed in azymo
sinceritatis & veritatis ambulamus. Idemque legas a-
pud Rupertum Tuitiensem lib. 11. de officiis divinis
cap. xxii.*

THESIS VII.

*De controversia, utrùm fermentato, an azymo panem
viti conveniat, satis dictum. Nunc de illo videamus, an
quibus regionibus triticei panis usus non est, isti licet
usurpare, quod panis implet vicem. Nobis quidem sic
videtur. Nam cum Christo propositum fuerit, symbolis
eorum, quibus corpus nutritur, representare alimoniam
spiritualem: nihil vel à Christi scopo, vel fidei divini ab-
errat, qui non divine institutionis neglectu, sed necessita-
te compulsus, materiem panis usurpat regionibus, quibus
vivit, usitatam.*

Quæstio est, an in triticei panis penuria, vti liceat, quod
panis loco usurpatur. Quomodo ex lotometræ semine,
quod milio simile est, aqua vel lacte subacto panes facie-
bant Aegyptij: de quibus Plinius vide lib. xxii. cap. xxi.
Quomodo item ex loto, palma, asphodelo, rapis, cucurbita,
multisque alijs panes fiunt: qua de re vide, quæ ex veteri-
bus & novellis referunt Hieronymus Cardanus de subtili-
tate lib. xi. I. Iohannes Baptista Porta magis naturalis lib.
iv. cap. xvi. xvii. xvi. Gregorius Bertinus de alimen-
tis lib. ix. cap. iii. Hieronymus Olorius de rebus Eman-
uelis lib. ii. Franciscus Vallesius de sacra Philosophia
cap. xxvii. &c.

^a Gloss. in de-
cret. 3. part. dist.
2. ad can. Sic in
sanctificando, Quamquam verò juris canonici doctores negent, pa-
nem dici posse, nisi qui è frumento fiat: minimè tamen du-
bitamus quin ubi alius panis obtinet, ibi rectè is in Cœna
Dominica usurpetur. Nam cum eo corpus nutriatur &
roboretur

roboretur, permanet ^{analogia} inter signum & signatum. Idem est iudicium Clarissimi Theologi, Theodori Bezzæ, epist. 11. ad Thomam Tilium, ubi sic scribit: *Vbi aut vini vel nullus est usus vel nulla certo tempore copia, nū Cæna Domini nulla celebrabitur? Imò ritè celebrabitur, si quod panis aut vini vicè vel ex usu cōmuni, vel pro tēporis ratione supplet, panis aut vini loco adhibeatur. Hac enim mens fuit Christi, cum panē ac vinum ad hac mysteria deligeret, ut propositis earum rerum signis, quibus corpus nostrum alitur, veram alimoniam spirituum velut ob oculos repræsenteret. Itaque à Christi sententia nihil aberrat, qui nullo prorsus novandi studio pro pane & vino substituat, quæ etsi non parem, similem tamen alimoniam analogiam habeant.*

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

ALTERA

DE

SACRIS COENÆ DO-
MINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

HACTENVS de pane ipso vidimus. Nunc ac-
cedamus ad ritus pani annexos. Quorum pri-
mus est sanctificatio seu consecratio, prout eā Ec-
clesiastici scriptores appellant, quæ in scripturis nunc *ιεωγια*
vocalur, ut *Matt. XXVI. 26. Mar. XIV. 22. & I. Cor. x.*
16. nunc ιεωγεια, ut Luc. XXI. 19. & I. Cor. XI. 24.

Quamquam enim gratiæ quidem aguntur creatori, bene-
dicitur autem creaturæ, pura pani & vino: tamen pro eo-
dem duo hæc vsurpantur in sacris literis. Cujus causa est
quod in synaxi gratias Deo agentes, benedicimus pani & vi-
no, eaq; sanctificamus, hoc est, à communi vsu ad sacrum &
sacramentalem præparamus. Hæc etiâ Oecumenij sententia
fuit, qui Pauli illud *I. Cor. x. 16. ε ιεωγιαμεν*, interpretatur, *ε ιεω-
γιαμεν ταυτοκρινημεν*. Imò & *LXX.* interpretes in descriptione re-
rū Leviticarum passim *ε ιεωγια* vsurpant pro *αγιαζοντες η καθαριζοντες*.

THE-

THESIS II.

At Pontificij aliud per consecrationem intelligunt. Nempe arcanorum verborum super pane & vino recitationem factam à sacerdote, quâ natura eorum in corpus & sanguinem Christi realiter & substantialiter transmutetur, partim quidem propter occultam verborum vim quâ dicuntur, partim autem ob peculiarem virtutem ordinis sacerdotalis. In qua Pontificiorum sententia tria damnamus. Primum, quod consecrationem non alijs verbis fieri putant, quàm istis, Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus: Neque enim solis Domini verbis consecratio fit, sed etiam precibus, quibus panis & vinum ad sacrum usum præparantur, atque adeò actione totâ, quatenus ea, cum à ministro, tum à communicantibus fit secundum institutionem Christi.

Hæc etiam veterum sententia fuit. Passim enim dicunt prece atque invocatione panem & vinum consecrari. Vt Iustinus Martyr apolog. 11. Irenæus lib. iv. cap. xxxiv. Cyrillus Hierosol. catech. 111. Mystag. ^a Eucherius in homilijs Eusebio Emiseno tributis, serm. v. de paschate, atque alij. Sanè etiam de Christo Innocentius I II. scribere non dubitat: ^b *Dicipotest, quod Christus virtute divinâ confecit: & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent.* Itaque, ex Innocentij sententia, antequam verba illa profaretur Christus, jam corpus suum consecrat per præviam benedictionem. An verò non idem in sacerdotibus habeat locum, disputat Scotus super quartum sententiarum ^c.

^a Pag. 76. & 77. edit. Commel.
^b p. 525. edit. Morcill. anno 1608.
^c Fol. 84. b. edit. Lovan. a. 1560.
^d Lib. 4. de mysterio altaris. cap. 6.
^e Dist. 8. qu. 2. art. 2.

THESIS III.

Alter error est, quod verba illa, Hoc est corpus meum: & Hic est sanguis meus (quibus consecrationem fieri contendunt) panis admurmurant & vino: cum, ut ea Christus dixit Apostolis, ita nunc dicenda sint populo, eoque clara debeant voce pronunciari, ut ab omnibus possint intelligi.

Verba Domini, quibus panem & vinum corpus & sanguinem suum vocat, arcana nominant Pontificij. Ut catechesis Canisij, quando ait, *Christum verum Deum ac hominem verè ac integrè in sacramento contineri, ubi sacerdos rite ordinatus panem & vinum verbis illis arcanis & à Christo traditis consecraverit.* Arcana autem verba appellantur non quia ignorentur, sed quia sic panis dicantur & vino, ut sonus eorum ad aures populi non pertingat. Quem sanè morem probare non possumus. Nam cum Christus in cœnâ adsit, non ut panis, sed ut homini se jungat: non panis, rei inaniz, sed homini pane utenti verba istæ dici debent. Eoque etiam clara voce ea exprimi oportet, ut à populo intelligi possint. Sanè in veteri Ecclesia ita fiebat: quando & populus, auditis consecrationis verbis, *Amen* dicebat: ut Pontificij ipsi agnoscerent, conuicti apertis locis Clementis Constitutionum lib. viii. cap. xx. Ambrosij de ijs qui mysterijs initiantur cap. ix. Leonis serm. vi. de Ieiunio septimi mensis &c. Imò hodie etiam in Ecclesijs Orientalibus ac Græcis, ut Cardinalis Bessario scribit, mos iste obtinet. Verba ejus sunt: *Sacerdote verba illa altà voce, ut vos Græci soletis pronunciant, assistens populus in utraque parte respondit Amen, quasi dicat, verè ita est, ut tu dicis.* Cur verò mos ille abrogatus fuerit in Ecclesiâ Romanâ, has ab eo causas video adferri. Primum, *Ne sacrosancta verba vilescerent.* Quam rationem adducit Innocentius de sacro altaris mysterio

^a De sacr. Eucharist. in Liturgicis Patrum pag. 184. verl. ult. ed. Morall. ann. 1560.

mysterio lib. III. cap. I. Mirifica sanè ratio ad conciliandam reverentiam sacramentis : si non potius talis, quæ superstitionem inducat. Neque enim homines sacramentis, sed sacramenta hominibus inservire oportet. Et si talibus modis reverentia paratur, cur non æquè hoc agitur, vt ne Eucharistiam videant homines : quando non solum auditus, sed etiam conspectus frequens contemptum parit? Idem Innocentius⁴ strictim, alijque a Lib. 3. de altaris myst. cap. 2. firmandæ suæ sententiæ talem narrant fabellam. Aiunt aliquando rusticos verba cōsecrationis crebrâ auditione edoctos, ea in agro pani dixisse, ac illum subito in carnem esse commutatum: Deum verò irâ accensum demisisse de cœlo ignem, qui ad vnū omnes absumpserit, adeo vt neque tantæ cladis nuncius aliquis superesset. Quæ sanè si vera sunt, mirum quàm fide dignis auctoribus acceptum, cuius rei nullum relictum esse nuncium agnoscunt. Sed cautè hoc docere nos neglexerunt: vti & vbi terrarum, & quibus temporibus hæc contigerint. Mirum verò tam sui esse oblitos, vt nunc vim eam etiam laicis tribuant, qui alias ordini sacerdotali, & intentioni consecrandi hanc propriam faciunt potestatem. Præter istas hanc etiam causam adducit Thomas⁵, quia oblatio & consecratio ad solum pertinent sacerdotem. *Quedam, inquit, dicit publice, scilicet, quæ pertinent & ad sacerdotem, et populum : sicut sunt orationes cōmunes: quedâ verò pertinent ad solum sacerdotē, sicut oblatio et consecratio: et ideo, quæ circa hoc sunt dicenda, occultè à sacerdote dicuntur.* Sed cogitare debuerat vir acutissimus, cum non vnus sacerdotis, sed totius Ecclesiæ causâ cōsecratio fiat, atq; omnes fideles in eâ gratias Deo agere debeant (vnde & *in missa* appellatur) etiâ, quæcunq; in hoc mysterio dicuntur, à fidelibus cunctis audiri oportere: quemadmodū optimè colligit Imperator Iustinianus Constit. CXXIII. *Inuenimus, vt omnes Episcopi pariter et Presbyteri, non tacito modo, sed clara voce, quæ à fidelis populo exaudiat, sacram oblationem, et preces in sancto baptismo adhibitas celebrent: quo maiore exin-*

4 Part. 3. q. 83.
 resp. ad 6.

5 Pag. 322. edit.
 Plantin, anno
 1567.

DE DEVOTIONE in depromendis Domini Dei laudibus audientium animi efferantur. Ita enim & divus & Apostolus docet, dicens in primâ ad Corinthios epistolâ: Enimvero si solummodo benedicas spiritu, quomodo is, qui privati locum implet, dicet ad gratiarum actionem tuam Deo ipsum Amen: quandoquidem quid dicas, non videt? Quæ verba, uti alia in eâ editione multa, in Scrimgeriano codice non reperit Franciscus Duarenus, sed non neglexit illa codex, quem Græco transtulit Gregorius Haloander.

THESIS IV.

Tertius error est, quod tum consecrationis verbis, tum ordini sacerdotali, hanc efficaciam tribuunt, quod panem & vinum convertant in substantiam corporis & sanguinis Christi.

Hunc spissum errorem diluemus disputatione eâ, quæ seorsum de *potestate* Pontificia dissertabimus.

THESIS V.

Vidimus de benedictione seu consecratione. Alter ritus est fractio panis: de quâ ita statuimus, divina institutioni magis convenire, ut panis fractus, quàm ut integer exhibeatur. Nam disertim scribitur ab Apostolo^a: Accipit (Christus) panem, & postquam gratias egisset, fregit ac dixit, Accipite, edite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur. Tres etiam Evangelistæ fracti panis meminerunt. Et Ecclesia Apostolica ab hoc ritu administrationem Cæna vocavit non in ipso, fractionem panis. Nec ritus hic mysterio caret. Signat enim passionis dolores ex laceratione corporis, & separationem

^a 1. Cor. 11, 24.

tionem corporis ab anima. Ergo cæremoniâ hâc ad-
monentur fideles, corpus Christi non minùs certò pro
se in cruce oblatum ac fractum esse, quàm oculis cer-
nunt panem Domini sibi frangi. Quo pertinent ver-
ba Apostoli antea commemorata. Præterea significat
communiam multorum cum uno corpore. Vnde idem A-
postolus 1. Corinth. x. 16. Panis, quem fran-
gimus, nonne est communio corporis Christi ?
quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus.
nam omnes vnus panis participes sumus.

Triplex hac de quæstione sententia est. Sunt enim, qui
existunt, fractionem panis esse partem *veritatis* sacramen-
ti, eoque *veritatis* necessariam: vnde & damnatum eunt
Ecclesias istas, quæ ritum hunc non vsurpant. Contrâ alij
censent, esse ritum *veritatis* ac liberum, eoque nec
malè vsurpari, nec malè omitti. Itaque & eos vehe-
menter culpant, qui hoc nomine magistratibus molesti-
am facessunt, vt quibus locis cæremonia hæc non obtinet,
illis in Ecclesiam inducatur. Media inter hos eorum o-
pinio est, qui fractionem esse necessariam arbitrantur, non
quidem vt partem sacramenti essentialem, imò neque vt
integram præcipuam, quales in homine sunt cor & cap-
ut: sed ejusmodi tamen, quæ ad rei integritatem per-
tineat: vt sunt oculus, auris, brachium, pes. Ex horum
mente non sine culpa fractio omittitur (vt sine quâ cœna
fiat mutila) non tamen vitium hoc ejusmodi est, vt *veritas*
sacramenti tollat, ac charitati Christianæ non possit, vel
non debeat condonari. Horum nos sententiæ subscribi-
mus. Nam quò minùs *veritas* esse cæremoniam hanc
dicamus, vetamur tum factò Christi, de quo scriptum est,
Gratias egit, fregit, dedit: tum mandato ejus dicen-
tis, *Hoc facite*: tum mysterio fractionis, quod du-
plex est. Primum enim per fractionem mors Christi

significatur: quam rem Wolph. Musculus expressit verbis istis in 1. Cor. XI. *Quod vobis frangitur*) *Referunt aliqui verbum FRANGENDI ad panem Cœna Domini, q. d. hic panis meum corpus est, quod pro vobisiam frangitur. Verum panis ille frangitur quidem: at non illius, sed corporis sui fracturam, id est mortem, quam in Iohanne templi destructionem vocavit, tanquam mysterium fide amplectendum commendat, cum dicit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur. Poterat dicere, quod vobis tradetur et occidetur. Verum, ut accommodaret se sacramentali fractioni panis, dixit, quod pro vobis frangitur. Ut enim panis dum frangitur, pro illis frangitur, quibus ad edendum distribuitur, quod nisi frangatur, distribui et edi nequit: sic Corpus Domini panis vivus è cælo missus, ut cibus noster fieret, in cruce pro nobis est fractum, id est, occisum, &c. Hactenus ergo fractum pro nobis est in cruce Corpus Domini, quantum pro nobis est morti datum. Alterum mysterium in eo consistit, quod ut multa sunt panis frusta, sic multi communia habeant cum vno corpore. Sed objectant vnitatem hanc aliunde intelligi: nempe quia, ut ex multis granis vnus panis conficitur, & ex multis acinis vinum confluit: ita ex multis fidelibus Ecclesie corpus confiat. Quomodo exponunt vnitatem hanc Chrysostomus, Augustinus, Beda, alij: è junioribus Calvinus, & Musculus ipse. Sed fatemur non in-viti, etiam hoc pacto idem adumbrari: tantum dicimus, etiam aliter significari, nempe vnitatem panis in partes multas divisi, multisque distributi: quo imprimis respexit Apostolus.*

Præter ista etiam, panem esse frangendum, Apostolicæ Ecclesiæ exemplo docemur. Nam nihil apertius istis Pauli verbis, *Panis, quem frangimus*: imò Eucharistiæ Sacramentum ab hoc ritu fractio panis dicebatur: vti Act. II. 42. vbi Syrus vertit, *Communicabant in oratione,*

oratione, & in fractione Eucharistia. Idem interpres de eadem intellexit, vers. 46. Vertit enim, *Frangebant munus benedictum, capiebantq; cibum exultantes.* Atque ita etiam cepit Walafridus Strabo lib. de ritibus Eccles. cap. xx. Sed Nicolao Lyrano locus is ancipitis esse sententiæ videtur. Nam sic scribit: *Communicatione fractionis panis, tum quòd quotidie communicabant, tum quòd communes cibos, sicut & cetera sumebant.* Ac Chrysostomus etiam per fractionem indicari censet temperantiam & victus tenuitatem. Similiter Theophylactus: τὸ ἀλλοτρίῳ ἄρτου τὸν παντὶ δυνάμι ἱεροῦ τῆς αἱ λαοὶ τῶν δούλων τῶ ἐκείνου. Quæ parum solida videntur. Porro Syrus etiam de fractione sacri panis capit verba Act. xx. 7. vbi vertit: *Cum convenissemus unâ sabbathorum ad frangendam Eucharistiam.* Sed de corporali refectioe interpretatur idem Lyranus: vti & Petrus Comestor in historia Scholastica^b. Saltem^b Hist. A. & A. post. cap. 99. Act. xxvii. 35. ita accipi, non solum Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Oecumenius, alijque interpretes testantur: sed res ipsa clamat, quia cum nautis & militibus gentilibus Eucharistia non potuit celebrari.

Quamquam verò, quæ de fractione panis hæcenus diximus, clarissimis nitantur Scripturarum locis : tamen viri eruditi, in quorum Ecclesiis ea fractio non obtinet, vim omnium eorum eludere se posse sperant, eò quòd apud ipsos massa discerpatur in multas oblatarum minutias. Quasi hæc massæ fractio sit mystica, ac non coquinaria ; quasi item in templo, ac non in culina ; quasi denique in actu sacramentali, ac non ante sacramentum fiat. Etiam illo ijdem se tuentur, quòd Hebræa frangendi verba, nempe **כָּרַךְ**, & **שָׁכַר**, passim accipiantur pro distribuere: vt Et. lvi. 11.

7. *Frangere esurienti panem tuum.* Hoc est, partem ejus singulis pauperum divide: vt interpretatur Augustinus. ^{a T. 4. lib. de sal. document.}

Similiter Thren. iv. 4. *Parvuli petebant panem,* & non ^{cap. 5. & ferat. erat, 63. de Temp.}

Ff 3

erat, qui frangeret eis. Sed corrumpunt hæc, si dicatur, quod res est, frangere his Veteris Test. locis *ἡμεῖς μὴ διαιρέωμεν* accipi pro ea distributione, quæ fractionem consequitur: ita ut *frange* tantundem sit ac, *frange ac divide*. At in Ccenæ verbis ne locum quidem hæc *μὴ διαιρέωμεν* habet: ut ubi de Christo distinctè dicatur, *ἡμεῖς οὐ διαιρέωμεν*. Denique probandum ipsi seruat, Christum & Apostolos, qui non Hebræo, sed Syro vsi sunt sermone, vocem usurpasse, quæ non minus dividere quam frangere significet. Sanè verbum *κλάω*, quod est apud Syrum interpretem, non dividere, sed frangere *ἡμεῖς* notat.

THESIS VI.

*Atque hæc de Scripturarum fonte. Præter quæ, fractionis ritum confirmat perpetua Ecclesia *ἡμεῖς*, usque ad ea tempora, quibus nummularia minutia in Ecclesiam sunt inducta.*

Augustinus epist. LIX. ad Paulinum: OMNIS, VEL PENE OMNIS frequentat Ecclesia, ut preces accipiamus distas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod in Domini mensa est, benedici incipiat: orationes, cum benedicitur & sanctificatur, & AD DISTRIBVENDVM COMMINVITVR &c. Idem in sententiis Prosperi: Cùm frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Domini corporis in cruce immolatio, cuius sanguinis de latere effusio significatur? Quem locum frustra hodie apud Prosperum quæras? sed ex sententiis Augustini citat eum Gratianus Dist. 2. de Consecrat. C. cùm frangitur. Similiter fractionis hujus meminere, Ignatius, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Dionysius Areopagita,

ta, Cyrillus Alexandrinus, Euagrius Scholasticus, Beda, Paschasius, Theophylactus, Anselmus: quorum testimonia quia jam ab alijs adducta, ijs hîc reponendis operam non infumam.

a Hospiniano
de re sacram.
lib. 2. pag. 30.
Parro lib. de
symbolis sacra-
ment. &c.

THESIS VII.

Quæquam verò fractio Scripturis præcipiatur, inque veteri Ecclesia obtinuerit: tamen cum eius omissio non adversetur primario Christi instituto, omnino, si quibus in Ecclesijs, ubi panis non frangitur, vivamus, satius sanè est, ut vel sic panem sumamus, quàm ut eo mos in totum fraudemus, & neglectu sacramenti infirmiorum conscientias pervicaciter turbemus.

Quæ etiam Clarissimi Bezzæ sententia est. Verba ejus sunt lib. Quæst. & Resp. quæst. CXCIV. *Sentio eam (fractionis) præteritionem; quoniam non ad ipsam sacramenti perfectionem, sed tantum ad veri & prorsus legitimi ejus usus formam pertinet, actum ipsum non vitare: sicut navus in facie formosa venustatem quidem ledit, sed formam tamen ipsam non abolet. Similem locum ex epistola ejus ad Tilium infra adferemus. Eamque Bezzæ sententiam probat etiam Hospi-*

a Disp. tertia de
Cenæ symbolis.
b Pag. 35.

THESIS VIII.

Longè etiam minùs, ubi fractio observatur, de fractionis modo est contendendum.

Nec enim satis constat, utrùm fractas partes fregerit in minores, deque manu in manu singulis tribuerit Christus: an, quod Hospinianus verisimilius putat, in duas sacram. p. 31.

partes panem confregerit, earumque alteram dederit illi, qui proximus ei ad dextram accumbebat; alteram vero illi, qui ad sinistram, ut isti deinceps proximè accumbentibus porrigerent, donec singuli particulam sibi decerpissent.

Neque etiam referre putamus, utrùm digitis frangatur panis, an scindatur. Prius Christum fecisse verisimile est ex more Iudæorum, qui utebantur pane lato, at non admodum spisso, ac præterea sulcis quibusdam decussatim inciso, ut commodè in quadratas quasdam buccellas manu frangeretur. Sanè etiam Baronius scribit ad annum LVIII.; ^d ex Rabbino rerum Iudaicarum antiquarum perito accepisse se, eos incisionibus in particulis plures signatos coquere solitos panes, ut sic ad esum non esset opus illas incidere, sed solum frangere. Quomodo incisos panes Græci *βραμνίαι* vocabant, ut scribit Athenæus lib. III. nempe à *βραμνί*, quod, Hefychio teste, notat *ισχίον*; *ισχίον*, tenuem seu exiguum buccellam. Panem istiusmodi describit eruditus, sed incertus poeta in Moreto.

---Iamq, subactum

Format opus, palmisq, suum dilatat in orbem,
Et notat impressis æquo discrimine quadris.

Et Martialis lib. I. x. epig. xc.

Libetur tibi candidæ ad aras

Seclâ plurima quadra de placentâ.

Vbi per quadram non intelligitur quarta pars panis, etfi
• Ibid. pag. 542. id Baronius & multi viri docti existiment, (neque enim in placenta plurimæ sunt partes quartæ: neque cùm placenta sit figuræ circularis, quartis ejus partibus quadrarum nomen, quod quadratum quid sonat, conveniret,) sed quadræ sunt *ταμνίαι* sive buccellæ: vnde & panis militaris ac nauticus, quia itidem sulcis altius impressis in buccellas varias distingueretur, buccellatum dicebatur: ut disci-

mus ex L.VI. C. Theodof. de erogat. milit. ann. Item Ammiani libro XVII. Vulcatio Gallicano in Avidio Calsio, Spartiano in Pescennio, Paulino & Therasia epist. xxxvi. inter Augustinianas, & è Græcis posterioris ævi, Mauricio in Tacticis, ubi ait, Χρὶς ἐν ἡμέρᾳ τοῦτου, ἐν τῷ αἵματι τοῦ αἵματος τοῦ αἵματος ὁ δὲ καὶ τοῦ αἵματος. Atque hæc quidem ad illustrandam fractionem Iudaicam dicta sunt. Orientales verò panem Eucharisticum non frangebant, sed instrumento scindebant: ut testatur Nicolaus Cabasilas in exposit. Liturg. c.v. Imò jam Damasceni ætate ita fieri solere, docebit Germanus Constantinopolitanus verbis illis^b: Τὸ αὐτοῦ τοῦ αἵματος αἵματι ἐν τῷ αἵματι, ὃ αὐτοῦ τῷ αἵματι αἵματος, τῷ αἵματι αἵματος, ὃ αὐτοῦ τῷ αἵματι αἵματος (ὡς ἐν μεγάλῃ λαλοῦσα παρὰ τὴν αἵματι αἵματος) διακρίνεται ἐν τῷ αἵματι αἵματος, ὃ αὐτοῦ τῷ αἵματι αἵματος. *Dominicum corpus, tanquam ex quodam utero & carne corporis virginis, toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à diacono, ut magna Ecclesia à maioribus accepit, dissecatur ferro quodam, quod & lanceam appellant. Eundem morem apud Æthiopes obtinere, apud varios legimus.*

^b In mystica contemplatione pag. 152. edit. N. orcl.

^c Gasp. Sancti-um in Act. 2. 42. atque alios.

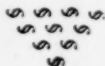
THESIS IX.

De numero partium, in quas panis dividitur ita statimur, pro communicantium vel copiam, vel paucitate, multiplicari eum, vel imminui.

Hoc monere operæ non erat, nisi Ecclesia Romana statuisset, ut tres in partes hostia frangeretur: cujus rei mysterium adfert Micrologus cap. XVII. Vixit is ante annos amplius quingentos, tempore Gregorij VII. & Anselmi Lucensis, quorum eople capite meminit. Fusius verò idem postea docuit Durandus Rationalis sui lib. IV. cap. LI: *Decimo-octavo, Quare sunt tres partes? Ad quod dicen-*

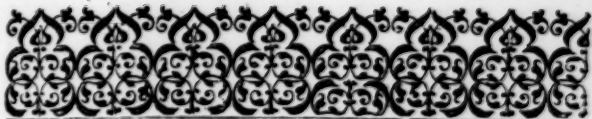
dicendum est, quod frangitur in tres partes. Primo in memoriam Trinitatis. Secundo in memoriam triplicis status Christi. Primus fuit in hominibus manens. Secundus fuit in sepulchro iacens. Tertius verò, in memoriam & signum, quod Christus passus fuit in triplici parte sui, id est, in pedibus, in manibus, & in latere. Quarto, in signum, quod tres sunt partes mystici corporis: prima est in cælo, sive in patria, sc. Ecclesia triumphans: secunda est in terra, sc. Ecclesia militans: tertia est in Purgatorio, & hac dicitur purgans. Quinto in typum trium Personarum euntium in Emanus, scilicet Christi, & Cleopha, & ut quidam dicunt, Luca. Hæc Durandus. Apud Græcos verò non eundem numerum servari, vel Chrysostomi liturgia ostendit: in quâ panis frangitur in partes quatuor in modum crucis, unaq; earum in calicem immittitur, cum certa recitatione verborum. Idem docent hæc verba Humberti disput. adversus Græcos de azymo: *Græci habent lanceam ferream, qua scindunt in modum crucis ipsam oblationem. Vbi lanceam vocare, Græcorum exemplo, liquet ex verbis Germani Constantinopolitani antea allatis.*

a P. 694. in appendice Tomi undecimi Baron.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA
 TERTIA
 DE
 SACRIS COENÆ
 DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

Diximus de fractione. Tertius verò ritus est distributio ad manducandum: quâ parte à Pontificijs graviter peccatur. Nam in privatis, ut vocant, missis, non distribuitur fidelibus panis, sed ceteris spectantibus sacerdos eum manducat solus. Quale spectaculum repugnat instituto Christi. Tantùm enim abest, ut Evangelista vel Paulus pronuncient, Christum edisse solum, ut ne quidem, an ederit, narrent. Contenti enim sunt referre, ut discipulis dixerit ^a, Accipite, comedite, hoc facite in mei recordationem, mortem Domini annunciantes, donec venerit. Etiam refellere est Pontificios ex consuetudine Apostolica Ecclesia: quam cognoscimus ex verbis hîsce Paulinis, ^b Vnus panis, vnũ corpus multi

^a Matth. 26. 26.

Marc. 14. 22.

Luc. 22. 19.

Paul. 1. Cor. 11.

²³.

^b 1. Cor. 10. 16.

17.

multi sumus, *QUIA* omnes unus panis participes sumus.

^a Sess. 22, cap. 8. Respondet Concilium Tridentinum ^a, *illas quoq; missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, verè cōmunes censi debere: partim quòd in eis populus spiritualiter communicet, partim verò quòd à publico Ecclesia ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.* Sed hæc cum synodus ea dicit, doctorum nostrorum sententiam magis circumludit, quàm eludit aut tangit. Nec enim inficiantur illi, etiam extra Cœnam à fidelibus manducari carnem, & bibi sanguinem Christi: sed de nihilo esse negant, quod præcipiatur cunctis spiritualiter Christum manducantibus, ut cum etiam sacramentaliter sumant. Atqui sanè temerarium esset hoc CHRISTI mandatum, si fructus omnis, qui ex sacramentali esu ad fideles redundat, etiam rediret ad eos, qui sacerdotis *μνηστήρ* spectatores solùm fiant. Quod verò Concilium addit de ministro publico pro salutē totius Ecclesiæ offerente; id, volente Deo, melius expendemus, cū de Missæ sacrificio differtabimus.

THESIS II.

Etiam hæc Pontificiorum consuetudo antiquæ Ecclesiæ iudicio repugnat. Imò ad hæc usque tempora panis fidelibus distribuitur in liturgiâ Gracæ, atque aded etiam Syra, Armenia, Æthiopica. Ac, nisi valde nos ratio fugit, sola est Ecclesiæ Latina, quæ ab hoc veteris Ecclesiæ ritu discesserit.

De hoc nos dubitare non patiuntur veteres liturgiæ: quæ cum multæ sint, & nullo negotio ab omnibus consuli possint, verba earum adscribere hoc loco par-
cemus:

cemus: potiusque ex Canonibus veteribus, & Parrum vel homilijis, vel tractatibus, aliqua horum pertinentia adducemus. Cujusmodi est Canon decimus eorum, qui dicuntur Apostolici: *Omnes fideles qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velint inquietudines Ecclesia commoventes, convenit communionem privari.* Expressimus versionem veterem: quæ non solum in Petri Crabbij veteris Conciliorum editione, sed etiam apud Isidorum Hispalensem, seu Mercatorem potius, in Conciliorum volumine invenitur. Et si sententiam magis quam verba ponderes, eandem retinuit tum doctissimus Kemniti^{us} in examine Concilij Tridentini¹, tum Cardinalis Bellarmin^{us}², dum Kemniti^{us} refutat. Græca tamen aliam etiam sententiam admittunt: vt quæ sic sonent: *Πάντας τὸς πιστεύοντας αἰσιν, ὃς ἡ γρηγορία ἀλείπτει, καὶ προσκοινωνίας διὰ τῆς ἀσπουχίας καὶ τῆς ἀκαταστάσεως, καὶ ἀκαταστάσεως τῆς ἐκκλησίας, ἀπορρίπτονται καὶ.* Vertebat Haloander: *Quicumque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neq. apud preces & sanctam communionem permanent, eos tanquam qui ordinis in Ecclesia perturbationem inducant, a communione arceri oportet.* Itaque sententia canonis erit, non vt quisque, quoties adest, communicet, sed ne, necdum peractâ communionem, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant ipsi, remanere jubentur, vsque dum alij non Clerici tantum, sed etiam Laici perceperint panem sanctum. Nam, vt ad Canonem istum Zonaras annotavit, *Οἱ λαϊκοὶ συνεχῶς πρὶς μεταλαμβάνειν ἀφαιρῶνται, Laici propterea eo ipso tempore communicare volebant.* Imò, (vt ibidem addit Zonaras) etiam hoc præcipitur Concilij Antiocheni can. 12. *Iubet enim πάντας τοὺς πιστεύοντας ἵνα τὴν ἐκκλησίαν οὕτως, ὡς ἡ ἱερὰ γρηγορία ἀλείπτει, καὶ προσκοινωνίας διὰ τοῦ ἀσπουχίου καὶ τῆς ἀκαταστάσεως, καὶ ἀκαταστάσεως τῆς ἐκκλησίας, ἀπορρίπτονται καὶ.* Videmus vt ex ijs, qui Ecclesiam frequentant, Verbumque audiunt, non

illam esse legitimam missam, cui intersunt sacerdos, respondens, offerens, atq; communicans, sicut ipsa compositio precum evidenti ratione demonstrat. Etiam Humbertus, Episcopus Sylvæ Candidæ, responsione^a ad Nicetam cognomento Pectoratum: *Quodlibet horum trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine distributione, aut fractio sine benedictione & distributione, perfectam memoriam Christi non representat, sicut distributio nulla sine benedictione & fractione.* Atque ex his satis liquere puto, cum Scripturis, tum antiquitati eos repugnare, qui panem distribuunt, sed non frangunt: longeque magis recedere eos à Christi instituto, qui quomodocunq; retinent fractionem, sed non distribuunt id quod frangunt.

^a Extat libellus iste in appendice Tom. 11. Baroniani. b Pag. 718.

THESIS III.

Origo verò missæ privata est talis. Primum quidem, dum Christiani & numero erant pauciores, & Zelo fervidiores, quotidie populus Eucharistiam percipiebat. Postea numero eorum gliscente, ac pietate decrescente, Clerici cum sacerdote suo quotidie communicabant, populus non item: sed contentus is erat, singulis communicare diebus Dominicis. Sed neque hic res stetit. Nam aliquanto post satis visum fuit, si tertia saltem Die Dominica Eucharistia sumeretur. Tandem denique sufficere iudicatum, si summis id fieret annis festis, præcipuè ferijs paschalibus. Clerici etiam paulatim studium remisere: ita ut tandem, nullo Clericorum præsentem, sacerdos sacris operaretur. Ergo tunc alicubi quidem preces, caterique ritus ad synaxin pertinentes fiebant, consecratione & manducatione excepta: alibi verò solus sacerdos edebat panem sanctum. Sed posterius hoc magis altero ex re sacerdotum esse visum fuit, quia alioqui futurum erat, ut populus etiam offerre cessat-

cessaret. Ne igitur oblationibus istis fraudarentur sacerdotes, privatim celebrârunt missam, & quò uberiores essent populi oblationes, multa ad eum dicere cœperunt de efficacia salutaris, quæ ex actione sacerdotis etiam ad non communicantes ædideret. Hæc ubi opinio semel recepta est in vulgus, ingens plerisque omnibus studium fuit sibi & suis canponandi missas privatas: ut quas persuasum haberent valere ad remissionem peccatorum pro vivis & mortuis consequendam.

a Epist. 189.

Consilium est Basilij ad Cæsariam Patriciam^a: Καὶ ὡς πάντες οἱ ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ οἱ ἐκ τῆς οἰκουμένης, καὶ οἱ ἐκ τῆς οὐρανόθεν, καὶ οἱ ἐκ τῆς γῆς, καὶ οἱ ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ ἐκ τῆς οὐρανόθεν, καὶ οἱ ἐκ τῆς γῆς, καὶ οἱ ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀβύσσου. Singulis certè diebus communicare, & participare sancti corporis & sanguinis Christi, bonum & fructuosum est. Etiam Walafridus Strabo lib. de Ecclesiast. reb. cap. xx. Cùm CHRISTIANIS, & maxime Clericis, omnes dies inferias deputantur, videtur ratione plenissimum, ut per singulos dies sacris occupemur officiis, & quando mentis vel corporis graviore macula non obsistunt, panem & sanguinem Dominicum, quibus sine vivere non possumus, iugiter ambiamus, imitantes Primitivæ Ecclesiæ studium salutare, de quo in Actibus Apostolorum ita scriptum est, Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Et infra: Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis laudantes Deum. Quibus verbis non solum, quid facere conveniat, sed etiam quid antiquitus fieri soleat, indicatur. Posterius hoc etiam Durandus nos docet Rationalis sui lib. i v. cap. l vii. In Primitiva Ecclesia omnes, qui celebrationi Missarum intererant, singulis diebus cōmunicare solebant, eò quòd Apostoli omnes de calice biberunt, Domino dicēte, Bibite ex hoc omnes.

De

De consecrat. D. 2. C. Non iste. Offerebant enim magnum panem, & omnibus sufficientem, quod adhuc Græci servare dicuntur. Quod verò isti scriptores de ætate Apostolicâ, & primitivâ Ecclesiâ scribunt: idem Cyprianæ tiamnum ætate obtinuisse certum est. Nam epist. lvi. ad Thibaritanos ita scribit: Gravior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorruptâ & virtute robusta parare se debent milites Christi, considerantes, idcirco se QUOTIDIE calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere. Alloquitur tam laicos, quàm clericos. Vniuersos quippe fideles adhortatur ad martyrij constantiam; quod etiam laici, mulieres, pueri subibant. Nec tamen ex his colligere audemus, primis aliquot sæculis eandem vbique consuetudinem fuisse: sed fatemur non inviti, etiam primis illis temporibus hac parte variasse Ecclesias. Sanè quanta in talibus olim in diuersis Ecclesijs rituum fuerit diversitas, id nos egregiè docet Socrates lib. v. cap. xxi. Vbi & cum multa de varietate istâ attulisset, postea subiungit: *Ἄριστον, ὡς ἰσχυρὰ, ἡ τοσούτων διαφωνία ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ συνεστήκει. ἐν οἷς τὰ αὐτὰ παρὰ πολλοῦ, ὡς εἴη τοῖς ἰσχυροῦσι παρέσταν.* Causa huiusmodi discrepantiæ fuerunt episcopi, qui variis temporibus ecclesia præerant. Qui autem istos ritus acceperunt, eos tanquam legem ad posterum transmiserunt. Ab hac igitur causa fuit, quod etsi antiquitus plerisque in locis quotidie Eucharistia perciperetur: alijs tamen id tantum vel bis in hebdomade fieret, puta sabbathi & Dominica die; vt Augustinus indicat epist. cxviii. ad Ianuarium: vel ter, nempe feriâ primâ, quartâ, sextâ vt Epiphanius in compendiariorum forma fidei catholicæ ab Apostolis fuisse constitutum tradit: vel quater, puta ab ijs, qui sabbathi diem tribus istis adjungerent; vt fecisse aliquos testatur Basilius epist. ad Cæsariam Patriciâ. Imò Socrates & Nicephorus scribunt, a Lib. 5, c. 27. omnes ubiq; totius orbis Ecclesias diebus sabbathi, singulis b Lib. 12, c. 34.

hebdomadibus vertentibus, mysteria celebrare: Romanos solos & Alexandrinos id ex antiqua quadam traditione facere detrectare. Græcè est, Τὸν πανταχὶ ἡ ἱερομάντις ἱεροσολίτης,

ἢ ἡμεῖς καθέκαστος, κατὰ πάσαν ἡδωμένης αἰῶνος ὑποτασσόμενοι μυστήριον, ἢ ἡ Ἀλεξανδρινή, καὶ ἡ ἐν Ρώμῃ, ἢ πᾶσι ἀρχαῖαι παραδόσεις αὐτὴ πάλιν παρατάσσεται. Vt omnino fallatur diligentissimus & doctissimus

6 Pag. 50.

historiæ sacramentariæ conditor, cum lib. 11. sententiam esse putat, vnâ sabbathorum sive hebdomadis die, nempe Dominicâ, omnes vbique ecclesias mysteria celebrasse, Romanâ solum & Alexandrinâ exceptis, vbi die quidem profestâ communicetur, at Dominicâ ipsâ nunquam. Quod de vtraque harum nobilium Ecclesiarum persuadere sibi posse, id verò non sit hominis sani: imò ne de vllâ quidem orbis ecclesiâ verum putamus. At vti alia infinita, ita rectè illud monet idem, locis nonnullis solo fuisse die Dominico communicatum: optimeque probat illud ex Augustini epist. cxviii. ad Iuuenarium, item ex synodicâ Alexandrini Concilij epistolâ, vbi Macarium non confregisse calicem ostenditur, quia non fuerit Dominica dies, cum facta est: item ex Concilij Toletani iv. can. ix. vbi dicitur, Nonnullos sacerdotum in Hispania reperiri, qui Dominicam orationem, non quotidie, sed tantum die Dominicâ dicant. Nam si communio non fiat sine oratione Dominicâ, consequitur, solis diebus Dominicis mysteria fuisse celebrata. Cæterum quod plerisque tantum in locis recenti adhuc ecclesiâ fiebat, id cum labentibus seculis res in oblivionem venisset, totius fuisse ecclesiæ consuetudinem creditum est. Vnde scriptor libri vetusti de divinis officijs disertim scribit: In diebus nascentis Ecclesiæ in Dominicis tantum & festis diebus, qui secularibus solent occupari negotiis, conveniebant ad audienda solennia. Nam ex ijs, quæ antea diximus, constat, plurimis Ecclesiæ primitivæ locis quotidie cæteris publicos habitos esse. Sed hæc, ut dixi, prius fuere. Postea enim istis etiam locis, frigescēte populi pietate,

4 Apud. Cas-
sanderum Li-
torg. cap. 33.

fatis

fatis ei visum fuit, si Dominicis diebus sacris interesset: ut tergemino testimonio antea ostendimus. Cum verò populus nullum incuriæ modum sciret, synodo Sardicensi, item Trullanâ, prætereaque Antiochenâ statutum fuit, ut si quis ne tertiâ quidem quaque die Dominicâ Eucharistiam sumeret, is ab Ecclesiâ separaretur. Auctor Zonaras ad can. ix. eorum, qui Apostolici vocantur. Verum cum omnia juris repagula negligentia humana transiliret; nec par legum severitas ubique obtineret: tandem eò usque processum est, ut vix alijs quàm festis maxime solennibus, ac imprimis paschatis ferijs, à populo communicaretur. Quem in morem acriter invehitur B. Chrysostomus in cap. ad Eph. homil. 111. ¹. Populo attramen, occupationum prætextu, Dominicis solum diebus, aut præcipuis anni festis Eucharistiam sumente, clerici nihilominus quotidie communicabant. Micrologus cap. xlvii: *Ad quotidiana missarum solennia, non generaliter ab omnibus, sed religiosis conveniunt, qui plus spiritualibus negotiis, quàm secularibus invigilant, qui reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant.* Similiter Walafridus Strabo cap. xx. cujus verba superius citavimus. Etiam antea commemoratus scriptor libri vetusti de officijs divinis, hunc antiquioris ecclesiæ morem indicat. *In Dominicis tantum & festis diebus, fideles, qui secularibus solent occupari negotijs, conveniebant ad audienda solennia: in diebus verò profectis ministri & votis adstricti intererant missæ.* Item Regino lib. i. de Ecclesiast. disciplinis: *Ut presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus, vel quilibet Ecclesiæ deputatus clericus, si intra civitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesiæ est, aut castella, aut vici, aut villa, ad Ecclesiæ sacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus non emendaverit.* Missæ istæ, quæ solis clericis præsentibus fiebant, solitaria dicebantur. Odo Cameracensis in Canonem: *Cum primitus Missæ sine collecta non fierent, postea*

a Pag. 105 a. &
1051. edit.
Commel.

b Apud Cassian.
In drum Liturg
cap. 33.

*mos inolevit Ecclesia, solitarias, & maxime in cœn-
bis, fieri missas.* Vbi collectam appellat collectionem,
quæ ad oblationem & communicationem in publico cœtu
fiebatur. Contrâ missæ, quæ in populi peragerentur con-
ventu, *publicæ* vocantur à Gregorio^a ad Castorium, e-
piscopum Ariminensem. Sed cessante etiam quotidianâ
clericorum communione, aliquibus in locis sacerdotes qui-
dem præces, lectiones, atque alios synaxios ritus frequen-
tabant, mysterijs verò celebrandis supersedebant: quod ip-
sum Alexandrinam Ecclesiam, sed tantum feriâ quartâ, &
eâ, quæ parascene dicitur, facere solere testatur Socrates
Eccles. histor. lib. v. cap. xxi^b. Hujusmodi à Gulielmo
Durando *missa sicca* vocatur lib. iv. Diuinorum offic. cap.
i. ^c *Potest, inquit, sacerdos unam missam cum sacrificio, &
aliâ siccam celebrare.* Idemque rationem missæ siccæ
pluribus postea explicat. Etiam dicta hæc est *missa nautica*:
vt constat ex libello ordinis missæ Romanæ. Puta quia sacra
ejusmodi etiam in navigijs obire licet, vbi ob locum flu-
ctuantem plena missa administrari nequit. Meminit ejus
etiam Thomas Waldensis lib. vi. Tit. iv. cap. xxxv. At
non vbique, ob communicantium absentiam, quotidianam
oblationem intermittere visum fuit: sed plurimis in locis,
etsi, quibus dispensaretur, nulli adessent, sacramentum ni-
hilominus celebrandum putarunt. Nempe metuebant sa-
cerdotes, ne aliqui oblationibus populi fraudarentur. Quæ
quod vinctiores essent, etiam elogijs mirificis missarum hu-
jusmodi virtus cœpit prædicari: vt quibus, quicquid cœnæ
Dominicæ promittit, absque indignæ manducationis peri-
culo consequi valeremus. Ea opinio nundinationem missæ
privatæ vbivis accendit & fovit: eodem nempe igni in-
calescentibus, & missis privatis, & sacerdotum culinis.

^a Lib. 4. registri
indict. 13. c. 87.

^b Al. cap. 22. E-
dit. Rob. St fol.
249. b. versuan-
te penult.
^c Paragr. 23.

THESIS IV.

Præterea de distributione queritur, utrum panis in manus præberi à ministro, an ori ingeri debeat. Nos prius à Christo factum putamus. Nec enim quicquam ab Evangelistis, vel Apostolo dicitur, unde suspicio oboriatur, à communi eum & assistatâ sumendi cibi ratione discessisse. Nec qui cum tam multis discumberet, facere id potuisse videtur, nisi de loco surgens ire ad singulos vellet. Quod satis intelligunt, qui norunt veterum discumbendi morem, ab eruditissimis philologis expressum in ijs, quæ de Triclinio scripsere. Imò idem quoque habuerit locum, si medium inter discipulos affecisse mensa fingamus, vti credit pictorum vulgus. His adde, quod etiam in veteri Ecclesia diutissimè obtinuit mos iste, ut manibus sumeretur sanctus hæc cibus.

Apertissimè hoc nos docet Dionysius Alexandrinus ad Xystum, Episcopum Romanum, vbi de quodam tractat, qui eo quod ab hæreticis aliter, quam Catholici, baptizatus esset; etsi jam annos multos ad mensam Domini accessisset, rebaptizari nihilominus volebat. Verba Dionysij inter alia sunt ista: Εὐχαριστῶ γὰρ ἰταῦτα, ὅτι οὐκ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ τῷ Ἀμὲν, καὶ τῇ τῆς ἁγίας εὐχαριστίας, ἣ ἡμεῖς ἐκ τῆς ἁγίας ἐκείνης τῆς εὐχάρειας ἐκτελέσαμεν, ἣ τὰς κατὰ τὴν ἁγίαν, καὶ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν ἀγάπην τὴν αὐτὴν ἡμεῖς ἰσχυρῶς, ἡ δὲ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἐκτελέσαμεν. Eum qui gratiarum actiones audivisset, qui Amen unâ pronunciansset, qui adstitisset mensa, qui manus ad sanctum illud alimentum capeffendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis &

6 Apud Euseb.
lib. 6. cap. 35.

sanguinis Dominici particeps, eius baptisma non audebam de integro renouare. Idē Dionysius hæc scripsit de Novato:

Παύλος τῷς θεωροῦσας, ἡ διακονοῦντες τὸ μυστήριον, αὐτῶν δὲ τῶν ἁγίων, ἀντὶ τοῦ ἰουλιανὸς τὰς παλαιὰς ἀνθρώπων ἀναρχίας, κατέχον ἀμφοτέρους καὶ τὰς τοῦ λαβόντος, καὶ μὴ ἀφαιεῖς ἡ τ' αὐτὸ ἀμφοτέρους εἰπωσι ταῦτα, τοῖς γὰρ ἰανὺς ῥήσιν λόγους. Ἰσοῦν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ Κρυφίου ἰσοῦ χριστοῦ, μολύπτει καὶ καταλύει, αὐτὸς δὲ ἑστὶς κατὰ τὸν Κρυφίον. Cum fecisset oblationes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexissetq̃, miseros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione iusiurandum dare cōegit. Atque suis v. trisq̃ manibus manus accipientis prehensens, non prius dimisit, quam hoc iusiurando eum obstrinxisset: (illius enim verbis utar) Iura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, te nunquam nec me deserturum, nec ad Cornelianum reversurum. Cyprianus sermone de Lapsis: Alium, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere; sanctum Domini edere & convecere non potuit: cinerem se ferre apertis manibus invenit. Idem sermone eodem: A diaboli aris revertentes ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè rufantes, Domini corpus invadunt: & plus modo in Dominum manibus atq̃ ore delinquant, quam cum Dominum negaverunt. Nazianzenus etiam Iulianum exagitat, quòd ut quicquid sanctitatis in baptismo accepisset, elueret, victimarum se sanguine pollueret: & nequid sanctitatis manibus inesset, quibus Eucharistiam accepisset, eas sacrificijs contaminaret. Audiamus ipsum orat. in Iulianum: Ἀμαρτὴν ἡχ' ὅσην τὸ λαβὼν διακρίνεται, καὶ κατὰ ἡμᾶς παλαιῶσι τῶν παλαιῶν τὸ μυστήριον ἀφαιεῖς, ἡ τὰς χεῖρας ἀφαιεῖς καὶ τὸν αἵματός σου διότις ἀποκαθαίρει, δὲ ἡμᾶς χριστὸν κοινῶμεν, ἡ τῶν παλαιῶν, καὶ τὸ διότις, Nefario sanguine lavacrum exterges, initiationis nostræ execrabilem initiationem opponens: manusq̃, suas profanat, ut nimirum eas ab incremento sacrificio, per quod nos Christo, ipsiusq̃ passionibus & divinitati communicamus elueret ac repurgaret. Idem Nazianzenus Orat. funebri

6 Paragr. 21.

8 Paragr. 13.

6 Pag. 70, edi.
Morell.

funebri in laudem Gorgoniæ, vbi de ea inquit, *Ἐν τῷ*

τῷ ἀντικείνῳ τῷ τῷ σῶματι, ἃ τῷ ἀντικείνῳ τῷ χεῖρ ἰδομένης. Sicubi

quispiam signorum pretiosi corporis aut sanguinis manus con-

diderat. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. Mystag. v. d.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ σῶματος τοῦ τῷ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, ἃ τῷ ἀντικείνῳ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ χεῖρ ἰδομένης, καὶ τῷ σῶματι τοῦ

e Pag. 187. edit.
ciusdem.

d Pag. 545. edit.
Morell. ann.
1608.

e In A&. Apost.
cap. 8. verl. 44.

a In Histor.
Tripart. lib. 9.
cap. 30.

Pag. 328.

bit Beatus Rhenanus Annot. in Tertull. lib. De Corona Militis: Satis liquere ex antiquorum lectione, Eucharistiam manibus laicorum olim attactam fuisse. Imò & Ruardus Tapperus cogitur agnoscere, ex Cypriano & Ambrosio idem colligi posse. Sic. n. scribit. T. 2. Art. xv. *Præter historiam de Satyro. fratre B. Ambrosii, quem corpus Domini secum in navi habuisse, testatur idem Ambrosius: ex quo simul, & ex sermone Cypriani de Lapsis, videtur, quod illi temporibus sanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod CORPVS DOMINI IIS IN MANVS DABATUR vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum, ibique sumerent: ita vt per temporum intervalla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.*

THESIS V.

Et sanè consuetudo altera ingerendi panem in os, circa annum sexcentesium demum, capisse videtur, neque id aliunde quàm à superstitiosa veneratione signorum, quæ in apostolica tandem evasit.

Videri tamen possit iam Augustini ætate mos iste, plerisque saltem in locis, obtinuisse, ut ne mulier manu Eucharistiam attrectaret. Nam sermone CCLII. de Tempore hæc legimus: *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus. & omnes mulieres exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Sed sermones de Tempore magnam partem spurios esse, notissimum est. Sanè etiam Gaspar Sanctius in Actor. II. 44. verba ista à Baronio ait ex Maximo citari, qui tamen ea, non vt Maximi, sed vt Augustini adduxerat. Adde quod nec satis constat, ea Maximi illius Taurinensis esse. Verùm utcumque est de Augustini ætate; saltem diffiteri non possumus, ita fieri solere circa tempora Gregorij Magni. Nam de eo dubitare non patitur Canon xxxvi Concilij Antifiodorensis: *Non licet mulieri*
nuda

nudâ manu suâ Eucharistiam sumere. Nempe videtur Concilium illud velle, vt cœminæ Eucharistiam in mundo linteo acciperent: quod linteum esse vocatum *Dominicale*, colligunt viri cruditi ex sequentibus Canonis XLII^a verbis: *Unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem suum habeat. Quod si non habuerit, usque in alium diem Dominicum non communicet.* Nec multo post tempora Gregorij ab aliquibus accipi in vasculis solet. Quæ res cõegit patres Concilij, quod Constantinopoli in Trullo habitum est, aduersus hanc superstitionem decernere Can. CI. *Siquis voluerit synaxis tempore communicare purissimo Christi corpore, is, antequam participet, manus in formam crucis figurans, sic deat, & suscipiat gratia communionem.* Eos enim, qui PRO MANU VASCVLA quadam aurea, velex alia materia construunt ad susceptionem diuini doni, & per illa immaculatam communionem recipiunt, nullo modo admittimus, vt præferentes materiam inanem, hominiquè obnoxiam, Dei imagini. Siquis sacerdos participes fecerit communionis huiusmodi vascula admoventes, excommunicetur & ipse, & qui hæc infert. Quando verò primùm publico decreto sancitum sit, vt nec à laicis manu acciperetur, quæritur à doctis. Hospinianus^{us} quidem primùm id Concilio Rhotomagensi factum censet: è cuius cap. II. ista adducit: *Nulli laico, aut famina Eucharistiam in manus ponendam, sed tantum in os eius.*

^b Lib. 2. de re sacramēt. p. 33.

THESIS VI.

Si tamen Ecclesiâ consuetudo obtinet, vt absque manuum ministerio cibis sumatur ore, dum absque superstitione fiat, tanti hæc res non erit, vt idcirco Ecclesia turbari debeat: cum in adorâ, sacramenti non in sumendi modo consistat, sed in sumptione ipsa, qua permanet, seu manibus prehendas, seu ore percipias à ministro.

Eadem Clariss. Bezzæ sententia est: vt liquet ex epist. II. ad

ad Tiliū. Verba eius eo libentiū adferam, quia non de modo fractionis tantū, sed de ipsa etiam fractione loquuntur. Sic enim scribit: *Sentio gravissimè, & in semetipsum, & in fratres reliquos peccare, qui nevis istis, aut etiam, si manis, corruptelis istis & suis & aliorum conscientias non leviser perturbant, perinde ac si de Christianismo semel sublato ageretur.* Et mox: *Esto, vitiose hoc vel illud à nonnullis fiat, aut pratermittatur, an propterea Christiani non sunt, nec pro fratribus habendis? Nam certè FRATRES NON ducimus, QUIBUSCUM sacram communionem habere nobis nefas esse ducimus.* At, enim inquit, sic videmur illorum peccatis communicare. Imò falsissima est hac consecutio. Nec enim, ut ritè ad Cenam accedam, scrutandum est mihi, quā quisq; conscientia ad eam mecum accedat, sed de meā ipsius conscientia mihi laborandum est. Itaq; & cum adulteris, & cum homicidis, & cum sceleratissimis quibusvis, modò nullā meā culpā tales sint, si ad Cenam castus & sceleris purus accessero, nihil illorum impuritas mihi nocuerit. Et quod de moribus dico, etiam de doctrina dico: quam interdum nec pastores savi purè tradunt; nec auditores satis ritè percipiunt. Et postaliqua: *Verūm, inquit, ut non inquinemur eorum peccato, atamen fovere eorum errorem sic videbimur.* Imò ne hoc quidem satis ritè dicitur. Quid enim absurdius est, quàm eum accusare tanquam alieni vitij fautorem, qui ut fratrem lucretur, eius infirmitatem tolerat? Tibi non frangitur panis, sed integer datur; tibi in os, non in manus prabetur, nullā tamen vel superstitione, vel impietate probabili. Laudari sanè id non potest, non debet: at tu certè id peccatum non committis, quod in te potius committitur. Condemna igitur apud te, atq; etiam, prout sese occasio offeret, reprehendè, id quo in te delinquit infirmus frater. Interim sedulo caue, ne quasi de Christianismi summā agatur, offensus resiliās, & prapostera tuā severitate, illum quidem perdas & destruas: te ipsum autem oblato illo beneficio privēs. Etsi enim non fractus, sed ingerer; non in manus, sed in os tibi panis ille non ritè datur: panis ille tamen, quem tibi datum recusās, & qui non satis ritè

recte datur, Christi corpus est: & vinum, quod oblatum refu-
gis, Christi sanguis est sacramentaliter videlicet: ut iam du-
plicis peccati, nempe & contristati infirmi fratris, & neglecti
tanti boni crimine tenearis.

THESIS VIII.

*Finis distributionis est usus sacramenti, qui in man-
dicatione consistit. Ergo sine sacramenti excidunt, qui
hostiam sine oblatam sumunt, ut in pyxide honorificè asser-
vent.*

Ex parte etiam vidit Gabriel Biel in Can. lect. xxxvie. et lit. F. fol. 83.

Remissio peccatorum plus fit per usum huius sacramenti, quam
per ipsum in se. Non enim tantum prodest in pyxide conser-
vatum, sicut oblatum & sumptum in vera fide & devotione.
Causam deinde subjicit, quia Manducatio & potus huius
sacramenti est usus. Quibus continuo subjungit: hinc et
volens discipulos suos Christus fructus huius sacramenti par-
ticipes fieri, postquam corpus suum consecravit, non sistebat
in consecratione. Neq̃, dedit discipulis, ut ipsum honorificè
conseruarent, sed dedit in sui usum, dicens, Accipite et man-
ducate. Et mox: Ex his satis patet, quod consecratio ad usum,
qui est eius manducatio, tanquā ad finem quodammodo prox-
imum ordinatur. Quia Christus, postquam accepit panem,
benedixit, dedit discipulis suis, ut manducarent. Idem le-
ctione xxxviii. ". Ipsa enim consecratio non est simpliciter
finis consecrantis, sed potius usus fidelium. Ad hoc enim con-
secratur corpus et sanguis, ut fideles eo utantur manducando,
et manducantes capiti et membris fortius uniantur.

^a Fol. 90.

THESIS VIII.

*Interim non negamus, in veteri etiam Ecclesiā obli-
nuisse.*

nuisse reservationem Eucharistiæ, tum privatam, tum publicam: vti & delationem ad absentes, atque infirmos. Sed hæc delatio multum differt à circumgestatione ea, quæ ad ostentationem ac pompam in Romana Ecclesiâ fieri solet.

¶ c. 13. c. 6.

Concilium Tridentinum, cum reservationis & circumgestationis morem è Scripturis probare non posset, solum obtendit, quod consuetudo ea sit vetus. Verba eius sunt ista
 2: *Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiâ ad antiqua est, ut eam seculum etiam Nicæni Concilij agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc usum in Ecclesiis conservari, præterquam quod cum summa æquitate et ratione coniunctum est, tum multis in Concilij præceptum invenitur, & vetustissimo Catholica Ecclesiæ more est observatum.* Videmus, ut à Tridentino Concilio ad Concilium Nicænum provocetur. Nempe propter ista canonis decimiquarti, vel ut alij numerant, decimioctavi verba: *Accipiant (diaconi) secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, vel à presbytero, sacram communionem. Quod si non fuerit in presenti vel episcopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant, & edant.* Hinc colligunt, Eucharistiam antea ab Episcopo, vel presbytero, fuisse consecratam, & reservatam, ut in eorum absentia à diaconis proferri, & manducari posset. Sed posteriora hæc canonis verba, quibus efficeretur quod volunt, etsi legantur etiam in collectione Isidori Mercatoris; nec multum abeat Rufinus lib. 1. cap. vi: tamen in nullis Græcis editis inveniuntur, non illâ Tilij vel Lustelli, non in Romanâ, vel aliâ vllâ. Etiam omisit ea Codex Romanus Moguntia editus anno cdo lxxxv. & Gratianus dist. xciii. cap. pervenit. Quæ ostendunt, jure nobis verba ista suspectæ fidei videri. Interim negare nolumus, suppetere alia testimonia, quibus Eucharistiæ reservatio, atque ad absentes, vel infirmos delatio solidius probetur. Nam sub gentilibus Imperatoribus, quia ob persecutionis periculum

De Symbolis Cæne Dominicæ. 481

periculum quotidie sacerdos haberi non posset, partem quidem Eucharistiæ præsentem manducabant, partem verò domum auferrebant. Meminit ejusce moris Tertullianus lib. 11. ad uxorem. Item Cyprianus serm. de Lapsis. a Parag. 22.

Cum quædam (mulier lapsa) arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Quod verò

ob persecutiones primitus concedebatur, id etiam temporibus pacatis, ob inveteratam consuetudinem, permixtum fuit. Docet hoc nos illustris iste locus Basilij Magni epist. cclxxxix. quæ est ad Cæsariam Patriciam: Τὸ δὲ ἐν

τῇ τῇ εὐχαριστίᾳ καθὼς διακρίβδαι τὰ μὲν παρόντες ἱερεῖς ἢ λειτουργοί, καὶ κατὰ τὴν λαμβάνου τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, μὴ αὐτῶς εἶναι παρὰ τῆς ἐκείνου ἐκείνου, ἀλλὰ τὸ τῇ μὲν αὐτῇ συνιδεῖν τὸ δὲ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὸ ἐκείνου.

Quoniam per tempora illa persecutionumangebantur homines necessario, sacerdote vel ministro non presente, propriis manibus percipere communionem, non est nisi supervacuum ut demonstrem, illam ipsam rem non esse graviter & iniquè ferendam, eò quòd inveterata consuetudo hoc ipsum reipsa confirmatum dederit. Vbi ex eo,

quod Basilius id graviter ferendum neget, non malè nobis colligere posse videmur, fuisse tum temporis qui graviter id ferrent, planeque putarent, cessante jam persecutione, etiam morem istum celsare oportere. Nec habet Basilius multum quod opponat, præter consuetudinem longam. Nisi aliquid est, quod in Eremitis aliter fieri non possit. Continuo enim subjungit: πάντες γὰρ ἡ ἐκείνῳ τῷ ἱερεὶ

κατακρίνεται, ὅσα μὲν ἐκείνῳ καθὼς ἔστιν ἐκείνῳ κατὰ τὴν ἐκείνου ἐκείνου.

Nam & illi omnes, qui per eremum vitam monasticam instituunt, ubi copia non suppetit sacerdotis, cum habeant domi communionem, de suis illam manibus percipiant. Exinde

ait, eam etiam consuetudinem obtinere Alexandriæ, atque per Ægyptum: Ἐν Ἀλεξανδρίᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἔστι καὶ

τῶν ἐκείνῳ τῶν ἐκείνῳ, ὡς καὶ τὸ πλεῖστον ἐκείνῳ ἐκείνῳ ἐκείνῳ. Vbi videmus, ut in Ægypto, non aliquos, sed unumquemque de plebe; nec aliquando, sed ut plurimum

ita

ita facere dicat. Nec contentus est Basilius dicere, antiquum esse eum morem, ac passum obtinere, sed etiam addit, ratione optimâ esse subnixum. Nam sic ibidem scribit:

Ἀναξ γὰρ πῦθοντες τὸ ἱεὶος τελευτῶντες καὶ διδόντες, ὁ λαὸς αὐτῶν οἷον
 ὄντος αὐτοῦ, καὶ ἰσχυρὸν μεταλαμβάνον, καὶ ὑποσχετικῶς πιστεύοντες ἰσχυρῶς,
 γὰρ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱεὶος διδόντες τὴν μυστικὰν κατέχει αὐτῶν ὁ ὑποσχε-
 τικῶς μετ' ἑαυτῶν ἀνάστα, καὶ ὅτι αὐτοὶ τῇ σῶμα τῇ ἰδίᾳ χηλίσματα
 πένοντες ἐν τῇ ἀνάστα, οἱ τῇ μίας μυστικῇ διδόντες τῇ πνεύματι τῇ ἰδίᾳ, οἱ πνεύ-
 ματι μυστικῶς αὐτοῦ. Nam cum semel sacerdos sacrificium

peragat & distribuat, qui susceperit illud integrum simul, & quotidie de illa sumpserit, quam à dante acceperat sacerdos, credere debet & tenetur, nec iniuria, se eandem suscipere & percipere. Nam & in Ecclesia ipsa sacerdos partem aliquam in manus tradit, & illam apprehendit, qui percipit, cum omni libera potestate, atq; ita suis propriis manibus eandem suo admotam ingerit. Idem igitur, quoad potestatem est, sive quis de manu sacerdotis partem unam aliquam percipiat, sive partes simul quam plurimas. De Basilio satis: cujus verba etiam exscripsit Anastasius Nicænus quæst. & resp. in scripturam xci i i. Basilio comitem addamus Nazianzenum, qui de Gorgoniâ, sorore suâ, testatur, vt ea manu reconciderit antitypa pretiosi corporis ac sanguinis Christi:

a T. i. b. b. PP.
 edit. 2. col. 149.
 b Pag. 187, edit.
 Morell.

Ἐν οὗτοι, inquit, τῶν ἀντιτύπων τὸ τιμὴ σῶματος, ὃ τὸ αἷμα τοῦ ἰεροῦ
 εἶναι. Etiam ex Ambrosij oratione funebri de obitu fratris discimus, vt frater Satyrus in naufragij periculo perfectius sacramentum fidelium, ipse necdum initiatus, poposcerit, eoque accepto, illud orario illigavit, orariumque collo involuerit, cumque hâc fiduciâ in mare se dejecisset, salvus evaserit. Quæ sanè argumento sunt, vt fideles sacramentum Eucharistiæ domum deferre, atque in periculo sitinere gestare secum soleant. Meminit etiam sacramento domi manducati Hieronymus apologiâ pro libris adversus Iovinianum. Verba ejus sunt: Scio Romam hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant, quare

c Pag. 108 edit.
 Basil. 2. 1553.

De Symbolis Cæne Dominicæ. 483

quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur ecclesias? an alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebra quæq; lucent apud Deum.

Cæterum, quàm mos iste non ab omnibus probaretur, indicare videtur locus ille Origenis in Levit. cap. vii. d. *dominus panem, quem discipulis dabat, cum dicebat, Accipite, et manducate, non distulit, nec servari iussit in crastinum.* Apertissimè verò idem ostendit Concilium Cæsaraugustanum: quod malè in Hormisdæ tempora refertur, cum ætate Damasi habitum sit, puta anno cccLxxxI. Eo in Hispanijs morem istum esse abrogatum, ostendit canon 111: *Encharistia gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Idem repetitum Concilio Toletano 1. quod anno habitum quadringentesimo. Verba canonis xiv. sunt: *Si quis acceptam Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ex quibus falli liquet Gasparem Sanctium, Theologum Hispanum, cum Hormisdæ de mum tempore h. e. circa annum lxxx. morem istum damnatum fuisse arbitratur. Atque hæc de privatâ asservatione.

Præterea moris erat, ut Eucharistia publicè à sacerdote custodiretur, quò ad ægrotum extra ordinem deferretur. Docet hoc historia de Serapione lapsio, sed pœnitente, qui cum sine Eucharistia mori non posset, eâ à Dionysio, Alexandrino episcopo, per puerum transmissâ, inque fauces admissâ, confestim spiritum Domino reddidit. Eusebium vide lib. vi. hist. Eccl. cap. xxxvi. Etiam Gratianus^b tanquam ex Concilio Arelatensi citat hunc canonem: *Qui non bene custodierit sacrificium, & minus vel aliud aliquod animal illud comederit, xl dies pœniteat: qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, nec inventa fuerit, xxx dies pœniteat.* Quanquam cum verba ista in nullo Arelatensium Conciliorum hodiè legantur, ac ne quidem sapiant ætatem illam, quâ vetera illa quæ extant Arelatensia habita sunt: sanè non est, quod istis æquè, ac illo Serapionis exemplo, virgere quenquam possimus.

morem

^d Pag. 143. edit. Basilæ, 1535.

^a Comment. in Act. Apost. c. 2.

^b De Consecr. dist. 2. cap. 9.

morem istum, et si propter ea, quæ de Serapione diximus veterem sanè esse, negari non possit: tamen non antiquus æquè, ac privata alservatio esse videtur. Nam cum quotidie sacra fieret Synaxis, nihil attinebat Eucharistiam reponi, sed poterat ea, quo tempore Cæna publicè administrabatur, ad ægrotos, atq; alios qui adesse non possent, mitti per diaconum. Id Iustini Martyris tempore fieri solere, docet ipse apologia II. pro Christianis.

a Pag. 76. edit.

Commel.

b Pag. 77.

Ὁς καὶ μὲν τὰς ἡμῶν διὰκονας, διδόντας ἑαυτοῖς τὰς παρὰ τὸν μεταδιδόντα ἐκ τῆς ἑυχαραστίας ἄρτους καὶ οἶνον καὶ ὕδωρ, καὶ τοῖς ἐν παρῶν ἀπορίᾳ Et post pauca ^b, καὶ ἡ ἀδελφὴ, καὶ ἡ μεταδιδόντα ἐκ τῆς ἑυχαραστίας ἑαυτοῖς φέρεται, καὶ τοῖς ἐν παρῶν δὲ τῶν διακόνων πληροῦται. At dicat aliquis, saltem reliquias cænæ fuisse adservandas. Sane non negamus: sed reliquias istas ad ægrotos jam tum missas fuisse, ostendi non potest. Potius credimus, postridiè ijs vsos esse, cum cœnam iterum celebrarent. Posteriori verò ætate, cum quotidiana communio locum non haberet, vel igni tradi, vel à pueris absumi solent Concilio enim Matisconensi II. (quod anno habitum IOLXXXVIIII.) can. VI. statuitur in hunc modum: *Quæcunq; reliquia sacrificiorum post peractam missam in sacrario supersederint, quartâ vel sextâ feriâ innocentes ab illo, cuius interest, ad ecclesiam adducantur, & indito eis ieiunio easdem reliquias conspersas vino percipiant.* Hefychius, qui circa annum sexcentesium vixit (planè enim falluntur, qui Nazianzeni discipulum faciunt) in Levit. cap. VIII. *Hoc, quod reliquum est de carnibus & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibuliter in ecclesia fieri, igniq; tradi, quæcunq; remanere contigerit inconsumpta.* Eiusdem ætatis scriptor Euagrius Scholasticus lib. IV. cap. xxxv: *Vetus consuetudo imperiali urbi (Constantinopoli) fuit, ut si quando multa admodum particula puri & immaculati corporis Christi. Dei nostri, superessent, pueri investes (ταῖς ἰσθῆσι) qui scholas frequentabant, arcesserentur, easque manducarent.* Quem ritum, uti & quæ deinceps de puero Iudæo narrantur, more suo excrispsit Nicephorus lib. XVI. cap. xxv.

c Fol. 49. b.

Ex his, quæ de privata & publica asservatione diximus, non obscure cognoscimus, quàm parum ritus ille antiquus Pontificios juvet. Nam didicimus ex Basilio, ut privata asservatio ob persecutiones fuerit concessa. Quæ cum nunc cesset, nec asservatio ea locum habere debet. Præterea si non levibus de causis prius fuerit permessa, sane Cæsaraugustano & Toletano Concilio non minores ob causas fuit abrogata, ut itidem vidimus. Quod verò ad publicam asservationem ac delationem attinet, ut de eo nihil dicam, quod nec ubique, nec semper obtinuerit, sane quibus locis vigebat, ijs saltem pro more libero habebatur, non necessario: contra quàm facit synodus Tridentina. Cujus hæc verba sunt: *Quare sancta hac Synodus retinendum omnino salutarem hunc, & NECESSARIUM MOREM statuit.* Denique in Ecclesia veteri reservabatur quidem Eucharistia, & ad ægrotum deferrebat: sed utrumq; fiebat, ut sumeretur & manducaretur. At in Romanâ Ecclesiâ circumgestatio fit ad ostentationem & pompam, aut ad incendia, tempestates, aliaq; mala averruncanda: etiam in adoratione ejus peculiaris cultus est institutus: quæ commenta veteris Ecclesiæ sapientiam fugerunt. Nam quod Andradius ex Irenæi ad Victorem epistola probare conatur, Eucharistiam Româ in Asiam vsq; fuisse missam, quod non sine pompa factum esse arbitratur: id ex Irenæi verbis nullâ arte exsculpi potest. Ut qui tantùm dicat Episcopos Urbis, qui ante Victorem fuissent, etsi ab Asiaticis in celebratione paschatis dissentirent, concordiam tamen cum his coluisse, atq; ad ejus testationem non minùs dissentientibus Asiaticis, si Romam venirent, quàm præfectis Ecclesiarum, quæ cum Romanis consentirent, Eucharistiam transmisisse. Quid. n. clarius istis Irenæi verbis? *Εἰς οὐκ ἴσμεν ἀπὸ τῶν ἀσιστικῶν ἐκκλησιῶν.* Cum Asiaticis igitur Romæ agentibus, non in Asia permanentibus, communicatum esse dicit Irenæus, & ex eo Eusebius: quem vide, sis, lib. v. cap. xxiv.

a Sess. 13. cap. 6.

FINIS.

H h

DISPUTATIO THEOLOGICA

QUARTA

DE

SACRIS COENÆ DO-
MINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

DE pane Domini, & eius benedictione, fractione, distributione ac manducatione satis dictum. Venio nunc ad alterum symbolum, quod vinum esse, inde cognoscimus, quia illud ^{amara} ^{et} ^{quodam} disertim appellet Christus Matt. XXVI 29. & Luc. XXI 1. 18.

a Paragr. 6.

Hoc ipso argumento idē probant Cyprianus epist. LXIII. ad Cæcilium, Chrysost. in Matt. homil. LXXXIII. & ex eo Concilium Trullanum can. xxxi 1. similiterque Gennadius de dogm. Eccl. cap. LXXXV. atq; alij. Mirum vero in re ad eò liquidā aquā hærere Bellarmino. Sic enim scribit lib. IV. de Eucharistia c. x. *Quid in calice fuerit ante consecrationem, an vinum parum, an vinum aquā mixtum, an sicera, AN AQUA SOLA, ex solâ Scripturâ expresse non habetur: sed necessario recurrendum est ad eorum traditionem, qui ab Apostolis, & eorum discipulis, hac mysteria didicerunt.*

THE-

THESIS II.

Damnamus igitur Tatianos sive Encratitas, & Hydroparastatas sive Aquarios: qui temperantia prætextu vinum refugiebant, ac loco eius aquam solam in hoc sacramento usurpabant.

Vide Epiphanium hæres. XLVI. Philastr. hæres. LXXVII. Augustinum hæres. LXIV. Theodoretum lib. I. hæret. fab. cap. de Tatiano, Nicetam Choniatem lib. w. Thefauri Ort. Fid. cap. XIV. vbi Marcionistis eundem tribuit errorem. Etiam Concilio Trullano can. xxxii. legas, *οἱ πρεσβυτεροι οὗτοι ὑδρωπαριστοι αἰρεσις καλαια.* Et in Epitome S. Canonum Sect. II. Titul: II. *Ἐν τῷ ὅθῳ μόνον, οὐκ οὐδ' ὑδρωπαριστοι, ἡ ἵκη, οὐκ οὐδ' Ἀμύντι, ἀλλὰ μὲν ὁπῃ ὕδωρ μίχνης, ὅτε τῶν ἀρχαίων ὁμοῦ ἐκείνων, καὶ οὐκ ὁμοῦ.*

a Fol. 18. iuris
Gizeo Romæ.
ni.

THESIS III.

Queritur autem, an quibus locis vini usus non est, his, quod vini illic loco bibi solet, pro symbolo Domini sanguinis possit usurpari. Quanquam verò non ignari simus, quantopere, hoc qui dicere sustinent, exagitantur a multis, tamen, quia veritatis quam hominum istorum potior haberi ratio debet, ingennè profiteamur, nos planè in eam sententiam inclinare. In hoc verò latius nos ea propellant quæ de panis materie superius diximus.

Vt alios mittam, Iacobus Gaulterus, Societatis Iesu Theologus, lib. I. Tabulæ Chronologicæ^b, scribere non veretur, doctrinam hanc habere cognationem cum diabolico

^b Pag. 18.

H h 2

materia

materia Eucharistica mutationibus, quas olim invexere Gnostici, Montanista, Artotyrita, Aquarii à Deo & Ecclesia reprobati, Quâ cognationē videre non possumus; quippe, qui fateamur, symbola vulgaria retineri debere, si haberi possint, cōtra quā Aquarij, & similes existimarūt. Quare planē propendimus in eam sententiam, quam amplexi fuerunt Theologi Genevenses. Hanc Beza verbis referre non dubitavit Gualterius, ut eam rideret. Nos contrā adducemus, quia non indignam putamus, quæ etiam hîc legatur. Locust est apud Beza epist. xxv. Rogatus pie memoria vir D. Calvinus à fratribus, qui tum in America erant, ubi nullus est vini usus, ligeretne pro vino, uti in Cæna Domini, vel aqua simplici, quæ plerumque illic utantur, vel alio illic non inusitato potius genere: respondit, fuisse in hoc instituendo sacramento consilium, ut spiritalis alimonia, id est, sui ipsius nominis, nobis sub communis cibi ac potus symbolis repræsenteret: ac proinde, si non fuisset tum in Iudea communis vini usus, proculdubio aliâ vulgari potione usurum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liqueat. Itaque nihil à Christi consilio ac voluntate alienum facere videtur, qui non contemptu, neq. temeritate, sed ipsa NECESSITATE AD ACTI, pro vino aliud in iis regionibus usitata potius genus usurparent. Hoc D. Calvinus responsum, ut optima ratione nixum, & Christi consilio consentaneum nosser cætus adeò comprobavit, ut eos superstitiose facere censuerit, qui à vini symbolo usq. adeò penderent, ut alteram Cæna partem omittere mallerent, quam adeo, non aliud symbolum, ita COGENTE NECESSITATE, usurpare. Deinde, quia obiici poterat, aquæ aut simili potioni non inesse auctoritatem illam, ut ex multis acinis confiat, ad mutuam conjunctionem testandam: ad hoc respondet, Non esse quidem negligendâ, at nō tamen adeò precise urgen dam analogiam panis ex multis granis, & vini ex multis acinis confecti: sed ad illam mutuam coniunctionem testificandam sufficere, quod isdem in genere symbolis, nempe cibo & potu, utamur, eandemq. fidem testificemur. Posthæc ad quæstionē propositâ de abstemijs, qui nec absque animi deliquio odorē vini ferre possent, ita respondet:

In hac quaestione eandem valere rationem arbitramur, si modo
 ii, de quo igitur, vel minimam vini degustationem ferre ne-
 quis: ut videlicet, potius quam integram cœnam non prægat,
 vel aqua, vel alia sibi familiari potione utatur: neq; dubitet,
 tam sibi sub hoc potu, quam sub vino sanguinem Christi com-
 municari, cum promissio sit generalis, & ad omnes fideles spe-
 ctet. Tantum addimus & illud, commune faciendum esse cœtum
 rei istius, ne quis infirmus offendatur. Similiter vero tenet
 Philippus Melancthon, qui libro de usu integri sacramenti
 scribit, Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, si pro eo
 usurparent ^{et ut patet} hoc est aquam mellitam seu medonem.
 Hic tamen Bellarminus², *Sed quis, inquit, dedit Philippo*
auctoritatem mutandi sacramentorum materias? Quasi Chri-
 stus non univèrsè utilitatem potus, sed particulatim vini
 proprietatem in institutione Cænæ respexerit. Mox i-
 dem Bellarminus subjungit: *Quanto sapientius Ecclesia*
(Romana) non mutat sacramentorum materias: sed incòmodo
illi medetur, unam speciem tantum populis ministrando! Atqui
 divisionem sacramenti, quam Bellarminus vocat sapienti-
 am, hanc Gelasius Papa, qui circa annum vixit quingente-
 simum, grande sacrilegium appellat: ut inferius osten-
 demus.

^a Lib. 4. de Eu-
 char. cap. 24.

THESIS IV.

Præterea quaestio est, an vinum aqua dilui sit necesse.
De quo triplex est sententia. Vna Romana Ecclesia,
altera Armeniaca, tertia Reformatæ. In Pontificio-
rum sententiâ tria spectantur. Nam est in quo con-
veniant, & inter se, & cum nostris. Est in quo conveniât
inter se, sed non cum nostris. Est in quo etiam diffe-
rant inter se. Conveniunt nobiscum in eo, quod vinum
aqua dilui non sit necessarium necessitate sacramen-
ti. Et illos, & nos movet, quia nisi etiam citra dilu-

tionem veram foret sacramentum, omninò aqua mentionem fecissent Evangelistæ.

B. Bernardus Clarævallenſis epiſt. LXXIX. ad Guidonem Abbatem, tum alterius cuiuſdam, tum ſuam etiam ſententiam exponit, hiſ verbis: *Aſiunt tamen neſcio quem alium fuſſe ſcriptorẽ, nõ poſſe videlicet abſq̃ tribus, id eſt, pane, vino, & aqua, hoc ſacrificiũ eſſe, ita vt ſi quolibet deeſſe contigerit, reliqua non ſanctificentur. Sed de huiusmodi quiſque in ſuo ſenſu abundet. Et poſt aliqua: Nec nego panem & vinum aqua quidem mixtum ſimul debere apponi: quin potiùs aſſero, haud aliter debere fieri. Sed aliud eſt culpæ negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, eſt, quod cauſamur, non bene quicquam fieri, & aliud, quod mentimur nec fieri. Similiter Lombardus in IV. Sentent. Diſt. XI. Si quis non intendens hæreſin introducere, oblivione vel ignorantia aquam prætermiſeris: non videtur eſſe irritum ſacramentum; ſed ille eſt graviter corpiendus, Vide & quæ ibi Scholaſtici notarunt: item Thomam in I. Cor. XI. vbi ait, *Poteſt vinum conſecrari abſque aqua, licet peccet, qui ſic conſecrat, non ſervans ritum Eccleſiæ.**

THEſIS V.

Conveniunt inter ſe, & differunt à noſtris in eo, quòd dicunt, dilutionem eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti, ſaltem Eccleſiaſtici.

Ita Thomas, & Scholaſticorum alij, locis, quos antè indicavi, Probant autem ſententiam ſuam, quia ita ſtatuerit Alexander Papa, vt præter Gratianum teſtatur Concilium Triburienſe c. XIX. & Micrologus cap. X. atque alij: item quia varijs Concilijs ita ſit decretum: vt ſynodo Carthagenenſi III. (cui & Auguſtinus interfuit) can. XXIV. & Oecumenica VI. can. XXXII. Trullano, quo & Iacobus in Liturgia

turgia ita fecisse, & Concilium Carthaginense iam dictum idem statuiffe dicitur. Item Concilio Bracarenfi III. cap. 1. Wormatiensi can. iv. & Triburiensi can. xix. vt de Florentino & Tridentino nihil dicam, nec item de canonibus multis qui leguntur apud Gratianum de consecrat. dist. 11. Etiam Patrum multos laudant, non tantum *scriptores*, vt Clementem Romanum lib. vii. 1. Constitut. cap. xvii. sed etiam genuinos; quorum Plurimos inferius adducemus.

THESIS VI.

Dissentiunt verò in eo, non tantum à nobis, sed etiam à se ipsis, quod quia Christus, vti putatur, vinum diluit, & in sacramenti institutione dixit, Hoc facite: eo aliqui eorum dilutionem hanc esse velint præcepti divini.

Christum ipsum præcepisse, vt aqua vino misceatur, sensit Cyprianus epist. lxxiii. ad Cæcilium: *Admonitos a Paragr. 2. nos scias, vt in calice offerendo DOMINICA TRADITIO seruetur, neque aliud fiat a nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Videntur idem voluisse Patres Concilij Carthaginensis III. can. xxiv. *Vt in sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum.* Hanc sententiam esse magis probabilem, quàm illa, vt solum Ecclesiastici sit præcepti, censet Gregorius Valent. Disp. vi. Quæst. 11. de Eucharistia materia Punct. 1. qui & addit, similiter sentire Hosium in Confessione Polonica cap. xiv. & Alanum lib. 1. De Eucharist. cap. xiii. idemque insinuare Scorum in iv. dist. xi. quæst. vii, & Sotum dist. 1x. quæst. 1. art. vi. et si ab alijs pro contraria sententia citari solent.

Fundamentum hi sententia suæ ponunt exemplum

H h 4

Christi

492 De Symbolis Cæna Dominica.

Christi quem diluiffe vinum tradunt Iustinus, Irenæus, & alij veterum. quos inferius adducemus. Constat autem Christum dixisse, *hoc facite*. Vnde colligunt, præcepisse eum, vt similiter nos vinum diluamus. Interim
 § Sess. 22, can. 7. Consilium Tridentinum contentum est dicere, Ecclesiam hoc præcepisse. Nempe quia certum non est, an etiam sit præcepti divini. Sanè Ecclesiastici tantum præcepti esse, probabilius videtur etiam Durando in iv. Sent. dist. xi. Quæst. v. *Dicendum*, inquit, *est, quod aqua miscenda est vino. Eius tamen mistio non est de necessitate Sacramenti, sed de congruitate.* Et post aliqua: *Congruitas fortè est ex sola institutione Ecclesiæ.* Similia apud alios legas.

THESIS VII.

Atque hæc dicta sunt de sententia Ecclesiæ Romanæ. Contrà Armenij arbitrantur, Cænam esse mero vino administrandam.

Apparet hoc non tantum ex Concilio Florentino: sed etiam Oecumenicæ Synodi vi. can. xxxii. Trullano, & Theophylacto in Ioan. cap. xix. vbi ait, *Αἰνέουσαν*. *Ἀπὸ τοῦ οἴνου τοῦ εὐχαριστίας ὁ οἶνος τῶν ἁγίων μυστηρίων*. Eandemque Græcis sententiam tribuit Innocentius iii. lib. iv. de myst. missæ cap. xxxii. Vti & Guido Carmel. in Catal. Hæret. Scotus in iv. dist. xi. Durantus Mimatensis Rationalis sui lib. iv. c. xlii. parag. 9. Durandus de S. Porciano iv. dist. xi. qu. v. atque alij. At neque Græcorum veteres, neque iuniores ejus fuisse sententiæ, rectè monet Cajetanus. Sane Bellarminus ipse Innocentium iii. haud aliter potuit excusare, quàm si ab eo per Græcos intelligi diceret Orientales, quos inter sunt Armenij. Deceptus vero Innocentius à Lombardo, qui lib. iv. sent. dist. xi. scripserat: *Græcorum Ecclesiæ*

¶ Fol. 567.

¶ In 4. sent. dist. 22, art. 6.

non apponere aquam dicitur.

THESIS VIII.

Nunc cum istis conferamus, quid Ecclesiis reformatis, quas sequimur, verius videatur. Ac de eo quidem litem Pontificiis non intendimus, quod Christum aiunt miscuisse vinum. Nam satis illud verisimile est, cum Orientis vina generosa sint, & calida. Illud etiam non diffitemur, Ecclesiam veterem usam esse vino mixto. Nempe quia post Cœnam eodem vino celebrarent Agapas suas, ansam dare gentibus noluerunt, quasi mero ad ebrietatem uterentur. Præterea agnoscimus, ritum hunc à patribus exponi, quasi per aquam populus, per vinum Christus, per amborum mixturem unio populi cum Christo significetur. Vel quasi per vinum & aquam significentur sanguis & aqua, quæ ex Christi latere profluxerunt. Nihilominus negamus, ceterò constare, an Christus miscuerit vinum. Addimus illud, ut verum sit, quod verisimile esse concessimus: nō tamen cōsequi, adhibuisse aquam, ut rem ad sacramentum necessariam, ac proinde nec posse ostendi, Christum exemplo suo præscribere quicquam voluisse: præsertim populis istis, quibus non sint vina adeò fortia, ut mixturā ullā in communi vita sit opus. Quodque ad veterum interpretamenta attinet, putamus illa non ineleganter, sed tamen parum solide dici. Nec veteris Ecclesiæ consuetudinem præscribere his temporibus arbitramur. Est enim res in se æquiva-
eque Ecclesiæ hodiè non tantum ius illud habent, ut mero illis uti in Eucharistia liceat, sed verò, postquam ritus miscendi necessarius haberi capit prudenter merum præferunt, ut suam in talibus libertatem ostendant. Quema-
modum

modum & si meraci necessitas status caperis, melius fortasse ad mixturam redeatur. Vel, quod non minus probemus, his quidem locis merum, alijs mixtum praferatur, ut liqueat omnibus, Ecclesiam eiusmodi ritibus minimè alligari.

Quàm inos sit vetus aquam vino miscendi, docere nos potest Iustinus Martyr, Apolog. II. ubi in Cœnæ descriptione meminit aperte *ἐν τῷ αἵματι τοῦ κυρίου καὶ τοῦ σώματος* Atque ab eadem causa est, quod Irenæus lib. IV. c. LVII. vocat *temperamentum calicis*: quod item lib. V. c. II. scribat, *Quand*

MISTVS CALIX, & fractus panis percipit verbum Dei, sit Eucharistia sanguinis & corporis Christi. Etiam fuisse hoc Cyprianus epist. LXIII. ex qua superius quædam adduximus. His adde Iulium, vrbis Episcopum, apud Gratianum, Basilium in Liturgia, Gregorium Nysenum Orat. Catechetica c. xxxvii, Ambrosium lib. V. de Sacramentis cap. I. Chrysostomum in Liturgia, Incertum sub Hieronymi nomine in Marcum cap. xi v. 18. Augustinum lib. IV. de doctrina Christiana cap. xxi. Proclum de tradit. divina Liturgia, Theodoretum Dialog. I. Cæsarium Arelatensem sive Eucherium Sermon. V. in Pascha. Martinum Bracarensem in Collect. Can. Orientalium cap. IV. Bedam in Luc. lib. VI. cap. xxii. Damascenum lib. IV. cap. XIV. Rabbanum Maurum de institut. Cler. lib. I. cap. xxxiii. Paschasium de Sacram. Eucharist. cap. XI. Micrologum Eccles. Observat. X. Algerum de eodem lib. II. cap. IV. Nicephorum Callistum lib. XVI. cap. LIII. ut Lombardum mittam, & Scholasticos, qui ad eum scripserunt.

Non desunt tamen viri docti, qui morem hunc improbatum fuisse censeant Concilio Aurelianoensi IV. quod circa annum DCXLV. habitum esse, rectè colligunt Baronius, Binnius, & Sansseius. Eius canon quartus sic legitur in editionibus antiquis: *Ut nullus in oblationibus sacræ calicis, mixtum offerre*

presumat

a De Consecrat. D. 2. C. Cum omne.

b In Liturgicis Patrum Gr. 2. Morell. edit. 2. num. 1. Basilium in Liturgia, Gregorium Nysenum Orat. 1560. pag. 57.

c In iisdem ed. Lat. p. 73.

d In iisdem Gr. pag. 1.

e Fol. 8. a. edit. Rom. Gr.

f In homilijs Eusebio Emiseno tributis fol. 82. edit. Lovan. 2. 1560.

g T. 2. Concil. post concil. Bracarense 2. a. Eccles. Ann.

ad an. 545.

h T. 2. Conc. Aurelianoens. Annal. ad ann. 545.

d Vei Quintilia. na anni 1538. si quod fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum offerre

presumat, quia sacrilegium indicatur, aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Salvator instituit. Sed quid est offerre vinum, mixtum quidem, at sine aqua? Num fortè canon is jubet sicerâ aut zytho miscere? nugæ. Mihi planè corruptus is locus videtur. Aliquando conjectavi, Patres scripsisse alterutrum: vel sic. *Et hoc sine aqua offerre presumat;* vt deleatur vox *mixtum*: vel hoc pacto, *Et hoc aqua mixtum offerre presumat;* vt deleatur præverbium *sine*. Posteriores Conciliorum editores reposuerunt *et sine aqua mixtum offerre presumat*, inductis istis, & hoc *sine*: nec omissionis istius verbo nos admonent, ac ne veterem quidem lectionem ad oram apponunt, in quo iure candorem eorum requiro. Nec magis probare possum fidem Caranzæ, qui quartum canonem planè præterit, eumq; qui quintus est facit quartum. Sanè hæc res maiorem etiam suspicionem inijcere possit, quasi antiquitus scriptum fuerit, *Et hoc sine aqua offerre presumat*: librarius autem, cùm receptæ id consuetudini, & canonibus multis sciret repugnare, reposuerit contrarium, *Et hoc aqua mixtum offerre presumat*, vnde inficitia aliorum postea utraque lectio, non sine *et sine*q; in vnum sit conflata, ita vti Quentelij editio expressit. Sanè ita dici debet, si placer, Aurelianenses Patres statuisse, vt sine aqua vinum offerretur. Sed quando cogito, quàm antiqua, & vt vbiq; recepta hæc consuetudo fuerit miscendi vinum, non possum in animum inducere, vt contrarium statuerint Aurelianenses. Præsertim cùm nemo veterum ejus rei meminert. Quare planè existimo, aliter huic loco medicinam fieri debere: & de hoc cogitanti non infeliciter sub manu emendario processit: nempe si pro *sine* legendum dicamus *nisi*: vbi facile peccari potuit, partim quia vix aliud quàm literularum duarum trajectio est, partim quia *nisi* alterutrum antecesserat, quod non debere repeti putavit librarius. Nec enim vsquam sapius peccari solet, quàm vbi vox eadem reponitur, vt norunt, qui codd. MSSos tractarunt. Vera igitur lectio talis erit: *Vt nullus in oblationibus sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc nisi aqua mixtum offerre presumat.* Quod si in mentem venisset Conciliorum editoribus,

toribus, puto, non ad artes eas se convertissent, quibus spectos se reddant viris bonis. Nam quid hîc opus? cum nihil eo canone statuatur, vel consuetudini Ecclesiæ Romanæ, vel veteribus canonibus repugnans.

Nihilo magis mos iste (quanquam aliter quibusdam video esse persuasum) sacris adversatur Scripturis: quippe in quibus mixto, an immisto vltus sit Christus, minimè dicatur.

Quare non damnamus morem veterem: sed eorum improbamus sententiam, qui irritum esse sacramentum arbitran-

a Apud Gratianum de Consecrat. dist. 2. Can. cum omne,

b Exam. Concil. Trid.

tur, si merum bibatur. Quam Iulij Papæ sententiam fuisse, ait Kemnitius, propter hæc ejus verba: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi virumque miscetur.* Ratio verò antecesserat ista: *Nam si vinum tantum,*

quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quibus genium apud Cyprianum legas epist. ad Cæcil. Sed videntur Cyprianus & Iulius cum dicunt, si aqua absit, populum incipere esse sine Christo, non intelligere hoc de reali conjunctione, quæ fit per Spiritû S. sed tantû de mystica significatione, quam censent perire, nisi aqua vino addatur. Quare quod vterq; dicit, *non posse esse calicem Domini sine aqua,* videtur hoc exponi debere de potestate juris, quomodo

c 4. Sent. Dist. 11.

& accepit Lombardus. *Quod, inquit, supra dictum est, non posse vinum solum offerri, determinari oportet. Recipitur enim exceptio, Non potest, nisi simpliciter, vel ignoranter fiat: vel, Non potest, id est, non debes.* Continuo verò subiungit. *Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum.*

d epist. 69. ad Guidonem,

e In 4. Sent. Dist. 11. qu. 5.

Vnde liquet, fuisse alios, qui absque aqua putarent, non esse sacramentum. Quod etiam liquet ex Bernardi verbis superius adductis. Interim idem iudicat Bernardus ac Lombardus. Cui etiam fauet Durandus de St. Porciano: *Quod, inquit, dicit Cyprianus, quod calix Domini non potest esse, nisi virumque miscetur, glossandum est, sicut Magister glossat in littera, Non potest, id est, non debes.*

Cur verò non debeat calix sine aqua bibi, triplicem rationem adducit Concilium Tridentinum. Verba ejus sunt:

Monet

Monet deinde sancta synodus, preceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia elatere eius aqua simul cum sanguine exierit quod sacramentum hac mixtione recolitur: & cum aqua in Apocalypsi beati Iohannis, populi dicantur; ipsius populi fidelis cum capite Christo unio representatur. Vbi prima ratio est, quia Christus Domini, aquam vino miscuisse credatur. Sanè cum in Orientis vina sint generosa, verisimile est, quod homines temperantes facere solent, (qui vinum miscent, vnde & pincernis nomen *ἄνθρωπος ὁ μίχων τὸν οἶνον*) id etiam Christum fecisse. Sed tamen hoc è Scripturis probari non posse, agnoscit etiam Bellarminus lib. iv. de Eucharist. cap. x. Operæ etiam est audire, ut huic argumento occurrat Durandus de S. Porciano: *Prima congruitas non est multum apta, quia si Christus apposuit aquam vino propter vini fortitudinem, sicut ceteri sobrii homines, non convincit propter hoc, quod illi qui celebrant de vino debili ponant aquam nec bibendo, nec celebrando. Item si Christus aquam posuit, illa appositio multum differt ab appositione, qua utitur Ecclesia. Quia quantumcumque esset in vino prius aqua apposita, sive in dolio, sive in vase alio, cum in illa parte vini, quæ ponitur in calice, semper ponitur aliquid medicum aqua: quod autem Christus sic apposuerit aquam satis est incertum, imò fortè toti vino à principio Cæna fuit aqua apposita more quorundam hominum, & quarundam regionum, in quibus non venditur vinum purum, sed aquam mistum, vel repuratur antequam in mensa ponatur: unde congruitas secunda videtur aptior, quam prima: & fortè est ex sola institutione Ecclesia.*

Altera synodi Tridentinæ ratio est, quia è latere Christi non sanguis tantum, cuius vinum symbolum est, profluxerit, sed etiam aqua. Verum non quicquid in passione Domini cernere erat, hoc aliquid in sacramento habet, per quod significetur. Adde quod vetustiores cōcinniū putarunt aquam baptismum, Eucharistiam sanguine denotari. Interea fatemur, eodem argumento niti Cyprianum. Quem secuti Walafridus, Micrologus, Paschasius: item Concilium Wormatiense,

a In 4. Dist. 11.
qu 5.

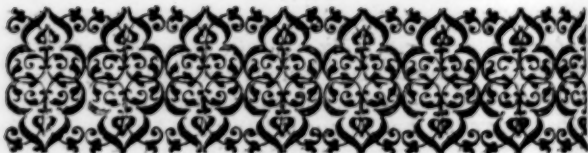
b De Consecr.
dist. 2. Can. In
Sacramentorū,

Wormatiense, & Tiburienſe, locis quibus ante diximus: si Gratiano ^b credimus, ante hos omnes Alexander Papa, his verbis: *Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum offeratur, quia utrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legimus.* Vbi cum utrumque dicit è latere fluxisse, intelligendus est ^c *quod per utrumque signi, quæ in sacramentis vſitata est.* Vnde glossa ibidem, *Utrumque, id est utriusque significatum.*

e Ibidem Can.
Cum omne,

Tertia Tridentini Concilij ratio est, quia aquæ vnione cum vino significetur populi vnio cum Christo: quod etiam legitur apud eundem Gratianum ^c. Sed etſi per aquam interdum populum significari fateamur ob apertissimum locum Apocal. c. xvi. 15. negamus tamen id satis esse ad ritum aliquem inde extruendum: quando, vt dici solet, symbolica Theologia non est argumentativa. Tamen diffiteri non possumus, ficulnâ hac macherâ pugnare veterum non paucos, vt Cæsarium sive Eucherium, Rabanū, Paschasium, alios, etiam Græcorum, vt ex cap. lv. collectionis canonum à Martino Dumienſi siue Bracarenſi factâ videre est.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

QVINTA

DE

SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

TERTIA de altero Dominica Cœna symbolo
questio est, an communio sub utraque specie necessaria sit. De hoc ita statuimus fidelium nullos ab usu calicis debere secludi. Atque ut ita sentiamus, compellit institutio Christi, qui, quos iusserat manducare, eos bibere omnes iussit. Bibere, ait, ex hoc omnes.

At, inquit^a dixit quidem Christus, *Bibite omnes*: sed illud OMNES restringi debet ad Apostolos, quos alloquitur solos. Quod sanè non dicerent, si cogitarent, Apostolos istic Ecclesiam totam representare. Nam hinc consequitur, omnes univèrse ad omnes fideles pertinere: quemadmodum veteres vno ore docent. Etiam Paschasius^b: *Accipite inquit, & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quam reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti.*

^a Ruardus T. 2. pag. 359. & 361.
 Costerus in Enchir. c. 14.
^b Lib. de corpore & sanguine Domini. c. 15.

e Lib. 4. de Eu-
char. cap. 26. ad
26.

testamenti. At frustra est Iohannes à Lovanio, & qui eum
sequitur Bellarminus^a, quando pro *bibite* reponunt *edite*.
Nam ratio, quæ de calice additur, reclamation. *Vrgent*, quod
de pane proximè antecesserit, *Hic solus est, qui frangit hunc*
panem, et per manus ministrorum distribuit credentibus, &
cens. Sed quid dicent, si vnam dicamus voculam excidisse?
Nempe vt legatur *Accipite, edite, & bibite.* Sic sanè scri-
bendū putamus, & speramus, hanc emendationem nostram
probaturos, qui quā sic aptè cohæreant omnia, cogita-
bunt.

Nulli igitur dubium esse debet, quin quamvis soli essent
præfentes Apostoli, tamen finis fuerit Christi, præscribere
Ecclesiæ rationem administrandi Cœnam, quam servari
veller, vsq; dum venerit adjudicandum. Quod nisi nobis-
cum fateri Pontificij volent; unde quæso comprobabunt,
priorem Cœnæ partem, hoc est, manducationem panis, ad
laicos pertinere? præsertim cum in ea non disertim legatur
signum vniuersale OMNES, quod in calicis præcepto sit.
Quare aut infirmum esse illud responsum suum agnoscant,
aut frontem perfricent, & dicant, non pro laicis, sed cle-
ricis tantummodo Cœnam esse institutam.

Aliter etiam apertissima Christi verba eludere conatur
Concilium Constantien^e. Cogitare iubet, vt etsi Christus
post cœnam instituerit hoc sacramentum: Ecclesia tamen
mandarit, & rectè mandarit, vt à jejunis sumeretur. Vnde
ita colligit, etsi Christus sub vtraq; specie sacramentum ad-
ministrarit, Ecclesiam tamen jus habere præcipiendi, vt lai-
cis sub altera tantum specie præbeatur. Mirum verò non vi-
disse istos, disparem valdè horum rationem esse. Nam
Christus, vt calix bibatur, mandavit, cum dixit, *⁊ Bibite ex*
hoc omnes. *Hic est enim sanguis novi Testamenti, qui pro*
⁊ multis effunditur in remissionem peccatorum. ⁊ Hoc facite,
⁊ quotiescunq; biberitis, in meam commemorationem. At non
dixit similiter, *Hoc facite post cœnam.* Nam si (vt Augusti-
ni^a vtat verbis) *Hoc ille monuisset, vt post cibos alios sem-*
per sumeretur, credo quod eum morem nemo variasset.

Nec

^a Mat. 26. 27. 28.

^b 1. Cor. 11. 25.

^a Epist. 118. ad
Ianuar.

Nec meliorem ex ijs succum exprimas, quibus nonnulli probare student, Christum aliquando sub vna panis specie sacramentum celebrasse. Cleophas^b, inquit, & alteri discipulo, (siue is Nathanael fuerit, ut Epiphanius^c censet: siue Lucas potius, ut Lyranus arbitrat^r) solum præbuit panem: ut qui ex fractione ejus agnovisse Christum dicatur Luc. xxiv. 30. 31. 35. Verum vnde boni illi viri colligunt, fuisse hanc manducationem sacramentalem, cum minime istic dicatur, Christum corpus suum edendum, aut sanguinem bibendum illis dedisse? Nobis quidem, quin ea vulgaris fuerit cœna, dubium non est: in qua quod Christus ex fractione panis agnitus esse dicitur, (si modò hoc dicitur, ac verba illa, *in ejs manducatione*, non potius tempus, quam causam significant) hoc fieri potuit, quia Christus fortasse preces conceperit formula non vulgari, sed sibi peculiari, eaque discipulis notâ: vel quia proprium habuerit ritum frangendi paucum. Atque ut ea sacramentalis cœna fuisset, jam sequeretur, etiam sacerdotibus solum posse panem præberi. Nam duo isti discipuli, ut Pontificij agnoscunt, ex lxx. illis fuerunt, quos Christus miserat in Iudæam ad Evangelium prædicandum.

Scripturis dejecti ex apocryphis exemplum petunt. Nam Roffensis^a citat ex Evangelio secundum Hebræos, ut Christus à resurrectione sua Iacobo Iusto sub panis solius specie Eucharistiam porrexerit. Item ex Legendis refert, ut Christus Dionysio sub sola hac specie Eucharistiam ministrarit. Sed quid nobis cum apocryphorum commentis, qui Scripturarum habemus veritatem? aut quid cum Legendis istis, titulo tenus aureis, ab homine cordis plumbei, oris ferrei scriptis: ut etiam Vives^b agnovit. Aded *Hic immensa cavi spirant mendacia folles*^c. Et hæc de institutione ac factio Christi.

THESIS II.

Deinde idem comprobatur ex Apostolo Paulo, qui, ut

I i

Corin-

^b Ruardus T. 2.
pag. 327. 353.
354. 358. 359.
364. Costerus
in Enchir. cap.
14.
^c Hæres. 29.
^d In Luc. cap. 24

^a Assert. confessi:
Luther, art. 26.

^b Lib. 2. de cau-
sis corrupt. art.
sub finem,
^c a Iuvenal. sat. 7.

502 De Symbolis Cæna Dominica

Corinthiacam Ecclesiam, longè maximam partem ex laicis collectam, ab idololatria dehortetur, sic eam af-

fatur b: Dilecti mei fugite ab simulachrorum cultu, 1. Cor. 10. 14. c Verſ. 14. & 16. Rationem verò talem adiungit c, Ut prudentibus lo-

quor, iudicate vos, quod dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio est sanguinis Christi? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Postea etiam similiter argumentatur d: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Idem ex cap. xi. clarè ostenditur. Nam Canam descrip-

turus aperit e ait e: Ego accepi à Domino, quod &

tradidi vobis. Sequitur autem: Quotiescunque enim manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat, Etiam postea uniuerse, & sine discrimine Ecclesia Dei, quæ est Corinthi f, dicit, g, Itaque quicumque manduca-
verit panem, & biberit calicem Domini indigne,
reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet au-
tem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de
calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne,
iudicium sibi manducat & bibit.

*f 1. Cor. 1. 2.
g 1. Cor. 11.
37. & 28.*

Quis Christi mentem rectiùs nos docebit Apostolo Paulo? Eum autem Christi exemplum esse secutum, agnoscere cogitur Bellarminus, compulsus illo 1. Cor. x. 21. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Idemq; alijs ejusdem Apostoli locis clarissimè liquet, quæ antea adduximus. Vnde Lyranus in 1. ad Cor. xi. *Fu hic mentio de duplici specie. Nam in primitiua Ecclesia sic dabatur fidelibus: sed propter periculum effusionis sanguinis modò da-*

quæ tantum sub specie panis. Atq; idem ad eum locum annotat Dionysius Carthusianus. Similiterq; Ruardus Tappetus. Longissima, inquit, consuetudo per Ecclesiam late sparsa communicandi laicos sub utraq; specie observata est in Ecclesiis etiam Apostolicis, Apostolo Paulo in Ecclesia Corinthiorum approbante. Ait enim, Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

Verum, inquit Hofius, quicquid sit de Paulo, saltem Iacobus, item Apostolus, sub vna tantum specie administravit Cœnam: atque hoc liquere ait ex Act. 11. 46. ubi in descriptione eorum, quibus Hierosolymorum Ecclesia exercebatur, etiam fractio panis commemoratur. Poteram Hofium remittere ad Iacobi liturgiam, quæ eum aliud doceret. Nam in ea, à Iacobo ipso (si inscriptioni, & Pontificiorum assertioni credimus) utraq; species fidelibus cunctis distribuitur. Sed nolo eum urgere auctoritate suppositi scriptoris. Ad locum verò Actorum quod attinet, quis non videt, istic sub fractione panis etiam poculi distributionem signari? Nam quid pervulgatius, quam ut Scripturæ, sub panis nomine, intelligant vniuersam hominis alimoniam, quæ in cibo & potu consistit? Quare nec veterum quisquam fuit, qui exinde colligeret Iacobum, vel Hierosolymitanam Ecclesiam, sub vna tantum specie communicasse. Et sanè ne Constantiense quidem Concilium tam oculatum fuit, ut hoc videret. Et si enim communio sub alterutra specie tanto studio defendat: tamen agnoscit, consuetudinem contrariam Christi & Apostolicæ seu primitivæ Ecclesiæ exemplo esse subnixam. Verba eius sunt can. sessionis XIII: LICET Christus suis discipulis ministraverit sub utraque specie panis & vini: tamen HOC NON OBSTANTE &c. Et mox: Hac consuetudo ad evitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quod LICET in primitiva Ecclesia huiusmodi Sacramentum recipereur à fidelibus sub utraque specie, postea à conscientibus sub utraque, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipia-

T. 1. pag. 974.

De sacram.

Euchar. p. 34.

edit. Bas. ann.

1562. Simili-

terque Ruardus

T. 2. pag. 354.

358. 359. 361.

364.

c. pag. 26. 36.

37. edit. Morell.

ann. 1560.

THESIS III.

Institutioni Christi & Apostolico exemplo rationem solidam addimus, quæ idem evincat, Ea est communis bonorū Ecclesiæ, quam in symbolo Apostolico profiteamur, cum sanctorum nos communionem credere dicimus: quæque Apostolus aperte nos docet, cum ad Ephes. c. IV. 4. ait, Vnum corpus, & vnus spiritus, quemadmodum & vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & pater noster. Et I. Cor. x. 17. Vnus panis, vnum corpus multi sumus, quia de vno pane omnes participamus, & I. Cor. xii. 13. Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue servi, siue liberi, & omnes vnum spiritum hausimus. Et Gal. III. 28. In Christo non est Iudæus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non masculus, neque, foemina. Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu. Apostolum igitur secuti dicimus, etsi in mysterijs Ecclesiæ dispensandis discrimen occurrat maximum inter quemvis de populo, atque Ecclesiæ ministrum: tamen in Christo, ac communione bonorum Ecclesiæ, inter qua etiam sunt sacramenta, nec clericum, nec laicum esse, sed ea bona esse indivisa secundum unitatem corporis, cuius caput est Christus; eoque, planè sacrilegium esse, si quis populum fidelem arcere velit à communione sanguinis Christi, quæ in sacramento Cæna percipitur.

a Pag. 873. edit.
Commel.

Pertinent huc verba illa Chrysostomi in II. ad Cor. c. VIII. Homil. XVIII. *Ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ὡς ἐν τῷ ἀγασθῶν ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀρχαῖος, καὶ ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀρχαῖος, οὐκ ἔστιν ὡς ἐν τῷ ἀγασθῶν ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀρχαῖος, οὐκ ἔστιν ὡς ἐν τῷ ἀγασθῶν ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀρχαῖος.*
Interdum nec quicquam quidam inter sacerdotem interest, &

eos, quibus præest: velut cum tremenda mysteria percipi-
enda sunt. *Aque enim omnes ad ea admittuntur.* Quibus
verbis docemur, non tantum quid Chrysostomi ætate fieri
solebat, sed etiam causam, cur laici à calice arceri non de-
beant. Nempe quia, quantum ad communionem corpo-
ris & sanguinis Christi, nihil inter clericum & laicum in-
terest. Hoc argumentum non aliter Pontificij
eludere possunt, quam per figmentum concomitan-
tiæ, vt vocant. Ajunt, non arcere se laicos à communione
sanguinis Christi, quâdo (vt Concilij Constantiensis ver-
bis vtar) *integrum Christi corpus, tam sub specie panis, quam*
sub specie vini, veraciter continetur. Vnde colligunt, posse
tollì panem, si calix detur: posse tolli calicem, si panis de-
tur: ac proinde non fraudari laicos alterutro, quia alterum
edant. Est argumento huic Transubstantiatio pro funda-
mento. Sed cum hoc debile & putidum sit prorsus, etiam,
quicquid ei superstruitur, corrumpit.

a Can, sess. 13.

Atque vt concederetur concomitantia: tamen sic quoq;
plus gratiæ conferretur sub vtraq; specie, quàm sub vna, vt
etiam agnovit Ruardus Tapperus Art. xv: qui & superiori
argumento in hunc modum respondet. *Non est sufficiens*
responsio, si dicatur, sub utraq; specie totus esse Christus, & ideo
eundem operari effectum: quia in hoc sacramento solum per
concomitantiam, non ex virtute consecrationis, totus est Chri-
stus: et ideo secundario, & quasi per accidens. Et quamvis sub
vtraq; specie totus sit, operatur tamen secundum earum signifi-
cationem: & vtitur sub vnâ, corpore tanquam instrumento; sub
altera, sanguine. Et cum sacramenta conferant gratiam, quam
significant: quando completior & perfectior est significatio,
plenior em oportet esse effectum.

b Tom, 2. p. 338

Vt hæc planiora fiant, considerare oportet, vt (quod etiã
è Scholasticis aliqui viderunt) materia sacramenti repræ-
sentans debeat esse perfecta hominis resectio. At ea est par-
tim cibus, partim potus: quæ effectum differunt, quia cibus fa-
mè sedat, potus sitim pellit. Vtrūq; igitur concurrere opor-
tet ad significandū perfectam resectionem; panem quidem,

c Durandus
Mimatenfis
Rational. lib. 4.
c. 54.

vt, significet corpus sub ratione cibi, non potus; calicem vero, vt significet sanguinem sub ratione potus, non cibi. Aliter si esset, bis sacerdotes corpus Domini in sacramento perciperent, bis item sanguinem. Quod propositio Christi adversatur: quippe qui sub distinctis symbolis corpus & sanguinem suum voluerit nobis dispensare. Hæc enim vera est causa, cur, licet Christi corpus à sanguine jus non divellatur, Eucharistia tamen non sub vna, sed geminâ specie instituitur. Quare nec minùs efficax est Christus sub specie vini, quàm sub specie panis. Nam nisi post panem sumptum ex calice aliquid fructus accedat, quid attinebat Christum jam moritûrum fœderatis suis non solum panem legare, tanquam signum corporis suis, sed etiam superaddere calicem, vt symbolum sanguinis, quo nos redemit? Hanc profectò non frustraneam, nec insipientem testatoris Christi benignitatem, nullos fœderatos aspernari oportet: sed grato animo post panem acceptum etiam calicem sibi legatum exposcere debent, nisi à *monitis* sanguinis, qui calice signatur, videri volunt alieni.

THESIS IV.

Quartum his argumentum adiungo, constans iudicium antiquitatis. Nam annis amplius mille ducentis obtinuit consuetudo, vt non panis solum, sed etiam calix laicis daretur. Quin Leonis Magni tempore, siqui calicem non poscerent, Manichæi esse eo signo deprehendebantur. Etiam postquam contrarius mos in Ecclesiam est inductus, in plerisque tamen Ecclesiis vetus obtinuit consuetudo, vsque ad annum dccccxv, quo in Concilio Constantiensi omnibus ubique laicis communio sub utraque specie erepta est.

Verba sunt Buceri Resp. 11. ad Latomum lib. 1. cap. xviii.

XVIII. Ecclesia VNIVERSA hoc Domini (de calice) præcep-
tum ultra mille annos religiose observavit. Amplius etiam
dicit cap. XXIX. Observavit hoc universa Ecclesia, quàm
late orbis patet, ultra mille ducentos annos. Similiter Plessæus
lib. 1. de missa & partibus ejus cap. XII. Vidimus annis
mille ducentis, & eo amplius, sacram Cœnam, toto orbe Chri-
stiano, non aliter quàm sub vtrâq. specie, administratam fu-
isse. Et quando aliter fieri æceptum, à tolerantia, non à lege
factum esse, ad Constantiense Concilium vsq. Quod si
Pontificiorum confessionem audire malumus: en ipsissima
verba Ruardi Tapperi: Longissima consuetudine hunc (sub
utraque specie communicandi) morem in Ecclesiis Aposto-
licis fuisse observatum in Africa, in Asia, & Roma, testan-
tur Dionysius Areopagita, Tertull. Cyr. Hieron. & Ambros.
& Augustinus. Etiam amplius dicit Alphonsus à Castro:
Argumentum, inquit, hoc illi negotio deservit, ut credamus,
non esse contra Evangelicam institutionem, Eucharistiam sub
vtrâq. specie aliis, etiam laicis, porrigere: quod firmissimè sa-
temur. Nam OLIM PER MVLTÀ SECVLA sic apud OM-
NES Catholicos vsurpatum esse, ex multorum sanctorum
scriptis didicimus. Apertius etiam Lindanus Panopl. lib. IV.
cap. LVI. Vtrâque species passim per Occidentem commu-
nicabatur: diu postea in annum vsque millesimum ducentese-
mum. Et post aliquam multa: In etatem vsque D. Thoma,
id est, anno Domini cccc. lx. vtriusq. speciei communicatio fere
ubiq. fuit laicis administrata: Cassander de sacra comm.
sub vtrâque specie: Ecclesia Orientalis quidem in hunc vsq.
diem: Occidentalis vero, sive Romana, mille amplius annis
continuis, non aliter quàm sub duplici specie in conventu Ec-
clesiæ sacramentum Domini corporis & sanguinis admini-
strasse legitur: idque in pane & vino, atq. adeo separatim. Et
post aliquam multa: Non puto demonstrari posse, totis mille am-
plius annis, in vlla Catholica Ecclesia parte, sacrosanctum hoc
Eucharistia sacramentum aliter in sacra Synaxi & mensa Do-
minica fidelis populo, quàm sub vtrâq. panis viniq. symbolo,
administratum fuisse. Idem eopte libro de communione

P. 65. Vide & c.

23. P. 74.

a Pag. 87.

b Pag. 158.

c T. 2. Pag. 328.

Similique ha-
bet p. 334.d Tit. Eucharis-
tia, hæresi 13.e Fol. 341. a.
edit. Paris. a.
1564.f Fol. 342. a.
a Pag. 1025.
edit. Paris.
a. 1616.

b Pag. 1027.

c P. 1039.

hac sub vtraque specie agens: *Cur non in eum vinum potius conuenimus, quem Christus instituit, Apostolus tradidit, Ecclesia vniuersa tot seculis tenuit, Orientalis vero vniuersa, atq; imprimis insignis illa Æthiopica Ecclesia, in hunc usque diem constanter retinet?*

Imò tantum abest, vt antiquitus Catholici soleant calice laicos fraudare, vt qui Leonis magni tempore solum panem acciperent, pro Manichæis haberentur. Nam quia illi vinum auersabantur, tanquam fel draconis, ut Epiphanius & Augustinus testantur; eo nec communicare volebant nisi sub vna panis specie. Docet hoc nos Leo serm. iv. de Quadragesima: *Cum ad regendam infidelitatem suam (Manichæi) nostris audeant interesse mysteriis: ita in sacramentorum communione se temperant, vt interdum tutius lateant: ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostra haurire omnino declinant. Quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, vt nobis huiusmodi homines, & his manifestentur iudiciis: & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi à Sanctorum societate, sacerdotali auctoritate pellantur.* Clarè hinc liquet, Leonis ævo communicasse populum sub vtraque specie. Nam aliter si esset, quomodo ex eo, quod solum aliquis panem sumeret, Manichæus esse deprehenderetur? Nolim tamen diffiteri, annis quinquaginta post etiam Christianos aliquos cepisse solum panem sumere, superstitione nescio quâ compulsos. Quos idcirco graviter increpuit Gelasius Papa ad Majoricum & Ioannem episcopos scribens *Comperimus, inquit, quod quidam, sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cœnæ abstineant, quod proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi, aut INTEGRA SACRAMENTA percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuino vniuersi eiusdemque mysterii sine GRANDI SACRILEGIO non potest prouenire. Vbi cum superstitionem, non heresin nominet, de Christianis, non de Manichæis loqui verisimile est: nisi forte isti semimanichæi erant, sive Manichæorum quædam reliquie. Sed vtcunque*

ad Apud Gratianum de Consecrat. D. 2. C. Comperimus.

illud

illud est, apertè negat Gelasius, integra percipere sacramenta, qui calicem non sumant: nec dubitat hanc symbolorum separationem grande sacrilegium appellare. Scio Glossographum verba eius canonis interpretari de folis conficientibus sacramenta: quod etiam facit Tapperus^a: sed, vt verissimè scripsit Cassander^b, *Ab aliis eruditione prestantibus, qui temporum circumstantias & dictorum causas diligentius observarunt, apertè refelluntur.* Multa ejus generis Pontificijs obducere possemus. Abundant enim veterum scripta testimonijs, quibus probetur, in Oriente quidem & Ecclesia Græca, ad hæc vsque tempora; in Latina verò, annis circitèr mille ducentis calicem populo dari solere. Sed ijs citandis otio nostro non abutar, quando nobilissimus Plessæus hoc fecit ante nos, atque ipsi Pontificij plurima pro hoc more apud veteres extare minimè diffidentur (nam in re adeò aperta qui possint?) sed, vt in commentis suis palliandis ingeniosi sunt, eo effugium se invenire posse sperant, si antiquioribus quidem seculis vssitatum hoc admodum fuisse dicant, sed vel ruditati antiquorum id temporum tribuant, vel Christianorum paucitati. Nam Bartholomæus Latomus, regius Lutetiz professor, adversus Bucerum scribens, *Prima, inquit, Ecclesia, cum rudis adhuc esset, ritum à Christo acceptum religiose tenuit, donec à Patribus docta, intelligeret, viramque speciem convenire sacerdotibus: laicos solo pane contentos esse posse. Quasi non laudabilis ruditas, & docta sit ignorantia, nolle plus sapere Christo & Apostolis.* Bellarmini autè verba sunt: *Ministrasse sub duplici specie veterem Ecclesiam, quando Christianerant pauci: crescente autem multitudine, magis ac magis apparuisse incommodum, & sic paulatim desisse usum sub utraq;.* Vbi quod de paucitate Christianorū dicit, refellitur à Tertulliano Apolog. c. xxxvii & Arnobio lib. 1.º & 11.º atque alijs. Aliud etiam *apud veteres*, invenerunt. Ajunt enim, contrariam etiam consuetudinem latè olim potuisse, adeoque esse antiquam, vt origo ejus non possit inveniri. Hoc probare conantur ex Ignatio, qui epist. ad Ephesios

a Art. 15. p. 353.
& 359. & 364.

b De Comm.
sub utraque specie fol. 1026. similiaque habet circa finem libelli fol. 1047. edit. Paris. ann. 1616.

c Lib. 4. de Euchir. c. 24.

d Lib. 2. p. 12.
13. & 41. & lib.
2. p. 56. edit.
Paris. 1605.

Ephesios fractionem panis appellat: quasi non hæc *communio* sit Scripturis sanctis vſitata: vnde idem epistolâ ad Philadelphenses vtrumque coniungit, *Vnus*, inquit, *panis est omnibus contractus, & unum poculum omnibus distributum.*

a De Eucharist.
lib. 4. cap. 26.

Obijcit Bellarminus, legi vulgò apud Ignatium. *Vnus calix totius Ecclesiæ.* Sed vel interpretis istius, vel librarij fidem desideramus. Nam Græcè est, *ἑνὸς ἀποτομίου τοῦ σώματος*, *καὶ ἑνὸς ποτηρίου τοῦ αἵματος ἀνυπόστατου.* Idem Bellarminus

a Ibidem.

pro se magis quàm nobis facere putat Tertulliani illud lib. de Resurrectione. *Caro corpore Christi, & sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur.* Vbi ait, *Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non bibere sanguinem: vescimur autem sanguine, cum eum sumimus per modum cibi sub specie panis.*

Sed fallitur Bellarminus ignorantia Latinitatis. Nam *vesci* sæpius de cibo dicitur, tamen generatim omnibus convenit, quibus corpus nutritur. Festus: *Vescor, pascor.*

b Pag. 37. edit.
Ald.
c Pag. 39.

Cicero lib. 11. de nat. Deorum: *Dii nec escis, nec potionibus vescuntur.* Et ibidem: *Est enim omne, quo vescuntur homines, penus.* Hinc apud Poetas, *aura ætherea*, vel *vitalibus auris vesci*: vbi non magis cibi, quàm potus similitudo est. Etiam ex Nicæni Concilij can. xlv. locum adferunt: quasi genuinus est, eandem habet *communio* ac in Ignatio vidimus: sed eò minùs de hoc solliciti sumus, quia nec Græcè, nec apud Rufinum, neque in Decretis eo modo legitur. Quinetiam ad Ephesinum decretum provocat Hosius: nempe quasi in eo dicatur Nestorium fuisse damnatum, vti ob alia, ita etiam propter illud, quia panem Dominicum vocasset corpus ex sanguine. Quale nihil in Conciliorum actis invenias, vel apud veterum quenkumque. His quæ de communionem laica, peregrina, atque alijs obijciunt, seorsum postea respondebitur.

d Rationalis
lib. 4. c. 42.
paragr. 1.

Quamquam verò non multò post annum millesimum ducentiesimum, atque adeò, ut plerique putant, ipsius Innocentij 111. tempore, calix laicis ob effusionis periculum à plerisque cœpit auferri: tamen ne subitâ mutatione animi offenderentur, (Durandi Mimiatensis verba sunt) *in quibusdam*

De Symbolis Cænæ Dominicæ. 511

busdam locis post sumptionem corporis, & sanguinis Christi aliquid de ipso sanguine reservabatur in calice, & superinsundebatur vinum purum, ut ipsi communicantes inde sumerent. Similiter liber Ecclesiæ Nemaufensis: Præcipimus, ut sacerdotes vinum purum habeant paratum in Ecclesiâ, ut statim tribuant populo illud, postquam receperunt corpus Christi: prohibendo communicantibus, ne à presentia ipsorum sacerdotum recedant, donec de vino aliquantulum biberint, & diligenter abluant ora sua. Nec tamen ubique omnes, calicem laicis auferri, æquo animo ferebant. Nam Alexander Ales, Scholasticorum antiquissimus (vixit istempore Innocentij IV. ac Thomæ Aquinatis præceptor fuit) auctor est, sua ætate, quosdam religiosos petiisse, & instituisse, ut sub utraq; specie sumeretur sacramentum. Nec item is mos ubique obtinebat: imò (ut Ruardus fatetur) communicandi sub utraque specie consuetudo in quibusdam Ecclesiis duravit usq; ad tempora B. Thomæ, qui dicit, Proinde in quibusdam Ecclesiis observatur, ut populo sanguis sumendus non detur, sed solum à sacerdote sumatur. Idem Ruardus hoc ipsum it probatum istis Thomæ verbis in Ioannem: Secundum antiquam Ecclesiæ consuetudinem omnes sicut communicabant corpori, ita communicabant & sanguini: quod etiam adhuc in quibusdam Ecclesiis servatur: ubi etiam ministri altaris continuè & corpore & sanguine communicant, sed propter periculum effusionis in aliquibus Ecclesiis servatur, ut solum sacerdos communicet sanguine, reliqui verò corpore. Floruit autem Thomas circa annum clocclx. Etiam de sua ætate idem testatur Petrus de Palude, qui paulò post annum millesimum trecentesium vixit. Item Gulielmus de Montelauduno, cujus hæc sunt verba: Qui recipit corpus, totam veritatem eius recipit, licet non solum sacramentum est, & ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est cum toto sacramento. Anno millesimo quadringentesimo, quod prius in Ecclesiâ fuerat toleratum, jam consuetudo erat in plerisque omnibus Occidentis Ecclesiis. Anno verò cloccecxv abiit in rem iudicatam, autoritate

e Summæ Theol. par. 4. Q. 1. 53. memb. 1. f T. 2. p. 329. a Part. 3. qu. 80. art. 12. b Pag. 342.

c In 4. sen. D. 11. qu. 2. d In 4. Tent. D. 11. qu. 2.

ritate Concilij Constantiensis. In eo procuratores Henricus de Piro, & Ioannes de Scribanis controversiam proposuere his verbis: *Quia in nonnullis partibus PERVERSUS MOS (ita primitiua Ecclesie consuetudinem appellant) pullare incepit, ut Sacerdotes, Laicos sub utraq; specie, panis videlicet & vini, communicare non cessent, contra Romanæ & uniuersalis Ecclesie consuetudinem approbatam, unde scandala & hereses verisimiliter oriri suspicantur: petimus nos promotores, & procuratores huius sanctæ Synodi &c. Vides ut in promotorum, quod vocant, requisitorio, nulla fiat mentio de administratione sacramenti post cœnam: tamen callidè in decreto ejus quoque meminerint, quòd tectius damnent Christi, & Apostolicæ Ecclesie morem. Sic enim canonis verba tonant: *Hinc est quod præsens Concilium ADVERSUS HUNC ERROREM decernit, quod LICET CHRISTVS post cœnam instituerit, & suis discipulis administraverit sub utraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesie seruauit, & seruat, quod huiusmodi Sacramentum non debes confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel ecclesia concessis, aut admissis. Et sicut hæc consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter inducta, quod LICET in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub utraque specie, postea à conscientibus sub utraq; specie, & à laicis tantum sub specie panis recipiatur. Vbi sedulo attendere oportet, particulas illas LICET & TAMEN, quæ cum ejusdem naturæ sint, nemo sapiens non videt, nemo candidus diffitebitur, non tantum administrationem mysterij post cœnam, sed illam etiam, quæ est sub duabus speciebus, prohiberi. Atque ita etiam intellexere decretorum editores. Nam summa decreti sic habet: *Quod nullus presbyter, sub panâ excommunicationis, communique populum sub utraq; specie panis & vini. Quæ etiam, tanquam canonis verba, in summa sua adducit Caranza, solum verbo***

illo

illo *Præcipimus*, istis, quæ proximè citauimus, præmissio. Hoc eò magis considerationem meretur, quia Lindanus Panopliæ l. i. v. c. lvi. . & alij aliquot, in eo toti sunt, ut per- b Fol. 342. edit. Paris. an. 1564.
suadeant nobis, nō dampnari à Concilio cōmunionem sub v-
traq; specie, sed tantum communionē sub alterutra defendi.
Quamquam verò Concilij Constantiensis tempore, sub vna
specie communicari vulgò soleret: tamen (verbis Tapperi c T. 2. pag. 342.
vtar) *Venerabilis pater Thomas Waldensis, qui scripsit tempo-
re Concilij Constantiensis, & annis aliquot præcedentibus &
sequentibus, dicit, quod illo tempore Roma ministri altaris ad-
huc sub vtraq; specie communicabant.* Etiam hujus rei memi-
nit Nicolaus Cusanus, epistolâ, quam post Concilium Basi-
leenſe, hoc est anno 1439. ad Clerum & literatos Bo-
hemix scripsit. *Solus, inquit, Pontifex Romanus vsque ad
proxima tempora in festo Pasche laicos, quibus ipse sua manus
corpus Domini tradidit, permisit accedere ad suscepiōem san-
guinis de manu diaconi.* Qua verò occasione morem istum
intermiserit, refert his verbis Henricus Kalteitlen, Archie-
piscopus Nidrosiensis & Cæsariensis, Disputat. contra Bo-
hemos: Sic audiui felicissima memoria *Divum Martinum* d Extrat. apud
Papam fecisse, quod, sicut & alij Pontifices, consuevit in festo Canisium An-
Pascha communicare laicos sub vtraq; specie. Accidit ut qui- tiq. Lect. T. 4.
dam Bohemus Baccalaurem in medicinis inter alios accede- Part. 2.
ret, & sub vtraq; specie communicaret, qui de hoc mirabiliter
gloriabatur, quod Communio vtriusq; speciei facta esset per
summum Pontificem. Sed tandē in Vienna captus, & submer-
sus est. Quod percipiens Papa Martinus sic sibi illud, ex
tunc subtraxit calicis communionem laicis: nec vnquam ali-
quem communicauit, nisi sub specie panis, in detestationem ha-
refis Bohemorum, & facta sibi illusionis.

Quamquam verò post Concilium Constantiense in Oc-
cidente cessauit mos communicandi sub vtraq; specie: ta-
men Orientales uniuersæ, imò & quædam Ecclesiæ Occi-
dentis in hunc vsq; diem veterem retinent morem. Quod
non Cassander solum, cuius verba superius adduximus, sed a Fol. 342. h. c.
& Lindanus fatetur Panopliæ lib. i. v. c. lvi. .: *Hoc, inquit, dicit, Paris. 1564.
Constantiensi*

Constantienſi decreto nihil in Græcica, aut Orientali, aut Indiana, imò Septentrionali adeò immutatum fuit Eccleſia, ubi antiquo viget more in hunc uſque diem. Et mox: Eccleſia illa Orientales, & vti audio, Dalmatiana, & quedam Septentrionales, nunquam viriſque ſpeciei communem intermiſere.

THESIS V.

Obiectant Pontificij communionem laicam, peregrinam, domeſticam, & eam qua eſt ex præſanctificatione. In quibus ſub vna ſpecie communicatum eſſe contendunt. Sed in ſingulis harum etiam vinum ſumebatur. Atque ut de aliquâ communione iſtarum ſecus eſſet, nihil id præſenti inſtituto adverſetur, quia de publicâ, ſoleni, & ordinaria communicatione ſermo eſt nobis.

b T. 2. pag. 328.

c Lib. 4. de

Euch. cap. 24.

d Panopl. lib. 4.

cap. 58.

e Typo Eccleſie prioris.

f In Cypr. epiſt.

g ad Antonianum.

Vt etiam antiquioribus ſeculis ſub vna ſpecie communicatum eſſe doceant, Ruardus^b, Bellarminus^c, alij^d obijciunt communionem laicam: cujus ſi apud veteres mentio fiat, eam intelligunt, qua, vti hodie in Romana Eccleſia fit, ſolum panem ſumerent laici. Sed vehementer falluntur: quando, ut etiam Lindanus^e, Wicelius^f, Pamelius^g, atque alij^h Pontificijs iſtis agnoſcunt, communio laica dicebatur, quando clerici ob delictum aliquod, non cum clero, ſed inter laicos extra cancellos communicabant. Nam, ut jubet Concilium Toletanum 1. *Sacerdotes & Levite ante altare communicabant, in choro clerus, extra chorum populus.* Sed ſi è clero quiſquam graue crimen admiſiſſet, iſ clericatus ordine mouebatur, & pœnitentiæ cauſa, uti dixi, inter laicos communicabat: quod Concilium Neocæſarienſe can. 1. vocat *ad pœnitentiam inter laicos redigi.* Huius pœnæ meminit Cyprianus epiſt. LXXII. ⁱ ad Stephanum Papam, & LII. ad Antonianum^g, & LXVIII. ad Clerum, & plebem in Hiſpania conſiſtentesⁱ. Crebra etiam

g Paragr. 2.

h Paragr. 6.

i Paragr. 7.

tiam

tiam mentio in Pontificum literis: vti Cornelij Papæ epist. ad Fabium Antiochenum cap. v. ^a Siricium epist. 1. ad Himerium Tarraconensem c. xi. Innocentium 1. epist. xxi. 1. [†] Apud Eusebium ad Episcopos Macedoniæ c. 1v. Gregorij Magni lib. 1v. ^{um} lib. 6. Hist. Indict. xi. 1. epist. xvi. 1. cap. 1xi. Nicolai 1. apud Gratianum, causa xi. quæst. 111. can. Theugualdum. Et Felicitis Papæ 11. epist. vii. ad vniuersos episcopos, siue, vt alij inscribunt ad vniuersos Africæ episcopos c. 11. Similiter Concilia antiquissima, vt Illiberitanum can. lxxvi. Sardicense can. 1. & 11. Agathense can. 1. & 1v. & Illerdense can. v. Sed obijcit Ferdinandus de Mendosa, & ante eum Robertus Bellarminus ^b, *Felicem Papam 111. epist. 1. c. 11. (vti & Illerdense Concil. can. v.) inbere ob delicta quadam Clericis non dari, nisi in morte, communionem laicam. Et concilium Sardicense cap. 11. ne in morte quidem, laicam communionem dari permittere ob crimina quadam graviora.* Atqui, inquit, in morte cum detur communicatio soli ægroto, idq. in privato cubiculo, nulla distinctio notari potest loci, aut temporis, inter clericos & laicos. Vnde vterque concludit, communionem laicam, non solum loco, sed etiam materiâ discrepare. Nos id sequi negamus. Triplex enim clericorum pœna præcipuè erat. In delictis gravibus, inter laicos communicabant. In gravioribus, non nisi moribundis communicare licebat. In gravissimis, etiam extrema agentibus communicatio negabatur. Primi illi non clerici quidem, sed Ecclesiæ tamen membra censebantur. Medij ab Ecclesiæ corpore abscissi erant, vsque dum extrema agerent, quo tempore panis & vinum ijs pro viatico (sic vocabant) dabatur, atque hoc pacto eos Ecclesiæ reconciliatos esse significabatur: etsi interea nomina eorum non rescriberentur in clericorum matricula, sed tanquam fideles laici de hac vita discederent. Tertiij abibant Ecclesiastica censura ligati, eoque ne quidem pro Ecclesiæ membris agnoscebantur, sed divino relinquebantur iudicio. Vnde satis liquet, ex clericorum ægrotorum communionem rectè vocari laicam, quia Eucharistia ijs dabatur,

a De confirmando concilio Illiberitano l. 3. c. 76. p. 222.
b Lib. 4. de Euchar. c. 24.

rum, sed ut laicis, quoniam nomina eorum non referrentur iterum in numeros clericorum. Quod si in aliquo agroti ex clericis communio à clericis communione discrepabat, hoc in eo consistet, quod fortasse ex clerico intincta, clericis panis & vinum seorsum dabatur: quodque illi per laicum mitteretur, huic non nisi à clerico daretur. Sanè per puerum Serapioni moribundo intinctam esse missam, non semel ex Eusebio diximus. At laicis, aut clericis in laicorum ordinem redactis, solum panem dari solere, id neque ex Felicio, aut Concilij Sardicenis verbis, neque aliunde exculpi potest.

Nec magis Pontificios iuvat communio peregrina: ut qua propriè significetur oblatio, quæ præter statos dies peregrinantium causa fiebat: uti ex Ambrosio, sive alio sub Ambrosij nomine, qui in Paulinas epistolas scripsit, probat Cassander. Hinc peregrina communione communicare dicebantur: qui inter peregrinos communicabant. Eam verò etiam inter clericorum poenas fuisse, clarissimè liquet ex canone hoc primo Concilij Agathensis: *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis corrigantur, & si qui prioris gradus elati superbiâ, communionem fortasse contempserint, aut Ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint: peregrina eis communio tribuatur, ita ut cum eos POENITENTIA CORREXERIT, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.* Sic can. IV. *Siquis clericus furtum ecclesie fecerit, peregrina ei communio tribuatur.* Quod si quis cum Lindano malit, peregrinam communionem esse dictam, qua quis cum peregrinis ad orationes publicas, non ad sacramentum eucharistiæ admitteretur: satis, liquet nec hanc sententiam nobis adversari.

Etiam objectant^b communionem domesticam & privatam. Nam, inquirunt, Tertullianus de ea loquens ad uxorem, panem tantum nominat: ac Hieronymus similiter, apologia pro libris adversus Iovinianum, solius corporis meminit. Similiterque Sophronius, sive Ioannes Moïschus

^a Lib. de communione sub v. traque specie p. 1029. edit. Parisian. 1616.

^a Panopli lib. 4. cap. 58.

^b Bellarminus, lib. 4. de Euch. cap. 14. Costerus in Enchiridio cap. 14.

Moschus Prati Spiritualis cap. LXXI K. Sed sciant esse nobis controuersiam de conventibus publicis: in quibus illos ipsos, qui solum panem domum auferabant, etiam calicem accepisse, agnoscit quoque Ruardus Tapperus, qui de exemplo Satyri, fratris Ambrosij, tractans, sic inter alia scribit: *Videtur ex eo, & simul sermone v. de lapsis apud Cyprianum, quod illis temporibus sanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, ut vel statim sumerent, vel secum portarent domum, ibique sumerent, ita ut per intervalla temporum biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.* Imò quod Ruardus monere neglexit, interdum etiam vinum auferabant domum. Quod satis liquet ex Nazianzeni loco de furore Gorgonia quam corporis & sanguinis Dominici antitrypa reponere solere, non obscure testatur, ut alibi diximus. Ambrosij etiam verba de Satyro fratre vtrumque complectuntur, cum ait, *Quantum arbitrabatur, si ore sumeret (panem puta) & toto pectoris* HAVRIRET ar-1555. cano: nempe vinum. Quo & pertinent verba ista: *Quam maius putabat* F V S V M in viscera. Atque ut hæc non essent, consuetudo ea auferendi panem postea Concilio CæsarAugustano, iterumq; Toletano primo fuit abrogata. Nec magis est, quod obtendant, absentibus & ægris panem solum mitti consuevisse, cò quòd si vinum detulissent, periculum ei fuisset ab effusione. Nam Iustinus apol. 11. aperte docet, vtramq; speciem delatam vtramq; datam esse. Atque id manifestum etiam fiet ex ijs, quæ de intin-ctâ postea dicemus.

Adversus hæc objicit Bellarminus Paulini locum in vita Ambrosij: *Honoratus autem, sacerdos Ecclesia Versellensis, cum in superiori domo se ad quietem composuisset, tertio vocatus se audivit, dicentisq; sibi, Surge, festina, Basilus modo est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutinuit, emisit spiritum, bonum viaticum se cum ferens.* Vbi ad oram etiam Surius annotavit, *Habes hic communionem vnius speciei.* Etiam ad ista Amphilo-
d Orat. faneb. in laudem Gorgonia pag. 187. ed. Morell.
e T. 3. p. 19. Bal.
f Can. 3.
g Can. 14.
h Bellar. lib. 4. de Euch. c. 24.
a Pag. 76. edit. Commel.

e apud eundem
Surius T. 1.
pag. 19.

d In Censura T.
1. Ambrosiani.

e Num. 55.

f Ad an. 378.
nu. 10.

g In appar. sa-
cro, verbo A-
mphiloehius: i-
tem verbo Six-
tus Senensis.
h Lib. 3. de of-
fic. Eccl. cap. 35.
i De rebus Eccl.
cap. 17.

k T. 5. ad ann.
404. pag. 19.
edit. Morel.

verba in vita Basilij provocat idem Bellarminus: *Tertiam illam communionis portionem à Domino ipsi datam, cum qua sepultura tradi voluit, assumens, & in lecto recumbens, prolixè gratias egit pro sua è corpore migratione.* Sed non est, quod vel ille Paulini, vel hic Amphiloehij locus, nos moveat multum. Nam de Paulino audiamus Erasum: *Si quis me roget, quid de hoc historico sentiam, dicam paucis. Idem est artifex, qui tam multa contaminavit in scriptis Hieronymianis & Augustinianis, natus ad hunc ludum.* De Amphiloehio vero ita Baronius ad annum cccclxiii. *Commentarius de rebus gestis Basilii, qui extat nomine Basilii, scateat mendaciis.* Alibi etiam indignum ait, qui doctorem auribus ingeratur. Etiam spurium esse fatetur Possévinus, imò & Bellarminus ipse in scriptoribus Ecclesiasticis, ubi varijs etiam hanc sententiam argumentis probat.

Pergit Bellarminus ibidem, *Amalaricus* b, inquit, & *Micrologus* c testantur, ex antiqua consuetudine in missa tres partes hostiæ consecrata fieri solere, ut una cum sanguine misceretur, altera sumeretur à sacerdote ante sanguinis sump-tionem, tertia servaretur pro egrotis, qua viaticum morien-tium dicebatur. Verum hæc panem fuisse reservatum docent: vinum autem asservari non solere, minimè evin-cunt. At illud quoque asservatum fuisse, docet locus iste Chrysostomi in epistola ad Innocentium, ubi describens militum grassationem in Ecclesia, ait *Neque hæcenus ste-tere clades: sed ubi sancta condita servabantur, ingressi mili-tes, ex quibus, ut postea didicimus, quidam necdum inia-tes erant, omnia spectabant intus recondita, sanctissimusque Christi sanguis in tanto tumultu in militum vestimenta fusus est.* Quem locum etiam Baronius citavit d, atque ista ad-junxit: *Considera hic lector, quàm procul abhorreant à Pa-trum traditione, usuque Catholica Ecclesia, qui nostro tempore negant, asservandam esse sacratissimam. Euchari-stiam, quam videmus, non sub specie panis tantum, sed eti-am sub specie vini, olim consuevisse recondi. Habes id quoque probatum, auctoritate S. Gregorii Romani Pontificis, dum*

ait³, in navi portasse navigantes Christi corpus & sanguis- a Lib. 3. dialog.
nem. cap. 36.

Denique etiam scrupulum iniicere conatur Bellarminus
communione præsanctificatorum: cuius usus apud græcos
erat in tota Quadragesima, excepto die Dominico & Sab-
bathi. Vide Concilium Laodicenum cap. XLIX. & Trul-
lanum can. LII. In Latina verò Ecclesia usus ejus fuit,
atque etiamnum est die Parasceues: quo pane pridie
sanctificato & reservato absque vino consecrato sacer-
dos communicare dicitur. Vide Innocentium I. epist.
I. cap. IV. librum sacramentorum B. Gregorij in officio
Parasceues⁴, Ordinem Romanum antiquum in officio ejus b Liturgicorum
diei, Rabanum Maurum lib. II. de instit. Cler. cap. Pamelij T. 2.
XXXVII. & Micrologum lib. de Eccl. observat. cap. XIX. pag. 257.
huic vero objectioni istum in modum respondet Cassan- c Augarij bibl.
der⁴: *Graviores auctores, qui ante aliquot secula de Ecclesi- PP. T. I. col. 75.
asticis officiis scripserunt, Ordinis Romani auctoritatem, ad d Pag. 1027.*
adprobendam plenam populi communionem, ex hoc ipso ritu
adducunt. In quo ordine jubetur, ut in Parasceve vinum non
consecratum cum Dominica oratione & Dominici corporis im-
missione consecretur, ut populus plenè possit communicare: si-
ve, ut alius quidam in ordinario Romano legi affirmat, ut con-
tactu Dominici corporis integra fiat communio. Idem censen-
dum de Liturgia veteris, id est præsanctificatorum, sive
imperfecta, quæ apud Græcos per Quadragesimam celebra-
tur quinque illis diebus hebdomada (qui sunt præter Sab-
bathum & Dominicum) quibus oblatio & consecratio non fie-
bat, sed sola ex præsanctificatis distributio. Nam & illic
vinum & aqua in calicem mittitur, & in precibus ante com-
munionem corpus & sanguis Domini commemoratur. Atque
ut solo pane tum Eucharistia celebraretur: non tamen hoc
nostro adversaretur instituto, quando sermo est nobis de
communione ordinaria: in qua ipsa Pontificij & diaconij fu-
isse censent, utrùm sub vna, an duabus speciebus sacra-
mentum perciperetur: illa vero è præsanctificatis com-
munio extraordinaria erat: ut rectè Cassander ibidè docet

his verbis: Sic ut omnino videatur, nullam in hac actione Dominici sanguinis dispensationem fuisse: cogitet hanc ipsam dominici corporis communionem fuisse extraordinariam, hoc est, præter legitimam, & ordinariam Dominici panis & calicis consecrationem & oblationem: eosque, qui his diebus de reliquiis Dominici corporis communicabant, antea in legitima & perfecta mysteriorum celebratione de calice Domini participasse.

THESIS VI.

Afferunt Pontificij incommoda quadam, quæ consequantur si calix populo detur. Sed num incommoda hæc ignoravit Christus, qui aliter instituit? vel ubi prudentia veteris Ecclesiæ, quæ sub utraque specie sacramenta dispensabat?

^a In tractatu contra hæresin. de communione Laicorum sub utraque specie.

Incommoda hujusmodi adducit Gerson, ^a qui biennio post Concilium Constantiense scripsit. Sed tam inepta sunt, ut si operosè ea refellere velimus. verè dicendi simus otio nostro abuti. Quare leui tantum brachio hoc negotio defungemur. Pleraque autem eorum subnixæ sunt falso ^{putativa} dogmate. Ut quod periculum esse ait, ne sanguis effundatur. Imo et si ^{putativa} haberet locum, tamen posset cautè ita communicari, ut nihil effundatur, quemadmodum in Ecclesiis nostris fieri videmus. Etiam aliter periculo occurrì posset: ut si laici per fistulas biberent, quemadmodum proximis ante calicem ablatum seculis in quibusdam Ecclesijs factitabant: uti B. Rhenanus probat ex libellis Ordinis Romani, ubi canaliculi isti etiam pugillares appellantur. Item Lindanus in Panoplia lib. IV. cap. LVI. ^b ubi & narrat, visa sibi aliquot pocula ejusmodi vetera, quibus canna esset ferruminata, affabrèque inserta, ad sanguinem Christi sugendum. Eundemque morem nos Cassander docet ex libro, qui inscribitur, Exordium

^a Ad Terrull. de corana militis.

^b Fol. 347. b. edit. Paris. ann. 1564.

dium Collegij Cisterciensis. Imò & Hierosolymis Maronitæ dicuntur hunc ritum observare. Præterea periculum esse dicit Gerson, ob longas laicorû barbas. Quæ sane si obstant, potius eas radere jubeantur, ne calicis sacramento priventur. Sed quid de etiamnum imberbibus, quid item de mulieribus prætexent? quid respondebunt ad illud, quod, si Nicephorum audire volunt, Petro ipsi barba fuit crispa & densa? Addunt metuere se, ne si vinum pro multitudine consecratur, quod residuum est, congeletur, vel acetcat, vel infecta etiâ producat. Mirû verò, quod corrumpi posse censent sanguinem Christi, quem τῷ ὁσπρίῳ numero diserrim eximit Apostolus Petrus. Sunt, inquiunt, qui vinum non bibant. Quid? num propter paucos abstemios myriadibus multis calix negabitur? At sunt etiam, qui cum alijs bibere horrent. Horrent sanè isti. Eòne innumeris etiam, qui id facere non formidant, calice carendum erit? Præterea delicatuli illi, si veteris Ecclesiæ exemplum cogitent, & viri boni esse volent, facile ad officium revocabuntur. Dicent justam interdum formidinem eorum esse, vt qui alieni oris metuant infectionem. Sed sanè, siqui morbo istiusmodi laborent, vnde valetudini aliorum periculum esse possit, tales seorsum bibere æquum est. De sumptibus etiam causantur, cum sumptus non desint ad vina transportanda conviviorum causa. Nec graves hic impentæ esse possunt, cum & panis & vini pusillum tantum sumatur: vt & antiquitus fieri solere, indicat Gelasius Cyziceus in Actis Concilij Nicæni cap. xxx. *Διὰ τὴν γὰρ ὕψι πολὺ λαμβάνεσθαι, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γινώσκῃ, ὅτι οὐκ ἐστὶν φθαρσιμὸν. ἀλλ' ἵνα ἀγιάσθῃ.*

c Lib. 3. cap. 37.

d 1. Petr. 1. 18.
19.

Propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, vt sciamus, quod non sariatati, sed sanctimonie sumimus. Quo

a Pag. 789. edit. Rom. at. Com. mel. 43.

pertinet etiam illud Eucherij serm. v. de pascha: Eucharistie sacra perceptio non in quantitate, sed in virtute consistit. In homiljs Quod corpus sacerdote dispensante, tantum est in exiguo quantum esse constat in toto. Aiunt etiâ nullum esse vas capacitatis tanta, vt sufficere possit multitudini, quæ in vrbe magna

b In homiljs Emilianotribus fol. 81. edit. Lovan. a. 1560.

Cap. 2.

21. Petr. 29.

paschalibus feriis communicat. Quasi non plura vasa sumere liceat, pluribus item in templis Eucharistia eodem tempore possit celebrari. Et nonne olim ingens communicantium multitudo erat, quando eam nec ingentes caperent basilicæ, vt Leo testatur epist. lxxxxi. ad Dioscorum. Quid etiam queruntur, quasi laici non merentur de calice bibere: cum etiam sanguinem suum pro ijs fuderit Christus; & regale eos sacerdotium vocat Apostolus? Vt mittam, quod multi ex ijs pietate non raro clericos exuperant. Tandem ad ea accedunt, quæ maximè eos vrunt. Aiunt metuere se, ne si occipiant calicem ijs dare, iam sacerdotes ad ita faciendum credant obstrictos: ac innumeri doctores, qui aliter docuere, atque adeo ipsum Concilium Constantiense, & Romana Ecclesia, errasse videatur; denique timere se, ne schisma in Ecclesia fiat. Sed si Ecclesia Romana Christum & veritatem amat; decreta eam sua posthabere divinis æquum est. Quod si quibus id tentantibus schisma oboriatur, solari eam debet, quod non penes alios schismatis causa erit, quàm falsi dogmatis patronos. Nam omnes sanè si parati sint ejurare errorem, periculum à schismate erit nullum.

THESIS VII.

Satis igitur apertum est, laicos etiam sub geminâ specie communicare oportere. Sed porro queritur, vtrum necesse sit, panem & vinum seorsum sumi: an verò sufficiat intincta, quam Cypriani iam atate parvulis & infirmis dabant, ac circa annum Christi trecentessimum quadragesimum in publica etiam & ordinaria synaxi quibusdam locis usurpabant. Nostra hæc sententia est sequendum esse iudicium Christi, & Apostolorum exemplum, qui seorsum & separatim panem & vinum

vinum dabant. Ratio quoque gravis, cur ita facerent, erat. Nam cum in intincta vinum non bibatur, sed edatur, integra autem hominis refectio atque alimonia esu & potu perficiatur: omnino symbola panis & vini seorsum sumi assinebat, ut ita melius repræsenteretur integra refectio spiritualis. Atque idem Iulij Papa circa annum trecentessimum quadragesimum iudicium fuit. Cuius auctoritate mos intingendi, qui in vebis ceperat, aliquamdiu repressus fuit. Postea tamen repululavit: impræmis circa annum nongentesimum. quo tempore, quia iam tum peritias dogma in Ecclesiam irrepserat, intinctam aliqui reducere ceperunt, ad effusionis, ut aiebant, periculum evitandum.

Cum quæstione superiori de calice laicis dando conjuncta est ista, an ut vtrumque aliquis symbolum accepisse dicatur, sufficiat intincta, hoc est panis tinctus in vino quem vtriusque symboli locum obtinere posse, aliqui veterum putarunt. De hac probamus sententiam Iulij, qui episcopo anno factus est Urbis Episcopus, quo naturæ concessit magnus Constantinus. Verba Iulij ad Ægypti Episcopos hæc sunt, apud Gratianum*: *Audivimus quosdam schismaticâ ambitione detentos, contra divinos ordines, & Apostolicas institutiones, intinctam Eucharistiam populis, pro complemento communionis, porrigere: quod quàm sit Evangelica & Apostolica doctrine contrarium, & consuetudini Ecclesiastica adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Et paulò post: Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam, populis: nec hoc prolatum, ex Evangelio testimonium receperunt, ubi Apostolis corpus suum commendavit & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur.*

a Decreti part.
3. de consecr.
dist. 2. can. cum

524 De Symbolis Cæna Dominica

Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti huius institutionem signaret. Idem iisdem verbis repetitur Concilio Bracarensi II. cap. 1. Videtur autem hæc consuetudo primum cœpisse ab ægris, qui panem siccum deglutire non possunt. Vnde, ut Dionysius Alexandrinus apud

a Histor. Eccl.
lib. 6, cap. 36.
b De promiss. &
predict. Dei Di-
mid. temporis.
cap. 6.

Eusebium refert, Serapioni scilicet extrema agenti portio Eucharistiæ madefactæ data est. Ac puella à diabolo vexata, quæ (ut Prosper Aquitanicus narrat) *Dies ieiunabat octoginta duos, brevem particulam corporis Domini tantam à sacerdote percepit. Sed aperte imprimis, quod diximus, confirmatur Concilij Toletani XI. can. XI. cuius hæc verba: Solet humane nature infirmitas in ipso mortis exitu prægravata tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus resciri, sed vix tandem illati delectetur poculis gratia sustentari. Quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum suis votis sacra communionis expetentes viaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt. Non quod infidelitate hoc agerent, sed quod præter Dominicæ calicis haustum, traditam sibi non possent Eucharistiam deglutire. Non ergo huiusmodi à corpore Ecclesiæ separandi sunt. Propter hanc causam Concilij Turonen-*

c Apud Ivonem,
Reginonem, &
Burchardum,
citante Cassan-
dro.

sis patres statuerunt. Ut Eucharistia, quæ in viaticum à vita excedentium reservatur, intincta sit in sanguinem Domini, ut Presbyter possit veraciter dicere, Corpus & sanguis pro sit tibi in vitam æternam. Vbi si veraciter fatis indicat, non veraciter sanguinis symbolum præberi, nisi vel calix seorsum, vel saltem intincta præbeatur.

Circa annum verò nongentesimum mos iste etiam in sanis cœpit frequentari. Ac primum in monasterijs. Docent hoc Instituta Cluniacensium lib. II. cap. xxxv. de Sacerdote hebdomadario: *Quantis ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit quanquam sit CONTRA VSUM ALIARVM ECCLESiarVM: quia qui-*

dam

dam, maxime novitii nostri adeo sunt rudes, ut si sanguinem
 ia separatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent.
 Vbi in considerationem venit, tum quod fateantur, id se fa-
 cere contra morem Ecclesiarum aliarum: tum quod cau-
 sam adferant, ne negligentia quadam peccetur, hoc est, ob
 effusionis periculum. Postea verò etiam in parœciis con-
 suetudo ea recepta est. Vnde Ivo Carnotensis de divinis
 Officiis: *Non iuxta Concilii Toletani definitionem intincto*
pane, sed seorsum corpore seorsum sanguine cōmunicet. Excepto
populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed sūma necessi-
tate, timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur com-
municare. Vbi videmus, ut clerico panem & vinum se-
 orum, populo intincta daretur; idque eadem de causa,
 ob quam postea calix populo est ereptus. Non tamen
 ea consuetudo omnibus probabatur: quod ostendit Io-
 annes Micrologus (qui Gregorij VII. & Anselmi Lucensis
 temporibus vixit) cap. XIX. *Non est authenticum,* a Vide cap. 17.
quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro com- Micrologi.
plemento communionis POPULO distribuunt. Nam
Ordo Romanus contradicit, quia & in Parasceve vinum
non consecratum, cum Dominica oratione & Dominici cor-
poris immisione iubet consecrare, UT POPVLVS PLE-
NE POSSIT COMMUNICARE. Quod utique su-
perfluo præciperet, si intinctum Dominicum à priori die corpus
servaretur, & ita intinctum POPULO ad communican-
dum SUFFICERE videretur. Insuper quoque Papa,
in ordine trigessimus sextus, Episcopis Egypti scribens,
huiusmodi intinctionem penitus prohibet, & seorsum panem,
& seorsum calicem, iuxta Dominicam institutionem, sumen- b AL. XLIX.
da docet. Vnde & B. Gelasius Papa in ordine LI. Scri-
bens quibusdā Episcopis, excommunicari illos præcepit quicunq;
sumpto corpore Dominica, à calicis participatione se abstineret.
Nam & ipse in eodē decreto asserit: Huiusmodi sacramentorū
divisio sine grandi sacrilegio provenire non poterit. Etiam acri-
ter hunc morē improbabat Hildebertus Cœnomanensis e-
pisc. LXIV. Hoc ideo tibi frater exarari, ut excusatus evigiles,

ut videas quoniam traditioni sacramentorum altaris, qua in vestro celeberrimo est monasterio, nec Evangelia consonant, nec decreta, concordant. In eo enim consuetudinis est, Eucharistiam nulli nisi intinctam dari: quod nec ex Dominica institutione, nec ex sanctionibus authenticis reperitur assumptum. Item: Si Mattheum consulis, si Marcum, si Lucam, seorsum panem traditum invenies, seorsum vinum. Nam intinctum panem alio prabuisse Christum non legimus, excepto tantummodo illo discipulo quem intincta buccella Magistri produram ostenderit, non quod huius sacramenti institutionem figneret. Et sic Papa Iulius ait &c. Etiam Lombardus lib. IV. D. II. lit. F. Eucharistia intincta non debet dari populo pro supplemento communionis: quia non legitur Christus alicui discipulorum prabuisse panem intinctum, nisi Inde.

THESIS VIII.

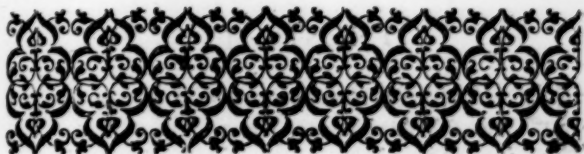
Ex ijs verò, quæ de intincta diximus, etiam liquet, quid statuere oporteat de Græcorum pane, quem interebant vino, atque exinde cochleari sumebant.

Hunc morem Græcorum quorundam refert simul & damnat Humbertus, Episcopus sylvæ candidæ disputatione de azymo adversus Græcos: Deinde quod *sanctum panem vite æterna in calice intritum, cum cochleari sumere consueveris, quid opponitis? neque enim ipse Dominus panem in calice vini intrivit, & sic Apostolis dedit, dicens: Accipite & cochleari comedite. hoc est. n. corpus meum. Sed sicut sancta Romana Ecclesia usque nunc observat, panem integrum benedixit, & fractum singulis particularim distribuit, dicens: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Quibus postquam cænatum est, calicem porrexit, dicens: Bibete ex eo omnes. Interea quin mos iste præstabiliior sit, quam ut in totum calix auferatur, dubium*

e disputatio e
Humberti legi-
tur in appendi-
ce Tomi vnde-
cimi Baronij:
verba citata ha-
bes pag. 694.

um non est. Nam, vt optimè Bucerus ait resp. 11. ad Latomum¹, Si vinum infusum contrito pani, quem mo-
 rem veterum aliqui introduxerunt, exhibeatur: modus di-
 dispensandi mutatur, non autem symbolum, totum tollitur,
 una cum sacratissimis verbis, quibus Dominicum Symbo-
 lum hoc sanctificat, & sanguinem suum præbere instituit.
 Nunc autem sustulerunt Romana Ecclesia sacrificii omnem
 sanguinis Domini dispensationem, & signo & verbis.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

DIVISIONE
DECALOGI.

In Decalogi distributione primùm ea spectabimus, quæ hodie extra controversiam sunt: deinde illa in medium adferemus, & cum cura examinabimus, de quibus neque olim, neque hodie inter Theologos convenit.

THESIS I.

P R I M U M *istud in confesso est, quamvis quatuordecim inveniuntur sententiæ in decalogo, quibus aliquid præcipiatur: tamen decem duntaxat esse primarias ac principes: ceteras secundarias, & aliarum quasi appendices. Vnde & Moses decem verba, & Græci δώδεκα appellant.*

Quatuordecim decalogi sententiæ sunt istæ. i. Non habebis Deos alienos in conspectu meo. ii. Ne sculpas tibi simulachrum. iii. Ne incurves te simulachris, neque colas ea. iv. Ne usurpes nomen Domini Dei tui temerè. v. Memento ut diem sabbathi sanctifices. vi. Sex diebus operaberis

operaberis. vii. Septimo die non facies ullum opus. viii. Honora patrem tuum & matrem tuam. ix. Non occides. x. Non committes adulterium. xi. Non furaberis. xi i. Non dices falsum testimonium. xi i i. Non concupisces domum proximi tui. xi v. Non concupisces vxorem proximi. Non tamen quatuordecim, sed decē praecepta, sive Græca voce decalogon dicimus, quia decē ex istis sunt primaria; eliqua appēdices priorū. Hujusce appellationis fundamētū habemus apud Mosem, qui vocat **עשרת הדברים**, h. e. decē verba: vt Ex. 34: 28. *Scriptis Deus in tabulis verba fœderis decē.* Et Deut. iv. 13. *Offēdit vobis pactū suū, & decē verba, quæ scripsit duabus tabulis lapideis.* Similiter c. x. 4. *Scriptor qu.* Vet. Test. (qui falsō creditur Augustinus) monet resp. ad qu. vii. verbum hisce locis pro sententia poni: quomodo Christus dicit Matt. xx i. 24. *Interrogabo vos unum verbum.* Addimus nos, non simpliciter pro sententia accipi; sed pro sententia præcipiente. Vt l. sth. i. i 2. *Et renuit regina Vasthi venire in verbo* (sive secundum verbum) *Regis.* id est, juxta mandatum regium.

THESIS II.

Præterea in eo omnes conspiramus, non fore plenam distributionem, si ex decalogo furcillent Christiani sententias de sabbatho Præcipientes: quippe quod repugnaret verbis Dei Deut. xi i. 32. ubi vetat, ne præceptis suis, vel addamus, vel demamus quidquam.

Solus hac parte adversatur Hefychius, presbyter Hierosolymitanus, qui putabat, præceptū de observando sabbatho non pertinere ad Christianos, eoq; rectius ab ijs omitti: ceterū ne sic decalogus nomen suū perderet, posse eos a jebat præceptū primū distribuere in duo, quorū prius sit, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Egypto, domo servitutis:* alterū, *Non habebis Deos alienos in conspectu meo.* Hanc Hefychio

a In summa, 5.
part. quæst. 24.
art. 4.

b In prima secundæ quæst. 10.
art. 4.

c Fol. 168. edit.
Basilan. 1527.

lychius sententiam tribuit Alexander Alensis^a, item Thomas Aquinas^b. Et sanè apud Hesychium ipsum lib. vii. commentariorum in Leviticum^c hæc verba invenimus: *Decem mandatorum littera clara est, digna ad custodiendum atque operandum. Nec contrarium est sabbathi mandatum, quia etsi decem mandatis insertum est, non tamen ex eis est. Si ergo mandatum speciale ponamus, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, de domo servitutis: perfectum decem mandatorum numerum inveniemus.* Nempe fellit Hesychium, quod putaret, præceptum de observatione sabbathi esse planè cæremoniale, cum illud partim sit cæremoniale, partim morale; ac quæ prioris generis est, sit abrogatum; quæ posterioris, sit æternum. Errant vero Tritheimus in Ecclesiasticis scriptoribus, Gesnerus T. 1. bibl. & Daniel Cramerus lib. de distributione decalogi semel iterum; qui Hesychium hunc circa annum vixisse quadringentesimum, ac Nazianzeni fuisse discipulum arbitrantur. Nam videtur translatione Hieronymi: quæ multo post Hieronymi excessum in vltu esse cæpit: maximæque fuit auctoritatis tempore Gregorij Magni, cujus etiam ad Hesychium epistola extat lib. ix. registri epist. xl. Vnde eum circa annum sexcentisimum vixisse, nempe annis post Nazianzenum ducentis, satis liquet.

THESIS III.

Insuper de eo convenit inter omnes dividi decalogum in tabulas duas: quod à Mose clare traditur Deut. IV. 13. & alibi. Etiam consentiunt Christiani, priori tabula præcipi, quæ cultum debeamus Deo: posteriori autem, quæ officia proximo debeamus. Vnde consequitur, præceptum de observatione sabbathi, postremum esse tabulæ prioris: & præceptum de honorandis parentibus primum esse tabulæ posterioris.

a Ambrosianus
interpres in
hunc locum, itæ
(nisi idem eius-
ce operis parës)
scriptor quæst.
ex Vet. Test. a-
pud August. T.
4. item Beda, at-
que alii.

Nec desunt ex antiquis^a, qui præceptum hoc idcirco *primum cum promissione* vocari putent ab Apostolo ad Eph. c. vi. 2. Nempe quia alioqui opponi Apostolo possit, quod
etiã

etiam præceptum de non adorandis sculptrilibus additum habeat Promissionem. Nunc optimè conciliari hæc autumant, si dicamus, non ~~esse~~ intelligi primum cum promissione sed primum tabulæ posterioris. Sed durior plane hæc sit restrictio, eoq; magis placet, loqui Apostolum de promissione particularis observationis. Nam præcepto de non adorandis simulacris additur quidem promissio hæc, *Deû Misericordiâ vti in millesimam progeniem eorum, qui diligunt ipsum, & observant præcepta ejus.* Sed est ista vniversalis obedientiæ generalis item promissio: præceptû verò de parentibus honorandis specialis obedientiæ specialem item promissionem annexam habet. Quo solo sensu verum est, quod Aben-Ezra scribit in expositione præcepti de non assumendo nomen Domini in vanum ^b. *In summa, non inuenimus in decē verbis, quod in eis explicetur aliqua remuneratio, nisi de honorando parentes.* Istud igitur argumentum veterum parum firmum est.

b P. 319.

At illud validius & munitius, quod Christus Matt. xxii. duo legis faciat mandata, quorum primū maximumq; præcipiat dilectionē Dei: secundū verò, quod huic simile esse dicitur, dilectionem mandet proximi. Vbi pro duabus tabulis duo statui præcepta, satis evidens est. Ac proterea à Christianorum nemine distributio hæc in dubium vocatur. Solum Iudæorum alia sententia est. Qui cum viderent, nusquam in Veteris Testamenti libris doceri, quot præcepta prior, quot posterior tabula contineret: in eam opinionem venerunt, vt vtraq; quinario absolvatur. Ita Philo in exposit. decalogi ^c, & Iosephus Antiquit. Iudaic. lib. iii. c. iv. & viii. Neq; non viderunt, præcepta prioris tabulæ, Deum; posterioris tabulæ, hominem respicere: sed putarunt, quia parentum beneficio sumus, eò hos ab hominibus alijs sequestratos cum Deo recte coniungi. Quod & R. Abraham Aben-Ezra in expositione decalogi ^d scripsit. *Etiam, inquit, in dicto quinto describitur Deus: quia parentes quodammodo communicant cum eo in sua formatione. Vnde qui eos non honorat, perinde est, ac si Deum non honoraret.* Sed si posteriori ta-

c Pag. 513 ed. Turneb.

d Pag. 309. edit. Bas. quæ anno 1559. prodit cum Iosippo Hebraico-Latino.

bula

bula præcipitur, vt ea hominibus faciamus, quæ nobis fieri velimus: eadem profectò docemur, illa parentibus præstare, quæ à liberis nostris expectamus.

Idem Iosephus, quia tabulæ fuerunt opistographæ (nam tã auersa quam aduersa facie fuisse perscriptas, clarè dicitur Exod. xxxi 11. 15.) eò credebat, vtrinque in vtraque tabula fuisse exarata præcepta duo cum dimidio. Vade consequeretur, posterioris tabulæ prius latus habuisse solum hæc verba quinq;: *Non occides, Non mæchaberis, Non:* verbum autem *Furaberis* in alterum fuisse latus coniectum. Cuiusmodi profectò adeò brevis præcepti sectione cur Moses vti vellet, (præsertim cum ad perscribendum mandatum integrum, spatij abunde suppeteret) nec verisimilis ratio adferri potest. Et ista sunt, super quibus probè nunc conuenit Christianis. Accedamus ad ea, quæ in cõtrouersia vocantur.

THESIS IV.

Primum saper eo aliquis est dissensus, vtrum verba illa, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto, domo seruitutis, debeant accenseri sententijs præcipientibus: & ita quidem vt per se constituent præceptum primum: secundum verò mandatum istis continetur, Non habebis Deos alienos in conspectu meo: ne sculpas tibi simulachrum &c: tertium verò præceptum sit, de non temere vsurpando nomen Dei: & ita deinceps, vsque ad præceptum decimum, quod sit de non concupiscenda vel vxore, vel domo aliena.

Ita existimant iuniores Hebræi: vt R. Abraham Aben-Esra, & R. Nofes Fil. Nahaman Gerundensis quemadmodum de vtroq; testatur Paulus Burgenfis: cuius verba mox apponam. Vixit autem Aben-Esra circa annũ Christi millesimum centesimum quinquagesimum: vt qui in decalogi expositione^b dicat, prope quinq; millia annorum transacta

^b Pag. 301. edit. eiusdem.

esse à creatione: & librum bilancis linguæ Hebraicæ, in ear-
mine quo eum claudit, edere se profiteatur anno mundi qua-
ter millesimo sexto, qui Christi est cxcxlv. Philonis au-
toritate moveri potuisse Aben-Esram, scribit Daniel Cra-
merus. Sed alia in sententia Philonem fuisse, postea o-
stendemus. Quid vero Aben-Esram moverit, non aliunde
melius, quam ex ipso discemus. Nam cum *primum dictum*,
hoc est præceptum, vocasset. *Ego sum Dominus Deus*
tuum, qui eduxi te de domo Egypti, de domo servorum: ac
dixisset, eo fidem exigi in Deum Israelis: postea accedit ad
hæc verba, *Non erit tibi Deus alius coram facie mea:* ad quæ
hæc annotat: *Iam explicavi, quomodo dictum primum sit fun-*
damentum, super quo nititur tota structura præceptorum: & post
ipsum ultra scribitur, *Non erit tibi.* Hinc liquet peccatum illi-
us, qui non credit in Deū, maius esse idololatria, quia sūt mul-
ti, qui credunt in Deū, sacrificantes interim & suffumigantes
cultui extraneo, sive idolis. Sensit igitur Aben-Esra, cum fru-
stra Deus obedientiā requirat, nisi promissionibus & minis
ejus habeamus fidem: primo præcepto hoc ipsum religio-
nis fundamentum exigi, puta vt credamus Deo: at quæ ad
structuram religionis pertinent, tradi sequentibus novem:
quæ inter principem obtineat locū de non colendis dijs ali-
enis aut sculptilibus: quod illi vnum præceptum est, idq; se-
cundum: vt ultimum sit de concupiscentia vxoris vel do-
mus alienæ: nam vtramq; concupiscentiam decimo præ-
cepto comprehendit. Cum. n. præceptū quintum de paren-
tibus honorandis inter ea retulisset, in quibus Dei vel expli-
citè vel implicitè mentio fiat (nempe, vt dicebamus, quia
Deus & parentes generent hominē, eoq; parentes sint quasi
Deus quidā terrestris, vt qui hos honore suo spoliet, Deū
ipsum fraudet honore) de præceptis sequentibus ista sub-
jungit: *Quing, residua verba habent respectum ad hominem.*
Primum grave est, quo scilicet separatur anima à corpore. Hoc
sequitur violatio corporis: & post ipsum, non furaberis rem
temporalem, & deinde de lingua: atq; ultimo de concupiscen-
tia. Eadem distributio servatur adnexo commentariolo

f P. 334.

g Additione pri-
ma in Exod. c.
20.

decalogi, quo præceptum primum de gloria Dei comparatur vnitati denarij: novem sequentia cum novem orbibus conferuntur. Sed vt plenius hæc Hebræorum sententia intelligatur, imprimis operæ fuerit afferre verba Burgenfis. Nam & rationes Hebræorum clare fufequè proponit, & cum sectâ prius fuerit Iudæus, ac vir fuerit doctissimus, Hebræorum mentem optimè norat. Sic igitur ille in additionibus ad Lyranum, quas ante annos prope ducentos ad Alphosum filium scripsit: *Morina, inquit, seu rationes, quibus (Hebræi) nituntur mutare sententiam prædictorum verborum (Ego sum Dominus Deus &c.) quæ est planè demumciatina, in sententiam præceptiuam, sunt duo. Vnum est, quod ad omnia præcepta diuina obseruanda oportet præsupponere, ut dicunt, & rationabiliter, ut videtur, quod credatur absq; dubietate quod ille, qui loquebatur, seu præcipiebat, erat Deus sumus, qui eos eduxerat &c. quæ quidem credulitas, seu fides erat potissima ratio obligandi eos ad obseruanda eius præcepta. Vnde cum dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus &c. præcipitur secundum eos affirmatiuè, ut dicunt, quod hoc firmiter credatur, scilicet, quod ille qui loquebatur seu præcipiebat, erat Deus, qui eduxerat &c. quam quidem rationem ponit Aben-Esra in sua glossa: & videtur habere fundamentum, in iuxta illud Apostoli ad Hebræos cap. xi. Accedentem ad Deum oportet credere, quod &c. Alij autem dicunt, quod in quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, præcipit affirmatiuè, quod ille Deus, qui loquebatur, id est, qui eos eduxit de seruitute Egypti, haberetur ab eis in Deum, ita ut mandata eius tenerentur obseruare. quod quidem præceptum dicunt debere necessariò præcedere omnia alia præcepta. Ad quod ponunt tale exemplum. Ponatur quod aliquis rex de nouo veniat ad aliquam prouinciã, indecens esset, quod in ea faceret leges & constitutiones, antequam in regem acciperetur. Vnde dicunt, quod cum dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus &c. præcipitur, quod recipiatur ab eis iugum regis cælestis: scilicet obedientia diuinorum mandatorum. quod est præceptum primum ad omnia mandata diuina. & hæc est ratio aliquorum Thalmudistarum, prout latè*

Inc R. *Moses Gerundensis recolligit ex dictis eorum in sua glossa super Exodum.*

Huic Hebræorum sententiæ favet etiam B. Irenæus. lib. 11. c. XLII. *In quinque libris legem populo Moses tradidit. Unaquæq. tabula, quam accepit à Deo, præcepta habebat quinque.* Hieronymus verò, et si præceptum de honorandis parentibus ad tabulam secundam referret: tamen in eo aliquando cum Hebræis facit, quod præceptum de non faciendis simulachris secundum appellet. Vt in Osee cap. x. ad verba illa, *Cum corripientur super duas iniquitates suas: ubi citat illud Hieremix: Dno pessima fecit populus meus: me dereliquerunt fontē aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non possunt aquas continere.* Ac continuo subjungit: *Ha dua iniquitates contra duo decalogi erupere præcepta, in quibus dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus: non erunt tibi dii alii absq. me.*

Etiam Iulianus Apostata similiter diuifit, non contradicente Cyrillo, quod argumento est, tum Iuliani ætate sic, à quibusdam saltem, dividi solere: tum distributionem eam improbatā non fuisse tempore Cyrilli. Verba Iuliani sunt ista apud Cyrillum lib. v. contra Iulianum: *Scribantur autem suis verbis singula mandata, que ab ipso Deo conscripta (Moses) dicit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti. Secundum post hoc: Non erunt tibi dii alii præter me, non facies tibi simulachrum. Et causam ponit, Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios usq. in tertiam generationem. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Memento diei sabbathorum. Honora patrem ac matrem: non mœchaberis, non occides, (non furtum facies) non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui. Vbi verba ista adjecimus, non furtum facies: quæ in Cyrillo prætereuntur. Secutus verò est Iulianus ordinem, qui olim in translatione LXXII. interpretū servabatur: de quo postea dicam.*

Ex recentioribus vnus, quod sciam, Petrus Martyr superiore Hieronymi distributionē probat, in epist. ad Rom. c. VII. 7. *Miror, inquit, quosdam, inter quos etiam est Au-*

gustinus, ex uno mandato duo facere voluisse, quasi in altero prohibeatur adulterium, cum dicitur, Non concupisces uxorem proximi tui: in altero prohibeatur, ne agrum, domum, bovem, servum, ancillam alterius appetamus. At si ad numerum earum rerum, quas concupiscimus, multiplicanda sint precepta, ex uno infinita quodammodo faciemus. Potest enim fieri, ut honores proximi, dignitates, vasa pecunias, vestes, & infinita id genus alia appetamus. ALII verò, ut in preceptis denarium numerum conservarent, preceptum istud, Non concupisces, indistinctum reliquerunt: primum autem in duas partes diviserunt: ut in priori ponerent, Non habebis Deos alienos: in altera, Non facies tibi sculptile &c. EGO VERO utrumque, puto ad idem preceptum pertinere. Primum autem mandatum esse arbitror, quod quasi proæmii loco cæteris proponitur: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti. Nam his verbis sancitur, ut illum pro vero Deo habeamus. Ne autem eum putaremus una cum aliis Diis colendum esse, statim adiectum est secundum preceptum, quo Deos alienos, & sculptilia, & imagines colere prohibemur.

THESIS. V.

Huic verò sententiæ obstat, quòd preceptum omne sit oratio non enunciatiua: uti & sententiæ optantes. item quod preceptum omne actum ponat, quem fieri vel mandet, vel vetet. At verba isthac, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto domo servitutis, sunt oratio enunciatiua, qua verum significatur: neque in ijs actus mentio fit, ad quem homo obligetur. Quare verba ista non sunt preceptum, sed potius præfatio in decalogum uniuersum, qua rationes adferuntur, ob quas ad parendum præcipienti obligemur. vel si magis placet verba illa connectere cum precepto isto, Non habebis Deos alienos in conspectu meo, continebitur ijs ratio eiusce precepti. Nempe ut hæc sit sententiæ, Cum ego sim Iehova,

iehova, hoc est is qui à se ipso est, & à quo est quicquid est: cum ego item singulariter sim vester Deus propter fœdus, quod pepigi vobiscum: cum item mihi obligati sitis beneficio maximo, quia vos eduxi ex Ægypto, domo servitutis: me, me inquam, non alienos Deos in conspectu meo, colere debetis. Et sanè par verborum horum ratio est ac istorum, Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, &c. Atqui nemo inventus est hæcenus, qui ista pro mandato haberet. Quare nec priora illa præceptum per se constituere possunt.

Paulus Burgenfis, cuius supra memini, hanc sententiam probat in additionibus suis ad Lyranum, & simul Hebræorum argumentis, quæ antea posuimus, respondet. Verba eius sunt ista: *Attendenda sunt duo. Primum est, quod planus sensus literæ concordat manifestè opinioni doctorum nostrorum. Secundum, quod motiva Hebræorum contrarium asserentium non valent. Primum probatur. Nam in hoc, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus &c. nullum verbum præceptivum seu imperativum ponitur: sed solum sunt quedam dicta denunciatiua, quibus Deus denunciat populo, quod ipse, qui loquitur, est Deus, qui eos eduxit de captivitate, nihil in hoc eis præcipiendo: ut est manifestum intuenti. In ceteris vero de decalogi præceptis manifestè ponuntur verba mandatiua. ut in negativis, cum dicitur, Non habebis Deos alienos: non adorabis ea, neq. coles: non occides: non mœchaberis &c: in affirmativis vero, cum dicitur, Memento, ut diem sabbathi sanctifices: honora patrem tuum &c. In hoc autem, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, nihil horum ponitur: unde illa verba non sunt præceptiva, nec imperatiua, sed solum denunciatiua: unde non debent inter præcepta numerari.* Post illa subiungit Burgenfis duo Hebræorum argumenta, quibus impulsæ conrendunt, verba illa, *Ego sum Dominus &c.* etsi sententiæ videantur enunciatiuæ, tamen revera esse imperantes. Ar-

^a Addit, 1. in
Exod. cap. 20.

gumenta istæc erant, quod Ego sum Dominus Deus tuus &c. tantundem sit ac si dicatur, volo, jubeo, vt credatis me esse Dominum Deum vestrum, qui vos ex Ægypto eduxit. Item, Scitote, cum Deus vester sim, qui vos ex Ægypto liberarit, obstringi vos mihi ad præstandum omnia, quæ præcepero. Ad ea verò sic respondet Burgenfis: *Ha rationes licet, quantum ad aliquid, obtineant veritatem, non tamen intentum in proposito concludunt. Nam filii Israel, antequam ad recipiendum legem devenirent, crediderunt in Deum: vt litera multis in locis testatur. Dicit enim in Exod. c. i v. Credidit populus &c. Similiter Exod. x i v. Post transitionem maris de ipsis legitur, Crediderunt Domino, & Moyse servo eius. Ex quibus patet, quod fidem habebant, antequam ad recipiendum legem accessissent. Nec de hoc, quod est credere Deum, seu Deo, requirebatur, ut eis daretur aliud præceptum expressum, præsertim hoc cum præsupponatur ad præcepta decalogi, tanquam per se notum ei, qui habet fidem, & ideo non indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei: vt in prima secunda q. c. art. 4. in respons. ad primum argumentum. Et de hoc intelligitur illud Apostoli ad Hebræos x i. Accedentem ad Deum oportet credere. Et sit cessat prima ratio. Similiter dicendum est ad secundam. nam ingum obedientie diuine manifestè acceperunt filii Israel Exod. x i x. cum Moyse proponenti ex parte Dei, si audieritis vocem meam &c. sequitur: Responditq. populus similiter, Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Non ergo requirebatur alia receptio generalis ad obedientiam præceptorum, Vnde manifestum est, quod in hoc quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, nihil eis præcipitur, nisi solum, quod intimatur eis, quis esset ille, qui loquebatur, scilicet quod erat Dominus Deus suus, qui eos eduxerat, prout verba planè sonant.*

• THESIS VI.

Non dubitamus itaque, quin præceptum de non habendis

dis diis alienis sit ordine primum: contra quàm Thal- mudista putarunt. Præter hanc verò est altera, ac maior controversia: eaque istiusmodi. Constat decalogi præcipientes sententias numero esse quatuordecim: ac satis convenit, tertiam de non adorandis sculptilibus cum secunda de non habendis simulachris coniungi debere. Constat item sextam, qua iubemur, sex dies operari, & septimam, qua vetamur septimo die facere ullum opus, unum idemque præceptum constituere cum sententia quinta, qua iubet meminisse diei sabbathi, ut eum sanctificemus. Sed si huc sistamus, erunt præcepta undecim. Quare, ne denarium excedamus, alij porro iubent sententiam secundam de non faciendis simulachris adnectere sententia prima de non habendis imaginibus, ut coniuncta primum constituent præceptum: alij malunt, decimam quartam sententiam, de non concupiscenda domo aliena, coniungere cum decimatertia, de non concupiscenda aliena uxore, ut duæ istæ constituent præceptum decimum.

Quæstionem hanc istis verbis proponit Augustinus super Exodum qu. LXXI: *Queritur, decem præcepta legis quomodo dividenda sint: utrum quatuor sint usque ad præceptum de sabbatho, quæ ad ipsum Deum pertinent: sex autem reliquæ, quorum primum, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potius illa tria sint, & ista septem. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi Diis aliis præter me: ut aliud præceptum sit, non facies tibi idolum, & cætera, ubi signamenta colenda prohibentur. Unum autem volunt esse, Non concupisces uxorem proximi tui, Non concupisces domum proximi tui, & omnia usque in finem. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, unum volunt esse, quicquid de uno colendo Deo præcipitur ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem*

extrema precepta in duo diuidunt, ut aliud sit preceptum, Non concupisces uxorem proximi tui: & aliud, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quaecunque illius sunt. Decem tamen esse precepta neutri ambigunt, quoniam hoc Scriptura testatur.

THESIS VII.

Augustino ea placuit sententia, ut tres quidem prioris, septem verò posterioris tabulae sint precepta. Argumenta quae pro ea, partim ab Augustino, partim ab alijs adferuntur, duplicia sunt. Alijs enim probare conantur, sententiam de non habendis Dijs alienis, deque non faciendis sculptilibus, unum constituere preceptum: alijs verò ostendunt, sententias de non concupiscenda vel uxore, vel domo aliena, efficere precepta diversa. Prius illud eo confirmant, quia sententia de non faciendis vel colendis idolis, sub precedente comprehenditur tanquam species sub genere, tantumque explicandi causa adiungitur: unde & iuxta eos, una eademque idololatria utrobique prohibetur, nempe ne colamus Deos alienos: una item eademque affirmativa viriq; negativa enunciationi respondet, nimirum, Soli Deo servies. Sed hac parte adstipulari ijs non possumus. Nam prius docetur, quis sit colendus: nempe verus Deus, non dii alieni: deinde, quomodo sit colendus: videlicet in spiritu & veritate, non per simulachra. Unde liquet, distincta prohiberi idololatriæ genera, prius illud, quod crassius est, cum in obiecto erratur: ut cum non colitur verus Deus, vel non colitur solus: alterum subtilius, quod est ratione modi, cum non colitur divinus, hoc est, prout in verbo precepit.

Duo verò esse præcepta de concupiscentia, eo adstruunt idem, quia alia est ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum quia utrumq; concupiscimus, utrumq; distinctè prohibendum fuit, ad concupiscentiam melius reprimendam. Præterea, inquiunt, si distincta sunt præcepta, Non mæchaberis, & Non furaberis, cur non item distinguantur, Non concupisces uxorem, & Non concupisces domum alienam? Etiam considerant, quod non dicatur, Non concupisces alienam uxorem, vel domum, vel seruum: sed repetito verbo, Non concupisces uxorem alienam, Non concupisces domum &c. Quod si, aiunt, malit quis præcedere inhibitionem de non concupiscenda domo aliena, uti Exod. xx. fit, iam prius prohibebitur concupiscentia vniuersæ: deinde partes eius, sive quæ domo continentur, ut uxor, seruus, inmentum, res. Sed, iudicio nostro, non magis obiectorum diuersitas diuersum hic præceptum facit, quàm in secundo, ubi post generalem imaginum prohibitionem adiungitur, Non earum rerum, quæ sunt supra in cælo, aut infra in terra, aut in aquis sub terra. Vel in quarto præcepto, ubi cum vniuersæ dictum esset, non facies vllum opus, mox additur, Neque tu, neque filius tuus &c.

Denique non parum præsidij in eo collocant iuniores, quod in prohibitione concupiscentiæ Hebræa veritas cap. v. Deuter. non eandem repetat vocem, sed aliam usurpet. Nam cum prius dixisset חמיר postea ait ההתארה. Vnde ipsis placet, prius prohiberi חמיר ut dicitur וְאַל תִּחְמָדוּ, ut Iacobus cap. i. 14. vocat: posteriori verò, quàm idem appellat ההתארה. Nos contra subtilius hæc, quàm verius dici, eo probamus, quod in Exodo vnum utrobique verbū חמיר usurpetur, vti & ab Apostolo Paulo ad Rom.

VII. 7. Non scivissem concupiscentiam esse peccatum, nisi Lex dixisset, Non concupisces. *Quare non magis hic concupiscentia modo distinguatur, quam obiectis.*

At longè minus solidi quicquam crepant, quæ adferunt, ut divisioni suæ mystici plurimum subesse ostendant. Quale est quod tribus prioris tabula præceptis vel Dei unitatem, veritatem, voluntatem, vel ipsam Trinitatem dicunt insinuari: tertiumque agere de sanctificando de septimo, ut repræsentetur septiformis gratia Spiritus Sancti: septem verò esse mandata tabula posterioris, quia numerus iste ternario & quaternario constat, ac ternarius congruat animæ, quæ est triplex, quaternarius verò respondeat corpori. Quæ omnia etsi à magnis viris prodita sint, tamen aptiora sunt ad mentes quibusdam velut triplicem oblectandas, quam argumentis solidis formandas & firmandas.

Augustini eam fuisse, quam diximus, sententiam, satis hæc verba ostendunt epist. CXIX. ad Ianuarium cap XI: In tribus præceptis decalogi, quæ ad Deum pertinent (cætera enim septem ad proximum pertinent, id est ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet) tertium ibi de observatione sabbathi positum est &c. Item serm. CXLVIII. de Tempore: Scitis in lege præcipuum commemorari decalogum, id est decem præcepta legis. Quorum est unum præceptum, de colendo uno Deo: secundum, ne accipias nomen Domini Dei tui in vanum: tertium, de observatione sabbathi. Istæ tria præcepta ad Deum pertinent, reliqua septem ad homines. Quæ sunt septem pertinentia ad hominem? Honora patrem tuum & matrem, non mæchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dixeris, non concupisces uxorem proximi tui, non concupisces rem proximi tui. Passim etiam Augustinus decalogum

decalogum comparat psalterio decem chordarum, imò & librum, quo de decalogo tractat, de decem chordis inscrip-
sit. Eo inter alia inquit: *Ad duo præcepta, id est ad dilectionem Dei & proximi, pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus Trinitas. ad illorum verò præceptum, id est ad dilectionem proximi, septem chordæ: quomodo viuatur inter homines. Nam ipse numerus septenarius, tanquam septem chordarum, incipit ab honore parentum. Similia habet lib. III. Confess. cap. VIII. lib. xv. contra Faustum Manichæum cap. iv. lib. de convenientia decem præceptorum & decem plagarum, & serm. xcv. de Tempore, atque alibi. Quibus verò rationibus impulsus hanc prætulit sententiam, ostendit quæstionibus in Exodum, qu. LXXI. ubi cum dixisset, alios quatuor prioris & sex posterioris, aliostria prioris & septem posterioris tabulæ facere præcepta (qua de re supra Augustini verba adduximus) continuo subiungit: *Mihi videntur congruentius accipi tria illa & ista septem, quoniam Trinitatem videntur illa, quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentius intuentibus. Et reverà, quod dictum est, Non erunt tibi Dii alii præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porro uxoris alienæ, & concupiscentia domus alienæ, tantum in peccando differunt, ut illi, quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente Scriptura, Neque agrum eius, neq; seruum eius &c. Discrevisse autem videtur concupiscentiam uxoris alienæ à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando utrumq; sic cepit, Non concupisces uxorem proximi tui: & Non concupisces domum proximi tui: & hinc cepit cætera adiungere. Non autem cum dixisset, Non concupisces uxorem proximi tui, huic connexuit alia dicens, Neq; domum eius, neq; agrum eius: sed omnino apparent hac esse coniuncta, quæ in uno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, ubi uxor nominata est.**

Est tamen cum Augustinus etiam præceptum de non faciendis idolis separare videtur à mandato de non habendis

dis dijsalienis. Vt lib. III. contra duas Pelagianorum epistolas cap. 1v: *Si enim Christus nobis abstulit illud gravissimum multarum observationum iugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne sabbatho septimo dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cetera huiusmodi: nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere decalogum, excepta sabbathi observatione carnali, qua spirituales sanctificationem quietemq; significat? Quis enim dicat, non debere observari Christianos, ut uni Deo religionis obsequio serviantur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiantur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena?* Quibus in Augustini verbis tria observamus. Primum, ut licet fastigia tantum mandatorum carpat, tamen disertim commemoret interdictum de idolis: quod vulgò facere non solent; quia illud contineatur, ut ajunt, sub præcepto de non habendis dijsalienis. Eo verò illud dignius est consideratione, quod hoc opus post illos in Exodum commentarios ediderit: tum item, quia ea quæ adversus Pelagianos scripsit, majori curâ elaboravit. Præterea videmus, ut Augustinus hoc loco non aliud sabbathi, quam spiritualis (quod est à peccatis) à Christianis observationem requirat. Quod favere videtur sententiæ Hesychij, præceptum de sabbatho prætereuntis, uti antea ostensum. Adhæc cernimus, ut quemadmodum in loco antè adducto ex serm. cXLVIII. de Temp. ita hic etiam præceptum de eadē postponat mandato de adulterio: quod eum facere exemplo Lxx. interpretum, liquebit ex ijs, quæ de ordine præceptorum extremo loco dicemus.

THESIS. VIII.

Ceterum disputatur, utrum etiam ante Augustinum quisquam hanc opinionem sit amplexus. Nos quidem eiusse

eiufce ſententia laudare neminem poſſumus. Sed tamen aliquid eſt, quod Origenes alicubi ita dicat ſentire nonnullos, quorum nominibus parciſ. Quare niſi vel inſcriptio libri, vel interpretis fides fuerit ſuſpecta: etiam ante Auguſtinum eam quorundam fuiſſe opinionem, fateamur neceſſe eſt.

Iam ante Auguſtinum fuiſſe aliquos, qui præceptum de non habendis Dijs alienis, deque non faciendis ſimulachris, pro vno haberent: teſtis eſt Origenes homil. vii. in Exodum, vbi hac ipſa de re tractans, *Hæc, inquit, omnia ſimul nonnulli putant vnum eſſe mandatum.* Vbi per nonnullos poſſiſſimum designare præceptorem ſuum Clementem, quorundam opinio eſt: ſed quàm infirmo tibicine nitantur, ea oſtendent, quæ de Clementis ſententia mox adferemus ex ſexto *ſuper iſaiam*. Imò neque ſatis apertum eſt, ecqui ita ſenſerint Origenis etate. Nam vt iſte in Exodum commentarius Origenis ſit, tamen, cum Græcè non extet, difficile dictum eſt, vtrum ipſe Origenes ita ſcripſerit, an Rufinus interpres adiecerit de ſuo. Rufini enim libertatem, vel licentiam potiùs in transferendo nemo ignorat.

Sed vtcunq; eſt de temporibus ante Auguſtinum, ſanè poſt eum complures ita ſenſiſſe, certum eſt. Eos inter eſt ſcriptor commentariorum in pſalmos, qui Hieronymo tribuuntur in pſal. xxxi: *In pſalterio decem chordarum, id eſt decem verba legis. Tria mandata in vna tabula, quæ ad fidem Trinitatis pertinent, hæc ſunt. Primum, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt. Secundum, Non habebis nomen Dei tui in vanum. Tertium, Obſerva diem ſabbathi.* Septem in altera tabula ad dilectionem proximi pertinent. Citat hæc etiam verba Daniel Cramerus, vt oſtendat Hieronymum aliquando aſſentire Auguſtino. Addit item, neſcire ſe, cur Bruno Amarbachius commentarios iſtos *ynoiſe* eſſe neget. Sed cum interpres iſte paſſim ab Hieronymo

nymo dissentiat, multaue habeat Hieronymo indigna, nec, quod Hieronymus facere solet, Græcam Hebraicamque editionem admisceat, nec editiones varias conferat, & historico sensu præterito in allegoricis & tropologicis versetur; adhæc Eucherium citet: planum est recte sentire Amarbachium: cui quoque assentiunt Erasmus, Sixtus Senensis, Melchior Canus, Wilhelmus Lindanus, Rob. Belarminus, Andreas Riuetus, & Robertus Cocus.

Etiam Augustini sententiam probat scriptor commentariorum in libros Regum Eucherio tributorum. Nam lib. III. c. xxiv. ait: *Decalogi legis tria sunt mandata, quæ ad cultum diuini amoris excitant: septem, quæ dilectionem proximi commendant.* Hunc scriptorem quinquennio post Augustinum vixisse, idem Cramerus ait: nequis fortè vnus Augustini eam opinionem diu fuisse credat. Nos minimum ducentis circiter post Augustinum annis vixisse scimus: vt qui non Cassiodorum tantum in Psalmorum expositione citet, sed etiam Gregorij Magni Moralia commendet: imò & lib. III. cap. xxi. de eodem scribat in hunc modum: *Nostri nuper temporibus beatus Gregorius Papa Euangelicis roboratus eloquijs Romanam rexist Ecclesiam, & reuerendissimi Patres, Augustinus, Paulus, & alii socii eorum, iubente illo, venerunt in Britanniam.* Habet quoque eam diuisionem Beda exposuit. in Exodum cap. xx. & Præfat. in psalterium, item in epist. ad Eph. c. vi. & alibi, Bernardus serm. iv. super Salve Regina, Giselbertus lib. Altercat. cap. ix. item Petrus Lombardus lib. III. dist. xxxvii. quem cum Scholastici, tum Nicolaus Lyranus, alijque glossographi sunt secuti. Daniel Cramerus etiam laudat Anselmum Cantuariensem in epist. ad Eph. cap. vi. Sed commentarij isti sunt Hervei Natalis Britonis, qui ducentis quinquaginta annis post Anselmum vixit, æqualis Durandi, aduersus quem ea defendit, in quibus à Thoma Aquinate Meldensis hic episcopus discesserat.

THESIS IX.

De Augustini opinione satis dictum. Alij verò ex præcepto, quod Augustino est primum, faciunt duo, & ex his, quæ Augustino sunt nonum decimumque faciunt vnum. Quæ sententia, seu ratione de Scripturis hausta, seu auctoritate veterum pugnemus, priorem facile exuperat. Nam ut primum rationibus agamus, sanè Moses Exodi xx. sic scribit: Ne concupiscito domum proximi tui, ne concupiscito vxorem proximi tui, aut servum ejus, aut ancillam ejus, aut bovem ejus, aut asinum ejus, denique quicquid est proximi tui. At Deuteronomij cap. v. sic repetis: Neque concupiscas vxorem proximi tui, neque expetas domum proximi tui, agrum ejus, aut servum ejus &c. Videmus ut irascitur Moses verba de vxore, deque domo alienâ concupiscendâ: quod minimè fecisset, si præceptis integris distingueretur. Secus qui sentit, imò insinuat prophetâ.

Etiam eo argumento pugnant Hyperius, Vrsinus, alijque viri eruditi, quòd præceptum de non habendis dijs alienis, deque non faciendis simulachris, versibus à Mose distinguantur: ac vno contrâ versu comprehendantur præceptum de non concupiscenda vxore alienâ, & domo alienâ. Sed firmitus hæc concluderent, si ea versuum distinctio à Mose esset, ac non à Maforitis, quod nos verius putamus.

THESIS X.

Quod si auctoritate etiam antiquitatis stare volumus: hanc sententiam sequuntur vetustiores Hebræi, eo solo excepto, quod ut utraque tabula quinque præceptis constaret, præceptum

praeceptum de parentibus honorandis ad priorem tabulam retulerunt. At examussum, hoc est, ne eo quidem excepto, quod praeceptum quintum referant ad tabulam posteriorem, sequuntur illam, vel omnes, vel prope omnes Graeci Latiniq; Patres, quotquot ante Augustinum vixerunt; multi etiam eorum, è Graecis maxime, qui post Augustinum floruerunt.

Inter veteres Hebraeos familiam ducat is, qui Apostolorum temporibus vixit, Philo Iudaeus, sive Alexandrinus. Nam secundum de decalogo librum, qui est de legibus specialibus, sic orditur, *Ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ νόμῳ καθ' ἑκάστην ἐκείνην τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ νόμῳ καθ' ἑκάστην ἐκείνην τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ νόμῳ καθ' ἑκάστην ἐκείνην*. In libro, qui hunc praecedit proximius, accuratè introspeximus duocapita, quae in decem praeceptis primis numerantur, de non colendis aliis Diis praeter unum, cuius imperio parent omnia, & de non fingendis simulachris. Sed imprimis hoc decemur eo, quem hic signat, libro. Nam priore de decalogo libro sic inter alia scribit: *Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ πάντων τῶν αἰῶν ἐστὶν ὁ θεὸς μοναρχίας, ἢ μοναρχεύει ὁ κόσμος τοῦ θεοῦ ἔστιν ὁ ἀρχὸν, ὁ συνθεὶς ἀποστολῆς τῶν χειρῶν αὐτοῦ. ὁ θεὸς τὸ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματὶν ἀποστρέφειν τὸν θεὸν τὸν ἐν ὁρῇ ἐκείνῳ ἀγνοῦντες. ὁ θεὸς γὰρ οὐκ ἔστιν ὁμοιωτός, καὶ ἀμορφώσις αὐτοῦ. ἀς ἰσχυρὸς τῆς μὲν οὐκ ἔστιν ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πατρὸς, τὸ ὅτι τὸν θεόν, οἱ μακάριοι τῶν ἁγίων ἐστὶν γὰρ οὐκ ἔστιν ὁμοιωτός. ἢ δ' ἰσχυρὸς πάντων τῶν αἰώνων ἀποστολῆς τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὐκ, ἀποστολῆς τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἰσχυρὸς. Ille potior quinaris de monarchia loquitur, qua mundus regitur, de statu simulachrisq;, & id genus manufactis operibus, de non assumendo in vanum Dei nomine, de observatione religiosa dici septima, de honorandis parentibus & ambobus & singulis. Itaque una hac*

a Danieli Cramero lib. de distinguendo decalogo cap. 3. & Ioannis Gerardi Loc. comm. am. Spissus vero est error eorum, qui Philoni eam placuisse sententiam arbitrantur, quam Aben-Efram, & Moſen Gerundenſem

Gerundensem secutos esse antea diximus. Opinionem suam probatum eunt ex Philonis antiquitatibus biblicis: quoniam non certo certius sit, librum hunc esse planè supposititium.

Philonis, sed genuini, sententiam etiam Iosephus amplexus fuit: qui lib. 111. Antiquit. Judaic. præcepta hoc ordine recenset.

Διδάσκει μὴ εἶν ἡμεῖς ὁ Θεὸς τοῦ Λόγου, ὅτι Θεὸς εἶναι τίς, καὶ τῶντα εὐδοκᾷ μέντω.

Ὁ δὲ δόξουτος κἀκούει, μηδὲν δὲ ἐκθεῖς ζῶν πεισσοῦντες περισκυρῖν.

Ὁ τοῦ περὶ τοῦ Θεοῦ μηδὲν εὐλόγησεν καὶ Θεὸν ὁμῶντα.

Ὁ δὲ τίς περὶ τοῦ Θεοῦ πατρὸς τῶν ἱερέων δίδασκε ἀποπαύσας ἀπὸ παντὸς ἔργου.

Ὁ δὲ πτωχὸς, καὶ πτωχὸς τιμῶν.

Ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἀποσχιδῶν εἶναι.

Ὁ δὲ ἐξ ὁμοῦ, μὴ μοιχεύειν.

Ὁ δὲ ἐξ ὁμοῦ, μὴ κλοπῇ δρᾶν.

Ὁ δὲ ἵνα περὶ, μὴ ψευδομάρτυρῃν.

Ὁ δὲ δίδασκε, μηδὲν εἰς ἀλλοτρίαν ἐπιθυμίαν λαμβάνειν.

Atque hæc, quæ veterum fuerit Hebræorum sententia, ostendunt. Malè vero eam cum Aben-Esra juniorumque Hebræorum ac Thalmudistarum opinione confundit doctissimus Andreas Hyperius. Nam etsi in eo conveniunt, quod tertium præceptum sit de non temere vsurpando Dei nomen, & decimum de concupiscentia agar vniverse: tamen dissident de primo secundoque, quia Aben-Esra cum Augustino pro vno habet, & vt denariū impleat, pro distincto præcepto habet præfationē decalogi: vt antea vidimus.

b In opuscul. Theol. Loc. de decalogi digest.

Philonis ac Iosephi sententiam secuti sunt Græcique Latiniq; Patres ante Augustinum.

De Clemente tamen incertum. Nam lib. vi. Στοιχείων primo præcepto ait mandari cultū vnus veri Dei, ac vetari idololatriam: altero prohiberi, ne nomen Domini in vanum assumamus: tertio præcipi, vt sanctificemus sabbathum. seq.

c Pag. 190. edit. Commel. ann. 1592. vol. i. &

Hæc sanè multum à Iosephi sententia abeunt. Itaque Clementem pro vulgari opinione adducunt Rob. Bellarminus lib. 11. de reliquijs & imaginibus sanctoꝝ cap. v 11. & Cornelius à Lapide in Deuter. cap. xx. atq; alij, Sed metuo, ne quis impostor locum hunc Clementis corruerit. Nā post aliquā sequitur: ὁ δὲ σιωπῶν ἐξῆς ἐστὶ λόγος, περὶ τῶν πτωχῶν καὶ κλοπῆς. vlt.

d Pag. 192. vlt.

• Pag. 292. verf.
26.

Præceptum de honorandis parentibus disertim *quintum* vocat. Hinc alia præcepta commemorat: sed præterito illo, quod est de falso testimonio. Postremo ait, *Δέκατος δὲ ἐστὶν νόμος ἱπποκράτους ἀπὸ τοῦ λόγου.* *Decima* est oratio de OMNIBVS cupiditatibus. Pro quo in ea Gentiani tralatione, quæ Parisijs prodijt anno cdo 1577, legitur, *doctrina est oratio &c.* Vbi similiter metuo, ne fraude magis, quàm incuriâ peccatum sit. Nempe offendeat, quod decimo præcepto non *ἀπὸ τοῦ* concupiscentia, sed quævis concupiscentia vetari diceretur. Quod vulgari distributioni repugnabat. Sed de Clemente utcumque est, discipulum ejus Origenem, nisi quis scrupulum ex ijs, quæ superius adferebamus, injicere velit, Iosepho assentiri planum est. Nam homil. viii. in Exodusum sic scribit: *Primum mandatum est, Non erant tibi dii alii præter me. Et post hoc sequitur, Non facias tibi idolum &c.* Hæc simul nonnulli putant unum esse mandatum. Quod si ita putetur, non complebitur decem numerus mandatorum. Et ubi iam erit decalogi veritas? Sed si eo modo dirimatur, quo & nos in superiori pronuntiatione distinximus, integer decem mandatorum numerus apparebit. Est ergo primum mandatum, *Non erant tibi dii alii præter me. Secundum* verò, *Non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem &c.*

De distrib. de-
cal. cap. 3.

Eadē est sententia Athanasij, si is scriptor est συνήκειν sacrae Scripturae, I. II. vbi facit ὁμοῦτον ἑαυτῷ, Ego sum autem ei similis ὁ Θεὸς σου. Συνέχει οὐ παύσεις σεαυτὸν ἐξελθεῖν, ἀλλ' ὅτι πάντες ὁμοίωμα. τρίτην, ἐλάλη τὸ θεῶν κατὰ τὸ θεὸν σου ἐπικρατεῖν. τετάρτην, μιμεῖσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ σωθέντος. πέμπτην, τίμα τὸ πνεῦμα σου, καὶ ταπεινώσεις σου· ἐκτίει, δι' ὀφείλεις· ἔδιδωκεν, ἀν μαχημένη, ὁρῶντος ἐλάλει· ὥσπερ, ὃν φανερὰ μετρίως κρατοῖ τὸ πνεῦμα σου μετρίως· ἤν- δ' ἀναστα, ὅκα ἐνανθρωπήσεις τὴν ζωὴν καὶ τὰ πάθη σου, εἰδ' ὅσα τῷ πνεύματι σου ἵσιν. Daniel Cramerus ait Athanasium hic non Iosephi, sed Aben-Efræ sententiam amplecti: ut qui primum præceptum esse dicat, *Ego sum Dominus Deus tuus* &c. Aben-Efræ. Nam si credidisset alterum præceptum esse, *non habebis Deos alienos*, nõ dixisset secundū esse, *non facies tibi imaginē* &c. Primis enim verbis mandatum solet designari. Quæ & causa est, cur primū appellet præceptum, *Ego sum Dominus Deus tuus*: minimè verò, quasi ista, & *Non habebis Deos alienos* pro duobus habuisset mandatis. Quare cogitare

gitare oportuerat, quod ipse alibi adducit ex Richardo de Media Villa¹, qui similem rationem esse ait ac in illo Matth. *Nemo potest duobus Dominis servire. Eiusdem*, inquit, *rationis est, quod homo serviat uni Domino, tanquam principali: & quod non serviat alij, tanquam principali. Et ideo ad idem praeceptum pertinet, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos coram me.* Similiter Gregorius Nazianzenus^a Ald. edit. Gg. Carm. xxxv. fol. 7, 2.

Οὐ γὰρ ἐστὶν ἑνὶ ἀλλῶν, ἵνα ὁ σὺ βασιλεὺς ᾖς τοῦ
 Οὐ εἶσθε ἰσχυρὰ κατὰ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ.
 Οὐ ποτε μαρτυρήσῃτε μὴ ἑνὶ μαρτύριον τοῦ
 Σάββατος πάλιν οὐ κατὰ μαρτυρίαν καὶ οὐκ ἴσθῃτε.
 Ὁ ὁδὸς, ἢ πάλιν φέρεται χάρις, ἢ ἰσχύς.
 Φύλαξτε ἀπὸ τοῦ φέροντος πάλιν ἀπὸ τοῦ ἄλλου τοῦ
 ἑνὸς, καὶ πάλιν τοῦ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ
 ἑνὸς, ἀλλοτρίαν τοῦ πάλιν, σπινθήρ μόνον.

Item Scriptor commentariorū in epist. Pauli, qui tribuuntur Ambrosio, in cap. vi. ad Ephes. *Quomodo hoc (de honorandis parentibus) primum mandatum dixit? cū constat primum mandatum ita contineri, Non sint Dijs tibi alij prater me. Deinde, Non facies tibi similitudinem ullam, quae sunt in cælo sursum, et in terra deorsum. Tertium, Non sumes nomen Domini Dei tui in vanum, Quartum, Observabis, inquit, sabbatha mea. Quintum autem, Honora patrem et matrem &c. Sed quia prima quatuor mandata ad Deum pertinent, hac in prima tabula contineri subintelliguntur. Cetera ad hominem, ut honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non falsum testimonium dicat, neque quicquam proximi sui concupiscat. Hac sex mandata in secunda tabula videntur scripta, quorum primum est, Honora patrem & matrem. Hac causa ergo dixit, Quod est mandatum primum, in promissione, ut discerneret inter mandata, quae ad Deum, & ea, quae ad hominem pertinent.*

Eadem mens scriptoris quæst. ex Vet. Test. qui legi-
 M m 2 tur

b 2. ad Tim. 2.
c Quæst. 44.

tur T. IV. operum Augustini: sed Augustinum non esse, certissimis indicijs Erasmus & alij comprobarunt. Videtur autem esse idem ac commentator iste, de quo proxime diximus: quod pluribus probare huius loci non est. Saltem vtriusque libri scriptor Augustino antiquior est, cum ille se Damasi ætate vixisse dicat, hic ab excidio Hierosolymorum annos numeret trecentos. Verba ejus de decalogo sunt ista resp. ad quæst. VIII. Denique dicit, *Non sum tibi dii alieni præter me* primum verbum hoc est. Et subiicit secundum, *Non facis tibi ullam similitudinem* &c. Deinde adiecit tertium, *Non sumes nomen Domini tui in vanum* Dehinc quarto loco dicit, *Sabbathum Domini Dei tui servabis* &c. Atque ita deinceps.

Nec aliter scriptor imperfecti operis in Matth. perperam tributi Chrysostomo homil. XLIX. Videamus, quomodo Deo formetur in utero Ecclesia hominem. Legis instituta prima & salutaris decem habet mandata, quasi decem menses. Primum, cognoscere unum Deum. Secundum, abstinere ab idolis. Tertium, non peierare. Quartum, colere sabbatum spirituale. Quintum, honorare patrem & matrem. Sextum, non occidere. Septimum, non adulterari. Octavum, non furtum facere. Nonum, non falsum testimonium dicere. Decimum, nullam rem proximi concupiscere. Quem locum etiam Hyperius adducit, atque addit, opus hoc vel Chrysostomi ipsius esse, vel saltem scriptoris excellentis & pervetusti, ac digni sanè, qui cum Chrysostomo conferatur. Quod inconsideratè ei excidit. Est enim commentarius iste hominis Arriani. Esse tamen eruditi scriptoris fatemur & qui ætatis suæ sententiam de quæstione hac optimè habuerit perspectam.

a Opusc. Theol.
p. 661.

Nec prætereundus nobis magnus Hieronymus: quamvis in Osea cap. x. favere videtur sententiæ recentium Hebræorum: ut supra ostendimus. Hyperius, qui cum locum pro Iosephi sententia adducit, planè frustra est. Rectius laudasset hæc Hieronymi verba in epist. ad Ephes. cap. vi. 2. *Quærendum, quare nunc dixeris, quod est mandatum primum, cum PRIMVM mandatum sit, non erunt tibi*

d Ibidem p. 662.

tibi

tibi Dii alii prater me. Quamobrem nonnulli ita legunt, Quod est mandatum primum in promissione, quasi quatuor alia mandata, quæ ante hæc dicta sunt, non habeant promissiones: & in hoc seculo pollicitatio feratur adiuncta, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Sed videntur mihi non observasse subtilius, & in secundo mandato repromissionem esse sociatam. Et post aliqua: Observa enim, quod verba sint spon- sionis faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiunt mandata mea.

Eandemque amplexus est sententiam scriptor scholio- rum brevium in epist. Pauli, quæ etsi Hieronymi in ead- dem commentarijs subiunguntur, vel Pelagij tamen, vel saltem Pelagiani sunt scriptoris. Is ad eadem Apostoli verba, quibus præceptum de honorandis parentibus primum appellat, hæc annotat: In secunda tabula pri- mum, quæ ad humanitatem pertinentia præcepta sex numero continebat.

Similiter Sulpitius Severus Nitiobrix (qui Hieronymi & Augustini temporibus vixit) lib. i. historiæ sacræ: Si- quis curiosior, fontem ipsum adeat: nos legem breviter per- stringimus. Non erunt, inquit, tibi dii alieni prater me. non facies tibi idolum. non sumes nomen Dei tui in vanum: sabbatho nullum opus facies: honorifica patrem tuum & matrem tuam: non occides: non mæchaberis: non furtum facies, non falsum testimonium dices adversus proximum tuum: non concupisces quicquam proximi tui.

Item Procopius Gazæus in cap. 11. Exod. ^c Pag. 273 ediv. Dij prater me. Hoc primum est præceptum, secundo sermo. ^d Pag. 24. cinante de idolis & imaginibus. Nî enim in hunc modum quis leges distinguat, non poterit in ordinem certum redigere decalogum. Nec aliter Rupertus ad idem caput.

Zonaras etiam annal. T. i. ^d Pag. 24. Ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐστὶν τοῦ πρώτου ἐντολῆς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοι θεοὶ πλὴν τοῦ κυρίου. Ὁ δεύτερος λόγος ἐστὶν τοῦ δευτέρου ἐντολῆς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοι θεοὶ πλὴν τοῦ κυρίου. Ὁ τρίτος λόγος ἐστὶν τοῦ τρίτου ἐντολῆς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοι θεοὶ πλὴν τοῦ κυρίου. Ὁ τέταρτος λόγος ἐστὶν τοῦ τέταρτου ἐντολῆς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοι θεοὶ πλὴν τοῦ κυρίου.

THESIS XI.

Quanquam verò isthac sententia maximè nobis placeat, non tamen odiosè de ea certare cum quoquam volumus: longeque minùs Ecclesias pacatas quæstione hac turbandas putamus. Quanto enim satius est de servandis, quam de numerandis præceptis solliciti simus! Eoque antiqui etiam nulli dicam propterea scribebamus, sed per eos suo cuique frui iudicio licebat. Quod hodieque fieri oportere, multorum gratum Theologorum sententia est.

De veteribus quidem satis hoc docent, quæ antea ex iis adduximus. Imò Beda ipse, quanquam studiosissimus Augustini exscriptor, tamen cum ad exod. cap. xx. eiusce Patris sententiam attulisset, mox adiungit, *Posse etiam aliter præcepta distingui; ut sit primum, Non habebis Deos alienos: secundum, Non facies tibi sculptile.* Ex iunioribus verò ante omnes audiamus maximum Calvinum: qui lib. i i. Instit. cap. viii. sect. xii. ait: *In divisionem præceptorum noscendam, non male studium intenditur modò eius generis remesse meminervis, in qua liberum cuique iudicium esse debeat, ob quam non sit contentiose cum dissentiente pugnandum.* Similiter Wolfangus Musculus Loc. Com. Tit. de divisione decalogi: *Scio parùm ad pietatis studium facere, si præcepta Dei rectè quidem numeres, male verò custodias: nec improbarim, si populo absque divisione, modò integrè, omni mutilatione reiectà, proponantur.* Andreas Hyperius in opusc. Theolog. Loc. de decal. distrib. *Partiatur sanè quis præcepta, quoque modo visum fuerit, modò ne aliquid prætermittat, quod ad summam doctrinæ de voluntate divina pertinet.* Zacharias Vrsinus in Explic. Catech. *Observandum, si modò doctrinæ et sententiæ decalogi de vero deo, et vero cultu Dei integræ retineatur, de verborum numeratione non odiosè pugnandum.*

pugnandum. Quod verò aliqui præstantes Theologi acius interdum vulgarem distributionem reprehendunt, hoc inde esse credimus, quòd secundum præceptum, eo prætextu, quia primi tantum explicatio sit, à multis planè videant omitti: atque hac ratione fiat, ut plebs, quæ ad imaginum cultum prona est, divinam voluntatem eâ parte non intelligat. Sanè quin eo præcipuo fine, ut populo simplici facilius fucus fieret, præceptum hoc jam ab aliquot retro seculis in Ecclesia Romanâ soleat omitti, minime dubitamus.

THESIS XII.

Atq; de distributione declagi dicta sunt. Nunc de ordine preceptorum aliquid addamus. Qui controversus non est, nisi de precepto sexto, septimoque. Nam veterum nonnulli hac serie recensent, Non mæchaberis, non occides, non facies furtum. Quibus non est quod eo nomine litem moveamus, quando nec ordinem vulgatum vel Marcus, vel Lucas, vel Paulus servant. Id verò (si coniectura propria locus est) è factum suspicamur, quia Exodi cap. xx. in LXXII. interpretum translatione prohibitio mæchationis ante interdictum de cade antiquitus collocaretur.

Ab Euangelistis tribus narratur historia de adolescente
rogante Christum, quid facto opus esset, ut vitam conse-
queretur æternam: cui Christus respondisse dicitur, *Ὁ υἱὸς
ἀνθρώπου, τί σοι χρὴ σπουδάζειν*. Hoc enim ordine ea manda-
ta recensentur Matth. xi x. 18. Sed Marci x. 19. & Luc.
xvi 11. 20. hac serie referuntur: *Μὴ σπουδάζεις, τί σοι χρὴ σπουδάζειν*.
Eumse ordinem tetinet Apostolus Paulus Roman.
xiii. 9. vbi & nonum præceptum adiungit. *μὴ ἐμυδάσθαι*.
Quamquam vero non ignoro, haud ita multum referre quo

cum lib. de decalogo ait. ^a Ἡ δὲ ἱερεὺς πάντα τοὺς νόμους ἀνέγνω ὡς ἐν ὅροις ^a Pag. 560. edit. Græco Lat.

εὐαγγέλιον, μακρίαν, ὅρα, ἀλαστέ, ψευδομάρτυρας, ἰσχυροὺς. Eopse libro etiam à Mose hoc ordine ait recenseri: quod non dixisset, nisi ita in LXXII. interpretibus legisset. Etiam ordinem hunc eo defendit, quia primo loco mœchatio poni debuerit ob fœditat. m. & summa mala, quæ dat generi humano.

Verba ejus sunt: τὸν δὲ ἱερεὺς (ἐν τῇ δὲ) ἀνέγνω ἡμίονος ἀνέγνωσαν ἀνα- ^b Pag. 587.

γνώσαντες τὸν νόμον. ὁ δὲ ἀνέγνωσαν καὶ μακρίαν ἀρχαίαν, μέγιστον ἀδελφικὸν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. ὡς τὸν μὲν γὰρ, πάλιν ἔχει παλαιότητα, καὶ τὰ νόματα θρίστη τῶν ἡγόνων, καὶ τὸς τὴν φύσιν ἐκδοὺς ὡς καὶ τὰς ὁμοίας διαφθεῖρει &c. Et post aliquot: Ταῦτας συννοήσεις ἀπορροήσεις τὴν ἐν τῇ μίση, ἡγάτας συνηθὺς καὶ διαισθητοὺς ἀσχημα, μακρίαν πρῶτον ἀσχηματῶν ἀνέγνω. Διότι καὶ ἀσχημα, μὴ ἀνέγνωσαν.

Et aliquibus interjectis: Τὸς δὲ ἱερεὺς ἀνέγνωσαν πάντα τοὺς νόμους, μὴ καὶ τὸν &c: Similiter Clemens Alexandrinus lib. 91. Στοιχειώδης: ^a Edit. Commel. ^b Pag. 101. 202.

ἱερεὺς πάντα τοὺς νόμους ἀνέγνωσαν. ἱερεὺς ὁ πρὸς τὸν νόμον ἡμιονος ἀνέγνωσαν. His adde, quod Iulianus desertor (quem ordinem mandatorum nemo dicit ignorasse, qui etiam Lectoris munus publicè in Ecclesia aliquamdiu obijisse sciat) eopse ordine hæc præcepta referat: vt antea vidimus. Neque Cyrillus, Alexandrinus Episcopus, hoc eum nomine reprehendit: vt liquet ex initio lib. v. adversus Iulianum. Alios etiam veterum advocare possem: sed vel hæc sola, an non aperte ostendant, in LXX. interpretum tralatione Exodi cap. xx. præceptum de mœchatione ante mandatum de cæde poni olim solere, penes antiquitatis intelligentes arbitratus esto.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

VIRTVTIBVS
GENTILIVM.

Ne in ferenda sententia de nationum virtutibus & præclarè factis, vel rosam cum onemone conferamus, vel ex cloaca faciamus arcem, quorum vtrumque vetamur pro-
verbio: sedulò considerare oportet, quæ sint boni operis
conditiones; & an hæ convenient illis, propter quæ homi-
nes à Christo alieni, monumentis virorum præstantium,
perennitatem honesti nominis sunt consecuti.

THESIS I.

Prima boni operis conditio est, ut fiat secundum le-
gem Dei. Nam Dei mandatum est Ezech. cap.
xx. 19. In præceptis Meis ambulate. Bo-
num igitur esse negamus, non tantum, quod disertim pro-
hibetur lege divinâ: ut furtum, adulterium, aliæque id
genus: sed verò etiam cultum divinum arbitrati hu-
mano institutum: quem inobediens Apostolus vocat
Coloss. 11. 23. Nam damnat illum Christus Matt. xv. 9.

Frustra

Frustra me colunt docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominū. *Vide & Ies. xxix. 13. & lxvi. 3. 4.*

Cum in actu quocunque duo spectantur, quid fiat, & quomodo fiat; vtrumque etiam in operibus pietatis considerari debet. Primum igitur requiritur, ut in se bonum sit opus. Eoque necesse est, ut conveniat legi divinæ. Solus enim Deus, utpote sapientissimus & potentissimus, & cui hoc ipsum debeamus, quod sumus, jus habet præscribendi normam cultus sui, à qua quod aberrat, peccatum est, teste Iohanne. 1. 111. 4. Deinde opus est, ut, quod est in se bonum, fiat SICUT OPORTET: quomodo loquitur Concilium Arausicanum 11. can. vi. & xxv. De prior conditione, cum res plana sit, non est quod plura dicamus. Videamus igitur quæ præstent, ut bonum bene fiat.

THESIS II.

Altera boni operis conditio est, ut fiat ad gloriam Dei; juxta illud Apostoli 1. Cor. x. 13. Omnia ad Dei gloriam facite. Adi etiam Matth. v. 16. Philipp. i. 11. & 1. Pet. iv 11.

Conditio hæc petitur à fine: de quo sic Augustinus lib. iv. cont. Julian. cap. 1v. *Quicquid boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia precipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Et aliquanto ante: *Cum non ad suum referuntur auctorem (virtutes, quæ sunt) dona Dei, hoc ipso malis his utentes efficiuntur iniusti.* Duobus verò modis referri aliquid ad Dei gloriam dicitur. Primum formaliter & explicitè, quando aliquis cogitat cum animo suo, eò hoc sibi agendum esse, quia nomini divino sit gloriosum. Deinde virtualiter & implicitè cum quis divinæ studens gloriæ, eoque nihil facere decernens, nisi quod legi congruat; & ad hoc gratiani

Dei

Dei quotidie exposcens, boni quippiam facit, de vniuersali fine actu non cogitans; sed solum particularis finis bonum intendens. Nam talis quoque actio ad gloriam Dei fieri censetur, quia quod honeste agit, hoc provenit ex proposito nihil agendi, nisi quod conscientia voluntati divinæ congruere dictarit. Huiusmodi autem propositum oritur ex voluntate omnem vitam suam ad Dei gloriam componendi. At qui tale propositum planè non habet, is etiam cum particulare bonum intendit, tamen ad Dei gloriam nec formaliter, nec virtualiter agere censetur.

THESIS III.

Quia vero opus bonum ad Dei gloriam fieri debet, è requiritur, ut charitate illius fiat, qui præcepit, ut fiat. Quæ idcirco tertia boni operis conditio est. Hinc B. Paulus ad Rom. XIII. 10. Plenitudo legis est dilectio.

Apostolicum hoc elogium trifariam convenit dilectioni divinæ. Primum REDUCTIVE, quia charitatis mandato omnia legis & Prophetarum præcepta comprehenduntur; teste Christo apud Matthæum XXII. 37. & seqq. Deinde EFFECTIVE, quia qui Deum amat, ita comparatus est, ut obedire ei velit. unde charitas rectè Augustino dicitur radix, ex qua omnes pullulant virtutes. Quod de plerisque ostendit Apostolus I. Cor. XIII. & ex eo Gregorius lib. x. moral. c. VI. VII. & VIII. Denique FORMALITER, quia cum in moralibus finis habeat rationem formæ, ne quidem actiones per se honestæ, veræ erunt virtutis opus, nisi referantur ad Dei gloriam, quod disertim exigit Apostolus, ut antea vidimus. Hinc Augustinus lib. IV. contra Iul. extremo cap. III. *Amor fructus quibuscunque creaturis sine amore creatoris, non est à Deo. Amor autem Dei, quo pervenitur ad Deum, non est nisi à Deo Patre per Iesum Christum*

August. lib. de
grat. Christi
cap. 18, & 20.

cum Spiritu S. Per hunc amorem creatoris, bene quisq; utitur etiam creaturis. Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam bene utitur creaturis. Quod vero superius dicebamus de fine, idem hic locum habet: quia amore etiam Dei fit, quod ab amante Dei fit propter finem à Deo constitutum: ut ut cogitatio de Deo actualis animo non obverfetur. Vnde continuo subjicit Augustinus: Hoc ergo amore opus est, ut bonum beatificum sit, & pudicitia coniugalit, ut sit eius intentio, quando utitur conjugis carne, non in voluptate libidinis, sed in voluptate propagationis. Si autem vicerit, & propter seipsam, non propter filios propagandos fieri aliquid extorserit voluntas: & veniale peccatum sit, propter nuptias Christianas.

THESIS IV.

Quod si ex charitate Dei proficiscitur omne opus bonum etiam ex fide oriatur necesse est, quæ per charitatem est efficax. Estque hæc quarta operis boni conditio. Sanè absque fide impossibile est Deo placere: ut ait divinus scriptor ad Heb. xi. 6. Nec pura esse opera sine fide possunt: quia fide purificantur corda, ut est Act. xv. 9. At pollutis & infidelibus nihil est purum: ne cibus quidem: ut ait Apostolus Tit. i. 15.

Si ex charitate operandum est, ex fide operandum est, quæ charitatis est radix. Nam Ignori nulla cupido: bonum verò cognitum & poscitur, & impetratur. Vnde Augustinus Epistol. ccxi. iv. ad Anastasium: Lex adducit ad fidem, fides impetrat spiritum largiorem, diffundit spiritus charitatē, implet charitas legē. Et paulo post: ne litera sine spiritu occidat, spiritus vivificans credentibus et inuocantibus datur, charitas vero Dei diffunditur in cordibus nostris per Sp. S. qui datus est nobis, ut fiat quod idē Apostolus dicit, plenitudo legis est charitas Augustinus l. iv. contra Iul. c. iiii. Absit, ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem, ut sit iustus vere nisi vivat ex fide, iustus enim ex fide vivet. Quis porro
eorum

eorum, qui se Christianos, haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum? Et ibidem An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo Deo. Neq̃ enim bono potest non placere quod bonum est. Et ubi erit quod scriptum est, sine fide impossibile est Deo placere? An respondebis non in quantum infidelis est, sed in quantum homo est, arbor bona? Per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum est, quod non possit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter sapiat? Non itaq̃, in quantum homo est, quod est opus Dei, sed in quantum mala voluntatis est, quisq̃, arbor mala est, & bonos fructus facere non potest. Vide itaq̃, utrum infidelem voluntatem, audias bonam dicere voluntatem.

THESIS V.

Et istæ quidem sunt bonorum operum conditiones, ratione honestatis & iustitiæ, quam habent, si in se ipsis considerentur. At si de bono utili loquamur, iam ut verè bona dicantur, requiretur, ut promississet Deus remunerari se ea velle vitâ aternâ.

Vera iustitiæ proprietatis est, ut promissionem habeat regni cœlestis. Augustinus lib. iv. contra Iul. cap. i. Per quod vera iustitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipse, quod absit, erit iniustus, si ad eius regnum verus non admittitur iustus, cum & ipsum eius regnum sit iustitia: quem admodum scriptum est, non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium. Et post aliqua. Si ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalē fides, qua in Christo est verâ, promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo vera possunt esse virtutes. Idem ibidem: Scito nos illud bonum hominum dicere, illâ voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod solum potest homo ad aeternum Dei donum regnumq̃, perducī. Omnia proinde cetera, qua videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes vera, videantur

Rom. 14.

Col. 1630.

Col. 1638.

videantur opera bona, & sine villo facta peccato; quod ad me pertinet, hoc scio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis, atq; impia, non est bona.

THESIS VI.

Nunc videamus, an conditiones istæ, gentilium operibus convenient. Ac de fide quidem, planum est eos hoc non habere, vt ex fide operentur. Nec enim norunt gentes verum Deum, etsi aliquid norunt veri Dei: quod ei gratia nō dī vocat Apostolus ad Roman. I. 19.

Nempe fides est donum Dei, vt ait idem Apostolus ad Rom. I. 8. Intellege autem non donum naturæ, sed gratiæ viribus obtingens. Quam rem plenius alibi explicamus.

THESIS VII.

Quod si gentiles destituuntur vera veri Dei cognitione, sane nec charitatem habere possunt: quæ est fidei fructus. Præterea Apostolus ad Rom. V. 5. clare testatur, charitatem non esse naturæ donum, sed à Spiritu S. diffundi in cordibus nostris. Non igitur gentiles charitate Dei operantur, sed rerum creatarum.

Cum negamus gentiles amore Dei tangi, non loquimur de actu conditionato dilectionis diuinæ, quam velleitatem vocant, sed de actu absoluto: neque de dilectione Dei, vt est bonum commune, à quo omne bonum particulare in esse dependet: cuiusmodi amorem imperfectum omni creaturæ inesse docet Thomas I. 2. qu. 109. art. 3. etiam dæmonibus, vt ait idem I. p. q. 60. art. 5. ad 5. sed de dilectione Dei super omnia simpliciter. Quæ etsi non sistat in eo, vt quis totā vitā compleat Dei mandata, tamen semper est efficax pro

pro tempore, quo actus ille dilectionis durat. Nam diligere Deum super omnia, est eum preferre omnibus nullo excepto: eoque essentialiter includit propositum absolutum non amplius peccandi, sed se suaq; omnia componendi ad placitum divinum. Huiusmodi dilectionem intelligit Conciliū Arausicanum II, cum can. xxv. à gratiā esse ait *Diligere Deum* SICUT OPORTET. Nec obstat, quod communiter docetur, naturæ lumine cognosci, Deum esse summè bonum, summè amabilem, peccatum summè detestabile. Nam talis cognitio, cum sit extrinseca voluntati, solum representat ei objectum & convenientiam ipsius: vires autem minimè ad hoc præbet, vt voluntas elicere actum possit dilectionis super omnia: quod omnino requirebatur. Cum enim peccatum in voluntatis consensu perficiatur, magis voluntas per peccatum vulnerata est, quam intellectus: vt rectè Thomas docet l. p. qu. 109. art. 2. ad 3. Atq; inde est, quod etsi homo, vniversali iudicio, vt cumq; videt Deum ob naturæ præstantiam & beneficiorum erga nos copiam super omnia diligere debere, iudicio tamen particulari secus statuat: nempe quia dura aspera q; lex videatur dirigendi potius omnia ad Dei voluntatem, quàm ad propriam voluptatem. Ex priori iudicio oritur voluntas imperfecta, quam aliqui velleitatem vocant: sed ex posteriori provenit voluntas simplex, perfecta & completa: quæ propriè voluntatis nomen meretur. Nec duo illa iudicia contradictoria sunt, quia aliud est iudicare, quid honestas dicat; aliud quid hic, & nunc sit agendum. Sic libidinosus vniversali iudicio statuit, se Deum diligere plus habere quàm scortum, sed tamen idem cogitat, suave esse fœminis misceri: eoq; per voluptatem impulsus, posthabita honestate, Deum offendere inauult, quam scorto non pollui. Habemus huius duplicis iudicij exemplum in illo Paulino Rom. vii. 15. *Non quod volo hoc ago, sed quod odi hoc facio.* Et isto Medæ apud Nationē: *Videō meliora probō, Deteriora sequor.* Hęc satis ostēdunt, vt ut gentiles aliquid veri Dei cognitū habuerint, non tamē cum amasse, aut amore ipsius esse recte operatos. Augustinus cōtra postea. resp. Iuliani lib. 1. c. LXXXI. *Hoc est*
vis que

utiq; quod ait heresis vestra. Ad hoc enim additis ET GENTILES; ne pie fortitudinis opus, Dei gratia Christiani facere potuisse aut fecisse credantur, quæ Christianis est propria, non Christianis gentilibusque communis. Audite ergo & intelligite: fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit; quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis; sed per Spiritum S. qui datus est nobis. Idem docet Fulgentius lib. De incarnatione & gratia Christi cap. xxvi. cuius verba infra adducam. Item Gregorius homil. xxvii. in Evangelia, tractans illud: Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem &c. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis & carnis. Quibus tamen, in hac dilectione, sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est, quod sponte impenditur naturæ; aliud, quod praeceptis Dominicis ex charitate debetur obedientia.

THESIS VIII.

Denique fide & charitate destituti, vel operantur sine malo: vel si bono aliquando, sanè non nisi ob bonum particulare: non item propter Deum.

Multa laudari solent gentilium bona, quæ ne naturâ quidem suâ referri ad Dei gloriam possint: ut quæ fecere ad cultum idolorum, vel ambitione ducti: cuiusmodi quin peccata sint, dubitat nemo. Vnde Augustinus lib. iv. in Iul. cap. iiii. *An & istis, qui exhibuerunt terrene patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute civili, non verâ, sed verisimili DAEMONIBVS VEL HVMANÆ GLORIAE SERVIERVNT, Fabiis videlicet, & Regulis, & Fabriciis, et Scipionibus, & Camillis, ceterisq; talibus, prorsuri estis aliquem locum inter damnationem regnumq; coelorum?* Theophylactus quoq; existimat, gentiles vanæ gloriæ studio fecisse, quæ fecerunt. Vide eum in Ioh. 111. 19. Vbi ait, laudatissima gentiliū opera fieri ob finem aliquē culpabilem. Quo-

a Plutarc. in
Alex.
b Liv. Extremo
lib. 6.

modo verisimile est, quod Alexander, Dario victo, puellas regias remisit intactas : quod item Scipio virginem bello captam Allucio sponso suo restituerit : id non virtutis amore factum esse, sed duntaxat ad aucupandum populi favorem, & inanem gloriam comparandam. Quod si est, continentia eorum non magis vera erit virtus, quam prudentia avarorum, cum varia excogitant lucelli genera; aut eorum iustitia, cum alienis abstinent, gravioris damni metu: aut fortitudo, quâ, ut Venusinus ille ait, *Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes*. Nam huiusmodi, simulatae sunt virtutes, non verae: eoque ne quidem naturâ suâ ad finem ultimum possunt ordinari. Verum minime dubitamus, quin plerique gentiles aliqua faciant sine bono: quod & Augustinus agnovisse videtur, lib. de spiritu & litera cap. xxvii. *Etiâ impiorum, nec Deum veraciter colentium, quadam facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quae secundum iustitiae regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus: quanquam si discutiatur, quo fine fiant, vix inveniuntur, quae iustitiae debitam laudem defensionemve mereantur*. Cum enim Augustinus ait vix inveniri, quae non fiant sine malo: aliqua inveniri innuit, quae fiant sine bono. Ut si infidelis naturali affectu eleemosynas largiatur pauperi: aut conscientia ductus depositum reddat, aut succurrat innocenti, quia sibi id fieri velit. Sed huiusmodi etsi fiant sine bono particulari, non tamen fiunt propter Deum, qui finis est universalis. Vnde auctor operis imperfecti Hom. xxvi. in Matth. *infidelis, inquit, naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum*. Et August. lib. iv. contra Iul. cap. iiii. *Hoc peccarunt, quod homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt, ad quem referre debuerunt*.

THESIS IX.

Denique nec Deus in Verbo operibus gentilium promittit mercedem vitae aeternae: quam tamen habent opera pietatis: uti vidimus.

Augusti.

Augustinus lib. iv. contra Iul. c. 111. *Quomodo est in eis vera iustitia, in quibus non est vera sapientia? Quam si eis tribuimus, nihil erit causa, cur eos non ad illud regnum pervenire dicamus, de quo scriptum est: Concupiscencia sapientie ducit ad regnum. Ac per hoc Christus gratis mortuus est, si homines sine fide Christi ad fidem veram, ad virtutem veram, ad iustitiam veram, ad sapientiam veram, quacumq; re alia, quacumq; ratione perveniunt. Prorsus sicut de lege verissime ait Apostolus, si per naturam voluntatemq; sit iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: si per doctrinas hominum qualiscumque iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.*

THESIS X.

His ita constitutis, non difficile est iudicare, quid de virtutibus & operibus gentilium sit sentiendum. Nam cum aliqua faciant, quae a Deo precipiantur; fatendum est, eos bona aliqua operari, quatenus quidem opera illa consideramus materialiter, & nudè, siue non habita ratione modi, quo fiunt. Præterea bona sunt ratione effectus, quia huiusmodi quoque honestant vitam presentem; & a Deo consequuntur mercedem temporalem. Etiam supplicij gravitatem imminuunt, quod eos manet post mortem.

Posse hominem sine Spiritu Dei operari aliquid boni in rebus vitæ præsentis, ait Hypognosticon scriptor lib. 111. non ita longè ab initio: *Esse fasemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem indicium rationis, non per quod sit idoneum, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere; sed tantum IN OPERIBVS VITÆ PRÆSENTIS, TÂM BONIS, QUAM ETIAM MALIS. Bonis dico, quæ de bono natura oriuntur, id est, velle quicquid boni ad præsentem pertinet vitam. Augustinus verò non posse tantum ad id, sed idem facere testatur T. 3. de Spir. & lit. cap. xxvii. Impiorum, neq; Deum verum veraciter pieque colentium, quædam facta vel legimus, vel nonimus, vel audinimus,*

qua secundum iustitia regulam, non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus. Et cap. prox. Sine aliquibus bonis operibus difficile vita cuiuslibet pessimi invenitur. Idem virtutes gentilium Dei dona vocat T. 2. Epist. cxxx. ad Ctesiphontem: Polemo ergo, si EX LVXV. RIOSO CONTINENS FACTVS, ita sciret cuius esset HOC DONVM, ut eum abiectis superstitionibus genimpie coleret, non solum continens, sed etiam veraciter sapiens, & salubriter religiosus existeret: quod ei non TANTVM AD PRÆSENTIS VITÆ HONESTATEM, verum & ad futuram immortalitatem valeret. Similiter Tom. 4. de Bono patientiæ, quem librum Augustino quidem abjudicat Erasmus: sed obstat, quod eius in indiculo meminit Possidius. Verba Augustini sunt ista cap. xxvii. Siquis absque charitate solo timore gehennæ Christum intormentis confiteatur; negandum, inquit, non est, hoc etiam esse donum Dei. Hieronymus verò etiam sanctimoniam quandam gentilium operibus tribuit. Sic enim scribit in Epist. ad Galatas cap. 1. ad verba illa, Cum autem placuit illi, qui me segregavit, &c. Ex quo perspicuum sit, naturam omnibus inesse Dei notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientia & iustitia, reliquarumque virtutum. Unde multi absque fide & Evangelio Christi, vel sapienter FACIUNT ALIQUA, VEL SANCTE, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant. Huiusmodi virtutes valere ad presentis vitæ honestatem, ait Augustinus T. 2. Epist. cxxx. ad Circenses, & Epist. v. ad Marcellinum circa finem. Item Prosper lib. contra Collat. cap. xxii. & c. xxvi. Et scriptor de vocatione gentium lib. 1. c. vii. Et Fulgentius lib. de Incarn. & grat. c. xxvi. Etiam temporalem reportare mercedem, indicat Chrysostomus homil. lxxvi. ad populum Antiochenum: Non potest malus omnino malus esse, sed evenit, ut habeat aliquid boni: neque bonus esse omnino bonus, sed & nonnulla solet habere peccata. Cum itaque, malus prosperis utitur rebus, ad capitis

^a Sed apud Ambrosium lib. 3.

capitis sui perniciem vitur: ut enim paucorum illorum BONORVM RETRIBUTIONEM HIC CAPIENS, illic deinde puniatur, hac de causa recipit. Scriptor operis imperfecti homil. xxvi. in Matthæum. Sed audi mysterium, quod Petrus apud Clementem exposuit, si fidelis fecerit opus bonum, & hic ei prodest, liberans eum à malis, & in illo saculo ad percipiendum regnum cœleste: magis autem ibi, quàm hic. Si autem infidelis fecerit opus bonum. HIC EI PRODEST opus ipsius, & hic ei reddit Deus bona pro opere suo: IN ILLO autem saculo NIHILEI PRODERIT opus ipsius. Nec enim collocatur inter ceteros fideles propter opus suum, & iustè: quia NATVRALI BONO MOTVS FECIT BONVM, NON PROPTER DEVM. Hieronymus commentario in Ezech. cap. xxi. sic scribit. Ex eo, quod Nabuchodonosor mercedem accipit boni operis, intelligimus etiam Ethnicos, si quid boni fecerint, NON ABSQVE MERCEDE Dci iudicio præteriri. Augustinus T. 4. exposit. Epist. ad Gal. cap. iiii. Est ista quedam in operibus legis iustitia, quando sine suo premio relicta non est: ut qui fecerit ea viuat in eis. Vnde & ad Romanos dicit: Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Aliud est ergo non iustificari, aliud non iustificari apud Deum. Qui omnino non iustificatur, nec illa seruat, qua temporale habent premium, nec illa, qua æternum. Qui autem in operibus legis iustificatur, non apud Deum iustificatur, quia temporalem inde expellat visibilem mercedem. Sed tamen est etiam ista, ut dixi, quedam, ut sic dicam, terrena carnalisq; iustitia. Nam & ipse Apostolus eam iustitiam vocat, cum alibi dicit secundum iustitiam, qua in lege est, conversatus sine querela. Idem T. 2. Epist. v. ad Marcellinum circa finem: Remp. primi Romani constituerunt auxeruntq; virtutibus, etsi non habentes veram pietatem erga Deum verum, qua illos etiam in æternam civitatem posset salubri religione perducere, custodientes tamen quandam sui generis probitatem, qua posset terrena civitati constituenda augenda conservandaque sufficere. Deus enim sic

culpanda sunt, imò verò & hæc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisset, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo: sed existimandum, fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quam si Christum negando, cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apostolus; Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi iudicis tolerabilius supplicium subeundum.

1 Cor. 13.

THESIS XI.

Contra etiam laudatissima gentilium opera nomen bonorum operum amittunt, si per bonum intelligatur, quod est utile ad bonum æternum.

Infidelium opera non conducere ad beatitudinem æternam, ait Petrus apud Clementem, citante Origene in Matth. cap. xxvi. tract. xxxv. Opera bona, quæ fiunt ab infidelibus, in hoc seculo eis profunt, non & in illo ad consequendam vitam æternam. Incertus scriptor quæstionum ad Antiochum, quæ Athanasio tribuuntur vulgo, idem respondet ad quæstionem centesimam: ut vidimus paulo antè, Augustinus T. 3. de Spir. & lit. cap. xxviii. Sicut non impediunt à vitâ eternâ iustum quedam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic AD SALVTEM ÆTERNAM NIHIL PROSVNT IMPIO ALIQUA BONA OPERA, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Idem docet T. 2. epist. cxxx. ad Circenses, ubi de Polemonis continentia loquens; Si, inquit, veraciter sapiens, & salubriter religiosus existeret, hoc donum ei non TANTVM AD PRÆSENTIS VITÆ NECESSITATEM, verum & ad futuram immortalitatem valeret. Quod ipsum etiam de Cornelio scribit T. 7. de Baptismo contra Donatistas lib. 1. cap. viii. Quicquid boni, inquit, Cornelius in orationibus & eleemosynis habebat, prodesse

Fol. 110. edit. Basil. 1536.

illi non poterat, nisi per vinculum Christiana societatis & paci
 incorporaretur Ecclesia. Et lib. iv. cap. xxiii. Iustitia
 Cornelis si sufficeret ad capeſſendum regnum cælorum, non, ut
 ad Petrum mitteret, moneretur. Vide eundem in Pſal. xxxi.
 & cxvii, Similiter Proſper lib. contra Collatorem cap.
 xxii. quæ verba infra adducemus. Idem cap. xxvi. Na-
 tura quippe humana, cuius Creator eſt Deus, etiam poſt pre-
 nariationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, &
 ſenſus & ratio, cæteraq; corporis atq; animi bona, quæ etiam
 malis vitioſisq; non deſunt. Sed non in illis veri boni perceptio
 eſt, quæ MORTALEM VITAM HONESTARE POS-
 SVNT, ÆTERNAM CONFERRE NON POSSVNT.
 Scriptor de vocatione Gent. lib. i. cap. vii. *Eſi fui,*
qui naturali intellectu conatus ſit vitiis reſiſtari, huius tan-
tum temporis vitam ſteriliter ornavit: ad veras autem virtu-
tes, ÆTERNAMQVE BEATITVDINEM non proſecut. S.
 Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Chriſti cap.
 xxvi. *Quod ſi quibusdam cognoſcentibus Deum, nec tamen*
ſicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad ſalu-
tem: quomodo hi potuerunt iuſti eſſe apud Deum, qui ſic in
ſuis moribus atque operibus bonitatis aliquid ſervant, ut hoc
ad finem Chriſtiana fidei charitatiſq; non referant? quibus a-
liqua quidæm bona, quæ AD SOCIETATIS HVMA-
NÆ pertinent ÆQVITATEM, in eſſe poſſunt; ſed quia
NON CHARITATE DEI FIVNT, PRODEſſE
NON POSSVNT.

Hæc oſtendunt, quo ſenſu Patres opera gentilium bona
 eſſe negent, nempe quæ bonū ſumitur pro vtili ad vitam æ-
 ternam. Nā ſic eoſ bonum intelligere, docet Auguſt. lib. iv.
 contra Iul. cap. i. ii. *Scito vos illum bonum hominem dicere,*
illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod poteſt
homo ad æternum Dei domum regnumq; perducī.

His aliqua ex Epiphanio & Chryſoſtomo obduci non
 ignoramus: ac imprimis Iuſtinum Martyrem in vtraque
 apologia, & Clementem Alexandrium ^{ſcripturarius} lib. v.
 vi. vii. qui probatiores gentilium, vti Socratem & huic
 ſimiles

¶ Apud Proſp.
 ſed apud Am-
 broſ. cap. 3.

similes, coelo receptos censent. Quemadmodum præter alios ostendit Isaacus Casaubonus initio Exercitationis primæ adversus Baronium. Atque huic eorum opinioni ex junioribus accessere Desiderius Erasmus Coll. conv. rel. & epist. dedicat. in IV. Tuscul. Quæst. Ludovicus Vives in Augustin. lib. XVI II. de Civ. Dei cap. XLVI I. & alius maximi nominis exposit. fidei Christianæ ad regem Galliar. Sed hæc sententia & à cæteris Patribus olim, Augustini imprimis ætate, damnabatur, & hodie communi Theologorum iudicio improbat. Quod si quis forte patrocinium istorum suscipere visum est: distinguunt inter gratiam & cognitionem Christi: inter cognitionem implicitam & explicitam, inter explicitam ex parte, & in totum. Nam si qui adultorum, qui non nossent Christum, fuerint salvati, non per meritum naturæ, sed Christi passione salvatos arbitrantur; ut in eis illud habeat locum, quod de infantibus Ecclesia docet. Imò nec omni cognitione Christi destitutos fuisse, dicunt nonnulli. Quod ut verisimile faciant, aiunt eos per diuinam misericordiam, speciali quadam gratia per congrua media (sive illa fuerint Sibyllina oracula, sive conversatio cum Iudæis, aut conversis à Iudæis, siue quæcunque tandem) ad aliquam gratiæ salutaris mensuram, & ipsius Christi notitiam perducere potuisse. Nam absque omni fide salvatos fuisse, nec Clemens audent dicere, qui lib. II. *Expositionis* fidem vocat *apostolus* *Cyprianus* *non* *primam salutis inclinationem*. Sed ille ex male intellectis verbis I. Petr. IV. 6. ubi mortuis dicitur Evangelium esse prædicatum, ut viuerent secundum Deum, colligit sexto *Expositionis* Christum apud inferos Evangelium prædicasse; ut quotquot illic credere ac poenitentiam agere vellent, salvarentur. Quam præceptoris sui sententiam etiam amplexus fuit Origenes lib. II. contra Celsum. Similique habet, Origenis studiosus lector, Hilarius in Psal. cxv III. Sed dicere, impios viros, Christo prædicante, conversos salvatosq; esse, inter hæreses reponitur à Philastrio Augustino

^a Pag. 271. edit. Commel.

^b Pag. 87. edit.

August. Vincl.

^c Lit. Caph.

^d Lib. de hæresi.

cap. de descensu

Christi ad in-

feros.

e Lib. de hæresi,
cap. 79.
f Lib. 8. Ori-
ginum cap. 5.
g Exercitat. 1.
ad Barou.

Augustino*, & Isidoro*: & Augustinus commentum hoc
clare refellit epist. xcix ad Euodium. Ac propter isti-
usmodi, Clemens ab Gelasio, in Concilio lxx episcopo-
rum, inter scriptores apocryphos relatus merito fuit. In-
terea hæc ostendunt, ne illum quidem æstimasse, salvari
quemquam absque Christi cognitione: quanquam hanc illi
opinionem tribuat, vir maximus, Isaacus Casaubonus*.
Nec obstat, quod lib. primo *Steganius* ait: καὶ ἰαυτὸν ἰδὲν αὐτὸν
καὶ ὁ φιλοσοφία τῆς Ἑλλάδος, *Philosophia quondam per se Græcos in-
stificabat*. Neque enim, uti puto, hoc vult Clemens, phi-
losophiam Græcis suffecisse ad salutem: sed cum, ex eius
mente, iustitia alia sit secundum legem naturæ, alia secun-
dum legem Moïsis, alia secundum Christum: primam se-
cundamq; ad Christum ducere censet, veluti gradibus qui-
busdam. Integer enim locus sic habet: Καὶ ἰαυτὸν ἰδὲν αὐτὸν
καὶ ὁ φιλοσοφία τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐκείνη, εἰς τὸ ἐκείνην
σπέρμα, καθάπερ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὶς τῆς εὐαγγελικῆς αἰνέτης, καὶ
γεννητικῆς τοῦ σωτηρίου. *Per se quoque aliquando Græcos in-
stificabat philosophia, sed non ad universam ac generalem in-
sticiam, ad quam cooperatrix & adiutrix invenitur, sicut pri-
mus & secundus gradus ei, qui ascendit in cœnaculum, &
Grammaticus ei, qui est philosophaturus*. Et apertius etiam
idem eodem libro ait, quemadmodum Iudæis lex fuit pæ-
dagogus ad Christum, testē Apostolo ad Galat. cap. 1v: si-
militer philosophiam docuisse duxisseque Græcos ad Chri-
stum, pædagogi in modum. Verba eius sunt: Ἐπεφύλαχεν
καὶ αὐτὸς ὁ φιλοσοφία τὸ ἑλληνικόν, ὡς νόμος τῆς Ἑβραίων εἰς Χριστὸν *Qui*
volet, hac de controversia quædam legat, apud Sixtum Se-
nensem lib vi. biblioth. annotat. li. & Iulium Sireniam
lib. 1. de Prædest. cap. xxxi. Sed imprimis adeat pro do-
ctore suo fuse adlaborantem Rod. Gualtherum, apologia o-
peribus ejus præfixa, & pro antiquis defudantem Andra-
dium, Orthodoxarum explicat. lib. 111. respons. ad axioma
vi. Nos eorum litem nostram facere nolumus: sed ea solum
tuemur, in quibus non obscure prælucet fax scripturarum,
& doctorum conspirat autoritas.

THESIS XII.

*Præterea infidelium opera, bona dici non poterunt, si consideremus illa cum modo, quo fieri debent; hoc est quatenus nec ex fide proficiuntur, nec charitate animantur, nec ad gloriam Dei diriguntur. Nam, hoc respectu, fate-
mur illa in vitio esse, eoque bona non esse. unde & illo-
rum virtutes falsæ dicuntur virtutes: & opera eorum
non vitiosa tantum, sed etiam peccata appellantur. Nempe non ἀλλοῖς, sed κατὰ τὸ, sive ratione istius defectus, quem diximus.*

Quando opera gentilium bona esse negantur, conside-
rantur formaliter, & ratione modi, omniumque circum-
stantiarum. Quippe quæ nec ex fide proficiuntur, aut
charitate, neque ad Dei gloriam referuntur. Quæ etiam
Græcorum sententia est. Multorum instar fuerit vnus The-
ophylastus, qui negat vllum inveniri bonum gentilem.
Nam in Iohan. 111. 19. ait, τὸ μὴ εἶναι πολλοὺς Χριστιανούς, ἃ αὐτοὶ
ἐπαι, τὸ δὲ ἔχοντες ἀγαθὰ ἐκ πορνείας, ὡς αὐτοὶ φαίνοιντο. Rationem ad-
fert, quia gloriæ studio omnia egere, ἵνα ὁ κόσμος ἐκδοῖται ἀγαθῶν, ὡς αὐ-
τοὶ εἰσὶν ἡρώδης καὶ ἰσχυροὶ. Bonos vero non esse, qui solo ignomi-
niæ metu non peccant, aut gloriæ studio boni aliquidi agunt:
eo probat, quod tales, simulac malum fore occultum spe-
rant, mox ad deteriora animum adiungunt. Nam, inquit,
si nec Christianos gehennæ metus, aut tot sanctorum exem-
pla in officio semper continent, quid magni sperabimus de
gentilium nugis? οὐ καί μιν, ἃ γίνονται ἀπὸ τοῦ, καὶ ἄλλα πάντα ὑπομύματα,
καὶ οἷος ἀπορριπνέται ἀγλῶν, μάλιστα κατέχουσιν τὰς ἀνδραγαθίας ἐν αἰσθη-
σιν. αἱ παρὰ
Ἑλλανοὶ φρονεῖσαι, ἃ μάλιστα τὰς παρὰ ἑαυτοῖς ἐν τῇ καλῇ κατέχουσιν; μέγα μὴ εἶναι, οἱ
καὶ μὴ ποιεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ σωθῆναι. Similiter Latini: etiam Cyprianus, qui
virtutes eorum non veras virtutes putat, sed falsas; nempe
veras quidem qua verum opponitur ficto & simulato; at
falsas,

falsas, qua verum opponitur perfecto. Sic enim scribit tmem. i. lib. de bono patientia: *Hanc sectari Philosophi quoq; profitentur, sed tam illic patientia falsa est, quam falsa sapientia est. Vnde enim vel sapiens esse, vel patiens possit, qui nec sapientiam, nec potentiam Dei novit: quando ipse de iis, qui sibi sapere in mundo videntur, moneat & dicat, Perdam sapientiam sapientium, prudentiam prudentium reprobabo.* Mens eadem Hieronymi in cap. 111. ad Gal. *Sine Christo omnis virtus in vicio est.* Speciatim vero pudicitiam gentiliū esse veram virtutem, negat Augustinus lib. iv. contra Iul. cap. 111. *Cum virtus sit pudicitia, cuius vitium contrarium est impudicitia, omnesq; virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent, quomodo verà ratione pudicum corpus assititur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur?* Et aliquibus interiectis, *Absit, ut sit in aliquo virtus, nisi fuerit iustus; absit autem ut sit iustus verè, nisi vivat ex fide. Iustus enim ex fide vivit.* Imò etiam naturales actiones recte instituere negat lib. xxxi. contra Faustum cap. iv. *Infidelis sine abstineat, sine comedat, non sanctè vel iustè comedit, vel abstinet, quia prava opinione utrumq; facit.* Respicit autem locum Pauli Tit. i. 15. Prosper lib. de Nat. & grat. ad Rufinum: *Gratia Dei quoscunq; iustificat, non ex bonis meliores, sed EX MALIS bonos fecit postea per profectum ex bonis factura meliores, non adempto libero arbitrio, sed liberato. Quod donec sine Deo solum fuit, mortuum fuit iustitia, vixitq; peccato.* Idem carm. de Ingratis. c. xvi.

*Et licet eximius studeat pollere per artes,
Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:
Cæca tamen FINEM AD MORTIS, per devia currit,
Nec VITÆ ÆTERNÆ veros acquirere fructus,
DE FALSA VIRTUTE POTEST.*

Idem contra collatorem cap. xxi i. *Si (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni à gratia Christiana quadam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamq; populorum, non posse aliter contineri, nisi ut recte factis*

factis premia, & peccatis pœna decernerentur: quis ambigat hanc sapientiam humano generi ad temporalis vita utilitatem ex natura à Deo condita superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigret ingenium, non visitata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiam si excellentissimis artibus & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia BONIS SVIS MALE VITVR, in quibus sine cultu veri Dei, impietatis immunditiæque convincitur, & unde se defendi existimat, accusatur. Hoc indefinite dictum restringit Prosper. Negat hominē viribus naturæ, posse ea, quæ legi vere cōgruant: fatetur autem operari aliqua ad similitudinem mandatorum legalium: Nempe quomodo & Augustinus lib. iv. in Iul. c. 111. vocat gentilium virtutes ciuiles, non veras, sed verisimiles. Præterea negat Prosper, posse quicquam, quod ad salutem conducat, siue quo iustificetur: fatetur posse multa ad mores ciuitatum, concordiamq; populorum, siue ad temporalis vitæ societatem. Nimirum quomodo Augustinus, Epist. ccc111. de Polemonis continentia ait, valere solum ad præsentis vitæ honestatem, non etiam ad meritum æternæ. Scriptor de vocat. Gent. lib. 1. cap. vii. *Etsi naturali intellectu con-* a Apud Prosp.
tus sit vitæ reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter sed Ambros. c. 3.
ornauit: ad VERAS VIRTUTES, æternamq; beatitudinem non profecit. Et cap. viii. *Si Deus non operatur in* b Apud Prosperum. ex sup-
nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe plem. Cod.
bono, nihil est bonum: sine hac luce nihil est lucidum, sine hac Cambroenſis.
sapientia nihil sanum, sine hac iustitia nihil rectum. Beda Presbyter lib. 1. in Cant. *Quod ergo* (Iulianus dicit) *multos philosophorum patientiam, castitatem, modestiam, aliasq; de naturæ bono habere virtutes, constat, quia, quicunq; philosophorum Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam nesciunt, hinc nullam veram virtutem, nec ullam veram sapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel gustum aliquem sapientia cuiuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc desuper acceperunt: non solum munere primæ conditionis, verum etiam quotidiana eius gratia, quia creaturam eius nec se deferentem*

deserentem deserens, (sic interpungendus is locus) dona sua, prout ipse indicaverit, hominibus, & magna magnis, & parva largitur parvulis. Denique Augustinus opera omnia gentilium peccata vocat, quia semper coniuncta sunt cum peccato. Vt contra Iulian. lib. iv. cap. 111. Si gentilis nudum operierit, nunquid, quia non est ex fide, peccatum? Prorsus, in quantum non est ex fide, peccatum est: non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est, sed tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Idem de gestis Palæstinis cap. xiv. Quantumlibet opera infidelium predicentur: Apostoli sententiam veram novimus, Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Similiter hunc Pauli locum explicat lib. de gratia Christi cap. xxvi. & epist. cv. Nec obstat, quod Chrysostomus. Ambros. Theophyl. Oecum. atque alij, per fidem hic conscientia dictamen intelligunt. Nam potuit dicere Augustinus, loqui Apostolum de isto dictamine conscientia, quod ex Christiana fide proficiscitur: nempe ut mens Apostoli sit, quicquid non provenit ex fide Christiana per conscientiam ad opus applicata, illud peccatum censetur. Augustinianam interpretationem sequitur quoque Leo serm. 11. de jejunio Pentecostes, ubi de Christianorum & Paganorum jejunio tractans. Aliud, inquit, agit sub veritate ratio, aliud sub falsitate deceptio. Apud nos fides iustificat, etiam manducantem: unde quia extra Ecclesiam Catholicam NIHIL EST INTEGRUM, NIHIL CASTUM, dicente Apostolo, omne, quod non est ex fide, peccatum est; cum divisis ab unitate corporis Christi nullâ similitudine comparamur, nullâ communione miscemur. Ad virtutem enim continentia nihil prius pertinet, quàm ab erroribus abstinere, quia tum demum bene ambulatur, cum per viam veritatis inceditur. Nec aliter Prosper. lib. 111. de vita contempl. lib. i. dicendo, Omne quod non est ex fide, peccatum est, declaravit quod omnia bona, aut ex fide gesta, virtutes sunt, qua profecto iustificanti: aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia. Et ex Augustino, sententia cvi. Omnis infidelium vita peccatum est:

& nihil est bonum sine summo bono, Vbi deest agnitio aeterna
 & incommunicabilis veritatis, **FALSA VIRTUS** etiam est
 in optimis moribus. Et Epist. ad Rufinum, *Omne, ait, quod ex
 fide non est, peccatum est. Vt scilicet intelligat in iustitiam infi-
 delium non esse iustitiam, quia sordet natura sine gratia.* Vide
 & aduersus Collat. cap. xxii. & carm. de Ingratis cap.
 xvi. Eadem mens scriptoris de vocat. gent. cap. vii. ^{a Apud Prosp-}
cultu veri Dei, etiam quod virtus esse videtur, peccatum est. ^{sed apud Am-}
 Et Gregorius M. in lib. ii. Moral. cap. xv. *Si non prius in* ^{brof. c. 3.}
*corde nostro fides gignitur, reliqua quoque esse bona non possunt,
 licet esse videantur.* Adi & Bernardum lib. de præcept. &
 discipul.

Atque ex his satis liquet, quomodo infidelium opera,
 quæ nunc bona dicuntur, laudanda dicuntur, sancta & Dei
 dona dicuntur: eadem dicantur falsa bona, vitiosa opera, &
 iniunda, atque adeo peccata. Quæ tam manifesta sunt,
 vt Bellarminus lib. v. de gratia & libero arbitrio cap. xi.
 fateatur opera gentilium, etiam quæ conferuntur ad bonum
 finem particularem, ab Augustino & alijs vocari *peccatum*
largo modo, quia non habent omnem perfectionem, quam habere
possent. In quo vel acurior, vel candidior fuit, Cornelio
 Cornelij à Lapide, qui ad locum Pauli Rom. xi v. 13. scri-
 bit, *Augustinum cum suis* **QVOD NON EST EX**
FIDE *per vim sic accipere, quasi dicat Apostolus: Quod*
est ex infidelitate, vel quod est contra fidem, quodque sit ad
cultum idoli, hoc peccatum esse: & quia S. Augustinus putabat
pleraque opera ab infidelibus fieri hoc fine, scilicet ad colendum
idolum, hinc consequenter pleraque opera putasse esse peccata. Nec
 enim de plerisque tantum operibus loquitur Augustinus,
 sed de vniuersis: quem & Scholasticis, secuti hac parte
 Gregorius Ariminensis, Capreolus, Catharinus. Et quid
 mirum, sic Augustinum sensisse de operibus irrogenitorum,
 qui non tantum omnimodum charitatis defectum, sed eti-
 am imperfectionem ejus, quæ est in renatis ipsis, vitium
 & peccatum nominet? Vt Epist. xxi x. ad Hieronymum:
Plenissima charitas, qua tam non possit augeri, quam diu hic
homo

homo vixit, est in nemine: quamdiu autem augeri potest, profecto illud quod minus est, quam debet, ex vitio est; ex quo vitio non est, qui faciat bonum, & non peccet. Et lib. de perfectione iustitiæ cap. xv. Peccatum est, cum vel non est caritas, quæ esse debet, vel minor est quam debet. Vnde & Bellarminus lib. iv. de justificatione cap. xxi. fatetur, etiam in renatis, à B. Augustino appellari vitium & largo modo peccatum, imperfectionem, & defectum illum, qui est in nobis ratione concupiscentiæ. Similiter Augustino loquuntur aliqui reformatarum Ecclesiarum doctores: sed dici uix potest, quantopere hoc nomine, ab Ecclesiæ Romanæ scriptoribus vapulent. Quod si eadem illi æquitate in nostris, qui in Augustino, vterentur; candorem suum magis probarent omnibus bonis, & quod argueremus eos *αγορευουσι* *φίλας*, minus tunc haberemus.

FINIS.

DE HÆRESI PELAGII

DISPUTATIO PRIMA

Complectens collationem doctrinæ
Catholicæ & Pelagianæ

DE
P E C C A T O
O R I G I N A L I.

Controversia quæ Catholicis cum Pelagianis fuit, partim hominem, partim decretum Dei circa hominem respicit. In homine spectatur tum ortus conditio sive peccatum originale, tum vita ipsa. In peccato originali considerantur hæc tria; peccati primi imputatio, contracta inde naturæ vitiositas, & supplicium mortis temporalis ac æternæ. De his tribus quid Pelagiani senserint, quid Catholici crediderint, nunc videbimus: deinceps de cæteris amborum mentem aperiemus.

THESIS I.

Negabant Pelagiani, Adami peccatum imputari posteritati, & Catholicis obducentibus verba Apostoli, ^a id est ^b *omnes iniqui*, ea ad imitationis exemplum restringebant. Ad Rom. 5. 12

O o

Pelagius

b Apud August.
lib. de natur. &
grat. c. 9.
c Ibid. c. 30.

a Apud Aug.
lib. 3. de peccat.
mer. & remiss.
c. 1. & 3.

b Apud August.
operis imperfec-
ti contra Iul-
anum lib. 1. p.
43.
c Ibid.
d Ibid. p. 176.
e p. 223.

f pag. 225.

8F-249

Pelagius lib. de natura b: In Adamo peccasse omnes non propter peccatum nascendi origine attractum, sed propter imitationem dictum est. *Item* c: Quomodo Deo pro illius peccati reatu subditus esse poterit, quod suum non esse cognoverit. Suum enim non est, si necessarium est. Aut suum si est, voluntarium est. Et si voluntarium est, vitari potest. *Et lib. expositionum in epist. Pauli ad Rom.* d: Hi qui contra traducem peccati sunt, ita illum impugnare nituntur. Si Adæ iniquiunt peccatū etiam non peccantibus nocuit, ergo & Christi iustitia, etiam non credentibus prodest, quia similiter imo & magis dicit per vnum salvari, quam per vnum ante perierunt. Si baptismus mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato: non enim potuerunt ad posteros transmittere quod ipsi minime habuerunt. Illud quoque accedit, quia si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantum habet traducem peccati, & ipsa sola pœnam meretur, injustum esse dicentes ut hodiæ nata anima non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienū. Dicunt etiā nullā ratione concedi ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Hæc Pelagius adhuc sub aliena disputans persona, cum suā apertè sententiā proponere non auderet. Similiter Cœlestius, ut inferius patebit. Iuliani quoque hæc sunt lib. 1. vltimi operis contra Aug. e Apud quem impollutam innocentiam scelus gravavit eternum? *Idem Augustino ut falsissimum hoc obiicit*: Nullo peccato parvuli premuntur suo, sed alieno. *Idem* f ait: Quicunque reus est, moribus, non exordijs accusatur. *Et lib. 11. c. XVI. hanc prioris libri avariciam facit* g: Conclufum est nos Deum æquissimū in Trinitate venerari, & irrefutabiliter apparuit, non posse ab eo peccatum alienum parvulis imputari. *Et aliquando post* h: Ex quibus necessario conficitur, nos rectissimè defendere, neminem cum peccato nasci, & Deum reos non posse iudicare nascentes. *Et cap. XLII.* i Naturam generantiū constat germina communicare non culpam: unde mox colligit: filios in quantum filij,

filij sunt, id est antequam aliquid per voluntatem propriam
 operantur reos esse non posse. Et quia communicati rea-
 tus causa est conjunctio naturalis, unde nos in Adamo pec-
 casse ait Apostolus, passim hoc argumentum eludere cona-
 tur. Vt lib. II. ejusdem operis cap. LII. Si proprie nun-
 quam hominem homo iudicaretur imitari, & Aposto-
 lus per Adam omnes peccasse dixisset, ego liberè præscri-
 berem, vsu Scripturarum esse Apostolum vindicandum:
 ut quomodo Dominus diabolum dixerat patrem, qui sub-
 stantia generare non poterat, ita Apostolus hominē scrip-
 sisset imitabilem, ne quid docuisse contra rationem perspi-
 cuam crederetur. Et mox: Apostolus Paulus nullam erro-
 ri occasionem præbuit, quia nihil dixit improprium, si
 pronuntiavit peccatorem primum hominem, sequenti-
 bus exemplum fuisse. Et cap. LVI. Per unum hominem
 peccatum in hunc mundum transijt. Hic autem vnus præ-
 bendæ imitationi sufficit, generationi implendæ non suffi-
 cit, Et cap. LXI. Vnum inculcavit, ut doceret imitatione
 transisse, non generatione peccatum. Et cap. LXVII. Quæ
 prevaricatio licet non sit facta naturalis, fuit tamen forma
 peccati, atq; ab hoc licet non aggravet nascentes, tamen
 accusat imitantes. Similiter cap. LXX. & CVII.

p. 261.
 p. 262.
 p. 263.
 p. 270.
 p. 273.
 p. 278.
 p. 311.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra sententia fuit, peccatum primo-
 rum parentum imputari omnibus, ac reatu tenere totam
 posteritatem. Idque idcirco quod peccante Adamo omnes
 in lumbis eius fuimus.

August. lib. XVI. de Civit. Dei cap. XXVII. Etiam parvuli
 NON SECUNDUM VITÆ SVÆ PROPRIETATEM, SED
 SECUNDUM COMMUNEM GENERIS HUMANI ORI-
 GINEM, omnes in illo vno testamentum Dei dissipaverunt.
 Et ejusdem operis lib. XIII. c. XIV. Omnes enim fuimus in il-
 lo vno, quando omnes ille vnus corripit. Et Retract. l. I: c. X:

ap. 759. edit.
t. ol. a. 1582.

Possum sane Pelagiani ad suum dogma trahere istam sententiam, & ideo parvulis aliena non nocuisse peccata, quia dixi nulli natura nocere peccata, nisi sua, non intuentes ideo parvulos, qui utiq; pertinent ad humanam naturam, trahere originale peccatum, quia in primis hominibus, natura humana peccavit, ac per hoc natura humana nulla nocere peccata nisi sua. Orosius apologet. de arbitrij libert. "Omnes peccaverunt sive in Adam sive in seipsis, & egent gloriâ Dei. Univerſa igitur massa pœnas debet. Et si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniuste proculdubio redderetur. Similiter scriptor Hypognoſticon lib, 11. *Ad peccatum verè tunc soli nocuit, cum solus esset ipse, & Eva mulier eius. Sed in illis unis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi unum sunt, quia natura eorum sumus.* Et B. Prosper libro de Ingratis cap. XXVII.

*Inviolata Dei quondam & sublimis imago.
In primo cuncti fuimus Patre, dum nemore alto
Degit, & edicto parens, cavet arbore ab una.
At postquam ruptâ mandati lege, superbum
Consilium mixtum invidia de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus.*

Haftenus de imputatione primi peccati: nunc de contracto inde naturæ languore ac vitio videamus.

THESIS II.

Præterea Pelagiani putabant, peccato Adami præter Adamum laſum esse neminem: ac proinde nullum esse originale naturæ defectum, sed in ea perfectione unumquemque procreari, in qua Adam fuit ante lapsum: hoc uno excepto, quod ille perfectæ crea-

ius sit astate, nos ea gignamur, quæ ratione necdum visciat.

Pelagius in exposit. epist. Pauli ad Romanos ^a. Si *Adæ* apud Aug. lib. peccatū etiam non peccantibus nocuit, ergo Christi iustitia etiam de peccato O. non credentibus prodest. Et lib. de Natura ^b: *Adæ* postea rigin. cap. 21. & non solum inferiores non sunt, sed etiam plura impleverunt operis imperfe. & in Iulianum lib. 1. p. 65. præcepta, cum ille unum implere neglexerit. Et eodem ^c. Non debuit hac agritudo contrahi peccatis, ne ad hoc esset b Apud eundem. ista pœna peccati, ut committerentur plura peccata. Et eo- c Apud Aug. lib. dem ^d: Primum de eo disputandum est: quod per pecca- de natur. & gra- tum debilitata dicitur & immutata natura. Unde ante om- tia c. 21. d Ibid. cap. 19. nia querendum puto, quid sit peccatum, substantia aliqua, an substantia carens nomen, quò, non res, non existentia, non corpus aliquod, sed perperam facti actus exprimitur. Cre- do ita est, & sita est, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod substantia caret? Et lib. 1. pro libero arbitrio: Omne bonum ac malum, quo vel lauda- s Apud August. biles vel vituperabiles sumus, non nobiscum oritur, sed a- lib. 2. contra Pe- gitur à nobis. Capaces enim utriusque non pleni nascimur. lag. qui est de Et ut sine virtute, ita sine vitio nascimur. Atq. ante actio- peccato origina- nem propria voluntatis id solum in homine est, quod Deus con- cap. 12. dilit,

Eadem Cœlestii doctrina fuit. Augustinus de gestis Palæstinis cap. xi. In doctrina Cœlestii, discipuli eius re- ferunt inventum, Quod peccatum *Adæ* ipsum solum laeserit, & non genus humanum: & infantes in illo statim sint, in quo *Adam* fuit ante prevaricationem. Idem habes cap. xxxi. Et Epist. Alipij ac Augustini ad Paulinum. In Concilio f Ep. 106. tamen Carthaginensi, non tam videri voluit negare traduc- cem peccati, quam de eo dubitare: & tamen si negare vo- let, habiturum aiebat magnos autores, eosque inter Rufi- num, Aquileiensem Presbyterum, eum adversus quem B. Hieronymus scripsit. Vide quæ hac de re ex actis Car- thaginensibus adducit Augustinus lib. de peccato originali cap. iiii.

Sed magnis imprimis conatibus Pelagianorum causam egit Iulianus: qui peccati traducem statuentes Traducianæ nos vocare^a solet: ipsumque Augustinum^b Traducianæ nationis Primatem: qui ad hoc respondet, *Non est mirum, quod novi hæretici Catholicis, à quibus exeunt, novum nomen imponunt.* Idem Iulianus lib. I.^c vltimi operis: *Nullum est de natura conditione peccatum, sed liberum arbitrium in natura hominum perseverat.* Et lib. II. cap. XVI. *Ex quibus necessario conficitur: neminem cum peccato nasci, ac iam integrum esse liberum arbitrium, quam ante voluntatis propria vsum innoxiam in unoquoque naturam.* Et quid mirum, si negarent Pelagiani peccato Adami vitiatam esse posteritatis naturam, cum nec in ipsis peccantibus crediderint peccando debilitari naturam? Docemur hoc ipsius Iuliani verbis lib. I. *eiusdem operis: Vbi dixit Dominus, si vos filius liberaverit, verè liberi eritis, promisit indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrij libertatem, sed conscientiam iustitiæ perdiderunt: liberum autem arbitrium & post peccatum tam plenum est, quam fuit ante peccatum.* Idem cap. XCIV.^d Nos dicimus peccato hominis non naturæ statum mutari sed meriti qualitatem, id est, & in peccante hanc esse liberi arbitrij naturam, per quam potest à peccato definere quæ fuit in eo, ut posset à iustitia deviare. Quæ quantopere prioribus Patribus adversentur, ostendimus disp. de peccato primo.

^a Apud August.
altercationis
sive imperfecti
operis contra
Iulian. lib. I.
p. 8, 26, & lib. 2
p. 221. 233. 270.
330. 346. 458.
^b Ibid. p. 79.
^c Ibid. p. 26.
^d Ibid. p. 138.
e p. 125.

f Apud Aug.
ibid. l. I. c. 89. p.
131.

§ p. 141.

ANTITHESIS II.

Contra Catholica doctrina est, omnes Ade posteros originali iustitia, qua Adam præditus fuit, naturâ destitui, atque inde provenire in omnibus inordinatam potentiarum animæ dispositionem, quæ fomes peccati, lex membrorum, concupiscencia carnis, alijsque nominibus appellatur.

* Augustinus lib. xiii. de C. D. cap. iiii. Pro magnitudine culpæ illius naturam damnatio mutavit in pœnis, ut quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Et ibidem lib. xiv. c. 12. Natura humana duorum primorum hominum prævaricatione mutata est, ut taci- tæ corruptioni quantum videmus atque sentimus, & per hanc subjaceret morti, ac tot & tantis, tamq; inter se contrarijs perturbaretur & fluctuaret affectibus: qualis in paradiso ante peccatum, licet in corpore esset animali, v- tique non fuit. Et lib. xxi. eiusdem operis c. xxii. Quid aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantia, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tene- broso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari, sine labore, dolore, timore non possit? Et postea cum multa visitorum genera enumerasset, hac subiungit: Hæc hominum sunt malorum, ab illa tamen erroris & perversi amoris ra- dice venientia, cum qua omnis filius Adæ nascitur. Simi- liter Prosper ad articulos sibi falso impositos, Art. i. Vul- nere originalis peccati in Adam omnium hominum cor- rupta & mortificata est natura, unde omnium concupif- centiarum morbus inolevit. Vidimus de vitiositate natu- ræ. Proximum est ut de promerito mortis supplicio aga- mus.

THESIS III.

Item Pelagianorum dogma erat, mortem temporalem esse ex necessitate natura, nec propter peccatorum primo- rum parentum redundasse in genus humanum: sed A- damum ipsum moriturum fuisse, etsi non peccasset. Mul- to vero minus agnoscebant nos peccato Adami promeritos esse mortem æternam.

Augustinus lib. de gestis Palæstinis cap. xi. & xxxiii.

^a E pist. 106.
^b Apud August.
 lib. 2. operis In-
 choati contra
 Iul. cap. 172. p.
 384.
^c pag. 275.

Vbi Pelagio ex Cœlestij doctrina objectum ait, *Quod neq̃ per mortem, vel prævaricationem Adæ omne genus hominū moriatur, neq̃ per resurrectionē Christi omne genus hominum resurgat,* Idem testantur Alipius ac Augustinus E. pist. ad Paulinum. Paulō aliter Iulianus lib. 11. operis vltimi contra Augustinum: *Mors, inquit, transit ad posteros, ob imitationem scilicet, non generationem.* Interim in eo cum Cœlestio convenit, quod mortem primi peccati pœnam esse negat. Cur vero hoc inficias iverint Pelagiani, docet Augustinus lib. 1. operis inchoati contra Iulian. c. LXVI. *Mortem non vis ex peccato fecisse in omnes originaliter transitum, ne cogaris fateri, simul etiam originaliter transisse peccatum. Senit quippe quam iniquum sit sine merito transisse supplicium.* Idem non contenti negare mortem nostram ex primo peccato provenire, ne de Adamo quidem hoc fateri sustinebant. Scriptor Hypognosticon in prologo: *Adam inquit, sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse.* Quam sententiam idem diluit lib. 1. Nempe vt Augustinus indicat lib. 1. de peccat. mer. & remiss. cap. 11. *Adam dicunt sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpa, sed necessitate nature.* Eandemque sententiam tribuit ijs epist. ad Paulinum, & alibi passim. Ac patet illud ex Iuliani verbis, & Augustini responso, lib. 1. vltimi operis contra Iul. c. LXV. Caterum Pelagium istud in Concilio Palæstino, sed non veraci corde, damnasse, non vno loco ait Augustinus. Vt ejusdem libri c. LXV. ^a Hoc sapis quod Pelagius in judicio Palæstino ficto corde damnavit, Adam scilicet mortalem factum, ita vt sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. *Et lib. 11. cap. CXIII.* ^b Adhuc quidem dicitis Adam sic fuisse factum, vt sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset: sed ista dicentes jam vos magister vester in Episcopali judicio Palæstino, nec sine seipso, quia non se correxuit, Pelagius ipse damnavit. Vide Commentariolum Augustini de gestis Palæstinis cap. xi. Vbi cum hoc dogma Pelagio

^a p. 89.

^b p. 293.

Pelagio esset objectum, de eo, & alijs quibusdam respondisse dicitur, *Reliqua à me dicta non sunt : sed tamen ad satisfactionem sanctæ Synodi, anathematizo illos, qui sic tenent, aut aliquando tenuerunt.* Qui verò nec mortem corpoream ex primi peccati reatu esse fatebantur, quanto eos minus de morte secunda hoc credidisse credi debet ? Sed ramen si cui hac quoq; parte, nempe mero meridie, facul-
lâ opus est, ei hanc clarè adlucebunt, quæ Thess. i v. dicemus.

ANTITHESIS III.

Contra Catholicorum dogma fuit, mortem cum temporalem, tum æternam, una cum omnibus morbis & cruciatibus, qui ad corporis mortem ducunt, è primo peccato profluxisse: eoque Adamum non fuisse moriturum, nisi peccasset.

Augustinus T. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. i. c. 11.
 Quamvis secundum corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccasset, in corpus fuerat spirituale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. *Et cap. xi.* Proinde si non peccasset Adam non erat expoliandus corpore, sed supervestendus immortalitate & incorruptione, ut absorberetur mortale à vita, id est ab animali in spirituale transfiret. *Et paulo post:* Habebat enim, quantum existimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem. *Idem libro xiv. de C. D. c. i.* A duobus primis admissum est tam grande peccatum, ut in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteris obligatione peccati, & mortis necessitate transmissa. Mortis autem regnum in homines usque adeo dominatum est, ut omnes in secundam quoq; mortem, cuius nullus est finis, pœna debita præcipites ageret, nisi iude quosdam indebita Dei gratia liberaret.

THESIS IV.

Ex superioribus quaestio profuxit, cur baptizari debeant infantes, & qua conditione esse mereantur, qui sine baptismo discesserint. Pelagius ne fateretur obstringi originali peccato, & nasci æternæ mortis reos, negabat eos per baptismum accipere remissionem originalis delicti, vel de potestate tenebrarum in regnum Dei transferri.

Quia Pelagiani originalem culpam negabant, hinc multi colligebant, eosdem non credere infantes redimi à Christo, vel baptizandos esse in remissionem peccatorum. Hanc ijs mentem tribuit liber Pontificalis in vita Innocentij; sed vel malitiosè vel imperitè hæc sibi affingi Pelagius conquirebatur, ut liquet ex Augustini lib. de gratia Christi contra Pelag. & Cœl. cap. xxx. Item de peccato originali cap. xvi. Ac ejusdem libri cap. xix. hæc Pelagij ipsius verba adducit ex libello ejus ad Innocentium 1: *Quis ille tam impius est, qui cuiuslibet ætatis parvulo interdicit communem humani generis redemptionem?* Et sanè Concilium ipsum Carthaginense agnoscit Cœlestium quoque agnovisse redemptionem infantium. Sic enim Patres illi epist. ad Innocentium: *Per baptismum Christi etiam parvulorum fieri redemptionem libello suo Cœlestius in Carthaginensi Ecclesia iam confessus est.* Meminit & Augustinus lib. de peccato originali cap. xix. Item epist. lxxxix. ad Hilar. ubi inter alia ait: *Coactus est confiteri propter baptizandos parvulos, quod & ipsis redemptio sit necessaria.* Vbi quamquam noluerit de Originali peccato aliquid expressius dicere, tamen ipso redemptionis nomine, non parum sibi prescripsit. Vnde enim redimendi sunt, nisi à Diaboli potestate, in qua esse non possent nisi originalis obligatione peccati? Aut quo pretio redimuntur, nisi Christi sanguine.

‘ sanguine, de quo apertissimè scriptum est, quod in remissionem effusus sit peccatorum? Verum cuiusmodi redemptionem Pelagiani intellexerint, inferius patebit. Nec ambiguitas ejus vocabuli fugit Augustinum: qui lib. de peccato originali, cap. xix. cum superiora Pelagij de parvulorum redemptione verba posuisset, hæc subjungit: *Et hoc ambiguum est, qualem dicat redemptionem, utrum ex malo ad bonum, an ex bono ad malum.* Cæterum Augustinus, etsi imperiti vel malevoli aliqui istam Pelagio sententiam tribuerent, id tamen à se vel Africanis patribus fieri negat. Nam cap. xviii. ejusce libri sic Pelagio respondet: Sed non illis hæc sic obijciuntur, ut posuit. Nam neque parvulis negant baptismi sacramentum, neque absque redemptione Christi, aliquibus regno cælorum promittunt. Itaque unde se queritur infamari eo modo proposuit, ut facile possit crimini objecto salvo suo dogmate respondere. Obijcitur autè illis, quod non baptizatos parvulos non sint damnationi primi hominis obnoxios confiteri, & in eos transisse originale peccatum regeneratione purgandū. Similiter statum controversiæ proponit tum Hilarius ad August. tum August. ad Hilarium. Hilarius enim his verbis mentem eorum exprimit: *Infantem non baptizatum morte preventum NON POSSE MERITO PERIRE, quoniam sine peccato nascitur.* Augustinus^b verò istis: *Nec parvulis indigere gratiâ salvatoris, quia per eius baptismum à perditione liberantur, eo quod nullum ex Adam contagium damnationis contraxerint.* Similiter T. 7. lib. ii. de nuptijs & concupisc. c. i. & de gestis Palæstinis cap. vlt. & Hypognosticon scriptor in prologo. Opera verò est considerare, ut Pelagiani, quanquam infantes peccatum habere negarent, formulam tamen Ecclesiæ retinerent, qua in remissionem peccatorum baptizabantur. Pelagij verba sunt libello fidei suæ: *Baptisma unum tenemus, quod iisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in maioribus, dicimus esse celebrandum.* Citat Augustinus lib. de peccato orig. cap. xxi. & præcedenti libro, qui est de gratia Christi c. xxxii.

^a Ep. 88. apud Aug.

^b Ep. 94.

Vbi & hæc subjungit: *Sed quid prædest, quod eisdem verbis in parvulis, quibus etiam in maioribus, celebrari dicit baptis- mi sacramentum, cum res à nobis, non sola verba querantur?* Cur verò, quos non habere peccatum credebant, baptizan- dos nihilominus dicerent, gemina causa erat: vnâ ratione hujus vitæ, quod per baptismum in filiorum numerum ad- optarentur: altera ratione alterius, quod per illam promif- sionem accipiant regni cœlestis. Nempe Pelagius inter gehennam & regnum cœleste statum medium fingeat, quo digni sint, qui vtroque sint indigni: neque hunc statum possibilem solum, sed actu esse statuebat. Hinc illud Pe- lagij de infantibus sine baptismo mortuis: *Quo non eant scio, quo eant nescio.* Et Augustinus lib. 11. imperfecti o- peris contra Iul: *Facitis duas æternas felicitates: vnâ qua sit in regno Dei, alteram que sit extra regnum Dei.* Et Hypognosticon scriptor lib. v. *Finge Pelagiane locum ex officina dogmatis tui, vbi alieni à Christi gratia vitam re- quies & gloriæ possidere parvuli possint, &c.* Itaque per baptismum dicebant infantes è statu medio in summum transferri: hoc est, è non filijs & hæredibus (attamen nec iræ filijs) filios Dei fieri & cohæredes Christi. Augustinus lib. 1v. contra duas Pelagian. ep. c. 11. Omnibus ætatibus dicunt esse baptismum necessarium, vt scilicet illa creatura in Dei filios ADOPTETVR, non quod aliquid ex parentibus trahat, quod sit lavacro regenerationis expiandum. Et eiusdem operis lib. 1 c. xxii. Secundum Pelagium hæreticum ista dicitis, parvulis baptismum necessarium, non propter remissionem peccatorum, sed tantummodo PROPTER REGNUM COELORVM. Datis enim eis extra regnum Dei locum salutis & vitæ æternæ, etiam si non fuerint bap- tizati. Et sanè ipsius Cælestii verba sunt libello quem Ro- ma edidit: Infantes debere baptizari in remissionem pec- catorum, secundum regulam vniuersalis Ecclesiæ, & se- cundum Evangelij sententiam confitemur, quia Dominus statuit regnum Cœlorum non nisi baptizatis posse confer- ri, quod quia vires naturæ non habent, conferre necesse est

c Apud August.
lib. de peccat.
orig. c. 21.
d pag. 319.

a Apud Aug. lib.
2. cont. Pelag.
& Cœl. qui est
de pecc. orig. c. 5.
& 6.

pro gratia libertatem. Deinde addit: In remissionem autem peccatorum baptizandos infantes non idcirco dicimus, ut peccatum ex traduce firmare videamur, quod longe a Catholico sensu alienum est. Et paulo post: Et illud ergo confiteri congruum, ne diversa baptismatis genera facere videamur: & hoc præmunire necessarium est, ne per mysterij occasionem ad creatoris injuriam, malum antequam fiat, ab homine trudi dicatur homini per naturam. Similiter Iulianus apud August. lib. 1. operis imperfecti contra Iul. c. LI^b: Nos in tantum gratiam baptismatis omnibus utilem et atibus confitemur, ut cunctos, qui illam non necessariam etiam parvulis putant, eterno feriamus anathemate, sed hanc gratiam locupletem spiritualibus donis credimus. Et mox: Sed hac gratia non adversatur iustitiæ, quæ maculas eluit iniquitatis. Nec facit peccata, sed purgat, quæ absolvit reos, non calumniatur innocuos. Christus enim, qui est sui operis redemptor, aget circa imaginem suam continua largitate beneficia: & quos fuerat (1. fecerat) condendo bonos facit innovando ADOPTANDOQUE meliores. Vide & plura ibidem in hanc mentem. Item cap. LII. & LVIII. Etiam Pelagianorum hac de re verba, quæ aliquoties se ex ijs audisse ait, citat eruditus Hypognosticon scriptor lib. v. fol. 124. & 125. Et nos, inquires, (sicut aliquoties a vobis audivimus) in remissionem peccatorum tam maiores ætate quam parvulos baptizamus. Et cum vobis ita contradicendum fuerit, a nobis, Ergo est peccatum in parvulis, quod eis in sacro baptismo remittatur, respondetis, Nullum: tantum in adoptione filiorum baptizantur. Habet enim in eis gratia quod ADOPTET, non habet unde, quod diluat. Propter solam verò symboli formulam, ut tradita consuetudo servetur, tinguntur in remissionem peccatorum. Maiores autem propter quod usu liberi arbitrii peccata contrahere poterunt, in remissionem peccatorum baptizantur.

b p. 58.

ap. 62.
b p. 70.

edit. Ven. 1545.

ANTITHESIS IV.

Sed hac quoque in re longè alia Catholicorum mens fuit. Quamquam enim à plurimis disputari solet, cuiusmodi pænæ aternitas originali peccato debeatur; damni solum an insuper sensus: (de quo nec antiqui, nec novi, nec medioximi idem semper statuunt) tamen in eo magnus eorum est consensus, quod infantes propter originale peccatum nascantur iræ filij, & aternæ pænæ obnoxij, eoque veraciter baptizentur in remissionem peccatorum, perque baptismum vitæ ac felicitatis aternæ participes fiant.

‘ Augustinus lib. v. contra Julian. c. viii. Ego non
 ‘ dico parvulos sine baptismo Christi morientes tanta pœ-
 ‘ na esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret: cum
 ‘ hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de
 ‘ scelestissimis & impiissimis dixerit. Si enim quod de
 ‘ Sodomo ait, & vtrique non de solis intelligi voluit, alius
 ‘ alio tolerabilius in die iudicii punietur, quis dubitaverit
 ‘ parvulos non baptizatos, qui solum habent originale pec-
 ‘ catum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione om-
 ‘ nium levissima futuros? Quæ, qualis, & quanta erit,
 ‘ quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere,
 ‘ quod eis ut nullibi essent, quam ut ibi essent potius expe-
 ‘ diret. *Et lib. i. de peccat. meritis & remiss. c. xvi.* Potest
 ‘ proinde recte dici parvulos sine baptismo de corpore ex-
 ‘ cuntes, in damnatione omnium mitissima futuros. Mul-
 ‘ tum autem & fallit & fallitur, qui eos in damnatione præ-
 ‘ dicat non futuros, dicente Apostolo, iudicium ex vno
 ‘ delicto in condemnationem: Et, per unius delictum in
 ‘ omnes homines ad condemnationem. *Et eiusdem lib. c.*
 ‘ *xxiii.* Nulla ex nostro arbitrio præter baptismum
 Christi

Christi salus æterna, promittatur infantibus, quam non promittit scriptura humanis omnibus ingenijs præferenda. *Et lib. III. de orig. anime cap. IX.* Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus. *Et T. 10. de verbis Apostoli, Serm. XIV.* Baptizandos esse parvulos nemo dubitet, quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contradicunt. Sed nos dicimus eos aliter salutem, & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Illi autem dicunt, non propter salutem, non propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum. *Vide & epist. XLVII. que ad Valentinum, atque alibi. Similiter scriptor Hypognosticon lib. V. sub finem:* Verba Dei sunt symboli verba. Non fecellit Deus tradens per Apostolos suos Ecclesiæ suæ sanctæ Catholicæ, credentes in remissionem peccatorum baptizari. Ut quid enim iussit in remissionem peccatorum, si non facit verè remissionem? Imo ideo iussit, quia facit. Est enim Deus verax, omnis homo mendax. Omnino in remissionem peccatorum baptizantur & parvuli. Alioqui non habebunt in regno Cælorum vitam.

Paulinus libello ad *Zosimum*, post *Pelagium Cælestinum*, a Apud Baron, damnatos: Contra Apostolicam sententiam venire nititur *T. 5. p. 420. edit. vlt. Antu.* (*Cælestius*) negando originale peccatum, quod in omnes homines pertransijt, & usque ad finem mundi tenet hæreditatem Adæ illius, qui primus peccavit: quod in infantibus nisi per sacramentum baptismi dimittitur, vitam æternam, & regnum Cælorum habere non possunt. *Orosius Apologetico de arbuti libertate*: Qui non per illam gratiam liberantur, sive qui audire nondum potuerunt, sive etiam cum per ætatem audire non possunt, lavacrum regenerationis quod accipere possent, per quod salvi fierent, non acceperunt, iuste vtiq; damnantur: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, sive in Adam, sive in seipsis, & egent gloria Dei. Simi-

b p. 759. edit.
Col. 1582.

c T. 1. bibl. Par.
 ed. 2. Col. 749.
 d lb. T. 8. Col.
 582. v. penult.
 e Ibid. T. 9. Col.
 690.

Similiter Prosper contra Collatorem cap. xix. Iustus Or-
 gelitanus in Cantica, Arator lib. 11. histor. Apostol. Cas-
 siodorus in Ps. 1. Isidorus Hisp. de Ecclesiasticis officiis
 lib. 11. c. xxiv. Eucherius Gallus lib. 1v. Reg. c. xx. Hil-
 dephonsus Toletanus de Mariæ virginitate & parturitione,
 Beda lib. quæstionum, quæst. xv. & in Psalm. lxxvii.
 Alcuinus lib. 11. in Iohan. c. 111. Remigius Antisiodorensis
 in Ps. lxxvii. & c. E Græcis item Isidorus Pelusiota lib. 111.
 ep. cxcv. & Diadochus de perfectione spiritali cap.
 lxxviii. etiam è novissima Græciæ antiqui-
 tate Manuel Palæologus in præcep-
 tis educationis regiæ cap.

xxvii. & c.

FINIS.

DE PELAGII HÆRESI

Disputationis primæ, quæ est

DE

PECCATO ORIGINALI,

pars altera..

THESIS I.

ET ista quidem præcipuè de peccato originali in controversia erant. Sed questio hac quinque alias secum traxit. Quarum prima erat de Natura & hominis opificio. Nam quia Catholici dicerent, naturam esse corruptam, hinc colligebant Pelagiani sapere illos cum Manichæis, qui malam putant esse naturam, nec hominem Dei opus esse confitentur.

Quæ ad ipsum *κατάλογον* de originali peccato pertinent hætenus exposuimus. Deinceps proponemus *κατάλογον ἰσχυρῶς*, quomodo vocari solent, quæ instituuntur ad muniendam primariam quæstionem. Quinque enim absurdis gravidum esse peccati originalis dogma Pelagiani calūniabantur: quæ sparsim quidem Augustinus alibi indicat, sed vno quasi fascce complectitur initio lib. II. contra Iulianū: *Dictis*, inquit,

P p

nos

nos asserendo originale peccatum diabolum dicere hominum nascentium conditorem, damnare nuptias, negare in baptismo dimitti universa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, desperationem perfectionis ingerere. Hac quippe omnia consequentia esse concluditis, si credamus nasci parvulos peccato primo obligatos. Et paulo post, ista sunt quinque argumenta vestra ex quibus cuncta connectitis, qua in hac quaestione adversus Catholicam fidem multipliciter disputatis. De his quinque quid Pelagiani objecerint, quid Catholici responderint, proxime considerabimus. De primo sic ibidem: *Diabolus creat dicitis, si ex hoc vulnere creantur, quod diabolus natura, qua primum condita est, inflixit humana.* Et passim quidē talia habet Iulianus. Nec id tantum in prioribus adversus Augustinum libris: sed, etiā postquā ei argumento jam ad rāvim ab Augustino responsum erat. Vt lib. i. eorum, quos sex Augustini libris opposuit, c. LXII°, LXIV°, LXV°, LXXI°. Hinc illa Iuliani querimonia, quam ex priorum librorum præfatione reponit l. i. ultimi operis: *Siquis aut liberum in hominibus arbitrium aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Celestianus & Pelagianus vocatur.* Operæ vero est considerare vastrū Pelagianorum consilium, qui ut aureo Babylonis calice sententiarū suarū virus propinarent incautis, dogmata gratiæ inimica quinque; præstabiliū rerū laudatione occultabant; naturę, nuptiarū, legis, liberi arbitrij, & sanctorum: quemadmodum scribit Augustinus l. iv. contra duas Pelagianorum Epist. c. i. Nempe ut addit c. proximo: *Quicquid dicunt de laude creature, atq; nuptiarū, ad hoc referre conantur ut non sit originale peccatum: quicquid de laude legis, & liberi arbitrij, ad hoc ut gratia non adiuvet nisi meritum, ac sic gratia iam non sit gratia: Quicquid de laude sanctorum, ad hoc ut vita mortalis in sanctis videatur non habere peccatum, nec sit eis necessarium pro dimittendis debitis suis precari Deum.* Quæ omnia fusius deinceps prosequitur. Ac tandem c. vi i. totam disputationem concludit his verbis: *Qua cum ita sint, desinant Pelagiani quinque istarum rerū in invidiosissimis laudibus, id est, laude creature, laude nuptiarū, laude*

a Pag. 74.

b Pag. 79.

c Pag. 82.

d Pag. 110.

e Apud Augustinum ibidem cap. 71. pag. 110.

legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum, quasi Manichæorum tendiculis, fingere se homines velle irruere, ut possint eos suis retibus implicare: id est, ut negent originale peccatum, & parvulis invidcant Christi medici auxilium: & ut dicant gratiam Dei secundum merita nostra dari, ac sic gratia Dei iam non sit gratia, & ut dicant sanctos in hac vita non habuisse peccatum: ac sic evacuatur oratio, quam sanctis tradidit, qui non habebat peccatum, & per quem sanctis orationibus dimittitur omne peccatum. Ad hæc tria mala, homines incantos & ineruditos quinq; illorum bonorum fraudulentæ laude seducunt. Ex istis quinq; trium postremorum laudatio, nempe liberi arbitrii, legis, & sanctorum ad sequentes pertinet disputationes; reliquorum duorum laus, naturæ inquā, & nuptiarum, præsentem controversiam spectat. Ut pro naturæ patronis se venditarint Pelagiani, non aliter ac si, qualis nunc est, talem à Deo conditam Catholici dicerent: etiam testis nobis est Orofius*, his verbis. *In eadē epistola (ad Demetriadem) indigestis sermonibus eructasti, quid pleriq; nostrorum diceret, Deum malam hominibus condidisse naturam. Quod etiam ille Phinestus Cælestius, pedetentim nobis tentavit intendere. Imo & librum de Natura Pelagius scripsit, cuius argumentum his verbis refert Augustinus, Vidi hominem ardentissimo zelo accensum adversus eos, qui cum in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare, naturam potius accusantes hominum, per illam se excusare conantur. Nimis exarsit adversus hanc pestilentiam, quam etiam librorum secularium auctores graviter arguerunt, exclamantes, Falso queritur de natura sua genus humanum. Hanc enim prorsus iste sententiā quantis potuit viribus aggeravit. Nec Iuliano quicquam insolens minus, quam ut Augustinum, & qui cum eo naturam esse corruptā sentirent, Manichæorum idcirco nomine appellaret. Fecit hoc Epist. ad Zosimum: ut constat ex l. i. Augustini ad Bonif. c. vi. Fecit rursus l. iv. de Nupt. & concup. ut videre est ex August. l. i. priorum contra Iul. c. ii. Fecit deniq; lib. vi. ii. eōtra responsionē Aug. ut cognoscimus ex Augustino vltimi operis contra Iul. tmemate. i. ii. viii. xxi. l. xxi. l. xxx. xlvi. l. l. lxi. l. lxxi. xcv.*

* a Apolog. contra Pelagium de arbitrii libertate.

b Lib. i. de Natura & gratia cap. i.

c Salust. initio belli Iugurth. & ex eo Vindicianus epist. ad Valentin. Imp. premissa Marcel. Emp.

d Pag. 3. 4. 9. 23. 24. 27. 48. 49. 55. 74. 75. 110. 144.

ANTITHESIS I.

Vt huic Pelagianorum calumnia ob viam irent Catholici à natura, quæ Dei opus est, vitium eius distinguebant, quod primi hominis peccato est contractum: ac propter naturam laudabant creatorem, propter vitium necessarium docebant salvatorem.

Cum Augustinus à Timasio, & Iacobo (qui deserto Pelagio, magistro veteri, Catholicos sequebantur) librum Pelagij de Natura accepisset, rescriptit adolescentibus istis elegantiori opusculo de natura, & gratia: cuius cap. xx xiv. Pelagianorum calumniæ hunc in modum respondet: Non ergo sic debemus laudare creatorem, ut cogamur dicere, imo vere convincamur dicere superfluum salvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus, easq; laudes ad creatoris gloriam referamus. Sed quia nos creavit, ita sumus grati, ut non simus, quia sanat, ingrati. Vitia sane qua sanat, non divino operi, sed humana voluntati, iustaq; illius vindicta tribuamus. Itē c. xlii. Melius itaq; Dei causa agitur, quam se iste agendo dicit defensare naturam, cum & creator & salvator agnoscitur, quam cum defensa velut sana, viribusq; integris creatura opitulatio salvatoris inanitur. Eos qui sic sentirent, longe satis recedere à Manichæis docet idem lib. 11. de Nupt. & concup. cap. 111. Quod ipsum argumentum fuscè tractat. lib. iv. ad Bonifac. cap. v: Paucis idem indicat cap. 111. ejusce libri: Virosgue, inquit, damnat, atque devitat, quisquis secundum regulam Catholica fidei sic in hominibus nascentibus de bona creatura, carnis & anima glorificat creatorem, quod non vult Manichæus, ut tamen propter vitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertransit, fateatur & parvulis necessarium salvatorem, quod non vult Pelagius.

THESIS.

THESIS II.

Alteraq̃uestio est, utrum qui originale peccatum docent nuptias damnent eque hac etiam parte nov. anti- quam Manetis haresin revocent. Vtrumque hoc crimen Pelagiani Catholicis impingebant.

Sententiam Pelagianorum his verbis concipit Augustinus initio lib. 11. contra Iulianum: *Damnantur nuptia, si aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur.* Et pugnat hoc argumento Iulianus cum alibi, tum vltimi contra Augustin. operis lib. 1. cap. LIX^a. & lib. 11. cap. xxiv^b. Sed imprimis frontem perfricat, in libris prioribus^c, quibus August. libro de Nupt. respondit: *Dicunt, inquit, istas quae modo aguntur nuptias, à Deo institutas non fuisse: quod in libro Augustini legitur contra quem ego modo quatuor libris respondi. Cuius Augustini dicta inimici nostri in veritatis odium susceperunt.*

^a P. 70.
^b P. 229.
^c apud August. lib. 1. ad Bonifacium contra duas Pelagij Epist. cap. 5.

ANTITHESIS II.

Catholici vero hunc Pelagianorum ictum exhibant distinguendo, inter nuptias, quas divini esse instituti fatebantur, & libidinem, quae est concupiscentia excessus.

Augustinus, spargentibus Pelagianis assertores peccati originalis damnare nuptias, & opus Dei quod ex illis nascitur opus diaboli dicere,^a scripsit de nuptijs & concupiscentia libellum ad Valerium Comitem, Cujus argumentum ipse initio operis^b ponit: *Intentio*, inquit, huius libri hæc est, ut quantum nos Dominus adiuvare dignatur, carnalis concupiscentiae malum propter quod homo, qui per illam nascitur, trahit originale

^a lib. 1. de Nupt. & concup. c. 1.
^b cap. 1.

peccatum, discernamus à bonitate naturæ. *Et lib. 1. contra
 Iulianum cap. 11.* Nempe inter nos quantum attinet ad in-
 tentionem libri mei, cui te respondisse quatuor tuis iactas,
 ista vertitur quæstio, quod ego dico sic nuptias esse lau-
 dandas, vt nullo modo ad earum culpam vituperationem.
 que pertineat, quod omnes homines primorum illorum
 hominum peccato nascantur obnoxij. Hoc enim qui ne-
 gar, ipsa fidei Christianæ subvertere firmamenta conatur.
 Hinc quippe factum est, vt de nuptijs, & concupiscentia
 librum scriberem: nuptiarum scilicet bonum discernens
 ab eo malo, vnde trahitur originale peccatum. Tu autem
 dicis, nuptias sine dubitatione damnari, nisi quod ex eis
 nascitur, ab omni sit liberum obligatione peccati. Omnis
 igitur disputatio Augustini eo redit, quod, vt ipse inquit
 initio lib. 1. ejusdem operis: *Quantulacumq; (sit) immundi-
 tia naturarum, nullum crimen est nuptiarum: bonum quippe
 discernitur proprium nuptiarum à quolibet visio naturarum.*
 Cum vero Iulianus Augustini libro de Nupt. & concup.
 quatuor libris respondisset: (quod etiam indicant verba Au-
 gust. paulo ante adducta) Hipponensis antistes sex ijs op-
 posuit libros. Sed Pelagianus iste quasi de librorum nu-
 mero, non argumentorum pondere concertatio foret ad-
 versus eos emisit octo suos. His quoq; dum respondere di-
 vinus senex parat: præclaro operi in obsidione Hipponen-
 sis civitatis immoritur, hodieque ex cygnea illa cantione
 duo solum libri supersunt, qui ipsi egregio Claudij Menar-
 di beneficio anno demum superiori in lucem prodierunt.
 ad cuiusmodi autem velitationes importunitate Iuliani
 Augustinus subinde sit protractus, liquet imprimis ex dis-
 putatione hac de Nupt. & concupiscentia. Verba sunt Iuli-
 ani ad Zoizimum: *Motum genitalium, id est, ipsam virilita-
 tem, sine qua non potest esse commixtio, à Deo dicimus institu-
 tam.* Ad quæ B. Augustinus respondet; *Dem sic instituit, vt
 nihil haberet pudendum, Non enim fas fuit, vt sine erubescer-
 et creatura de sui opere creatoris, sed inobedientia membro-
 rum, supplicio iusto primis hominibus inobedientibus reddita
 est.*

est de qua erubuerunt, quando foliis ficulneis pudenda texerunt, qua prius pudenda non fuerunt. Plura hac de re ibidem. item cap. xvi. & xvii. Hinc etiam Hypognosticon scriptor in prologo, tertium Pelagianorum errorem esse ait, quod dicerent, libidinem naturale esse bonum, nec in ea esse quod pudeat. Quem errorem diluit libro iv. Loqui autem se ait de libidine quatenus opponitur voluptati: ut hæc sit in bono: illa, quam postea turpem libidinis pruritus, & voluptuosam libidinem vocat, semper sit in malo: unde & librum his verbis concludit: Si igitur in vobis ullus est pudor, si honestas aliqua, si castitatis intentio, tantam mali necessitatem, id est, concupiscentiam carnis sordibus libidinis mixtam, bonam dicere & laudare desinite: cuius auctorem non Deum, sed diabolum esse credite, precedente protoplasti peccato, & quod eam voluntas humana in turpissimis motibus refrenare non valeat, nisi singulari gratia per Christum dominum nostrum subvenieris salvatoris. Porro aduersus illud quod Pelagiani Manichæismum Catholicis objectarent passim ostendit Augustinus, etiam hac parte opinionem Catholicam à Manichæica plurimum discrepare. Ut lib. iv. ad Bonifac. cap. 111. Sic Catholicus discernit malum pudenda concupiscentiæ à bonitate nuptiarum, ut neque Manichæis similis unde nascimur culpet: neque Pelagianis similis unde confundimur, laudet. Vide & eundem ibidem cap. v. Item operis imperfecti contra Iulianum lib. i. cap. lxx. lxx. & alibi.

THESIS III.

Quæstio tertia fuit, utrum baptismi virtus integre ab ijs agnoscatur, qui concupiscentiam carnis, non virtutem naturæ, sed vitium esse putant: ac nihilominus eam post baptismum credunt remanere. Pelagiani ex adversariorum suorum sententia colligebant, per baptismi gratiam crimina non auferri, sed radi: nec plenam peccatorum remissionem impetrari.

De hoc sic August. initio lib. 11. priorum contra Iulianum: *Nec omnia, dicitis peccata dimittuntur in baptismo, si aliquod in baptizatis coniugibus remanet, ex quo regenerantur mali.* Et lib. 1. ad Bonifac. cap. xxii. hæc Iulianicitæ verba exepist. ad Zosimum: *Etiam eos qui dicunt baptismum non omnia peccata delere condemnamus, quia scimus plenam purgationem per ipsamysteria conferri,*

ANTITHESIS III.

Catholicorum autem sententia erat, concupiscentiam carnis remanere in renatis, quo in ea erudiantur, & excerceantur proficientes in agone iustitiæ. Quamquam vero nec in regenitis malum vocare dubitarunt, originale tamen peccatum illis amplius inesse negabant, quia reatus omnis per baptismum sit sublatus. Interim concedebant eam peccatum dici posse ^{participatæ}, quia primi sit peccati effectus, & propriorum fiat delictorum causa, si ei non resistatur.

Concupiscentiam per baptismum minimè tolli, sed ad fidei certamen, & excercitationem iustorum relinqui, non vno loco Augustinus ait. Vt de peccatorum meritis, & remissione lib. 1. cap. xxxix. Evacuatur per baptismum caro peccati, non vt in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa, & innata repente absumatur & non sit; sed ne obsit mortuo quæ inerat nato. Nā si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire poterit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adiuvante Deo superat, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. *Et paulo post: Ipsa (concupiscentia) soluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, manet in certamine, quo corpus nostrum castigamus.*

gamus, & servituti subijcimus vel ad vsus licitos, & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda. *Et eiusdem operis l. i. c. iv.* Soluta reatu, quo vincitos detinebat, ad agonē manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura. Vide & ibidē c. xxxiii. & xxxv. itē de Civit. D. l. xii. c. iv. & l. xxi. c. xxi. & pene initio lib. i. priorum contra Iulianum librorū. & T. x. de verbis Apost. term. v. vi. & xii. Porro fatetur August. concupiscentiam etiam in renatis mali nomen mereri: negat tamē in illis proprie peccatum dici posse, eo quod reatus originalis peccati per baptismum tollatur. Hinc T. 7. de Nupt. & concupis. l. i. c. v. Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo: non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur. *Et cap. xxi. in concupiscentia non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur. Et c. xxv.* In eis ergo qui regenerantur in Christo, cum remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, utiq; necesse est, ut reatus etiam huius, licet adhuc manentis concupiscentiæ remittatur, ut in peccatum non imputetur. Nam sicuti eorum peccatorum, quæ manere non possunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet, & nisi remittatur in æternum manebit, sic illius concupiscentiæ, quando remittitur, reatus aufertur. Hoc est enim non habere peccatū, reū nō esse peccati. *Idem l. vi. contra Iul. c. viii.* *Questionem hanc movet, utrum sicut verum est reatu manere peccata quæ præterierunt actu, ita sit verum, quod concupiscentia maneat actu & prætereat reatu. Quod ita esse deinceps contra Iulianum probat: similemque sententiam habet lib. i. de peccatorum meritis, & remiss. cap. xxv. ii.* Etiam eiusdem contra Iulianum operis lib. vi. cap. v. ait. *Tu autem qui putas, quod si malum esset concupiscentia, careres ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur: omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis.* Quanquam vero August. neget concupiscentiam in regenitis esse peccatum proprium

proprie dictum; agnoscit tamen ei hoc nomen competere
apud Augustinum, lib. i. de Nupt. & concupiscentia cap. xxi. ii.
 Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatum in rege-
 neratis, quando illi ad illicita opera non consentiunt. Et mox:
 Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccatum
 facta est, & peccatum si viceris facis rem. Et contra Iulian.
 lib. vi. cap. xi. Peccati nomine quod in illo habitabat,
 ipsum. Apostol. Rom. vii. nuncupabat concupiscentiam,
 quia peccato facta est, & si consentientem traxeris, atque il-
 legeris, concipit, paritque peccatum. Et lib. i. contra duas Pe-
 lagij Epist. c. xiiii. vocatur peccatum, non visus, quia peccatum
 est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. sicut scriptura manu
 cuiusque dicitur, quod manus eam feceris.

THESIS IV.

*Quarta erat questio, utrum dicentes primum peccatum
 parvulis imputari, Deum iniquitatis arguant, qui remit-
 tat propria, imputet aliena. Pelagiani existimaverunt, om-
 nino iniquitatem eo pacto adscribi Deo.*

Hoc nos docet August. pene in ingressu lib. ii. contra
 Iulian. *Quemadmodum non est iniquus Deus, qui cum bap-
 tizatis dimittat peccata propria, parvulum damnat (sic legen-
 dum, non clamar) quia cum ab illo crearetur nesciens, nec vo-
 lens, etiam ex illis parentibus, quibus remissa fuerant, traxit a-
 lienam.* Et Pelagij ipsius verba sunt lib. Exposit. in Epistolam
 Pauli ad Rom. *Dicunt etiam nulla ratione concedi, ut Deus
 qui propria peccata remittit, imputet aliena. Vbi et dicimus
 quam dicimus maluit, quia, ut superiori etiam disputatione
 monebamus, ista scribens sub aliena persona, suam occulte
 sententiam seminaret.* Similiter Iulianus lib. i. vltimi con-
 tra August operis cap. xvi. *Apud quem impollutam in-
 nocentiam scelus gravavit externum? & cap. lv. Non
 capit rerum natura, ut vno tempore, & adeo sit misericors
 Deus*

^a Apud August.
 lib. 3. de peccat.
 merit. & remis.
 cap. 7.

^b Theol. 1.

^c Apud August.
 lib. 1. imperfecti
 operis contra
 Iulianum p. 45.
^d Ibidem, p. 65.

Deus, vt propria vnicuique confitenti peccata condonet:
 & adeo crudelis vt innocenti impingat aliena. Horum
 prorsus cum alterum dederis, alterum sustulisti. Si donat
 veniam reis, non calumniatur innoxij; si calumniatur
 innocuis, nunquam pareit obnoxij.

ANTITHESIS IV.

*Catholici vero indicarunt, propter arctissimam con-
 iunctionem nostri & Adami, primum peccatum non A-
 dami solius esse, sed omnium nostri, coque iuste nobis à
 Deo imputari; quemadmodum & credentibus imputat
 obedientiam Filij sui, quæ nec ipsa personaliter est nostra.*

Augustinus pene initio lib. 11. contra Iulianum. Nec
 iniquus est Deus, cum peccatis sive originalibus sive pro-
 prijs digna retribuit, magisque iniquus, aut infirmus o-
 stenditur, si iugum grave super filios Adam à die, sicut Eccles. 40. f.
 scriptum est, nativitatis eorum vsque in diem sepulturæ,
 in matre omnium, sub quo iugo imago eius atteritur, aut
 ipse nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato,
 aut quilibet alius ipso imponit invito. *Et lib. 1. imperfecti
 operis contra eundem cap. LV.* Tu potius facis iniustum
 Deum, cum tibi videtur iniustum peccata patrum redde- a Pag. 65.
 re in filios, quod se ille facere in verbis sæpe testatur, &
 verbis ostendit. Tu inquam facis iniustum Deum, sub
 cuius omnipotentis cura cum videas gravi iugo miseræ
 parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis,
 simul accusans & Deum & Ecclesiam: Deum quidem, si
 grauantur, & affliguntur immeriti: Ecclesiam vero si ex-
 fustantur à iure diabolicæ potestatis alieni. *Et mox:* Sic
 autē, aliena sunt originalia peccata propter nullum in eis
 nostræ voluntatis arbitrium, vt tamen propter originis
 contagium esse inveniantur & nostra. Quid est ergo quod
 clamas, & dicis non posse Deum dimittere peccata ma-
 ioribus

a 7: propter de-
lendum.

b Pag. 43.

c p. 48.

coribus (' propter) propria, & imputare parvulis aliena?
' nec vis attendere, quod non nisi in Christo renatis vtra-
' que; non renatis autem in Christo neutra dimittantur.
' *Etiam, cap. XLVI. b eiusdem lib. illa verba sua Augu-*
' *stino obiicit Iulianus, quod aliquando scripserit: Nullo pec-*
' *cato parvuli premuntur suo, sed premuntur alieno. Ad*
' *quæ sita respondit August.* ' Peccatis, inquis, alienis non
' utique perire debuerunt. Aliena sunt, sed paterna sunt,
' ac per hoc jure seminationis, atque germinationis, & no-
' stra sunt.

THESIS V.

*Denique litem Catholicis Pelagiani movebant, qua-
si statuendo originale peccatum, perfectionis despera-
tionem gignant; cum naturam mutare in neminis sit po-
testate.*

d pene initio l.
2, contra, Iulia-
num,
e p. 70. & 71.

Quintum quod Catholicis objicerent Pelagiani, de per-
fectionis desperatione fuit. Verba eorū apud August. hæc
sunt: *Nec virtus cui vitiositas intelligitur esse contraria, posse*
creditur perfici, quia ingenerata vitia incredibile est posse
consumi. Et Iulianus aperte l. i. eorū quos v. i. libris Augu-
stini opposuit c. LII. *Originale peccatū si generatione prima*
nativitatis attribuitur, nuptias quidem à Deo institutas dam-
nare potest: ceterum à parvulis auferri non potest: quoniam
quod innascitur usq; ad finem eius, cui à principiorum causis
inbaserit, perseverat.

ANTITHESIS V.

Catholici contra negabant doctrinam de corruptione
naturæ efficere, ut de perfectione desperantes in pietatis
cursu segescamus. Nam, inquebant, quod non habe-

mus per naturam, hoc partim in hac vita, partim in altera per gratiam consequemur.

Augustinus initio libri secundi priorum adversus Iulianum. *Nec perfectio est desperanda virtutis per eius gratiam, qui ex origine vitiatam mutare potest, & sanare naturam.* Sed pluribus de hoc dicendum erit, cum Catholicam, & Pelagianam ~~dei~~ *dei* ~~an~~ *an* ~~opinio~~ *opinio* sententiam conferemus.

Præter hæc aliam quoque controversiam Pelagiani ex peccati originalis dogmate deducebant: videlicet de origine animæ. Nam, inquebant, si creatus à Deo, quomodo ei recens productæ antiquum adeo peccatum imputatur? sin à parentibus propagari dicamus, quomodo non manifestè Ecclesiasticis dogmatibus adversamur? Sed de priori dilemmatis parte thesi & antithesi quarta dictum fuit. De altero, quanquam putarit Augustinus peccatum originale facilius posse defendi, si animarum propagatio agnoscat, nihil tamen asseverabat, nec de eo controversari cum quoquam volebat. Quod satis hæc ejus verba ostendunt lib. 111. contra duas Pelagianorum epistol. cap. vlt. *Addunt sane ad latebrarum suarum nebulas Pelagiani de origine anima non necessariam questionem, ad hoc ut res manifestas, aliarum rerum obscuritate turbando, moliantur latendi locum. Assunt enim nos animarum traducem cum peccati traduce consueve. Quod ubi, & quando in eorum, qui defendunt adversus istos Catholicam fidem, vel sermonibus audierint, vel literis legerint, nescio. Et mox: Tam manifestum est secundum scripturas sanctas originale peccatum, & quicquid de anima origine cuiuslibet inquisitione vel affirmatione differitur, si contra hoc sit, verum esse non possit. Imo & similiter in Synodica epist. scribunt Episcopi Africani in Sardinia exules: Questionem vero animarum aut tacitam debemus relinquere, aut sine contentione tractare, quia siue ex propagine veniant, siue nona singulis corporibus fiant, quod sanctorum scripturarum*

Quæ Fulgentij præfigitur libris de Prædestinatione excusis Patris 1612.

' scripturarum auctoritas non manifeste pronunciat, cum
 ' cautela debet inquiri: maxime quod sine fidei detrimento
 ' potest à fidelibus ignorari. *Eadem mens Gregorii lib.*
 ' *vii. Epist. l.iii. ad Secundum:* De origine animæ
 ' inter sanctos Patres requisitio non parva versata est: sed
 ' vtrum ipsa ab Adam descenderit, an certe singulis detur,
 ' incertum remansit. Eamque in hac vita insolubilem fassii
 ' sunt esse quæstionem. Gravis enim est quæstio, nec
 ' valet ab homine comprehendi: quia si de Adam sub-
 ' stantia animæ cum carne nascitur, cur non etiam cum
 ' carne moritur? Si vero cum carne non nascitur, cur
 ' in ea carne quæ de Adam prolata est, obligata peccatis
 ' tenetur?

Videmus vt Pelagium eo quod peccatum originale ne-
 garet, varij variarum Ecclesiarum antistites damnarint, ac
 princeps omnium Hipponensis præsul B. August. quo ne-
 mo gratiam animosius, & fortius defendit. Sed vt plenius
 intelligamus, quid Ecclesia tum temporis de hoc dogmate
 iudicaret, operæ fuerit, si post Augustini, & aliquot aliorum
apostolorum, audiamus *sanctorum* tum Conciliorum, quæ super hac re
 diversis orbis partibus habita sunt, tum Romanorum Epi-
 scoporum cum clero vrbis, tum etiam imperatoris.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ Ι:

Pelagianam de peccato originali sententiam damna-
runt Concilia: vt Carthaginense I, Diospolitanum, Car-
thaginense alterum, Milevitanum, Carthaginense ter-
tium, Aransicanum II. & alia: sed ex his acta aliquorum
deperierunt.

Concilium Carthaginense I. in Cœlestio damnabat:
Quod peccatum Ada ipsi soli obfuerit, & non generi humano.
Quod infantes qui nascuntur in eo statu sint, in quo fuit Adam
ante transgressionem. Auctor August. de peccato originali
 contra

contra Pelag. & Cœlest. c. 111. & 14. Concilium Palestinum, seu Diospolitanum, hæc damnavit in Cœlestio, ac Pelagium ipsum ad ea compulit damnanda: *Adam mortalem esse factum qui sive peccaret, sive non peccaret esset moriturus. quod peccatum eius solum ipsum laesit, & non genus humanum. Quod infantes nuper nati in illo statu sint, quo fuit Adam ante pravaricationem. Quod non per mortem vel pravaricationem Ada omne genus humanum moriatur, neq; per resurrectionem Christi omne genus humanum resurgat. Infantes etiam si non baptizentur habere vitam aternam.* Auctores Alipius & Aug. epist. ad Paulinum, & Augustinus libro de peccato originali, c. 11. & de gestis Palestinis c. 11. & xxxiii. Provocat ad hoc Concilium idem lib. 11. posteriorum contra Iulianum cap. 111. *Quid adhuc quaris examini, quod jam factum est* ^{a Pag. 305.}
in Episcopali iudicio Palestino, ubi Pelagius vestri auctor erroris, procul dubio damnatus esset nisi ista, quæ tu defendis dogmata damnaasset. Similiter Concilio Carthagenensi
11. Epist. ad Innocentium. ^b *Quicumque negat parvulos per* ^{b Apud August. Epist. 90.}
baptismum Christi à perditione liberari, & salutem percipere sempiternam, anathema sit. Item Concilii Milevitani
Patres epist. ad Innocent. 1. Pueros quoque parvulos, si nullis innoventur Christianæ gratiæ sacramentis, habituros
vitam æternam, nequam præsumptione contendunt, evacuantes quod dicit Apost. per unum hominem peccatum intravit in mundum, &c. Et mox: His diebus torum ^{a Rom. 5.}
quod Christiani sumus vituntur evertere, non esse rogamus Deum ut contra peccati malum atque ad operandam iustitiam, sit noster adiutor, & non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentum. Itē Concilium Carthagenense 111. (quod Milevitanum
11. falso putari solet) Can. 1. Placuit, ut quicumq; dicit Adam primum hominem mortalem factum ita ut sive peccaret sive non peccaret moreretur, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit. Can. 11. Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos
baptizari,

baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati,
 quod regenerationis lavacro expiatur, unde fit conse-
 quens, ut in eis forma baptismatis in remissionem pecca-
 torum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit:
 quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus:
 per vnum hominem peccatum intravit in mundum, ac
 per peccatum mors, & ita in omnes homines pertran-
 sivit, in quo omnes peccaverunt; nisi quemadmodum Ec-
 clesia Catholica ubique diffusa, semper intellexit. Prop-
 ter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli qui nihil
 peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt,
 ideo in peccatorum remissionem baptizantur, ut in
 eis regeneratione mundetur, quod generatione traxe-
 runt.

b Quæ præmit-
 titur lib. 3. Fol-
 gentii de Præ-
 destinat. nunc
 primum editis
 Parisiis a. 1612.

Episcopi Africa in Sardinia exules in epistola Synodica:
 De parvulis indubitanter tenenda Catholica regula ve-
 ritatis: Quia parvulus qui baptizatur gratuita Dei bo-
 nitate salvatur; qui vero sine baptismo moritur, propter
 peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus est
 Dei beneficio futuræ impietati præreptus, qui absque iu-
 stificationis gratia mortuus, est impiorum consortio
 deputatus: a qua impietate sive parvulus, sive maio-
 ris ætatis, solo quique remedio eripitur, si Christi
 sanguine redimatur. *Item*; Illud observandum & te-
 nendum parvulorum animas nexu originalis peccati
 obstrictas: omnibusque necessarium esse sancti baptil-
 matis sacramentum, quo dimittitur peccati originalis
 vinculum, & amissa in primo homine, per secundum ho-
 minem recipitur, adoptio filiorum. *Concilium A-*
rausicanum 11. *Can. 1.* Si quis per offensam præva-
 ricationis Adæ non torum, id est secundum corpus &
 animam, in deterius dicit hominem commutatum, sed
 animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo cor-
 ruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, ad-
 versatur scripturæ dicenti, Anima quæ peccavit ipsa
 morietur.

Ezech. 18. 20.

‘moriatur. Et, Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos
‘ad obediendum, servi estis cui obeditis. Et, à quo quis
‘superatur, ei & servus addicitur. *Et Can. 11.* Siquis soli
‘Adæ prævaricationem suam, non etiam eius propagini
‘asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ
‘pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est
‘animæ, per vnum hominem in omne genus hominum
‘transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens A-
‘postolo dicenti, Per vnum hominem intravit peccatum in
‘mundum, & per peccatum mors in omnes homines per- Rom. 5.
‘transiit, in quo omnes peccaverunt. *Similiter Concilium*
‘*Toletanum VI.* (quod anno Dom. 1000. ex Hispa-
‘nia, & Gallia episcopis coactum fuit) c. 1. Ex tribus divi-
‘nitatis personis solum filium fatemur ad redemptionem
‘nem humani generis propter culparum debita, quæ
‘per inobedientiam Adæ originaliter, & nostro libero ar-
‘bitrio contraxeramus, resolvenda à secreto patris arca-
‘noque prodisse.

ΕΠΙΛΟΓΗ II.

*Etiam Episcopi Romani, Innocentius, Zosimus, Cæ-
lestinus una cum clero Urbis hoc Africanorum Pa-
trum iudicium probarunt. Bonifacius quoque, Xi-
stus, Leo, Gelasius (ut solum nominemus eos, qui
quinto sextoque sæculo vixerunt) summa ope studie-
runt, ut Pelagianum hoc dogma radicitus evellerent ex
orbe Christiano.*

Ad hoc Romanæ sedis iudicium provocat August. lib.
11. post. contra Iulian. cap. 111. ‘*Quid adhuc quæris*
examen, quod iam factum est apud Apostolicam sedem?
Intelligit autem iudicium Innocentij, & Zosimi: quo-
rum ille rogatus à patribus Concilij Milevitani (quod
& à Carthaginensi Concilio factum fuit) ut etiam Ro-
manæ,

‘Pag. 301.

manæ, atque, ut ipsi loquuntur, Apostolicæ sedis auctoritatem Concilij statuti addere vellet: in hunc ijs modum de infantium baptismo, & ejus virtute in tollendo peccati originalis réatu, rescripsit: *Parvulos eterna vitæ præmiis, etiam sine baptismatis gratia, posse donari, persatuum est. Et mox: Qui vitam eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum.* Quæ verba etiam August. citat. lib. 11. contra duas Pelagianorum ep. cap. 1v. Zosimus. epist. ad Episcopos totius orbis: *Fidelis Dominus in verbis suis, ejusque baptismus re ac verbis, id est, opere, confessione, & remissione vera peccatorum, in omni sexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati servus est, liber efficitur; nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivum, sicut scriptum est; si vos Filium liberaveritis, vere liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atque transmissæ universæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.* Citat August. Epist. clvii. ad Optatum. Cælestinus Epist. ad Galliæ Episcopos cap. 1v. *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidērunt.* Et cap. xii. *Illud quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contempleremur intuitu. Cum sive parvuli, sine iuvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adierint, quam exorcismis & exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur: ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras, & deinceps vasæius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem & dat dona hominibus.* Extat & Cælestini epistola ad Nestorium qua eum laudat quod de Originis vitio recte senserit, neque naturam culpa negarit obstrictam.

Xistus III. in versibus quos super baptisterium Constantini inscribi iussit:

Cælorum regnum sperate hoc fonte renati,

Non recipis felix vita semel genitos.

Quamquam hoc quoque Pelagiani utcunque fatebantur: at omnino ijs repugnat quod post pauca subiicit.

Insons esse volens, isto mundare lavacro,

Seu patrio premeris crimine seu proprio.

Nam per crimen patrium originale intelligit.

Leo Magnus Epist. LXXXVI. ad Niceram Aquilensem:

‘Sed ab istis ideo naturalem industriam dicitur præveniri,
‘ut quæ ante gratiam proprio clara sit studio, nullo videatur
‘peccati originalis vulnere sauciata. Ideo etiam parvulos
‘dicunt, si sine baptismo hinc de seculo exierint, non posse
‘damnari, neque reos in peccato Adæ teneri, sed ad regnum
‘Dei vel ad vitam æternam sine vlla cunctatione venire,
‘cum Apost. dicat: Per vnum hominem peccatum intravit
‘in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes
‘homines pertransiit, propter quod & ipsi parvuli bapti-
‘zantur. Item *serm. IV. in natalem Domini negat mori-
‘turum fuisse Adamum, si non peccasset. “ Quam, inquit,
‘naturæ suæ speciosissimam dignitatem si (primus homo)
‘per observantiam legis datæ perseveranter excoleret, ip-
‘sam illam terreni corporis qualitatem ad cœlestem glo-
‘riam mens incorrupta perduceret. Idem *serm. VI. in nati-
‘vitatem Domini c. IV. “ Quicquid hominum in quacunq;
‘mundi parte credentium regeneratur in Christo, interciso
‘originalis tramite vetustatis, transit in novum hominem
‘renascendo, nec iam in propagine habetur carnalis patris,
‘sed in germine salvatoris. Gelasius Epist. ad Piceni E-
‘piscopos cum tria Pelagianæ sententiæ capita fecisset, (quæ
‘ordine deinceps refellit) secundum eorum esse ait, quod
‘dicerent; *Parvulos sine sacro baptismo pro solo originali
‘peccato non posse damnari. Vide & Grego. M. epist. LIII.
‘lib. VII. ad Secundinum, & lib. IV. Moralium. c. II.***

EPIKPIΣ IΣ III.

Nec tantum decretis Ecclesiasticis, sed etiam lege imperiali iste Pelagij error est condemnatus.

Honorius Imperator lege adversus Pelagianos:

‘Huius impiæ commentationis auctores Pelagium, Cœle-
 ‘stiumq; percrebuit extitisse. Hi parenti cunctarum rerum
 ‘Deo, præcipuæque semper maiestati, & ter omnipotenti
 ‘ultra omne principium transeunti, tam trucem inclemen-
 ‘tiam sævæ voluntatis assignant, ut cum formandi mundi o-
 ‘pificem curam sumeret, qualitateque hominis struendi
 ‘profunda spiritus conceptione libraret, fundati muneris
 ‘fidei^a anteferreret exordium^b & mortem præmitteret nasci-
 ‘turo, non hanc insidijs vetiti fluxisse peccati, sed exegisse
 ‘penitus legem immutabilis constituti: ad declinandum
 ‘læthi exitialis incursum nihil prodesse abstinentiam delin-
 ‘quendi, cuius ita vis putatur astricta, ut non possit aboleri
 ‘deinceps: primitivi hominis errorem, in quem captæ men-
 ‘tis, inoprationis cæcitas irruisset, dilapsum ad posteros
 ‘non fuisse; tantumque apud eum, quem male suadæ gratiæ
 ‘infelix rapuisset illecebra, transgressionem interdicti exti-
 ‘tisse, & discriminis: cum evidens Catholicæ legis omni-
 ‘faria testetur auctoritas, illum interitus omnium fuisse
 ‘vestibulum, quem diuinæ præceptionis sedulum liqueat
 ‘corrupisse mandatum. Vbi quod dicitur trucem fore in-
 ‘clementiam Dei, si quemadmodum Pelagiani volunt, finem
 ‘exordio, mortem nativitati præmittat, id propriè eo respi-
 ‘cit, quod Adamum fuisse moriturum dicerent, licet non
 ‘peccasset. Interea agnoscimus, si de temporali hoc morte
 ‘absurdum adeo imperatori visum est, ut lege adversus eum
 ‘errorem cautum vellet, multo minus probaturum fuisse,
 ‘si Deum ad æternam mortem prædestinare quemquam di-
 ‘ceretur, quem non considerarit tanquam peccatorem.’

^a1. finem,
^b leg. exordio.

Hæc

Hæc de peccato originali dicta sunt: ex quibus clare satis eluxit, tum Catholicorum sensus, tum Pelagianorum dissensus. Vt singula quæ hoc de peccato quæri solent explicaremus, instituti ratio non fuit: nempe satis visum, si hac parte Pelagianismum à Catholicismo probe discerneremus. Quæ ad pleniorẽ eius peccati intelligentiam pertinent, è limpidò Scripturarum fonte, & divite antiquitatis penu, alias depromemus, cum seorsim de eo agendum erit: ac quia nunc contenti fuimus eos de vetustate nominare, qui post exortam Pelagij hæresin scripserunt, tunc simul ostendemus, illos etiam qui ante Pelagium Ecclesiæ

Doctores floruerunt, hoc in dogmate semper conspisse, eoque omnino audiendos non esse, qui doctrinam originalis peccati, Augustini esse commentum putant, idemque alijs persuasum volunt.

FINIS.

DE PELAGIANISMO
Disputationis secundæ, quæ est

DE

NECESSITATE GRATIAE,

Pars prima.

POST QUAM opinionem Pelagianorum de ortu nostri conditione contulimus cum sententia Catholicorum: proximum est, ut componamus amborum doctrinam de vita hominis spirituali. Hæc partim cunctos, partim aliquos respicit. In cunctis spectatur gratiæ necessitas; de qua tria in considerationem veniunt:

- I. Quos pietatis actus hominem vi naturæ præstare Pelagius putarit.
- II. Ut in sententia istac fluctuans primum hoc, mox aliud, hinc item aliud atque aliud dixerit, & propius propiusque ad Catholicos semper accesserit.
- III. Super quibus nunquam inter Pelagium & Catholicos convenerit.

De primo non tam quærendum videtur, quid nos virtute naturæ in salutis negotio posse Pelagius existimarit, quam
ecquid

ecquid per eam non poſſe nos crediderit. Vt enim Manichæi libertati arbitrij nihil relinquebant; ita hic nihil non eidem largiebatur. Nec difficile eſt videre, quid eum in fœdum adeo errorem præcipitem dederit: hominem alioqui & ingenioſum, & pietatis nomine carum multis. Nempe ſeſquiſeculo propemodum, quod Pelagium proxime præceſſit, multum laborarunt egregij Eccleſiarum doctores in tuenda arbitrij libertate adverſus Manichæos. quod dum faciunt ſedulo; iidem de gratia, quia de hac controverſiam moviſſet nemo, parcius loqui amant, fere contenti dicere quid homo pro arbitrij libertate poſſit: nec diſtinguentes, quid per naturam, quid per gratiam poſſet. Sed quam rarius, tamen ſubinde etiam hac parte optime mentem ſuam explicant. Quod dum non attendit Pelagius, ſic Manichæis cœpit adverſari, ut & ipſe, ſed in diverſum, extra orbitas currens herefin contrariam procuderit. Nec dubium quin præterea eum offenderint quædam Catholicorum dicta, quæ illi Manichaicum aliquid ſonare videbantur. Vt alia inter, quod Auguſtinus in Confeſſionum libris ſcripſiſſet, *Da quod inbeſ, & inbe quod viſ.* Vnde magnus ille doct̃or, lib. 11. de bono perfeverantiæ cap. xx. *In eis (libris confeſſionum) certe dixi Deo noſtro, & ſepe dixi; Da quod inbeſ, & inbe quod viſ. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre coepiſcopo meo fuiſſent eo præſente commemorata, ferre non poſuit, & contradicens aliquanto commotus, pene cum eo qui illa commemoraverat litigavit.* Nempe huiusmodi concoquere non potuit, quod arbitrij libertatem tollere viderentur. Hic enim Pelagianorum erat Achilles; ut Auguſtinus quoque indicat, epiſt. cv. ad Sixtum, *Putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem, ſine adiutorio Dei, hominem habere conſenſerint.* Hieronymus item epiſt ad Cteſiphontem: *Dicit, inquit, Pelagii diſcipulus, deſtruitur voluntas, quæ alterius ope indiget, quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod volnero.* Et quid multis opus, cum ipſa habeamus Cœleſtij verba definitionum ſuarum c. x. *Non*

a Apud Auguſt.
epiſt. 106. ad
Pauli. & lib. de
geſtis Palæſt. c.
18.

esse liberum arbitrium, si Dei indigeat auxilio, quoniam in propria voluntate habet unusquisq, aut facere aliquid, aut non facere. Tali jacto fundamento, duplicem docebant voluntati vim inesse à natura; vnam, vt sine gratiæ auxilio fugere malum possit; alteram, vt suapte vi sese applicet ad virtutem. De priori sic Pelagius ipse libro de natura: Deus tam bonus quam iustus, tales homines facit, vt peccati malo carere sufficiant, si velint. De altero sic idem lib.

a Apud August. lib. 1. de gratia Christi contra Pelag. & Cœl. cap. 10.

1. pro libero arbitrio. ^a Habemus possibilitatem utriusque partis à Deo insitam, velut quandam, ut ita dicam, radicem fructiferam, atq, fecundam, qua ex voluntate hominis diuersa gignat & pariat, & qua possit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel sensibus horrere vitiorum. Etiam

b Apud August. lib. 1. imperfecti operis contra Iul. cap. 45. p. 8.

Iulianus similiter ^b lib. 1. aduersus sex libb. Aug. Hac voluntas, qua alternatur, originem possibilitatis in libero accepto arbitrio: ipsius vero operis existentiam à se accipit. Cuiusmodi ab ijs intellecta fuisse, absque gratiæ adiutorio, ostendunt Cœlestij verba, quæ antea citauimus. Nec tamen eos putamus negasse idcirco generalem Dei influxum, aut credidisse causam primam agere sine secunda, sed hoc solum significasse, hominum vires sine speciali Dei ope sufficere sibi ad comparandam beatitudinem æternam. Quomodo etiam capere oportet, quod de ijs Gelasius ^c scripsit epist. ad Piceni episcopos: Dicunt (Pelagiani) quod homo per liberum arbitrium, quod corruptis, cœdauit, ac perdidit, bono suffragante natura beatus efficiatur. Sed vt hæc planiora fiant, distincte deinceps considerabimus, Primum uniuersæ, an homo vi natura perfectam obedientiam præstare possit: Deinde speciatim, vtrum saltem boni aliquid per se possit. Prius illud tripartitam habet controversiam. Quæritur enim vtrum homo virtute naturali Deum perfecte diligere, eoque legem integre præstare, ac gravissimis etiam tentationibus resistere possit. Etsi autem horum vnum ex altero fluat, tamen distincte primum de amore Dei, hinc de legis præstatione, denique de victoria in tentationibus dicemus.

c epist. 7.

THESIS I.

Princeps quaestio est, *utrum homo vi natura diligere Deum possit. Asserebat id Pelagius. Et quod amplius, cum Deus diligatur, tum ut natura auctor, tum ut largitor donorum supernaturalium, per quæ ad æternam beatitudinem deducimur, Pelagius dilectionem Dei simpliciter tribuebat virtuti naturæ.*

Est hic quintus Pelagii error apud Augustinum hæresis LXXXVIII. "Charitatem, inquit, dari negant, quæ pie vivitur, ut scilicet, cum sit Dei donum scientia, quæ sine charitate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quæ, ut scientia non inflat, ædificat.

ANTITHESIS I.

Catholicorum autem sententia erat, verum Dei amorem, quo omnia in illum tanquam finem ultimum referimus, & quæ eius dilectioni adversantur, exosa habemus, donum est Spiritus Sancti iuxta illud ad Rom. v. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Et Eph. vi. 23. Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre. ad Gal. v. 22. Fructus Spiritus est charitas. 1. Ioh. iv. 7. Charitas ex Deo est.

Hoc postremo loco egregie pugnat B. Augustinus lib. de gratia, & lib. arb. c. xviii. "Vnde, inquit, est in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non est

est ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Sedeat ergo inter nos iudex Apostolus Iohannes & dicat nobis: Charissimi diligamus invicem. In his verbis Iohannis, cum se illi extollere cœperint, & dicere, ut quid nobis hoc præcipitur, nisi quia ex nobis habemus, ut invicem diligamus: sequitur continuo idem Iohannes confundens eos ac dicens: quia dilectio ex Deo est. Non itaque ex nobis, sed ex Deo est. Cur ergo dictum est, diligamus invicem, quia dilectio ex Deo est, nisi quia præcepto admonitum est, liberum arbitrium, ut quæreret Dei donum? Idem epist. cvii. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum gravitate primi peccati perdidimus. Vide & lib. de gratia & arbitrio cap. xvi. & xviii. & lib. iv. priorum in Iulianum cap. iii.

EPIKPIΣIXI.

Hæc sententia approbatur Concilio Carthaginensi, Sardiniano, Arausicano; item Cælestini decreto.

Concilium Carthaginense III. (quod Milevitanum male vocari inferius ostendimus) sic hac de re statuit cap. iv. Cum dicat Apostolus, scientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium est, ut credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam quæ ædificat non habere, cum sit utrumque donum Dei, & scire quid agere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante charitate scientia non possit inflare: sicut autem de Deo scriptum est, qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, charitas ex Deo est. Episcopi Afri in Sardinia exules in epist. Synodica: In homine agit gratia divinitus data, ut animus dono fidei charitatisque percepto, & sermonem bonum proferat, & studio bonæ operationis insistat. Arausicanum II. can. ult. Prorsus donum Dei est diligere Deum. diffundit

a Psal. 63.

b Quæ præmittitur Fulgentii libb. de Prædestinat. Parisiis excusis, a. Chr. 1612.

diffundit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus Patris ac Filij, quem cum Patre amamus & Filio. *Et mox:* Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuit liberum arbitrium, vt nullus diligere Deum ſicut oportuit, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia diuina præueniat. *Similiter Epifcopi clerusque Romanus. Alios inter Cæleſtius epif. ad Gall. epifco. c. xi.* Legem credendi lex ſtatuit ſupplicandi. Atqui, *inquit*, ſanctorum legum præſules apud diuinam clementiam tota ſecum Eccleſia ingemifcente poſtulant, vt ſchiſmatici ſpiritum redivivæ charitatis accipiant. *Vnde diuini eſſe operis charitatem colligit.*

THESIS II.

Cumque Pelagiani natura viribus tribuerint dilectionem Dei, quid mirum ſi crediderint, nos eiſdem virtute legem implere diuinam? Nam vt Chriſtus ait Ioh. xiv. 23. Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit. Et, vt eſt I. Ioh. v. 3. Hæc eſt dilectio Dei, vt eius mandata custodiamus.

Hilarius ad Auguſtinum: Cæleſtij & aſſeclarum dogma fuit, poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata Dei facile custodire, ſi velit. *Idem docet Auguſtinus epif. cc. ad Aſellicum epifcopum:* Pelagiani cum profiteantur ſe eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic aduerſantur, vt ſe humanis meritis diuina exiſtiment implere mandata. *Item hæreſi lxxxviii.* Hi (Pelagiani) Dei gratiæ in tantum inimici ſunt, vt ſine hac poſſe hominem facere omnia diuina mandata credant. *Vide & lib. 11. de nuptiis, & concupiſc. cap. 111.* Idemque Caſſianus docet lib. 1. de Incarnatione aduerſus Neſtorium: Peculiare, *inquit*, ac proprium ſupradictæ illius hæreſeos, quæ ex Pelagiano errore deſcenderat, fuit, quod dicentes quidam, ſolitarium hominem Ieſum Chriſtum ſine ullius peccati contagione

Epif. 83, inter Auguſt.

gione vixisse, eo progressi sunt, vt assererent, homines si
 velint sine peccato esse posse. *Et post aliqua* : Advertit i-
 dem se omnino dicere, quod Pelagianistæ ante dixerunt, &
 consequens errori suo esse, vt qui utique sine peccato so-
 litarium hominem Iesum Christum vixisse asserit, omnes
 quoque per se homines sine peccato posse esse blasphemet:
 nec necessariam quoque, exemplo illius, dicant, redempti-
 onem domini fuisse, cum ad cœleste regnum suo tantum
 homines nisi (vt aiunt) valeant pervenire.

ANTITHESIS II.

*Catholici vero eadem de causa, vt dilectionem Dei,
 ita legis impletionem negarunt esse virtutis natu-
 ralis.*

Augustinus epist. LXXXIX. quest. 2. ad Hilar. Illud vero
 quod dicunt, sufficere homini liberum arbitrium ad do-
 minica præcepta implenda, etiamsi Dei gratia & Spiri-
 tus S. dono ad opera bona non adjuvetur, omnino a-
 natematizandum est, & omnibus execrationibus dete-
 standum. Qui enim hoc asserunt, à gratia Dei penitus
 alieni sunt: qui ignorantes Dei iustitiam, sicut de Iudæis
 dicit Apostolus, & suam volentes constituere, iustitiæ
 Dei non sunt subjecti. Plenitudo quippe legis non est ni-
 si charitas: & ubique charitas Dei diffusa est in cordi-
 bus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriæ vo-
 luntatis, sed per Spiritum S. qui datus est nobis. Valet
 itaque liberum arbitrium ad bona opera si divinitus adju-
 vetur, quod fit humiliter petendo & faciendo. *Ibidem.*
Pelagianos eleganter comparat phreneticis, Qui cum sint
in ani, adeo se sanos putant, vt nec medicum quærant, &
tanquam importunum insuper cædant: sicut isti Chri-
stum insana superbia quodammodo cædunt: cuius gra-
tia tam benignum adiutorium ad faciendam iustitiam
dato legis præcepto necessarium non esse contendunt.

*Idem ***

Idem de Catechizandis rudibus cap. ult. ſine: "Non ſolum dilectio Dei nobis præcepta eſt, ſed etiam dilectio proximi, in quibus duobus præceptis tota lex pendet & Propheta, quam non implet, niſi qui dominum acceperit Spiritum S. Patris & Filio utique æqualem. *Et lib. II. poſt. contra Iul. c. CLVI.* Qui præcepta legis implere ſe putat Pag. 167. per arbitrium propriæ voluntatis, ſine Spiritu gratiæ, ſuam juſtitiam vult conſtituere, non juſtitiam Dei ſumere. Nam unde dicit idem Apoſtolus? Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam quæ ex lege eſt, ſed juſtitiam, quæ ex fide, juſtitiam ex Deo. *Vide eundem epiſt. XCV. CV. CVI. CXX. CXLV. CC. Item lib. II. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. V. & libro de Perfectione juſtitia, & lib. de Spiritu & litera, imprimis cap. XIV. & XIX.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Idem indicium fuit Synodi Carthagenenſis II. Mileſitana, Carthagenenſis III. Item Innocenti, Zofimi, Cæleſtini, Gelafij.

Patres Concilii Carthagenenſis in cauſa Pelagiana ſecondi epiſt. ad Innocentium: "Perſuadere non ceſſant ad operandam perficiendamque juſtitiam & Dei mandata complenda ſolam ſibi humanam poſſe ſufficere naturam, non attendentes quod ſcriptum eſt, Spiritus adjuvat in Rom. 8. 16. firmitatem noſtram. *Et* Rom 9. 16. "Non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei. *Quibus & alia Scripturarum loca ſubiungunt. Tandem vero ſic concludunt:* Quicumque dogmatizat & affirmat, humanam ſibi ad vincenda peccata & Dei mandata facienda ſufficere poſſe naturam, & eo modo gratiæ Dei, quæ ſanctorum evidentius orationibus declaratur, adverſarius invenitur; anathema ſit. *Patres Concilii Milenitani ad Innocentium:* "Nova quippe hæreſis & inimicorū pernicioſa tempeſtas ſurgere

surgere nimirum gratiæ Christi cœpit, qui nobis etiam
 Dominicam orationem impijs disputationibus conantur
 auferre. Cum enim Dominus docuerit, ut dicamus, Di-
 mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debi-
 toribus nostris: Isti dicunt posse hominem in hac vi-
 ta præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem justi-
 tiæ sine adiutorio gratiæ salvatoris per solum liberum
 voluntatis arbitrium pervenire, ut ei jam non sit ne-
 cessarium dicere, Dimitte nobis debita nostra. *Conci-
 lium Carthaginense, in Pelagiana causa* 111. cap. 111.
 Item placuit, ut quicumque dixerit, gratiam Dei, qua ju-
 stificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad
 solam remissionem valere peccatorum, quæ jam commis-
 sa sunt, non etiam in adiutorium, ut non committantur,
 anathema sit. *Et capitulo* 14. Item quisquis dixerit, gra-
 tiam Dei per ipsum Christum Dominum propter hoc tantum nos ad-
 juvare ad non peccandum; quia per ipsam nobis revelatur,
 & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid
 appetere & quid vitare debeamus; non autem per illam
 nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam
 facere diligamus atque valeamus, anathema sit. *Et cap. v.*
 Item quisquis dixerit ideo nobis gratiam justificationis
 dari, ut, quod facere per liberum jubemur arbitrium,
 facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gra-
 tia non daretur, non quidem facile, sed tamen possi-
 mus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema
 sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loqueba-
 tur, ubi non ait, sine me difficilius potestis facere; sed
 ait, sine me nihil potestis facere. *Episcopi Africani in
 Sardinia exules Epistola Synodica:* Ad implenda præcepta
 liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, nisi
 divinitus adjuvetur. *Concilium Arausicanum* 11.
Cap. ult. Secundum fidem Catholicam credimus, quod
 accepta per baptismum gratia omnes baptizati (Christo
 auxiliante & cooperante) quæ ad salutem pertinent
 possunt & debeant (si fideliter laborare voluerint) adim-
 plere.

plere. *Vbi cum legem per gratiam impleri dicitur, ſimul eam
 eam circa gratiam non impleri innuſtur. Vnde & ante eoſe
 canone dictum fuit. “ Nullus operari propter Deum quod
 ‘ bonum eſt poſſit, niſi gratia eum & divina miſericordia
 ‘ praevenierit. Similiaque habes in ea Synodo paſſim. Conci-
 ‘ lium Valentinum Gallia cap. VI. De gratia per quam ſal-
 ‘ vantur credentes, & ſine qua rationalis creatura nunquam
 ‘ beate vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo
 ‘ hmine infirmato, ſed per gratiam Dom. Ieſu fidelibus
 ‘ ejus redintegrato & ſanato, id ipſum conſtantiffime &
 ‘ fide plena fatemur, quod ſanctiſſimi Patres auctoritate
 ‘ ſacrarum ſcripturarum nobis tenendum reliquerunt
 ‘ quod Africana, quod Arauficana Synodus profeſſa eſt,
 ‘ quod beatiffimi Pontifices Apoſtolicae ſedis Ca-
 ‘ tholica fide tenuerunt. Vbi per Africanam Synodum in-
 telligitur Carthagenſis Tertia, quam plenarium totius A-
 frica Concilium vocat Auguſtinus epiſt. XLVII. ad Valenti-
 num. Milevitane Synodi non meminit hoc Concilium, quia
 quaeſtae, uti & prima ſecundae, Carthagenſi, in cauſa Pela-
 giana fuerant decreta, haec poſtea Carthagenſi tertia ſunt
 reſenſa, & illo totius Africa Concilio approbata. Atque
 inde eſt quod Canones Carthagenſis prima aut ſecunda
 vel Milenitana Synodi nulli legantur in ipſo codice Cano-
 num Eccleſiae Africana; quem ante biennium Graecolatini
 edidit V. Cl. Chriſtianus Inſtellus. Quid enim illis opus, cum
 nihil Synodi iſta decreverint, quod non item Carthagenſi
 III. ſit ſanctum; & quidem tum plenum, tum maiori
 cum auctoritate, quando ad eam praeter Milevitanos Patres
 etiam reliqua Africa, hoc eſt ex Proconſulari, Byzacenſi,
 Tripolitana & Mauritaniarum provinciis, Eccleſiarum
 venerant legati? Vnde liquet errare eos, qui Canones Concilii
 Milenitani, aut alterutrius Carthagenſis iniuriatemp-
 porum interciſiſſe putant. Quemadmodum & illi falluntur,
 quibus perſuaſum Milenitani eſſe Concilii Canones, qui illi
 vulgo in Conciliorum tomis tribuuntur, & eiufce Concilii no-
 mine à doctis haſtenus citari ſolent. Nam tertii eſſe Car-
 thagenſis.*

a T. 3. Concil.
 p. 652. Col.
 1606.

a Notis ad cod.

can. Afric. Eccl.

p. 115.

b Pag. 289.

c p. 160 edit. Pa-

ris. 1609. excu-

for. iuxta exem-

plar Mogunti-

num anni 1525.

e T. 3. concil. p.

290. edit. Col.

1606.

thaginensis (tertii inquam in Pelagiana causa, sed septimi
decimi eorum, qua tempore Aurelii episcopi Carthagine ha-
bita sunt) tum ex vetustissimo M^o Gadavensi, cuius memini

Instellus ^a cognosci potest: tum, ut ad editos solum provocemus,

ex eo quem diximus codice Canonum Ecclesie Africana c.

CVIII. ^b Item codice Canonum veteris Ecclesie Romana c.

LXXVI. Concilii Africani. item Cælestino epist. ad Gall. c. x.

Hadriano I. in epitome Canonū quam Carolo M. Roma obtu-

lit, et Photio ^c p. 115. c. LIII. Quod vero doctissimus huiusce

scriptoris interpres & scholiastes Andreas Schottus monet, in-

telligi à Photio Carthaginense illud, cuius Epist. Synodica in-

ter Augustinianas extat, abunde eo refellitur, quod istud cele-

bratum ab episcopis LXVII. At Photius dicit se loqui de Car-

thaginensi, quod Episcoporum fuit CCXXIV. Intelligit igitur

Carthaginense tertium, sive universale Africa Concilium,

quod ab episcopis CCXIV. habitum esse dicit Prosper adversus

collatorem c. x. Errarunt igitur ducenti quatuordecim Sa-

cerdotes, qui in Epistola, quam suis constitutionibus pro-

tulerunt, ita Apostolicæ sedis Antistitem B. Zosimum sunt

allocuti &c. Quod vero Photius denario antiquiorem episcopo-

rum numerum facit, id inde esse arbitror, quod in codicem in-

cidisset, ubi pro CCXIV. scriptum esset CCXXIV. Omnino enim

Romano librario culpam hanc tribuere malim, quam cum do-

ctissimo Instello, Photii exscriptori; quasi nempe is pro ai

scripserit vii. qui error minus est proclivis, quam iste alter. De-

nique etiam hoc de Concilio imprimis intelligimus versus Pro-

speri Lib. de ingratis cap. ii.

Condita sunt & scripta manent, quæ de cataraetis

Æterni fontis fluxere vndante meatu;

Et tercentenis procerum sunt edita linguis.

Baronius ^c, eumque secutus Claudius Menardus ^d de

Carthaginensi 11. & Milevitano loqui putant, eo quod non

multo ante gemini senum cætus memineris Prosper. Sed obstat,

quod Carthaginensi isti solum interfuerint episcopi LXVII.

Mile-

c Tom. 5. p. 392.

edit Mor. 1602.

d Notis ad Au-

gust. adversum

Italiani libb.

duos poster.

pag. 467.

Milevitano autem LIX: quemadmodum ex nominibus eorum
 patet, quæ habemus in viriſq; Concilii literis ad Innocenti-
 um. Quare verius eſt, quod Baronius addit, poſſe etiam intel-
 ligi ntrumq; Carthaginēſe. Nos non dubitamus quin veſſo-
 lum, vel imprimis reſpiciat Carthaginēſe III. quod à trecen-
 tiſ & amplius fuiſſe celebratum paulo ante ex Proſpero, optimo
 ſui interprete, vidimus. Sed à ſemita redeamus in viam: ac
 quia de Conciliis ſatis dixiſſe videmur, nunc de Episcoporum
 & cleri Urbis iudicio agamus.

Innocentius I. Epist. ad Patres Concilii Carthaginēſis:
 Numquid nos poſt hæc rectum de eorum mentibus æſti-
 memus, qui ſibi ſe putant debere quod boni ſunt, nec illum
 conſiderant, cuſus quotidie gratiam conſequentur: qui ſi-
 ne illo tantum aſſequi ſe poſſe conſidunt? Et poſt aliquam-
 multa: Liberum enim arbitrium olim ille perpeſſus, dum
 ſuis inconſultius vtitur bonis, cadens, in prævaricationis
 profunda demerſus, nihil quemadmodum exinde ſurgere
 poſſet invenit; ſuaque in æternum libertate deceptus, hu-
 ius ruinâ jacuiſſet oppreſſus, niſi eum poſt Chriſti, per
 ſuam gratiam, relevaſſet adventus, qui per novæ rege-
 nationis purificationem præteritum omne vitium ſui
 baptiſmatis lavacro purgavit, & ejus confirmans ſtatum,
 quo rectius conſtabiliuſque procederet, tamen ſuam
 gratiam in poſterum non denegavit. Nam quamvis
 hominem redemiſſet à præteritis, ille peccatis, tamen
 ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quo-
 modo poſſit illum & poſt illa corrigere, multa ſervavit,
 quotidiana illi præſtans remedia: quibus niſi freti con-
 fiſſique nitamur, &c. Mox ita concludit: Quiſ-
 quis ergo huic aſſentiens videtur eſſe ſententiæ, qua
 dicat, adjutorio nobis non opus eſſe divino, inimicum
 ſe Catholica fidei, & Dei beneficio proſitetur ingra-
 tum. Nam nec noſtrâ communionē ſunt digni, quam
 prædicando taliter polluerunt. Idem epist. ad Patres
 Concil. Mileviſ. Merito in iſtos dixit hymnidicus:
 Ecce homines qui non poſuerunt Deum adjutorem ſibi.

'*Subiacis deinde:* Negantes ergo auxilium Dei inquirunt hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere divina, qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum AD OMNIA VITÆ PERFICIENDA MANDATA sola tantummodo libertate contendit. O pravissimarum mentium perversa doctrina, adverte id tandem, quod primum hominem ita libertas ista decepit, ut dum indulgentius frenis utitur ejus, in prævaricationem præsumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, nisi providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus. *Zosimus epist. ad totius orbis Episcopos*': Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam univēsa retulimus. *Quem sermonem sincerissima veritatis luce radiantem, quanto cum honore honorati sumus Afri Episcopi, eorum verba ostendunt apud Cælestinum epist. ad Gal. c. VIII. Idem Zosimus capse epistola:* Quod ergo tempus intervenit, quo ejus non augeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, moribus adjutor & protector orandus est. *Cælestinus epist. ad Gallie Episc. c. IV. ait,* Neminem de profundo ruinæ per liberum arbitrium posse confurgere, nisi cum gratia Dei miserentis erexerit: *cap. V. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus: cap. VII. Quod nemo nisi per gratiam libero benè utatur arbitrio, cap. VIII. Quod omnia studia, & omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gratiam laudemque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit cap. IX. Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illud aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. *Quæ omnia Innocentius & Zosimus testimonio confirmat. Verba ipsorum omittimus, quia partim ea iam citavimus, partim singulis sequenti adduce-**

a Apud Cælestinum epist. ad Gallos c. 8.

b Apud eundem cap. 9.

adducemus. Idem Cæleſtinius ibidem cap. x. Illud etiam
quod intra Carthaginenſis Synodi decreta conſtitutum,
quaſi proprium Apoſtolicæ ſedis amplectimur, quod ſci-
licet tertio capitulo definitum eſt, ut quicumque dixerit
gratiam Dei, &c. Adfert deinceps capitulum eius Synodi
certum, quartum, quintum, eoſque ordine, verbis iſdem, qui-
bus hodieque leguntur in Concilio, quod vulgo Milevitanum
vocatur. Quare hoc quoque argumento ſuperius pugnavimus
ad probandum, canones, qui vulgo Milevitano Concilio tribu-
untur, Concilii eſſe Carthaginenſis: quippe cui diſertim eoſtri-
buit Cæleſtinius. Gelafius 1. ep. 5. Quis autem audeat
dicere Chriſtianos aliquid habere ſine gratia, quando ma-
giſter gentium clamat, Gratia Dei ſum id quod ſum. Et
iterum: Plus omnibus laboravi, ſed non ego, ſed gratia
Dei mecum.

THESIS III.

*Nec Pelagio ſatis erat dicere, poſſe hominem viribus
ſuis aliquamdiu & extra tentationes legi obedire, verum
contendebat etiam graviſſimis tentationibus poſſe reſi-
ſtere.*

Teſtis Auguſt. cum alibi, ſum libro de Hereſ. c. LXXXVII.
Sane Pelagii verba ſunt ad Demetriadem: Divinam me-
reamur gratiam ut facilius nequam ſpiritu Sancti ſpiri-
tus auxilio reſiſtamus. Vbi FACILIVS dixit, quod e-
tiam abſque eo nos reſiſtere poſſe cenſeret; ut obſervat Augu-
ſtinus lib. de grat. Chriſti contra Pel. & Cæ. c. XXVII. qui &
eadem verba citat lib. de gratia cap. XXII. Sed apertius
Cæleſtinius, qui ut gratia adiutorium tolleret, hoc argumento
pugnabat definitionum ſuarum cap. III. "Si per gratiam

' omnia facimus, quādo vincimur à peccato, non nos vin-
 ' cimur, sed Dei gratia, quæ voluit nos omninò adjuvare, &
 ' non potuit. *Et eodem cap.* Si gratia Dei est, quando vinci-
 ' mus peccata, ergo ipsa est culpa, quando à peccato vinci-
 ' mur, quia omninò custodire nos aut non potuit aut noluit.
Quæ Cælestii verba, cum Pelagio essent objecta, damnare ea
est coactus, ne ipse damnetur: ut apparet ex cap. XIV. Aug.
de gestis Palæstinis. Idem epist. CVI. ad Paulin. & de ge-
stis Palæst. c. XV III. Cælestium defin. cap. x. scripsisse ait:
 ' Victoriā nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex
 ' libero arbitrio: atq; id inferre dictus his verbis: Nostra est
 ' victoriā, quoniam propriā voluntate arma suscepimus: si-
 ' cut ē contrario nostrum est, quando vincimur, quoniam
 ' armari propriā voluntate contempsimus.

ANTITHESIS III.

Augustinus verò & ceteri, qui se Pelagio opponen-
rent, solius gratia beneficio tentationes vinci posse di-
cebant.

S. Hieronymus lib. II. adversus Pelagianos erat illa ver-
ba Domini Matth. xxvi. 'Surgite, vigilate, & orate, ne
 ' intretis in tentationem. *Et continuo subiungit: debu-*
 ' isset dicere, juxta vos, surgite & resistite. Liberum enim
 ' habetis arbitrium, & semel vobis concessa a Domino po-
 ' testate, nullius alterius indigeris auxilio. *Idem in initio lib.*
 ' III. Nostra, *inquit,* victoriā & coronā victoriæ illius
 ' protectione & clypeo paratur. *Augustinus de gratia &*
 ' *libero arbitrio cap. IV.* Gratias autem Deo, qui dat no-
 ' bis victoriā per Dominum nostrum Iesum Christum.
 ' Ergo & victoriā quæ peccatum vincitur, nihil aliud est,
 ' quam donum Dei, in isto certamine adjuvantis liberum
 ' arbitrium. Propter quod dicit & cælestis magister:
 Vigilare,

6 Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ergo unus-
 6 quisq; contra suam concupiscentiam dimicans oret, ne in-
 6 tret in tentationem, id est, ne sit ab illa abstractus & ille-
 6 ctus. Non autem intrat in tentationem, si voluntate bona
 6 vincat concupiscentiam malam. Nec tamen sufficit arbi-
 6 trium voluntatis humanæ, nisi à Domino victoria conce-
 6 datur oranti, ne intret in tentationem. Quid verò eviden-
 6 tius, quam Dei ostenditur gratia, ubi quod oratur, accipi-
 6 tur? Si enim dixisset Saluator noster: Vigilate, ne intre-
 6 tis in tentationem: admonuisse videretur tantummodo
 6 hominis voluntatem: cum verò addit, & orate, ostendit
 6 Deum adjuvare, ne intretis in tentationem. Dictum est
 6 libero arbitrio: Fili noli deficere à disciplina Domini:
 6 & Dominus dicit: Ego rogavi pro te Petre, ne deficeret
 6 fides tua. Homo ergo gratiâ juvatur, ne sine causa volun-
 6 tati ejus jubeatur. *Idem lib. de perfectione iustitia extremo.*
 6 Quicquid negat nos orare debere ne intremus in tentatio-
 6 nem (negat autem hoc, qui contendit ad non peccandum
 6 gratiæ Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed
 6 solâ lege acceptâ humanam sufficere voluntatem) ab au-
 6 ribus omnium removendum, & ore omnium anathemati-
 6 zandum esse non dubito. *Similiter lib. de gratia Christi c.*
 6 XXVII.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΙΙΙ.

*Eademque sententia comprobatur auctoritate Conci-
 lii Diospolitani, Carthaginensis secundi, Milevita-
 ni: Item Innocentij, Zosimi, Celestini cum Clero
 urbis.*

6 *Synodus Palæstina:* Fateatur unumquemque fidelem te-
 6 neri confiteri, quando contra tentationes concupiscenti-
 6 asque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus li-
 6 beram voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adjutorio
 6 Dei nostram provenire victoriam. *Cirac Augustinus*

■ Epist. 106.

■ Apud August.
epist. 90.■ Apud August.
ep. 92.

epist. ad Paull. Vide & eum de gestis Palest. c. XIV. ubi legimus ut damnatis Cœlestis verba superius allata. Synodus Carthaginensis epist. ad Innoc. 1. Istorum sacrilegas disputationes necessario sequitur, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem. Quod Dominus & discipulos monuit, & posuit in oratione quam docuit. Si enim possibilitate naturæ & arbitrio voluntatis in potestate est constitutum, quis non videat à Domino inaniter peti, cum orando poscuntur, quæ naturæ jam ita conditæ sufficientibus viribus obtinentur. Nec debuisse dicere Dominum Iesum, vigilate & orate, sed tantummodo, vigilate ne intretis in tentationem. *Synodus Milevitana epist. ad Innocentium:* Illud, ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum dicunt (*Pelagiani*) tanquam divinum adiutorium poscere debemus, ne in peccatum tentati incidamus, sed hoc in nostra esse positum potestate, & ad hoc implendum solam sufficere voluntatem hominis. *Imo paulo post ex duobus Pelagii dogmatibus maxime impiis hoc alterum esse ait. Verba Synodi sunt:* Ut alia omittamus, hæc duo totum quod Christiani sumus evertunt: Non esse rogandum Deum, ut contra peccati malum atque ad operandam iustitiam sit noster adiutor: & Non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentum. *Innocentius 1. epist. ad Concil. Carthag.* Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequicquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conamur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium. *Et post aliquam multa:* Quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti confisque nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Neceesse est enim, ut quo auxiliante vicimus, eo iterum non adjuvante vincamur. *Idem epist. ad Patres Concil. Milevitani:* Negantes auxilium Dei inquirunt hominē sibi posse sufficere, nec gratiā hunc egere divinā, qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat. O pravissimarum mentium perversa doctrina! *Et post pauca:* Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam

quam necesse est etiam, restituta nobis status pristini libertate queramus. Quippe nec alias diaboli machinas, nisi eadem possumus juvante vitare. *Zosimus epist. ad totius orbis Episcopos*, postquam dixerat omnem cogitationem bonam, *ba-* *Apud Caele-*
naq, voluntatis motum esse à Deo, subiicit hac: Superbum est *stinum ep. ad*
ut quicquam sibi humana natura praesumat, clamante Apo- *Gal. 9.*
stolo, non est nobis colluctatio adversus carnem & sangui-
nem, sed contra principes & potestates aeris hujus, contra
spiritualia nequitiae in coelestibus. *Caelestinus epist. ad Gall.*
Episc. c. vi. Nemo, *inquit,* etiam baptismatis gratia renova-
tus idoneus est ad superandas diaboli insidias, & ad evin-
cendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum
adjutorium Dei perseverantiam bonae
conversacionis acceperit.

FINIS.

DISPUTATIONIS SECVNDÆ

de Pelagianismo, quæ est

DE

NECESSITATE
GRATIÆ.

Pars altera.

a Lib. 2. Dial.
contr. Pel. p. 283.
edit. Bas. 1553.
quam & dein-
ceps citamus.

Abundè hætenus ostensum fuit, quod Hieronymus^a scripsit, *Perfectionem hominis non ex natura, sed ex gratia provenire*, hoc communem Catholicorum sententiam fuisse. Verùm, non si absque gratia ad perfectionis bonum frustra adspiremus, eo consequitur, sine illa aliquo tenus prodire posse neminem. Quare nunc de altero hoc capite agendum nobis erit. De quo primum videbimus absolute, Ecquid boni possimus absque auxilio Dei speciali: deinde cum respectu ad salutem; Num sine illo quisquam vel inchoare vel conservare salutem suam possit.

THESIS I.

Pelagianorum opinio erat, nentiquam ad singulos actus bonos auxilium Dei requiri; ac Catholicis, quia secus starent, hanc querelam occinebant,
toll

tolli ab illis arbitrij libertatem.

Cœleſtij verba ſunt Definit. cap. 111. ^b *Gratiam Dei & adiutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Et Critobulus in Pelagij perſona ſic loquitur apud Hieronymum: ^c *Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei vitendum eſt adiutorio; ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumq; aptare literis, tacere, loqui, ſlere, ridere, & cætera huiusmodi, niſi Deus iuuerit, non poterimus.* Apud eundem epiſt. ad Cteſiphontem ijdem quæſere non dubitant: ^d *Si voluero curuare digitum, mouere manum, ſedere, ſtare, releuare aluum, urinam degerere, ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* Ex quibus cognoscere eſt, Pelagio initio non tantum de operibus pietatis, ſed etiam de actibus naturalibus ac civilibus controverſiam cum Catholicis fuiſſe. Nec idcirco generale auxilium negaſſe putamus, quod Bellarminus ſcripſit, ſed aſſentimus potius Caſpari Caſelio Conimbricenti, ^e Didaco Alvares, atque alijs; quibus parum ſit veriſimile, cum ſtulte adeo ſapuiſſe, eoque perſuaſum potius habent, negaſſe duntaxat, voluntates noſtras à Deo regi, ac vt in vitæ ac virium conſervatione, ita etiam in agendo à Deo dependere. Quorum opinio ex ipsis Hieronymi dialogis comprobatur. Nam Pelagianorum in illis verba ſunt; *Quid rurſum te ingeris, vt nihil poſſim facere, niſi tua in me dona compleveris?* Etiam Hieronymus ibidem ait, *Ita gratiam ponunt, vt non per ſingula opera eius nitamur & REGAMVR auxilio.* Et rurſum: *Iniuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrij libertatem, ſi EX ILLIVS PENDEAS VOLUNTATE.* Vnde & andes lingua proferre temeraria, *VNUM QVEMQVE ARBITRIO SVO REGI.* Negabat igitur Pelagius, pendere hominis voluntatem à directione & gubernatione Dei. Sed non omnes hoc vno interpretantur modo. Didacus Alvarez ^f hinc colligit, litem moviſſe Catholicis de voluntatis dependentia à motione Dei prævia, per quam

^b Apud Auguſt. de geſtis Palæſtina. cap. 14.
^a Lib. 1. Dialogorum adverſus Pelag. p. 262.

^b Circa medium epiſt.

^c Lib. 5. de gratia & lib. arbitrij. cap. 11.

^d Lib. 1. de quadruplici iuſtitia cap. 36.

^e De auxilijs gratia diſp. 1. parag. 21.

^f Loco ante citato.

(vt

81.p.q.105.

6 Dist. 37. q.3.

de potent. art.7.

(vt Thomas¹ ait) *Deus movet res ad operandum, quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationes, sicut artifex applicat securim ad sciendum.* Nempe ex sententia Thomæ, Deus ante simultaneum concursum operatur in natura & hominis voluntate trifariam. Modos illos enumerat in 11. sentent. ⁶ Primus, *inquit*, est quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere possint. Secundus, in quantum conservat virtutem naturalem in esse. Tertius, in quantum movet eam ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activæ, sed applicatio virtutis ad actionem, sicut homo est causa incisionis cultelli, ex hoc ipso, quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipsum. *Cuius sententiae fundamentum subiungit his verbis:* Quia natura inferior agens non agit nisi mota, eo quod huiusmodi corpora inferiora sunt alterantia alterata, cælum autem est alterans, non alteratum, & tamen non est movens nisi motum, & hoc non cessat quousque perveniatur ad Deum; sequitur de necessitate, quod Deus sit causa actionis cuiuslibet rei naturalis, vt movens & applicans ad virtutem. Voluit igitur Thomas, cum secundæ causæ operentur motæ à prima, Deum motione suâ actuali prius immediate influere in ipsam causam secundam, quam influat cum causâ secunda in effectû. Ac sequuntur hac parte Thomam Capreolus, Egidius, Cardinalis Cajetanus, Ferrariensis, Soncinas, atq; alij, suamq; sententiam muniunt scripturarum locis, rationibus variis, Patrum testimonijis, imprimis Hieronymi, Augustini, Prosperi, & Gregorij. Ponam verba vnius Gregorij è lib. xvi. Moral. c. xvi. *Omnia, quæ creata sunt, per se nec subsistere pervalent, nec moveri; sed in tantum subsistunt, in quantum, ut esse debeant acceperunt: in tantum moventur, in quantum occulto instinctu disponuntur.* Verùm non pauci hodiè de prævia isthac motionem dissentiunt: planèq; præter dependentiam essentiæ & conservationis in naturalibus & civilibus concursum Dei simultaneum sufficere putant. Vtri melius sentiant, disputare huius loci non est. Nam quis credat, tam

tam ſubtiliter inter Pelagianos aut Catholicos eſſe diſceptatum? Nihil iſtiusmodi quidem ex ſcriptis, quæ ad nos pervenerunt, cognoscere potuimus. Quare etſi Pelagius tortaffe non ſtatuert vel hunc vel illum concurſum, ſimultaneum inquam aut prævium inſimul; tamen nec negaſſe arbitramur. Quid ergo, inquit aliquis, in controverſia fuit? Nempe illud, credebat Pelagius voluntatem noſtram vel ſolis viribus ſuis eligere bonũ poſſe, quod vellet; vel ſi divino auxilio indigeret, putabat illud ex lege, quam Deus ſemel ſibi & naturæ ſtatuiffet, omnibus omni tempore æqualiter eſſe paratum, ita ut divinus ille concurſus penitus in noſtra ſit poteſtate: coque non diuina, ſed propria regamur voluntate; nec in electione boni à Deo, ſed à nobis ſolis pendeamus: & hoc niſi fateamur, tolli aiebat arbitrij libertatem. Qua de ſententia quid Catholicos iudicant, age videamus,

ANTITHESIS I.

Catholicos contra conſiderabant, ut non tantum conſiliorum noſtrorum ſucceſſus ſint incerti: ſed etiam tanta ſit mentium noſtrarum caligo, ut multa in naturalibus ac civilibus, (quantò magis in ſpiritualibus?) neſciamus, atque etiam cum ſcimus quid rectum ſit, tamen in tantâ negotiorum diverſitate, non ſemper illud animis noſtris obverſetur. Adhac cogitabant, ut communis ille humani generis hoſtis varia ſemper obijcere ſtudeat impedimenta, propter quæ aiebant nos in omnibus & ſingulis actibus divinâ protectione indigere. Atque inde concludebant, orandum eſſe Deum, ut non tantum vitam & vires conſervet nobis, ſed etiam voluntatem noſtram dirigat, nec id modo in negotio ſalutis, quanquam in hoc imprimis, ſed illis quoque, quæ ad præſentem vitam perti-
nent.

ment. *Hac providentia Dei singulari tollit, negabant arbitrii libertatem, & qui secus statuerent, illos dicebant, dum se probare volant liberos, ostendere se sacrilegos.*

a In illa Prophetæ verba, scio Domine, quod non est hominis via ejus.

b p. 2. 54.

ep. 35 6.

Pl. 14.

a p. 262.

“ Hieronymus lib. 11. super Hierem. Cap. x. “ Erubescant novi prædicatores, (*Pelagianos signat*) qui aiunt vnumquemque suo arbitrio regi, cum & hic Propheta dicat, Non est hominis via ejus, & David in Lyrico canat carmine, A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet nimis. *Idem Pelagii hoc dogma sacrilegum vocat epist. ad Ctesiphontem* °. Quæso audite SACRILEGVM. Si, inquit, voluero curvare digitum, &c. semper mihi auxilium Dei necessarium erit? & aliquanto post: Ipsum liberum, ut diximus, arbitrium Dei innititur auxilio, illiusq; PER SINGVLA ope indiget, QVOD VOS NON VULTIS, sed id vultis, vt, qui semel habet liberum arbitrium, Deo ad jutore non egeat. *Quibus verbis tum suam, tum Pelagianorum sententiam complectitur. Idem eadem epist.* Putas destrui arbitrii libertatem, si ex illius pendeas voluntate, & dicas, Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. Vnde & audes lingua proferre temeraria, unumquemque arbitrio suo regi. Et si suo arbitrio regitur, vbi est auxilium Dei? si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Hieremias, Non est in homine via ejus, & à Domino gressus hominis diriguntur? *Et lib. 1. Dialogorum adversus Pelag.* “ Non sic donata est liberi arbitrii gratia, ut Dei per singula tollatur administriculum. *Et mox:* Scilicet nunc mihi scripturarum testimonia replicanda sunt, quomodo per singula Dei à sanctis flagretur auxilium; & in singulis operibus suis illo ad jutore & protectore vti desiderent. Lege totum psalterium, omnes sanctorum voces, nihil erit, nisi ad Deum in cunctis operibus deprecario. Ex quo perspicue ostenditur, te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus;

tibus; aut ſi in partibus dederis, quod nequaquam te velle
 manifeſtum eſt, in noſtram ſententiam tranſire; qui ſic li-
 berum homini ſervamus arbitrium, vt Dei per ſingula
 ad iutorium non negemus. *Et lib. 11.* Dedicamur per
 ſingula auxilium Dei, & ad illius nutū cuncta gerere ne-
 ligimus, cum legamus ſanctos viros etiam hominum in-
 diguiſſe praſidio? *Et lib. 111.* Hoc longā diſſertatione
 concluſum eſt, vt gratia ſua Dominus qua nobis conceſ-
 ſit liberum arbitrium, in ſingulis operibus iuvet atque ſu-
 ſtentet. Ac poſt multa dicente Critobulo, tolli à ſe qui-
 dem neceſſitatem gratia ad ſingulos actus, ſed non deſſe
 è ſuis, qui eam faterentur, reſpondet Hieronymus, hanc
 quiſquis agnoſcit, à Pelagianis deſciſcere, inque Catholico-
 rum caſtra concedere. Verba Critobuli ſunt: *Ego ſimpliciter*
dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratia condi-
tionis ac legis ſentiri auxilium Dei, NE LIBERVM
FRANGERETVR ARBITRIVM. Caterum
ſunt PLERIQUE NOSTRORVM, qui omnia
qua agimus dicunt fieri praſidio Dei. Reſp. Atticus: Qui
hoc dicit, VESTER ESSE CESSABIT. Aut ergo
& tu iſta dic, ut noſter eſſe incipias; aut ſi non dicis, alienus e-
ris cum his, qui noſtra non dicunt. Hæc & Pelagij & Hiero-
nymi ſententiam ſatis oſtendunt, quia in Dialogo iſto Cri-
tobulus Pelagij; Atticus Catholici perſonā ſuſtinet. Nem-
pe quia Pelagius jam in Cœleſtio erat Synodo Carthagi-
nenſi condemnatus, & Concilijs alijs porro condemnandus
erat: hinc cum Critobolū vocavit à reſponſu & cæſa; vt benè
cōiectat magnus Deſiderius: ſed quod idem ſuſpicatur,
 Catholico Attici nomen imponi, quia Dialogo hoc imite-
 tur Hieronymus Atticum dicendi genus, id verum non ar-
 bitror. Sed in mentem venit, datum id honori Attici Epiſ-
 copi Conſtantinopolitani, fortiſſimi eodem tempore gra-
 tia patroni. Vnde Proſper, cum Hieronymum miris præ-
 dicaret laudibus, tanquam

Hebrao ſimul & Graio Latino, venuſtum

Eloquio, morum exemplum, mundi q, magiſtrum:

Et

b p. 295.

c p. 299.

d. quod.

p. 302.

a Inſtitutio ſcho-
 lorum in 1.
 Dialog. Hier.
 contra Pelag.
 b ibid.

c Carm. de la-
 gratis.

Et quod,

*Dissecuit libris valde excellentibus hostem:
continuo hæc subjicit:*

*Quid loquar & curam, magna quam gessit in urbe
Constantinopoli docto bonus ore sacerdos*

Atticus, antiqua legatos hæreticorum

Confutande fide, de qua tunc impiacorda,

*Quamvis se obducta tegerent velamine forma
Indicii, & tacita tulerant tormenta repulse.*

^aIn actis con-
cil. Ephes. T. 1.
cap. 17.

Etiam Cælestinus epist. ad Nestorium. ^a Sanctæ, inquit, memorie Atticus, egregius sanæ orthodoxæ fidei doctor, verusque in ea re beati Iohannis (Chrysostomi) successor, ita eos (Pelagium, Cælestiumque) communi omnium Regis causa est infectatus, ut ne consistendi quidem spatium eo in loco reliquum illis faceret. Et eadem epist. Ignoras forsitan ab Attico Catholico per id tempus Episcopo commentarios de illorum condemnatione inde ad nos fuisse transmissos? Ac pertinet eodem, quod Augustinus scribit lib. 11. contra Iulianum c. 1. Christi exercitus debellavit apud Carthaginem Cælestium, quando illic ipse non eram; & rursus Constantino-pols, tam longè à regionibus Africanis. Quanquam verò Hieronymus in Dialogis istis auxilij divini necessitatem etiam in naturalibus & civilibus jure defendit: tamen (ut doctissimi Kemnitij verbis utar) ^a refutationes quas instituit contra Pelagium ideo languidiores sunt quia promiscuè sine distinctione disputat de externis actionibus, & de spiritualibus motibus: nec satis disertè discernit inter actionem Dei generalem & specialem. Interea mirum non est, si istis Pelagiani certaminis initiis, præsertim Pelagianis indistinctè & hos & illos actus sine auxilio Dei nos posse dicentibus, etiam Catholicorum nonnulli promiscuè de istis loqui ament. Qui verò postea scripserunt, accuratius supernaturales actus à cæteris discernunt: non quia non in omnibus & singulis auxilio Dei egeamus: sed quia in naturalibus hoc est ijs quæ pertinent ad vitam præsentem, solum illo opus est Dei concursu, per quem naturalis potentia

in

^a Loc. comm. de
libero arbitrio
p. 183. & 184.
edit. Wit. 1610.

actu ſecundo adjuvetur, ſive concurſus ille ſit ſimultaneus tantum, ſive præuius inſimul: at verò in ſupernaturalibus h. e. illis, quibus ad æternam graſſamur vitam, requiritur præterea auxilium Dei ſpeciale, per quod potentia animæ eleventur, & auctæ novâ virtute conſtituantur in ratione principij actuum pietatis habentium remunerationem vitæ æternæ. Hoc negaſſe Pelagianos, conſtat ex verbis illis Iuliani apud Auguſtinum.

*Ho-
b Lib. 1. contra
duas Pelag. e-
piſt. c. 18.*

minem Dei opus defendimus, nec ex illius potentia, vel in malum vel in bonum, inuitum aliquem cogi, ſed propria voluntate aut bonum facere aut malum: in bono vero opere à Dei gratia ſemper adiuuari, in malum verò diaboli ſuggeſtionibus excitari. Ad quod ita reſpondet Auguſtinus: Vos in bono opere ſic putatis adiuuari hominem gratia Dei, ut in excitandæ eius ad ipſum bonum opus voluntate, nihil eum credatis operari; quod ſatis ipſa ſua verba declarant. Cur non dixiſti hominem Dei gratia in bonum excitari, ſicut dixiſti, in malum diaboli ſuggeſtionibus excitari. Sed dixiſti in bono opere ſemper à Dei gratia adiuuari, tanquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſus in ipſo iam opere diuinitus adiuuetur. Idem Auguſtinus ejuſdem operis l. iv. c. ix. Numquid (Cyprianus) ſicut iſti (Pelagiani) Spiritus S. adiutorium ita credit eſſe virtutis, & tanquam ipſa virtus, qua ad hoc adiuuatur, oriatur ex nobis? Quid clarius quam hoc eum velle, auxilium Dei in ſupernaturalibus ſe non tantum habere per modum concurſus, quod commune eis eſt cum actibus, qui ex principio naturæ fluunt: ſed etiam per modum principij propter virtutem novam, quam potentia animæ accipiunt à Spiritu S. Abſque nova hac virtute, & ſtupentis voluntatis excitatione nihil poſſe hominem, paſſim docet Auguſt. vt lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. xxvi. Gratiam dei qua charitas diſfunditur in cordibus noſtris per Spiritum S. qui datus eſt nobis, ſic conſiteatur, qui vult veraciter conſiteri, ut omnino NIHIL BONI SINE ILLA QVOD AD PIETATEM PERTINET, VERAMQVE
IUSTITIAM.

IVSTITIAM, fieri non dubitet. Vide & cap. XLV II. Idem lib. de gratia & libero arbitrio, cap. XXV II. *Sine illo operante ut velimus, & cooperante cum volumus, AD BONA PIETATIS OPERA NIHIL valeamus.* Et epist. CV I. ad Paulinum: *Gratia Dei nisi adiuvet, NIHIL pietatis atq; iustitie, sine in opere, sine etiam in ipsa voluntate habere possumus. Deus quippe operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Vide eundem T. VII. de Prædestinatione Sanctorum c. II. & contra duas epist. Pelag. lib. II. cap. V. Similiter Hypognosticon scriptor. lib. III. * *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum, QVÆ AD DEVM PERTINENT sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: quæ non sine gubernaculo divino subsistunt, &c. Et paulo post: Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo est vitiatus, per quod absq; adiutorio gratiæ, QVO DEO PLECEAT, nec valet incipere, nec perficere sufficit. Prosper ad Demetriadem: Gratia Dei tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffusetur: quasi homo auxilio Dei in quadam actionû suarû parte egeat, in quadam autem parte non egeat; sitq; vllum tempus, vllumve momentû, quo perniciosum illi esse non possit, si ab eo spiritus S. defuerit. Et mox: Gratiam Dei in sanctissimè vitè putat, qui in iis, quæ rectè gesserit, se magis quam Deum gaudet operatû. & ibidem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorû non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat, manifestum est hunc non Dei spiritum habere, sed mundi. Similiter Fulgentius lib. de Incarnatione & Gratia Christi c. XII I. Atq; etiam scriptor de Ecclesiasticis dogmatibus, qui non Augustinus est, sed Gennadius Massiliensis. Eius hæc verba lib. III. c. XLIV.*

si quis

a Philip. 2.

a Fol. 83. b.
edit. Vener.

b Fol. 85. b

c Fol. 352. edit.
Duac. 1577.

Si quis per naturæ vigorem BONVM ALIQUOD
 QVOD AD SALVTEM PERTINET VITÆ
 ÆTERNÆ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue saluari
 id est Evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat abs-
 que illuminatione & inspiratione Spiritus S. qui dat omni-
 bus suauitatem in consensiendo & in credendo veritatem, he-
 retico fallitur Spiritu, non intelligens vocem Dei in Evange-
 lio dicentis, Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli, a Ioh. 15.
 Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis sed sufficien- b 2. Cor. 3. 5.
 tia nostra ex Deo est.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ Ι.

Ad singulos pietatis actus requiri auxilium Dei, &
 absq; eo nos nihil omnino posse, constitutum est Concilio
 Palestino, Carthaginensi 111, Africano, Sardiniensi, Arau-
 sicano 11. Romanamq; Ecclesiam super hoc consensisse, ex
 Innocentij, Zosimi & Celestini decretis cognoscere est.

Concilium Palæstinum, assentiente ipso Pelagio, defini-
 nit, Gratiam ad singulos actus dari. Damnauit contra, quod
 Cælestius dixerat, non esse liberum arbitrium, si Dei indige-
 ret auxilio, Testis August. epist. cv1. & de gestis Palæst. c.
 xiv. Concilium Carthaginense ccxiv. sacerdotum Epistola
 Synodica ad Zosimum c statuit: Gratiam Dei per Iesum c Apud Prosp.
 Christum dominum nostrum non solum ad cognoscendum, ve- adversus Collut.
 rum etiam ad faciendum iustitiam nos per actus SINGVLOS c 10. Et Resp. ad
 adiuuare, ita vt sine gratia NIHIL vera, sancta & pietatis ha- capiculum 3.
 bere, cogitare, dicere, agere valeamus. Gallorum.
 Episcopi Africani in
 Sardinia exules in epist. Synodica: Domino fesciat semper
 OMNE bonum debere quod vult ac facit, quem teste Apo- Philip.
 lo, cognoscat operari in homine & velle & perficere. Ibidem:
 Hoc in homine agit gratia diuinitus data, vt animus dono fi-
 dei caritatisque percepto & sermonem bonum proferat, &
 studio bonæ operationis insistat. Quod fidelibus diuinitus
 S f dari

82. Thest. 2.

dari, beatus & ostendit, & poposcit Apostolus dicens, Ipse autem Dominus &c. A Deo itaque nobis est omnis gratia boni sermonis & operis, à quo nobis etiam ipsius cogitationis bona manifestum est sufficientiam tribui: ut discat homo non in se, sed in Domino gloriari. Concilium Arausicanum II. can. VI. Si quis per naturæ vigorem BONVM ALIQVOD, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere posse confirmat, heretico fallitur spiritus. Innocentius epist. ad Concil. Carthagin. Ad iutorio

b Apud August. epist. 91.

QVOTIDIANO nos egere, negare non possumus. Et inferius: Quemadmodum Pelagius Cælestinusque suosores se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei non debere querere, nec egere, cum omnes sancti NIHIL se sine hoc agere posse testentur? Item epist. ad Concil. Milevit. In omnibus divinis paginis voluntati libera adiutorium Dei legimus esse necessarium, eamque NIHIL POSSE cælestibus auxiliis destitutam. Zosimus epist. ad omnes Episcopos orbis: Quod tempus intervenit, quo eius non egeamus auxilio? IN OMNIBVS igitur ACTIBVS, causis, cogitationibus, adiutor orandus est. Cælestinus epist. ad Episc. Gall. cap. VIII. Quos quos Spiritus Dei aguntur, hi filii sunt Dei, ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusque voluntatis humane SINGVLIS moribus magis illius valere non dubitemus auxilium.

c Apud August. epist. 93.

d Apud Cælest. epist. ad Episcopos Gall. c. 9.

THESIS II.

is, quæ Catholici dicebant de gratiæ necessitate ad perfectionem & singulos pietatis actus, obducebat Pelagius tum laudatos inter gentiles viros, quos veras perfectasque habuisse virtutes credebatur: tum quos ab Adam usque ad Moysen iustitia clarnisse, narrat scriptura: quos ipsos solius naturæ bono tales fuisse contendebat.

Nempe

Nempe quidquid possumus, hoc naturæ beneficio nos
 posse Pelagius arbitrabatur. Quod indicant hæc eius ver-
 ba epist. ad Demetriad. "Proferenda semper in notici-
 am ea res est, cuius usus desideratur, & explicandum est,
 quidquid boni natura potest, cū quidquid posse probatur
 implendū est. Hæc igitur prima sanctæ ac spiritualis vitæ
 fundamenta janciantur, ut vires suas virgo agnoscat, quas
 demū bene exercere poterit, cum eas se habere didicerit.
 Et aliquanto post: Volens namque Deus rationabilem
 creaturam voluntarij boni munire & liberi arbitrij pote-
 state donare: vtriusque partis possibilitatem homini inse-
 rendo, proprium eius fecit esse quod velit: ut boni ac mali
 capax naturaliter vtrumq; posset, & ad alterutrum volun-
 tatem deflecteret. Neq; enim aliter spontaneū habere po-
 terat bonum, nisi æque etiam malum habere potuisset.
 Quale vero de operibus non venatorum iudicium tuleris, hæc
 eius verba ibidem ostendunt: Naturæ bonum ita generali-
 ter cunctis institutū est, ut in gentilibus quoq; hominibus
 qui sine vlllo cultu Dei sunt, se nonnunquam ostendat, ac
 proferat. Quam multos enim philosophorum & audivi-
 mus & legimus & ipsi vidimus castos, patientes, mode-
 stos, liberales, abstinentes, benignos, & honores mundi si-
 mul & delicias respuentes, & AMATORES IUSTITIÆ
 NON MINVS QVAM SCIENTIÆ? Vnde quæso ho-
 minibus alienis à Deo ista, quæ DEO PLACENT? Vnde
 illis bona, nisi DE NATVRÆ BONO? Et cum ista, quæ
 dixi, vel OMNIA IN VNO, vel singula in singulis ha-
 beri videamus, cum omnium natura vna sit, exemplo suo
 invicem sibi ostendunt OMNIA IN OMNIBVS esse
 posse, quæ vel omnia in omnibus, vel singula in singulis in-
 veniuntur. Quod si etiam sine Deo homines OSTEN-
 DVNT QVALES A DEO FACTI SINT, vide quid
 Christiani facere possint, quorum in melius per Christum
 natura & vita instructa est, & qui divinæ quoq; gratiæ iu-
 vantur auxilio. Vbi cuiusmodi gratiam intelligat, antea
 vidimus. Mox etiam, qui inter Adamum & Moïsem

a Pag. 12. T. 4.
 Hier. edit. Bas.
 1553.

b Pag. 13.

c Pag. 13.

justitiâ claruerunt, naturæ bono tales evasisse ait: *Eorum tibi, inquit, aliqui proponendi sunt, ut facile intelligas, quantum sis natura bonum.* Addit deinde, *Abel hanc magistratam secutus Dominum promeruit.* Eodem bono ait *Enochum ita placuisse Deo, ut eum e medio mortalium raperet.* Etiam *Abraham, Isaac, Jacob* censet perfecte implevisse *Domini voluntatem.* Similia de alijs habet. De Iobo verò exclamantem audiamus. *O virum ante Evangelium Evangelicum, & Apostolicum ante Apostolica precepta, discipulum Apostolorum, qui aperiens OCCULTAS DIVITIAS NATURÆ, & in medium proferens, EX SE quid OMNES possimus, ostendit, docuitque quantus sit ille thesaurus animæ, quem nos sine usu possidemus, & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus.* Post hæc addit: *Sanctorum exemplis natura bonum probavimus.* Et quia improborum exempla poterant obduci, respondet, *Scripturarum testimonia, peccantes utique crimine voluntatis gravant, non necessitate natura.* Atque ita, ut damnet necessitatem naturæ ad peccandum, simul necessitatem gratiæ ad bene agendum negat. Tandem ita concludit: *Hæc de natura bono cursim quasi in alio opere dicta sunt. Quod ideo à nobis faciendum fuit, ut tibi planiorem viam ad perfectam iustitiam sterneremus, quam eo facilius currere possis, quo in ea nihil asperum, nihil inaccessible esse cognoveris.* Nam si etiam ante legem, ut diximus, & multo ante Domini nostri salvatoris adventum iuste quidam vixisse, & sanctè referuntur, quanto magis post illustrationem adventus eius, nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam, & in meliorem hominem renati sumus; qui sanguine eius expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam iustitiam incitati meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerunt; meliores etiam quam fuerunt sub lege. Ex his omnibus colligimus, Pelagium non solum veras virtutes gentilibus tribuisse, sed etiam statuisse, eos, qui ante Christum vixissent (ac verisimile est, idem sensisse de illis, si quibus tempore Novi Testam. nondum fuerit annunciatum Evangelium) salvatos.

salvatos esse obediendo legi seu naturali, seu Moſaica, ac ſi deliquiſſent, remiſſionem peccatorum ſuppliciter à Deo poſtulando, inque poſterum ſe corrigendo; quod omne naturæ viribus eos poſſe putabat. Quocirca nul- lam Pelagianis injuriam facit Auguſtinus, quum ſic de ijs ſcribit lib. i. contra duas Pel. Epist. c. xxi. "Distribuistis tempora ſecundum Pelagium, in cuius libris hoc legitur, & ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, dein- de per legem, poſtremo per Chriſtum, *Item lib. de peccato originali contra Pel. & Cal. cap. xxvi.* "Non ſicut Pelagi- us & ejus diſcipuli tempora dividamus, dicentes primum vixiſſe juſtos homines ex natura, deinde ſub lege, tertio ſub gratia. Ex natura ſcilicet ab Adam tam longâ ætate, qua lex nondum erat data. Tunc enim, aiunt, duce ratione cognoſcebatur creator, & quemadmodum eſſet vivendū, ſcriptum gerebatur in cordibus, non lege literæ, ſed natu- ræ. Verum, vitiatis moribus, inquiunt, ubi cœpit non ſuf- ficere natura jam decolor, lex ei addita eſt, qua velut Luna fulgore priſtino, detrita rubigine, videretur. Sed poſtea- quâ nimia, ſicut diſputat, peccandi conſuetudo prævaluit, cui ſanandæ lex parum valet, Chriſtus advenit, & tanquam morbo deſperatiſſimo non per diſcipulos, ſed per ſeipſum medicus ipſe ſubvenit. *Item lib. ii. poſter. contra Iulianum c. cxlv.* "Et quaſi vigilanter additis, POST INCARNA- TIONEM tamen eius. Propter antiquos videlicet, quos ſine gratia ejus fuiſſe dicitis juſtos eo quod nō habuerint ejus exemplū &c. *Idem in ſdem operis c. clxxxvii.* "Agno- ſcimus hæreſin veſtram. Definivit enim Pelagius, quod non ex fide incarnationis Chriſti antiqui vixerunt juſti, quia videlicet nondū in carne venerat Chriſtus. *Hinc illa Iuliani obſectio epist. ad Zoſimum.* "Dicunt ſanctos in ve- teri Teſtam. nō caruiſſe peccatis. *Etiā Iuliani verba ſunt* "Dicunt ſanctos Vet. Teſt. perfecti hinc iuſtitia tranſiſſe ad vitam æternam, id eſt, ſtudio virtutis ab omnibus re- ceſſiſſe peccatis, quia & illi quos legimus aliquid peccaſſe poſtea tamen eos emendaſſe cognovimus? *Idem Iulian.*

a Pag. 351.

b Pag. 401.

a Apud Auguſt.

b lb. i. contra e-

piſt. Pelag. c. 7.

b Ibidem cap.

21.

s Pag. 369.

d Pag. 274.

apud August. imperfecti operis contra Iulianum lib. 11. c. CLVII. *Nunc confiteamini pravaricatores in lege non esse benedictionis heredes, quia talibus lex iram operatur.* Plura ibidem vide. Cæterum cum dixerit Pelagius, multos ante adventum Christi per legem fuisse salvatos sine gratia Christi; satis hinc liquere puto, qua mente in libello suo scripserit: *Regnum cælorum etiam in Veteri Testamento promissum.* Hieronymus lib. 1. Dial. contra Pelagianos *Ad dis præterea regnum cælorum etiam in Testamento Veteri promissi: ponisque testimonia de apochryphis, cum perspicuum sit regnum cælorum PRIMVM in Evangelio predicari per Iohannem Baptistam, & Dominum salvatorem & Apostolos.* Exinde hoc probat ex Matt. 111. 2. & IV. 17. & 23. & x. 7. Postea adiungit: *Tu autem nos Manichæos vocas, cum legi Evangelium preferentes, in illa umbram, in hoc veritatem esse dicamus: & non intelligis stultitiam tuam impudentia copulatam. Aliud est damnare legem, quod Manichæus facit: aliud legi præferre Evangelium, quæ Apostolica doctrina est.* Cumque paucis utriusque Test. discrimen indicasset: *Hoc posuimus, inquit, ut egregij præceptoris doctrina monstraretur.* Cæterum cum in Concilio Diospolitano obiectum esset Pelagio, quod dixisset, etiam in Vet. Testamento promissum fuisse regnum cælorum: hoc se pacto defendit: *Ego vero Scripturarum auctoritatem sequutus dixi, quoniam in Propheta Daniele scriptum est, Et accipient sancti regnum altissimi.* Eo audito Synodus respondit: *Neque hoc alienum est à fide Ecclesiastica.* Non frustra tamen hoc Pelagio obiectum fuisse censet Augustinus, cuius hæc verba cap. v. de gestis Placitis: *Nunquid nam ergo fratres nostros, ut etiam hoc inter cætera obijcerent, sine causa verba ista monerunt? Non utique; sed Veteris Testamenti nomen duobus modis dici solet. Vno modo secundum divinarum scripturarum auctoritatem; altero secundum loquendi vulgatissimam consuetudinem.* Post illa docet fratribus dici Testamentum vetus, quod in monte Sinai pepigit Deus cum populo carnali, & promissiones terrenas habet: Novum vocari, quod per

per Evangelium est prædicatum, ac promissiones habet spirituales. Mox agnoscit, etsi Testamentum Vetus aperte promittat terrena, tamen symbolice promittere cœlestia. 'Atque idcirco (verbis ipsius utar) ETIAM illo tempore PER DEI GRATIAM *intelligentes* NOVI TESTAMENTI HÆREDES IN OCCVLTO DEI CONSILIO DEPVATI SVNT: Quod & alibi non semel docet. Post longam vero dissertationem de duplici istac Veteris Test. notione, ita tandem concludit: 'Non esse hoc alienum à fide Catholica, merito iudicatum est non secundum illam distinctionem, qua in monte Sinai promissa terrena ad V. T. propriè pertinere monstrantur. Nec tamen improbe secundum hanc loquendi consuetudinem, qua vniversæ scripturæ canonicæ ante incarnationem Domini ministrante Veteris Testamenti appellatione censetur. Quibus significat, metuuisse fratres, ne cū multi terrenæ tantum fœlicitatis causa obtemperarint legi, eos quoque Pelagius cœlorum parte dignaretur: cæterum minime eos dubitasse, quin quicunque ante Christi adventum iusti & fideles vixissent, regni cœlestis participes forent. Sed hæc quamvis vera sunt, tamen *videtur* imo, si vera est conjectura nostra. Nam planè putamus, cum Pelagius docuit, *regnum cœlorum etiam in Veteri Test. fuisse promissum*, idem voluisse ac Cœlestius, cum dixit: *legem sic mittere ad regnum quemadmodum Evangelium*. Nec obstat, quod Pelagius, Augustino teste, hoc Cœlestij dogma percussisset anathemate. Nam subdole *supra* statuit in similitudinis particula. Nempe Pelagij sententia erat: legem *ÆQVE* mittere ad regnum, attamen non SICVT Evangelium mittere ad regnum: eo quod Evangelij tempore salvemur Christi doctrina & exemplo. Nec quod ancipiti voce Catholicos sic ludificabatur, mirum in Pelagio videri debet, quando in eadē Synodo similē fraus est fraudem, cū anathematizavit, qui dicerent, peccatum primi hominis posteris non nocuisse; vel infantes tales nunc nasci, qualis Adam fuit ante lapsum. Nam cum vtrumque istorum animose postea defenderet,

^a De geit. . .
lest. cap. 11. &
35.

docuit suos, se idcirco illa damnasſe, quia peccatum primi hominis nocuit poſteris exemplo, non propagatione. Item quia infantes, etſi non reneantur reatu primi peccati, tamen cum deſtituantur uſu liberi arbitrij, & præcepti capaces non ſint, diſpari conditione naſcuntur, quam Adam conditus fuit, Vide ſis Auguſt. lib. de pecc. orig. cap. xv.

ANTITHESIS III.

*Ex Catholicorum verò ſentētia iſti qui ſub natura lege vixerunt, non per legem ſalvantur, ſed per grātiā Chriſti: quæ conſiſtit in remiſſione peccatorum propter ſanguinem Chriſti, & virtute Spiritus Sancti adiuvante ne peccemus. Gentiles autem, & quotquot Dei Spiritu deſtituantur, hi, ſi examinentur iuxta legem perfectionis iſti-
us, quæ in ſcripturis promiſſionem habet vitæ æternæ, nec veras virtutes habent, nec quod boni faciunt, faciunt bene.*

Iuſti, qui ante incarnationem Chriſti vixerunt, eodem Spiritu regebantur, quo Sancti Novi Teſtamenti. Auguſtinus contra duas Pelag. epistolâs lib. i. ii. cap. 15. *Quis Catholicus dicat, quod nos dicere iactitant Pelagiani, Spiritum Sanctum adiutorem in Veteri Teſtamento non fuiſſe? Et mox: An vero illum ad Teſtamentum Nouum negabimus pertinere, qui dicit, Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus meis? Aut illum, qui dicit, Poſuit ſupra petram pedes meos, & direxiſſis grefſus meos, & immiſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro? Et poſt pauca. Siue igitur Abraham, ſiue ante illum iuſti, ſiue poſt eum uſque ad ipſum Moſen, ſiue ceteri Propheta poſt eum, & ſancti homines Dei uſque ad Iohannem Baptiſtam, filii ſunt promiſſionis & gratiæ ſa-*

a Pſalm. 50.

b Pſalm. 39.

ria secundum Isaac filium non ex lege sed ex promissione heredes Dei, coheredes autem Christi. Absis enim ut Noe iustus, & prioris temporis iustos, & quicumque ab illo usque ad Abraham iusti esse potuerunt, vel conspicui vel occulti, negemus ad supernam Hierusalem, quae mater nostra est, pertinere. Et post aliquam multa: Tempore igitur Veteris Testamenti Spiritum Sanctum in eis, qui etiam tunc secundum Isaac^a promissionis filii erant, non solum adiutorem, quod isti (Pelagiani) suo dogmati sufficere existimant, verum etiam largitorem dicimus fuisse virtutis. Idem lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. xi. Regnum mortis sola in QVOLIBET HOMINE gratia destruit salvatoris, quae operata est etiam in ANTIQVIS SANCTIS, QVICVNQVE antequam in carne Christus venerit ad eius tamen adiuvantem gratiam, non ad legem litteram, quae iubere tantum, non adiuvere poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in Vet. Testamento pro temporum dispensatione iustissima, quod nunc revelatur in Novo. Nec existimandum non similiter sapuisse ante Pelagium exortum. Nam in prolixo opere octoginta trium quaestionum (quod ante episcopatum scripsisse autor ipse est lib. 1. Retract. cap. xxvi.) hoc ipsum quaest. LXXI. comprobatur partim Davidis testimonio Spiritus S. gratiam à Domino postulantis Ps. L. partim quod Elizabetha, Zacharias, Anna & Simeon Sp. Sancti impleti, illa quae in Evangelio legimus, dixisse dicuntur: post quae haec subiungit: Quomodo ipse Dominus se cum habebat usq. Spiritum in ipso homine, quae gerebat, quando, ut baptizaretur, venit ad Iohannem, & tamen, postquam baptizatus est, descendere in eum Spiritus Sanctus visus est in columba specie: sic intelligendum est, & ante manifestum & visibilem adventum Spiritus Sancti QVOSCUNQVE HOMINES SANCTOS EVM LATENTER HABERE. Quemadmodum vero eundem Spiritum habuisse dicebant, ita etiam docebant eadem fide iustificatos, eiusdem salvatoris sanguine expiatis & salvatos. Aug. T. 7. de peccato originali c. xxvi.

^a Rom. 9.
Gal. 4.

^a Gratia

' A gratia mediatoris iustos excludere conantur antiquos,
 ' tanquam Dei & illorum hominum non fuerit mediator
 ' homo Christus Iesus, quia nondum ex vtero virginis
 ' carne suscepta, homo nondum fuit, quando illi iusti fue-
 ' runt. Quod si ita esset, nequaquam Apostolus diceret: Per
 ' hominem mors, & per hominem resurrectio mortuo-
 ' rum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in
 ' Christo omnes vivificantur, quandoquidem si illi antiqui
 ' iusti secundum illorum vaniloquia sibi sufficiente natura,
 ' nec mediatore homine Christo indiguerunt, per quem re-
 ' conciliaretur Deo, nec in eo vivificabuntur, ad cuius cor-
 ' pus & membra, secundum id, quod propter homines
 ' homo factus est, non pertinere monstrantur. *Idem*
 ' *lib. 1. contra duas Pelagianorum epistol. cap. XXI.*
 ' Quantalibet fuisse virtutis antiquos prædices iustos, non
 ' eos salvos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem
 ' peccatorum sanguinem fudit. *Et paulo post:* Hoc vos non
 ' vultis inimici gratiæ Christi, ut eadem gratia Iesu
 ' Christi salvi credantur antiqui: sed distribuitis tempora
 ' secundum Pelagium, quasi hominibus, duorum superio-
 ' rum temporum, ante legem scilicet & in lege sanguis
 ' Christi non fuerit necessarius, evacuantes quod dictum
 ' est; Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum
 ' homo Christus Iesus. *Idem August. lib. 11. post.*
 ' *contra Iulianum cap. CLXXXVII.* Agnoscimus hære-
 ' sin vestram. Definivit enim Pelagius, quod non ex fi-
 ' de incarnationis Christi antiqui vixerunt iusti, quia vide-
 ' licet nondum in carne venerat Christus; cum profecto
 ' id futurum non pronunciaissent, nisi priores utique cre-
 ' didissent. Sed in hanc absurditatem cecidistis, dum de-
 ' fenditis, esse potuisse per naturam legem atque instituti-
 ' am. Vtrumlibet autem si verum est, ergo Christus gra-
 ' tis mortuus est. *Et ibidem. cap. CXCVIII.* Audes
 ' (hoc) dicere, cum dicat Apostolus, Si per legem iusti-
 ' tia ergo Christus gratis mortuus est: cum dicat Aposto-
 ' lus,

a. Cor. 15.

1. Tim. 2.

a Pag. 401.

b Pag. 409.

Gal. 2.

Gal. 3.

'lus, quia in lege nemo justificatur. cum dicat Apostolus,
 'Lex subintravit ut abundaret delictum: cum dicat Apo-
 'stolus, Si data esset lex, quæ posset vivificare, omnino
 'ex lege esset justitia: sed conclusit scriptura omnia sub
 'peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-
 'dentibus. Vide & Augustinum lib. iv. contra duas Pe-
 'lag. epist. cap. v. imprimis lib. de Natura & gratia cap.
 'xliiv. & epist. lxxxix. ad Hilarium. item Hypogno-
 'sticon scriptorem, lib. iiii. ubi de fide disserit antiquo-
 'rum. Quod si, ex catholicorum sententia, ante Christi
 'adventum servabatur nemo obtemperando legi naturæ:
 'multo minus iidem putarunt, Evangelij tempore per
 'eam saluari quemquam. Augustinus lib. de Natu. &
 'Grat. cap. 11. 'Sed dico, *inquit*, Nunquid non audie-
 'runt? In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines
 'orbis terræ verba eorum. Sed antequam hoc incipe-
 'ret fieri, antequam denique usque ad fines totius orbis ter-
 'ræ prædicatio ipsa perveniat, quoniam non desunt adhuc
 'ultimæ gentes, licet, ut perhibetur, paucissimæ, quibus
 'hoc nondum fuerit, prædicatum, quid faciet humana na-
 'tura, vel quid fecit, quæ vel ante non audivit hoc futu-
 'rum, vel adhuc non conceperit factum, nisi credendo
 'in Deum, qui fecit cælum & terram, à quo & se factam
 'naturaliter sentit, & recte vivendo ejus impleat volun-
 'tatem, nulla fide passionis Christi & resurrectionis imbu-
 'ta? quod si fieri potuit aut potest, hoc & ego dico, quod
 'de lege dixit Apostolus: ergo Christus gratis mortuus
 'est. Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit gens
 'vna Iudæorum, quanto justius dicitur de lege naturæ,
 'quam accepit universum genus humanum; Si per na-
 'turam justitia, ergo Christus gratis mortuus est: si au-
 'tem non gratis mortuus est, ergo omnis humana natura
 'justificari & redimi ab ira Dei justissima, hoc est, vin-
 'dicta nullo modo potest, nisi per fidem & sacramentum
 'sanguinis Christi. *Et cap. v. 11.* Evacuatur crux Chri-
 'sti, si aliquo modo præter illius sacramentum ad justitiæ
 'vitamque

apag. 351.

vitamque æternam perveniri posse dicatur. Sed neque si ad noticiam legis naturalis accederent sanctorum exempla, hæc sufficere vllis credebant ad iustificationem sui consequendam. August. lib. 11. post. comm. contra Iul. cap. cxlv: *Antiquos sine gratia eius fuisse dicis iustos, eo quod non habuerint eius exemplum. Quid si ergo & post incarnationem Christi, nondum audito Evangelio, proposuerint sibi aliqui homines superiorum exempla iustorum, istæque vixerint, quid agitis? ubi vos videtis? Itane vero isti virtutis premia non merentur? Si ergo ex iustorum imitatione iustitia, Christus gratis mortuus est, quia fuerunt iusti & ante ipsum, quos imitari possent, qui iusti esse voluissent. Nec tantum negabant Catholici posse vllū salvari vel per se obtemperando legi naturæ, vel sanctos imitando; sed nec fateri volebant quæ sine fide Christi, lege naturæ fiant, ea & bona dici posse. Nimirum quia seu de bono honesto, sed de bono vtili loquamur, maxima vtrobique imperfectio conspiciatur. Quantumvis enim ad civilis vitæ societatem multum conducant, non tamen ijs remuneratio gratiæ spiritualis aut vitæ æternæ in scripturis promittitur, vti operibus pietatis: & licet honestatis partem habent, cum lege divina præcipiantur, tamen hætenus in vitio sunt, quatenus non explent conditiones omnes, quas Deus in verbo requirit. Non enim proficiuntur ex fide per charitatem efficaci, ac vix vnquam, si modo vnquam, ad Dei gloriam referuntur. Nihil prodesse ad vitam æternam, etiam Iulianus fatebatur, qui hac parte, vti etiam alijs nonnullis Pelagij sententiam paulūm corripbat. Indicant hoc illa August. contra Iulianum lib. 1v. cap. 111. *Sed responsurus es Iuliane, Quid niana? Ego, inquis, steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona, quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam. Et ibidem: Certe saltem concedis opera infidelium, quæ tibi videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnumque perducere. Nihilominus inter Iulianum & Catholicos magnum remanebat discrimen.**

men. Nam fatebatur quidem sola fidelium opera promissionem habere vitæ æternæ: interea tamen credebat tam fidelium opera eadem ex radice promanare, veræque iustitiæ nomen promereri. Vnde colligebant Catholici, eum sentire posse aliquem iustum esse sine gratia Christi, nec gratiam Dei ad singulos pietatis actus requiri. August. lib. 1v. contra Iul. cap. 111. "Vnde & illi quos commemorare voluisti, de quibus ait Apostolus: Gentes legem non habentes sibi sunt lex, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis, quid te adjuvent omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos à fide Christi, veram posse habere iustitiam, eo quod isti, teste Apostolo, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Vbi quidem dogma vestrum, quo estis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Iesum Christum Dominum nostrum qui tollit peccatum mundi, evidentius expressisti, introducens hominum genus, quod placere Deo possit sine Christi fide, lege naturæ. Hoc est vnde vos maxime Christiana detestatur Ecclesia. Catholici contra, omnia beatitudine vera metientes, virtutes gentilium pro falsis habebant; atque eorum etiam quæ maximè prædicantur, in vitio esse dicebant; interdum quoque peccata appellabant: non quatenus materialiter congruunt legi divinæ, quo sensu bona & laude digna esse fatebantur: sed rationis modi, quia non fiunt ex fide & charitate, aut propter deum. August. ibidem: "Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum regnumque perducere. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videntur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & sine ullo facta peccato, quod ad me attinet, hoc scio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia non est bona. Sed hæc manifestiora fient ex disputatione separata, quam de VIRTUTIBVS GENTILIVM scripsimus & inscripsimus. Nunc synodicam auctoritatem allegare erimus contenti.

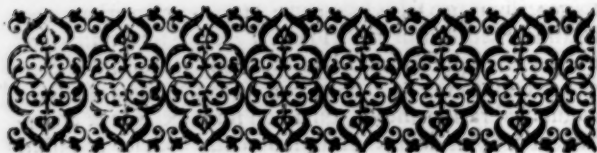
a Rom. 2.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Arausicana Synodus II. maximam in operibus infidelium imperfectionem agnoscit, cum ea ex charitate Dei, aut propter Deum fieri negat.

Can. xv. II. Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit. Et can. vlt. Nullus operari PROPTER DEVM quod bonū est, possit, nisi gratia eum & misericordia divina prævenerit.

FINIS.

DISPUTATIONIS SECVNDÆ

de Pelagianismo, quæ est

DE

NECESSITATE
GRATIÆ.

Pars tertia.

Hactenus ostendimus, vt Pelagius omnes pietatis actus tribuerit viribus naturæ: deinceps demonstrabimus, vt non eodem semper locutus sit modo: & quid primum, quid deinde dixerit, & quousq; gratiam tandem sit confessus: quod alterum ex tribus caput erat, quæ de necessitate gratiæ in considerationem venire dixeramus.

THESIS I.

Pelagius nec idem de gratia semper sensit, nec dixit. Primitus omnia natura tribuebat. Postea obiurgatus, quod gratiam Dei non agnosceret, eam quoque nominare cepit: sententiam tamen non mutauit. Nam per gratiam intellexit possibilitatem naturæ a Deo conditæ, hoc est rationalem voluntatem. Et cum clarè ostenderent Patres, scripturâ non de naturali gratia loqui, sed ea, quæ excederet vires naturæ: quasi singulari equo bigas jam præferens,

preferens, cum naturali gratia pariter currere iussit supernaturalem; sed solam externam, quam in doctrina legis collocabat. Vt hanc opinionem suam facilius animis instillaret, sub laudatione liberi arbitrij & legis divinae, eam plurimum proponebat: illos qui contra sentirent, liberum negare arbitrium, & cum Manicheis sentire dicebat.

Rectè Hericus Benedictinus Antifiodorensis in vita S. Germani, quam carmine ante annos scripsit septingentos, eum esse Pelagij errorem ait.

*Quod satis ad propriam possit conferre salutem
Arbitra liberi, etiamsi gratia desit.*

Nam idem passim dicit Augustinus, Hieronymus, Prosper, alij. Nec obstat quod gratiam nominarit Pelagius: nam cum primum solum negaret liberum arbitrium, postea quidem ad invidiam declinandam, gratiae appellatione uti coepit: sed per eam non aliud intellexit, quàm quod nos Deus creavit liberi arbitrij, inque eodem conservat. Critobulus apud Hieronymum lib. i. dialogorum adversus Pelagianos.

a Pag. 262. edit.
Basil. 1553.

b Pag. 293.

c Pag. 299.

d Apud August.
epist. 95.

Non tollitur Dei adiutorium, cum creaturae ex semel dati liberi arbitrij gratia conservantur. *Hinc Hieronymus eiusdem operis lib. 11.* Liberi arbitrij potestate subnixus, despicit auxilium conditoris, & in sua voluntate securus est. *Item lib. 111. sic loquitur Critobulus:* Non tollo Dei auxilium: quippe per cuius gratiam possumus omne quod possumus; sed utrumque suis finibus terminamus, ut & Dei sit gratia, quod dedit liberi arbitrij potestatem, & nostrae voluntatis facere quid, vel non facere. *Idem docent quinque Episcopi Africani epistola ad Innocentium I.* Sibi objectâ quaestione, quod gratiam Dei negaret, ita respondit, ut eam esse NON diceret NISI NATVRAM, in qua nos condidit Deus. *Item Augustinus cap. x. de Gestis Palaestinis.* Quia in eo jam plurimos offenderat, quod adversus

adversus Dei gratiam loqueretur; apertissimè expressit,
 hanc se dicere Dei gratiam, quod possibilitatem non pec-
 candi natura nostra cum conderetur accepit, quoniam con-
 dita est cum libero arbitrio. Ibidem hæc Pelagij verba
 cōmemorantur: *Dixi quidem proprio labore et Dei gratia,*
posse hominem esse sine peccato: sed quam dicam gratiam opti-
mè nostis, & legendo recolere potestis, sic (leg. sit) quod ea in
quo creati sumus à Deo cum libero arbitrio. Nempe intel-
 lexit gratiam creantem; ut eam vocat Bernardus lib. de
 Grat. & lib. arbit. *Velle, inquit, simpliciter ipsum est, quod*
vel proficit, vel deficit. Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit.
Ut proficiat salvans gratia facit. Cū autem animadverte-
 ret Pelagius, sic quoq; offendi animos piorum, eo quòd
 gratiam omnem in natura constitueret: nec commode re-
 spondere posset tot scripturarum locis, quibus gratia op-
 ponitur naturæ: etiam ipse supernaturalem gratiam socia-
 vit naturali: sed illam tantum, quæ in hac mentium nostra-
 rum caligine indicaret, quid facere debeamus. Sunt enim
 Cœlestij ipsius verba definit. cap. III. *Gratiam Dei &*
adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio
esse, vel in lege ac doctrina. Quæ verba Pelagio objecta fue-
 re in Concilio Palæstino, vbi & damnare ea coactus est, ne
 damnaretur ipse. Ut cognoscimus ex Alipij & Augustini
 Epistol. ad Paulinum, & Augustini libro de Gestis
 Palæstinis cap. XIV. Etiam hanc Pelagianorum senten-
 tiam esse, dicit Hieronymus ad Ctesiphontem vbi sic scribit: *Ita Dei gratiam ponunt, ut non per singula opera eius*
nitamur & regamur auxilio, sed ad liberum referunt arbi-
trium, & ad precepta legis, ponentes illud Isaia: Legem enim
Deus in adiutorium posuit, ut in eo Deo referenda sint gratia,
quod tales nos condiderit, qui nostro arbitrio possimus & eli-
gere bona & vitare mala: & non intelligunt ista dicentes,
quod per os eorum intolerabilem blasphemiam diabolus sibilat.
 Orosius Apol. de arbitrij libertate: *Mea semper hæc est*
fidelis atq; indubitata sententia, Deum adiutorium suum non

pag. 253.

pag. 723.

solum in corpore suo, quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratia sua dona largitur; verum etiam universis in hoc mundo gentibus propter longanimitatem sui aeternamque clementiam subministrare, non ut tu asseris cum discipulo tuo Caelestio (cui iam apud Africanam Synodum illa impiorum dogmatum natura, confusa est) IN SOLO NATURALI BONO ET IN LIBERO ARBITRIO generaliter universis unam gratiam contributam, sed specialiter quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per aeromus & cunctis & singulis ministrare. Idem aperte docet Augustinus lib. 1. de gratia Christi contra Pelag. & Caelest. cap. 111. Item Hæresi LXXXVIII. Illam gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis nostris precedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, AD HOC TAN-
TVM IPSO ADIVVANTE, VT DISCAMVS QVÆ FACERE ET SPERARE DEBEAMVS. Disertim ait solam requisisse gratiam doctrinæ: hoc est, ut Hieronymus dixit, legis præcepta. Per quæ tamen verba etiam intelligimus adhortationes, minas, similiaque. Nam, ut Augustinus ait cap. x. lib. de gratia contra Pelag. & Caelest. Ad doctrinam pertinet, etiam quod sapientia revelatur: ad doctrinam pertinet, cum suadetur omne, quod bonum est. Et si inter docere & suadere vel potius exhortari, distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrina generalitate concluditur, quæ quibuscunque sermonibus vel literis continetur. Nam & Sacra Scriptura docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Vbi duplicem doctrinæ modum adfert, vnum è libris per lectionem, alterum è sermone per hominis operationem. Vterque ~~enudatus~~ Ab Augustino intelligi solet, cum doctrinam forinsecus sonantem opponit doctrinæ internæ & occultæ: quod facit cap. xxiv. eiusdem libri: "Legant, inquit, & intelligant, intueantur, & fateantur, non lege atque doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atque occultâ mirabili atque ineffabili

‘fabili potestate operari Deum, non solam veras revelatio-
 ‘nes, sed etiam bonas voluntates. *Et epist. cxliiii. ad A-*
 ‘*nastasio:* Nimirum arrogant humanæ voluntati, quam le-
 ‘ge datâ putant ad eam implendam sibi posse sufficere, nul-
 ‘la super doctrinam legis gratiâ sanctę inspirationis adiutâ.
 Hunc errorem suum vt plausibilis tuerentur, eum sub lau-
 datione legis, & liberi arbitrij proponebant. De lege sunt
 illa Iuliani lib. 11. comment. in Cantica: “Asserebat nul-
 ‘lum fere ad iustitiam, quid dico ratione, sed ne sacrę qui-
 ‘dem legis institutione perducı. *Citat Boda prefat. seu lib.*
 ‘*1. in Cantica. Nempe, ut Augustinus lib. 11. contra duas*
 ‘*Pelagianorum epist. ca: 11. ait:* In laude legis dicunt, ve-
 ‘terem legem secundum Apostolum iustam & sanctam, &
 ‘bonam custodientibus mandata sua, ac per fidem iustę vi-
 ‘ventibus, sicut Prophetis & Patriarchis omnibusque san-
 ‘ctis vitam potuisse conferre perpetuam. *De libero arbitrio*
 ‘*sic ibidem Augustinus:* De laude liberi arbitrij dicunt, li-
 ‘berum arbitrium non perijisse, cum loquatur Dominus per
 ‘Prophetam: Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt
 ‘terrę edetis: si nolueritis, & non audiveritis, gladius vos
 ‘comedet. Ac per hoc & gratiam vniuscuiusque bonum
 ‘propositum adjuvare, non tamen reluctanti studium vir-
 ‘tutis immittere, quia personarum acceptio non est apud
 ‘Deum. *Et Hieronymus epistola ad Cresiphontem unum dis-*
 ‘*cipulorum Pelagii, imò iam magistrum & totius ductorem*
 ‘*exercitus, sic Philosophatum ait:* Si nihil ago absque Dei
 ‘auxilio & per singula opera, eius est omne quod gesserõ:
 ‘ergo non ego qui laboro, sed Dei in me coronabitur auxi-
 ‘lium, frustra que dedit arbitrij potestatem, quam implere
 ‘non possum, nisi ipse me semper adjuverit. Destruitur
 ‘enim voluntas, quæ alterius ope indiget. Sed liberum
 ‘dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, nisi
 ‘fecero quod voluero. Ac per hoc, aut vtor semel po-
 ‘testate quæ mihi data est, vt liberum servetur arbitrium:
 ‘aut si alterius ope indigeo, libertas arbitrij in me de-
 ‘struetur. Cælestium autem ab Hieronymo designari pla-

g Pag. 253.

h Lib. 1. contra
secundam Iuli-
ani respons. cap.
71. p. 110.

num est. Hinc illa Iuliani querela apud Augustinum^h. *Si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Celestinus & Pelagianus vocantur.* Sed & Pelagius, ut ex Augustino constat, quatuor pro libero arbitrio libros scripsit, quasi hoc à Catholicis negaretur. Eisdem hoc nomine Manichaicam amplecti doctrinam calumniabatur. Quam cramben nec in ultimis adversus Augustinum libris reponere dubitavit Iulianus. Sic enim loquitur apud Augustinum lib. 1. contra poster. respons. cap. LXXXIII. *Aut dic nobiscum liberum esse arbitrium, aut sicut in his libris, quos nunc per Alipium ad Augustinum misisti, dic captivum esse arbitrium, & desine te negare Manichaeum.* Et cap. CIV. *Liberum arbitrium in natura hominis perseverat, quod ut tu cum Manichaeis negas, ita nos cum Apostolis & omnibus Catholicis confitemur.*

i Pag. 123.

k Pag. 158.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra iudicium fuit, non sufficere arbitrij libertatem & doctrinam legis: sed divinam insuper requiri gratiam: neque gratia ista liberum tolli arbitrium, sed perfici: neque doctrinam hanc esse Manichaicam, sed tutissimam insistere viam inter duo precipitia, Manicheorum unum, Pelagianorum alterum.

l Pag. 262. edit.
Basil. 1553.
m Pag. 283.
n Pag. 285.
o Pag. 302.

Gratia necessitatem ad salutem clarè prædicat Hieronymus lib. 1. Dial. adversus Pelagium: Sic liberum homini servamus arbitrium, ut Dei per singula adiutorium non negemus. Et lib. II. Ex quo intelligimus, non nostræ solum esse potestatis facere quod velimus, sed & Dei clementiæ, si nostram adjuvet voluntatem. Item: Non liberi arbitrij potestate, sed Dei clementiâ conservamur. Et lib. III. Totus sermo sanctorum ad Deum oratio est: tota oratio

& deprecatio extorquet clementiam creatoris, ut qui nostris viribus & studio salvari non possumus, illius misericordia conferemur. Augustinus epist. XLVII. ad Valentinum & fratres: In fide sanâ Catholicâ persenerent, quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, siue in bonam: neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, siue ut in bono perseveranter proficiat, siue ut ad bonum sempiternum perveniat, ubi iam non timeat ne deficiat. Et lib. de gratia Christi contra Pelag. cap. XIV. *Quis non videat & venire quengquam (ad Christum) & non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solum, si non venit: non autem potest nisi adiutum esse, si venit. Et sic adiutum, ut non solum quid faciendum sit, sciat; sed quod scierit, etiam faciat.* Similia passim eops lib. habes, & libris contra duas Pelagianorum epistolas, atque alibi. Etiam scriptor Hypognoſticon, lib. III. ^p cum liberum arbitrium ju- ^{Utra medi-} mento; gratiam, qua liberum arbitrium dirigitur & gubernatur, sessori, multis comparasset: sic tandem concludit: Itaque nec gratia sine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam: nec liberum arbitrium sine gratia. Prosper ad Demetriadem. ^q Videant cuius se haberi filios ^{Duae, 1577.} velint, qui definierint OMNES HOMINES PROPRIA VOLUNTATE REGI; * cum idem A- ^{* Verba sunt} postolus protestetur: *Qui spiritum Christi non habet, non est eius.* Gelasius quoque epistola VII. quæ est ad Episcopos Piceni: Dicunt (Pelagiani) quod homo per liberum arbitrium, quod corruptus, sedavit, ac perdidit, bono suffragante natura beatus efficiatur. Quam postea sententiam refellens, inter alia hoc vititur argumento, quod neque in statu innocentia tanta ejus fuerit perfectio. Ecce, inquit, SINE DIVINO SVFFRAGIO, quod, in illa beatitudine (paradisi) positus, nunquam legitur expetisse, non solum homini naturale bonum prodesse non potuit: sed cum hoc solo confidis, atque ad eius non revertitur largitorem, & beatitudinem potius amisit, et malorum omnium sumpsit exordium.

Utra medi-
um.

q F. 354. edit.

Duae, 1577.

* Verba sunt

Pelagij epist. ad
Demetriadem,
quæ & repre-
hendit Hero-
nymus lib. ad
verius Pelag.

Pag. 254.

Atque ex his satis liquet, sensisse patres, liberum arbitrium & gratiam ita conspirare, vt per hanc illud perficiatur, non verò destruat; quæ Pelagianorum calumnia erat, & à gratiæ patronis passim refellitur. Hieronymus ad Ctesiphontem. "Quod autem sursum deorsum iactant, liberum à nobis arbitrium destrui, audiant è contrario, eos arbitrij destruere libertatem, qui malè eo abutuntur adversus beneficium largitoris. Quis destruit arbitrium? ille qui semper Deo agit gratias: & quodcunque in suo rivulo fluit ad fontem refert? an qui dicit: Recede à me, quia mundus sum, non habeo te necessarium: dedisti enim mihi semel arbitrij libertatem, vt faciam quod voluero: quid rursum te ingeris, vt nihil possim facere, nisi tu in me tua dona compleveris? *Idem ibidem* Iuiuriam tibi fieri putas, & destrui arbitrij libertatem, si ad Deum semper autorem recurras, si ex illius pendeas voluntate: & dicas, Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. Vnde & audis lingua proferre temeraria, vnumquemque arbitrio suo regi. Si arbitrio suo regitur, vbi est auxilium Dei? Si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Hieremias, Non est in homine via ejus & à Domino gressus hominis diriguntur? *Et aliquanto post.*

Pag. 256.

Frustra blasphemias & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. DAMNETVR ILLE QVI DAMNAT. *Et T. 7. contra duas epist. Pelag. lib. iv. c. ix.* Nunquid (S. Cyprianus) tam memorabilis Ecclesiarum in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod rectè vivimus? Nunquid sub nomine gratiæ fatum asserit, quamvis dicat in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit? *Item lib. de Spiritu & litera ca: xxx.* Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra

contra peccatum, per gratiam sanatio animæ à vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio, per iustitiæ dilectionem legis operatio, *Prosper ad Demetriadem*: " Quis sine auxilio gratiæ fructum potest adferre iustitiæ? aut quis audet dicere, se à Christo non dividi, qui Christum in se diffusetur operari? An forte verendum est, ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia, per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim Spiritu Dei juvatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impleta, non remaneat in languoribus suis: sed per opera misericordis medici curata revalescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam. *Ad laudationem legis quid Catholici responderint, ostendit Beda præfat. seu lib. 1. in Cant. Cum enim hac Iuliani verba citasset.* " Asserit nullum ferè ad iustitiam, quid dico ratione, sed ne sacra quidem legis institutione perducì: *ad hoc respondet Beda*: Quin imò fitemur & ratione & doctrina sanctæ legis, ad iustitiam nos, auxiliante Domino perducì: absque gratia verò illius nec per naturalis subsidia rationis, nec per divinæ legis scita, nos posse justificari, Apostolo teste, * Quia litera occidit, spiritus autem vivificat. * *Id est litera præcipiens occidit, si non adsit spiritus, qui præcepta literæ donet impleri. Et spiritus vivificat, donando ut perfici litera possit. Idem docuerat Augustinus lib. de gratia Christi cap. xx. & xxv. epist. xcv. ad Innocentium Papam & lib. 11. contra adversar. Legis & Prophetarum c. vii. & contra duas epist. Pelag. lib. 111. cap. iv. Objectionibus verò Pelagianis, doctrinam hac de spiritus necessitate Manichæismum induci, ostendit Augustinus passim, Catholicos ingredi medios inter Manichæos & Pelagianos. Imprimis hoc facit cap. v. & vi. lib. xv. contra duas Pelagianorum epistolas. Breviter autem*

v F. 354. edic.
 Duas, A. 1577.

* 2. Cor. 3.

cap. III. his verbis: " Sic Legem per Moſen ſanctam & juſtam & bonam à Deo ſancto & juſto & bono datam eſſe defendit (*Catholicus*), quòd contra Apoſtolum negat Manichæus, vt eam dicat & peccatum oſtendere, non tamen tollere, & juſtitiam jubere, non tamen dare; quod ruruſus contra Apoſtolum negat Pelagiuſ. Sic aſſerit (*Catholicus*) liberum arbitrium, ut non ex naturâ nescio quâ ſemper mala, quæ nulla eſt, ſed ex ipſo arbitrio cœpiſſe dicat & angeli & hominiſ malum; quod evertit herelin Manichæam: nec ideo tamen poſſe captivam voluntatem, niſi Dei gratiâ, reſpirare in ſalubrem libertatem; quod evertit hæreſin Pelagianam. *Similiaque Hieronymuſ lib. 1. dialogi adverſuſ Pelag.* Breviter calumniatoribuſ reſpondemus, Manichæorum eſſe hominumuſ damnare naturam & liberum auferre arbitrium: ruſſumque hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum viâ regiâ, vt nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemuſ, appetitumuſque propriæ voluntatiſ Dei ſemper credamuſ auxilio gubernari.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ Ι.

Non ſufficere ſibi arbitrii libertatem, ne quidem legiſ doctrinâ adiutam, cum Romanorum Epiſcoporum, tum Conciliorumuſ variorumuſ iudiciuſ fuit.

Verba eorum citabamuſ, cum tractaremuſ de gratiæ neceſſitate ad diligendum Deum, implendam legem, ſuperandas tentationeſ, ac denique ſinguloſ actuoſ bonoſ. Quæ nunc non repetam, ne rem actâ agam, quod vetamur proverbio.

THESIS II.

Mox Pelagiuſ trigam gratiarumuſ fecit. Nam naturali & externa gratia tertiam, qua peccata ignoſcuntur, tanquam equum τοπίου ac ſunalem, adiunxit. Non tamen hanc omnibuſ neceſſariam putabat, quia non omneſ delinquerent, aut ſaltem abſque delicto tranſigere hanc vitam

vitam possent. Præterea eos qui deliquissent, natura viribus penitentiam agere, naturamque suam instaurare posse dicebat. Unde liquet, sic quoque exclusisse interiorem gratiam Spiritus Sancti.

Triplicem hanc gratiam statuisse Pelagianos, docet clarè Augustinus lib. de gestis Palæstinis cap. xxxv. Dicunt, inquit, *ut non peccemus, impleamusque iustitiam, posse sufficere NATVRAM HVMANAM*, quæ condita est cum libero arbitrio, eamque esse Dei gratiam, quia sic conditi sumus, *ut hoc voluntate possimus, & quod ADIVTORIVM LEGIS mandatorumq. suorum dedit, & quod ad se conversis PECCATA PRÆTERITA IGNOSCIT: IN HIS SOLIS ESSE DEI GRATIAM DEPV Tandam, NON IN ADIVTORIO NOSTRORVM ACTVVM SINGVLORVM*. Idem Augustinus epist. xciv. ad Hilar. Solum ad DEI GRATIAM pertinere contendunt, quod cum LIBERO ARBITRIO non peccandi possibilitate creati sumus, & DEI MANDATA, quæ à nobis implerentur, accepimus. Caterum ad eadem mandata servanda & implenda, nullo divino adiutorio nos egere. Necessariam verò nobis esse REMISSIONEM PECCATORVM, quia ea, quæ à nobis in præteritum malefacta sunt, infecta facere non valeamus: cavendis autem futuris vincendisque peccatis, omnibusque tentationibus virtute superandis, sine ullo deinceps adiutorio gratia Dei, naturali possibilitate humanam sufficere voluntatem.

ANTITHESIS II.

Patrum autem iudicium fuit, non tantum gratiam requiri, quæ ignoscat peccata, sed etiam quæ adiuvet ad non peccandum.

* Orosius de arb. lib. * Oratio Dominica utrumque pe- x Pag. 756.
tendum

tendum esse commonet: & ut dimitantur nobis debita nostra, & ut non inducamur in tentationem. Illud, ut præterita expientur; hoc, ut futura vitentur. Quod licet non fiat, nisi voluntas adsit: tamen ut fiat, voluntas sola non sufficit. Ideo pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quam orare ut facias, quod in potestate habeas? *Angustinus lib. 11. contra post. Iul. resp.* Tu (*Iuliano*) vestro more, qui de vestro descendit errore, non agnoscis gratiam, nisi in dimissione peccatorum, ut iam de cætero per liberum arbitrium ipse homo seipsum fabricet justum. Sed non hoc dicit Ecclesia, quæ clamat tota, quod didicit à magistro bono. Ne nos inferas in tentationem. Non hoc dicit, qui dicit: Oramus autem ad Dominum, ne quid faciatis mali. Non hoc dicit, qui dicit, Rogavi pro te, Petre ne deficiat fides tua. Isto enim modo gratia ut non peccemus facit, non quæ peccauimus diluit. Vtroque enim modo adiuuat gratia, & dimittendo quæ malè fecimus, & opitulando, ut declinemus à malis & bona faciamus. *Eri. am alibi diluit passim eisdem in libris: ut lib. 1.* Vtroque modo liberat Christus, quia & iniquitatem ignoscendo aufert, & inspirando tribuit charitatem. *Item.* Ut non obsit peccando necessitas, donat duobus modis, & præteritam dimittendo iniquitatem, & opitulando, ne intremus in tentationem. *Et lib. 11.* Ille de quo dictum est, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt (ubi & originale comprehenditur) & adiuvando ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non possint. *T. 2. epist. cvi. ad Paulinum, prope iniriū:* Gratia Dei per Iesum Christum à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert, non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum adjuvando. *Beda Presbyter præfat. seu lib. 1. in Cantica:* Quod (*Iulianus*) Christianorum naturam melius dicit instauratam esse per Christum, & eos divinæ gratiæ iuvare auxilio: si de his solummodo, quæ in remissione peccato-

rum

j Pag. 450.

Matth. 6.
2. Cor. 13.
Luc. 22.

a Pag. 123.
b Pag. 159.

* Pag. 288.

rum per baptiſma nobis donata ſunt, vult intelligi, hæreticum eſt: ſi autem & de quotidiana eius gratia, qua nos in mente & corpore inſtaurare, & iuvare non ceſſat, Catholicum eſt.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΙΙ.

Gratiam Dei non ſolum peccata dimittere, ſed etiam adiuvare, ne committantur: ſtatuit Synodus Carthagenſis Can. III.

Verba Canonis ſunt: Item placuit, ut quicumq; dixerit, gratiam Dei, in qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non etiam adiutorium, ut non committantur, anathema ſit.

THESIS III.

Exinde etiam ex triga gratiarum quadrigam fecit Pelagius: nempe ſociando tribus illis gratiam Chriſti: ſed quanto aliter de ea quam Catholici ſenſerit, præter illa, quæ poſtmodo dicemus, argumento illud erit, quod hanc conſtituebat in ſolâ doctrina & exemplo Chriſti.

Docebat Pelagius hanc eſſe gratiam Chriſti, quod quemadmodum Adamus primus obtulit nobis exemplo malo; ita Chriſtus, Adamus ſecundus, profuit, nobis exemplo bono. Vnde Auguſt. lib de gratia Chriſti contra Pelagium & Cœleſt. cap. I I. Solent (Pelagiani) dicere nobis in ea Chriſtum ad non peccandum præbuſſe adiutorium, quia iuſte ipſe viuendo, iuſteq; docendo reliquis exemplum. Et cap. XL. Gratiam Chriſti conſtituit (Pelagius) non in virtutis eius auxilio, ſed imitationis exemplo.

ANTITHESIS III.

Catholici verò dicebant gratiam Salvatoris noſtri non

in eo solum consistere, quod doctrina & exemplo eius ad hoc adiuvemur, ne peccemus: sed etiam quod nobis Spiritum Sanctum donet, qui intellectum illuminet, & voluntatis vires conferat ad non peccandum.

6. Pag. 350.

Augustinus lib. II. contra poster. resp. Iuliani cap. CXLV. *Hoc est OCCULTUM ET HORRENDUM VIRUS hæresis vestra, ut velitis gratiam Christi in exemplo eius esse, non in dono eius, dicentes, quia per eius imitationem fiunt iusti, non per subministratorem Spiritus Sancti.*

EPICRIZIS III

Non sufficere Christi doctrinam vel exemplum, sed necessariam esse inspirationem Spiritus S. statutum fuit Carthaginensis Synodi Can. V.

Verba ea Carthaginensis, sive, ut vulgo appellatur, Milevitanae Synodi ~~canonem~~ proxima adducemus.

THESIS IV.

Post hac Pelagius fateri utcumque caput virtutis divina auxilium intus per Spiritum S. in homine operantis. Sed illud in sola illuminatione intellectus collocabat: non item fatebatur voluntati gratiam præberi, vel actua-lem, quæ eam adiuvet, vel habitua-lem, qua homo sit castus, temperans, pius, sanctus.

Non defuere, qui Pelagium putarent exteriorem solum gratiam confessum esse, idque propter ea, quæ superius citavimus ex Augustino de hæresi LXXXVIII. Sed disputando tandem eo processisse, ut interiorem quoque gratiam fateri cogeretur, clarè docent hæc Pelagij verba: *Hic nos IMPERITISSIMI HOMINUM putant iniuriam divina gratia facere, quia dicimus eam sine voluntate*

voluntate nostra nequaquam in nobis perficere sanctitatem, quasi Deus gratia sua aliquid imperaverit, & non illis, quibus etiam GRATIÆ SVÆ AVXILIUM SVBMINISTRAT, ut quod per liberum homines facere iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Et explicaturus Pelagius, quam gratiam intelligat, hæc subiungit: *Quam nos NON, ut tu putas, IN LEGE TANTVM, SED ET IN DEI ESSE ADIVTORIO* confitemur. Quale vero significet adiutorium deinceps addit. *ADIVVAT* nos Deus *PER* doctrinam & *REVELATIONEM* suam, *DVM* *CORDIS NOSTRI OCULOS APERIT*. dum nobis, ne presentibus occupemur, futura demonstrat: dum diaboli pandit insidias: dum nos multiformi *ET INEFABILI DONO GRATIÆ COELESTIS ILLUMINAT*. Deniq; sic concludit: *Qui hæc dicit gratiam tibi videtur negare? an & liberū hominis arbitrium & Dei gratiā confitemur?* Hæc Pelagius citante August. lib. 1. de gratia Christi contra Pelagium & Cæl. cap. vii. Quæ clarè ostendunt, eum adiutorii nomine non *esse*; intellexisse exteriorem verbi prædicationem aut lectionem, sed quæ conjunctam haberet interiorem Spiritus S. per verbum illuminationem & suasionem. Itaque & idem Pelagius, explicans illa Pauli verba, *Deus operatur in nobis velle & perficere*, *Operatur*, inquit, *in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, murorum more animalium tantummodo presentia diligentes, futura gloriæ magnitudine & premiorum pollicitatione accendit: dum revelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitatur voluntatem: dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, suadet omne quod bonum est*. Quæ Pelagij verba Augustinus citat. cap. seq. Falsò autem exprobrat Augustino, quòd negarit Deum suadere bonum, cum non hoc inficias iverit, sed dixerit, non solum suadere & moraliter operari in nobis, verumetiam vires conferre, ut quod suadet impleamus. Idem August. lib. de spiritu & litera cap. i.

Aiunt

Assunt ideo sine ope divina non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando precepta, ipse docet, quemadmodum homini sit viuendum, & IN EO utique ADIVVAT, QVOD DOCENDO AVFERT IGNORANTIAM, ut sciat homo in operibus suis, quid evitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter insitum viam demonstratam ingrediens, continenter & iuste & pie viuendo, ad beatam aeternamq. vitam pervenire mereatur. Sed quid multis opus? quando Augustinus cap. xli. eiusdem lib. clarè agnoscit ex Pelagij sententia nobis doctrinam ETIAM DIVINA REVELATIONE APERIRI: & postea quoque eopse cap. ait: Ipsum verò auxilium, quo possibilitatem naturalem perbibet adjuvari, in lege constituit atq. doctrina, quam nobis fatetur ETIAM SANCITO SPIRITU REVELARI, propter quod & adorandum esse concedit. Sententia enim est: Homo quidam vel angelus exterius operando hominem docet, & voluntatem eius instruit: at Spiritus S. hoc peculiare habet, quod interius in animos hominum influat; cumque id creatura nulla possit, fatetur Pelagius hinc consequi, cum esse verum Deum, eoque cum Patre & Filio invocari debere. Ex his satis liquet, Pelagium etiam agnovisse auxilium Spiritus Sancti internum: sed illud collocasse in sola revelatione mysteriorum fidei.

Non desunt tamen viri eruditi, quibus videatur Pelagius etiam agnovisse auxilium supernaturale, per quod voluntas sufficientes accipiat vires ad actus quosvis salutares. Hoc inde probant, quia tria hæc distinguat POSSE, VELLE, AGERE, ac disertim dicat, POSSE voluntatis divinitus adjuvari. Hæc enim sunt ipsius verba lib. III. pro libero arbitrio: * “Nos sic tria ista distinguimus, & certum velut in ordinem digesta partimur: primo loco posse statuimus: secundo velle: tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in affectu locamus. Primum illud, id est posse ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ suæ contulit: duo verò reliqua, hoc est velle

* Apud August.
lib. I. contra
Pel. & Cælest.
de grat. Christ.
cap. 4.

velle & esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrij
 fonte descendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus
 hominis est, imò & hominis & Dei, qui ipsius voluntatis
 & operis possibilitatem dedit, *IPSAM POSSIBILITATEM GRATIÆ SVÆ ADIVVAT SEMPER AVXILIO.* Quod verò homo potest
 velle bonum atque perficere, solius Dei est. Potest itaq;
 illud vnum esse, etiamsi duo ista non fuerint: ista verò sine
 illo esse non possunt. Itaque liberum mihi est, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo
 possum non habere possibilitatem boni: inest mihi etiam
 si noluero, nec otium sui aliquando in illa natura recipit.
 Quem nobis sensum exempla aliqua faciant clariorem.
 Quod possumus videre oculis, nostrum non est; quod verò bene aut malè videmus, hoc nostrum est. Er, vt generaliter universa complectar, quod possumus omne bonum
 facere, dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse donavit,
 qui hoc posse adiuvat. Quod verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est, quia hæc omnia
 vertere etiam in malum possumus. Vnde quod propter caluniam nostram sæpe repetendum est, cum dicimus,
 hominem posse esse sine peccato, & confessione possibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc posse
 largitus est, nec est ibi vlla laudandi hominis occasio, vbi
 solius Dei causa tractatur. Non enim de velle; nec de esse,
 sed tantummodo de eo, quod potest esse, disseritur. Hætenus Pelagius: vbi imprimis considerata hæc verba, *IPSAM possibilitatem gratia sua adiuvat semper auxilio.* Ad quæ respiciens Augustin. lib. de gratia Christi contra Pelag. & Cœlest. cap. v. ait, *Venire posse in naturâ ponit Pelagius, vel etiam VT MODO DICERE COEPIIT, in gratia.* Quibus verbis non tantum quid Pelagius dicat, sed eadem non semper ita locutum docet. Cæterum quisquis attentè superiora Pelagij verba cum alijs ejusdem ~~scriptis~~ contulerit, facilè videbit, non aliud Pelagium velle, quam possibilitatem naturæ per gratiam

a Apud August.
lib. de grat.
Christi cont.
Pel. & Cælest.
cap. 7. & 8.

gratiam Dei adjuvari, quando (vt ipse se Pelagius interpretatur .) *Futura ne presentibus occupemur demonstras, diaboli pandit insidias, ineffabili dono gratie nos cælestis illuminat, terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum mare animantium tantummodo presentia diligentes, futura gloria magnitudine & premiorum pollicitatione accendit, revelatione sapientie in desiderium Dei stupentem suscitatur voluntatem, & suadet omne quod bonum est.* At nihil hic Pelagius dicit, quod non pertineat ad revelationem doctrinæ: melius sine dubio se purgaturus, nisi putasset, illustrato intellectu, voluntatem nullo indigere auxilio, sed vocationi divinæ posse respondere per seipsam præcisè. Similiter capere oportet verba Augustini lib. de gratia contra Pelag. & Cælest. cap. v. *Quandocunque legimus vel audimus, eum divina gratia adiutorium confiteri, ut à malo declinemus, bonumque faciamus, siue in lege atque doctrina, siue ubilibet constituat; sciamus quod loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quam sentis. Scire quippe debemus, quod nec VOLUNTATEM NOSTRAM, NEC ACTIONEM divino ADIUVARI credit auxilio, sed solum POSSIBILITATEM VOLUNTATIS ATQUE OPERIS, quam SOLAM in his tribus nos habere confirmat EX DEO, TANQVAM HOC SIT INFIRMUM QVOD IPSE DEVS POSUIT IN NATVRA: cætera vero duo, que nostra esse voluit, ita sint firma & fortia, & sibi sufficientia, ut nullo indigeant eius auxilio.* Voluit nempe Pelagius, voluntatem quidem esse indifferentem ad volendum bonum ac malum: quo respectu venire ad Christum posse in natura ponebat; Augustino teste: sed, vt idem ait, *postea in gratia etiam ponere cepit, quia a se bonum velle non possumus, nisi prius cognoverimus bonum: eoque requiritur doctrina, vt possimus bonum velle.* Præter hoc adiutorium possibilitatis, supernaturale nihil requirebat Pelagius. Contra Catholici statuebant, insuper opus esse, vt adiuvemur in volendo

lendo & operando bona. Hoc fieri aiebant per ſubminiſtrationem virtutis, charitatem in nobis operantis, quæ omnium eſt bonorum operum radix. Ne verò vlli hic amplius aqua hereat, apertiffima aliquot Auguſtini hac de re loca in medium afferemus. Sic igitur ille hæreſi LXXXVIII. Dicunt ad hoc TANTVM adiuuare per ſuam legem atq; doctrinam, ut diſcamus, quæ facere & quæ ſperare debeamus. Nos autem ad hoc per donum Spiritus S. ut quæ didicerimus, eſſe facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari ſcientiam conſentitur, quæ ignorantia pellitur; charitatem autem dari negant, quæ pie vivitur: ut ſcilicet cum ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine charitate inflat: non ſit Dei donum ipſa charitas, quæ ut ſcientia non inflat, edificat. Idem lib. i. de gratia Chriſti c. i. ait Pelagium voluiſſe ſalvari nos, *ad iuſtos, non aliquæ ſubminiſtratione virtutis, ſed viribus propriæ voluntatis.* Et Epiſt. xc. quæ eſt quinque Epiſcoporum ad Innocentium I. Sive enim gratiam dixerit eſſe liberum arbitrium, ſive gratiam eſſe remiſſionem peccatorum, ſive gratiam eſſe legis præceptum: NIHIL EORVM dicit, quod per ſubminiſtrationem ſpiritus S. pertinet ad concupiſcentiæ tentationeſq; vincendas. Auguſtinus & Alipius epiſt. ad Iulianum, matrem Demetriadis virginis, cū Pelagiꝝ ſuam de virginitate epiſtolam ſcripſerat: Nec ſanè parvum eſt error illorum, qui putant ex nobis ipsis nos habere, ſi quid iuſtitie, continentie, pietatis, caſtitaſis in nobis eſt; eo quod iſtā nos condiderit Deus, ut ultra, præter quod nobis revelet ſcientiam, nihil nos adiuvet, ut ea quæ facienda diſcendo novimus, etiam diſcendo faciamus; naturam ſcilicet atq; doctrinam deſinientes tantummodo eſſe Dei gratiam & adiutorium, ut recte iuſteq; vivamus. Ad habendam vero voluntatem bonam, ubi eſt hoc ipſum, quod iuſte vivimus, & ipſa charitas, quæ in omnibus Dei donis ita excellit, ut etiam Deus dicta ſit, quæ una adimpletur in nobis, ſi quid divine legis & admonitionis implemus, nolunt nos divinitus adiuvari, ſed nos ipſos dicunt arbitrio proprio nobis ad iſta ſufficere. Ibidem apertè teſtatur vterque, aliud ſe nihil ex Pelagij ad Demetriadem epiſtola colligere potuiſſe, quam

solum ab eo agnosci gratiam, partim naturæ, partim doctrinæ (nempe non solum extrinsecus, sed etiam intus fontantis) partim remissionis peccatorum. Sic enim scribunt: *Si autem diligentius intendatis, etiam illa, quæ ibi videntur velut pro gratia sive adiutorio Dei dicere, sic inuenietis ambigua, ut possint referri, vel ad naturam, vel ad doctrinam, vel ad remissionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, orare nos debere, ne intremus in tentationem, possunt ad hoc referre, ut hæcenus nos ad id respondeant adjuvari, quatenus, orantibus atque pulsantibus nobis, aperiatúr intelligentia veritatis: ubi discamus quid facere debeamus, non ut vires accipiat voluntas nostra, quibus id quod discimus, faciamus. Et quod nobis in gratia, vel adiutorio Dei dicunt, Dominum Christum benè viuendi propositum exemplum, ad eandem doctrinam reuocant, quia scilicet in ejus exemplo discimus, quemadmodum vivere debeamus. Non autem volunt ad hoc nos iuari, ut quod discendo cognoscimus; etiam diligendo faciamus. Aut certè in eodem libro inuenite aliquid, si potestis, ubi excepta natura, excepto quod ad eandem naturam pertinet arbitrio voluntatis, excepta remissione peccatorum & revelatione doctrinæ, tale Dei adiutorium confitetur, quale confitetur ille qui dixit, * Cum scirem, quia nemo esse potest continens, nisi Deus det, si inquam aliquid tale illic inuenire potueritis, vberimas gratias agimus, si rescribendo insinuare dignemini. Qui igitur arbitrantur, eo tandem Pelagium pervenisse, ut præter revelationem requiri quicquam putaret: hi Pelagianæ sententiæ vim necdum satis perspexerunt. Sed quid mirum si hodie aliquos, Pelagius fallat, quando jam olim ambigua gratiæ confessione penè ipsi imposuerit Augustino, quo nemo Pelagium & Pelagianos vel magis legebat, vel melius intelligebat? Sic enim scribit ipse lib. de gratia Christi contra Pelagium & Cœlestium cap. xxxvii. *Mihi penè persuaserat, hanc illum gratiam, de qua quæstio est, confiteri, quamvis in multis eius opusculis locis SIBI IPSI CONTRADICERE**

* S. p. 8.

videretur. Sed cum in manus meas & alia venissent, quæ posterius latiusq; conscripsit, vidi quemadmodum posuerit etiam illic gratiam nominare SVB AMBIGVA GENERALITATE, QUID SENTIRET, ABSCONDENS, gratia tamen vocabulo frangens invidiam offensionemq; declinans.

ANTITHESIS IV.

Catholici verò credebant, non solum opus esse, ut quid facere oporteat sciamus, sed etiam Spiritus Sancti auxilium implorari debere, ut, quod factum opus est, facere diligamus & valeamus.

Augustinus lib. de gratia Christi contra Pelag. & Cælest. cap. xxiv. *Legant ergo & intelligant, intueantur & fateantur, non lege atq; doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atq; occultâ, mirabilis atq; ineffabilis potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates. Vbi duo in Pelagio requirit, quorum ille utrumq; negârit. Prius est, ut fateatur non solum necessitatem doctrinæ, quæ percipitur prædicando aut legendo, sed etiam operationis Dei internæ, sine qua scripturas vel non intelligimus, vel intellectas non credimus. Alterum est, ut agnoscat, non solum intellectui revelari à Deo, quid facere debeamus, sed etiam virtutem invisibilem & occultam voluntati intus subministrari, sine qua bonum nec velimus, nec agamus. Hinc idem sic adversus Pelagiū disputat epist. ad Vitalem: ' Si ergo ita præpararet atq; operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodò legem suam atq; doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque secreta, sic ejus ageret sensum, ut eidem legi atq; doctrinæ accommodaret assensum, proculdubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare sufficeret.*

ΕΠΙΚΡΙΜΙΝ IV.

Idem statutum Concilij Carthaginensis Can. V.

1 Cor. 8.

Psal. 63.
Ioann. 4.

Verba eius sunt: Item qui quis dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid visare debeamus: non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atq; valeamus, anathema sit. Cum enim dicat & Apostolus: Scientia inflat, charitas verò adificat: valde impium est, ut credamus ad eam, quae inflat, nos habere gratiam: ad eam quae adificat, non habere: cum sit utrumq; donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut edificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de eo scriptum est: Qui docet hominem scientiam: si autem scriptum est, Charitas ex Deo est.

FINIS

